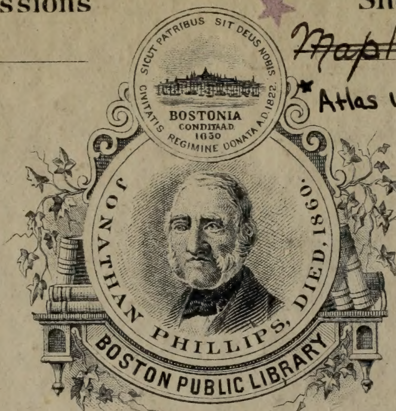

SICUT PATRIBUS SIT DEUS NOBIS
BOSTONIA
CONDITA A.D. 1630
CIVITATIS REGIMINE DONATA A.D. 1822.
JONATHAN PHILLIPS, DIED, 1860.
BOSTON PUBLIC LIBRARY

CAERT-THRESOOR,

Inhoudende de tafelen des gantsche Werelts Landen/ met beschrijvingen verlicht/ tot lust vanden Leser/ nu alles van nieus met groote costen en arbeyt toegereet.

[illegible] te coop by Cornelis Claesz.

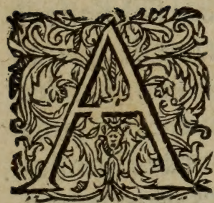

de Magell. navi.
Prima ego velivolis ambivi cursibus Orbem · Magellane novo te duce ducta freto
Ambivi, meritoq; vocor Victoria: sunt mi Vela alæ; precium gloria; pugna, mare

Epigramma van het ſchip Victoria.

Ick hebb' eerſt den VVerelt ront
Beringht (het vvas mijn gheiont)
Met zeylvlieghende ſtreecken;
O Maggelaen, by v beleyt
Een Nieuvve Straet met beſcheyt
Is ons alsdoen ghebleecken.

Daerom draech ick oock te recht
Victoria *een naem niet ſlecht,*
Mijn vloghels zijn mijn zeylen,
Oock is de glory ſoet mijn loon;
De vvoeſte Zee een ſtrijt ydoon,
Dyen ick om d' Aerd ginck peylen.

AENDE EDELE, VERMOGHENDE, HOOGHGELEERDE, VVYSE, DISCRETE, SEER VOORSIENIGE HEEren, die Heeren Staten Slandts ende Graefschap van Zee-landt.

Enghesien (E. H.) vele menschen een groot ghenoegen ende vermaeckinghe nemen int lesen der Historien; Al hoewel zy nochtans de selve ghelesen hebbende, daer uyt weynich nuts ende profijts te trecken weten. Iae sijn verwondert, als sy anderen lieden van der selver nuttigheyt hooren spreken ende discourreren, dwelck daer deure comt dat de Historien byden gemeenen lieden doorgaens meest ghelesen worden sonder aenmerckinghe van *tyde* ende *plaetse*, byden ouden ghenoemt *Cronologia* ende *Geographia*, wesende ghelijck de twee *ooghen* van alle Historien, principalijcken de *Geographia*, vande vvelcke in voortyden eenighe treffelijcke geleerde mannen seer heerlijck ende wijtloopich ghehandelt ende ghetracteert hebben. Doch alleenlijck by ghe-

ſchrifte ende boecken, ſonder eenighe Tafereelen oft Caerten verciert, achterghelaten; waer uyt groote duyſterheden ende dolinghen ſelfs mede onder den gheleerden gevolcht ſijn over de ghelegentheden van vele plaetſen ende landen. Ick laete ſtaen de begintſelen ende roemdraginghen der oude ſchribenten in deſen deele, de welcke in *Ægypto* (ick en wete niet) hoe vele duyſenden, ende in *Creta*, honderden ſteden geſtelt hebben te ſijn, ende in anderen landen nae advenant. Soo datmen niet ſonder redene mocht vraghen: waer ende hoe ſo vele ſteden gheſtaen mochten in ſulcken cleynen begrijp van landen, Welcker Autheuren achterghelatene ſchriften, deur ſonderlinghe voorſichticheyt ende ghedooghen Godes, bewaert zijnde tot verclaers ende verſtandt der ouder Hiſtorien, weynich nuts ende openinghe brenghen tot de kenniſſe des werelts van deſen onſen teghenwoordighen tyde, eenſdeels om dat vele ende groote landen, die nu deur de Zee-vaert beſocht ende beſeylt worden hunlieden gants onbekēt waren, ander deels oock om dat die deelen des werelts hun alsdan bekent zijnde, ſedert ſoo wonderlijcken ſijn verandert, deur ſucceſſie van monarchien, veranderinge van heerſchappien, verhuyſinge ende vermenghelinge van volckeren ende ſpraecken, verwoeſtinghe van heele landen ende ſteden deur lanckheyt des tijts ende ghewelt van oorloghe ghecomen.

Daerom hebben t'onſen tyden eenighe treffelijcke mannen hen werck van

dit ſtuck

dit ſtuck ghemaeckt, ende de gelegentheyt des werelts in heerlijcke ende conſtighe Landt-caerten in diverſe manieren, ende niet alleene groote formen beſchreven, maer oock heerlijck in copere platen geteeckent, gelijck de ſelve Werelt nu tegenwoordich in deſen onſen tyde bekẽt is, daer mede de ſelve eenen jegelijcken als eenen Spiegel werdt voorgeſtelt, over ſulcx dat men de geheele Werelt binnens huijs lichtelijcken heeft te deur wandelen, eñ de gheleghentheyt van allen landen int beſondere te onderſoecken.

Maer alſo tſelve meeſt is geweeſt in ſeer groot formaet ende ongebruijckelijck. Inſgelijcx in vremde ende den gemeenen lieden onbekende ſpraecke geſtelt, ende oock deur de grootheyt ſeer coſtelijck ende van hoogen pryſe, ende daeromme meeſt byden geleerden ende rijcken gebruijckt worden. Soo heeft my goet gedocht, dit groote ende heerlijck werck, niet alleene in mindere eñ oncoſtelijcker formen, maer oock in onſe moeders tale (den lief hebberen eñ gemeenen man ten beſten) in drucke te laten uytgaen, ende tſelve niet alleene verciert met Caerten vande gantſe Werelt int gemeene, maer oock by nae van allen Coninckrijcken, Landen ende Provincien, elck int byſondere ſeer conſtich in Copere platen gheſneden, daer beneffens de beſchryvinghe van elcks landts regeringe, religie, neeringe ende vruchtbaerheyt. Midtſgaders daer by gevoecht vele merckelijcke Hiſtorien ende geſchiedeniſſen.

Dit heer-

Dit heerlijck werck hebbe u E. willen dediceren ende toeschryven, ten eersten ende insonderheyt, om dat uwe E. H. onder hen gebiet ende Iurisdictie hebben eene vanden vermaersten landen van gheheel *Europa* deur de zeevaert wijt ende breet bekent, niet alleen ten aensien vande gelegentheyt, dagelijcksche navigatie ende coophandel die van alhier uyt Zeelandt in allen deelen des Werelts werdt gedreven, maer oock ten aensiene vande vruchtbaerheyt, rijckdōs, macht te watere, eñ cloeckheyt der Inwoonderen in Zeevaert ende oorlochse saecken, daer deur tot noch toe (midts Godes hulpe) de macht des geweldichsten Conincks der werelt ghecranckt ende ghebroken is worden. Daer naer oock alsoomen bevint by verscheyden Historien dat tot allen tyden de groote Heeren een sonderlinghe lust genomen hebben in dese inwendighe contemplatie ende aenschouwinge der Landt-caerten ende werelts beschryvinghen.

Ende alsmen de saecke wel insien wil, wat isser dat den grootē Heeren meer betaemt te weten, als de ghelegentheyt niet alleene van hunne eygen landen daer over dat zy heerschappie hebben, maer oock van vremde ende insonderheyt de landen van hunne naestghelegenē ghebuerē, vanden welcken zy in vrede de meeste vrundtschap, ende in oorloge de meeste vyandtschap verwachten connen.

Bidt daeromme dat u E. oock dit mijn werck ten dienste van deser landen Inwoon-

Inwoonderen uytghegeven, ende uwer E. ootmoedelijcken ghedediceert, als een teecken ende tuychnisse onser affectien tot Slandts dienst ende eere sullen believen te ontfangen ende hen aenghenaem laten wesen.

Hier mede wil God almachtich, vanden welcken alle goede gaven comen uwe Edele, moghende, hooghgeleerde, wyse, discrete, seer voorsienighe Heeren, int schuts des Almogenden bevelende. In Middelburgh den 20. Mey 1598.

By my uvve M. E. onderdanighe dienaer,

Bernardt Langenes.

AENDEN LESER.

GOetgunſtighe Leſer. Het is ganſch onnoodich breeder verhael te doen, vande deuchden der Geographyen, die zijn ghenoechſaem bekent, ende ſoude ſulcks zijn de Son een keerſe op ſteecken. Oock hebben veel treffelijcke perſoonen met woorden ende wercken deſen conſt tot ſodanigen vermaertheyt gebracht, dat die geen ander trompet behoeft. Dat blijckt ghenoech by de Caert-boecken van Ab. Ortelius, Mercator, de Iudæis, Maginus, &c. die hier in gheluckelijck hebben ghearbeydt, ende aen andere bycans verder hoop van prijs ontrocken. Doch het ghebeurt dat eenich profytelijck werck by wylen in andere fatſoenen om verſcheyde redenē vertoont wordt, dan cleijnder, dan grooter: ende verdient elck ſtuck hen weerdich lof. Daerom volghende de voetſtappen van ſoo vermaerde werelt-ſchryvers, hebben wy voorgenomen den gantſchen Werelt, die te voren in groote boecken nae weerdicheyt uytgheſtelt worde, wat te vermindren, om des gherijfs wille, ende doen met een cleijnder, maer behender cleet onder tvolck trecken. Dat is van neerſtighe luyden in veel dinghen ghedaen, ende wordt niet qualijck ghenomen, datmen een groot werck by reden vercort heeft. Soo geven wy dan deſen boeck uyt in mindere fatſoen, rijck met veel byghevoechde Caerten, die met groote conſt ende arbeyt gheſneden, een ſeer behaechlijck aenſien ende onderwijs aenden Leſer voortſbrenghen. Dat can ghevoechlijck mede ghedragen worden, 'talder plaetſen daert gheleghen is, ē ſal een luſtich dinck zijn. In een handt den gantſche Werelt te draghen. Dit werck goetgunſtighe Leſer is ghemaeckt om u te dienen ende behaghen, wilt dat in goet nemen, ende niet met een ſlincks oogh aenſien van der zyde, dan als een goet vrundt, (die oock de fauten ende ghebreecken door den vingher ſiet,) inde handt nemen, ende neerſtelijcken door leſen.

Vaert-wel.

ODE.

Compt Muſa laet ons pryſen/
Door een Conſtgiftich Liedt
Een Maecht onder den wyſen
Ghepreſen met bediet:
t'Loff der Geographyen
Laet in mijn pen ſich vlyen/
Dat ſpijt de wreede tijt
Mach bloeyen ſonder nijt.

Haer aenſchijn onverborghen
Nae d'aerde ſinlijck buijcht/
Dat dan het ſtadich ſorghen
Van haer verſtant ghetuijcht:
Zy ſchildert met een roede
Veel Circkels / als de vroede
Die met voorgaend' advijs
Wil gheven goet bewijs.

Schoon is haer rock gheweven
Met Beeckskens ghetapijt/
Vol Goudt door conſt ghedreven
Met hondert bloemkens wijt/

Vol groen lovers scoepen
Haer wel gheschickte ploepen:
De blaeuwe Zee ghestoort
Maeckt van haer rock den boort.

Bestoven zijn haer schoenen
Ghebroken en ghescheurt/
Helas zy slacht den coenen
En loopt vry onghetreurt:
Aen verdt gheleghen Oorden
Van't Zuyden en van't Noorden:
Daer de Winter regeert
End' daer de Somer heert.

Sonder 'tRechtvaerdich dienen
Van haer faveur en gonst/
Voor niet zijn all' engienen
Veel consts blijft sonder const.
Zy is de Wet ghepresen
Van de Wet uytghelesen/
Die dese Werelt ront
Maeckte inden eersten stont.

Veel cierlijcke instrumenten
Tot groot profijt ghebracht/
Ligghen ontrent haer tenten:

Daer comen metter machte
Haer vryers om te leren
Den passer wel t'useren/
Als dienaers seer ghetrou
Vanhen weerde Jonckv zo u.

Vorsten/Princen en Heeren
Zijn haer veel toeghedaen.
Wat doet Spaengien floreren/
Ende den Lusitaen?
Oock d'Engelsche banieren
Rontsom de Werelt gieren/
Wat maeckt ons cleijn Hollandt
Soo groot en soo bekant?

Alleen dese Goddinne
Van wonderlijcker aert/
Die met haer soete Minne
Soetlijck 't verstant beswaert:
Oock u Claessoon bevanghen
Heeft met een groot verlanghen
Dat door u ghefesteert
Haer prijs worde vermeert.

Dit doet ghy: Liefd' bevolen
Heeft u te schencken haer

[illegible] in haer ſcholen
Ghemaeckt door conſten claer/
Een Threſoor daermen vinnen
Can ſonder verdt te rinnen
Bewijs van al het goet
Dat zy ons open doet.

Alſoo met cleyne cooſten
Sal jemandt moghen gaen
Van't Weſten naer het Ooſten
En ſien daer onbelaen/
De Rijckdommen der Chinen/
En de Goudt-rijcke Mynen
Van't groot America,
Van Charcas en Plata.

Oock ſal hy ſonder couwe
Het Noorden zijn ontrent/
En de ſchamel Jonckvrouwe
Van't Zuyden onbekent.
Dat ander met verdt loopen
Met lijf en goet becoopen
Salmen door cleyne prijs
In dit ſtuck worden wijs.

Vliet trueren.

SONNET.

D'Avoir veu maint Païs, maint' homme, mainte Ville
D'Homere en est loüé le Seigneur Itacquois.
Il les vit en danger, par les mutins aboys
D'un tempesteux Neptun, de Carybdis & Scylle.

Mais sans craindre passant tels tours, qui mille & mille
Pressent le Marinier, sur le mercy d'un boys;
Boys qui nous fait douter souvent braslans au choix
S'a l'homme plus du bien ou plus de mal formille.

Pren ce Livre en ta main, la vous pourrez t'esbatre,
Et certain de ton cours terre, mœurs & Citez
Cognoistre; d'ou Phœbus s'avance & se recule.

Divin Ortelius pour vous soit le Theatre,
Pour Mercator l'Atlas : mais vous Livre serez
Au Theatre un Pilier; a l'Atlas un Hercule.

E temo, e spero.

TYPUS ORBIS TERRARUM
Circulus Arcticus
AMERI
CA
Tropicus
Cancri
Mar del Nort
LINEA
MAR DEL ÆQUINOCTIALIS
Archipelago
Insula Salomonis
ZUR
Capricorni tro:
Pacificum mare
Oceanus Æthiopicus
EUROPA
ASIA
AFRI
CA
Mar di India
Psittacorum regio
Circulus Antarcticus
Terra Australis nondum cognita
DOMINI EST TERRA ET PLENITUDO EIUS.
I. Hondius cælavit

ALle Schryvers bekennen dat des werelts forme ende ghedaente ront is/hebbende in so-
danighe figure hare volmaecktheyt/ ende bewyst d'eendracht van alle volckeren/ die het
begryp des Werelts met name ende schilderye tot een cloot trecken; daer toe moghelijck
ghepoort/niet alleen om dattet in alle zijn deelen sich in zijn selfs voecht / sich besluytende sonder
eenighe andere banden / oock mede noch eyndt / noch begin in een van zijn deelen ghevoelende:
maer mede doort aensien ende het oogh daer een yeghelijck by kan bemercken / dat hem altoos
waermen zijn ghesicht slaet een effen rondicheyt vertoont/ t'welcke in andere figuren qualijck
kan zijn. De schoonheyt vandit schepsel is niet wel met monde uyt te spreken / noch oock met
penne te schryven/ over sulcks dattet met verwonderinghe wordt aenghesien/ maer niet gheen
woorden uytgheleyt. Plinius daerom een vermaert Schryver / meent dat de Werelt yet wat
goddelijcks in heeft jaeselfs Godt is/eewich/oneyntlijck/dat geen beghin heeft gehadt / noch
oock geen eynt sal hebbē/t'welcke wy als vā een Heyden geschrevē (anders door die H. Schrift
geleert) voor onwaer houden/ seker zijnde onderwesen van't opcomen eñ ondergaē des geheele
Werelts. De selfde Schryver meent oock dattet een rasernije is desen Cloot te willē af metē of
deelen ende in sekere stucken afftrecken/dat daerom veel dwalinge gecomen zijn/als namelijck
van een Philosoph/ die met redenen pooghde te bewysen/een ontallijcke menichte van Werel-
den. Doch is by onse Schryvers een ghedeelte ghemaeckt van vijf stucken/als te weten Euro-
pa , Asia , Africa , America ende Magellanica,de drie voorste zijn voor menighe jaeren bekent
gheweest in haer meeste partije/dan d'andere twee zijn by ons ouders tyden ghevonden / ende
worden door stadighe Schipvaert noch alle daechs naerder ontdeckt / alsoo daer veel stucken
noch af onbekent zijn:namentlijck het deel Magellanica genaemt/dat eerst door Ferdinandum
Magellanum is te voorschijn ghebracht / daert oock den name aff draecht. Maer terwijl wy
hier achter noch particuliere Caerten stellen van alle dese deelen des Werelts/ willen wy de be-
schryvinge van dien op bequame plaetse behouden / ende nu maer int gheheel wat mercken op
de twee Elementē/als d'Aerde ende het Water/dat naer't seggen van velen den geheelen Aert-

bodem

bodem doorloopt en omloopt/ also dat het Aertrijck gantsch een Eylant is over al met de Zee beeingelt. Het Aertrijck dan (gelijck den Hemel een woonninge van Godt is) is een woonplaets vande menschen en stomme beesten/ eē goedertieren moeder vande selfde/ want zy ontfangt ons als wy eerst geboren zijn/ voedt oock en onderhout terwijl wy inde Werelt levē/ en ten laetsten ontfangt in haer schoot/ bewarende het lichaē tot den dach des verrysenisse toe/ haer verscheydenheyt is wonderlijck/ so wel als men d'Aerde selfs aensiet/ als oock inde menschen/ onredelijcke dieren/ Cruyden en gewas/ die zy nu als een goede moeder geluckelijck/ nu als een stief-moeder ongeluckelijck voort brengt: Eerst dan wie en siet niet dat zy ergens weeck is en slickachtich/ ergens hert en steenich/ ergens scherp van bergē/ ergens lieffelijck door haer valleyen/ weder blijdt door een vruchtbaere corst / oock weder droeff en eenlijck door sandachtige bergen en woeste wildernissen/ hier rijck in Gout/ Silver ende alderhande costelijckheyt/ daer dorre ende arme/ plagende d'inwoonderen met een onvruchtbaren arbeyt. Nu de redelijcke menschen hoe verscheyden van verwe/ van wesen/ van verstant/ in redenen/ selfs diversche redenen ghebruyckende/ D'heerschappyen hoe veriabel / hoe menigherley? d'eene bemint het regiment van een Coninck alleen / d'ander van sommighe principalen: daer zijn oock die een vryheyt hebben/ alle dinghen noch ghemeen houdende / met een beeldt vande eerste Goude Werelt / daer die Poeten af singen. Dit heeft meest ghebleken onder de nieuwe ghevonden landen / daer d'Indianē met een ongehoorde styffsinnicheyt voor haer vrydom gevochtē hebben / als gewoonlijck zijnde also te leven/ als haer voorouders geleeft hadden / andere dieren nae't Aertrijck daer die gevonden worden/ hebben oock haren aerdt/ ergens stom dat hier geluyt geeft / ergens sonder jongen dat hier menichte van jongen voort brengt/ hier tam/ daer wilt / hier schadelijck/ daer profijtelijck/ twelcke inde Cruydē oock so is/ die int eene gewest des Werelts vruchten bringen/ in het andere dorre zijn; int eene fenynich/ int ander behulpsaē totter Medecynen: In somma/ men en vint niet soo ghelijck / of de nature des Aerdtrijcks wil wat anders wercken / ende met een vreemt fatsoen hare vreemdicheyt vertoonen / altoos doende also zy oock altemets door

een ongheboorde maniere opwerpt nieuwe Eylanden int midden vande Zee / als namentl.
lyck Delos, Rhodes, Alone, Thera, Sicilien, Therasien, ende meer anderen / door natuerlijc.
ke oorsaken nochtans / want als een Aerdtbevinghe op rijst inde Zee / soo comt daer voort
een grooten hoop van aerde ende slijck / t'welck metter tijdt soo ghebonden wordt ende tsamen
groeÿt dattet naert ghewas van boomen / ende een vaster last bequaem is / tot d'habitatie
van menschen / effen of hier mede mocht wraeck ghenomen worden vande schade die zy som-
tijts lijdt door afbreuck ende inbreuck van wateren ende stroomen. Soo en isse daerom niet
vry van veel andere passien / eñ quellingen / als van bevingen / schueringen / gapinghen / t'samen
loopē van bergen / brandē / die door wonderlijcke middelē / als bedorven eñ ongantsche humue.
ren opghewrecht werden; Hoe dat nu de staet van d'Aerde gheweest is voor den vloet / die ter
tyden van Noe allen den bodem bedeckte / is qualijck / jae geensins te wetē / doch is niet te twijf.
felen of zy en heeft wel bewoont ende betimmert geweest / alsoot leven van d'ouders veel lan.
ger was dan hedensdaechs / ende oock haer generatie menichvuldigher / dat oock andere
wateren / Meyren ende Revieren dese vastichept door ghespoelt hebben / is wel gheloofljck / die
metten Diluvie t'samen loopende / ons een ander fatsoen van't Aertrijck achterghelaten heb-
ben / is daerom de nausoeckelijckhept van sommige vreemt / die met redenen ons willen betoo-
nen / waer het Paradijs / daer de H. Schriftuer af vermaent / soude mogē geweest hebben. Den
eenen sept dattet gelegen is onder den Æquinoctialen circkel / in eenigh ghetempert lant / d'an-
dere meenen dattet is in een hooge ende van allen bycomen ghescheyde plaetse / rakende tot den
Circkel vande Mane toe / vert upt alle tempeesten vande lucht / de beste opinie is dat de Dilu-
vie oock wech ghenomen heeft desen Lusthoff / die gheen sekere mylen alleen begreep / maer
oock de vruchtbaerste ende lustichste landen / als Syrien, Damascum, Ægypten, ende Arabien,
upt welcke landen / seeckerlijck des Werelts inwoonders eerst gecomē zijn / ende hen doort heele
Aertrijck gestreckt hebben / so datmen qualijcken eenige andere landen soude mogen geven den
prijs / dat zy de oudtste zijn ende aldereerst bewoont / t'welcke wy Duytschen lyden moeten /
hoewel

Hoewel dat ons niet en ontbreken gheleerde Schrijvers / die wel souden bestaen te defenderen ons ouderdom boven andere landen / oft ten minsten naest aende alder oudtsten / dan ghelijck ons gheen Schriften overghebleven zijn / van soo oude tijden / alsoo kan qualijck yet seeckers ghevonden worden / ende is een kranck fondament / die op d'eerste woorden van jonghe kinderen / by geen sprekende menschen opghevoet / soude willen te werck gaen / ende daer mede d'ouderdom van eenigh landt / door den tael te bevestigen. Al vintmen oock somwijl in eenige sprake woorden gemeenschap hebbende met d'oudtste tale / is daerom niet te meenen dat sulcke natie daer door soude moghen preeminentie van eenige ouderdom hebben / alsoot maer een raeck is ende onbedacht rencontre. Dit zy genoech vande Aerde / nu om yet oock wat tot vermaeck vanden Leser te schrijven vande Wateren ende Meyre: so is inden eerste te mercken dat d'Aerde selfs inden beginne besloten is gheweest / ende bedeckt met de Wateren / ter tijdt toe dat die vertrocken zijnde in sekere limpten / plaets ghelaten hebben / bequaem tot onderhoudinghe vande menschen / de Zee van dien tijdt af en heeft dan gheen natuerlijcke situatie ghehadt / maer wesende vertrocken inde tegenghestelde partije van dese Aerdachtighe cluijt / heeft soo te meer verdobbelt haer diepte alsse vander Aerden ontdeckt heeft: dese diepte wordt ghenoemt Oceanus, ende de H. Schrift noemt haer een afgront van wateren / daer een diepte is niet om te gronden / gelijck die ghemeenlijck ghevonden wort ontrent Spaengien / Yrlandt / Schotlandt ende inde uyterste deelen van Africa ende India, is over sulcks de Zee gesprëyt door de Werelt / ende maeckt veel engten / inhammen ende hoecken / als by Venetien / d'Adriatische Zee, in Persien / de Persische / d'Arabische / ende Indische / met meer anderen. Maer dese groote Zee die Africam en Europam deelt / is genoemt de Middelantsche Zee / om datse tusschen Africam ende Hispaniam door een nauwe plaetse comende / int midden vant Aerdtrijck haer wijt en zijdt uytspreyt. Daer is noch een ander Zee in Asien, de Caspische Zee ghenaemt / ende heeft alleen geen communicatie met andere Zeen / dan is besloten / te vreden zijnde met haer eyghen Revieren. De roode Zee sullen wy op ghelegen plaetse beschryven. Aengaende de Zee / die onder Polo Arctico is /

oock onder Antarctico, wordt ghemeenlijck ghenoemt de bevrosen Zee / om datse doorgaens bevrosen is / niet verwarmt door de crachten vande Son / die te verde van dat gheweest af is: Munsterum dient voor onmoghelijck hout. Nu onlancks zijn uyt Hollandt sekere Schepen nae't Noorden toe gereyst/ en hebben willen ondersoecke wat daer af soude mogē zijn/ dan also daer vande Zee en ooc der Revieren is wonderlijck/ mede als vande Aerde/ door haer verscheyde coleure/ smaecke/ stroom/ diepte/ ondiepte/ lieffelijckheyt/ schrick/ vruchtbaerheyt van visschen/ Zee-monsteren/ costelijcke Peerlē/ onvruchtbaerheyt ende armoede in yet nuts voort te brengen: in somma hebbende op eenige plaetsen visschen/ schulpē/ steenkens/ vuylicheyt/ so ongelijck met andere contreyen/ datter schijnt gheen gemeenschap met de Wateren te zijn. Also dese dingen zijn om te verwonderen/ so is te schricken alsmen daer af leest/ of hoort d'effecten eñ crachten der Wateren/ eñ principael van desen grooten afgront/ de schade die zy gedaen heeft eñ noch dagelijcks doet/ is niet om te beschryven. De meest vermaerde zijn geweest in af breken vā Sicilien ende Italien, daer hem t'gheruijch vande Zee met een groot ghetier door ghespoelt heeft/ oock int scheyden van Cypres ende Syrien, van Euboea ende Baeotia, recht of dit Element begaen was om weder t'Aerdtrijck onder te halen / ghelijck het eertijts placht te wesen. Doch vindt wel te doen/ also dat ghenoech blijckt inde enghte van Palus Maeotis, van Pontus Euxinus, int teghenwerpen van so veel Eylanden inden Archipelago, als forten ghespreijt tegens het uytcomen vande Zee/ die naer't beschryven van sommige daer eerst zijn oorspronck neemt/ ende so voorts loopt/ is wel daerom byster dat so veel duysent Eylanden ligghende tot genade van't Water/ nochtans so grootē cracht mogē wederstaen/ eñ niet en wordē overvloept door't ghewelt van tempeeste. Die zijn ooghen werpt op dese generale Caerte hier voor gestelt/ sal wel sien hoe dat d'Oceanus aenbafft ende bestormt veel partyē vant Aertrijck / hoe dat den inham van Arabien niet en verscheelt vande Egyptische Zee vā 115. duysent passen/ de Caspische Zee

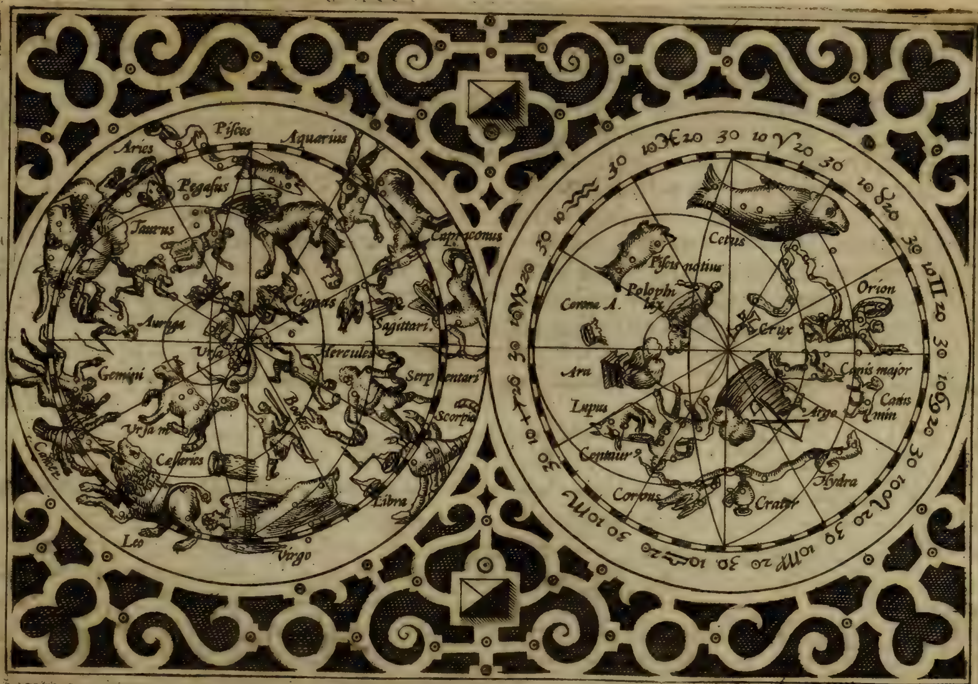
van Pontus Euxinus, maer 375. duysent. Oock in America, hoe cleyne spacie is tusschen den Mare del Zur eñ de Westersche Zee/ontrent Panama eñ Nombre de Dios. Hoe kleynen stuck mede hecht aen Grieckenlandt/het lant dat nu Morea genoemt wort/eñ eertijts Peloponesus, welcke engten (so men leest) de natuer niet toe laet of dat die ghebroken worden door Water/ of door s'menschen arbeijt/al hoe wel dat somtijts by Keysers ende Vorsten t'self de gepoocht is maer Godt gelijck hy in alle dingen/so heeft hy ooc mate gestelt den wateren eñ vloeden die den ghestelden terminum niet en mogen passeren. Te vergheefs soude hem dit oock vermeten de oproerighe Godt Æolus, want al hoe wel hy met zijn crachtighe winden somtijts dit Element perturbeert/so en kan hy daerom niet doen dattet zijn bestreck passeert. De cracht vande Winden/die vier die principaelste zijn/is daerom wel bekent/hoe dat die comen/ vintmen byde natuerlijcke Schryvers/eñ Plinius hout of dit den Asem was/daer dit groote Lichaem vande Werelt door respireert/want daer worden ooc holen gevondē/ als tochten die groote winden/ of liever blasingen aenbrengen/als in Dalmatiē/daer een hol is waer een steē in geworpē zijnde/sulcken tempeest upt comt/eñ sodanige draeyinge dattet een schrick eñ vervaertheyt maeckt. Inde provintie van Cyrenen is oock een Steen-rootse/ den zuyden wint toe geheylicht wanneer die met yemandts handen sonder eerbiedinghe aengeraeckt wort/ so grooten getier oprijst door de voorsz. windt/dat niemant daer ontrent dueren en mach. Zijn daer en boven ooc winden die maer een plaets alleen infesteren/als inde provincie van Narbone, de wint Circius genaemt/die in sterckte andere felle winden gelijck is/eñ een gewapent man of geladen slede door snijt. Voorts de zuyden wint en blaest nimmermeer in Ægypten. Den noorden windt/ naer't schryvē vande Oudē/ is wel de gesontste/eñ de zuyden/de schadelijckste/doch als hy blaest wort geseijt dat alsdā de dierē minst hongerē:de Son is die de windē of verheft of ooc ter neder leijt/ als byden opganck eñ onderganck so vel meerderen de storm- buyen/slyten weder op den middagh oft middernacht. Het grouwelijckste tempeest is/dat by de Schryvers Typhon genoemt wort in dwarrelinge ende onsture slagen schrickelijck/brekende mast ende spriet/ sware dingen

oock opnemende / ende met dese beroerten soo ist dat somtijts de Zee het Aertrijck schade toe-voecht/ende water brenght/ daer te voren landt was. Datmen nu (om een besluyt te maken) eens berekent hoe veel lants de Zee is houdende/ wat ooc de mate is van so veel revieren/ eñ so veel morasschen/datmen daer oock op doet de Meyren eñ staende wateren/ die gheen inwoonders met allen hebben: ick segh nu niet dat in veel plaetsen d'Aerde haer schijnt met de locht te willen vergheliјcken/ick reken niet so veel wildernissen / so veel foreesten/so veel berghen/ ende so menighe ghescheurde ende desolaete vallepen/so veel santen ende stranden/niet nut tot bouwerije/ waer in sal hem ons oneyndlicke begheerte excuseren? Is dit niet het stof van ons eersuchticheyt/daer wy in heerschappen/ende met Borgerlijcken twisten oorlogen/ of om d'Aerde wyder ende ruymer te maken/door dootslaghen/of oock om een roof van seven voetē landts maer weynich tijdts te besitten? met recht mach hier de Poeet ende Philosoph segghen O blindt verstant, O s'menschen blinde sinnen.

Beschryvinghe vande Hemelsche Cloot.

Dese voorghestelde Caerte begrijpt ende vertoont de Hemelsche Cloot / met alle zijne figueren / daer inne de verstandighen den Hemel gheordineert hebben. Om desen wel te verstaen/ende oock meer den Cloot der Aerden daer aen volghende/ so dient te weten dat d'Astronomi int beginsel van hare scientien leeren/ ende om daer toe te gheraecken/so stellen wy de definitien van Cosmographia, Geographia ende Corographia. Cosmographia is een conste daermen de gheheele Werelt mede beschrijft/hoe zy in haer begrijpt de vier Elementen/als Aerde/Water/Lucht eñ Vier/Sonne/Mane/Planeten/vaste Sterren/eñ al dat inden ommeganck des Hemels bevangen wort. Considereert de Circulen daermen upt verstaet hoe

die He-

Pisces
Aquarius
Aries
Pegasus
Taurus
Capricornus
Cignus
Auriga
Sagittari.
Ursa
Hercules
Gemini
Serpentari
Bootes
Ursa m
Scorpio
Cancer
Cesaries
Libra
Leo
Virgo
Cetus
Piscis notius
Orion
Corona A.
Polophi lax
Crux
Ara
Canis major
Canis min
Lupus
Argo
Centaur
Hydra
Corvus
Crater

die Hemelsche Sphæra gemaeckt wort / daer nae uyt den onderschept der Circulen de gelegent-
heyt ende mate der plaetsen die onder de selve circulen ligghen / de groote ende proportie der
Climaten/het verschil der daghen ende der nachten. De vier hoecken der Werelt/den loop des
opgancks ende onderganckx der Planeten ende vaster Sterren / ende wien datse recht boven
t'hooft overgaen. Ende al dat den Hemel aengaet / ghelijck Elevatien oft hoochden vanden
Pole / Linien / Parallelen/ Circulen vanden middaghe/ etc. Bewysende t'selve by der consten
van Mathematica , ende zy verschilt van Geographie , want Cosmographie onderschept de
Aerde alleene / by Circulen des Hemels / ende niet by Berghen / Zee/ Vlopen / etc. als
Geographie doet. Wordt over sulcks Geographie van Ptolomæo ghedefinieert/ een naervol-
ginghe des schilderijs van het gantsche Aerdtrijcks met alle dat dien gantschelijck aenhangt/
sal daerom haer eyghen wesen / de gheheele Aerde met haer principaelste deelen/door een ghe-
reghelde figure schilderijs ghewijs te bewysen / dat is die soo te vertoonen in tafelen ghelijckse
natuerlijck gheleghen is: Ontrent de generale palinghen/dan van plaetsen ende haer beschryp-
vinghe / so ist dat haer Geographia behout / oock mede int afteyckenen van Inhammen/ver-
maerde Wateren / Hoofden/ Stranden/ Berghen/ Landtschappen / Eylanden/ groote Ste-
den eñ volckeren. Ten lesten in al dat dese sake aengaet eñ vã eenich gerucht is/maer Corogra-
phia snijt de plaetsen in deelen eñ alle die bysonder / t'cleynste by nae so ment bekennẽ mach be-
schryvende / als Havenen / Dorpen / Volckeren / afloopinghen van Beecken / ende dien aen-
gaende huysingen/Wooningen/Toornen/eñ vestingen. t'Is dan het eyndt van Corographie
eenigh voorgestelt deel der Aerden opt nauste uyt te maeckẽ/ dan des Geographie is de deelen
met malcanderen ghelegen/ghelijckelick eñ gantschelijck uyt te beelden/so dat dese meer schijnt
tot het hoevele te strecken/ende d'ander tot het hoedanighe. Verder nu voortgaende is te note-
ren/ dat den Hemel een inholle cloot zijnde / d'Aerde van dien het Centrum is / alsoo die even
over al van de selfde verscheelt / dat d'Aerde rondt is / ende met het Water een Cloot vol-
maeckt / welcke twee Elementen (door haer swaerte overladen) rusten aent Centrum van-
de Werelt.

de Werelt. D'andere plaetsen vande twee Elementen/het hoochste dicht aenden Hemel/heeft het Vier / het naeste de Locht/ sich streckende overt bovenste vander Aerde ende Water. Nu t'Regioen der Hemelen / bevanght dat Regioen der Elementen in zijn hollicheyt / ende het is een substantie/ altoos blyvende onverwandelijck / in hem thien Sphæren of ronde clooten begrijpende / waer van den meesten altijdt den naesten begrijpt / vervolghens cloots ghewijs. Is dan byden Sphære des Viers oock ghestelt de Sphære der Manen / waer aen volghen de Sphæren van Marcurius, Venus, Sol, Mars, Iupiter, Saturnus. Elck van dese Hemelen heeft maer een sterre/de welcke Planeten of Sterren zijn den Zodiaeck omgaende / ende gaen altijt contrarie den loop vanden oppersten omgaenden Hemel/of der thiensten Sphæren. Ende dese zijn lichamen die altijdt doorluchtich zijn: daer nae volght het firmament / d'welck den Hemel of Sphære der Sterren is / ende verloopt een luttel herwaerts ende derwaerts in twee cleyne circulen/ inde neghenste Sphære rondtomme ontrent t'beghinsel van Aries ende Libra. De neghenste Sphære wort ghenoemt den Cristalinen of waterachtighen Hemel / want daer egheen sterren in ghesien worden. Alle dese Hemelsche Sphæren worden bevanghen vanden thienden Hemel / gheheeten Primum mobile, die altijdt d'andere rontomme draeyt op de Polen vander Werelt / binnen den loop ofte tijdt van vierentwintich uren / vanden opganck der Sonnen / deur den middagh nae den onderganck / ende soo rondtomme langhs den middernacht nae den opganck/ doch de loop van alle d'ander Sphæren worstelt daer teghens / alsoo die contrarie loopen vanden onderganck der Sonnen / deur den middagh naden opganck/ ende wat dat boven desen Hemel is / dat is onberoerlijck ende heet Cœlum Empyreum. t'Is oock te verstaen dat inden Hemel eenighe Circulen geimagineert worden / die tweederley zijn/ als groote ende mindere/ de groote zijn/

1. Æquator of Æquinoctialis,
2. Zodiacus of Signifer,
3. Colurus Æquinoctialis,
4. Colurus Solstitialis,
5. Meridianus,
6. Horizon,

Van

Van welcke de vier eersten worden verstaen te blyven vast eñ onberoert/d'andere twee worden alle oogenblijcks verandert/naer dat hem een mensch stelt ende hout op der Aerden.

Den Æquator of Æquinoctialis, is een Circule / deylende de Sphære in twee ghelijcke deelen tusschen beyde de Polos/eñ so wanneer de Sonne inden selven comt/dat tweemael t'siaers geschiet/zijn dagh ende nacht even lanck alle de Werelt deur.

Zodiacus, is een Circule/in hem houdende die 12. teeckenen / bevangende in zijn opperste deel / den Circule van Cancer,eñ in dat onderste deel/ den Circule van Capricornus , deylende den Æquator int midden/in twee ghelijcke deelen / ende wordt wederomme vanden selven int midden ghedeylt / te weten int beginsel van Aries ende Libra. Den Zodiaeck is breet 16, graden / welcke ghedeelt worden vande Lime / gheheeten Ecliptica , alsoo dat acht graden aende eene zyde blyvende zijn/ ende acht aende andere.

Namen ende figuren der teeckenen vanden Zodiaeck, zijn/

♈ Aries, den Ram.	♉ Taurus, Stier.	♊ Gemini, Tweelinghen.	♋ Cancer, Creeft.
♌ Leo. Leeu.	♍ Virgo. Maecht.	♎ Libra. Waghe.	♏ Scorpius. Scorpioen.
♐ Sagittarius. Schutter	♑ Capricornus. Steenbock.	♒ Aquarius. Waterman.	♓ Pisces. Visschen.

De Coluri zijn twee Circulen inder Sphæren, den eené gaet deur't beginsel van Aries ende Libra , ende d'andere van Cancer ende Capricornus , loopende cruijswijs ende Spheerwijs deur malcanderen ontrent de Polen der Werelt.

Meridianus of den middagh Circule / gaet deur de Polen der Werelt / ende soo wanneer de Sonne daer inne comt boven onsen Horizon, maeckt zy den middagh/ ende onder onsen Horizon den middernacht.

Horizon is eenen Circule/deylende de Werelt in twee gelijcke deelen / te weten int bovenste deel

deel dat van ons gesien wordt/van t'gene dat wy niet en sien/dats de onderste helft oft Hemisphœrium, van die opperste helft of Hemisphœrium.

De mindere Circulen zijn vier de principaelste/ deelende den Hemelschen Cloot niet in ghelijcke deelen/ maer scheyden de Sphære in meer ende minder: het Centrum van desen is altoos inde Asse des Werelts/buyten het Centrum vande Werelt/de namen zijn/

Arcticus, Antarcticus,
Tropicus Cancri,
Tropicus Capricorni.

Circulus Arcticus is eenen cleynen Circule / staende van alle zyden vande Pole int noorden 23. graden ende 30. minuten / ende wordt beschreven vanden voorste voeten vanden cleynen Beyr of Vrsa.

Circulus Antarcticus staet int zuyden vanden Pole met 23. graden ende 30. minuten/ende is altoos onder d'aerde van ons ghesicht verborghen.

Tropicus Cancri staet vanden Æquator noortwaerts 23. graden en 30. minuten.

Tropicus Capricorni, is de Circule daer de Sonne lestmael doorloopt nae't zuyden.

Dit zy vande Circulen kleijn ende groot/ dan om dat wy vermaent hebben van Asse/Polen ende Centrum, so is te weten dat de Polen oft de Herren vande Werelt / zijn die uyterste punten of eijnden der Assen/waer van dattet eene punt int noorden is/ eñ d'andere int zuydẽ/t'gene dat int noorden is wort geheetẽ Polo Arcticus, dat int zuyden is heet Polus Antarcticus. De Asse der Sphærẽ is t'gene dat de Sphære dwers deur gaet eñ daerse op draeijt/het Centrum is een middel punt van yet rondts. Ende heeft de speculatie van dese dinghen menich cloeck verstant opghewecht tot het opsien des Hemels / waer in dat schrickelijcke dinghen ghesien (door natuerlicke redenen/ nochtans uytgheleijt) de wetenschap seer ghecommandeert hebben/want wie hem schrickt int afgaen des Sons of Mane/ wort door wetenschap der Astronomien beweeght ende ghelcert; Over sulcks heeft by de Romeynen Sulpicius Gallus eerst vertoocht

vertoocht de redenen van dien/ende een gantsch legher bevrijt van een onnutte vreese:alsoo oock Thales een vande seven Wysen heel Griecken landt dese vreese afghenomen heeft / daer nochtans Stesichorus ende Pindarus gheleerde Schrijvers mede gheplaecht waren / meenende dat de Mane in desen arbeyt te helpen was met clinckende beckens. Oock de Capiteyn Nicias der Athenienseren Veltheer heeft dese operatie gheschroomt ende zijn volck gevreest uyt te brengen tot groote schade vanden Republijcque. Certeyn de sonderlinge dingen die inden Hemel gesien worden/mogē met recht oock somtijts wel eē vroom hert flaeu maken:de Cometē zijn daerom vreeselijck geacht/somwylē met een bloedige steerte/somwijl met clare eñ silver schijnende stralen/ons waerschouwende/of van een algemeene sterfte / of van de doot van eenighe principale Heeren:doch is ter eeren vandē Comeet te Romen een Kerck gebout geweest/door Augustum, alsoo sich een openbaerde terwijl hy speelen uytgaf ter eerē van Venus de moeder/niet lang naer den doot van Iulius Cęsar: Hier en boven schijnt den Hemel altemets bloedigh te zijn met een verbaerlijck aensien / dat hem principael vertoont heeft doen Philippus Griecken landt van d'oude vrydom beroofde. Wat sal ick nu oock schrijven van dat op verscheyde tyden heele Legers inde locht ghesien zijn/strydende krijchsluyden/ winnende ende verwonnen/ oock van dat sich drie Sonnen op een tijt geopenbaert hebben/by nacht oock drie Manē/van sommige nacht Sonnē genoemt/ die nochtans nimmermeer als drie voorts comē ongesien: altemets so berst oock de nacht by dagh uyt met ongesien lichten den duysterheyt verclarende. So heeft den Hemel oock diversche operatie eñ crachten in diversche landen / als in Africa, so hebby byden Somer altoos bedaude nachten: in Italien by Locris eñ Lacus Velinus alle daechs regenbogen/ tot Rhodes eñ te Siracusen in Sicilien nummermeer dagh of de Son laet hē altoos eens sien/ hoe quaden eñ vuylen weder dattet is. Te recht so seyt Plinius dat alle dese wonderteyckenen op verscheyde/ jae besette tyden ende plaetsen ghebeuren / want het voorboden zijn van merckelijcke ongelucken/niet om dat daerom yet ghebeurt/ maer dese willen sich altemets voorstellen/om dat yet wat wonders ghebeuren sal. Wt de Planeten yet wonders voort te seggen laet

ick den

ick den anderen doe/ also dat een scientie op haer selfs is: wete nochtans wel dat die van grooter crachten zijn/ als namentlijck de Son/ wat werckt die al wonders? wy bevinden dat alle daechs in Cruyden eñ Dierẽ. Het Cruydt Heliotropium ghenoemt/keert sich een heelen dagh naer de Sonne jae oock als die zijn hooft door een donckere wolck schuylt/keerende int ondergaen/t'ghesicht so te segghen/nae dit wonderlijck schepsel / als met een droef adieu. De Mane oock is bekent in haer effecten / principael inde wateren ende visschen. Alle Mosselen ende Oesters nemen haer voetsel nae dese inclinatie. De Mieren oock / kleyne ende ongheachte dieren wercken niet als de Maen haer ontreckt: Inde ooghen van sommige beesten worden eenighe sieckten bekent/die met de Maen wassen eñ opgaen/ so dat de mensch beschuldicht wordt / niet wetende op het hondertste wat de Planeten ende Sterren mogen wercken/ t'welck geen wonder is in so groote spatie des Hemels/gedeelt in 70. teyckenen/ representerende/of figuren van menschen/of van stomme beesten. Of nu hier door yemandts geluck of ongeluck kan ghecolligeert worden/ sal voor my Augustinus de Ciuitate Dei antwoorden/ dan wil alleen verhalen t'geen van Nigidius Figulus gheschreven is/ dese ghehoort hebbende den tijt eñ stont/ waer inne dat Octavianus, den tweeden Keyser van Romen geboren was/heeft terstont naer de const geprononcieert dat de Heer des Werelts ter werelt gecomen was/gelijck het oock met der waerheyt gebleken is/die self de ghevraecht zijnde/ hoe het by quam dat tweelinghen onder een Planeet so het scheen gheboren / nochtans so verscheyden van humeuren ende sinnen waren / heeft een Rat van een Potbacker omgedraeyt/ ende daer op met twee stippen inckts naer den ander haestelijck ghewor pen/also dattet Rat stil staende/de voorsz. stippen getoont heeft/ met een propre distantie/d'een van dẽ ander verscheyden/ daer by te kennẽ gevende dattet Rat des Hemels also omginck/ende daerom dickwils tweelingen van malcanderen verscheelden / als niet hebbende een influentie van Planeten. Dit belacht Augustinus, segghende dat dit Argument veel crancker is dan alle de potten/die met so danige instrument gemaeckt worden. Het zy soot is/ sulcken gheschil ter neder te legghen is ons werck niet.

HEt soude mogen vreemt geven aen sommighe simpele ende inde Mathematische scientie onervaren luyden / hoe dat yemandt hem soude willen vermeten / met eenighe maniere te bewysen/hoe groot d'Aerde is / ende maet vande selfde/ nochtans alsoo de const langh inde Werelt gheweest is / ende van vele singuliere verstanden gehanteert, soo dunckt my datter niet sorghelijck sal zijn yet hier te setten / tot aenwysinghe / ghenomen uyt de meest vermaerde Schryvers. D'Aerde dan ghelijck voren geschreven is / heeft een volmaeckte rondicheyt/cloots gewijs: ooc daer en is geen gesicht dat anders oordeelen mach vanden Hemel/of die en is ront/ ende vervolgens dat d'Elementen onder dien begrepen oock ront zijn / hoe wel met verschil: want den Hemel ende d'andere Elementen om hooge zijn eyghentlijck rondeelen/die d'een ende d'ander superficiem hebben geboghen ende hol, bevanghende den Hemelen die onder zijn / ende d'onderworpen / ondergestelde Elementen naer ordonantie. Maer d'Aerde en bevanght geen ander onder lichaem/om datter geen lager en is/so en is ooc d'Aerde niet hol/ maer een Sphærycus lichaem massijf/hebbende maer een superficiem, dat gebogé is/ghestreckt ende verwult met aertachtighe materie / ten zy datmen rekenen wil d'holen hier ende daer zijnde / die nochtans niet eens te rekené en zijn somen dé gheheele Cloot der Aerden aensiet/ooc mede de Hel/die men seyt int midden der Aerdé te wesen/en is niet in gelijckenisse vandé geheele Cloot/t'is wel een groote diepte/ die veel duysent lichamé mach versweigen van verdoemde mensché. Maer ten is niet (gelijck wy geseyt hebben) byder Aerden/alhoewel datse in langte, wyte ende hoochte/twee ofte drie duysent duytsche mylen begrijpt/ ghelijck oock de hooghe berghen ende diepe Cavernen niet en beletten de rondicheyt der Aerden / want al is een bergh hoogh tot de locht toe verheven/ al heeft de Zee met een stadige aenspoelinge een groote Cavarne gemaeckt: wat sal dat zijn in ghelijckenisse met de gantsche Aerde die in haer Circonferentie begrijpt 5400. duytsche mylen/ wildy nu weten hoe veel tijts van noot is om de gantsche Aerdbodem rondtomme te gaen/ende dat noch Bergen/noch Wateren/of Woestynen eenigh beletsel deden/ende dat ghy alle daechs u wegh vorderde tot vier duytsche mylen toe/ die een tamelijcke dach reyse

maken

IEHOVA
Circulus Arcticus
AMERI CA
Nova Francia
Hispania
Flori
MAR DEL NORT
Tropicus Cancri
Aequinoctialis Linea
MAR DEL ZUR
Peru
Brasilia
Capricorni cus
Trop
Mare Pacificum
Chili
Patagones
C Frio
R. de la Plata
Fretum Magellanicum
Terra Australis incog
Circulus Antarcticus
Nova Zembla
Islandt
Scotia
Anglia
Gallia
Polonia
EUROPA
Barbaria
Natolia
Tartaria
Catayo
Iapan
ASIA
China
Persia
Indostan
Luconia
Borneo
Arabia
Nubia
Guinea
AFRICA
S. Thome
Zeilan
Sumatra
Java
S Laurenty
Mar di India
Ascension
S Elena
Oceanus Æthiopicus
C. Bone spei
TERRA AUSTRALIS INCOGNITA
JODOCUS HONDIUS

maken van een Lackap/ſo deelt 5400. in vieren/ eñ ghy ſult vinden 1350. dagen / die ghy ſout moeten van doen hebben/ om de Werelt rontſomme te varen / nu 1350. dagen maken 3. Jaren ende 260. daghen. Maer door dien dat d'Aerde van ooſten tot weſten noch niet ſo ſeer ontdeckt is/eñ vanden middagh tot het noordẽ meer als t'derdendeel vervult is met Wateren / ſo ſoude onmogelijck vallen by een van deſe hoecken d'Aerde te willẽ omgaẽ te voet. Voorts om te weten de grootte der Aerdẽ/ſo is dit t'fondament; d'Aerde hout recht het middẽ des Hemels eñ des geheele Werelts : nu ſo wort gemerckt nae't verhoogen vande ſterren op diverſche graden/dat vijfthien mylen op der Aerden reſponderen met eẽ graet aendẽ Hemel. Den Hemel is gedeelt in 360. graden/de welcke gemultipliceert met 15. betoonẽ dat den hoep der Aerden bevangt 5400. mylen. Wt de 4. mindere Circulen daer den Hemel mede ghedeelt is/ verſtaen wy dat het gantſche ſuperficies der Aerden in vijf principale Regioenẽ of vandẽ/anders Zonæ genaemt/oock gedeelt wort /waer af den eerſten wort beſloten Arctico:Zona Frigida Borea ghenoemt/de tweede Zona Frigida Auſtralis, tuſſchen dẽ Polum Antarcticum eñ Circulum Auſtralem : de derde in beyde gordels beſloten/ als van Cancer ende Capricornus,beſit het midſelſte Regioen vande Werelt/ ende wort genoemt Zona Torrida, de vierde Zona Temperata, int noorden met den Tropico Cancri, ende Circulo Arctico beſloten/de leſte Zona Temperata Auſtralis, int zuyden becingelt met Tropico Capricorni of Circulo Antarctico. Byde oude Schryvers was een vaſte opinie met veel redenen beveſticht / dat de twee ontrent de Polen vande Werelt gheleghen / om d'afgryſelijcke coude niet te bewoonen en waren / ende de derde Zona Torrida ghenoemt / ſoude oock door de over groote hitte gheen bewoonders lyden / de Sonne dien daghelijcks doorloopende ende nederſtralende; Soo dat den Poeet Horatius ſeyt door een roem van de rechtvaerdicheyt.

Stelt mijn op't landt, bevroſen door die couw
Daer van gheen boom de bladers groen verblyden
Door Somerſche Son, inde wilde landouw,

Die

Die staghe Mist ende Nevel moet lyden,
Duyster aen allen zyden.
Of stelt mijn oock flucks op het brandigh landt
Daer Phœbus alte na aen drijft zijn Waghen
Daer ghenich mensch zijn huijs heeft oyt gheplant,
Ick sal den Min van Lalage altoos draghen,
End' so mijn leven waghen.

Dan door experientie ende naerstigher ondersoeck / also de Zeevaert nu veel volmaeckter is ende dickwilder gebruijckt wordt / is bevonden dat d'oude Schrijvers haer hier inne seer misrekent hebben / ende is tot ons kennisse gecomen / hoe dat veel groote Natien eñ Provinciē / onder Zona Torrida (daer Horatius, als boven geschreven is / hem so qualijck af houdt) ghelegghen zijn / namentlijck Abissini, India Orientalis, Arabia, etc. Int Noorden is wel een groote cou ende bittere vorst / dan daer woonen noch altoos menschen / als oock in Zona Frigida nae den middagh / wort over sulcks noch alle daeghs t'Noorden meerder ende meerder geopent / so dattet bycans voor waerachtich sal gehouden worden / dat Plinius schrijft / hoe sommighe Indianen Cooplupden door tempeest geworpen by het Noorden om / in handen ghecomen zijn vande Duytschen / ende soo gheschoncken aen Metellus Celer, t'welck een groot Argument naer zijn advijs is / dat aldaer een doorganck eñ passagie is om in Indien te comen. Voorts is de Cloot der Aerden nu tot meermalen rondtsomme geseylt gheweest / ende is ons so een volle beschrijvinge vander Aerden ende Zee die t'samen desen ronden hoep maecken ter hant gecomen. Namentlijck moet hier verhaelt worden / dat Sebastianus Canus een vande gesellen die met Ferdinando Magellano van Sevilla af gevarē zijn door de engte vā Magellanes passerende tot de Molucas toe / eñ voorby't Caput Bonæ spei wederom tot Sevilla aengecomen / is d'aldereerste geweest van allen tyden die de Werelt gantschelijck bevaren hadde. t'Schip daerom te voren al niet sonder eenige Pronosticatie / Victoria genoemt / heeft dese reijs met victorie gedaen / ende

Canus tot een roem van so gheluckighen vaert / heeft in zijn schilt ghedraghen een ronde Wereelt/ met het advijs Primus circumdedisti me, dat is te segghen / ghy hebt my aldereerst omringhelt. Dit Schip Victoria is daerna noch tot S. Domingo geweest/ dan so't voor de derde mael nae de voorsz. Stadt gevaren was/ist int wederom comen verdwenen/ende men weet niet waert ghebleven is/doch zijn andere Schryvers die het selfde Schip tot Sevilla bewaert te worden ons wijs maken/ende aldaer met nieuwe berders onderhouden tot een eewighe gedenckenisse: wat daer af is / veelderley gheleerde Schryvers hebben dese vaert soo hoogh verheve ende lostijck vermaent dat noch de memorie van Canus noch ooc van het Schip Victoria door eenighe ouderdom ofte tijt vergaen sal. Gelijcke lof hoort toe die eerst met een sonderlinge const den Cloot der Aerden ons in Caerten voorgestelt hebben/ om gelijck de Poeet sept/ t'geschilderde landt uyt een tafel te leeren. Hier is Anaximander d'eerste ingeweest/die vanden gantschen ommeloop der Aerden eē Caerte voorgestelt heeft/als niemant dat noch gedaen hadde. Hecatæus is d'eerste geweest die met een verclaringhe t'geschildert van Anaximander uptgelept heeft. M Agrippa om de timmiragie van zijn suster te vercieren/ heeft oock willē een Mappe of Caerte doen maken/die Augustus volmaeckt heeft/ ende belijdt Plinius dat hy met de selfde sonderlinge is geholpen in zijn beschrijvinghe vande Werelt. Socrates die vermaerde Grieck/heeft oock met de beschrijvinge der Caerten vermaeckt gheweest:dan tot leeringe ende morale Philosophie/also sulcks zijn eyndt was en ampt/dies vertoonende Alcibiadi een Caert vandē Cloot der Aerden/heeft hē gevraecht of hy wel soude connen wysen waer dat Griecken-lant was/en daer na waer de stadt of t'lantschap van Athenē gelegē was/t'welck als Alcibiades volcomentlijck gedaē hadde/heeft Socrates noch gesept: Nu O Soon van Clinia,wijst my eens hier waer v vaderlijcke landen legghen/ u huysen ende erven : maer alsoo die inde beschrijvinge des Werelts niet en waren ghezet/heeft de wyse Philosoph d'onwyse eersuchtichept ende hoovaerdije vanden jongen man gestraft/als op een clepne ende onbekende rijckdom zijn comm draghende. Ende hier mede zy ghenoech vanden Cloot der Aerden.

Europa oft Kerstenrijck.

DIt is wel het cleynste deel vande partijen daer de Wereldt in ghedeelt wordt / maer soo men toesicht neemt op de deucht vant landt/ den lust ende ryckdom van steden / het welvaren door den handel / naerstichept ende beleefthept der inwoonderen/ met glorie vande wapenen/ ende met conste van een geschickte regieringhe alle andere volckeren te boven gaende/ sal Asia ende Aphrica; jae oock het Goutrijcke nieu gewest moeten te rug staen/ ende dese bekenné als eé Coninginne over alle d'andere deelen/ ende gelijck Plinius sept: een voetstere vant verwinnende volck/ dat over alle de Werelt heerschapppe heeft ende behout: sulcks is geweest de Romeynsche cracht/ die in Italié d'edelste Provincie van Kerstenrijck opghequeeckt zijnde/ met haer vlercken dit gantsche rondt bevangen heeft / soo dat het Rijck van Constantinoplen/ maer een afsetsel is vant Roomsche Keyserdom / door Constantino om wondere redenen opghebracht. In andere deelen zijn wel eenighe steden/ die om haer bysondere grootte vermaert zijn/ ende boven gaen de gemeene/ so reken ick in Asien, Babylonien, Niniuen, ende Ierusalem. In Africa, Cartago; In America, Cusco; In Hispania nova, Mexico; maer dat zijn so bysondere plaetsen: Dan in Europa heeft elcke Provintie soodanighe Hooft steden/ dat de menichte lichtelijck verwint de groote van eenige particuliere. Ende wie en sal dat niet toestaen / als hy maer overloopt metten gedachte/ de rijckdom van Venetien; De stadt ende magnificentie van Romen; Den handel ende ervarenthept vā Genua; De lustichept van Milanen; De groote van Parijs; eens Coninckrijcks gelijcke stadt; De gelegenthept vā Marsilien, ende noch veel andere die hier te lange zijn te verhalen: Waer dat my dunckt om dese partije te eeren/ ende vermeeren/ alle fraeyichept ende lust besich gheweest te zijn/ waer dat nu de name vā Europen afgecomen is/ kan qualijck gesocht ofte gheweten worden/ want dat naer Europa Tyria van Iupiter gheschaeckt / soo veel meenen / dese naem ghenomen soude zijn / kan my qualijck incomen. By ons wort dit deel gemeenlijck Kerstenrijck genoemt/ om dat hier t'Christelijcke Gheloof meest onderhouden ende bekent is/ daer alle andere natien meest/ met ongeloof/ of waengeloof besmet zijn/ defenderende met alle macht d'onkundt vande waerachtighe Religie. Twelcken oock een seer

seer groote recommendatie is/daer wy om voor alle andere volckeren gestelt worden. Om van de limitē van dit schoon deel wel te wetē/so slaet op dese tegenwoordige Caerte/daer suldy sien/ hoe dat Aphrica gedeelt is vā Kerstenrijck/met de Middelantsche Zee:die oock mede Asien uyt sluyt: want ten noorden opwaerts hebdy den Archipelago, eertijts Mare Ægæum; Den Mare Maggiore, eertijts Pontus Euxinus; Dē Mare delle Zabache, eertijts Palus Mæotis, die al hoewel dat zy verscheydē namen hebben nochtans met de Middelantsche gemeē leggen / deelende Asien vā Europa/daer toe helpt Tanais nu Don genaemt/eē vermaerde Reviere/ die van haer oorspronck af/niet uyt de Hyperborische bergen/als sommige schryvē/comende (also daer int begrijp van twee hondert mylen gelijck Iouius, eñ Mathijs van Michou getuygen/geen berghen gevonden en worden) tot inde Noort Zee/een Linie getrocken/ Europam mede afscheyt: waert nu dat Pontus Euxinus quam inde Noort Zee/ soo soude Europa gantschelijck een Eylandt wesen/rontsomme met de Zee beset:daert nu boven/ so geseyt is/met d'andere landē van Asien gehecht is. Inde langte heeft dit deel gerekent vande uyterste Zee-Custingen van Portugal/als namentlijck van Lisbona tot Constantinoplen toe het leste van Griecken-landt/ ontrent ses hondert duijtsche mylen/eñ bycans even so veel inde breete/daert breedtste is/te weten van Sicilien tot in Schricfinnien, d'uyterste landen vande Noorderschē contreije. Ende in al dit begrijp zijn weynich plaetsen die niet bewoont en zijn/jae de bergen selfs/wit van snee/hebben oock haer Inwoonderen:Geen Eylant so kleijn/of so veracht/daer sich geen volck onderhout. De locht is hier sekerlijck meer als by andere natiē soet/lieflijck/eñ aenlockende/makende daerom oock het volck civiler/eñ geschickter. Bijde reviere Tanais, eñ Palus Mæotis, ist wel couder eñ onbequamer tot wooninghe. Doch daer ryden de menschen met alle haer familie op wagens/eñ dragen haer huysen mede gelijck de Schiltpadt doet:zijn oock rijck van pelterijen/ om den Winter/die daer zijn heerschappie sonderlinge heeft/ af te weeren/ door den gestadigen handel die nu door andere volckeren van Europa op de Noorderschē landen ghedreven wordt/ so begint alleenskens de woestichheyt in veel van dit byster volck te vergaen. Is daerom niet te

twyfelen dat alle landen lustich worden / ende vruchtbaer doort bywoonen / ende opsicht van menschen/ als crygende een soeticheyt ende nieuwe vruchtbaerheyt. Dit hadde de Romeynen wel bemerckt/ die onder de Barbarische menschen/altoos van haer volcké vermenghden om t'lant eens deels beter te bewaré eñ oor t'volck civiler te maken. Is over sulcks so inde nature ghestelt/ dat herde landen / eñ onvruchtbare / sterck nochtans ende cloeck volck ter wapenen voort brenghen/wederomme sachte Provintien/ luyden wel begaeft met verstant/maer niet so vroom/noch te rouw. Dit is in Kerstenrijck seer ghetempert/daer d'eene Natie d'andere mach helpen/ met verstant ende metter handt / met verkryghen ende bewaren/ menghende de glorie van de wapenen/ met de eere der scientien tot een heerschappije over andere deelé des Werelts. De Provintien zijn als de meeste vermaerde in Europen / Enghelandt / Yrlandt / Schotlandt / Spaengien/ Vranckrijck/ Duytslandt/ Italien / Slavonien/ Grieckenlandt / Hongerien/Polen/ met Lithuanien/ Moscovien/ ende dat halffe Eylandt daer Noorweghen/ Sweden / ende Gotlandt in is. Vande Eylanden zijn de vermaerste drie boven ghesept / bydén welcke Sicilien, Sardinien, Corsica, Candien, Mallorcque, Corphu, Negroponte, ende meer anderen comende als Peerlen / ende eedele Ghesteenten / dese Coninginne vercieren : wiens lof ghy particulierlijck sult vinden by Strabo , die zijn derde boeck / ende andere naevolghende daer mede verlicht.

Beschryvinghe van Asien.

ASié is het tweede deel van't Aertrijck / als boven gedeelt / ende heeft den naem van Asia dochter van Oceanus eñ Thetis , of gelijck andere willen/van Asius, sone van Mæneus Lydus, ende streckt door't oosten / vanden middagh/tot het noorden toe. De Limyten naer't westen zijn / de revieré vanden Nyl ende Tanais/ met de Mare Magiore , ende een stuck

vande

ASIA
EUROPAE PARS
AFRICAE PARS
Nova Zemla
Mongul
BARGU
Tenduc
Americæ pars
TARTARIA
Tanguth
Cazan
Bulgar
Davasi
Cossin
Lop
Samarchanda
Cambalu
Quinsai
Chinan fu
Caifanfu
Hinthiefu
Incheiufu
Chinfanffu
CHINA
Japan
Xitoca
Syria
Persia
Casbin
Cax
Chesimur
Taxila
Mien
Chirmo
Ormus
Gest
Sestan
Indost
tan
Arabia
Siangar
Caladad
Aden
Mecha
Cambia
Bengala
Orixa
Goa
Calecut
Cochin
C Comori
Zeilan
Malacca
Sumatra
Iava
Borneo
Celebes
Timor
Philippinæ insulæ
Lucania
Mindanao
Gilolo
Moluccæ
Ceiram
Nova Guinea
ORIENTALIS OCEANUS

vande Middellandtsche Zee. Aen de ander zyde soo heeft het Oceanum, die Eous ghenoemt wordt; int oosten/ d'Indische naer den middach/ en de Schytische nae't noorden. Sommige maken het scheytsel door de Nyl/ vanden Arabischen Inham/ also men moet int afteyckenen vande Regioenen/ liever de Zee nemen/dan eenighe revieren. De bergh Taurus loopt midden door Asien, gestreckt van't Westen tot het Oosten toe/ hebbende een breete van 3000. stadien/ ende een lengte ghelijck Asien selfs/ te weten van 58060. stadien. Men hout dat Asien wel soo groot is alleen/ ghelijck Europen ende Africa t'samen zijn: Doch wort niet soo volckachtich ghevonden/ als Europen, hoewel het begrijp groot is/ want veel groote Woestynen/ Meeren/sandachtighe plaetsen/scherpe berghen/beletten de wooninghen/die (so ick houde) in voorleden tyden meerder ende menichvuldigher gheweest zijn/ dan nu/ terwijl dat door het onbeleeft regeren vanden Turck/ die hier wijt en breet heerschapt/ d'Inwoonderen vermindert zijn ende t'landt oock/dat wel eer door lust placht alle andere quartieren te boven gaen/nu desolaet leyt/ende mede verherdt aen den ploech wederom soude byten/ bastich/ even eens ghelijck het volck is/ diet besitten. Maer ter tyden vande Romeynen was hier alle dinck in sodanighen overvloet/dat de Roomsche soberheyt/ met de Asiatische weelde verwonnen is gheweest: Certeyn hier zijn alle de Heerschappyen/ daer de Werelt by geregeert is gheweest/eerst uyt gesproten. Hier heeft Nembrodt dien gheweldigen Toren ghetimmert/verwreckende Godts toorn/ waer door wy in dit onverstant/ van soo veel verscheyde talen ghecomen zijn/ ende ghedwonghen met een onseghlijcke moeyte/een boeck dickwils over te setten in ander sprake. Hier heeft die Coninginne Semiramis ghedomineert/ wonderlijck in haer oorloghen ende timmeragien: Hier heeft oock de stadt van Troyen gheleghen/ fameux door een langhduerighe belegheringhe/ van welcke stadt haer oorspronck gaerne trecken/ alle de Landen die in Europen zijn. Maer met recht het Roomsche rijck/ dat van Romulo uyt de Troyanen ghesproten eerst opgehaelt is. Wie kan nu verhalen alle de schoone Lusthoven/ die inde Provintien van Asien plachten te zijn? de costelijckheyt vande Heeren ende Princen? de macht van volcken somtijts

opghe-

opghebracht by de Coninghen van Persien/ tot ruine ende destructie vande Griecken/of meer tot haer eyghen verlies. Dies Xerxes / soon van Darius, met een schrickelijcke menichte van volck af comende / heeft een brugghe ghemaeckt over den Hellespontum, daer hy zijn volck dede over passeren/daer nae ginck hy op een hoochte staen/ende overmerckende t'landt vol gewapende luyden / tot zynen dienst/ ende de Zee bedeckt met schepen/ heeft hem wel gheluckich gheacht/ maer also hy bestont te gedencken/dat van so grooten menichte binnen hondert jaren niemant soude over blyven / zijn hem de tranen uyt d'ooghen ghesprongſhen. Om dit gheweldt te wreken/ eensdeels ooc om een eewige naem te krygen/ heeft Alexander Magnus dit lant betrachticht/ende daer nae inde rijckdommen van Asien,zijn leven ende loff gheschoten/ also dat d'Asiatische weelde/ghelijck de sangh vande Sirenen, hier voormaels placht de vroomen te betemmen/ende te versachten. Darius was de laetste Coninck/ van Alexander verwonnen/ende daer nae is Asien onder de Capiteynen van Alexander nae zijn doot gescheurt ende gheдeylt. Nu domineert hier den grooten Turck/gelijck ghesept is. Ende Mahomet,daer de Turcksche Keysers in glorieren / uyt Arabien voortgecomē;heeft het fondament vā dese heerschappije geleijt / ende met een onghefondeerde seckte / ende rechte brabbelinghe soo veel sielen bedroghen. Besit over sulcks t'gheslacht der Othomannen, al t'landt dat tusschen Pontus Euxinus, Mare Ægyptum, de Middelandtsche Zee/ Ægypten, d'Arabischen Inham/ de Persische/ de reviere Tygris.de Caspische Zee/eñ de enghte die tusschen Pontus Euxinus,eñ Mare Caspium gaet/ghelegen is. Het ander deel dat by Europa naest ghelegen is / wort vanden grooten Hertoogh van Moscovien gheregeert / ende is besloten met de bevrosen Zee / de reviere Oby, de Meer van Kytaya, ende daer af een linie ghetrocken tot de Caspische Zee toe / met de enghte die tusschen de Caspische Zee ende Pontus Euxinus leijt. Het derde deel hoort onder den grooten Cham, Keyser der Tartaren, wiens palen zijn aenden middach / de Caspische Zee de Reviere Iaxartes, den bergh Imaus, aenden opganck/ ende t'Noorden de groote Zee / int westen het ghestelde rijck vanden Hertoogh der Moscoviten. t'Vierde wordt nu beseten vanden Sophy,

phy, eñ begrijpt het Coninckrijck van Persien/ hebbende d'Otomannen als dagelijckse vyanden int westẽ/ t'rijck vanden grooten Cham int noorden/ eñ int oosten de Reviere Indus, amden middagh/ de Roode Zee eertijts/ nu d'Indische Zee genaemt. Indien heeft het vijf de/ een lant bekent/ door de wonderlijcke dierẽ/ Menschen/ groote stedẽ/ menichte van Specerijen/ eñ Cruyden/ alsso dat de Werelt niet wonderder en schijnt te hebbẽ/ hier zijn de Portugaloysen/ in grooten aensien/ alsso harẽ Coninck tribuyt ontfangt/ van all de Zee steden/ van d'Arabische inham/ tot het hooft genoemt gemeenlijcke Cabo de Lampo. Is anders getermineert/ met de voorsz. landen/ eñ met dẽ Eoischen Oceanus, placht in voorleden tydẽ een Coninc te hebben/ eñ is Porus vanden grooten Alexander verwonnen/ wel de vernaemste om zijn grootmoedichept eñ verstant/ dies gevraecht zijnde van Alexander, wat eẽ victorieus (gelijck hy doen was) behoorde te doen? heeft geantwoort/ t'geen dat v desen dagh is aenradende / daer ghy hebt in besocht/ hoe cranck eñ broosch t'geluck der menschẽ is: Welcke wyse eñ vroomẽ antwoort heeft int hert van Alexander so grootẽ cracht gehadt/ dat hy Poro geschonckẽ heeft/ t'leven/ d'oude vryhept/ ende een grooter Coninckrijck. Nu zijn in Indien veel Coningẽ/ want yder Regioen heeft bysans een Coninc/ daert sonderlingh onderstaet: hoewel dat den grootẽ Cham t'over hooft van velen is/ die aen hem Tribuyt geven. De wonderhept vande Olyphanten/ Rhinoceroten, &c. sullen wy door andere Caertẽ breeder eñ beter verhalen. Dan dient noch wel tot lof van dit gewest/ hoe dat geen deel en is vande Cloot der Aerdẽ/ daer de H. Schrifture meerder af spreeckt/ als van dit vermaerde Asien. Besiet de boecken van Moses/ vant beghin tottet eynde/ t'schepsel der menschẽ / voortganck/ Diluvie/ onderganck/ Godts diensten/ miraculen/ t'is al of in Sirien, Mesopotanien, t'lant van beloften / alle provincien van Asien, gebuert. Nu oock ten lesten/ de verlossinge der menschen/ de conversatie van Godts Sone opder Aerdẽ/ zijn doot/ ons leven/ so veel verschepde goede leeringen/ daer wy Christenen ons naer reguleren/ zijn altemael eerst hier gepracticeert/ so dat dese tegenwoordige Caerte/ eñ andere meer/ hier na gestelt/ de plaetsen aenwysen sal, die meest int oude eñ nieuwe testament vermaent worden. Is daerom groo-

telijck

welijck te beclagen onse onachtsaemheyt/dat soo schoonen deel des Werelts/daer heel Kerstenrijck so seer aen verbonden is/nu slaeft/aen een heer/die de memorie van alle dese verhaelde dingen/door t'waen geloof/dat de herten vande inwoonderẽ besit/laet vergaen/eñ belet tot nut te comen. Of daer weder eens opstont een Godefroy, Grave van Billon, die met Godts gelep/eñ der Christenen hulp/dit landt dat Godts Sone eertijts betreden heeft/weder mocht bevrijden vande onnutsprekelijcke last des slavernijs/daert nu in steeckt: Maer ick en weet niet of dese wensch sonder fondament is/also in Europen selfs den brandt des oorloghs so groot is/dattet nauwelicks machtich is dien met eenighe middele upt te blusschen.

Beschryvinghe van Africa.

STrabo is van opinie dat Africa cleijnder ende minder is dan Kerstenrijck/eens deels om dat hy de maet neemt vanden Nijl af/die nochtans behoort ghenomen te worden vande Roode Zee/also Ptolomæus wil/eens deels oock om dat een groot deel nae't zuyden toe/nopt en is den ouden bekent geweest: hebben daeromme niet wel connen spreken vande groote van dit gewest. Hedens daechs wort Africa ghedeelt in vier deelen/ghelijck dat Ioannes Leo schrijft. De deelen zijn/Barbaria, wel het beste ende vruchtbaerste/beslooten met de Atlantische ende Middelantsche Zeen/den bergh Atlas, ende het landtschap Barcha. Numidia, anders Biledulgerid, bepaelt met d'Atlantische Zee int westen/ende den bergh Atlas int noorden/int oosten looptet tot de stadt Eloacat toe: de Woestynẽ van Libyen zijn aendẽ middagh/eñ makẽ aldaer het slot. Libya, inde Arabische spraeck Sarra genoemt/dat een Woestijn beteijckent/heeft het beginsel vanden Nijl/tot den Atlantische Zee toe/hebbende ten zuyden de Nigriten, ende aent noorden de Numidas. Nigritæ alsoo ghenoemt om dat d'inwoonders swert zijn/of ter oorsake vanden Reviere Niger, die hier doorloopt/ende heeft voor termynen aen't noorden Libyen.

byen, aen't zuyden de Aethiopische Zee/ aen't westen het rijck Gualatæ, ende int oosten/ t'rijck Goagæ: So dat heel Africa besloten is rontomme met de Zee/ behalven aende enghte daer de Roode Zee gheschut wort vande Middelantsche/ ende hanght hier met Asien vast. Dit ghewest heeft schrickelijcke ende drooghe Woestynen/ waer in dat veel sonderlinghe beesten haer houden/ ende is een voetstere van veel diversche slanghen / alsoo dat door een spreeck woort by den ouden placht te zijn : Africa heeft altoos wat nieuws.

Leo die dese landen beschreven heeft ende besien/ seyt dat Libya interior heel woest ende wilt is sonder Revieren/ Beken of eenich ander soet water/ten zy de Cooplupden sulcks mede voeren op haer Camelen/ so dat by Lucanum te recht gheschreven is.

Doet Leytsman ons nae Schytien heen lijen,
Of naer het warme sandt, vant dorstighe Libijen.

De plaetsen by den Oceanus worden bewoont vande Azanegi, dat een byster volck is/ende nummermeer dan om te eeten den mont ontdeckt / aenghemerckt die soo seer stinckende ende vuyl is / dat zy selfs daer een schroom af hebben / bedeckende die met een dwael : Hoe wel dat Iohannes Leo dit toe schrijft / haer gheschicktheyt/ meenende dat dit een particuliere costuijm is / vande edelen ende welghebozen. Cadamustus noemt dit volck arm / loghenachtich / ende tot verraderye seer gheneghen / t'welcke al de Africanen seer gemeen is/ wordt over sulcks een crancke trou/ Africaensche trou genoemt. Int rijck van Borni gaen de inwoonders met bloote lichamen/ de gantsche Somer door/inde Winter draghense vellen/ ende maken oock haer bedden van Pelterye / levende voorts als beesten/ van alle Gheloof ende Religie seer vervreemt / vrouwen ende kinderen zijn ghemeen/niemandt en heeft hier een eyghen naem / maer worden genoemt of naer haer magherheyt/vettichheyt/ of eenich andere qualiteyt. In Nubien is groote menichte van fenynighe beesten / ende daer over so groote cracht van fenijn/ dat een graen ken onder thien menschen omghedeelt / die inden tijdt van een quartier uurs om brenght. De Basiliscus heeft certeyn upt Africa haer oorspronck/ende is niet groot vā lichaem/ maer sterck van

Hispania
Natolia
Italia
Græcia
Asores I.
Estrito
Marc
Algieri
Fez
Maroco
Bar
Tunis
Mediterraneum
Ieru salem
Cayro
Inf. Canaria
Tripoli
barbaria
Berdoa
Cyrene
Alexandria
Sabia
Mecha
Targa
Libia In
Omor
I Capitis viri di
I Solis
C Verde
Tombutto
Nubia
ARABIA
Caladat
Dancar
Aden
Mare
Goa
Calecut
Zacotora
Guinea
Gubur
Benin
Biafar
Ambiam
Sosa
Zeilan
Malor
Rubrum
C Comori
Magadoxo
S. Paulo
S Thome
Brava
Aequi
noctialis
OCEANUS
AETHIOPICUS
Ascension
Linea
Abicalo
2 Compagne
Angola
Zaire
Cafates
Quiloa
Mozambiq
Iona
S. Helena
C de Area
Zembre
Zama
Plaia
Sofala
I Don Galopes
BRASILIAE PARS
C Frio
S. Laurentij
Tropicus Capricorni
C Salida
Caput b Spei
C das Aguillas
Tristan d'aucuna
Pr. terræ Australis
Tr. Cancri
AFRICA

van fenijn / een pest van alle pesten/met een wit plexken opt hooft/ende ghelijck met een croon verciert / iaecht alle de Serpenten wech met haer gheblaes / breeckt de steenen met fenijn/ende quetst allee doort aenraké/ Cruyden/en Boomé. Het Serpent dat Attilius Regulus beschoot/ als oft een stadt waer geweest / was in Africa: De Scorpioenen zijn nergens soo fenijnich als hier. Plinius seyt dat d'oorsaeck van soo veel verscheyde beesten is int ghebreck van water/ want als so veel diversche soorten van dieren by een vergaderen om te drincken / de sommighe zijnde in haer natuerlijcke begheerten / menghen sich met beesten van ander slach / ende daer af comt dat so wondere fatsoenen in dese landen ghesien worden : ende gelijck Salustius schrijft vergaen veel meer menschen in Africa ghebeten/ende ghedoot vande beesten/ dan door eenighe andere sieckten. Doch de voorsichtighe natuer heeft in dit landt eenich volck ghestelt/die met sonderlinghe eyghentheyt weten het fenijn uyt te trecken : als namentlijck de Psylli, die in haer lichaem eenighe verholen cracht draghen/teghens de Slanghen/ ende hebben een manier datse haer kinderen terstont nae de gheboorte d'alder wreetste Serpenten voorwerpen / om daer mede te beproeven / of die oock vanden echten / ende rechten bedt zijn. Hedens daechs vintmen noch reliquien van die natie / machtich oock om de Serpenten te doen stillen / ende t'fenijn te benemen. By de Psyllos zijn Garamantes, daer de beesten met een slimmé hals weyen/ want soo d'hoornen recht uyt gaende haer souden int grasen beletten. Niemandt heeft een sekere huysvrou / ende de kinderen uyt t'verscheyde byslapen voort comende / worden alleen naer de ghelijckenisse vant wesen gekent. Dese landen worden nu ghenoemt de Woestynen Nafzohæ ende Carchsæ. De Tempel van Ammon/die in Libyen placht te zijn/ om der vermaertheyts wille onder alle Historie Schryvers / vermaent ons oock om eenigh verhael af te doen : desen Tempel was getimmert ter eeren vanden sandigen Iupiter/ende leyt rontomme beringelt met groote Woestynen/daert niet en regent/ noch anders oock eenigh water is. Doch is de plaets selfs / daer desen Tempel in leyt met schoonen lustighe wateren beset / met alderley boomen ende vruchten seer playsant/hebbende inde lengte ende breete 50. stadien. De locht oock so soet ghelijck int aencomen des Somers placht te zijn : soo dat hoe wel andere omlegghende plaet-

seu/ met-

sen / met een onverdraghelijcke hitte gheplaecht zijn / dit gheweest alleen / d'inwoonders met een sonderlinghe lust vermaeckt. Cambyses is eens tot desen Tempel ghereyst / om dien te berooven / ende heeft een legher van 50000. man verlooren/dat door de cracht van het sandt overvallen ẽn over stolpt worde. Niet verde van dese plaets is van Herodotus ende Q. Curtius de Son-fonteyn ghestelt / daer in t'water als de Son op gaet laeu is / op den middagh wanneer anders de meeste hitte is cout / aenden avont heel warm / inde middernacht onghetempert heet / ende hoe dẽ dagh meer genaeckt / hoe het water in warmte meer afgaet: so dattet int opgaen in een slappe warmt alleen blijft. Hier af seyt Silius Italicus in het derde boeck.

Dicht byde Kerck (ô wonder) men aensiet
Een fonteijn laeu als den dach wast, of vliet,
Gout op den tijt soo Phæbus t'midden licht:
Heet weer by nacht, als den doncker is dicht.

Dese fonteijn wordt van Andreas Theuet ghestelt dicht by de stadt Bordena, ende is wel onder de nieuwen schrijvers alleen die hier af vermaent.

Weynich over den Æquinoctiael zijn de Melliten/die ondraechelijcke hette deurgaens haer landt ghevoelen. Daer over ist dat op sekere tijt van't jaer haer bloet soo verdorven is / dat in dien zy niet en ghebruijckte remedien van het Sout / souden terstont sterven. Soo is dan by dit volck groote neeringe met het Sout/die het selfde oock vercoopen/ aende Nigriten met een vreemde maniere. Eerst soo legghense het Sout op de cant van een revier aen hoopen / ende stellen daer eenich teijcken by / gaen voorts wech: dan comen uyt eenighe menschen / die niet bekent willen zijn of ghesien: hebbende het Sout overmerckt/ legghen eenigh Gout daer by in sulcke quantiteijt / alsse meenen dat genoech is om het Sout te betalen: gaen oock soo henen ende laten het Gout by t'Sout. D'andere vercoopers van't Sout comen dan weder/ende behaecht haer dẽ wissel van't Gout met het Sout / nemẽ het Gout wech/latende het Sout voor de onbekenden. Maer soo daer niet Gouts ghenoech en leyt/laten zy het Gout legghen / ende

wachten of d'andere wederom comende/ oock wat by leggen sal/ die dat dan doet/ indien hem dat soo bevalt/ of neemt zijn Goudt weder wech. Dit is den handel lange jaren met dese middel ghedreven. Om t'Sout te draghen zijn gheen beesten in dat landt/ aenghemercke de groote hette die geen gras toe laet/ noch eenich ander Cruydt/ oft wast daer yet/ dat is pestelentiael/ ende hier teghens drincken d'inwoonders alle daechs water met Sout gemenght / twelck een bequame remedie is teghens alle vieriheyt. T'reghent nimmermeer in haer landt / ten zy inde maent van Augustus, September ende October. Voorts de menschen die so comen koopmanschappen sonder spreken / zijn boven maten swert / ghelijckmen seyt / van groote stature / hebbende d'onderste lippe afhanghende tot aenden borst toe/ vol sweeren / ende heel bloedtachtich. Ende daerom machmen oock alle haer tanden sien / die veel grooter zijn dan d'onse. D'opinie is dat haer lippen soo qualijcken ghestelt zijn om de groote hettens wil/ daer t'landt mede schijnt te branden/ ende tot dien eynde is oock het Sout sonderlinghen van noot. Waerom dat nu de Mooren so swert zijn is qualijcken te weten: Die meent dattet door de cracht vande Son comt/ is heel verdoolt/ want aē het hooft Bonæ spei zijn d'inwoonders heel swert/ daer nochtans aent Fretum Magellanicum de luyden wit zijn / ende is al een crachte vande Son / ghereekent naer den Hemel / met de voorsz. plaetsen: Nu de Spaengiaerts ende d'Italianen zijn even wijdt gheleghen vanden Æquinoctiael met d'inwoonders van het landt ontrent Caput bonæ spei, ende waer comt haer dese witticheyt van? T'volck dat onder Paep Jan woont is geelachtich / in Zeylan ende Malabar uytermaten swert/ ende nochtans so zijn dese landen in een verschil vanden Æquator. Maer dit soude yemandt wonderlijcker moghen schynen / dat in gantsch America gheen Mooren ghevonden worden / dan alleen in een plaets Quareca ghenoemt. Of comt dan dit vande drooghte des Hemels/ oft door eenighe besonderheyt der Aerden / of mede door eenighe natuerlijcke eyghentheyt inde menschen selfs zijnde?

Het is

AMERICA
An. 1492 a Christoph. Colu̅bo Inveta
LABORADOR
Cortereealis
NOVA FRANCIA
Anian
QUIVIRA
Totoˆteac
NOVA HIS:
PANI.
Virginia
Florida
Bermuda
I. Asores
MAR DEL
NORT
Cuba
Spaniola
Tropicus Cancri
Pacificum Mare
Guatimala
Trugillo
Panama
CARIBANA
I. de Gallopegos
Linea Aequinoctialis
Nova Guinea
I. Salomonis
Tubarones
MAR DEL
ZUR
Tropicus Capricorni
Peru
Cusco
Lima
Tumbes
BRASILIA
Picora
Orellana
Chili
Coquimbo
C. Blanco
Patagones
Fretum Magellanicum
R. de Plata
I. de Catalina
C. Frio
TERRA AUSTRALIS INCOGNITA

HEt is grootelijcx te verwonderen/ dat onse voorouders/ die nochtans soo begheerlijcken van eer ende naem gheweest zijn/ niet met allen van de kennisse van dit lant (om de groote/ met recht een nieuwe Werelt ghenoemt) ons achtergelaten hebben. Wy lesen wel by Plinius ende andere Schrijvers/ als namentlijck by Diodorus, int eerste boeck ende 7. Cap. Dat die van Cartago, als haer rijckdommē groot waren ende gheluck menichvuldich/ eē Armade ter Zee toegherust hebben/ ende passerende door de engte van Gades, gecomen zijn in een groot Eylandt/ lustich anders ende boven andere landen seer playsant/ also dat vele vande inwoonders van Africa, verlatende haer vaderlijcke wooninghen/ die souden met de plaetsen van dit Eylant verwandelt hebben/ ten zy de Magistraet van Cartago, met een openbaer placcaet verboden hadde/ dat sich niemandt soude vervoorderen/ int ghevonden Eylandt meer te varen/ ten fyne dat Africa niet desolaet en werde. Oock schrijft Plato, dat in een ander gewest een landt is gheweest dat Atlantica ghenoemt wordt/ dan door aerdtbevinge ende stadighe strijdt vande Zee/ nu verdroncken ende vergaen.

Clemens mede eē Discipel van S. Pieter, meent dat noch eenich ander volck te vindē soude zijn/ die ons tegen gestelt/ een groot landt bewoonen. Maer verbiet ons t'genaecken/ alsoo seyt hy groote wildernissen/ ende woestynen/ dit landt beschansen ende besetten. Marinæus Siculus in zijn Chronijck van Spaengien schrijft oock/ dat inde Mynen van dese nieuwe Werelt/ een penningh soude ghevonden zijn met het beelt van Augustus, ende daer over ghesonden aenden Paus/ door Iohannes Rufus, Consentijnscher Bisschop. Veel willen van Seneca mede een Propheet maken/ als dat hy soude t'vinden van dese Eylanden voorseyt hebben met dese veerskens.

Den tijdt sal zijn over veel jaren	Een ander Typhis sal ontdecken
Dat haer op doen sullen de baren,	In d'Ocean veel vreemde plecken,
Ende toonen een nieu ghewest,	Dat Thyle niet en blijft het lest.

Van al dit bewijs houde ick voor kranck/ ende mogen die van Cartago wel inde Eylanden ghe-

gecomen zijn diemen geluckige noemt/of in eenigh ander quartier van Africa, dat naest aende Zee gheleghen/nu by ons ouders tyden in kennisse wederom ghecomen is. t'Gheen dat Plato schrijft is heel onseker / also hy meent dat sulck landt wel gheweest is / maer nu door de Aertbevinghe wech ghenomen / niet ghevonden kan worden/ t'self de ghebreck is oock inde opinie van Clemens. Aengaende den ghevonden penningh / ick weet niet wat bedroch dat gaerne in sulcke dinghen schuylt/ende is moghelijck so met den penning gevaren/ als met de viercanten Colomne/daer den wijt vermaerde Ortelius in zijn Caert-boeck affschrijft/die uyt bedroch inder Aerdē bedolvē/vandē meester vant spel/weer uyt gehaelt was/om t'volcxkē te doē geloovē dat Sibylla oock soude geprophereert hebben van dit nieu gheweest. Is over sulcks een groote dispute onder de luyden van verstant / van waer dat so veel hondert duysent menschen / daer de nieuwe Werelt mede bewoont is geweest/gecomen mogen zijn? Hebben d'oude Schryvers hier niet afgheweten (ghelijckt bekent is) t'moet dan eenige nieuwe habitatie wesen/daer noyt te voren af is ghehoort/ende nochtans so grooten timmeragien/t'ghedencken van soo veel dinghen inde voorsz. landen gheschiet/ende andere meer Antiquiteyten ghetuyghen ongetwyfelt/ dat dese plaetsen al van langher handt bewoont zijn gheweest. Ende namentlijck t'gheen dat men schrijft vande twee weghen / die van Quito, een stadt in Peru tot Cusco toe / een ander stadt int selfde landt/gheleghen zijn/probeert wel dattet geen werck is van een cleyn getal van jaren. D'eene van dese weghen loopt over't geberght/d'ander over t'platte landt/ende duuren wel vijf hondert mylen. De wech van t'platte landt is becleet met murage van beyde zyden/ ende is breet vijf en twintich voet. Binnen zijn loopende revierkens ē beeckskens/ al beplant met boomen die zy Molli noemen. Die van't gheberchte heeft de selfde breete / ghesneden/ ende ghehouwen uyt de steenrootsen: nu inde plaetsen daer eenighe holen waren / om die selfde te effenen met d'hoochte/ zijn steenen gheleyt/ ende opghemetselt. In somma t'is een werck (naert segghen van die het een ende d'ander ghesien hebben) dat de Piramyden van Ægypten, ende alle andere timmeragien der ouderen te boven gaet. Guaynacapa (seker Coningh / die

 ontrent

ontrent hondert jaren gheleden / int leven was) heeft wel de voorsz. weghen doen vermaken/ ende verbreeden/maer en is d'eerste fondateur niet gheweest. T'ghemetselt is veel ouder / ende oock zijn leven soude te cort daer toe ghevallen hebben. Op dese weghen zijn naer de reysen/die de Coningh met zijn hoff plach te doen / veel costelijcke ende schoone Palleysen ghebout / die d'Indianen Tambos noemen/daer van t'geheel Hof-gesinde met den Coninck logeerde. Doch zijn dese weghen ende Palleysen door de Spaengiaerts seer gheschent. Also sy inde Oorlogen onder malcander ghevoert / sochten somtijts den vyandt den wech te benemen ende d'Indianen oock alsmen haer quam bestormen / hebben tot defensie dit wonderlijck werck niet ghespaert. Wie hier nu by doet de magnifijcke timmeragien daer de stadt Themixtitan int Coninckrijck van Mexico mede verciert is / de schoone Tempelen/ costelijcke Conincks hoven/ sal ongetwyfelt waer vinden dat boven gheschreven is. Of dan dese inwoonders ghecomen zijn uyt Asien over d'enghte van Anien, of uyt het noorden over d'enghte van Grotlandt / of oock eenigh vroom Capiteijn uytghevaren zijnde om avontuer dese plaetsen gevonden heeft/ ende voorts ghepeupleert/ is qualijck te weten. Dan B. Arias Montanus een gheleert Spaengiaerdt/ schrijvende van dese volckeren in zijn boeck/ gheintituleert Phaleg, seyt / dat Iocktan uyt de Neven van Sem derthien sonen hadde / vande welcken sommighe Indien aent westen bewoont hebben. Ende dat Moses seyt / Gene. 10. ver. 30. van Sephar een bergh is by Montanus toegheschreven aende berghen van Peru, Andes byde Spaengiaerden ghenoemt / die de grootste ende langhste zijn vande gheheele Werelt. Is oock in die quartieren een stede seer oudt/Iuktan genoemt/ende oock het landt Iukatan, dat ghenoech te kennen gheeft / den naem vande vader deser volckerē. Aen Ophir een vande sonen van Iocktan, wort Peru geassigneert. Aen Iobab, het landt van Parias, niet verdt vande enghte van Panama. Meent daer by den voorseyden Arias Montanus, dat Asia niet en is ghedeelt van America, ende bekent geen engte van Anien. De menschen anders in dese landen woonende zijn van een ongheregelde maniere van leven/ alsoo dat sommighe meenen de reliquien van t'gheslacht van Cham in dese landen

ghewoont

ghewoont te hebben. Doch worden nu anders gehouden / ende beginnen te kennen de manierlijckheyt der Christenen. Daer toe is ghewееst d'eerste den vermaerden Christophorus Columbus van Genua, die nochtans de kennisse ghecreghen heeft van een Spaensch Schipper / ende van dien vernomen de gheleghentheyt ende situatie des nieuwe Werelts. De Schipper / seyt Metellus inden brief aen Ant. Augustinum, is door tempeest van zijn wegh ghewоrpen / ende aen dit landt ghecomen / van daer tot Madera daer Columbus woonachtich was / die den Schipper met vrientschap tot zynen huyse ontfangende / afghevraecht heeft wat van dese nieuwe contreijen was / ende hoorende t'rapport / heeft voor hem genomen te reysen / ende t'ontdecken so grooten voordel met eenighe middelen: Waer toe hem geholpen heeft Ferdinandus, Coninck van Castilien / doort vermanen van Isabella Coninginne / oock hem eerende met den tytel van Admirans: ende daeromme is soo grooten glorie ghecomen aen Columbo, van een Schipper / wiens naem oock de onrechtvaerdighe fortuijn niet en heeft bekent ghemaeckt. Dit is de sin vande woorden Metelli: dan Antonius Verdier aent 30. Capittel van zijn verscheyde lessen / noemt dese Schipper Andalusium. Is hier by te considereren / de groote swaricheyt dien Columbus heeft moeten overcomen / al eer hy tot dese eere mocht gheraecken / want alder eerst gecomen zijnde by Coninck Henricus van Enghelandt / dien doen ter tijdt in rijckdom floreerde / heeft den Coninck geopenbaert t'profijt dat van dese vaert comen soude / maer is belacht ghewееst / ende niet gheacht: Oock mede by Alphonsus, Coninck van Portugal / luttel ghehoors ghevonden / also oock wyse ende vermaerde Cosmographi, die by Alphonso waeren / voor ghewis hielden / dat in die contreyen gheen landt mocht zijn / noch oock eenich volck mocht woonen. So is daer nae / gelijck geseyt is / Ferdinandus beweegt / ende heeft desen Columbum uyt gheschickt int jaer 1492. die dit landt (t'welck oock America ghenaemt is / van Americus Vespucius Florentijn, mede een vande eerste ontdeckers) inde naem vande Coninck van Castilië heeft aengevat. Waer op dat Alexander Sextus, Paus van Romen / int jaer 1493. van Christus gheboorte / den vierden Mey / d'heerschappye vande nieuwe Werelt int Westen /

aen Ferdinandus ghegeven/ ende toeghelaten heeft. Is nu al dit landt beseijlt / behalven daert int noorden hanght. De stranden aldaer zijn noch onbekent / want noorden nae't zuyden soo schijnet te representeren een fatsoen van twee halve Eylanden/met een hoecke landts geschepden. t'Halve Eylandt dat aent noorden leijt/hout nieu Spaengien/ de Provincie van Mexico, Terram Floridam, ende Terram novam; T'geen aent zuyden leijt / begrijpt Peru, Brasilien, ende de landen van Chili. t'Gheheele begrijp vande nieuwe Werelt is groot neghen duysent ende drie hondert Spaensche myleu/waer af drie duysent/ drie hondert ende vijf en t'sestich beset zijn met de stranden vande zuijdt Zee/de reste van onse Zee ende de noorder Zee/dat boven de somme van vijf duysent / neghen hondert ende sestich mylen is. Dit schrijft Metellus aen Antonium Augustinum,met een lustighe ende gheleerde Brief/daer de Leser kan veel sonderlinghe dinghen uyt nemen / dienende tot verclaringe vande naevolghende Caerten. De groote rijckdom daer dit ghewest mede begaeft is / kan niemandt wel schryven. De Spaengiaerts hebben groote schatten hier gehaelt/ grooten buijt ghehadt/ die qualijck is te estimeren/ nochtans d'Indianen derven segghen dat al hebben zy veel verloren / is nochtans thien mael meer gebleven. Certeijn wie inde historien van nieu Indiē leest/den handel in Peru, eñ elders gedrevē door die eerst dese landen geconquesteert hebben/sal hem niet genoech mogen verwonderen. d'Indianen bekennen dat in haer oude memorien/ ende prophecien wort ghevonden/ hoe dat een vreemt volck soude overcomen uyt onbekende landen/ dat d'oude vryheyt soude destrueren/ eñ voor so veel Heeren/Casiquen eñ Coninghen/d'heerschappye van een meester inDeeren. Dit schijnt volbracht te wesen doort aencomen der Spaengiaerden / die met een sonderlinghe volherdicheijt / al de voorghenoemde contreyen doorgheloopen hebben/door eersucht ende Gout-sucht / twee groote prickelen / om menichvuldige perijckelen aen te gaen. Voorts om eenighe perticuliere wonderheyden te verhalen / die inde nieuwe Werelt zijn/ soo in dieren/als in menschen/schrijft Metellus bovē geciteert/ dat het lant vā Peru voor de aencomst der Spaengiaerden/ noch Ossen / noch Muylen / Esels / Geyten / Schapen / Honden / of Muysen hadt. De

Muysen

Muysen of Ratten/niet seer noodige dieren/zijn eerst uyt eē Antwerpsche Schip aldaer ghecō-mē/dat door d'engte vā Magellanes passerende met waren/ die mede voerde / eñ is dat gediert/ in soo groote menichte by corten tijt door de weelde van't landt gecomen / dat Cruyden/Boo-men ende ander ghewas/ over groote schade daer door gheleden hebben. Alleen inde Berghen van Peru wordt een beest ghevonden met roode coleur/gelijck byhans de Bocken zijn int Oo-stersche Indien : ten heeft gheen hoornen / ende wordt ghevoet met Medecynale Cruyden/ die dat landt door/ menichvuldich zijn / is seer schoon. De Bezar steen wast in een tesse/ daert de Cruyden in steeckt om te herkauwen. Dit self de landt brenght voort Slanghen boven maten groot/ maer niet schadelijck / doch heeft Spinnen groot als Citroenen / ende crachtich in fe-nijn. t'Reghent daer dickwils Padden/ die voor d'Indianen bequaem zijn om ghebraden t'ee-ten. Daer zijn oock Gieren / in sodanighe groote / datse heele beesten dorven bestoocken. De Koeyen die int gebercht opgevoet zijn/sterven alse int platte lant comen. In Quiuira zijn Os-sen/die den bult hebbē als Camelen/eñ voetē/ooc steert/ als Leeuwē. Int Eylant Hispaniola, wort een vogelken ghevonden Cucuye ghenaemt / dat wel kleijn is/omtrent de dickte van een duijm/maer onder de wercken van Godt heel wonderlijck. Het heeft twee vleughelkens / wel sterck ende herdt / daer twee teere wiekxkens onder schuylen / die niet te voorschijn en comen/ dan alse d'andere uyt steeckt om te vlien : dan sietmen (behalven de twee vierstralighe ooghen diet heeft) een so groote claerheyt/ dat al t'ghéen dat rontom is daer mede verlicht wordt. Ten vliecht niet dan by nacht : d'Indianen ghebruijckent als keersen in tijdt van vrede / ende van oorlogh/ ende gheeft een ander licht dan onse blinckende Wormen doen / want men mach sien schryven/lesen/bekennē int midden vande duysternissen/by t'glinsteren van dit schijnsel. Doch so wie dese Cucuyen wil gebruijcken/ als ghevanghens/ so verliesen die haer licht/ende men is ghedwonghen andere te soecken. Oock naer datse aen haer eijndt comen/ ende vergaen/verlie-sense haer crachten. d'Indianen maken van dit voghelken sekere commixtie / daer zy d'oogen ende borst mede wryven: dan comen ter feest/ ende t'volck meent dattet brandende geesten zijn.

In somma / dit Vogelken draecht de croon over alle nacht lichtende beestkens. Ende schrijft den gheleerden Poeet Du Bartas hier af met veerskens / in ons duytsch aldus.

De brandende Cucuy, die nieu Spaengien gaet eeren
Draecht twee Vieren int oogh, twee Vieren in haer veeren,
De costelijcke naeld by dit licht onbesmet
Breydt dickwils inde nacht t'rabadt van s'Conincks bedt,
Op't vier van dese strael, in stilte vander nachten
De Meester int Yuoir toont zijn gheestighe crachten,
De Woeckenaer oock meedt telt zijn ghelt by dit Vier
Ende de Schryver wijs, licht hier meedt zijn Papier.

In Peru zijn oock Reusen gheweest van grooter crachten ende stature / meer als viermael een gemeen man: waren daer over Menschen eeters / ende voor een middagh mael cloof yder door zijn hooft 30. Indianen. Dit scheen eerst wel den Spaengiaerden ongheloofelijck / ende hielden sulcks voor beuselinghe. Doch om de waerheyt t'ondersoecken / heeft een Spaensch Capiteyn / Iohannes de Holmes ghenaemt / in eenighe dellinghen doen graven / ende beenen ghevonden / die om de groote / schenen meer van yet anders te wesen / dan van menschen / ten zy de hoofdẽ daer by zijnde / sulcks waer gemaeckt hadden. Is de doot van dese Reusen wonderlijck: men ghelooft datse door haer sodomie Godts toorn verwerckt hebben / alsoo datter een Enghel gewapent / met Blixem / ende Vier / uyt den Hemel gedaelt / al dit Reusen geslacht verdorven / ende vernielt heeft. De gaten inde Steen-rootsen / zijn op heden noch blijckelijck / daer de Blixem door gestraelt is / eñ wort dit breet gelesen by Zarate, die d'Historie van Peru beschreven heeft / daer niet wonders uyt kan genomen worden. Zijn doch geteyckent van Ortelius, ende andere Caert Schryvers / de Reusen onder het landt van Chili, ende zijn Patagones genoemt / die haer aenschijn met verscheyde verwen ende Cruyden beschilderen. Zy dit hier mede dan ghenoech vande nieuwe Werelt / of het vierde deel vanden gantschen Cloot ghesproken.

Enghe-

Occidens
MARE HIBERNICUM
OCEANUS BRITANNICUS
SCOTIÆ PARS
GERMANICUS
OCEANUS
ANGLIA
Milliaria Anglica.
20 40 60 80 100
Pt. Kærius fecit
Septentrio
The landes end
Lezart point
Truro
Foye
Lauston
Lundy ins.
Ramsey
S. Davides
Pen: brock
Cardigan
Carmarthin
ANGLESEY
Newburg
Carnaruan
MAN
S. Michael
Salsid
Cantire
Arren
Douglas
Kirkobre
Plymmout
Bedyford
Hethely
Brent
Starpoint
Excestre
Dun: ster
Newton
Alderney
Garnesey
Portland
Larsey
Gallie pars
Taun: ton
Welles
Bristol
Barkley
Dorcester
Wilton
Cranborn
Salesburi
Vecks ins.
Newport
Lemington
Winchester
Odiam
Chechester
Gilford
LONDON
Grinsted
Cranbrok
Rochester
Rye
Canterbury
Douer
Diepe
Galliæ pars
Cowbridge
Landaf
Monmouth
Hereford
Worcester
Glocester
Kineton
Abbington
Oxforde
New bery
Buckingam
Warwick
Couentre
Lychfeld
Stafford
Shrowesbury
Leinster
Radnor
Montgomery
Denbigh
Barmouth
Chester
Prees
Darbye
Leike
Nottingam
Lecester
Northampton
Bedforde
Hitchin
Hartforde
Cambridge
Littleport
Walden
Braundon
Colchester
Ipswiche
Dunwic
Norwich
Yarmouth
Lyncolne
Olesham
Tuxford
Wakefeld
YORKE
Hull
Bridlington
Scarbrough
Boston
Horn cast
Huntington
Warington
Lyme
Frithchap
Shefeld
Preston
Lancaster
Carlisle
Appleby
Blenrake
Millium cast
Rippon
Yarum
Hexham
Dorasme
Alnewick
Newcast
Narbottel cast
Edenburg
Barwick
Coket ins.
Farne ins.
Humber flu.
The spurn head
Tamesis flu.
Sheppye

ENghelandt met Schotlandt begrijpt het grootste ende vermaerste Eylant vande gantsche kerstenheyt/ende streckt vant Zuyden int Noorden/het Eylandt van Sicilien niet onghelijck/met een drie hoeckige figure/want van het hooft dat t'Eylant Vigt naer zuyden aenleyt/tot Catenes toe/het leste deel van Schotlandt(met een cleyne enghte gescheyden vande Eylanden diemen Orcades noemt) zijn 600. myleu. Ende vā Doevere,t'leste hoecxken van Kent, tot d'uyterste partijen van Cornubien zijn 320. mylen/ van welcke plaets weder tot Catenes zijn 800. mylen. Alsoo dat het geheele Eylandt begrijpt 1720. mylen; Doch also dit Eylandt in twee Coninckrijcken ghedeelt is/ende Enghelandt met Schotlandt afgheschepden/door het Water Solwey, de Berghen Cheviet, ende die Reviere Tueda; willen wy voort eerst sonderlinghe van Enghelandt spreken. Ende dattet al so genaemt is/ heeft niet altoos gewest/want naert segghen van sommighe ist eerst Caledonien ghenoemt/ ter oorsake van een groote Woestyne/die in dit landt lach / ende alsulcken naem droech. Is oock ghenoemt Albion, of Albanie, om der witte Berghen wil/ die haer dē Schippers eerst in dit Eylandt vertoonen. Oft nu Brutus, Sone van Siluius Coninck der Latynen,een Capiteyn van sekere Troyanen/die in dit Eylandt aenghecomen is / veertich jaren naer de destructie van Troyen, doot slaende d'oude Inwoonderen/oock naer zyne naem Bretagnen genoemt heeft/is van meer ondersoecks. Dan Beda selfs een Enghelsch ghebooren / gheeft reden van dese naem/ om dat d'Inwoonders Bretons waren/ eerst in Vranckrijck woonachtich. Nu ten lesten ist Enghelandt ghenoemt/ende wordt oock ghedisputeert van waer dese naem comt / sommighe meenen dattet ghetrocken is van een duytsch woordt Anghel, dat een Her beteyckent / om dat Enghelandt een hoeck ende een Her van onse Werelt schijnt te wesen. Andere segghen dat een Coninginne Angela ghenaemt / desen naem soude ghegheven hebben. Oock zijnder die houden / dat een Capiteyn vande Sassen, of Saxones, Engest, gheroepen van Vortigero, Coninck van Bretagnen, naer den doot vande voorsz. Coninck (dien hy met veel Edelen ombracht) dit Eylandt Engelandt, of Engistlandt heeft laten heeten. Vyf volckeren hebben anders dit landt bewoont / te weten

Bretoe-

Bretoenen, Romeynen, Picten, Schotten, ende Saxones. Is over sulcks by alle Schryvers meest bekent/ dat het volck/ t'welck nu in Enghelandt woont / upt de Saxones ghesprooten is/ die als hulpers comende tot den verwonnen / zijn selfs in possessie ghebleven / van die zy quamen beschermen. Eer dat de Saxones Bretagnen conquesteerden / was haer woonplaetse in een landt dat Munsterus Angrie noemt / waer over dat noch op dese tijdt de Hertoghen van Saxen, den tytel behouden vant Hertoochdom van Angrie, in ghemeene sprake Engren ghenoemt. De spraeck vande Enghelschen / hoewel met veel ander talen seer bedorven / treckt noch meest naert duytsch ende fransoys / tot een teycken dat de gantsche tale wel eer oprecht Hooch-duytsch ghewees tis. Daer over schrijft Beda in dese manier: d'Oude inwoonders van Enghelandt hebben haer maenden gerekent nae beloop der Manen/ende hebben de Maen Mona ghenoemt. Oock de Maent May, wordt by haer ghenoemt May Thrimelci, dat is May daer in men driemael daechs de beesten melckt / alsoo zy inde selfde Maent sulcks deden. Is voorts Enghelant een seer vruchtbaer landt/ wel ghetempert/ ende rijck/ draecht seel wel Coren ende boomen van alderley vruchten / is bequaem tot beesten te weyden / daer oock groote menichte af int landt is/principalijck Schapen/ter oorsake datmen al van langhe tijdt houdt gheen Wolven in Enghelandt te zijn: soo ist oock begaeft met Mynen van Silver/van Yser/ Loot/Tin/ende Colen. Men brengter Vellen van daen/ ende schoone honden/diemen Engelsche dogghen noemt. De steen Gagates wordt hier ghevonden in groote menichte / van wonderlijcke crachten/ hoewel datse ghemeen ende slecht schijnt te zijn / want int water brandende ghesworpen / blijftse noch oock in haer vier / dan gaet alleen upt ende dooft niet Oly begoten. Jemandt die gheen maecht en is / drinckende van dese steen met water / sal niet moghen een oogenblijck zijn sonder water te maken / daer de maechden anders vry af zijn. De Revieren/ Vivers/ ende andere wateren zijn t'heele Eylant door/visch rijck/ oock de Zee dier rontomme loopt/stoffeert het Coninckrijck ghenoech. Principael wordt gheacht een vissche/die zy in haer tale Pike noemen/eñ in den onsen een Snoeck, dese gebracht by wylen inde Ryvers/wordt al-

daer

daer gemest/en met Palinck/oock ander cleyne visschen gevoet: als die dan levendich nae't behoore ter marct wort gebrocht, indien yemant met sekerheyt weten wil/of de visch oock vet is/neemt de vercooper een mes/ende snijt den buijck op/ toont het vet/kan hy noch also zijn waer niet vercoopen/nayt weder den buijck toe/ende werpt den visch inden Vyver / al waer hy toe-groeyt/door de lymachtighe bywaringhe vanden Zeelt of Schoenmaker. De temperature is den heelen tijdt vant jaer effen/ ende seer goet. De Locht is dick/ bequaem tot veel wolcken te genereren / ende is daerom t'lant minder de rouw subjeckt/ want hoewel dat Engelandt meer naer't noorden leyt dan Brabandt of Vlaenderen/ so en ist nochtans daer / om de dickte vander locht/so coude Winter niet. Londen is de Hooftstadt van Enghelandt, ende een plaetse in onse tyden door den Coop-handel seer vermaert/ d'inwoonders rijck/ gelijck oock over t'heele Eylandt groote rijckdom is. Een half mijlken van dese stadt / is het Conincklijck Palleys Westmunster, daer de Coningen van Enghelandt meest begraven liggen. Anders t'heele Rijck wordt ghedeelt in 30. Graefschappen/ ende zijn oock twee Aerdtsbisdommen / als van Yorc ende Cantorbergh, twee Universiteyten/Oxenfort ende Cambrige. Tusschen d'Enghelschen ende Schotten is byeans in voorleden tyden een gheduerighe twiste gheweest/sonder hope van accordt / alsoo de Schotten altoos partisanen waren met den Coninck van Vranckrijck, op wien Enghelandt oorloogden/ om dat de Coninck van Enghelandt groot recht op de Croone van Vranckrijck pretendeerde. d'Inwoonders van dit Coninckrijck zijn groot ende rijck van stature/ wit/sonderlinghe de vrouwen/ die seer schoon zijn: oock zijnt cloecke Chrijschluyden/ ter Zee wel vervaren: In maeltyden ende feesten heerlijck / laten haer wel tracteren. Wt dit landt wordt Bier ghevoert in andere landen / daert om den goeden smaecke seer begheert is/ende wordt in Hollandt t'Enghelsche Bier sonderlinge ghebruijckt / hoe wel nu so seer niet/ als wel in voorleden tyden. De Romeynen hebben oock met haer macht dit Eylandt besocht/ onder Iulius Cæsar, daer toe al een ander manier van leven was/wilt ende sonder civile seden. Veel Coninghen regeerden het volck/ dat doen oock in groote menichte was / ende gheen kleiders en

vers en broeck/maer niet dan vellen / besettende den hals met een yseren hoep/als tot een poch van rijckdommen/die andere natien int Gout en Silver besteden. Cæsar schrijft dat de Vrouwen ghemeen waren/ ende de kinders worden dien toegheschreven / die eerst den maecht noch ghetrouwt hadde. Diodorus maeckt d'Enghelschen slecht/ende recht van manieren/verscheyden van de archeyt ende loosheyt der onseren / seyt oock datse met slechte ende grove spijs het leven behouden / van allen rijckdommen vervreemt: met een fatsoen van leven houde ick / als inde Eylanden b
yde Spaengiaerts nieu gevonden / het volcxken placht te zijn/ghelijckse oock op een manier/alsmen vande Indianen leest/het lichaem plachten te verwen/ende te beschilderen/men weet niet of sulcks om de fraijicheyt gheschiede/oft om dat de vyanden een vrees souden hebben/voor sulcke verschilderde menschen. Dit schryven Solinus,Herodianus,Mela ende andere meer van Oudt Enghelandt.

Beschryvinghe van Cambria of Wallia.

DIt is een deel vant Coninckrijck van Enghelandt, ende wordt oock ghehouden t'derde vant gantsche Eylandt / anders ghescheyden van die partije die by sommighe Lhegria ghenoemt wordt/ ende recht Enghelandt is/met de Revieren Sabarina ende Dea,voorts met de Zee beset / die tusschen dit landt ende Yrlandt loopt. Cambria heeft den naem / soo men seyt/ van Cambrus, de derde Soon Bruti; d'Inwoonders noement Cambry, d'Enghelsche Walles: en is dit deel alleen noch met d'oude inwoonders warachtige Britannos bewoont/ die de Britannische spraeck behouden/ vande Engelsche tale gantschelijck gescheyden. Wordt dit landt ghedeelt in dryen/te weten in Gwijnedhia, bij de Enghelschen Northwales, Powijs, ende Dehenbart, int Enghels Sutwales. Onder Gwijnedhia, is het Eylandt Anglesey, by den

CAMBRIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Hiberniæ pars
MARE HIBERNICUM
ANGLIÆ PARS
Venedotia
Dehen bar
Mona I
Anglicana Mil.
10 20 30 40
Lyrpol
Waringthon
Chester
Cornew
Batric
Penmon
Aberfrau
Nuburg
Ganock
Rudlan
Flint
Holt
Hanmer
Oswesthree
Shrewsbury
Neuport
Welynton
Wenlock
Harlech
Bala
Dolgelhe
Pole
Aberdaron
Bardesey
Abergavenny
Idlos
Radnor
Wigmore
Lemster
Buelt
Hay
Brecnoke
Wilton
Kynford
Kydirmynster
Worcestre
Vpton
Teuksbury
Glocestre
Neunam
Bristowe
Sabrina fl.
Cardiga
Kilgaran
Caerdfordhyn
Gadec
Dinefur
Cerickhowel
Neuport
Ramsey
S Dauies
Herfordwest
Walton
Selame
S An
Tenby
Penbroke
Wormes heade
Swansey
Lochar
Meridies

Oude Mona genoemt/en vermaert als eē plaetse der Druiden. d'Inwoonders volgen d'Enghelschen in maniere van leven ende habyten/ so zy dan niet wel den arbeyt moghen draghen/ ende seer op den Adel staen/ gheven haer gaerne tot dienst vanden Coninck / of eenighe andere Heeren / mispryfende den handel van eenigh Ambacht : als onedel. Hierom heel Enghelandt door zyn de huysen ghestoffeert met Cambrische dienaers/ tot alle officien/ om de raddichept van haer lichamen / met weecke spyse opgequickt / seer bequaem. Zyn oock goede studenten/ ende meest inde Rechten/ soo dat d'Universiteyten / ende oock andere staten / versien zyn met Doctoren uyt Cambria. De Processen (ghelyck Humfredus schryft) zyn hier in groote menichte/ende worden vande inwoonders met eengrooten yver ghedreven/ jae oock veel tot verlies vanden lesten penningh/recht als zy in ouden tyden plachten (ghelyck Tacitus schryft) onder malcanderen te stryden/ eñ met de wapenen voor haer querellen te vechten. D'eerste geboren Sone des Conincks van Enghelandt, wort Prince van Wallien genoemt/als in Vranckrijck den Dauphijn, ende heeft hier zyn eerste heerschapppe.

Beschryvinghe van Schotlandt.

SOmmighe Schryvers houden dat de Schotten/die dit landt bewoonen/ eerst uyt Yrlandt ghecomen zyn/om te verjaghen d'oude Inwoonderen van Bretagnen. Doch also de Saxones tot hulp vande Bretoenen ghecomen / den Schotten victorieuselycken wederstonden/ zyn zy ghedwonghen int uyterste vant Eylandt/ alwaer dat haer vermeerderinghe soo goet en de groot ghevallen is/dat mede Schotlandt een Coninckryck ghewozden is/gescheyden van Enghelandt met de Revieren Tueda, ende Solwey : Dit bewyst noch de sprake der Schotten/ mette Yrlandtsche niet onghelyck. Men houdt dat dit volck Schotten ghenaemt zyn / van

een Griecks woordt σκοτος: dat duyster beteeckent/ also zy haer lichamen plachten met duystere coleur / ende vreeselijcke figuren te beschilderen. Dit Coninckrijck wordt nu door den Bergh Grampius, dat een woesten ende wilden Bergh is / in tween ghedeelt ; Die de zuydt zyde bewoonen/zijn wel geschickte luyden/eñ beleeft/spreken meest Enghelsch ; Die na't noorden woonachtich zijn / hebben herder ende wreeder manieren / gaen ghelijck de Yrlanders/ met een maniere van een deken om t'lijf/ bloots voets/ draghen voor wapenen / booghen ende pylen met een breedt sweert/een poengiaert die maer aen eē zyde snijt/ eñ is altoos ondert gordel. Alsoo dat Schotlandt dubbelt is / hoogh/ ende neder. De Hooftstadt vant heele landt/ is Edinborgh, ghelegen int gheberchte / als Prage, langh een Italiaensche mijl / ende breedt een halve/ ende wordt de langhte ghenomen vant westen tot int oosten toe. Aende westersche zyde is een Bergh/ende hooghe Steen-rootse/ op de welcke een Tooren is / daer onder zijn al valleyen/behalven daert naer de stadt toe leyt: inder manieren dat de Tooren niet en is te winnen/dan van dien cant;Ende is dese plaetse ghenaemt / t'Casteel vande Dochteren/ vermaert door veele Autheuren die daer af vermanen. Vande stadt Edinburgh, een quartier van een mijl/is een seer gherijfelicken haven/ Leyth ghenoemt / daer de Schotten trafiqueren. Item daer zijn in Schotlandt drie Universiteyten / ende drie Aertsbisdommen / te weten tot S. Andries, Glasqueu,ende t'Aberdon oft Aberdein,daer oock een goede haven is. De stadt van S. Ian, anders ghenaemt Preth, is alleene onder de steden van Schotlandt bemuert. By Aberdon zijn de Alpes,of de Bergen van Schotlandt, ende aende voet van dit gheberchte zijn groote bosschen/daermen meent dat wel eer t'bosch van Caledonyen geweest is/ daer oock het gantsche Eylandt den name af draecht /by den ouden Schryvers: Voor soo veel de vruchtbaerheyt aengaet van dit Coninckrijck / is sonderlingh/dan Enghelandt passeert/in al dat de menschen tot haer leven behoevē:In visschē is wel Schotlant het rijckste/ende zijn d'oorsake so veel Wateren/ Revieren/eñ Havens daert mede doorspoelt wordt. d'Aerde is vet/ sulpherachtich/ ende daerom bequaem tot den brandt / daert d'armoede van hout-brandt verlicht / waerom oock

een ma-

SCOTIA

Milliaria Scotica

10 20 30 40 50

Occidens

DEUCALEDONIUS OCEANUS

Septentrio

Oriens

Meridies

een manier is/dat de Bedelaers die voor de Kerck staen / stenen / voor aelmisse crygen/niet tot
een manier is/dat de Bedelaers die voor de Kerck staen / stenen / voor aelmisse crygen/niet tot
vier te maken. Is anders der Engelschen nature/niet ongelijck met de Schotten/die van we-
sen wel wat straffer zijn/dan d'Engelsche doorgaens lieffelijck van aenschijn; Daer oock t'ver-
stant vande Schotten herde ende rouwe discipline lief heeft/zijn over sulcks goede Dialecticy-
nen / int disputeren crachtich / ende heftich. Om nu oock wat vande wonderlijcke dinghen te
schrijven die in Schotlandt veelderhande te mercken zijn/soo sal ons Hector Boëthus moeten
stofferen/die hier van vol is/ende alhoewel dat op hem ghemaeckt is dit Epigramma.

Wildy Leser mijn doen al de loghens vergaren
Daer Hector de scrivain in zijn boecken af melt
Soo doet mijn tellen oock al d'Oceaensche baren,
Ende de sterren veel aenden Hemel ghestelt.

So sullen wy nochtans wel yet moghen ghelooven/ alsoo dierghelijcke dinghen / in andere
landen/oock metter waerheyt bevonden worden. In Gallovidien dan/ is een Meyr Myrtoun
genaemt/daert eene deel vant water toevriest bijde Winter/ gelijck oock andere wateren/maer
de reste kan niet gheen cou bevriesen. Int landtschap Caricta zijn overgroote Ossen/ende voor
so veel het vleesch aengaet seer goet/ende lecker/dan t'vet en verstijft nummermeer/maer loopt
altoos ghelijck ghesmolten Oly. Inde Provincie Coyl , luttel meer als thien duysent passen
van de stadt Aër, is een steen nauwelijcks twaelf voeten hooch / ende uytghesteken 33. cuby-
ten inde dickte / niet t'onrecht vant volck aldaer/ de doove steen gheheeten/ want soo yemandt
al met het grootste gheluyt / jae met een Roer / eenigh gherucht wil maken / die aende ander
zyde staet sal t'selfde niet moghen hooren/maer van vers seer wel. In Lennos, by Ptolemeus
Lelgovia ghenoemt/is een overgroote Meyr/ inde ghemeene tale Loumondt gheheeten/langh
boven de 24. mylen / ende breedt 8. mylen. Dertich Eylanden zijn in dese Meyr/ wel be-
woont / met huysen / Kercken ende hoven. Hier zijn drie dinghen te verwonderen : de visschen
wel bequaem om t'eeten / hebben gheen vinnen. De Meyr is somtijts soo ghestoort / jae alser
gheen

gheen windt aenden Hemel is/dat stoute ende ervarẽ Schippers / niet en derven bestaen over te varen / so dat de Schepen/ die door de stilte van winden niet wel seylen en moghen / als dit tempeest onvoorsienlijck opstaet/meest blyven/ ten zy een naeste haven haer te baet comt. Ten lesten is in dese Meyr een Eylandt/ daer wel beesten / cleyn ende groot moghen om de vruchtbaerheyt weyden/maer is altoos drijvende/doort beweghen vande winden/hier ende daer. In Argadien (somen seyt) groeyt een steen die ondert stroo of werck gheleyt / naer een wyle dat self de aensteeckt. Op Slanis een Casteelken/ wordt een hol ghevonden/ van vreemde natuur/ daer't water in ghedropen metter tijdt / een witte steen wordt / ende ten zy dat op sekere tijdt vant jaer de steenen waren uyt ghenomen/t'hadde langh vervult gheweest. In dit landt wort nerghens eenighe Ratte ghesien / ende sterft schoon inghebracht. Aende mondt vande Reviere Forthe, int midden vande Zee is een hoghen clip/daer boven uyt het hoochste een soete fonteyn spruyt / met een wonder mirakel vande natuur. Niet verde van Edinburgh is oock een fonteyn/ daer druppelen van Oly doort water gespreyt in drijven/ die niet en minderen uytgeschept/ noch vermeerderen ongheraeckt. Ende is desen Oly goet voor schorfthept/ende zeeren. Dit zy vant Coninckrijck van Schotlandt/dat naert schrijven vande Werelt Schrijvers/ inde langhte begrijpt 67. duytsche mylen/ende 257. Enghelsche/inde breete 52. duytsche mylen/ ende 190. Enghelsche. Nu d'Eylanden onder Schotlandt gheleghen zijn veel int ghetal / waer af de Hebrides Eylanden alsoo ghenaemt / de principaelste zijn. Daernae de Orchades, daer't opperste Eylandt Pomonia af is/ met een heerlijcken Bisschoplijcken Kerck/ende twee stercke Casteelen verciert;Ende hebben dese Eylanden wat ghemeens met Denemercken / alsoo dat haer tael Gothisch is. Ende oock M. Iordanus in zijn Denemarcksche tafel seyt/ dat de Orcades aenden Coninck van Denemercken behooren / hoewel t'ghenoech bekent is dat d'Orcades voor een Hertoghdom aent Rijck van Schotlandt comen. Hier schrijft Æneas Syluius (als hy vraechde naer een boom/die hem ghesept was in Schotlandt te wassen/daer de vruchten een fatsoen hadden van Eentvogels/ ende naer datse rijp warẽ/vielen oft int water/oft opt

landt: Die opt landt vielen ginghen te niet / ende d'andere int water quamen tot perfectie / van
vlieghende ende swemmende vogelen) worden hem ghesept dat sulcken voghel-dragende boo-
men wiessen / ende dat van een Iaques Roy, een viercant ende wel dispooft man / so hy verhaelt /
tot een leeringe / dat de mirakelen en wonderheden altoos verder loopen / so dat dese Boom so
vermaert / niet in Schotlandt en was / gelijckse gemeent hadden / maer inde Eylanden Orcha-
des. Wy sullen van dit gevoghelt inde beschrijvinghe van Yrlandt breeder vermanen.

Beschryvinghe van Yrlandt.

SYlueſter Gyraldus Cambrenſis heeft van dit Eylandt een bysonder boecrken geschreven /
en is daer by verlicht met de Annotatien vā Richardus Stanijhurſtius; Also hy meer als pe-
mandt anders de kennisse van Yrlandt ghehadt heeft / willen wy upt hem t'meest oock ver-
halen / tot verclaringhe vande Caerte alhier ghestelt. Yrlandt / int Latyn Hibernia, is naer
Enghelandt t'grootste Eylandt / ende heeft aende een zyde groot Bretagnen, aen d'andere den
grooten Ocean: aent Noorden lept Yslandt (t'grootste vande Noordersche Eylanden) drie
daghen zeylens: Het landt is seer oneffen / berghachtich / sacht ende waterich / wildt ende vol
Broecken; Int opperste vande Berghen sulvp by wylen staende Wateren ende Morasschen
vinden: heeft doch schoone ghelijcke plaetsen / maer weynighe / in ghelijck vande Bosschen ende
Woestynen; De gront is vet ende wel draghende; De Berghen zijn vol met Vee / de Boschen
met dieren / ende is t'lant vruchtbarer van gras / dan van Zaet / van Weyden dan van eenich
Cooren. Dat inde Lente op comt / inde Somer volwast / kan qualijcken door den regenachti-
gen Herft gheplukt ende gesneden worden. Æolus heeft hier zijn Winden meest geassigneert
ende verweckt also dickwils de Wateren / diet landt van boven maten overloopen: Honich en
Melck

HIBERNIA

Occidens

Oriens

Meridies

Septentrio

Milliaria Germanica

5 10 15

Karon head
Kilmore
Mo nio nia
Roccbreno
Molbogouio
Kynsale
Corke
Bateuan
Kilmaiolake
Oldetowe
Cassel
Lismor
Clonmel
Ardmore
Carikgual
C. Mabric
Waterfort
Can Caron
Rosse
Wexfort
Thomastown
Caterlogh
Newton
Dublyn
Bremor
Dodagh
Carbre
C. Dermond
Kilkeny
Queenstown
Kingestown
Aboy
Ti
Ardeemea
Dondalke
Newry
Donne
Mc. Hgl.
Dunseril
Knokfer
Colrame
Newcastel
Armagh
Slew Galle
Lessen
Madore
C. S. Ky
Molangar
Longford
Athlon
Rossecomon
Co nnatia
Cow
Balanafadde
Cong
Kelcole
Limoryke
B. Vrat
Clare
Joh Bulk
Galway
Doughmor
Dounbeg
Arnecragh
Dowswayn
Mayo
Slego
Mc Dungal
O Donel
Patrikes Purgatori
Ultonia
Kallibook
Kilmakrenan
Helyn head
Isles of Aran
Can Torbay
Mec Bangare
Arglas
Kildare
Carlinford
Delkney
Stonegrange
Cantyre

Melck is hier ghenoech/ hoewel dat Solinus ende Isydorus segghen willen datter gheen Byen souden zijn/ maer (met haer oorlof) hadden beter gheschreven dat Yrlandt gheen Wijngaerden en droech / maer wel Byen. Seecker Druyven zijn hier niet / ende zijn altoos d'Yrlanders sonder Wijngaerden gheweest: Dan Byen ghelijck oock in andere landen maecken Hoonichs hier ghenoech / ende souden in grooter menichte zijn/waert dat de bittere ende fenynighe Boomen sulcks niet en verboden. De Revieren van Yrlandt zijn veel ende seer vermaert: doch is de principaelste die Reviere Schevijn, soo wel inde wijte/als inde langhte/oock in vruchtbaerheyt van visschen. Den oorspronck van dese Reviere is uyt een Meyr / ende deelt Connachien ende Momonien van een: Voorts zijn t'heele landt door veel andere Meyren ghespreyt/in visschen rijck: hoewel Snoecken/Baersen ende andere visschen die haer gaerne int soet water onderhouden/ hier so niet ghevonden worden: doch zijn drie soorten van visschen in dese Meyren/ die in andere plaetsen so niet en zijn/ ende worden niet ghesien dan inde Somer. In Media by Foneram zijn drie Meyren vanden ander niet ghescheyden/ daer van yder een bysondere soorte van visschen heeft/ eñ hoewel doort doorloopen van een Reviere/ lichtelijck d'eene visch tot den ander soude moghen comen / so gheschiet dat nochtans tot geender tijdt: jae al worden schoon de visschen vanden eenen Meyr inden anderen ghewoorpen / sullen die sterven / of weder tot haer oudt ende bekent water keeren. Valcken / Havicken ende Sparuwers zijn in dit landt boven andere landen in grooten ghetalle/ ende zijn soo veel Arenden hier/als elders Kiecken-dieven; De Craenen vlieghen oock by honderden in een hoop. Zijn hier oock veel voghelen die Bernacæ ghenoemt worden / door de natuur/met een wonderlijcke maniere / teghens den natuur opgebracht/eñ zijn den Eendtvogels niet ongelijck/maer kleynder. Want uyt houtē vā mastboomen by de Zee drijvende / comen eerst ghelijck Gom voort / dan van het wier t'houdt by een voeghende / hanghen als in schulpen met den beck: crijghende soo metter tijdt Vloghels ende veren vlieghen inde locht/ of vallen int water/ om te swemmen. Ick heb dickwils gesien (seyt Syluester) groote menichte van dese half volmaeckte dierkens / aen een houdt hangen in

schulpen

schulpen ghesloten/die den tijt van haer vlucht souden verbeyden: van dees en comen gheen eyeren/ghelijck van andere voghels, noch en worden niet uyt ghekipt/ alsso dat in sommighe plaetsen dese voghels voor visch ghegheten worden / als gheen vleesch hebbende / van gheen vleesch ghecomen. Ende schrijft hier over Du Bertas in zijn gheleerde Sepmaine inden sesten dach.

Alsoo Bootes oock inde bevrose landen
Siet traech Eendtvoghels die men noemt Grauignes stranden,
Dat sonen (so men seyt) zijn van seecker gheboomt
Die haer vruchtbare bladt doen vlieghen onghetoomt,
Aldus sal d'oude romp van eenich Schip verkeren
In Voghels op ter vlucht, wonder niet om gronderen,
Een lichaem was wel eer een boom van bladers groen
Daer naer een Schip ghebout, end' nu een Voghel coen.

Oock vermaent hy van dit wonder in zijn eerste dach vande tweede weecke / met dese woorden.

End' dees Boom die daer draecht op haer schuddende blaren
En t'vlieghende gesoort, en de swemmende scharen,
Dees Boom ick hier verstae, die in Iuturnen leeft
Wiens bladt haest door de windt, alsoot ghins en weer sneeft,
Is heel ghetransformeert, met vruchten sonder missen
Op't landt in Voghels wilt, op't water oock int Visschen.

Also dat de ghetuyghenissen van dese veranderinghe veelderhande zijn / ende loffweerdich/ behalven dat die wat verscheelen in de plaetse / van dit wonder te beschryven. Munsterus schrijft dat d'Orcades met dese voghels souden beset zijn; Gyraldus schrijftet van Yrlandt; Du Bertas van Schotlandt / dat hy soo veel het uyterste aengaet Iuturne noemt / ghelijck oock

Mela doet. Dan kan dit verschil wel gepaeyt worden/ midts dat dese landen niet verder van den ander en liggen/ende over sulcks dat by den eenen is/oock d'andere wel kan toegeschreven worden. Ende sept dit self de wonder Hector Boëthus van een gevogelt/ dat hy Clakis noemt. Indien ghy eenich hout werpt (schrijft hy) inde Zee vande Eylanden Hebrides, metter tijdt comen eenighe Wormen voorts/die t'hout doorsteken/ende uptholen: nemen daer nae alleenskens een fatsoen van Voghelen/ende wassen op het lest soo groot als Gansen/ en vlieghen soo: Hy schrijft haer generatie toe den Oceanus, van Homerus ende Virgilius, een vader van alle dinghen ghenoemt. Siet Cardanum de varietate rerum, int 36. Cap. Dit zy van dees Voghel-visschen. Nu zijn in Yrlandt noch andere wonderheden te mercken/ ende dat eerst in Voghelkens diemen Martinetas noemt/cleynder dan een Maerle/met een witte borst/ende swerte rugh; Soo wie dit ghevoghelt nu al verstorven in een droghe plaets bewaert / t'sal nummermeer rotten / oock by kleeders ghelept / salt die vande Motten bewaren: Op ghehanghen int droogh sullen dese beestkens alle jaers noch rupen / ende met nieuwe veeren becleet worden. Noch zijn hier Voghels minder als een Arendt/maer grooter dan een Havick/die d'eene claeu ghesloten hebben / als tot vrede/ d'andere open ende ghewapent / tot den roof: met een sonderlingh onderschept vande weeldige natuur. Verder soo worden ghevonden in Momonien aent Noorden/ twee Eylanden/ die in een Meyr ligghen: de grootste heeft een Kerck/ de minste een Capel. Int grootste heeft noyt eenich vrou/of van die soorte eenich gediert mogen comen/ ten storff terstont. Int cleynste heeft niemant mogen opt zijn eyghen doot sterven: ende dit is dickwils gheproveert door honden/katten ende andere dieren. In Vltonien is een Meyr/ daer een Eylandt aen tween gedeelt in lept; t'eene deel is met een Kerck verciert/ seer lustich ende playsant/ d'andere partye wort van Duyvels gehouden/ en is woest/wildt/schrickelijck om aen te sien. Hier zijn negen putten: wie daer inde vernachten wil/worde so gequelt/gepijnt/ ende qualijcken ghetracteert/dat smorghens de geest nauwelijcks int ellendige lichaem kan ghevonden worden; wordt daer ober dese plaets t'Vaghevier van Patricius / vanden inwoonderen ghenoemt/

koemt/so seer over alle de Werelt vermaert. In Momonien is een Fonteijn daer de menschen flucks grijs worden/so wanneer die met het water ghesprenght zijn. Ick hebbe een man ghesien (seyt Gyraldus) wiens baert met het Fonteijn water aldaer gewasschen voor de helft / oock inde helft cael was/ de reste swert blyvende; Hier tegens in Vltonia is een Fonteijn daert water van belet dat de gryse haren niet moghen opcomen. Op't hoochste van een Bergh in Connachia is een fonteijn van soet water/die twee maels daechs afgaet/ende oock tweemael overloopt/recht met het onseker wassen vande Zee wat ghemeens hebbende. Int noorderlijckste deel van Vltonia, is een fonteijn die door de groote coude vant water/over seven jaren t'houdt datter in ghewoorpen wordt in steen verandert. In Momonien is oock een fonteijn / als die van eenich mensch gheraeckt is/ soo sal t'heele landt flucks bereghenen; Ende wordt dit aldus van Gyraldus beschreven / soo dat my dunckt Yrlandt een wonder landt te zijn. De inwoonders zijn op veel plaetsen noch rouw ende ongemaniert/ gaen oock noch naeckt/of met swerte wolle bedeckt / op een wildt / ongheregelt fatsoen/beminnen seer haer vryheyt/ende zijn goede Musiciens: Voorts die meer wil van dit Eylandt lesen/sal by den ghenoemden Gyraldum, Polydorum, Neubrigensem, en Iohannem Majorem ghenoech vinden.

Beschryvinghe van Spaengien.

HOe wel dat int soecken vanden oorspronck der namen groote onsekerheyt is / ende meer speculacijs in heeft dan waerheyts/ soo is nochtans by gheleerde Schryvers meest ghehouden/dat Tubal, d'eerste Coninck van Spaengien/een deel van dit landt soude op zijn spraeck Tarra ghenoemt hebben/ als een besit van Ossen / om dat in voorleden tyden de meeste rijckdom ende handel in beesten stondt/bequaem tot onderhout ende voordel vande menschen.

De twee-

De tweede Coninck Iberus, soude de Reviere Ebro den naem ghegheven hebben/ alsoo oock t'geheele lant van hem Iberia genaemt is. De thiende Coninck Hispanus, sone van Hispalus, soude daer nae alle dit landt Hispanien naer zijn naem hebben laten heeten. De termynen van Spaengien zijn wel te bemercken upt de voorgheftelde Caerte / alsoot de Zee van alle canten heeft / behalven daert aen Vranckrijck raeckt ende bpde Pyreneesche Berghen ghescheyden wordt; Is over sulcks een vermaert landt / daer oude ende nieuwe Schrpvers veel af schrpven/grooter dan Vranckrijck/maer cleynder dan Duytslant/begrypt veerthien Coninckrijcken die wel eer int bpsonder plachten geregeert te worden/dan zijn nu onder een Coninck gereduceert. De namen eñ limpten zijn dees: Leon nu oudt Castilien,eertijts bewoont bp de Asturos eñ Seburros;De Hooftstadt is Leon,Biscaya,daer de Hooftstadt Bilbao af is/ Guipuscoa, eẽ oude plaetse vande Vascones,Navarra;de Hooftstadt is Pampelona,Arragonia,eñ is de opperste stadt Caragoza,Catalonia daer Barcelona de Hooftstadt is/ Valentia met eẽ Hooftstadt vande selve name;Murcia,Tolete int middẽ van Spaengiẽ/eñ is wel de principael stadt Toledo,dan de Coninckliicke plaets is Madril. Dese negen Coninckrijcken zijn onder Tarracona, het eene deel van Spaengien bp den ouden. Onder Bætica,van dẽ Coninc Bætus alſo genoemt/ zijn Granata,Andaluzia,eñ Estremadura.Portugallia is het derthiende/eñ heeft de Hooftstadt Lisbonam:daer na volcht Gallicia,het leste rijck bp het hooft van Finisterre,eñ heeft voor opperstadt Compostellam.Boven dese voorgenoemde Conincrijcken worden in Spaengien getelt 20. Hertogen/ 20. Marquisen/60. Graven/eñ een ontallijcken hoop van Maerschalcken/ Gouverneurs/eñ ander Baroenen. Vier Meesters van Oorden/ 8. Cardinalen/9.Aerdtsbisschoppen/46.Bisschoppen/7. Universiteytẽ.De Geestelijckheyt is al t'lant door seer gesien/eñ is wonderlijckẽ rijck.De Kerck vã Toleten heeft alleẽ twee hondert duysent Ducatẽ t'sjaers/ eñ d'Aertsbisschop hy alleẽ heeft tachentich duysent:voorts andere Bisdommẽ zijn met gelijcke incomsten/elck naer qualiteyt voorsien/als van Sivilien met 24. duysent/van Burgos met 20. duysent/etc. Ende is Spaengien wel een vruchtbaer landt/ dan niet wel bewoont/ noch doorbout/

Septentrio
Occides
Oriens
Gallicia
Navarra
Arragon
Catalonia
Portugal
Castilia
Andaluzia
Valentia
Murcia
Mallorca
Minorca
Euissa
Formentera
Cabrera
Scala Leucarum
10 20 30 40 50
HISPANIA

hout/ alsoo dat de gront/ die op sommighe oorden steenachtich is / niet kan verbetert worden. In ghelijck van Africa is het certeyn beter ende bequamer om te bewoonen / alsoot de groote hette van Barbaria niet en voelt. Het Sout ghelijck Marinæus Siculus schrijft/ wast aen de Berghen/ende wordt ghehouden/gheplucket/gheschuert/als de steen uyt den steen berghen/dan wast wederom ende neemt toe ghelijck vruchten ofte boomen doen. Solinus seyt daerom/zy en koken daer/of sieden geen Sout/maer delven dat uyt: ende Du Bartas in zijn verde dach van de eerste weecke.

En d'Arragonsche Bergh, daermen t'bytende Sout
Tot lust van Visch, en vlees met stucken groot af hout.

d'Aerde en is so niet ghequelt van winden / als in Vranckrijck / ende oock de Locht treckt geen corruptien uyt eenige Morasschen ofte Poelen. t'Goudt/Silver/Yser/en wordt in geene plaetsen so goet ghevonden als in Spaengien: ende zijn niet alleen de Mynen van Gout-rijck: maer oock mede de Revieren / als haer water door den reghen smelt / die dan Gout met sande ghemenght in menichte opbrengen/ende principael de Reviere Tagus , by den ouden meer vermaert / als by onse tyden: so dat gheen Historie Schryvers/ noch oock Poeten zijn/die van dit Water niet vermaent en hebben/ende meest/ spreckende van grooten rijckdommen: Van Clenardus in zijn lustighe Brieven schijnt hier mede wat te lachen/ ende seyt dat niet sonder reden: d'ouders den Reviere Tagum ghenoemt hebben / Goutdraghende / alsemen inde herberghen daer hy logeerde / seer wel Gout kende int eysschen van een grooten penningh voor kleyne costen ende sober tractement: recht als Ovidius onse tyden/ Goude tyden noemt / om dat soda-nich Metael nu meest ghesocht wordt. By de tyden vande Romeynen/ die Spaengien met alder macht sochten onder haer macht te brenghen/ is een sonderlinge quantiteyt van Gout uyt dese landen ghebracht: Livius op veel plaetsen sal ons dit wel aenwysen/als hy verhaelt de triumphen ende rijckdom inde ghemeene kisten der Borgeren ghebracht door veelderhande Capiteynen: ende daerom hebben sommighe ghesept dat de Hel onder dese landen niet en was/

maer

maer Pluto wel een Godt vande Hel / eñ vande rijckdommẽ. Bovẽ dees verhaelde prophetepten van rijckdommen zijn noch in Spaengien eenige plaetsen / daer heete eñ coude Fonteynen zijn/met wonderlijcke crachten/van veel cranckheden te genesen. Het Vee is oock wel te becomen/dan niet in so groote menichte. De Peerdẽ doch zijn om haer raddichept eñ bequaemhept al de Werelt door vermaert/also dat by den Ouden Schryvers sommige gemeent hebbẽ/ dese Peerden voort gecomẽ te zijn van Merriẽ/ die door den zuyden wint ontfingen/eñ schrijft Augustinus vande stadt Godts/ dattet self de mede ghheschiet in Cappadocien. Voorts tot verclaringe van dit Coninckrijck eñ der inwoonderẽ van dien/maeckt Munsterus een bequame gelijckenisse tusschen Spaengien eñ Vranckrijck/seggende: Spaengiẽ is van Vranckrijck verwonnen in menichte vã Coren eñ vleesch/maer zy wint weer inde smaeck; Also dat Villanovanus, een Spaengiaert/aldus schrijft: Vranckrijck is vruchtbaer door veel regens/ ende Spaengien wort begoten met water door grachten upt de Revieren getrocken. Is oock niet gequelt met eenighe coude noorde winden/ghelijck Vranckrijck wel is/ende zijn daeromme Oly/ Honich/ Was/Saphraen/Suijcker/Rosmarijn/Cappers/Dapen/Citroenen/ Granaden/ende andere Specery-Cruyden in grooter quantitept: So dat Vranckrijck ende oock de Nederlanden genoech met Spaensche waren gerieft worden. De temperatuer vande Spaengiaerden is wat Heeter/drooger/ende daerom de verwe wat duysterer: Der Fransoysen is couder/vochtigher/ haer vleesch oock sachter ende verruw witter. De vruchtbaerhept vande Fransche vrouwen is meerder dan der Spaenschen. Der Fransoysen lichamen zijn grooter ende rijcker van leden; der Spaengiaerden herder / ende in een gedronghen; De Fransoysen vechten met meer stoutichepts ende furie dan conste / ende ghebruijcken min raets dan ghewelts. De Spaengiaerden recht ter contrarie. Spaengien is altoos ghepresen ter oorsaeck vande Genette Peerden/die met een groote raddichept loopen/ende worden lustelijck bereden van licht gewapende persoonen/met corte ende ingetrocken steghelreepen. Doch de Ruyterp vande Fransoysen is in meerder acht/ ende cracht/ zijn gewapent van onderen tot boven. De Fransoys heeft

den mondt beter tot zijnen wil: een Spaengiaert is luttel van woorden/en kan beter veijnsen. De Fransoysen zijn vrolijck/ vol courage/gaerne by gheselschap / vlien alle statichept/ daer de Spaengiaerden die in grooter weerden houden / ende doen alle dingh met respect / reverentie/ ende ceremonie/ daer de Fransoysen anders cleijn werck af maken. De vreemde luyden zijn in Vranckrijck wel ontfanghen/ende worden in als believt / alle dingh is flux bereyt: Ten gaet in Spaengien alsoo niet toe: of d'oorsake is om dat so weynich luyden naer Spaengien reysen. De tael vande Spaengiaerden is stemmigher/ende vande Fransoysen soeter. De Castiliaensche sprack is wel de beste / ende byde Fransoysen zijn de Hovelinghen ende Edellupden al meest delicaet/ende teer in haer woorden; Oock comt de Spaensche wat naerder aen de Majesteijt van het Latijn. Het landt van Spaengien is wel grooter: maer soo niet bewoont als Vranckrijck is/oock rijcker in Gout/maer niet in Coopmanschappen / noch worden soo veel incomsten niet uyt Spaengien ghehaelt als uyt Gallien/daer bykans geen hoexken en is onbequaem tot vruchten/so Spaengien veel Woestynen heeft/ende onbebouwde plaetsen. Damianus wil hier reden af gheven/ seggende dat inde meeste tijt vant jaer t'ghemeene volck sich onderhoudt by wilde vruchten / als Honich ende ander Cruyden sonder veel moeytens te doen: d'oorsaeck dat de landtwinninghe niet soo seer ghebruickt en wordt. Daer by ghevoecht dat de Spaengiaerden liever ten Oorloch gaē dan aenden Bouw/liever achter den trommel/dan achter den ploegh / draghen liever een Sweert of Lancy/ dan een Sweep. In somma soecken meer landts te winnen met verderven/ dan met verbeteren. Dit schryven de oude Schryvers al van oudt Spaengien: dat de Vrouwen huys-werck deden eñ landtneeringh: maer de mans ghinghen op den roof ende ter krijch. Silius Italicus.

De Vrou doet t'ander cloeck, het zaet werpt inde landen
Keert dien oock, aenden ploech slaet vromelijck haer handen.
Wat sonder Mars ghe schiet, is voor de Mans oneel
Dat heeft de Vrou alleen int werck voor haer deel.

Voorts

Voorts schijnt aen den Fransoysen een Barbarische maniere / dat de Spaensche vrouwen haer ooren doorsteken om eenich juweel daer aen te hanghen ; Oock mede soo draghen sy een houten hoep om t'lijf (schrijft Munsterus) om met een grooten tredt wat heerlijcker te gaen; Comen oock niet uyt den huyse sonder Dienaers/die voor gaen/ ende Dienstmeysens die achter volghen. De Fransche Vrouwen (hoe wel datse nu mede aenghenomen hebben de voorgestelde manieren van oorringen en̄ verdugades) so zijn die nochtans in geselschap gaende langs der straten soo sterck niet / noch hebben sulcken vervolgh. t'Is wel te prysen inde Spaensche Vrouwen/dat sy haer wachtē van Wijn te drincken/gelijck de Roomsche Jofvrouwen plachten te doen: Maer is weder een schandelijcke maniere die sy int veruwen van haer aensicht en̄ af setten met coleuren ghebruycken / om datse de glans so natuerlijck ende fris niet en hebben als de Fransche Vrouwen. Oock mede so wordē de Spaengiaerden gehouden voor volck dat aldermeest met Superstitien ende Ceremonien te houden is; ende sweeren ghelijck de Heydenen plachten te doen ; Byden Throon vanden Coninck ; by zijn leven ; cussen oock de handt int groeten / ende in meer andere beleeftheden. Dit schrijft Munsterus meest / ende vergheliickt aldus met recht de twee principaelste Coninckrijcken van Europa:t'welck oock Du Bartas ghedaen heeft in de tweeden dach van zijn tweede weecke / daer ick dese naervolghende Veerskens uytghenomen hebbe.

Haestich is een Françoys int stryden en int vechten;
De Spaengiaerdt traech en loos: in yet met raedt te rechten,
Is de Françoys seer licht:de Spaengiaert cloeck met weet:
De Françoys als een Prins; de Spaengiaert luttel eet,
Vranckrijck is soet van tael : maer Spaengien fier en moedich
Van kleeders de Françoys is tot verkeeren spoedich,
Gantsch cost'lijck de Spaengiaert, hy mint noyt zijn vyandt

Dien de Françoys braveert; de Spaengiaert gaet met standt
Als een bootsmaker, rapt gaet de Françoys. Int minnen
Is vrolijck een Françoys, maer t'colt den Spaengiaert sinnen.

Boven dese voorghestelde eyghentheden / soo is van alle Historie Schryvers sonderlinghe ghepresen de vroomicheyt van wapenen die in dese natie altoos is ghevonden gheweest; dat oock Trogus ende Livius belyden de Spaengiaerden vroomer te zijn dan de Romeynen / die nochtans alle de Werelt verschrickt hebben met haer Oorloghen / ende hebben oock daerom nerghens so veel te doen ghehadt / als in het onderbrenghen van dese landen. Zijn oock mede de Spaengiaerden by de oude Schryvers ghehouden voor hovaerdighe luyden / ende opghe-blasen boven alle andere volckeren: t'welck Iulius Firmicus de dispositie vanden Hemel / daer zy onder leven / toe schrijft: Ende is wel te ghelooven dat dese twee bysondere proprieteyten oorsaken zijn gheweest / waer door so grooten loff int conquesteren van so menich Lantschap; jae int winnen van een andere Werelt aen dese natie ghecomen is: Hoe soude sulcks doch heb-ben moghen ghescien / van volck dat tot de wapenen niet sonderlinghe gheboren en was / aen-ghemerckt soo menighen stoot / daer d'Indianen in duysenden / somtijts twintich of dertich Spaengiaerden quamen bestormen? al zijn nu schoon d'Indianen onbequame luyden gheweest tot den Oorloch / ende over sulcks lichtelijck te bespringhen / ende daer nae te verslaen; is daer-om de menichte soo groot gheweest vande weerstanders / dat de victorie niet sonder groot pe-rijckel en mochte zijn. Daer nu by ghedaen t'Oorlogh dat de verwinders onder malcanderen so bloedelijck ghevoert hebben / tot de grondighe verderffenisse vande Oude Inwoonders (die daer en tusschen mede omghebracht worden) ende tot een groot ellendt vande Spaengiaerden selfs. Nu sonder de voorsz. qualiteyt van hovaerdije / die hoewel een groot ghebreck is / ende met recht ghehaet; Hoe soude een cleyn hoop volcks ghesonden tot ghenade vanden storm op Zee / ende wreetheyt der Menschen-eeters op't landt sulcken reys aenghegaen hebben / ende oock niet

met verwonderinghe uytghevoert? De hoovaerdije heeft onghetwyfelt hier een moeder ghe-weeſt van volherdicheyt/ alſo met dagelijckſche exempelen genoech bekent is/ dat die door eer-ſucht ende opgheblaſentheyt erghens toe ghetrocken wordt/gaerne dat volbrenght; geprickelt door de ſchaemte/ dien hy oock met verlies van zijn bloet beſtaet te vlien. Schrijft over ſulcks Silius Italicus vande Spaengiaerden.

Een volck mildt van bloet; dat den doot ſoeckt valiant,
Alſt comt over den ſtont van de bloeyende jaren,
Onlijdtſaem op den tijdt, beclaecht zijn gryſe haren,
En vant leven den maet draecht in zijn rechter handt.

Wat doen vande inwoonders van dit Coninckrijck gheſchreven / nu in onſen tyden noch-tans aldermeeſt ghebleken is/ende byſondere onder Ferdinandus Coninck van Caſtilien ende Iſabella zijn huyſ vrouwe / int jaer ons heeren 1480. die veel jaren teghens de Coninck van Granaden te lande ende te water gheoorlooght hebben / ende achter nae int jaer 1492. de Co-ninck verwonnen/ d'heerſchappye vande Saraſynen die langhe jaren gheduert hadde omghe-worpen; alſoo dat nu in heel Spaengien gheen dominatie vande ongheloovige langher bekent is. De ſelfde Coninck ende Coninginne hebben eerſt Columbum toegeſtelt/die(ſo inde Caerte van America verhaelt is) uyt haren naeme poſſeſſie ghenomen heeft / van het Goutrijcke gheweeſt: daer inne voerende.

——— Voor zijn Coninck, ghelijck
Met de wapens t'gheloof van t'Caſtilaenſche rijck.

Waer de Coninginne Iſabella doch meeſt toe gheholpen heeft / een vrouw die (ghelijck van een ander Princeſſe gheſchreven is) met mannelijcke ſorgen/ der vrouwen ghebreken uyt ghe-trocken hadde: Deſe heeft oock Conſaluum groot ghemaeckt/ alle leeringhe/ nu oudt van

jaren begrepen / veel boecken ende schriften uyt de Latijnsche tale overghheset / in teghenspoet van goederen/ of sieckten onwinlijck/int baren soo vroom/ datse nauwelijcks eenich ghelijckt koech: een exempel sonderlingh ende met de oude ionckvrouwen te verghelijcken. De glorie van desen Coninck ende Coninginne heeft Carolus de vijf de haer Neve/Coninck van Spaengien ende Keyser van Roomen grootelijcks vermeerdert / in het een ende t'ander geweest door zijn Capiteynen ghelucklelijck dominerende/ ende den naem van Keyser brenghende weder tot d'oude vermaertheyt van't Roomsche Rijck. Nu regeert dese landen Philippus zijn Sone; een groot Coninck/ ende van veel rijcken een machtich Heer.

Beschryvinghe van Andaluzien.

ANdaluzien heeft aent Oosten Corduba, int Westen Algarbien; int Noorden het deel van Poortugal/ dat Magistratus S. Iacobi ghenoemt wordt; Voorts aent Westen de groote Zee met het landt van Gades: ende is dese Provincie wel eer ghenoemt Turdetania oft Bætica, om de Reviere Bætis, die nu bijde Spaengiaerden de name draecht van Guadalquiuir. De naem van Andaluzien is een bedorven woordt ende comt van Wandalicien, alsoo geseyt/ door dat de Wandali verjaecht by de Gotthē hier haer plaets ende wooningh hadden/ die daer nae zijn in Africam getrocken/ daer regnerende/ tot dat Belisarius, Capiteyn van Iustinianus, inghenomen hebbende de stadt Carthago, ende den Coninck gevanghen/de Wandalos van het Africaensche rijck berooft heeft. Schrijft hier op den vermaerden Poeet inde tweede dagh vande tweede weecke.

ANDA LUZIA
Septentrio
Estrema Dura
Portugallie pars
Occidens
Oriens
Meridi.
Olalla
Cufre
S. Nicolas del puerto
Camino de la Plata
Aracena
S.Barbara
ElVillar
Calamea
Calennas
Valuerde
Almendro
Guadiana flu
S Lucar Ordiana
Castilblanco
Alcolea
Cantillana
Triana
Guadalquiuir flu.
Carmona
Mairena
Palma
Pennaflor
Corduba
Guadalcaçer
Ecija
Xenil flu.
Sevilla
Quartos
Marchena
Osuna
Estepa
Moron
Teua
Campillo
Hardales
Villa Martin
Bornos
Arcos
Lebrixa
Trebuxena
El Condado
Lepe
Mogero
Almonte
Villava
Tinto flu
Guadiamar fl.
Xauega
Las arenas gordas
Chipiona
S.Lucar de Barrameda
P. Real
Rota
Cadiz
Puerto Real
Medina Sidonia
Leucæ Hispanicæ
5
10
15
20

Niet anders oock d'Alain met den Wandael uyt t'Noorden
Dien de Goth van Cordub'en Sevillen verstoorde;
Naer Cartago vloot heen; daer de Romeynsche macht
Onder Iustiniaen desen hoop onderbracht.

Zijn daerom de Gotthen / als Heeren van Spaengien / hebbende oock onder haer veel Coninghen in besit van dese plaetsen ghebleven / ter tijdt dat oock naer den gemeenen onderganck van alle rijcken haer macht eyndt nam / doort opcomen van een grooter / te weten door de Sarazynen / die over heel Spaengien wijt ghedomineert hebben / maer principael in dese landen / rechtende die tot een Coninckrijck op / ende Sevilla tot een Coninckl ijcke stadt.

De Historie / so die van sommighe Schrijvers verhaelt wordt / is dese: Roderijck leste Coninck vande Gotthen / hadt ghestelt Provoost over Mauritania of Hispania Tingitana eenẽ Grave / met name Iuliaen: andere willẽ dat hy daer was maer met tytel van Ambassadeur. Terwijl dan dese Grave absent was / heeft de Coninck door ongheregelde lusten ghepricklelt / zijn dochter vercracht. De vader verstaen hebbende d'oneer die aẽ zijn dochter / ende door haer aen hem mede gebeurt was / is door groote spijt ende hertsweer beweecht geweest tot wraecke: bespiet middelen ende tijdt over al / om te doen blijcken / dat oock Coninghen alniet behooren te doen / dat haer macht nochtans wel toe laet. Ende alsoo de bequaemheyt vande plaetse sonderlingh was / heeft hy de Sarazynen van Africa aenghesproken / die met alle middelen gemoedt / tot dẽ tocht van Spaengien / haer een wisse ende sekere victorie jegens den overdadighen Coninck belovende: Hebbende de goede ghene ghentheyt der Sarrazynen ghesien / is hy met een Cappiteyn Muza over de enghte van Gibraltar ghetrocken / ende inde tijt van twee jaren heel Spaengien doorgheloopen / aldaer de macht der ongheloovighen bevesticht / oock met het verlies (soo men seyt) van t'seventich duysent mans / soo van d'eene zyde als van d'andere. Pelagius een Oom vande Coninck Roderijck, die in Cantabrien ghevlucht was / door

dat hy

dat hy ghesien hadde de wreetheyt van Vitiza, die Theodebert, den broeder van Pelagius d'oogen hadt doen upttrecken/ende nu oock tot wederstant teghens de Sarrazynen uptghecomen / heeft de reste der Christenen by een vergadert / daer mede gaen woonen int landt van Asturien, dat wel met berghen bewaert / t'ghewelt vande Sarrazynen lichtelijck mocht wederstaen / ende is aldaer Coninck ghemaeckt / om teghens de vyanden op een nieuw te oorloghen / die als meesters vant gantsche landt hadden veel Coninckrijcken ingheftelt/ onder allen oock tot Sevillen. Het Oorloogh tusschen de Christenen ende d'ongheloovighen/ heeft langhen tijdt gheduert: doch Ferdinandus, Coninck van Leon, de derde van dier name / heeft ten lesten de Sarazynen van Toleten, Sevillen, Corduben, ende andere plaetsen verjaecht; Spaengien van d'ongheluckighe dominatie bevrijdt / ende d'ongheloovigen als in een hoeck besloten van Granaten; een deel ende portie van't rijck van Cordua: latende de victorie van dien / aen een ander. Ferdinandus (als een moedich ende machtich Prins) heeft de reste upt Granaten ghesmeten / makende dat Bætica onder de heerschappye vande Christenen / daer zy by de 700. jaren upt geweest hadden/rustelijck ende vredelijck alsoo wederom quam; ende hebben naer dese victorie de Barbari oft d'Africaensche Sarazynen op eenighe deelen van Spaengien niet nieuws weder dorven begrypen/om te verkryghen dat anders verloren was. Voorts is Andaluzien oft Bætica by den Ouden oock seer vermaert geweest / als dat alle andere Provincien / met een rijcke bouwinghe ende vette lustighe gront te boven ginck. Trogus schrijft dattet Vee hier ghevoet wordt (indien door ghesetten hongher de vetticheyt niet en wordt belet) tot berstens toe: Dat oock niet alleen d'Aerde / maer de Zee die Turdetaniam (also ist van oudts ghesept gheweest) aen spoelt/ in sonderheyt veel profyten upt brenght/in overvloet van alderley soorten van Oesters/Mosselen ende Purpur/ etc. oock vissinghe van Thonyns, die hier met groote winst ghepleecht wordt. Zijn daeromme de steden in dese Provincie gelegen veel ende wel bewoont:maer de principaelste is Sevilla, Hispalis van oudts; die met een wyde ende lustige gelegentheyt/oock omsinghelt met schoone mueren/

aende cant vande Reviere Bætis heerlijcken ghebouwt is. De Reviere uyt Sierra d'Alcarras spruytende/loopt door Andaluzien tot inde Gaditaensche Zee/ bequaem om groote Schepen te houden/vischrijck/ende aen beyde zyden beplant met Olijffboomen / Wijngaerden ende andere lustighe Hoven; door de reucke vande Citerboomen uytermaten ghenoechelick. Is oversulcks de stadt vã Sevilla in alle cieraet de vermaertste vande Spaensche steden: in netticheyt/ beleefthept der inwoonderen/ met een eyghen ende sonderlinghe scapicheyt achter geenige inde heele Werelt te stellen. De eerbaerheyt/ yver tot alle consten eñ edele exercitien/ zijn hier aldermeest in fluer. Rijckdom oot eñ goet is in dese stadt so gepackt/ als oyt gelesen is dat in eenige plaetsen gheweest is / uytghesept de stadt van Roomen, daer van oudts de rijckdom vande gantsche Werelt t'samen ghebracht was. Doch dese de rijckste vant Christendom/ het groote schat dat zy van d'ander Weerelt(eerst by haer gheopent) met een ongheboorde weerde crijcht/ spreyt dat door heel Europa; verrijckt oock mede met overvloet de binnenste landen van Asia eñ Africa. Hondert eñ meer Milioenẽ Gout zijn ter goeder trouwẽ bekent in eenige jaren over d'Indiaensche trafijck; daer aen wel te dencken is wat noch al verholen ghehouden wort/ uyt vreese dat de Coninck niet eenige leeninghe en doe / van soo overgrooten hoop. Wat salt dan zijn/so noch gemerckt wort op de oneyntlijcke rijckdommen/ die vant eerste begin des vaerts naer Indien dese stadt toegheevoert zijn? alsoo twee Vlooten s'jaers met anders gheen Coopmanschap/ dan met Gout ende Silver gheladen ; oock somtijts dese costelijcke Metalen voor ballast mede voerende/aencomen. Jemandt mocht segghen dat dit vreemde ende uytheymsche rijckdommen zijn ; is daerom te mercken dat zy met haer eyghen middelen den Coninck opbrengt ander half Milioen Gouts; eñ dat t'sjaers/uyt naem vanden Tolle ende Tribuyt; soo veel als eenighe Princen uyt gantsche Coninckrijcken qualijck connen vergaren. De menichte van vreemde ende uytheymsche Cooplupden is niet te tellen ; zijn daer en boven getelt in voorleden jaren/vierentwintich duysent Borgheren/die selfs huys houden/ ghedeelt in 28. geslachten/ daer d'eerste af met den Tytel ende Kerck van S. Maria bekent is. Dese Kerck is boven

alle

alle andere ſingulier in timmeragie ende luſt van een ſchoonen Tooren / die een ghenoechlijck ende vrolijck ghesicht verbreyt / over d'omligghende landouwen. Wie ſoude nu moghen verhalen alle de huyſen ende hoven die rondtſom deſe ſtadt ligghen / ende op de Reviere Bætis uytkomen? daer de Schepen moghen met blijtſchap ghesien worden / die van t'eene ende het andere gheweſt des Werelts menichvuldelijck aencomen. Alſoo dat de ſtadt van Sevilla, als Princeſſe ende Coninginne van d'Ocean, d'eene Werelt met d'andere verſaemt / een bewaerſtere van d'Ooſterſche ende Weſterſche rijckdommen. Aende andere zyde vande Reviere Guadalquiuir, is de voorſtadt Triana, bewoont wel met drie duyſent Borghoren / met een Brugghe ende overcant ghehecht / ende aen Sevilla ghevoecht. Dient hier oock niet vergeten de ſtadt Nebriſſa, aen la Mareſma gheleghen / byſonder te vermanen / om dat Ælius Antonius, een geleert man / die de Latijnſche tale met alder neerſticheyt opghebracht heeft eñ verbetert / aldaer geluckelijck geboren is. Als oock Italica, eẽ Colonie vanden Romeynẽ / met t'beſte recht boven andere ſteden glorieren mach / van Traiano, Hadriano, en Theodoſio, Keyſers van Roomen, ende heeren vande heele Werelt / uyt haer / als een prijs weerdighe plaetſe / over t'gantſche Aerdtrijck / gelijck lichte ſterren verſchenen zijn. Dan heeft nu deſe ſtadt gevoelt het ongheluck des tijdts ende leyt onder de voet; daer noch de afghebroocken mueren van een heerlijck Amphitheatrum, de heerlijckheyt des ſtadts ghetuyghen.

Beſchryvinghe van Valence.

VAlence is eertijts bewoont gheweeſt / by de Edetanos, Conteſtanos ende Ilercaones oudt volck / van Ptolemæo ende Plinio ghenoemt: ende heeft aen d'eene zyde de Middelandtſche Zee: voorts leyt becingelt met de Coninckrijcken van Murcia, Caſtella eñ Arragon.

De Mauri, die wy Moozen noemen / hebben hier langh gheregeert / ende verscheyden Coninghen ghehadt / dan zijn bywylen verjaecht ende besprongen van de Coninghen van Arragon, tot dat ten lesten de Coninck Iames, naer een langh belegh / de stadt van Valence heeft inghenomen/ende Zaen Maure, besitter vande Heerschapppe / doen upt trecken/die naer Denia ghevlucht/heeft de stadt ghelaten leech van menschen ende goederen/ met hem nemende meer als vijftich duysent Moozen/ die oock wech droegen/ volgende de conditien/haer Gout/ Silver / Wapenen ende andere meublen; in dier voeghen dat Valence, een vande rijckste steden van Spaengien / met nieuwe inwoonders stont te vervullen / om de desolatie te schutten. Zijn daeromme geordonneert vanden Coninc Iacques vier principale hoofden/ die de landen/ huysen/ hoven ende ander besit souden omdeelen van dese nieuwe Colonie, meest al vervult op die van Catelogne ende Arragon. De namen zijn D. Berenger Palatiol, Bisschop van Barcelona, D. Vidal Cavelia, Bisschop van Huesca, D. Pedro Fernandes d'Acagra, ende D. Simon d'Vrrea, Ridders: ende dese hebben ghedeelt de plaetsen ende huysen aent volck / dat op nieu dese groote ende schoone stadt quam bewoonen yder naer zijn qualiteyt ende staet. Drie hondert vier en tachentich hoofden van familien onder andere Edelluyden / ende oude Soldaten/ worden tot desen eynde inghescheven / ende zijn eyghen wetten ghemaeckt / tot onderhout ende bewaringe van die van Valence: Hoewel dat de Heeren van Arragon, geordonneert tot dese nieuwe bewooninghe/begheerden dat zy/ende oock haer goederen / souden ghehouden worden/ naer upt wysen vant recht van Arragon, t'welck achter nae groote twist ghemaeckt heeft / tusschen de principale heeren / ende de reste vant ghemeene volck. De Bisschoplijcke Stoel is als doen weder in dese stadt ghestelt/ende was d'eerste Bisschop D. Ferrier de S. Martin, onder den Aertsbisschop van Tarragona, niet teghenstaende dat by tyden vande Gotthen d'Aertsbisschop van Toleden hier plach overhooft te zijn: Is voorts de stadt vā Valence, een lustige ende fraeye plaets/vande Spaengiaerden met een singuliere tytel/schoon/genoemt: also oock de Reviere Durias nu Guetalabiar, daer de stadt ende t'heele landt mede gherijft is / een

ghenoech-

Scala Milliarium Hisp.
5 10 15 20
Occidens
MURCIÆ PARS
CASTELLAE PARS
ARRAGONIÆ PARS
Catalonia pars
Meridies
Septentrio
VALENTIA
Caudete
Orihuela
Albatera
Casas de costa
Monsterio de: Virtudes
Sieteaguas
Xelua
Tervel
Valuerde
Pouvedra
Moxen
Montesa
Terra bona
Villar
Pobla
Cortos
Agost
Atalaia de Pin:
Alcoy
Xitona
Monserrat
Rafol
Figueres
Tore del: pac
Aleudid
La conceptio
Villa formosa
Mirabel
Torre del: cara baff
Valencia
Toralva
Alcolea
Pola
Alicanta
S. Fronica
Morvedr
Almenar
Villa franca
Villa Joyosa
Cabannes
Bellagua: rafa
Gandia
Albufera
C. de Callera
Grao
Oliva
Olla de ben casi
Oro pesa
Alcala
Denia
Xabea
Punta dol Emperador
C.S. Martin
Vedran
Yvica Insula
Alfaques
Rapita

ghenaechlijcken aensien heeft/om die altoos groyende canten / die met roosen ende verscheyde
andere bloemen rontsomme beset zijn/ oock met boomen ende bosschen (een natuurlijck groen
kleet) seer vermaeckelijck beplant; so dat te recht de Poeet Claudianus ghescreven heeft:

Durias schoon beplant met bloemen ende roosen.

Worden daeromme naert belyden van veel Schryvers/in geen hoecke des Werelts so goe-
de Cruyden gevonden/noch so verscheyden ende delicate Hoven/ als in dit landt van Valence.
De fijnste ende beste zyde / Cramosye ende andere costelijcke coleuren / oock de schoonste ende
bestrijckende parfumen comen al van hier. Oock de Porcelleynen zijn hier in groote menich-
ten / ende worden so net ghemaeckt/dat zy haer voor de Italiaensche over de gantsche Werelt
vermaert / in deuchden ende fraeyicheyt niet en schamen. De inwoonders van dit Coninck-
rijck zijn al meest uyt de Mooren ghesproten / spreken daer over / ende leven noch naer de
oude seden / die hier plachten by de ongheloovighen te zijn / ghelijck de Historie van Spaen-
gien ghetuyght.

Beschryvinghe van Calis Malis.

DIt is het uyterste Eylandt vande bekende Werelt by den ouden / daer de Poeet Silius af seyt.

Gades t'eyndt van het landt; voor t'Herculische loff
Oock Calpe t'recht besluyt, en Bætis die den toom
En Paerden van Phæbus soet af wascht met haer stroom.

Also

Rota
ANDALUZIÆ PARS
Puerto de S. Maria
Septentrio
Puerto Real
Medina Sidonia
S Catarin a
Guadianario
La matta gorda
Labarra
Baia de Cadiz
Salinas
Castillo de S. Philippo
Occidens
Oriens
Molino
Castillo Vecchio
Puntal
Gocrias de saphia
Punta de S. Sebastiano
Salinas
ISO LA
Castillo
Puente de Suaço
Torres de Hercoles
Almedrava
Cadiz
Torres de guardia
S. Caterina
TERRA FIRMA
Barbace
Scala milliarium
Meridies

Also door een bekent spruecxken ghehouden worde / dat alhier de Son door den dagheliijck-schen arbeyt vermoeyt/placht te rusten en zijn Paerden te stallen/wert daer over byde Schippers noch op huyden het uytsteck van Punta de S. Sebastiano t'eijndt des Werelts gheheeten. Hercules, Sone vā Alcmena, naer't eerste Oorlogh vā Troyen tegens Laomedon, op t'Water zijnde gheslaghen met veel Zee-roovers / heeft in Italien Sardaignen/ ende Spaengien van hem laten hooren/roovende ende brandende / tot dat hy ten laetsten ghecomen is aen dese enghte die Africam ende Hispaniam van een deylt:dien ghepasseert / is ghecomen in dit Eylandt / dat doen de name van Erythæa droech: siende de goede gheleghentheyt vande plaetse/ heeft een Tempel ghetimmert daermen hem als een Godt soude eeren;oock de thienden geven van den roof op de vyanden ghehaelt. De Tyry ende Sidony met hem in menichte ghecomen/ zijn als inwoonders ende bewaerders gheblebven/also hy voorts/om te wesen int tweede Oorlogh van Troyen ghetrocken was. Van dese Tyrios heeft de name van Gades of Gadir oorspronck ghehadt; aenghemerckt die in haer tale een termijn of limijt beteijckent / ende is dese Natie door de conste van Scheep-vaert / dien zy eyghentlijcken in achtbaerheyt hadde seer vermeerdert / heeft een groote Republicque oock ghemaeckt / die soo herdt ende gheweldich is aende andere natien van Spaengien ghevallen/dat met een alghemeene verbindinghe/die van Gades zijn/door de Heeren alsdoen in Spaengien regnerende/besprongen/ende souden gantsch tot destructie gecomen hebben/ten ware die van Cartago als gebroeders/oock gecomen vande Tyriens, haer medeghesellen hadden comen helpen / onder brenghende heel Spaengien / met een loop van victorie / nerghens van byde Romeynen weer ghehouden / die oock dit Eylandt gheconquesteert hebben. Sommighe willen te kennen gheven/dat onder de naem van Gades twee Eylanden souden begrepen zijn geweest/dan is nu maer een bekent / dat door de aenspoelende Zee / oock seer vermindert is : als ghenoech by Punta de S. Sebastiano blijckt / alwaer eenighe groote ruynen ghetuyghen/ een groote stadt gheweest te hebben/ moghelijck by de Tyrios ghebouwt / ghelijck boven verhaelt is ; Wordt voorts ghedeelt vant vaste landt/ met een enghe

enge doortocht. Het Fretum oft de engte vande Zee tuſſchen Africa ende Hiſpania, wort oock ter oorſaeck vã dit Eylant Fretum Gaditanum geheetẽ/oft Fretum Herculeum;om dat Hercules aldaer twee Colomnen gheplant hadde/ tot een memorie van zijn ſtoute reyſen; oock gelijck de fabulen houden dat hy door zijn crachten Mauritanien ſoude van Spaengien gheſcheurt hebben / toelatende den Middelandtſche Zee met den grooten Ocean. Nu wordt dit water Eſtrecho de Gibraltar ghenoemt / door een by gheleghen plaetſe/ die Gibraltar is gheheeten. Doen de Mooren of Sarazynen (ghelijck inde beſchrijvinghe van Andaluzien verhaelt is) eerſt over quamen / is een Capiteyn Tariff Aben-zarca op t'landt ghetreden / aenden bergh Calpe, waer upt de name van deſe plaets / by veranderinghe worde ghenoemt/ Gebel Tariff,dat int Arabiſch beteeckent Bergh vã Tariff, ende de naeſte ſtadt Carteya oft Mellaria by den ouden / Tariffa: zijn daer af de namen van Gibraltar ende Tariffa.

De ſtadt die nu in dit Eylandt leyt/ heeft oock de name van Cadis, by den onſen Calis Malis, weet niet upt wat oorſaeck / ende is met een Biſſchoplijcken ſetel vermaert. d'Inwoonders zijn (als oock van oudts) tot de Navigatie ſeer gheneghen / rijck ende machtich / dan nu int jaer 1596. inde Maent Iunio, door de Vloot upt Enghelandt op Zee gheſlaghen / die de ſtadt verwoeſt / berooft / ende ghedeſtrueert heeft / gantſchelijck verdorven; verlieſende eenen grooten ſchat/ dat inde Enghelſche Schepen gedragen/tot roof vande Soldaten/den inwoonderen verarmt heeft: ſoo(als Tacitus metter waerheyt ſchrijft) dat t'gheen de menſchen beſitten onſeker is / ende hoe den hoop meerder wordt / hoe dan de ſlach ende het verlies veel naerder is.

DEse twee Eylanden zijn van oudts ghenoemt Gymnesiæ, om dat d'Inwoonders al naeckt ginghen / ende is Gymnos uut Griecks / naeckt in ons Duytsch / oock Baleares; ter oorsaeck dat hier d'alder ervarenste Schieters woonden. Nu zijn bekent voor Mallorque ende Minorca, om dat d'eene groot is ende d'andere cleyn: zyn anders beyde seer vruchtbaer ghe weest / ende wel bewoont / te weten naer dat de Romeynen die hebben verracheicht: Want te voren d'Inwoonders schenden de Zee; roovende al datter inde wech was; waren wreet ende wilt; woonachtich in Gootsen; hebbende anders gheen uptsicht dan de vervaerlijcke Zee. Zy plachten te ghebruycken cleyne rouwe scheepkens / ende somwyle overvielen daer mede de passerende Schepen / jae hebben oock niet ghevreest de Vloot vande Romeynen / dien met steenen verbullende; Maer zijn ten lesten door de cracht vande Romeynsche piecken verwonnen / op lande gheloopen / te vergheefs / alsoo zy daer oock betraept zijn ende verachticht. Minorcque leyt naert Oosten; Daer is menichte van Vee / ende principael van Muylen / die seer groot zijn / ende maken groot ghetier. Zijn beyde wel bewoont / met meer als dertich duysent menschen; Van oudts ghebruyckten noch Gout / noch Silver / om alsoo ontslaghen te zijn vande giericheyt der Romeynen ende Cartaginenseren, die Spaengien soo seer hadden ghetravailleert: Beminnen seer haer vrouwen / ende als de Zee-roovers eenighe ghevanghen hebben / zijn wel te vreden die teghens drie mannen te lossen. Het waren wel eer Partisanen vande Cartaginenseren, ende voor loon of souldye dreeghen niet mee / dan Vrouwen ende Wijn / ghebruyckten int Oorloch slinghers / ende worpen de steenen met sulcken cracht / dat een roer of arbalest gheen meerder schade mocht doen / ende dat soo recht / dat zy altoos raeckten daer de worpe was op ghelept. Dese const hadde de ghewoonte volbracht / want van kints been af stelden de moeders een stuck broots op / dat anders niet dan met den slingher afghe worpen / van haer mocht ghegheten worden. In dese Eylanden is gheen schadelijck beest / behalven de Conynen / die groote schade doen / doch hebben altoos daer niet ghe weest / maer zijn eens twee inghebracht / die daer nae vermenicht vuldicht soo seer t'landt ende

ghewas

Mill. Germanica
1 2 3 4 5
Septentrio
Cabo de Baiolis
Maris Medi
terranei
Pars
Meridies
Cabo Formentelli
Zenega
Fornelle
Porto Fornelle
S. Catharina
Citadella
Minorca
Daia
Minorca
P. Maon
I. Laire
Solari
Palomera
Premontor
Dragonera
Majorca
Alcudia
Golfo Dalcudia
C. Lapedra
Menacor
Calalonga
Majorca
P. Colombi
Porto Pin
P. Pedro
Calafigur
C. de Salines
Salines
Cabrera
Majorcæ et Mi norcæ defcrip

ghewas over al schenden / dat d'inwoonders zijn ghedwonghen gheweest raet aende Romeyn-nen te soecken / teghens dit cleyn ghediert. Ende hebben alsoo ghenomen wilde Catten uyt Africa, die zy lieten dalen inde holen vande Conynen / ende joeghen alsoo inde omghespande netten dese schadelijcke beesten. In onse tyden hebben dese Eylanden een Coninck / ende wordt ghenoemt het Coninckrijck van Majorcquen ende Minorcquen, begrypende behalven dese twee Eylanden / noch een derde ghenaemt Ebyssus, nu Yuica, daer s'jaers een menichte van Sout vergadert wordt. Want op sekere tijdt wast de Zee tot boven d'Aerdtrijck aldaer / ende spoelt over t'landt / dan sluyten d'Inwoonders den ganck / daer de Zee door ghecomen is / soo dat het water stil blijft op der Aerden / ende comen dan metter tijdt groote hoopen van Sout/daer niet alleen Mallorquen ende Minorcquen mede gerieft zijn/maer oock veel steden in Italien: Men seyt dat in Yuica gheen Slanghen zijn / ende sterven daer van ander weghen in ghebracht. Ter contrarie het by ghelegen Eylandt Ophiusa, nu Formentera, is so vol van fenynich ghediert / dat het over sulcks onbewoont blijft. So veel aengaet d'Eylanden van Mallorquen ende Minorquen, zijn seer voorsien met goeden Oly / die oock van daer gevoert wort tot Valensen, en voorts in Italien Men maeckt aldaer oock goede Caesen/ die d'Italiaensche oft Spaensche te boven gaen: Voeren oock mede veel grove Lakenen in alle hoecken/ tot Sicilien toe. Mallorca heeft aent Oosten een schoone stadt die oock Mallorca ghenaemt is/ heeft een goede Haven / ende is de Hoofstadt van t'Eylandt / was wel eer ghenoemt Palma, ende is op huyden aldaer een schoone Universiteyt / daer de vermaerde Philosooph Raymondus Lullius in grooten acht is / om dat hy daer ghebooren/oock opghevoet is geweest/ende wordt noch altoos met jaerlijcksche salaris een onderhouden/ die als wel ervaren / de leeringhe van Lullius int openbaer kan uytlegghen. Dit Coninckrijck is oock by de Mooren ghereghert langhen tijdt / dan int jaer 1228. ist naer een beleghheringhe van thiethien maenden ghecomen aen die van Arragon, also de Coninck Ahohibe verslaghen was. Het Bisdom van Mallorca is onder den Bisschop van Barcelona, ende was d'eerste eenen Ray-
mond de

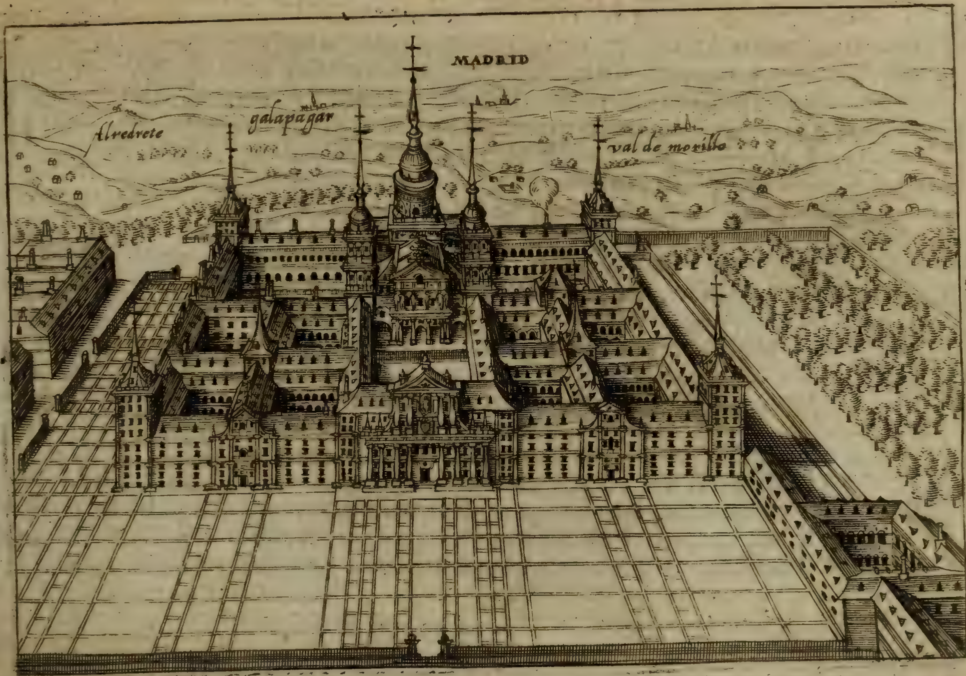
mond de Torelia naert overgaen vande Mooren aende Christenen. De tytel daer nae van Coninck / met de regeeringhe over dese Eylanden / is by testament van D. Iames Coninck van Arragon ghebleven aen Don Iaques zijn tweede Soon / die doch by D. Alphonse Coninck van Arragon zijn Neve / daer van berooft is; ende zijn also dese Eylanden versaemt met het rijck van Arragon. De Sarrazynen doen by wylen aen dese Eylanden groote schade / ende sonder ophouden varen over ende weder / leyden ghevanghen mans ende vrouwen / worden daer over op feestdaghen aelmissen vergadert tot lossinghe vande ghevanghens: Legghen voorts recht over den mondt vande Riviere Iberus, ende is maer een wech van vier oft vijf uren. Maer om naer Argier te gaen / zijn van noode drie ofte vier daghen; welcke wech ghepasseert heeft Carolus de vijfde / als hy naer Africa toe voer om Algier te bespringen. Int jaer 1550. Dragut, by andere Dregut Capiteijn vande Vloot vanden Turck / heeft in Mallorca groote schade ghedaen: doch vromelijck door d'inwoonders afgheslagen / is met verlies ende schande gheruymt.

Beschryvinghe van't Clooster van S. Laurens in Escuriael.

Swijght Memphis t'wonder groot van v cost'lijcke Naelde;
Swijght Babel oock ghemaeckt door moeyt die noyt en faelde,
De Tempel van Diaen haer roem nu dalen laet:
Daer Ephesus den prijs te trecken mee bestaet,
t'Graft van Mausolus hoogh, dat de Locht schijnt te raken
Sal Caria met recht in grooter lof nu staecken,
All' arbeyt voort ghebouw van't Keyserlijck Toneel
Wijckt; een stuck wercks maer draecht nu den prijs van veel.

Alsoo schrijft de Poeet Martialis, om de glorie van het Tonneel zijns Keysers boven andere stucken ende mirakelen des Werelts te verbreyden: maer wat sal yemandt moghen schryven tot een vol loff van dit heerlijck ghebouw? dat Philippus de tweede van dier name / Coninck van Spaengien heeft doen opmaken / met onseghlijcke costen ende conste: alsoo oock inde heele Werelt gheen ghelijck en heeft / kant qualijcken met ghelijck verhael daer andere plaetsen mede beschreven zijn / naer de weerde vermaent worden. Doch sullen wy op't cortste de vernaemste deelen aenraken / tot behaghen vanden Leser. Vijf mylen buyten Madrid in Escuriael is dit Coninckliick Clooster gheleghen / ende wordt ghenoemt t'Clooster van S. Laurens, beset met Monicken van S. Hieronymus orden. t'Gheen inde figure voor ooghen leyt / is inden eersten een Sticchel die haer streck soo verre als de Westzyde ende Noortzyde vant Clooster loopt: de welcke een plaetse besluyt / die tusschen desen Sticchel ende den voorghevel van t'Clooster is legghende / breet zijnde aende Westzyde 200. voeten / ende aende Noortzyde 140. voeten. Dees is gheplaveyt som viercant / som ruytwijs met cleyne steenkens. De principaelste voorghevel van dit Clooster staet aende Westzyde / inde welcke comen drie Poorten / waer van de middelste de principaelste is / de welcke dient om te gaē inde Kercke / in het Convent ende in het collegie. d'Andere twee / te weten die aende rechter zyde staet / dient om te gaen inde Ambacht huysen / die ghemaeckt zijn tot dienste ende behoef van het Convent: Maer d'ander Poorte aende slincker zyde / dient tot inganck vande huysinghen / die ghemaeckt zijn tot behoef vande jongers schole. Aende vier hoeckē staen vier Toorens / aerdich gemaeckt: ende int midden tusschen den voorsten inganck ē de Kerckdeure / sietmen een deel vande plaetse die tusschen beyden open leyt: ende oock twee Toorens die neffens den voet vanden Tempel staen: Men siet oock de trappen / die dwers voor de Kerckdeure ligghen / om tot inder Kercken te climmen. Boven desen inganck staen op Pedestalen de beelden van ses Coninghen van Israel / de welcke zijn ghemaeckt van wit Marber-steen ende swerten Arduyn-steen; wesende 18. voeten hooghe: Insghelijcks sietmen oock t'groote pandt van het Convent / dat ge-

maeckt

MADRID
galapagar
Alvedrete
val de morillo

maeckt is Jonisch ende Dorisch werck / van swerten Arduyn-steen / de cappe vanden princi-palen trap/ de vier panden binnen het Convent / de cappe of toorenken van het poortael van-den Reeffter; ende staen alle dese stucken aende Zuytzyde vanden Tempel. Aende Noortzyde staen de groote plaetsen voor t'Palleys vandẽ Coninck/de vier panden van het Collegie: Ins-ghelijcks eenigh deel vande Ambachts huysen/ ende meer andere huysingen/ so wel aen dit ge-bouw behoorende / als aen andere plaetsen daer ontrent ghelegen. Noch sietmen aende Zuytzyde eenich deel vanden Cruydthoff/cñ vanden Boomgaert/de galeryen van het Sieck-huys; het Distileer huys/ ende oock d'Apotheecke/ midts oock de gangh/ om te gaen van het Convent naer den Gast kamer. Voorts binnen t'Convent/Kercke ende Collegie/zijn over al bysondere wonder wercken t'aenschouwen / soo yemandt op de schoone Altaren / costelijcke Orghelen/constelijcke Schilderyen/ loopende Fonteynen/ of op andere bouwinghe tot behoef vande Kercke ende het gantsche Clooster (daer gheen fyne steenen/ Gout noch Silver aen ge-spaert zijn) het curieus ghesicht slaet. Inden Tempel alleene staen 36. Altaren; Den hooghen Altaer is/ghemaeckt van Jaspis ende Marber-steen / op de welcke een banck ken staet daer-men op stelt Cruycen / Candelaers ende andere cieraet vanden Altaer: Is daer en boven ver-ciert met seer constige Tafereelen/die vier stadien hooge boven malcanderen staen/op een puye boven den selven Autaer. In d'onderste stagie/tusschen twee schoone Tafereelen/is een plaetse daer ghestelt wordt de binnenste Custodie van het Sacrament. Neffens dese Tafereelen staen aen elcke zyde twee beeldẽ vande vier Leeraers/te wetẽ Hieronymus, Augustinus, Gregorius ende Ambrosius. Staen oock twee Orghelen inde Kercke groot ende costelijck/die elck hebben 32. verscheyden Registers. Aen het welfel vanden Choor sietmen seer constich gheschildert de geheele heerlicheyt des Hemels/ met alle t'Hemelsche gheselschap; ende aende wanden som-mighe beelden vande Deuchden/ die meerder zijn dan t'leven eyscht/ ende oock sommighe Hi-storien van S. Laurens ende S. Hieronymus. Aende wandẽ vande Sacristye zijn met grooter meersticheyt ende in goede welvolghende ordonnantie ghestelt veel schoone Tafereelen van Hi-

storien/

storien/die van verschepden seer excellente meesters ghemaeckt zyn. Int groote pant daermen Processie gaet/ staen rontomme seer constich geschildert 46. Historien van het Nieuwe Testament / beginnende vande bootschap van Marie totten upttersten Oordeel. De galerye vande Coninc staet aende Noortzyde vandē Tempel/ waer dat aende muer vande Kercke geschildert staet den strydt van Higuerucla, die Coninck Jan de tweede hadde teghen de Mooren van Granade, in alder manieren ghelyck die gebeurt is/ slachoordenen/wapenen ende vendels bysonder af gheconterfeyt. Dese schilderye is ghetrocken geweest upt eenen geschilderden doeck/ die ghevonden werdt in een ouden Tooren van Segovie, de welcke lanck was 130. voeten/ ghemaeckt ter tyden dat dese slach gebeurde/ is daer over een stuck waerdich om sien in conste van werck ende lust van Historie. In het poortael vande Sacristye staet een Fonteyne/ die van verschepden soorten van Jaspis eñ van Marber-steen ghemaeckt is/eñ heeft seven stralen oft Watercondupten: Int besluyt vanden grooten pant staet een Cruydt-hoff seer aerdich met perckxkens verdeelt/eñ midden int Cruydt-hof staet een achthoeckich gebouw/dat ghelyck een Tempel gemaeckt is/ d'welck van buyten is swerten Arduyn-steen/ende van binnen van fyn Jaspis met verschepde verruwen; inde 4. hoecken staen 4. beelden die water gheven/d'welck valt in 4. backen van Merber-steen / die rontomme haer trappen hebben. Midden int poortael vanden Reefter staet een lustighe Fonteyne van Jaspis ghemaeckt. Tusschen de Capelle daerment Sacrament upttreyckt ende den hoogen Altaer staet een Sacrament-huys dat gheheel ront is/eñ heeft acht Pilaren van Jaspis/die bruyn root met witte aderen eñ met tipkens langs t'lichaem vande Pilaren doorloopen is. Desen Jaspis is so upttermaten hart eñ fyn dat hy met Diamanten heeft moeten gedraeyt ende gepolysteert wesen. De Capitalen ende Basen zyn Metael vergult / ghelyck oock is de fuellage vande Cornissen. Alle ander dinghen van dit stuck wercks zyn ghemaeckt van fyn Jaspis/van verschepde verruwen/ende zyn alle t'samen ingheleyt/ ende ghesett int vergult Metael: Op den voet oft puye die op de Cornisse comt / siet-men staen beelden van 8. Apostelen / d'ander viere staen in vier uptghehoolde plaetsen. Dese

twaelf beelden zijn alle ghelijck seer constich gesneden/ende vergult metten viere. De blocr-van dit Sacrament huys is gemaeckt van verscheyden soorte van Jaspis/die ingeleyt en met vergult Metael verciert zijn. De Cassynen vande twee deuren zijn int viercant ghemaeckt van vergult Metael: De deuren zijn van fijn Cristal de Roche, sulcks datmen daer deur mach claerlijck sien de binnenste Custodie/ inde welcke t'Sacrament staet. Dit stuck wercks wordt ghehouden van alle die dat sien voor een vande excellenste stucken die opt op aerden gheweest hebben. De seer constighe meester Iaques de Trezzo heeft ontrent seven jaer besich gheweest om te snyden ende polysteren den Jaspis die aen t'self de ghebruyckt is. De binnenste Custodie van het Sacrament is seer constich ghemaeckt/en heeft vier Pilaren van fijn Jaspis/waer af de Capitalen ende Basen zijn van fijn gemaeilleert Gout/gelijck ooc zijn de tandeersels vande Frise/die rondtomme de Custodie loopt/tusschen de welcke Emerauden ghesct zijn. De pedestalen van dees Pylaren zijn van derghelijcke Jaspis ghemaeckt/ die met molueren van Gout verciert zijn; de drie viercanten die onder t'Pedestael comen zijn silver vergult. De pype met de Pedestalen vande Naelden oft Pyramiden zijn van derghelijcke Jaspis als de Pylaren/ ende zijn ghestoffeert met ghemailleert Gout: De clooten op de Pyramiden dierghelijcke. De Cassijnkens vande deurkens zijn van Silver en gemailleert Gout; t'nopken vande Lanteerne is een ronde Emeraude/ die gheset is in een bloemken van ghemailleert Goudt/ constich ghewrocht/ de deurkens zijn van Christal de Roche. Dese Custodie is ghemaeckt van binnen met seer aerdighe wercken van fijn Jaspis/ ende ghestoffeert met Goudt. Midden onder t'verhemelte vande cuppe staet een Topaes; Het Sacrament dat inde Custodie is/ staet in een vat van Agathe. Ende zijn dit metten cortsten de principale stucken die int Clooster van S. Laurens te sien zijn.

De

PORTUGALLIA.

Petrus Kærius fecit

Occidens

OCEANUS HISPANICUS

Berlengas

Roca

Cascayes

C. de Spichel

C. de S. Vm:cente

Sagos

Villa nova

Pera

Figeira

Setubal

Tavora

Lisbona

Torres Vedras

Leiria

Sonue

Alanquer

Redinna

Pellema

Satarem

Tancos

Tomar

Penala

C. Carvoiro

Selir

Pederneira

Monte Bu

arcas

Aveiro

Ovar

Vonga

Porto

Coimbra

Pontefeira

R. Duero

Touchiho

Braga

Villa de Conde

Espofendo

Fam

Caminia

Viana

Cocha

Mancaon

R. Minho

Baiona

Vigo

P. de Pontevedra

Ode mira

Odefines

Silvis

Faraon

C. de S. Maria

Tavila

R. Guadiana

Ajamonte

Alquera

Lepe

S. Miguel

Veas

Saltes

Nelva

Gibralcon

Palos

Moguer

Beia

Evora

Portel

Origue

Palmella

Alcoser de sal

Almegalla

Alcorchete

Pavia

Evora monte

Estremos

Mouras

Borba

Aviz

Seda

Abrantes

Ogulao

Portalegre

Veros

Elvas

Onge

Campo maior

Oliuenca

Badaios

Talanera

Merida

Villa Velha

Castel blanco

Apovoa

Montorta

R. Tajo

Coja

S. Tiago

Aigeira

Cebola

Covilham

Viseu

Tracorsa

Lamego

Penedo

Macal do cham

Caregas

Guarda

Amendra

Villartorpin

Castelmendo

Touroes

Coria

S. Gode.

Maranca

Villa real

Nonian

Ardaos

Mirafrol

Arisana

Ancianes

Aroida

Braganca

Talles

Miranda

Miliaria Hyspanica

10 20

DE naem van Portugal daer dit Coninckrijck mede bekent is / wordt niet voor seer oude ghehouden / alſo t'meeſte deel van dit landt Luſitania ghenaemt is / ſo gheſeyt van Luſus, ſone des neghenthienden Conincks van Hiſpanien: Doch Portugal begrijpt niet gheheel Luſitanien, noch is oock met de Limpten van Luſitanien beſet / maer ſpringht verder beſlaende oock de plaetſen gheleghen tuſſchen de Revieren Minho ende Douro; uyt ſluytende de verder Provincien van Eſtremadura ende Caſtillen, met oock een deel van Andaluzien, daer de Celtæ of Luſitani mede gheregeert hebben. Dattet nu Portugal hiet / is om dat de Galli daer plachten te comen met ſchepen/ ende is gheſeyt als een haven vande Galli. De oude ſteden van dit landt zijn Vlyſſipona of Oliſipo, aende mondt vande Reviere Tagus, wordt nu Liſbona geheeten. Norba Cæſarea, nu Alcantara, Auguſta Emerita, nu Merida, Evandria, Cecilia, Gervellina, nu S. Maria, Guadalupe ende meer andere. d'Inwoonders zijn altoos ſtercke luyden gheweeſt/ maer vermaert door rooverpen ende moorden/ bouwden haer landen niet/ rad/ licht eñ haeſt omgeſet/ plachtẽ eerſt Schepẽ van leer gemaeckt te gebruycken/ na oock grooter ende wel in ſoo grooten ghetal als d'Africaenſche / ghelijck Strabo ſchrijft. Zijn nu d'Inwoonders bycans met ghelijcke manieren als d'andere Spaengiaerden/ ende hebben een natuurlijcken ingheboren haet jeghens de Caſtilianen / daer zy by onſe tyden ondergheco men zijn. Het Coninckrijck van Portugal begonſt anders eerſt int jaer 1110. in deſe maniere. Henrick Graef van Loraine comende van Vranckrijck/ toonde groote vroomicheyt teghens de Sarrazynen: Heeft daerom Alphonſus de 6. Coninck van Caſtilien hem in Houwelijck ghegheven zijn baſtaerdt dochter/ hem verleenende daer by deſe partye van Galicien, die begrepen is ondert landt van Luſitania oft Portugal. Van dit Houwelijck is voorts ghecomen Alphonſus, d'eerſte Coninck van Portugal, ende is oock d'eerſte gheweeſt die de ſtadt Liſbona uyt handẽ vande Sarrazynen creech; verwan oock in een ſlach t'ſamẽ vijf Coningen/ eñ droech daeromme het wapen mette vijf ſchilden / dat noch op heden over al ghesien wordt/ by de Coninghen van Portugal. Voorts is dit rijck onder verſcheyde Coningen/ die daer over gedomineert.

mineert hebben / tot soo grooten macht ghecomen ten laetsten / dat de upterste palen des Werelts t'gheclanck vande glorie ende vroomichept der Portugesen vernomen hebben / alsoo sy met groot ende rijck gheluck tot den handel gheraeckt zijn / die so menigherlep Specerijen / ende sonderhepden de reste vande Werelt ghemeen ghemaeckt heeft. Dit is d'Indische vaert naert Oosten toe / die begonnen onder Iean de tweede van dier name / Coninck van Portugal / ende voorts onderhouden by D. Manuel ende D. Iean zijn naervolghers / met groot profijt / oock een heerlijcken naem ghebaert heeft: alsoo de tytels van Coninck van Portugal, Algarbien, Guinea, Æthiopien, Arabien, Persien ende Indien ghenoech uptwpsen / die nu onder Philippo, Coninck van Castillien / met d'andere menichvuldighe heerlijckheden versamelt zijn / ende is het Coninckrijck van Portugal by den Coninck Sebastiano in Africa verslaghen soo verandert; hoewel dat Henricus, Cardinael ende Aertsbisschop van Ebora Sone van Emanuel, laest den bysonderen Croon ghedraghen heeft: Ende zijn als doen ghestelt vijf Gouverneurs om t'Coninckrijck te beschermen tot dat bekent soude wesen wie de rechte Coninck was: want veel daer op recht pretendeerden; namentlijck D. Antonio, Neve van Emanuel, gheboren van Don Loys zijn Sone / Catharina Hertoginne van Bragance, Nichte vanden selfden Coninck / door zijn Soon Eduwart. D. Philippus Coninck van Castillien / oock Neve vanden voorsz. Emanuel, gheboren van zijn dochter D. Isabelle. Emanuel Philibert, Neve vanden selfden Emanuel, door zijn dochter Beatrix. Raynuce, Soon vanden Prince van Parmen, ende Maria, oock Nichte vanden voorsz. Coninck Emanuel, upt zijn Sone Edowardt: ende Catharina de Medicis, weder op roepende het oudt recht vande Gravinne Mahault van Boulogne, Huysvrouwe van Alphonsus de derde / Coninck van Portugal: Doch zijn dese alle overwonnen vanden Coninck D. Philippus, ghelijck boven ghesept is. Wie hier breeder af wil onderrecht zijn / lese d'Historie van Portugal int Italiaens / wel ende neerstich beschreven.

De Limpten / oft palen van Lusitanien zijn de Reviere Minho, de rijcken van Leon, Castilien ende Andaluzien, ende wordt doorspoelt met schoone Revieren / daer de Reviere Tagus,

nu Teio

nu Teio de principaelste af is/eertijts met Goude sanden vermenght. Voorts is het gantsche landt wel bewoont / veel Cloosters/veel Parochy kercken/ so dat een Bisdom van Braga wel acht hondert Parochyen onder sich heeft. Algarbien wordt oock by't rijck van Portugal ghevoecht / ende hoewel Portugal luttel Wijngaerden heeft / jae gheen/ soo wordt nochtans byden vreemden d'Algarbische Wijn seer ghepresen. Mynen/naer't schryven vande Autheuren/zijn hier niet / oock weynich Berghen/ die noch met Beemden ende Bosschen meest al beset zijn. Siet voorts van't opcomen ende ondergaen deses Coninckrijcks de Historie van Spaengien/ int Fransoys den Coninck van Navarre toegheschreven.

Beschryvinghe van Vranckrijck.

DAt de Fransoysen/ die nu dit rijck bewoonen/ verscheyden zijn vande oude inwoonders/ Galli by de Schryvers ghenaemt/is wel kennelijck : dan van waer de Fransoysen eerst ghecomen zijn/wordt byde gheleerden ghetwist. In Duytslandt is een Provincie Franconia, daer meent Munsterus dat dese Natie eerst uytghecomen is / ende oock de naem helpt hier seer toe. Andere willen verder springhen/ende meenen dat Francus, de Sone van Hector, of de Neve/ dit landt soude nae zijn naem hebben laten heeten. So zijnder oock die d'afcomste der Fransoysen willen trecken uyt de landen van Overyssel/ beweecht door de namé van Zaellandt ende Isala , die den name soude ghegheven hebben aende Salios, een bekent volck onder de Fransoysen. Het Oordeel in dese afcomste is onseker ; alsoo door veranderinghe van volckeren op diversche tyden ghescheit/ d'eene Provincie vanden anderen is verscheyden/oock wonder versaemt;dan dat vande oude Gallos gheschreven wordt: so veel den aerdt des volcks aengaet/ is int meesten noch byde Fransoysen bevonden /ghelijck de haesticheyt int vechten/de bequaem-

ANGLIAE PARS.
London
Dover
Sabrina flu.
Tamesis flu.
The landes end
Portland
Starpoint
Vectis ins
Britannicus
Oceanus
Heysant
Garnesey
Iarsey
GERMANIAE
Colen
Mentz
Cobolentz
Worms
Treves
Antwerpen
Middelborch
Dort
Flandrie
Cales
Picardie.
Amiens
Roan
Normandie.
Caen
Alencon
Auranches
Constance
Bretaigne.
Brest
S. Pol
S. Malo
Vannes
Anjou
Nantes
Angiers
Tours
Loire flu
Mans
Vendosme
Paris
France.
Orleans
Soisson
Rems
Chalon
Champaigne
Troye
Sens
Lutzenbourg
Metz
Loreine
Mosella
Straesburg
PARS
Basel
Coblentz
Costnitz
Heluetia
Bern
Losanna
Besancon
Dole
Bourgoigne.
Dyon
Bourgoi
Chalon
Geneue
Sauoie
Chamberi
ITALIÆ PARS
Lion
Valence
Daulphine
Orange
Prouence.
Marseille
Niza
Arles
Mompelier
Narbone
Carcasone
Languedoc.
Rhodes
Roane
Clermont
Borbon.
Bourges
Berri
Molin
Limoges
Limosin.
Poictou
Poictiers
Rochelle
Saintes
GALLIA
Belle ins
Bordeaux
Arcaxon
Guienne
Agen
Cahors
Montauban
Monreal
Toleuse
Baiona
Guascoigne
Pyrenei montes
HISPANIAE PARS.
Maris
Mediterraneum
Milliaria Gallica
20
40
60
80
Petrus Kærius fe.

quaemheyt vant yeerde volck/ verstant ende raddicheyt van spreken / t'welck niet wonder is/ also de locht en plaets van gheboorte hier in een sonderlingen oorsaeck geeft. By Cæsar die Galliam gheconquesteert heeft / is dit landt gedeelt in Belgicam, Celticam en Aquitaniam, ende wort Belgica besloten met de Revieren vanden Rhijn. Seine en Marne, oock met de groote Zee Ocean, daer nu de Duytsche spraeck noch aldermeest wordt ghebruyckt/ en is Neder-duytschlandt gheheeten. Celtica, oft de Provintie van Lyon, is bevanghen met de Revieren van Garonne, Marne, Seine ende de Rhosne. Aquitania, is dat nu Gascongen wordt ghenoemt/ verscheyden van tale met d'andere Provincie: Dan hier na so de Fransoysen dit rijck in hadde genomen/ is verde een ander deelinghe ghescheit: jae oock in veel Coninckrijcken/ also de Coninghen somtyts meer kinders hadden/ die met eenighe portie moesten geinstitueert zijn. Austrasia, nu Loreynnen, is een van dese partyen gheweest / ende was de Coninckliijcke stadt Metz, oock somtijts Aken, ende ghelijck sommighe willen segghen Colen: want Austrasia begreep Lorayenen/ Brabant / en al het landt dat tusschen dese twee Revierë van den Rhijn ende Maes besloten is; van Colen tot Allatien toe. Daer aen Neustria, begrijpende alle de plaetsen die tusschen de Maes ende de Loir zijn/ wesende Parijs de Hoofstadt. Het rijck van Arles ter oorsaecke van dese ghedeelte / heeft doen zijn begin genomen / begrypende Savoyen ende Switserlandt met Dauphinë. Nu is Vranckrijck in veel Hertoghdommen ende Heerlickheden ghedeelt/ also dit lant sonderlinge vol Edellupden is/ die bequaem ter wapenen/ ende tot alle scientie/ de naemende glorie der Fransoysen hebben vermaert ghemaeckt over de gantsche Werelt: also oock Italien/ Princesse van andere Natien / desen nochtans heeft moeten als overste kennen / ende de prijs van wapenen ende vroomicheyt gheven. Eertyts was by de Romeynen verwinders van alle Natien; de macht vande volckeren uyt Gallien ten mende met een sonderlinge schrick ghevreest/ also oock haer stadt door dit volck eerst ver wonnen is/ ende tot schande ghebracht. De Fransoysen mede hebben so rondtomme ghebraght en de prijs van haer wapenen/ dat dit selfde landt/ sonder eenigh eenighe wederstoot/ by Carolus den achtsten van dier

name/

name ſich heeft moeten buyghen ende ſchuylen onder de Lelie bloemen van dit excellent Coninckrijc. Ondert beleyden vanden Hertoogh van Bourbon, is mede de Keyſerinne des Werelts/ de ſtadt van Roomen, met ghewelt overvallen/ berooft ende verdeſtrueert. Wat ſal ick voorts van't rijck van Naples ſchrijven? Van de conqueſtē van Ieruſalem, Melanen, eñ memorable beſcherminge vande ſtadt Siena, daer de Franſoyſchen ſtandaert met groot gheluck ende prijs is bekent gheweeſt. De Coninghen Ludovicus de 12. Franciſcus den eerſten / ende Henricus de tweede / hebben ſoo verbreydt de wetenſchap ende vromicheyt van deſe natie/ dat onder de Son gheen landt mach bekent zijn / daer cloecker ende ſubtijlder gheeſten uyt voort ghecomen zijn. De ſcientien daer alle menſchen vermaeck in ſcheppen/ profijt uyt trecken ende leeringhe/ zijn door de Franſoyſen eerſt opghehaelt/ verbetert ende tot die perfectie ghebracht/ daer wy die nu in ſien. Oock de wetenſchap vant Oorlooch is eerſt door deſe Natie op de baen gecomen/ alſo dat d'Italianē/ anders een Martiael volck; meenden eenige nieuwe menſchen te ſien/ gheboren tot dominatie vande heele Werelt/ machtich in Lancien/ Sweerden/ Gheſchut/ boven alle andere volckeren: Doch is een ghebreck/ dat de Franſoyſen cloecke Oorlochs luyden vromer zijn int winnen van eenighe landtſchap boven ander menſchen / dan wyſer int bewaren ende onderhouden / alſoot ghenoech blijckt/ dat van alle de Oorloghen daer zy Italien, Aſien, ende Enghelandt mede gheplaecht hebben / niet een voet landts daerom te meer aen de Croon gebleven is/ ende zijn de vruchten van ſo grooten arbeyt aen andere Natien ghecomen/ die nu daer mede triumpheren. De oorſake is inde lichticheyt ende in eenige ongheboonde maniere van leven naer de victorie / die verbiet datſe qualijck connen op de reghel paſſen/ ghelijck oock dat de Franſoyſen ſelfs belyden. Voorts weet niet waer ick het lof van d'Inwoonders deſes rijcks/ ende oock van het landt ſelfs/ mede beſluyten ſal/ dan met de veerſkens hier naer volghende byden Poeet wel een Franſoys/ maer nochtans met recht ende reden gheſchreven.

O dry-

O duyſent, duyſent mael gheluckighe landouwe!
Peerle van Kerſtenrijck, des gantſche werelts Vrouwe
VRANCKYCK: moeder voorwaer vande ſtrijdtbare mans,
Die eer hebben gheplant haer Lauren-tacken gants
Op de kant van Euphrat, ende bebloet haer ſweerden
Daer de Toortſe des daechs oprijſt en valt ter eerden,
Moeder van conſtenaers, die met een gheluck ſtout
Trachten te decken d'eer vande nature bout,
Moeder van gheeſten veel, die met verſtant uyt lichten
Ægypten, Griecken, Room en boven dees noch lichten
Als het blinckend' Gout geel boven de verruw ſmal,
Boven Sterren de Son, de Maen op't bloemen dal:
V Revieren zijn Zeen, Landtſchapen zijn v ſteden,
In mueren hooch gheſticht, ende beleeft in ſeden,
V landt is ſeer vruchtbaer, u locht is heel ghesont:
Voor Schanſen hebdy Zeen, ende oock twee Berghen ront;
De wilde Crocodil en ſchent niet u Revieren,
t'Gheſchilderde gheſlacht vande cruypende dieren
Op het groen van u gras, met een gheſpickten huyt
En ſpout gheenſins t'fenijn met haer ſcherſend gheluyt,
De Tyger cloeck ter loop en moort niet door zijn crachten
In u Berghen ghehoult; De Leeuw queſt d'onbedachten
In u Woeſtynen niet, end' t'peerdt van t'water fel
En ſlickt u kinders niet onder de golven ſnel:
Indien nu de Revier in Goudt heel rijck bevonden

V landen

V landen niet beverſcht, het Silver onghebonden
Van u berghen niet ſmelt, ſietmen dan oock niet mee
Den Robijn, Diamant, de Peerle t'alder ſtee.
V Webben, Wol en Sout, u welruijckende Wynen,
V Coren oock voorwaer, zijn ghenoech rijcke Mynen,
Om u te maken ſchoon des werelts Coningin.
De pays alleen u faelt, O Godt door goede min
Wiens ooghen op ons ſtaen, met t'water van ghenaden
Verdooft doch haeſt den brandt daer t'landt meedt is beladen:
Stilt eens den locht gheſtoort, ſteeckt op, O Vader ſoet,
In haer koker den pijl van u gramſchap verwoet.

Beſchryvinghe van Gaſcoigne.

GAſcoigne is een deel van Vranckrijck/ leijt inden hoeck naer Spaengien/daer by den ouden Aquitania ghestelt is / het derde deel van Gallia, gherekent vande Pyreneesche Berghen tot de Garonne ende den grooten Oceanum, besloten voorts met het Lyonoyſche landtschap / ende de Provincie van Narbone: Dit zijn juijst de palen van Aquitania; dan Strabo in zijn 4. boeck schrijft/dat om d'ergte van dese Provintie/ t'geen tusschen de Garonne ende de Loire leijt/ hier noch by ghevoecht is/ende Turpinus vande feyten van Carolus Magnus schrijft hier over van eenen Enghelerus, Hertogh vande stadt Aquitania, welcke stadt (seyt hy) gheleghen was onder die van Limouſin, Berry ende Poictiers, eertijts ghetimmert by Cæſar Auguſtus ende Aquitania ghenaemt/ die oock aen dese stadt ghevoecht heeft die van

Berry,

Berry, Limousin, Poictiers, Xantoigne ende Angoulesme met hare Provincien / ende heeft in dese heerlijckheyt geduert tot dat haer Hertogh Engelerus voorsz. met d'andere Edelen uyt Vranckrijck in Roncevaux verslaghen worde / wantals doen is de stadt tot niet ghegaen / berooft van Heere ende oock van inwoonders / die met haer Hertogh mede waren omgebracht. Aquitania is voorts oock Armorica ghenaemt / ende schrijft Vadianus, dat de Fransoysen nu dit landtschap Guienne heeten: Voorwaer Gascoigne nauw ghenomen / is maer een deel van Aquitania: t'gheheele landt is anders vruchtbaer van alderley dinghen / maer principael van Wynen / daert niet alleen Vranckrijck / maer veel plaetsen in Europa mede stoffeert. De steden ende stercken zijn hier veel / dan van Aquitania is Bordeaux de Hoofstadt / byden Latynen Burdegala, vermaert door den Poeet Ausonius, alsoot zijn ghebhoort-stadt was. Voorts Nerac, Condom, Mirande, Noguerot, Orthes, zijn al plaetsen ende stercken / door d'oorloghen in dit deel van Aquitania meest by onse tyden om de Religie ghevoert / seer wel bekent.

Onder Carolus Magnus, als hy jeghens de Sarrazynen van Spaengien uyt trock / is in Gascoigne by Roncenaux een bloedighen strijdt ghelevert / alwaer dien Edelen Graef Rolandus, Neve van Carolus, met meer andere ghenooten van Vranckrijck ghebleven is, tot een grooten nederslach vande Christenen: ende verloos op dien tijdt Carolus Magnus, door bedroch vande Gascons, wel veertich duysent manen / gelijck Turpinus in zijn Historie dat breeder schrijft. Dicht aende fontieren van Aquitania, ligghen naert schryven van Strabo, de Tectosages, daer Tolosa onder ghestelt wordt / een oude stadt / daer oock een Tempel placht te wesen / met rijckdommen / van langher handt vergadert / mildelijcken begift / doch so schadelijcke / dat wie (door eenighe begeerte beweeght) dit aenraeckte / vant leven totter doot quam: Ende dat is beproeft gheweest aen Cepion ende andere Romeijnsche Capiteynen: door dese oorsake comt het spreeck-woort byden Latynen / Aurum Tholosanum: dat is t'Goudt van Tholosa, ghesept van eenighe dinghen die geroert / oorsaeck zijn van groote teghenspoet. De Gothi hebben langh in dese stadt ghewoont / want Theodoric ende Theorismondt zijn Soon / hielden

GASCONIA
Milliaria Gallica
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Septentrio
Oriens
Occidens
Royan
La tour de Cordan
Tallimont
Perigort
Soulac
Medō
Citran
Bourg
Isle flu.
GUIENNE
Anchises
Gensac
Fronsac
Sarlac
Bordeaux
Liborne
Quercy
Cadillac
Dordone flu.
S. Suplice
Petit bordeaux
Bergerac
Fumel
Cahors
Albret
S. Macaire
Arcaxon
Rhodes
Capsieux
Bazas
Marmāde
Agen
Montauban
Bonbere
Alby
Caberton
Moureal
S. Seuere
Narac
Condo
Gers flu.
Albigeois
Taru flu.
La Feue
Tour
Garonne flu.
Aire
Ville franche
Aux
Limon
Dacqs
Valence
Baionne
Causalion
Languedoc
Dour flu.
Armingnac
S. Paul
Lombe
Toulouse
Ortes
Orson
Bigorre
S. Gabelle
Cominges
Conserans
Carcaßon
Narbone
Tarbes
S. Bertrand
Locat
Parpignan
Hispaniæ pars

hielden alhier Hoff/aenghelockt door de ghelegentheyt ende rijckdom van Tholosa, bequaem om haer macht te vermeerderen/ eñ t'onderhouden. Attila Coninck der Hunnen, een wreedt man / die hem selfs een Geessel van Godt noemde / is teghens den Coninck Theodoric in Vranckrijck ghecomen: ende alsoo hy hoorde dat Ætius, Gouverneur van Gascoigne, een cloeck Chrijchsman / by een vergaderde / uyt de Romeynen ende Visigotten een grooten hoop volcks / heeft eerst om seker te zijn van verlies ende winst / naer oude manieren ende superstitien / doen t'inghewant van gheslaghen beesten besien: waer uyt de Propheten ghesept hebben: Dat wel/ so hy teghens Ætium te veldt trock/ de Capiteyn van den vyandt blyven soude inde strijdt/maer dat hy t'meeste verlies in zijn volck soude lyden: Niet teghenstaende/is Attila verlatende de beleghheringhe van Orleans voorts getrocken/ende ontrent Tholoze inde Catalaunische Velden slach ghelevert/alwaer hy oock verwonnen is gheweest/ende zijn van beyde zyden t'samen hondert ende vijff en t'festich duysent mannen ghebleven / met een ghedenckweerdighe bloetstortinghe / alsoo datmen niet en leest in Europa soodanighen strijdt meer gheheurt te zijn.

d'Inwoonders van dese streeck zijn cloecke luyden/ervaren in alle scientië/ de beste Krijghsluydē ondert voetvolck/met sprake ende seden / meer de Spaengiaerdē dan d'ander Fransoysen ghelijck. Cæsar schrijft dat Aquitania volrkrijck is; de bequaemste Natie om oorlogh te voeren. Ende is voorwaer een groot onderschept tusschen de Fransoysen / die over de Loire woonachtich zijn naer Parijs, ende onder die naer Spaengien meest gheleghen zijn: want de voorste zijn sachte / manierlijcke ende dubbelde luyden / die wonderlijck wel veynsen connen/ over de reste weynich van gheloof. d'Andere zijn moedich/ oploopende/ open van herten/ ghetrouw aen haer Coninc/groot van verstant/ die gaerne door dryven dat haer inden sinne leyt/ meer crachts hebbende inde handt als inde tonghe; daer de voornoemde groote gratie hebben int welsprecken/meesters daer over vande herten der menschen. De Capiteynen daer de Fransoysen door de gantsche Werelt meest in hebben ghetriumpheert zijn Gascons gheweest/ waer

onder

onder de Capiteijn Montluc bysonder te vermanen is / door oprechte vromicheyt/tot eē vande meeste staeten in Vranckrijck/van een simpel Edelman ghecomen. In wetenschap ende srientie onder velen / spant een bysondere Croon den Edelen Michel de Montaigne, die beter bekent is door zijn boeck dat hy ghemaeckt heeft / ende over al ghelesen wordt / dan dat eenighe meerder ghetuyghenisse van noode soude zijn. Nu oock Guillaume de Saluste, Heere van Bartas, dien vermaerden Poeet/is een Gascon gheweest/in welcke/ sonder haestighe doot/daer hy mede is wech genomen/vergadert souden geweest hebben alle de srientien/daer d'oude Schryvers int bysonder mede vermaert zijn. Van zijn Gascoigne schrijft hy inde derden dach vande eerste weecke aldus:

Ghelijck dan mijn Gascoigne in het vruchtbaer ontrouwen
Brenght Krijghsvolck,Coren, Wijn,meer als ander landouwen;
So is het oock begaeft met Stoven niet ghecocht,
Daer t'vreemt volck om comt van veel canten ghesocht,
Daer de Creupel ghequelt met fleerçijn, oock met gichten:
De Doove,de Melaets, vaert om zijn quaet te lichten,
Van daer de Son opgaet, of sinckt op zijn termijn,
End' vindt oock sonder ghelt een wisse medecijn:
Encausse dit gheruijcht, end' t'water goet voor zeeren,
Van Cauderets, Barege, Aigues, Chaudes, Baigneres,
Baigneres de Schoonheyt, het Paradijs end' d'eer
Van dese bergh steyl, daer heeft bevrucht wel eer,
Hercules van Vranckrijck, niet de Son buyten trouwe
Van Alcmeen en Iupin, de Pyreensche Ionckvrouwe,
De Gascogners hierom, ghesproten van dit bloet

Volghen als kinders vroom haer grootvader met moet,
De Berghen steets bemeelt met sneeu niet om versmelten
Besetten aen d'een zydt het landtschap van dees helten:
t'Onsterffelijcke groen van't platte landt passeert
De valley van Peneus dat d'ander zijdt vereert,
Dees plaets en heeft gheen huys t'is al nieuw by maniere,
t'Schaly dack blinckt rontsom, elck Straet heeft zijn Reviere,
Die licht als een Christal door de stadt moedich stroomt
End' alsmen wil bespoeyt t'paveysel onbetoomt,
Van't water t'scheel is cleyn, dat vloeyt so cout als yse
En van het Badt ghesont, nochtans met goet advyse,
Behoudt het zijn natuur ende wil niet hoe cleyn
Menghen de traghe couw met zijn vier claer en reyn.

Beschryvinghe van Poictou, of t'landt van Poictiers.

Onder t'volck ghelijck boven gheschreven is/ dat Aquitanien bewoont heeft/ zijn gheweest de Pectones, alse by Ptolemæo gheheeten / of ghelijck Cæsar ende Strabo schrijven Pictones, ende als Ammianus Marcellinus Pictavi. Wordt noch op heden dit landt daeromme Pictavia ghenoemt / byde Latijnsche Schrijvers. d'Inwoonders noemen haer selfs Poictevins, ende het landt Poictou, d'opper stadt Poictiers. Hoewel nu sommige zijn die meenen dat Picti, eenigh volck/den naem soude ghegheven hebben / acht het selfde de versochten Ortelius inde beschrijvinghe van dit landt voor fabuleux/ alsoot blijckt uyt de geloofweerdige Schrijvers/

POICTOU

Vannes
Nantes
La Vau
Garante
Croysic
Belle Isle
Brevian
Port Peleri
Forset
Montagu
Brissac
Pont dese
Saumur
Chinon
Cormeri
Faux
Gonnar
Touras
Brissac
Bressuire
Mortaigne
Chastillon
Dangers
Champigny
Preuilly
Le bourg Dieu
Bourgneuf
Machecou
Partenay
Mirebeau
Armentier
Beauvoir
Olone
Fontenay
Chandenier
Chasteller ault
Mesieres
Berri
Mill. Gallica
I. Heys
Maillesay
Lusson
Bonnevet
Le clain fl.
La Voute
Argenton
Niort
Poictiers
Monmerillo
Monet de poissou
S. Maixent
Le temple
L'abbatu
f de Rez
Rochelle
Coue
Vienne fl.
Availles
Lymoges
Oriens
S. Jandangely
Chefboutonne
Confoulant
S. Denis
I Oleron
Oleron
Brasenburg
Laregnauldriere
Soubize
Nengre
Rouffec
Saintes
Charente
Tiviers
10
20
30
Marennes
Cognac
Farnac
Grouille
Maignac
Rochefoucaut
Lonzac
Angoulesme
Talmont
Barbesieu
Syray le perche
Soulac
La Novaille
Lagrole
Saintonge
Bourg
Perigueur
Merid
ies

Schryvers/ dat de name vande Pictones ouder is dan die vande Picten. Dit landt van Poictiers wordt gelijck de selfde Schryver vermaent/ in neder ende boven oft opper Poictiers gedeelt. Neder Poictiers is dat naer't Westen toe inde Ocean uytloopt. Opper Poitiers t'gheen naer't Oosten toe leyt / tot de landen van Tours ende Berry ; Int Zuyden ist ghepaelt met die van Xantogne, Angoulesme ende Limosin. De Bretoenen ende die van Anjou zijn naest aenghelegen int Noorden. Is voorts een landt vruchtbaer in Coren ende Beesten / rijck van Wynen / ende overvloepende in visschen. De jacht is hier sonderlinghe goet / ende dat om de menichte van Vogelen ende wilde beesten / die haer in dese Provincie onthouden. Zijn voorts in Poictou duysent ende twee hondert Parochien / onder drie Bisdommen / als namentlijck van Poictiers, Lusson en Maillezay. De stadt van Poictiers is onder andere plaetsen de principaelste / een oude stadt / ende van grooten naeme; by Ptolemæo ghenoemt Augustoritum. In dese stadt is een gheschickte Universiteyt / ende principael inde Keyserlijcke rechten / hout de tweede plaetse naer de Universiteyt van Parijs; ghelijck Munsterus schrijft. De Reviere Clain loopt meest om de stadt / ende zijn veel oude stucken binnen Poictiers te sien / als is een Tonneel seer oudt / dat byde gemeente Arenes ghenoemt wordt / oock eenighe Aquæductus, daer byden ouden het water mee ghelept worde / opghemaeckt met een sonderlinghe const/ ende moeyte: Worden noch op heden les Ducts ghenoemt. By Belleforeest, Bouchet ende Antoine Pinet, sal den Leser een meerder beschryvinghe blijcken: Dit zy ghenoech hier voor dese Caerte.

d'Inwoon-

BITURIGUM
Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Milliaria Gallica
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Gian
Chastilion
Clemon
Pierefiicte
Conerssant
Cosne
Soisme
Lauerret
Sancerre
Beaulse
Romarantin
Souldre maior
Nancai
S. Palais
Nuelly
Menestou
NIVERNOIS
La Charite
Pont de Soudre
Sellesebery
Ville franche
S. Martin des champs
Corbet
Pressy
Chatres
Vierzon
Mehain
Nohiers
Valancay
Lury
Bourges
Pont morigni
Banay
Monestu
Neuers
Chiaulia
Aigna
Villantras
Gracay
Vatan
Faucrolles
Escully
S. Florentin
S. Valentin
Charroyx
Dunie roy
Chateu neuf
Xancors
Allior flu.
Neully
Valigny
Champeaux
Chastillon
TOURAINE
Paluau
Leuroux
Eleon
Bourg de deolz
Linieres
BOURGONOIS
Molins
Burancai
Preully
Mazieres
Chasteau Roux
La Chastre
Pradict: custant
Herisson

D'Inwoonders van dit landt zijn byde ghetuygenisse van Plinius wel eer Cubi genoemt/ ende was een vry volck / ghelijck oock veel andere Provincien in Vranckrijck / dan zijn ten laetsten oock ghecomen onder de Coninghen van Vranckrijck. Bourges is hier de Hooftstadt / van oude tyden seer vermaert / by Cæsar, Auaricum gheheeten / ende is seer groot / soo dat weynich steden in Vranckrijck haer passeren: De plaetse daer de stadt in leyt is Morasachtich / ende bycans aen alle zyden beset met Revieren ende Broecken. Sommighe meenen dat zy Bituris is ghenaemt / ter oorsaeck van twee Toorens/ghelijck ofmen seyde Bis turris: dat is te segghen twee Toorens / want van oudts waren twee ghebroeders op dese plaetse woonachtich/ die elck een Tooren stichten/ ende so wy willen ghelooff gheven aen sommighe Schryvers/ soude noch een Tooren zijn binnen de stadt / groot ende rondt / ghemaeckt met so constighen werck datmen qualijck kan begryppen het werck van dien. Het landt rondtomme de stadt is seer vruchtbaer / overvloepende in alle dinghen/ die in Vranckrijck wassen/ so dat gheensins yet ghebreck is. Meer sonderheden zijn in dese stadt te sien ende onder andere/ wil yemant hooren naer haer vermaertheyt/ sal wetẽ dat binnen Bourges een Universiteyt oft ghemeene hooghe schole is/van alle scientien / over langhe tijdt by een Hertogh van Berry opgerecht/ eñ tot noch toe so neerstelijck onderhoudẽ met geleerde eñ vermaerde leesmeesters/ dat dese de Croon spant bovẽ alle andere/ die anders in Vranckrijck veel ende menichvuldich zijn.

Beschryvinghe van Limousin.

DE name van dese Provincie is ghesproten (soot schijnt) uyt de opperstadt Limoges, die naer't segghen van Thevet is ghefondeert int jaer 2682. naerde scheppinghe des Werelts/ ende 1482. jaren voor Christus gheboorte/by eenich volck uyt Phrigien; een Provincie / die wy nu Natolien noemen / waer van de Capiteyn Lemovis was gheheeten. Dese wesende door veel vrome feyten / ende deuchden doorluchtich / heeft ten laetsten een stadt ghesticht/

LIMANIA
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
Clere mont
Beaumont
Tornelle
Chasseron
Sabassat
Marsac
Chasteauguion
Mesac
Craist
Monrognon
Monferrau
Borgassol
Foucoment
Prat
Maladerie
Aigueperse
Monpensier
Perignac
Obier
Orset
Lusat
Espinet
Lesmartres
Bussiere
Cornon
Gendole
Chauaru
Entragues
Ensat
Sardon
S. Clement
Turet
Dieuysoit
S. boeto
Cignac
Billon
Marignac
S. Andre
Randan
Montmorin
Boset
Beau regart
Tissonier
Bedat flu.
Maringues
Beaumont
Clementelle
Cercore
Monguagon
Glaines
Reiguac
Crotte
Lozouz
Buro
Lauine
Nesillat
Elauer fluui
Gilsenoue
Bort
Puiguillaume
Ligone
Moson
Charnat
Lagarde
Puisseduore
Duore flu.
Haulteribe
Belime
Chassaigne
Croppiere
Milliari.
Tiert
1
2
3

sticht/die naer zijn name Lemvois oft Limoges laten noemen/ waer dat oock naderhandt alle t'omligghende landt de selfde naem af gheboert heeft. Die desen afcomst t'oudt dunckt ende buyten waerheyt/hebben liever te meenen dat Limania oft Limousin gheseyt is/ van een Latijnsch woordt Limus: dat slijck beteeckent / om dat dit landt seer slijckachtich is. C. Cæsar schrijft / dat den Raedt vande Princen gheboden heeft wel eer / aen die van Limoges, t'ghetal van thien duysent man op te brengen / tot het oorloogh teghen de Romeynen: Vermaent oock int achtste boeck van de stadt Limoges, dat een groot teycken is van oudtheyt: t'volck hoewel slecht schijnt te wesen/ ende tot uytrechtinghe van grooter dinghen onbequaem/ so ist nochtans neerstich/ loos ende voorsinnich om winst te doen / wel ghestelt / leeft met cleyne costen / eensdeels sober uyter naturen / ende eensdeels om dat het heele landt meest dorre is ende magher/ luttel opbrenghende / tot een weeldich ende ruijm leven. De Provincie selfs is een Vicontè: als dat in plaets van een Graefschap is: ende wort gemeenlijck Le Vicomtè de Limoges genaemt/bevangt twee Bisdommen/anders met luttel steden bewoont/ oorsake zijn de Bergen/ Bosschen ende de herde corst vant lant:alsō dat hier boven andere Provincie Vranckrijck wat rouwer eñ onvruchtbaerder valt: doch Castanie-boomen zijn hier planteyt / daer oock de gemeenen man sich mede onderhout/eñ tot andere Provincien voert. De reste van't lant heeft eenige plaetsen bequaem tot weydinge/maer dorre/behalven daert na Marche toe loopt/eñ naer Quercy daer Brive la Gaillarde leyt/eñ is t'lant aldaer van beter aert. Limoges de Hoofstadt heeft rontomme eē vruchtbaer gewest/eñ de stadt selfs is achter geen stadt van Aquitanien te stellē/ in Coopmanschap eñ neeringe welvarende; hoewel dat wonder schijnt om d'onbequaēheyt vande plaetse. Dese Caerte begrijpt alleen de prosptige portie van Limousin, met Coren/ Wijn/Honich/Beestē/Notē/Weydē/Bosschē/Fonteynen/Revierē/Badt-stovē/Meyrē/ Silver Mynē/vermaerde Familien/ stercke plaetsen/Coophandel eñ jacht aldermeest vermaert. De Revierē die door Limousin loopē zijn niet wel te tellē / visch rijck bovē t'geloof. De principaelste is l'Alier, Cæsari, met de name vā Elavar bekent int 7. boeck van de Walsche oorlogen.

Provence

Galliæ Narbonē-
sis descriptio.
Meridies
MARE GALLICUM
Oriens
occidens
Septentrio
Nostre Dame dolagarde
Martegue
Lenguillade
Cap do Sete
Mons Setius Latine
maris
Littus
Trois Maries
Arlos
Berre
S. Chamas
Tour noue: axe cumpago: est
Cabanes
Los Pinnas
Marceille
Salon
La Robine
S. Gillis
Trinquetalle
Tarascon
Beaucaire
Aimargues
Caualon
Besonse
Fornai
Nismes olim Nemausus
Somniores
Castres
Lunel
Monpellier
Aiguesmort
Villenoue
Agde
Beziers
Narbone
Cabistan
S. Nazart
Carcassone
S. Thiberi
Pezenas
Montagnac
Villemone
LANGUEDOC
Vivaretz
S. Mont Girard
Avignon
Saron
Remolins
S. Priuat Arx cum: aliquot molis
Valeguieres
Chastelnau du pape
Carpentras
Carom
Bagnolz
Uzez
Oranges
Caderousse
S. Esperit
Provence
Pagi
Oppida
Episcopatus
Archiepiscopatus
Milliaria Gallica
5
10

PRovence heeft den naem uyt het Latyn: alſo de Romeynen deſe partye plachten Provinciam te noemen/eñ is bijde Coſmographos die d'oude Schrijvers volgen/hier geſtelt Provincia Romanorum, begrijpende Valentinoys eñ Dioys, eñ over de Rhoſne Gevoudan, eñ een partye van Languedock, welcke deel oock wort Gallia Narbonenſis geheeten/ om de ſtadt Narbona, die in dit quartier de Hooftſtadt is. Daer over wort dit landt een vermaert deel van Vranckrijck gehouden/ om de Antiquiteyten die hier in veel ſteden ghesien worden/ ende eerst tot Marſeille, een ſtadt aende Zee gelegen/ daer oock de bequaemſte Haven is van Vranckrijck/ die opde Middelandtſche Zee leyt/ ende is ghetimmert ter tyden van Tarquinius, Coninck van Roomen, vijfhondert jaer voor Christus geboorte/ bijde Phoceniers ghedwongen tot andere plaetſen te ſoecken/ alſo haer volck vermenichvuldicht/ qualijck mocht onderhouden worden/ in het cleijn deel/ dat zy van oudts bewoonden. Het omliggende landt daeromme is door de Griecksche manieren eñ wetenſchap ſeer verbetert/ eñ tot kenniſſe van landtbouwerye gecomen: oock tot alle ſcientien/ alſo de Griecken binnẽ Marſilien ſchool hielden/ eñ de Philoſophien daer leerdẽ; zijn uyt deſe oorſake wel ſommige geweeſt vã die opinie/ datſe meendẽ heel Vranckrijck altoos int meeſte deel de Griecksche tael gebruyckt te hebben/ eñ dat nu t'Franſoys ſo bedorven is/ gemengt met vreemde eñ eygen woordẽ. Voorwaer geen ſprake naer tocſtaen vande geleerden/ is ſo bequaem om uyt het Griecks yet over te ſtellen/ als de Franſoyſche: t'welck oock blijckt in ſo veel boecken waer in diverſche overſetters gelucklijck in gearbeyt hebben. De geſchicktheyt eñ manierlickheyt van Marſilien, is dan uyt deſe leeringen ſo groot geweeſt; haer ſeden ende manieren ſo loflijck/ dat die oorſaeck gegeven hebben tot het ſpreeck woordt Mores Marſilienſes, dat is manierẽ van Marſilien, gelijck ſulcks Val. Maximus, Plautus ende Strabo getuygen; verhaelt bijden geleerden Eraſmo, op het ſpreeck woort Naviges in Maſſiliam. Seyt daer over de voorſz. Strabo, tot een groot bewijs vande ſoberheyt ende reghel in deſe ſtadt gepleecht dat by haer het grootſte huwelijcks goet/ t'welck men met een dochter gaf/ van hondert Croonen was/ de coſten tot kleeders mochten over de vijf Croonen niet gaen/ ende tot de juweelen.

weesen was oock even so veel gheset: In somma t'was een schole van alle goede opvoedinghe binnen Massilien, daer oock de Romeynen selfs inde plaets van de Griecksche Universiteyt van Athenen, haer kinders heen sonden. Heeft daerom haer gheluck langh gheduurt met de Romeynsche vrientschap / door Cęsar doch verminderd / die Massilien oock heeft ingenomen / als hy teghens Pompeium oorloghden / daer't Massilien voor hiel. De Haven vande stadt is seer ghepresen byde oude Schryvers / ende is bewaert met een sterck Casteel / dat op een hoogen Bergh leyt / daer eertijdts den Tempel van Apollo ghestaen heeft / ghelijckmen seyt.

De tweede stadt is Arles, by den ouden Arelate, niet verde vande plaetse daer de Rosne inde Middelandtsche Zee loopt / ende van dese stadt heeft al het Coninckrijck van Arles den naem ghecreghen. t'Landt rondtsomme ghelegen is vruchtbaer / draecht wel Coren / alsoo dat d'Inwoonders seer rijck zijn. Een Aerdtsbisschop was van oudts binnen Arles, ende zijn aldaer ghehouden 3. Concilien. Vande Coninghen van Arles, en wordt sonderlinghs niet ghevonden dat schryvens weerdt is: alleen van een Coninck / die den Bisschop om dat hy niet ghewacht hadde met de dienste vande Kercke naer hem / een suflet gaf / int openbaer voor al de Geestelijckheyt: waer dat de Keyser door beweecht / de stadt heeft inghenomen / de Coninck ghevanghen ende ter doot verwesen / dan alsoo de Bisschop voor zijn leven badt / is alleen berooft van zijn Coninckrijck / ende met ghschoren hoofde int Clooster ghesteken: Dit ghedaen / heeft de Keyser Otto d'eerste / het rijck van Arles ghebracht aent Keyserrijck van Romen, ghelijck dat Munsterus beschrijft. By Arles is een plaets Aix ghenaemt / eertijts Aquæ Sextiæ, om de warme wateren die aldaer waren van Sextius (ghelijck Strabo seyt) ghetimmert / ende oock om daer een garnisoen te bereyden voor de Romeynen. Hier seyt S. Hieronymus dat de Cimbri van Marius soude gheslaghen zijn: De stadt van Narbone, daer't heele landt Gallia, Narbonensis af heet / (ghelijck ghesept is) wordt voor een seer oude stadt ghehouden / was eertijts een vermaerde Coopstadt / ghelijck dat Strabo schrijft / met dese woorden / Narbo een overgroote Coopstadt van dat landtschap / leyt op den mondt vande Reviere Ataxis, ende op de

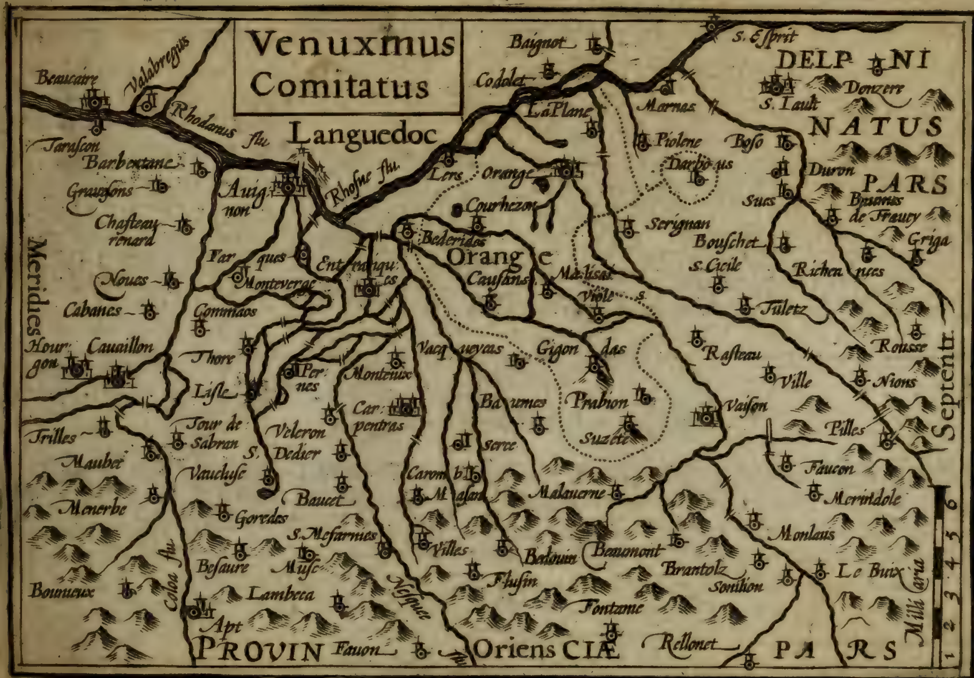
Narbonsche

meer: Het landt is daer vruchtbaer / dattet sonder groote moeyte oft arbeyt inde Narbonsche meer: Het landt is daer vruchtbaer / dattet sonder groote moeyte oft arbeyt inde bouwen menigherley vruchten voortbrenght/daer wast soo groote menichte van Vyghen/dat het meeste deel van Europa daer comt dese vrucht soecken. Brenght oock voorts cracht van Rosmarijn / die byde weghen wast in menichte. Citroenen / Oraengien ende Granaden wassen ontrent Narbone oock wel/ ende wordt goede Wijn van daer ghevoert / diemen als Munsterus ghetuycht / drinckt te Basel voor Corsische Wijn. Monpellier, Mons Pessulanus byde Latynen / leyt ontrent thien myle van de Zee/ in een gheneuchlijcke ende vruchtbare landouwe / worde van oudts ghenoemt Agathopolis oft Mons Setius, alsso verscheyde namen haer zijn toegheschreven. Sommighe maken van Monpellier Volcarum Tectosages, ghelijck Munsterus betuycht. Is voorts vermaert door een hooghe schole / ende meest inde Medecyne/ die binnen dese stadt sonderlinghe floreert.

Beschryvinghe van't Graefschap van Venessy.

De Rhodanus, byde Fransoysen la Rhosne, een vermaerde Reviere / loopt door dit Graefschap dat Conte de Venisse oft Venissy ghenoemt wordt / ende is een stuck van Gallia Narbonensis, heeft drie Bisdommen van Carpentras, Cavaillon ende van Vasion, onder d'Aertsbisschop van Avignon de Hoofstadt/ daer de Rhosne aende muren spoelt/ daer oock schoone Antiquiteyten te sien zijn/ certijts mede een woonplaets vande Pausen/ onder Iohan de 22. die van Romen met alle zijn Hoff tot Avignon is comen woonen / ende heeft het Hoff van Romen, naer't schryven van Munsterus, daer ontrent 60. jaren ghresideert / hoort oock noch aende heerlickheden van't Pausdom: alsoo een Coninginne van Naples, die overghegheven heeft aende Paus Clement de seste / ter oorsaeck van eenighe groote

somme

Venuxmus Comitatus
Languedoc
Beaucaire
Valabregues
Rhodanus flu.
Tarascon
Barbentane
Auignon
Rhosne flu.
Grauesons
Chasteau renard
Noues
Cabanes
Hourgon
Cauaillon
Meridies
Commaos
Monteverge
Entraiques
Thore
Lisle
Pernes
Monteaux
Carpentras
Trilles
Tour de Sabran
Veleron
S. Dedier
Vaucluse
Mauber
Menerbe
Bauret
Gordes
S. Mesarnies
Besaure
Muse
Lambeca
Bouneux
Coloa flu.
Apt
PROVIN
Fauon
Oriens CIÆ
Baignot
Codolet
La Plane
Marnas
Piolene
Lers
Orange
Courthezon
Bederides
Orange
Causans
Vacqueyeas
Gigondas
Baumes
Prabion
Suzete
Serce
Carombe
Malauerne
Villes
Beldouin
Flusin
Beaumont
Fontaine
Brantolz
Sonilion
Rellonet
S. Esprit
DELPHINATUS PARS
Donzere
S. Iault
Boso
Duron
Sues
Serignan
Bouschet
S. Cecile
Richenses
Griga
Tuletz
Rasteau
Ville
Rousse
Nions
Vaison
Pilles
Faucon
Merindole
Monlaus
Le Buix
PARS
Septentr.
Milli Caria
1 2 3 4 5 6

somme ghelts die zy den Paus schuldich was: Men seydt dat dit soude ghescheet zijn int jaer 1360.

In dese Caerte mach oock ghesien worden de Reviere Sorge, door de Veerskens van Petrarcha, over de gantsche Werelt vermaert/ eñ de plaetse Valcluse, daer hy ter liefde van zijn overschoone Laura veel schoone ghedichten heeft ghemaeckt.

De stadt van Orange met hare Jurisdictie/ is oock hier ghestelt: vermaert door't schryven van Ptolomæus ende Sidonius. Plinius ende Pomponius gheven aen dese stadt den bynaem Secundanorũ; gelijck oock op eẽ oude steen gelesen wort/ COL. ARAVSIO. SECVNDANOR. COH. XXXIII. VOLVNT. De vervallen muren van een groot Tonneel worden tot Orange ghesien / ende een muur wel op ghetimmert met viercante steenen/ wiens ghelijck (als Ortelius schrijft) qualijck in gantsch Vranckrijck te vinden is.

Beschryvinghe van Savoye.

HEt wordt voor warachtich ghehouden dat byde tyden van Hannibal desen hoeck daer Savoye meest leyt/ een eyghen Coninck ghehadt heeft / ende zijn doen d'Allobroges hier ghestelt/ soo ghenaemt van haer Coninck Allobrox, ende was de Hooftstadt Vienne op de Rhosne. De Savoysiens woonen nu wat verder vande Rhosne, ende strecken tot Geneve ende tot Piedmont. Men meent dat zy haer naem ghecreghen hebben van eenighe wateren eñ volckeren van Sabatie, die Ptolomæus ende andere onder de Alpes stellen: oft oock vande Sebusianen, ende is dit stedeken Sebusium ghelegen inde palen vande Allobroges, nu Bourg en Bresse ghenaemt. Bovillus gheeft een anderen oorspronck/ te weten / dat dit landt om d'engte vaille van weghen/ als door de berghen diemen Alpes noemt seer benaut / oock daer over qua-

lijcken

SAVOIE
Septentrio
Aosta
Noualese
Poste
Syon
S. Maurice
Erien
M.S. Bernard
Tarantaise
Lataverne
Lunebourg
Lolane
Le Lac de Geneve
Tonon
Bonneville
Geneve
Valori
Lachambre
Monestier
Aiguebelle
Lagraue
Lebourg
Beauvessin
Linet
Chamberi
Lachatre
Tulme
Grenoble
Trienes
S. Marcelin
Antoine
Lion
Vienne
Romans
Valence
S. Saphrin
Mascon
Chalon
Tornen
Verdan
Bourg
Monluet
Frevols
Cremieu
Beaurepaire
Bleteran
Treffort
Nantua
Seissel
Belle
Chatilon
Coulonges
Versois
Gez
S. Claude
Bellevesure
Dole
Gray
Andelot
Bormont
Chasteu neuf
Rochefort
Besanson
S. Cierge
Nosoret
Salins
Montbeliart
Monteliart
Vaudemont
Mon rolland
Mulhausen
Basle
Soleturn
Augst
Lauffenburg
Lesperg
Sembat
Underwalde
Bedenried
Thun
Berne
Arberg
Burtorf
Friburg
Morat
Orbe
La Serre
Lyon le sauenien
Monreuel
Jonnel
Bresse
Ousche fl.
M. Gall
10
20

lijcken bewoont / seer met roovers ende moorders soude hebben gheplaecht gheweest. Doen heeft eenich Edelman dit landt vanden Keyser verkreghen / die alle de quade menschen wech ghenomen heeft met kracht van wapenen / ende de weghen tot behoef vanden reysenden man bevrijt. Hier uyt is dit landt dat te voren Maulvoye was gheheeten/ als een quade wech / van hem Saulvoye genaemt/als eē goede wech/ ende comt daer af t'Latijnsche woordt Sabaudia.

Sommighe schrijven dat Savoye een deel soude gheweest zijn van het Bourgoensche of het Arelataensche rijck/ende dat int jaer 1.1 18. van Christus gheboorte/Amedeus, Sone vanden broeder van Otto den Keyser / door gunst vā Henricus V. Sabaudiā met den tytel van Graef vercreghen heeft/ wiens successeurs ende nacomelinghen so seer tselfde Graefschap hebbē verbetert / tot dat int jaer 1309. Amedeus den achtsten van dier name / Hertogh ghewordem is; daer toe/door Henricus Keyser/die van Lutzenburgh ghenaemt worde / ghecomen; hoe wel sommighe dat Sigismondo den Keyser willen toe schrijven.

Ghelijck eertijdts hier plachten te woonen de Sabbatij, Ingauni, Intimelij, Hiconij, Tricorij, Vocontij, Lepontij, Latobrigi, Medualli, Centrones, Catoriges, Veragri, Nantuatij, Salassi, Tharantasij, ende Seduni, oude volckeren: soo zijn nu dese namen verandert ende verkeert in andere/ als te weten: Savoye, 't Graefschap van Geneve; 't Marquisat van Susa, 't Graefschap van Morienne, de Heerlijckheden van Tharentaise, Brengeois, Foucigni, Chablais, Val de Oste, ofte Päis de Vaul, de Geis, ē sommige andere. Noch is onder Savoyen 't lātschap van Piedmont, met den tytel van een Prins vereert/ ende oock de Provintie van Bresse, daer de Graefschappen van Varaz, Montreueil, Pont de Vaulx, Bagey, &c. ingheleghen zijn.

De hooftstadt van Savoye is Camberinum, ghemeenelijck ghenaemt Tsamerin, daer oock een Parlament is. Geneva, een vermaerde stadt leyt mede in dese Provincie/aen een Meyr Lacus Lemanus ghenaemt/daer de Rhosne midden door loopt/ scheydende de stadt in twee deelē/ die met een Brugghe tsamen ghehecht zijn. Int landt van Bresse is de stadt Bourges, eertijdts Sebusium, wel bekent door den coophandel die aldaer ghedreven wordt; Andere meer steden

zijn in

zijn in Savoyen, die wy om corticheyts wille laten te beſchrijven.

Voorts is het gheheele landt vruchtbaer: heeft een goede ſuyvere locht: Maer ſoomen nae den Bergh Senis treckt/worden noch weyden/noch eenighe Kruyden ghesien/alſo dien bergh met een ghedurighe ſnee bedeckt is/ ende niet te vergeefs de name van Alpes draecht/alſoo die naer't Latijnſche woordt Albus, dat wit beteeckent/ altoos wit vā ſneeu is/ ende vervaerlijck door een eeuwige winter.

Onder de revieren die door dit Hertoghdom loopen/is d'alder vermaerſte de Rhoſne; Deſe uyt de hooghſte Berghen ghesproten; daer oock de Revieren vanden Rhijn ende Danau mede haer oorſpronck hebben/ ſcheelt niet verder vanden Rhijn by haer Fonteijn / als den tijdt van drie uren gaens/ ſomen recht uyt macht paſſeren over 'tgeberchte/ dat anders met ſneeu en ys bedeckt is.

Het beghinſel vande Rhoſne is cleijn/uyt ghesmolten ys ende ſneeu: maer wordt haeſt gheweldich door't toeloopen van veel wateren / met een wonderen ende raſenden loop / naer het weſten toe/tot datſe valt inde Meyr Lacus Lemanus van oudts/nu de Geneefſche / dien doorloopende wordt nergens met vreemde wateren vermengt : maer moedich haer ſtroom behoudende/draept uyt/ende loſt haer water met twee deuren(ſo te ſegghen) inde Walſche ende Middelandtſche Zee. Tuſſchen de gheberchten van Senis ende Bernardt ligghen de weghen daermen naer Italien mach door comen/ ende zijn alſo de paſſagien gheweeſt van Cæſar ende andere Capiteynen.

BYde Fransoysen wordt dese Provinci ghenoemt France Comté: dat is te segghen/een vry Graefschap/ende hebben alhier eertijts gewoont de Sequanij. De name van Bourgoigne comt van een duytsch woordt Burch, alsso de Ostrogotten, om naer Italien te reysen / op wech zijnde/ in dit landt veel Burgen ende sterckten maeckten. Dit schrijft Chassenæus op de costumen van het Hertochdom van Bourgongien. De limpten van't Graefschap zijn aent Noorden Lothringhen, ende Hooghduytschlandt; int westen neder Bourgongien oft t'Hertochdom; De Switsers sluyten de Oost zyde ende de Savoysiens het zuyden. Veel vermaerde steden zijn in Bourgongien / onder de welcke twee wel de principaelsten worden ghehouden/ namentlijck de stadt van Besançon, ende de stadt van Dole. Besançon is de hooftstadt/daer oock noch veel oude reliquien te sien zijn aen timmeragien ende huysinghen eertijts byde Inwoonders ghebout; is voorts een Keyserlijcke stadt. Dole, een Voetstere van alle leeringhen ende principael van de studien inde Rechten/werdt voor een lustighe eñ edele plaets gehouden; Is gheleghen aende Reviere Dubis, met Brugghen/vestinghen ende schoone Bolwercken/seer costelijck; de Huysen/Kercken/hooghe Scholen/ ghelijck in heerlijcke timmeragie/ als oock in conste van metsen/gaen het segghen of tschryuen te bouen. Zijn voorts hier noch de steden van Salins (daer twee Fonteynen zijn; d'eene met soet/ ende d'andere met sout water/ daermen ooc het sout uyt maeckt/ dat seer wit is / ende groot profijt aende inwoonders opbrenght; heeft oock over sulcks de stadt den naem van het Sout) van Nozareth, eertijts ghenaemt Nucelle, ter oorsaecke vande Noten die aldaer wiessen: Dan Loys, Prince van Chalon, weder gecomen zijnde vande tocht naer Jerusalem/ eñ beweecht door de Menschwordinge van het Hemelsch woordt/als hy dese stadt met muren beckeede/ heeft hy die Nozereth ghenoemt / naer de stadt Nazareth, gheleghen in Galileen. Is ooc dese plaetse vermaert door Gilbertus Cognatus, een gheleert man/ende wien de wetenschap veel schuldich is: De Coopmanschap wordt hier menichfuldelijck ghedreven / eñ zijn veel Coopluyden binnen Nozareth, daer de Heer van't landt mede een Casteel heeft/dat het Loode Casteel wordt ghehceten/ alsoo't met Loot bedeckt is.

Voorts

Oriens
SAVOIE
Lotharingie
Montbeliard pars
Septentrio
Meridies
Burgundie Duc pars
Occidens
BURGUNDIÆ COM
Milliaria Burgundica
2 4 6 8
Jougne
Joux
S. Ippolite
Pontarlier
Doux flu
S. Glaude
Chaftillon
Noferoy
Boutauant
Montfleu
Vennes
Pierre fonteine
S. Anne
Orgelet
Orffans
Vers
Chastillon
Chafteau Lambert
Grandmont
Salins
Arbois
S. Amfour
Faucogney
Lure
Baumelenonne
Befancon
Quingey
Poligny
Monthoifon
Roufieres
Chaftel Chalon
Bletterans
Luxol
Verchon
Chaftillon le duc
Bermont
Noniblans
Fontenoy
Vefoul
Oyfdoy
Marnay
Dole
Faverny
Auxone
Verdun
Iomuelte
Iuffey
Angicourt
Saone flu.
Gaftel
Gray

Voorts d'andere steden zijn oock met de voorghenoemde al ghedeelt in drie Gouvernementen: namentlijck int opper/ neder ende het Doolsche; Onder het opper Gouvernement zijn Gray, Vesoul, Mombose, fussey, Portuzona, en Montjustin. Ondert neder zijn Salins, Poligny, Noseroy, Arbois, Orgelet, en Pontarlier. Onder Dolen zijn Quingy, Rochefort, Ornans, Loye. Het heele landt/ hoewel kleyn/ is nochtans vruchtbaer/ en wel bewoont: niet tegenstaende dat Orgelet, een plaetse daer neerstich volck woont/ ende die met Draperie veel omgaen / ghesept wordt te hebben velden sonder gras / Revieren sonder Visschen / ende berghen sonder bosschen oft beemden/ ter oorsaecke vande rootsen ende berghen die in dat ghewest bysonder ligghen.

Beschryvinghe van't Hertochdom van Bourgongien.

Dit is het tweede deel van Bourgongien, ende wordt Neder of s'Conincks Bourgongien ghenaemt/ eertijts een plaetse daer de Ædui ghewoont hebben/ ende nu een Hertochdom/ bepaelt met Champaigne int Noorden; met Nivernoys ende Bourbonnoys int Westen/ met die van Lyons int Zuyden: de Rosne schept dit Landtschap van Savoyen ende Franche Compté. D'opperstadt van Bourgongie was eertijts Augustodunum, ende is nu Diuio oft Diuionum, ghelijck dien Gregorius Turonensis noemt in zijn derde boeck. De Inwoonders noemen dese stadt Dijon, daer oock d'opperste Vierschare is / of ghelijckment in Vranckrijck noemt/ het Parlament. Dijon is gheleghen aende Riviere Ousche, Vischrijck/ in een vruchtbaer landt/ daer oock goede ende welsmakende Wijn wast/ ghelijck de voorsz. Turonensis ghetuycht/ die dese plaets wel beschrijft. Sommighe meenen dat Aurelianus de Keyser dien soude hebben doen timmeren/ hoewel andere seggen datse noch ouder is; Is voorts een stercke stadt door gheleghentheyt ende door nieu gheboude sterckten / met een constighe ende voorsichtighe

neerstigheyt/

Septentrio
Milliaria Germanica
5
10
Armancon flu.
Chastillon
Leigne
Tully
Niveernois
Ravieres
Seine flu.
BASSIGNI
Selone
Monbard
Noiers
Crevant
Rosieres
Flavigny
Joux
Semur
S. Seigne
Sprain fluius
Avalon
Viteau
Digion
Sure flu.
Vezelay
Saulieu
Louche flu.
Ausonne
Lacuoe
OCCIDENS
BOUR
BONNOIS
Argilly
Dole
ORIENS
La Tournelle
Beaulne
Seure
Torenay flu.
Varenne flu
Rochepot
Verdum
Vesure flu
Autun
Duve flu.
Chalons
Saone flu.
Brune flu.
Frāce
Conté
BURGUNDIÆ DUCATUS
Tolon
Meridies
Tonnu

neerstighept/teghens den aenstoot der vyanden. Beaune is wel de tweede stadt/daer ooc goede
Wynen zijn/ende wel bekent. Ludovicus XII. Coninck van Vranckrijck/heeft dese stadt heel
sterck ghemaeckt/ende door hulp van een Casteel bycans onwinnelijck. Hier ontrent lept het
Clooster vande Cistertienser Monicken / ghetimmert int jaer 1098. vanden Hertogh Otho/
in een bosachtighe ende broeckachtighe plaetse/alsoo't de name heeft vande Cisternen/ eñ heeft
dit Clooster(soo Belleforest ghetuijcht)onder sich duysent ende acht hondert andere Monicken
Cloosters/ende oock so veel Bagynen sloten/vande selfde orde. Hier nae volcht Augustodu-
num,nu Austun;een oude stadt/ghelijck dat blijct upt de tonelen/watertochten/ Pyramiden/
ende andere ontallijcke timmeragien/alsoo noch alle daechs veel oude steenen/penninghen/pot-
ten/etc. daer ghevonden worden; de schoone kercken ende stede-huysen/van oude heerlickhept/
maecken dese stadt als noch seer vermaert. De beschrijvinghe van Mascon , Chalon , Chattil-
lon , Flavigni , Soloigne , Noiers, sal Belleforest aenden Leser doen ; hier mach al dat niet
wel staen.

De Palen van Bourgongien hebben verder ghestreckt wel eer / alsoo dat de Coninghen van
Bourgongien haer woonplaets hadden binnen Aries , ende domineerden tot de berghen van
S.Bernardt,en noch verder/ghelijck dat Ligurinus ende Le Maire beschrijven. Certeijn in ons
vooroudes tyden/ zijn de Hertoghen van Bourgongien altoos in groote macht gheweest/ so
die seer rijck waren/ ende de ghesienste van heel Vranckrijck; dat anders veel heeft moeten van
de Bourgongions lyden/totter tijt dat Carolus de stoute voor Nancy bleef:want alsdoē heeft
de Coninck van Vranckrijck de vloghels aen de Hertoghen ghecort / ende het Hertochdom al-
leens kens inghenomen/ghelijck den Leser by Cominæus , ende andere historie schrijvers ghe-
noch sal blijcken.

Dat Bourgongien den naem heeft van Burgen , hebbē wy inde beschrijvinge van't Graef-
schap verhaelt/ doch Petrus Sanjulianus verwerpt d'opinie vā die meenen dat eenige Gothen
upt Sarmatia,Scandia,oft andere hoecken voort ghecomen/hier souden yet getimmert hebbē/

ende sept

ANIOU
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Le Loire fl.
Luche
La Fleche
Lelude
Craon
Chaugontier
Chasteleis
Chauneuf
Maigne
Segre
Bauge
Farze
Rille
Villeves
Nefville
Angiers
Sorge
Beau fort
Touraine
Loir fl.
Becon
Cande
Brisac
Frenes
Saumur
Vinne fl.
Erdre fl.
Ingrande
Chalonne
Loigne
Ceaulx
S. Lambert
Doue
Maucre
S. Fleurent
Passavent
Montrenc
Chemille
Aurigne
Chantonceux
Le petit
Moncontour
Mirebeau
Beaupreau
Maleurier
Diue fl.
Loire fl.
Meyne flu.
S. Andre
Argenton fl.
S. Generoux
Mil. Gallica 5 10
Vousaille

eñ sept sonder eenich twyfel/dat byde Reviere Tille, tusschen Luze ende Thille-castel eenighe effen plaetse verthoont wordt/ byden Inwoonders Vald'ogne ghenaemt/ alwaer eertijts een Burg oft Casteel soude ghestaen hebben/ seer vermaert byde omligghende landen/ soo dat het gheheele landschap daerom Bourgongien genoemt is/als recht of men seyde Bourg en ogne: dit is zijn verstant ende meeninghe.

Dat Bourgongne gedeelt is in een Hertochdom ende Graefschap/ houdē de Cronijcken vā Aemylius, gheбeurt te zijn ontrent het jaer duysent eñ vierendertich.

Beschryvinghe van Anjou.

CÆSAR int 7. Boeck vermaent van eenighe volckeren / die hy Andes oft Andegavenses noemt: ende is niet te twyfelen oft de stadt die nu Angiers heet / heeft van dit volck den name ghekreghen/daer oock het Landtschap naer ghenoemt is Le Duché d'Anjou, ende is anders een seer vermaert Hertoghdom/begrypēde het Graeschap van Mans, dat onlancks oock is vereert met de staet van een Hertochdom; behoudende onder sich het Marquisat van Mayenne, 't Graefschap de la Val, ende de Vicontez vā Beaumont ende Ompfront, met meer andere Baronyen ende Heerlijckheden. t'Hooft van't Landtschap is de stadt van Angiers; behalven de voorsz. titel / oock met den Bisschoplijcken setel verciert ende met een hooge schole oft Universiteyt/van Louwijs de tweede van dien name/Hertoch van Anjou opghereсht/inde selfde tijt/ doen de Universiteyt van Heydelberch by Rupertus Paltzgraue opgehaelt worde. Is daerom een oude stadt/daer de Reviere Sartre midden door loopt/ tot eē groote bequaemheyt vanden handel/die tusschen de Normans ende die van Mans profijtelijcken mach met die van Anjou ghedreven worden. Naer Angiers is de stadt der Cænomanorum, ghemeenelijcke

Mans ghenaemt/ eñ is oock een Bisschoplijcke stadt. Boven dese twee zijn meer andere goede Steden/Casteelen ende Dorpen/ daer d'inwoonders seer cloeck ende verstãdich zijn/bequaem tot coopmanschap/oock welsprekende. De locht is goet eñ ghematicht: Het gheheele landt is van Beesten ende Vee seer rijck/ vruchtbaer in weyden/ vol van Ossen/Schapen/ Verckens/ oock gheen ghebreck van Voghels/ tot de jacht/van Herten/Hasen/Conynen/ so wel tammen als wilden:ende ghelijck het van al dees dinghen wel begaeft is / heeftet oock goede Wijn / die in smaecke ende reucke boven andere Wynen ghepresen wordt. Onder de Revieren die door dit Hertochdom veelderley loopen / zijn vijf de vermaerste ende meest bekent/ waer onder de principaelste is de Ligeris, nu de Loyre, die oock alle d'andere meest ontfanght; Voorts comende uyt de Noordtzyde vanden berch Cemene, ende nemende haren uytloop door veel steden ende plaetsen/inde Westersche Zee/is bysonder te teijckenẽ/ also haer stroom Aquitanien, van Gallia Celtica, by den ouden ghedeylt heeft. De tweede Reviere is La Viene, d'andere zijn cleijnder als de Mayne, Sartre eñ de Loire; alle nochtãs doorluchtich met de gedichten vande Fransche Poeten/als du Bellay, Ronsard, eñ Tahureau, die sonderlinghe met dese wateren in haer Poesien ghespeelt hebben. De Visschen die haer in dese Reviere onthouden/zijn niet al te noemen/al de menichte oock niet te setten / so dat nochtans by wylen met eenen treck van Netten tsamen over de twee duysent visschen opghehaelt worden.

Dit Landtschap wordt hier ende daer beringhelt met de Cemenische berghen / ende is niet te min met bosschen/ beemden ende wildernissen over al ghesprept belommert/ ghelijck de bosschen zijn van Chambrieres, Bangé, Bellespaule, de la Flesche, Boyere, ende meer andere. Mynen en zijn in Anjou niet/ behalven vande steenen die zy Ardoyse noemen/ wy Schalien / seer bequaem tot huysdaecken: Van Wateren die cracht souden hebben teghens de sieckten / en is hier oock niet besonders; hoe wel dat sommighe namen van plaetsen yet sulcks schynen te bekennen/als Baigneres, Chaudefons, Fontaine Guerin, ende dierghelijcken.

De Palen

De Palen van Anjou zijn int Noorden Normandien; Int Oosten Touraine; Int Zuyden Poictou; Int Westen Bretaignen. By Munsterus vã Belleforest getrãsformeert / sal de Leser meer vinden daer oock Thevet kan by ghevoecht worden.

Beschryvinghe van Bretaigne.

HEt ghene dat Seneca verhaelt aen Elbiam, vande vertroostinge/ daer hy aldus schrijft/ [De Pæni hebbẽ haer in Spaengien; de Griecken in Gallien overgheset; de Galli weder-om in Griecken landt. De berch Pyreneus heeft den doorganck vande Duytschen niet moghen beletten/door onweghen / door onbekende plaetsen heeft sich de menschelijcke lichtic-heyt ghedraeyt: kinderen/ Huysvrouwen ende Ouders beswaert met jaren/hebben sommighe mede ghesleypt. Andere ghesmeten door een langhe dolinghe hebben niet ghecosen eenige plaets met verstant: maer door vermoeytheyt inde naeste haer ter neder gheslaghen. Andere hebben met de wapenen haer selfs in een vreemt Landt recht ghedaen. Sommighe oock als sy onbe-kende plaetsen sochten zijn vande Zee verslonden. Sommige zijn oock gaen sitten daer't ghe-breck van behoeftighe dinghen haer bestont te ghebreken. Is daer over aen allen natien gheen een oorsaeck gheweest/ om haer Vaderlandt te soecken of te verlaten. Andere hebben de grou-welijcke destructie van haer stedẽ moeten sien / ende daer na uyt handen vande vyanden gedra-pen/oock van eens anders gront haer gront ghemaeckt. Andere zijn door borghelijcke twist verjaecht; sommighe door de menichte van Volck/om haer Landen ende Steden te legen. De Pestilentiale siecktẽn/ menigherhande openinghen van aerde/ oft eenighe ondragelijcke gebre-ken vande ongheluckighe Landouwe / hebben dickwijl mede de volckeren tot veranderinghe beweecht. Sommighe zijn oock verlackt door't ghehoor van eenich beter Landtschap: andere hebben

BRITANNIA
Milliaria Gallica
5 10 15 20 25
Occidens
Oriens
Basse Bretaig.
Haulte Bretaigne
PICTAVIÆ PARS
L' Isle de Ouessant
Roscou
S. Poldelions
Port bunel
Lanuion
Treguez
Lanuolun
S. Malo
M. S. Michel
Auranches
Cuuer
Pont Orson
Duce
S. Geme
Fougieres
Dol
Antren
Dinan
Brest
Porsal
Morlaix
Lancernau
Landeuiliau
Le Fou
Chauldron
Guingant
Corlay
Phumaugalt
S. Mehen
Becherel
Espinay
S. Aubin
Vitre
Renes
Chasteau Gyron
Isles de Sing
Audierne
Chasteaulin
Le Fauoet
Quimper
Concarneau
Guimene
Rohan
Collinay
Mauron
Monfort
Mesac
Fonteneauoie
Bani
Tyllay
Segre
S. Iulien
Cande
Ingrande
Brissec
Ancians
Painmarc
Ponscor
Pontigny
S. Ian
Malestroit
Pont daugon
Landeuain
Auray
Vannes
Redon
Rieux
Bellay
Blain
Aßerat
Hanebont
Belle Isle
Croysic
S. Nazere
Senenay
Dongnes
Nantes
Encenis
S. Palaistien
Loyre fl.

hebben door ander saecken haer huysen gherupint/etc.] is certeyn in heel Vranckrijck waer
ghevallen/ ende principael in dese contreye van Bretaignen / eertijts bewoont by de Osisinos,
Curiosolites, Rhedones, Venetos, Lemovices, (in't gheheel Armoricæ, oft Maritimæ Civita-
tes ghenoemt) ende nu bijde Britannos; die uyt Enghelandt oft Albion verjaecht / hier zijn co-
men sitten. Want also Vortigerus, Coninck van Enghelandt / doen Bretaigne / wesende met
den Coninck der Schotten in twiste/ beriep tot zijn hulpe d'Engelschen oft Sassen/ volck uyt
Duytslandt/ is hy van haer/ nae eenighe goede diensten/ ten laetsten ghetracteert/ als de Grie-
ken vanden Turck: Want de Saxones hebben ingenomen een quartier van't Landt naer het
Oosten/ ende aldaer so gheheerscht/ dat den ouden Inwoonder (ghelijck Seneca boven ver-
haelt) heeft moeten / naer de verderffenisse van zijn eyghen Landt / eens anders vreemt landt
soecken: is daerom over Zee ghetrocken/ ende heeft sich terneder gheslagen in desen hoeck van
Gallien, nu Bretaigne/ daer vermeerdert ende metter tijt versterckt. Dit betuycht de geleerde
Poeet / in zijn tweede dach vande tweede weke/ met dese Veerskens.

Also d'oude Bretoen door d'Engelsman ghebannen
Wt zijn groot Albion, verjaecht de Walsche mannen
Van't Armorijcks ghewest; gheeft het landt (so ick raem)
Daer de Loir zich verlieft van Bretaigne den naem.

Ende Guilielmus Camdenus in zijn Britannia schrijft oock van desen overtocht / meenende
dat voor dien/ gheen Britanni in Vranckrijck ghewoont hebben / behalven die Plinius in Pi-
cardyen schijnt te stellen; alsoo oock Strabo niet spreeckt int 4. Boeck vande stadt Britannia,
maer vant gantsche Eylandt. Scaliger in urbibus schrijft hierom:

De moedighe Bretoen heeft 't Armorijcks gheslacht
Verwonnen, d'oude Naem oock over 't landt ghebracht.

Want

Want (ghelijck ghesept is) worde dit Landt Armorica gheheeten / voor de comste der Bretoenen / ende is so veel te segghen / als ad Mare posita, dat is: aende Zee gheleghen / ghelijck oock de Bretoenen selfs dat hier upt noemden Lydan, dat is: strandich oft aent strandt ligghende / ende de Latijnsche schrijvers vande middel-tijt Letauia, daer oock Camdenus af hout / dat de Læti comen / den History-schrijver Zozymo also ghesept. Nae't aencomen der Bretoenen is de name van Bretaigne bekent ghewozden / door dat d'oude Inwoonders Armorici verwonnē / plaets ghemaeckt hadden aende victorieuse Britannos, die daer na seer gefloreert hebben / eerst onder Coninghen / voorts onder Graven / ende ten laetsten onder Hertoghen. Zijn daer over haer feyten van wapenen teghens de Gotthen ende Fransoysen int bysonder vermaert / gelijck Procopius, Sidonius Apollinaris, en̄ Iornandes getuygen: also zy wel twaelf duysent mannen wisten op te brenghen onder haer Coninck Rhiotimo, tot hulp vande vechtende Romeynen. Teghen Attilam heeft oock haer macht sonderlinghe ghebleken; voorts d'oorloghen teghens Carolus Magnus ende andere Coningē van Vranckrijck / zijn wel te lesen / by Rhegino, Froissardt, &c. Tot de vromicheyt der Inwoonderen helpt oock seer de gheleghentheyt van haer Landtschap / aengemerckt heel Bretaigne bysonder sterck is / ende qualijck te beerachtighen. Cæsar daerom sprekende vande Venetos, daer noch (somen meent) de stadt Vannes af resteert / op de Zee gheleghen / een bekende plaets in Bretaigne, sept: dat die wel meest in aensien waren / en̄ alle andere te bouen ginghen in kennisse des Zeevaerts. Van haer cloeckheyt is oock een groote ghetuyghenisse / dat de Coninghen van Vranckrijck in voorleden tyden / al dit Landtschap als niet machtich het selfde te conquesteren / aende Noordtmans ghegheven hebben / die gheschickter int oorloch / de Bretoensche stoutichept met haer sweerden betemt hebben.

Onder de Heeren daer Bretaigne by ghe regeert is / wordt genoemt eenen Iohan van Montfort, die niet so seer om zijn eyghen vromicheyt / als om de valeur van zijn Huysvrouwe moet vermaent worden: Want dese Vrou / oock naer de doot van harē Man / heeft 't Landt met alder kracht teghens Carolum van Blois ghehouden / ende beleghert zijnde met een machtich heyr / oock haer

oock haer Capiteynen selfs een moet ende hert aenghesprooken; daer over alle periculen weder ghestaen/oock somwijl ghewapent in s'vyandts Legher ghevallen/ende met victorie gekeert. De lesten Hertogh was Françoys ghenaemt/ die zijn eenighe Dochter in huwelijck hadde beloofft aen Maximiliano, Eerts-hertogh van Oostenrijck: doch terwijl Maximilianus op wech is om haer te trouwen / heeft Carolus den 8. Coninck van Vranckrijck aenden Eerts-hertoch een ondersteeck gedaen/ende hem dien buyt ende Bruyt onthaelt: t'Welc achternae eené grooten brandt ontsteecken heeft/tusschen het huys van Oostenrijck ende de Croone van Vranckrijck; ghelijck uyt de Historien ghenoech bekent is.

Is voorts Bretaigne ghedeelt in twee/te weten: in Basse Bretaigne eñ Haulte Bretaigne: de vermaertste steden zijn Vannes, Nantes, Brest, Hanibout, Dinan, S.Malo, &c. al stercke plaetsen/die oock door onse oorloghen wel bekent zijn.

Hier dient niet vergeten dat de stadt van S.Malo (ghelijck Belleforeest verhaelt) met gheen wacht so seer bewaert wordt; als met eenige groote Honden/die op't Clocke geslach oft clanck van Trompetten daer toe ghesetnaer de hauen heen trecken / ende aldaer met sonderlinghe sorch/ de stadt teghens alle vyanden beschermen: 'twelck oock ghelesen wordt van Masinissa, die van geen ander schutters bewaert worde/ als van groote ende ghetrouwe Honden/tot zijn sekerheyt by hem opghevoet.

Beschryvinghe van Normandien.

Lexobii, Sesunij, Aulerci, Ambibari volckeren / die in dese Landouwe eertijdts haer wooninghe hebben ghehadt/zijn met de voorsz. oorsaecken van veranderinghe mede gheruymt/ende is eenighe natie uyt Noorweghen/Denemarcken/Sweden tsamen gheraept/

NORMANDIA
S.Hilaire
Anjouville
Iarzey
Caumont
Cherbourg
Barfleur
Côstan
tin
Port pas
Granville
Valogne
Hogue
Constance
Gairrai
Cancalle
S. Michiel
Quarentin
Auranche
S.Lo
Dol
Mortain
Baieulx
Bessin
Forest de Lan de Pourier
Sourdeval
Argenen
Doufron
BRETAIGNE
MAINE
Forest Dandaine
Maine
Alençon
Caen
Filaise
Sees
Estreham
Vsigny
S. Sauveur
Hauredegrace
Monteviller
Harfleu
Trouart
Honfleu
Ponleveque
Auge
Monfor
Creuecceur
Lisieulx
Laigle
Verneuil
LA FRANCE
Berneval
Fecan
S.Valeri
Longe ville
Diepp
Arques
Tanqueruille
Toses
Caudebecq
Rouen
Pont de larce
Louiers
Lomer
Conches
Tillieres
Eureux
Pasi
Gaillon
Neufcha tel
Cailly
Pauille
Charsleleual
Pont S.Pierre
Andely
Gourni
S.Clair
Gournay
Magny
Heu
S.Valeri
Amiens
Foix
Estaples
PICARDIE
Milliaria Gallica comm
10
20

in haer Landt comen sitten / ghelijck de Historie ende naem van Normandie dat ghenoch betuyghen: Want also desen hoop upt het Noorden/ghelijck een swerm Byen overquam / zijn d'andere Europische Inwoonders beweecht gheweest / om dien met een ghemeenen naem Noordt-mans te heeten/als vant Noorden af ghedaelt. Dese Noordtmans zijn van oudts altoos tot rooven ende ruyten gheneghen gheweest / ende zijn ten laetsten naer veel verscheydt aenslaghen op Enghelandt/Vranckrijck ende Nederlandt / bijde Seyne ter neder gheslaghen/ tselfde land daer over Normandie,naer haeré naem laten noemen:dat van outs Neustria gesept was/comende met een verdorven woordt (als Camdenus meent) van Westrasia, bijden Duytschen Westenrijck. Carolus Simplex,oft Carolus de slechte regeerde alsdoen in Vranckrijck: Dese heeft Rollonem, Capiteijn der Noordtmannen/door bedwangh ende vreese moeten Hertoch van Normandie maken;oock zijn eyghen Dochter in huwelijck gheven. 'tIs om te belachen dat van dese sake in een ghescreven Boeck van't Clooster van Angiers,naert betuyghen vande voorsz. Camdenus, aldus ghelesen wordt. Carolus de slechte heeft aen Rollo Normandie ghegheven met zijn Dochter Gisla; Dese en heeft sich niet willen verneederen den voet van Carolus te cussen/ende als zijn gheselschap hem daer toe vermaende/om danckbaerheyt te betoonen van so grooten weldaet/ heeft hy gheantwoordt in zijn eyghen tale: Ne se by Godt, 'twelck te segghen is: Ic salt by God niet doen. De Coninc met de zyné daerom lachēde/ heeft hem met een qualijck verstaen woordt Bygodt ghenoēt/ende comt daer af/dat de Noortmannen noch Bygodten gheheeten worden. Int oorloch zijn d'Inwoonders van Normandie sonderlinghe vervaren gheweest / hebben in Sicilien ende in het Heylighe Landt haer vromicheyt bekent ghemaeckt/oock haer heerschappye bevesticht: alsoo dat Rogerus Homedens vande Noordtmans met recht schrijft: Het stoute Vranckrijck is scuylen geloopen naer dat het den krijghs-handel vande Noordtmans beproeft hadde:het fiere Engelandt is als ghevangen t'ondergheqaen/Apulia door haer bywesen is weder opgecomen / tvermaerde Ierusalem ende thefaemde Antiochien, zijn beyde onder haer gheboghen. Waer upt in alle ghevalle de stoutichept

rijckheyt ende macht van dese natie blijckt/ die eerst van de vroomste uyt de Noordersche Landen byeen vergadert/tot dit groot lof ghecomen is.

t'Landt van Normandie wordt seer goet ende vruchtbaer ghehouden: Men seyt/ dat (bouen de hooftstadt Rouen,op de Seyne gheleghen/ ende andere ses principale steden wel 40. cleyne stedekens in dit Hertochdom souden ghetelt worden; De Coninck heeft inde stadt van Rouen een Parlament/voorsien met wetende ende verstandighe luyden/ die ghestelt zijn om Recht en Justitie te doen over't gheheele Landt: Zijn oock hier rijcke ende treffelijcke Cooplupden / die door haer menichfuldighen handel groote vermaertheyt aen dese stadt gheuen by andere volckeren. Metten cortsten dit Landtschap heeft overvloet van Visschen/ Vee ende Coren/ principael van fruijt-boomen/ daer de menichte af soo groot is/ dat d'Inwoonders dranck maken van Appelen ende Peeren/ die oock aen andere natien ghevoert wordt. De Wijn doch wast over heel Normandie in soo grooten menichte niet. Alhoewel nu de Coninclijcke stadt van Parijs aen Normandie niet en behoort: doch om dat die naest ghelegen is/ende geen bysondere plaets en heeft onder de Caerten in dit boeck ghestelt/sullen wy niet heel onlydelijcken de heerlijckheyt van dien vermanen / certeyn in Kercken/ Cloosters/ Collegien / Paleysen / Reviere/ Bruggthen/so groot/dat Parijs een ander Werelt schijnt te zijn / of ghelijck iemandt vant oude Rome,niet sonder goede gratie seyde/een vercortinge vande Werelt. De vermaertste Kercken worden tot vier ende vijftich ghetelt/ die al Parochien zijn oft Cloosters / aenghesien nauwe eenighe ordre is/oft ghy hebt te Parijs daer Cloosters af. De Collegien zijn menigerley/te weten/van Sorbonne,Navarre,des Bernardins,de Clagny,de Premonltre,des Cholets,du Cardinal le Moine,de Cambray,daer de Leesmeesters vande Coninck int openbaer Lessen doen/ de Rheims,de S.Barbe,de Boncourt de Tournay,des bons Enfans,&c. Men hout dat binnẽ Parijs wel vijf hondert straten zijn/so groote als cleyne. Ende eenige straet heeft wel meer dan vijf hondert huysen. De Louure,'tConincklijck Palays/is nu bysonder heerlijck/ de Bruggen rijckes ende beter bewoont dan sommige groote steden. De vermaerde Reviere Sequana,

de Seyne, loopt door de ſtadt ende brenght groot profijt ende ghemack aende Inwoonders/ ſo dat du Bartas met recht inbrenght/ voor ghelijckeniſſe met ons Voorouders int Paradijs ge-ſtelt/ een Boer die comende met zijn arme hutten/ bedeckt met riet ende gras.

Siende vant groot Parijs, die wonderheyden veel,
Meent ſlecht te zijn gheſtelt int ſwerelts ander deel:
Hy verwondert by wijl de Conſten ſonder Conſte,
T'ghemetſt end' d'hovaerdy vant Kercken-bouw door jonſte;
Die wel vaſt ghefondeert en rijckelijck verjent
Raecken onder den Hel, end' bouen tfirmament.
Hy verwondert by wijl de ſeer verſcheyde zeden,
Spraecken, weſen, gheſtalt, manieren ende cleden,
Van menſchen; die ghequelt door Legers van hertſzweer
Met een vloet end' afvloet loopen gins ende weer.
Hy verwondert by wijl vande winckels der rijcken
T'ſchat, ambachten veel, tydinghen, oock trafijcken.
Hy verwondert by wijl de Seyne, die met macht
Haer goluen dick verheft, als berghen onverwacht:
Hy verwondert haer Louvre, haer Eylanden met reden.
Haer Brugghen hy verſchrickt, gheen Brugghen meer, maer ſteden.

Boulonois

Caletensium et Bononiēsium des.

Flandriæ pars

Oriens

Artesiæ pars

Septentrio

Meridies

Occidens

Maris Britannici pars

Gallicæ Leucæ

1 2 3

Calais

Ardres

Guines

Boulongne

Monstreul

Estapeles

BOVLONOYS, (alsoo is 't landt byde Fransoysen ghenaemt) maeckt een bysonder Graefschap/ende is een deel van Gallia Belgica, dat oock Gessoriacum portum, oft Iccium begrypt/daer sommighe willen van maecken de placise; die wy nu Boulloigne noemen/van weghen het sant/dat door ghetuyghenisse vande Zee-luyden / het siedende sant genaemt wort/ comende met een fransoys woordt Boullir over een/dat in ons duytsch (siedē) beteyckēt. Veel andere willen doch segghen dat Calais, een stadt aende Zee gheleghen/ teghens over Engelant Iccius portus soude zijn; doch wordt die opinie van Meierus ende Robertus Cænalis verworpen/die uyt de gheleghentheyt van Bouloigne willen vertoonen / dat Iccius portus anders in gheen plaets en is. Onder Carolus Caluus, Coninck van Vranckrijck is dit Graefschap ingheſtelt/ghelijck met S.Paul, Oye, Guynes ende Artoys, die oock de selfden tytel ende staet vercreghen hebben. Het graefschap van Ponthieu, is hier naest aen gheleghen/so ghenaemt (ghelijck het schijnt) vande menichte van Brugghen aldaer.

Boulloigne is anders tweederley/Hoogh Bouloigne ende Neder Bouloigne: dat maer een Dorpken is/niet beset met mueren voor den aencomst der Engelschen / daer is een Kerck van S.Nicolas, ende een Clooster van Minnebroeders: D'enghelsche Zee spoelt aen het Dorp / eñ niet verde van't voorsz. Clooster is een seer gheringhe vaert over naer Enghelandt / leyt van Hoogh Bouloigne ontrent hondert passen. Hoogh Bouloigne is een stercke plaets/ met Bolwercken ende Vestinghen wel beset / ende wordt aldaer noch ghesien een stercke toren / van Iulio Cæsare opghetimmert / om die plaets te bewaren teghens de Gallos ende de nagheleghen Bretoenen; daer hy op dien tijt teghens inde weer was.

Calais is een stadt by onse tyden door d'oorloghen daer wy mede versleten worden wel bekent/eertijts een onwinlijck Bolwerck vande Enghelschen/ die't heele landt van Vranckrijck daer uyt in roer hielden/door de goede gheleghentheyt/ om in cleyne tijt volck over te seynden: hebben over sulcks wel twee hondert jaren dese plaets beseten/tot dat int jaer 1558. onder den Hertogh van Guise, de Fransoysen daer voor gecomen/Calais hebben weder aen den Coninck van Vranck-

van Vranckrijck ghebracht: daer't nu doch vanden Cardinael Alberto, Aertshertoch van Oo-
stenrijck/int jaer 1596. den 17. April becrachticht is: die aldaer uyt den naem vandé Coninck
van Spaengien een Gouverneur ghestelt heeft.

In dese streeck leyt oock Bavacum, eertijts met seven gheplaveyde weghen vermaert/ende
wordt nu ghenoemt Les sept voyes, dat is/de seuen weghen: Is hier oock de stadt Monstreul,
aende Reviere Cauche. D'inwoonders worden ghehouden voor quellijck / die haer selfs veel
laten duncken; Is voorts een onsoete Landouwe. Bouloigne doch leyt op een ghenoechlijcke
plaets/ende is met een goet Landt beset. Veel Revieren ende Broecken strijcken door't heele
Landt/oock maecken veel staende wateren ende Vivers/die naer de naestgheleghen stedé haer
naem voeren/als de Vivers van Hames, d'Andre, d'Ardres, &c.

Met sandtberghen is aen het strandt al desen hoeck becingelt / binnen int Landt zijn oock
sommighe berghen/als les Monts de S. Ingeluert, ende les monts de Neufcastel ende Dannes.
Bosschen ende Beemden zijn theele Landt door ghespreyt/ ende zijn deelen oft stucken van het
vermaerde Bosch van Ardenne, dat zy Boys de Mormau noemen. Wordt voorts bepaelt int
Noorden met de Duytsche Zee; Int Oosten met West Flaenderen; Int Zuyden met Artoys
ende Picardien; Int Westen met de Engelsche oft Aquitanische Zee.

A 5 Dese

Dese Provincie is oock een deel van Gallia Belgica, wel eer byde Ambianos, Belluacos ende Veromanduos bewoont. Waer dat de naem van Picardie af comt is een raminge/ wel wordt voor gheen oude naem vande Walsche schryvers bekent / doch niemandt kan vermeten den oorspronck van dien te segghen: dat de Begardi souden in Picardos verandert zijn/wil Cænalis niet voor seker schryuen/ende wordt gantschelijck van Belleforest missaeckt/ die de naem der Picarden ouder acht dan der Begarden. Oock zijn wel eenighe die meenen dat dese soorte van gheweer/dat wy Piecken noemen daer ghevonden is / ende houden oock sulcks een oorsaecke des naems te zijn. Het zy soot is / wordt altoos voor warachtich ghehouden dat de naem van Picardie verder placht te loopen/als begrypende Artoys, een stuck van Vlaenderen tot de Lise toe/ende het Graefschap van Bouloigne. Ghelijck dese jeghenwoordige Caerte uytwijst/so en streckt dit Picardie nu so verde niet. De Reviere Somona, diemen meent te wesen by Ptolemæo Phrudis, begiet al desen streeck / ende maeckt alle het Landt vruchtbaer van Coren/ende de steden rijck door goede lijftocht. Is doch het Landt so bysonder weeldich int ghewas van Coren/dattet byde ghemeente/een Coren-schuer van Parijs ghenoemt wordt. Draecht gheen wijn; 'twelck (als sommige meenen) so seer niet bycomt door onbequame locht/ oft landt/als door dat d'Inwoonders daer niet op en passen/noch de handt aen houden.

Onder de steden in Picardie meest vermaert is Ambianum, ghemeenelijcken Amiens ghesept/een oude stadt/ende met een Bisschoplijcken stoel verciert: wordt rondtsomme beringelt met de Reviere Somona, daer uyt dat sommighe willen futselen dat de naem van Ambianum soude comen/ als beringelt met water/alsso Ambire int Latijn beringelen beteeckent.

Amiens is een stercke Stadt/ als eenighe in heel Vranckrijck. De Ghemeente hout dat de Soldaten van Alexander Magnus dese souden ghetimmert hebben: Onder het Bisdom van Amiens is Abbeuille, met een nieuwe naem / ghelijckt ghenoch blijckt uyt de beduydinghe/ alsoo Abbeville niet anders is dan een stadt van een Abt: aenghemerckt dat zy eerst van een Abdie tot de heerlijckheyt van een stadt ghecomen is: wordt nu ghehouden als hooft-stadt

van't

Septentr.
HENAULT
Luceu
Humbercourt
Rue
Crotoy
Auxy
Pas
Cambrai
Cayen
Cames
Dorlens
Bapaulmes
Chasteau en: Cambresy
Landresi
Nort
Abbeuille
Pont de Remy
La cauchie
Encre
Chasteau
Amiens
Chaquenelle
Saillettes
Chastelet
Blangy
Pequigny
Corbie
Quehenry
Tigny
Bray
Perone
Verman
Somme flu
S. Quintin
Behouri abb.
Occidens
Le Rameaulx
Nouuion
dois
Guise
Oriens
Inaucourt
Germain
Surdon
Nelle
Han
Paillardz
Roie
Ripemont
Brettoeul abb
Mondidier
Flauely le: martiau
La Fere
Marthiez le: potte
Le Plessir du Roy
Beau
Noyon
Chauny
S. Lambert
Gournay
Cressy
PICARDIA
Coussy
vois
Compiegne
Milliaria Gallica
Meri
dies
5
10

van't Graefschap van Ponthieu. De stadt Perone is genoch door s'oorlochs ghewelt bekēt/ ende heeft dickwils de vervaerlijckheyt van Mars beproeft / ghelijck oock gantsch Picardie, dat nu noch den meesten last draecht ende dagheliicks ghescheut wordt.

Beschryvinghe van Vermandois.

Met een oude naem / wordt dese streeck noch bype Fransoysen Vermandois gheheeten/ daer eertijdts de Veromandui ghewoont hebben/ van Vermandione, Capiteyn der Pannonen also ghenaemt: ende is een sterck Landtschap/ met Casteelen / Steden ende fortereffen wonderlijck bewaert / alsoot de schans ende slotel van gantsch Picardien is. De stadt van S. Quintijn is een plaets wel voorsien/also genaemt van Quintino, een Romeynsch Patritius, die onder den Keyser Diocletiaen aldaer ghetrocken / het Christelijcke ghelooof aen die van Vermandois ghepredickt heeft.

In dese contreye is eertijds gheweest (ghelijck Robertus Cænalis ghetuycht) Augusta Veromanduorum, nu ghedestrueert/ daer nochtans af ouer ghebleuen is een Clooster/ eertijdts een Bisschoplijcke stoel/maer (ghelijck Bovillus schrijft) onder den Bisschop Medardus tot Noyon ghetransporteert/ende houdt de plaetse noch den ouden naem; also die Vermand Abbaye gheheeten wordt: Daer uyt blijckt de dolinghe van sommighe/die S. Quintijn maken Augustam Veromanduorum.

Twee vermaerde revieren nemen haer oorspronq uyt dit Landtschap/als de Soma ende de Scelde, De Soma ost Somona, wordt van eenighen Sabis oft Samara ghenaemt / daer oock de stadt van Cambray, Samaracum ende Samarobrina af ghesept is/spruyt uyt een berchsken by een stedeken Beauvois, ende ghelijck de Scelde uyt het selfde berchsken voortcomende naer het

Noorden

141

Oriens
PICARDIÆ
Scala Leucarum
1 2 3 4 5 6
PARS
VERO-MĀDUI
Meridies
Chateau en Cambresis
Ribauuille
Montay
Wagny
Hanap
Wanten courti
Behouri
Noefville
Guise
Puissieu
Richamont
Achti
Moienpont
S. Lambert
Cressi
Alli
Villor le sec
La ferte
Ripemont chasteau
Orgni
Bernon
Seri
Warli
Coussij
Denise
Mont S. Gillis
S. Gaubain
Acherie
La Fere
Follenbrai
Grugi
Maquegnie
Masiere
Mony
Vendeul
Chasteau
Piermand
Coursselle
Fonsomma
Franoy
Crois
Lidain
La Maisni
Maulin
Monhegni
Farnice
Liez
Esmi le petit
Graucourt
S. Quintin
Gauchi
Catte
Straucourt le grand
Artem
S. Simon
Genlis
Beaurevoir
Pont Troez
Abbaie S. Martin
Hapencourt
Bray
Maisnil
Vormandabbaie
Marteuille
Chatelet
S. Souphi
Bertaucourt
Beaumont
Cantmorle
Creuecueur
Banteuille
Borij
Villeuesqz
Espehi
Fillersa con
Iugni
Buri
Ecouille
Han
Villeserue
Babus
Chambrai
Gonlieu
Ribecourt
Trulcourt le grand
Colincourt
Quini
Noyon
Fontaine nostre Dame
Villerplom
Gonzancourt
Bouchi
Neurleu
Tertri
Moußelagge
Sencourt
Maisni en sose
Launois
Flesßy
Haurricourt
Escourt le grand
Bußu
Deuise
Fontaine
Athie
Horcheu
Ceuille
Pars
Bourfi
Artesiæ
Bartincourt
Mont S. Quintin
Perone
Chenchen
S. Quintin le sec
Nelles
Ognolle
Beaulieu
Noeuille en Baine
Chanmi

Noorden teeloopt/also vliet de Somme nae't Zuyden. Is in dit Landtschap noch een ander Riviere / ende wordt d'Oyse gheheeten. Vande Scelde sullen wy op ander plaetsen breeder schryuen. Behaluen nu desen berch/ daer de Somme ende Scelde uyt comen / is het gantsche Landt anders plat ende effen; nochtans vermenght hier ende daer met eenighe bosschen/ byde Inwoonders ghenaemt Forest de Beaulieu, Forest de la Fere, ende Boys de Bayne, met Myṅen/ noch oock met Badtstoven is dit Landt begaeft.

Beschryvinghe van Lotharingia, Lorraine.

VAn Lorraine, soo't hier inde jeghenwoordighe Caerte ghelegghen is/ schrijft Symphorianus Campegius, een Lorainois Medecijn aldus. Lotharingia stoot beoosten den Rhijn/ aen Alsatiam oft Elsas, ende int zuydē aen Bourgongie, int westen heeftet Champaigne, ende wordt int Noorden met t Bosch Arduenna besloten.

Dese contreye/ hoewel met Hemel-hooghe Berghen beset / heeft nochtans gheen lijftocht/ uyt andere omligghende plaetsen van noode/ so vruchtbaer ende vet is het Landt/ met schapē/ groote Beesten/ Weyden/ Coren/ Wijn/ Vivers/ hooge Bosschen/ gesonde Badtstouen/ Soutmynen/ Yser/ Coper/ Loot/ Tin/ Silver/ costelijcke steenen/ Spieghelen/ Cassedonien ende vermeyde Revieren begaeft/ onder welcke vier de principaelste zijn: Voort eerst de Maes naer het Zuyden/ uyt den bergh Vosago, (daer oock een goet groot deel van Lorraine Vogesia naer genaemt is) spruytende/ ende loopt door de palen van Neufchasteau, (een stedeken door ghelegētheyt ende soeticheyt vande plaetse / oock ghetempertheyt vande locht/ seer lustich) scheydende het Hertochdom van Barroys met Lothringhen; wordt eer zy inde Zee valt / met eenighen arm vanden Rhijn vermenght. De tweede is Mosella, La Moselle, tusschen het Oosten ende t'Zuyden/

LOTHARINGIA
Oriens
Salm
ASSATIÆ PARS
TREVIRENSIS PARS
Homburg
Mieudros lac
Linde lac
Blamont
Hugstat
Raon
S. Dieu
Ormont
Dieuse
Morhanges
Bruyeres
Vaigny
Ramberviller
Remiremont
Moyenrey
Walderfing
Boßonville
Crehangel
Vy
Eyenville
Gerbeviller
Espinal
Chastel
Rosieres
Bayon
Charmes
Amance
Metz
Nomeny
Ormes
Fontenay
Dompaire
Meridies
Burgundiæ pars
Frimar
Nanci
Chaligny
Vezelise
Vaudimont
Bellemont
Thionville
Masieres
Pont a Moson
Mosella flu.
PARS
Grenoncort
Ionuelle
Boys de Heyde
Boys de Benoys
Toul
Sandacourt
Chastenoy
Maxei
La Motte
JUTZENBURGI
Neuf chasteau
Nadon
Mosa flu.
Vaulcour
Occidens
5
10
15
Septentr.

t'Luyden/met geen groot verschil van Remiremont, spruytende: welck stedeken met een Clooster/begift tot onderhout van Edele ende welgheboren Maechden/ verciert is. Van hier/ontrent ses mylen/zijn de Badtstouen ghelegghen/die altoos upter naturen warm zijn / daer veel luyden/met wonderlijcke ende verscheyden sieckten gheplaecht/als tot een Medecyne naer toe reysen. Terstont loopt de voorsz. Riviere met haer snelle water voorby Espanal, Charmes, Toul, by oude tyden Leuca, ende de Mediomatrices daer Metz in leyt: valt niet langh daer aen inden Rhijn, met een tsamen loop van water/waer dat Coblentz (een Duytsche stadt) de naem af draecht. Tusschen dese twee is een Fonteyn/ghelijck een Nuese/in tween ghedeelt/niet verde van Vitellize; daer een Rivierkē upt spruijt/met name Vena, nu sandtachtich/ nu slijckachtich ende dickmael Onghesiender dan verachte wyer of flordigen haeg doorn; Wiens stroomen de somerschen Kreeft schier uptdruckt ende verdroocht/behaluen de Meyrkens/die zy met een groote menichte van water seer diep hout. De derde Reviere is Murtha, wiens oorspronck rondsomme upt de Siluer berghen gesien wordt ende loopt voorts inde valley van S. Dedier; daer oock een Fonteijn is van S. Godebert, die door een Godlijcke gratie / voor veel sieckten/ met een ghemeen overstemmen/seer ghenetselijck bekent is: Loopt dese reviere Murtha door de stadt van S. Dedier, ende comt voorts by Raon, Luneville, steden certeyn / door de natuer/ Schansen ende Vestinghen/niet dan met groote moeyte in te nemen: Daer nae by S. Niclas in alle plaetsen door de menichte van veelderley waren ende de stadighe fabulen seer vermaert: Haest vliet van hier de voorsz. Riviere/naer Nancy de hooftstadt vā Lorraine, die met grooter cracht eñ macht bewaert wordt. Inden eersten is die met dubbelde grachten van ongemete diepte ende dubbelde vestinghen beringelt: oock met vier Bolwercken/tot een wonder van alle die't aensien/ met alderley Oorlochs Instrumenten ende Metale stucken gheschuts / in ontelbare menichte beset; dan valt Murtha inde Moselle. De vierde Reviere is Sarra, (Sar) int oostē/ door de Provincie Wastrasie, daer de Hertoghen van Lottheringhen over heerschen/ loopēde/ besoeckt Sarburgh, Sarbrug, ende wordt by Trier vande stroomen vande Moselle ontfangen.

Hoe wel nu Lorraine over al met sonderlinghe dinghen vervult is/ veel nochtans overghe-slaghen/is ons voornemen maer alleen de vernaemste te beschrijven: Heeft dan inden eersten bergen/ die de Pyrenæsche in alle soorte van Metalen te bouen gaen/inde welcke/ so wy de reste voorby gaen/meest Silver-mynen zijn/met sulcke menichte van Sylver overvlopende/ dattet ongheloofelijck soude zijn tprofijt te verhalen; 'twelck heel Lorraine daer uyt treckt.

Zijn oock Sout-plaetsen alhier/daert aldersubtijlste Sout/ best smakende ende witter dan 'tSchitische sneeu voorts comt/ die s'jaers aenden Hertoch hondert duysent Francken / alle costen afghenomen/ opbringhen.

Is hier oock matery daer Spiegels ende gelasen af ghemaeckt worden/soo goet / dat heel Kerstenrijck dierghelijcken niet en heeft.

Comen oock in Loraine voorts Cassedonien van wonderlijcke groote/ soo dat ick by den Prelaet van Toul,een heele Kelck van een stuck ghemaeckt / ghesien hebbe.

Is hier en bouen een schoone Myne van Azur, dat onder alle gheprsen verruwen wel den prijs treckt:tot groot profijt oock vande grauers.

Zijn eenighe Fonteynen inde Valley van Vagny, onder ghedenckwaerdighe dinghen niet te vergheten/met costelijcke steenen ende Margariten so vervult / dat de meeste inwoonders van Duytschlandt anders gheen ghebruycken/die van alle menschen/ jae oock vreemden/niet alleen gheprefen worden/maer oock ghestelt voor d'Indische ende Orientaelsche steenen.

Ten laetsten is een Meyr hier(soo moet my Godt lieuen) die wel veertien mylen int rondt begrijpt / met Carpers van sonderlinghe groote voorsien/ ende worden ghemeenlijcke bevonden drie voeten langh/ende een voet breedt:die in smaecke ende soeticheyt / naer myne sin voorwaer/alle de Meyr-carpers van Kerstenrijck lichtelijck te bouen gaen. Dit Meyr wordt alle drie jaren met een werp-net bevischt / ende bringht de visscherye aenden Hertogh van Lo-raine wel sestien duysent Francken s'jaers.

Voert nu hier by dat Lorraine wonderlijcken wel is voorsien met Coren / Wijn / Beesten/ Hout/schoone Peerden/die in fierheyt de Turcksche/ ende snellicheyt de Spaensche / in groote d'Engelsche verwinnen/ met hooghe ende spichtighe Mans/met Vrouwen van wonderlijcke schoonheyt. Dat ick met weynich woorden veel mach begrypen/ in dinghen hoe die moghen zijn/noodich tot cost oft onderhout vant leuen/wijckt Lorraine aen genich Landt:Dit schrijft Symphorianus.

Lorraine of Lothringhen heeft verder ghestrect wel eertijts/dant op huyden doet / begreep byeans alle het Landt dat tusschen den Rhijn, Sceldt,ende den bergh Vosagum gheleghen is/ onder den Prince van Austrasien : ende is Brabant met d'andere aenstotende Landen also ge-bleven/tot dat de nacomelinghen van Carolus Magnus die ghedeelt hebben (ghelijck Munste-rus stelt)int jaer 956.oft daer onrent.

De stadt van Nancy,boven het ghene dat verhaelt is/wordt bysonder ghemerckt / om de doot van Carolus Audax , Hertoch van Bourgondien / die aldaer met zijn Legher vande Zwitsers ende den Hertoch van Lorraine verslaghen is gheweest / hoe wel hy nochtans wel veertien duysent man sterck was / dan de onbetemde moedicheyt der Zwitseren/ende de stoute raddicheyt van dē ertogh René,hebbē hem tot eenē val gebracht / hoe wel te voren vā eenige zijn wyse Raets-luyden ghewaerschout.Sommighe willen dese nederlaghe leggen op een Ita-liaen/ Campo Bach,die door eenighen haet / vanden Hertogh gheschepden zijnde / met alle de Lombaerden/de cracht van't heyr seer verdeelt heeft/ ende oock veel heymelicke aenslagen des Hertoghs ontdect.Hoe het zy/Carolus de stoute/naer dat hy zijn volck hadde sien t'onder gaē/ heeft hem willen behouden;doch t'Peert daer hy op sat is gevallen/ende heeft zijn meester also tot barmhertichept der vyanden ghelaten;van wien hy drie dootlijcke wonden ontfinc / d'eene int hooft/by't oor/tot de tanden toe;de tweede int been/ende de derde int fondament. Zijn doot (hoe wel van Anthonis zijn bastardt broeder/ende meer andere Ridders/ die gevangēs zijnde/ by't lichaem ghebrocht/bekent worde)is nochtans met allen qualijck ghelooft van zijn onder-saten/

saten; die voor seker hielden dat hy uyt den strijt ghevloden was naer Duijtschlandt/ om daer 7. jaer langh penitentie te doen: alsoo dat veel Cooplupden op marckten ende in tavernen/ allerley waren leverden/ te betalen/ wanneer den Hertoch van Bourgongie soude uyt zijn penitentie weder int Landt comen.

Op dien tijt was een arm man/ qualijcken ghecleet/ uyt t'Bis dom vā Spiers/ die tot Brussel om Godts wil aelmoes byde huysen ging bedelen; Dese om dat hy den Hertoch Karel wel gheleeck/ worde van veel luyden aengheproken ende ontfingh daer over veel aelmoessen / dan alsoo hy ghevoelde datmen hem voor sulcken Prince aen sach / heeft hem goet ghedacht te vertrecken/ ende is naer die tijt in de Nederlanden niet meer ghesien.

Beschryvinghe van Germania, Duijtschlandt.

In t uytlegghen vande naem Germania, zijn onder de schryvers verschepde opinien: sommighe meenen dattet een Latijnsch woordt is/ comende van Germanus, dat een eyghen broeder beteijckent: aenghemerckt alle d'Inwoonders van dit Landt/ ghelijck ghebroeders onder malcanderen leefden/ in manieren/ gesten ende fatsoen van Lichamen/ op een wijs gestelt. Conradus Celtis. schijnt dit oock voor waer te houden/ segghende: 't Volck dat de Latynen Germanos noemen / heeten de Græci ἀδελφοὺς ter oorsaeck datse als broeders met den anderen leefden. Toch Becanus verwerpt desen oorspronck ende met recht: also de Grieken ende Latynen beyde/ dese natie met een woordt Germanos, noemdē. Strabo houdt/ dat de Germani ghesept soude zijn also/ door dien dat zy de Gallos oft het volck van Vranckrijck niet ongelijck en zijn: Op huyden is het verschil groot. Noch zijnder andere die Germaniam trecken van het Latijnsch woordt Germinare, dat is uytspruyten; om dat uyt dese streeck veel volckeren ghecomen

comen zijn/die de gantsche Werelt/als een vloet zijn over't hooft ghevallen. Bouen dese willen eenighe bewysen dat Germania een Duytsch woordt is: men seyt van outs 'tIs een gâr-man: twelck een volcomen man beduijt; Hier af/so de Duytschen cloecke lieden waren ende meer opgheschoten dan andere/zijn zy ghenoemt Gârmans: welcke oorspronck Munsterus oock bevestícht: hoewel Becanus die niet toe laet/ brenghende Germaniam van't Geeren: ghelijck oft de Germani ghesept waren/als Geerig e mans/of groot van begeerten. Hoe de rechte waerheyt is/ altoos schijnt gheloofliicker dat Germania een Duytsch woordt is; Want in alle gheval/ soude dese moedighe Natie/haer naem niet vande vreemde Romeynen/daer sy noch vyanden/ hebben willen ontleenen. Bouen de naem van Germania is een ander/ daer dese contreye Alemania, mede gheheeten wordt/ ende is so ouden woordt niet. Of dat nu compt van Hercules Alemannus, Capiteijn van dese volckeren; of vanden Lacus Lemanus in Sabaudia, daer nu Geneue leijt/oft van eē Duytsch woordt Alle-mannen, met de selfde beduydinge/ die int woort van Garmania bouen gestelt is/ hanght noch in Proces. Ende zijn noch sommighe andere die Alemaniam maer houden voor een deel van Germania, daer nu Hessen-landt leyt / daer oock Vollaterranus over meent/dat de Alemani, by een vergaderde luyden waren / ende daerom Alle-man gheheeten; als van alle man tsamen gheraept. Nu Duytschlandt oft Teusland (ghelijck wy ghewoon zijn te segghen) comt / (oock naer't schrijven van oude Autheuren) door Tuisco, Zone van Noë, aen wie voor zijn deel/dit landt te beurte viel / van hem geseyt 'tVisch landt; met verloop van tijt Duytslandt. Wordt noch daer over op huyden een Dorpken ghevonden by Colen/dat de naem van Deutsch draecht/ als (naer de meeninghe van vele) oft een woonplaets hadde gheweest van desen Tuisco.

Ghelijck van de name groote questie is onder de beschrijvers/ alsoo is oock menigherhandt gheschil so veel de palen ende limpten van Duytschland aengaet. Doch alle de gheloofweerdighe schrijvers (ghelijck zijn Ptolemæus, Cornelius Tacitus, Berosus, Strabo, ende andere) houden eendrachtelick/dat de Rhijn Duytschlandt van Walsch-landt afschept/ende dat aldaer de

palen

Septentrio
Germanicum
Mare
Anglia
Slefwick
Londen
Lubeck
Hamburg
Sund
Albis fl.
Lunenburg
Bremen
Emde
Leuwarde
Groninge
Amsterdam
Dort
Aernem
Wesel
Munster
Minden
Weser fl.
Wilsenach
Braunswig
Brandebur
Berlin
Stetin
Meidburg
Halberstat
Wittenberg
Leyptzich
Erfurt
Cassel
Paderborn
Dusborg
Dusseldorp
Coln
Gulic
Antwerpe
Ghent
Calais
Louen
Douer
Londen
Trier
Francfort
Mens
Metz
Wurtzburg
Bamberg
Nurenberg
Heydelberg
Spier
Straesburg
Vlm
Augspurg
Donau flu.
Basel
Costnitz
Luzern
Losan
Chur
Freising
Pasaw
Salzburg
Ens
Vienna
Pruck
Villach
Inspruck
Aquilegia
Trieste
Venetia
Meridies
Prag
Pilsen
Brod
Budweis
Olmuntz
Glogaw
Nissa
Laufnitz
Lucha
Crossen
Francfort
Poznan
Varta
Preslaw
Danzic
Stolp
Camin
Jauschel
Draschen
Meb
Grandentz
Torn
Vladslau
Nidenburg
Coningsberg
Bielsko
Camentz
Plockzake
Warzow
Lusco
Swolen
Preslaw
Lublin
Sandomir
Cracou
Presslaw
Premislia
Cassonia
Neusol
Agran
Buda
Pest
Segedein
Colotzia
Pettaw
Cilia
Zigeck
Drauus flu
Sena
Noion
Senlis
Roan
Paris
Chalon
Troye
Sene
Langres
Galliæ pars
GERMANIA
Mil. Germanica comunia
10 20 30 40 50

palen zijn van deſe twee Natien: dat de Galli alle het Landt tot den Rhijn toe beſeten hebben, is certeyn ſonder twyfel / in dier voeghen / dat Baſel, Straesburgh, Spira, Mentz ende andere steden / aen die zyde vanden Rhijn / meer geweeſt zijn onder Gallien / dan onder Duytſch-landt. Met de Reviere Danubius waren de Duytſchen gheſcheyden vande Grisons / d'Hongerſchen / ende andere volckeren: de breeſe ende oock de berghen ſcheyden de Dacos ende Sarmatas, vande reſte van Alemaignen / soo't voorts met de Zee beſet was. Doch de Duytſchen / cloecke luyden ende ervaren op den Crijchſ-handel / niet te breden zijnde met d'oude palen van haer dominatie / hebben die verder uytgheſtelt / ende zijn ghecomen tot die heerlijckheyt / daermenſe nu in ſiet. Want boven de Griſons, Auſbourgh, Bavaria, Pannonia, Sclavonia, tot de sluytinge van Trenten toe / zijn de Belgæ: dat zijn de Nederlanders / oock onder de dominatie vande Duytſchen ghecomen / niet tegenſtaende dat zy eertijts Galli gheweeſt zijn: ghelijck uyt Cæſar ende andere ſchryvers ghenoech blijct / ſouden daer over qualijck te breden zijn / ſoo jemandt Nederlandt wilde een deel van Gallia maecken / ende haer vande ghewaende afcomſt der Duytſchen wenden. Bouen deſe blijckelijcke voortgangh / hebben de Duytſche Ridders ondergebracht met ghewelt van wapenen gantſch Pruſſen / daer d'Inwoonders eerſt ongemaniert ende Afgoden dienaers / nu Chriſtenen / ghebruycken mede de ſpraecke oft tale der Duytſchen. Wil jemandt hierom ſien op oudt Germania, ende tgheen dat nu in de Caerte voor ooghen leyt; ſal mercken dat veel meer door deſe conqueſten by ghecomen is / dant van te voren in ſich ſelfs was. Oudt Duytſchlandt wordt beſchreuen met de vier wateren ofte Revieren: als namentlijc van den Rhijn, Danouwe ende Viſtula. Ons Duytſchlandt ſtrect vant Ooſten ouer de Viſtula oft Wixel / tot de Scythas, Alanos, ende Sarmatas, van't Zuyden tot de berghen van Italia, int Weſten tot over de Maſe / daer't Brabandt / Gelderlandt / Hollandt ende bycans 'theele Nederlandt begrijpt / tot Vranckrijck toe. Int Noorden iſt gheſtreckt tot de Ooſterſche Zee / oft Mare Balticum, met een wijdt ſcheel van Alemagne: gelijckt alvoren gheſtelt is.

Van oudts was Germania oock niet gedeelt in ſo veel byſonders Hertochdommen / Graefſchappen /

schappen/Bisdommen ende Abdyen alst nu wel is/ dan worde gheschept in twee partyen/ als
in Hoogh ende Neder Duytschlandt/ 'twelck alsnoch duert/ ende zijn by onse schrijvers mede
bekent de Hooghduytschen ende Nederduytschen. Hooghduytschland vande Rivière Mænus,
die door Franconia passeert/begrijpt opwaert de Provincien van Beyeren/Oostenrijck/Sti-
ria/Rhetia/Etschlandt/Zwitser landt/Swaven/Elsas/ eñ den loop vanden Rhijn tot Mētz.
toe. Neder-duytschlandt heeft Franconia/ Hessen/ Thuringhen / Bemen / Misnia / Slesia/
Pruyssen/Pomeren/Lijfland/Saxen/Denemarck/Westphalen/Hollandt/Friesland/ & elder-
landt/Brabant/Lothringhen/Zeelandt/etc. Welcke plaetsen byde Romeynen met andere na-
men bekent waren/ende is een soete disputatie somwijl onder de geleerdē/vanden oorspronck/
die met verscheyde redenen bewesen wordt. T'gheen Munsterus in zijn beschrijvinghe van
Duytschland hier op seyt/is verhalens weerdich/ ende gheloove wel dat sulcks tfondament is
van al dit wonderlijck ghebou der namen. De Romeynen(seyt hy)also zy quamen t'aenhooren
de naem van eenighe Natie hebbē die willen op het Latijn trecken ende door onverstant vāde
tale also verandert/dat sulck woordt eer schijnt van een vreemde tale te zijn/dan vande Duyt-
schen. Daerom Strabo, Tacitus, Ptolomæus, comen qualijck over eē/in haer Cosmographye/
so veel dit stuck aengaet/aenghemerckt een yder nae dat zijn tonghe viel / de naeme oock verā-
derde oft versette; verdt vanden rechten text. Exempel. De Latynen noemen eenich volck
in Duyjtschlandt Istevones, ende schijnt ghetrocken te wesen uyt een duytsch woordt Euster-
sche woner, dat is d'uyterste ende laetste Inwoonders/ of d'Oostersche woonders ; de naeme
van Ingevones wil comen van Inner woner, dat is/die binnen woonen. Burgundiones van
Burchwoonders, also dat weynich landen ons haer rechten eyghen naem achterghelaten heb-
ben/ten zy die door raetsels ende onsekere ramínghe verspiet wordt.

'tAerdtrijck/of de grondt van Duytschlandt/gelijck oock d'Inwoonders/ heeft nu een an-
dere fatsoen/andere vruchtbaerheyt/dant by den ouden placht. Naer de betuyginge van C. Ta-
citus, 'tlandt der Duytschen int geheel/was of herdt/ ter oorsaecke vande Bosschen eñ dichte/

duystere woestynen; of onvrucht baer door de menichte van Broecken ende Marasschen. De locht is daer stuur (seyt hy) ende suur, d'aerde onghenoechlijck int aenschouwen, vreeselijck in doornen ende haghen, aende zyde van Vranckrijck vochtigher; aende zyde van Oostenrijck en Beyeren ghequelt met winden, niet bequaem voor eenighe Oost-boomen; oft tot bouwinge, doch rijck van Vee: 'twelck nochtans gaerne cleyn is ende onghesien; d'Inwoonders zijn wel blijdt wanneer zy menichte van beesten hebben ende achten anders gheen rijckdom. Ick weet niet of eenighe Goden uyt jonste, of uyt gramschap, haer het Gout ende Silver gheweygert hebben. Doch ick en soude niet willen voorseker schryven, dat heel Duytschland gheen Gout-aders houdt, want wie heeft daer na ghetracht? Dit seyt d'Historyschryver Tacitus. Seneca seyt tselfde in zijn boecxken vande regeringhe des Werelts. De Duytschen (schrijft hy) en woonen op gheen sekere plaetsen, maer zijn dan hier, dan daer; Hebben stadige winteren, onvruchtbare Landen; gheen huysen om te schuylen; leve vande jacht; daer de moetheyt of de nacht haer overvalt, is haer slaepstede ende slapen op bladers van boomen, oft in grachten ende holen. Zy gaen al naect, ende hebben doch voor cleeders by wijl niet dan vellen van wilde Beesten: zijn hierom veracht ende niet ghesien by andere natien. Siet eens toch wat dese loofweerdighe Autheuren van oudt Germanien zijn schryvende: al bevinden wy nu contrarie dat de locht va Duytschlandt soet is, dat d'aerde vruchtbaer, de steden heerlijck, d'Inwoonders gheschickt zijn, sulcks is niet te verwonderen. Alle dingh heeft zijn tijdt: oock de landen verargheren ende verbeteren, met d'influentie des Hemels. t Ghelucklighe Asia, 'tvruchtbare Græcia, het Coren-draghende Sicilia, Provincien daer byde Romeynen eertijts den hoorn va overvloet was; zijn nu door, ick weet niet wat onghelucklighe Planeet, in wonderlijcke onvruchtbaerheyt verandert. Wederom Gallia, Germania, ende andere doen woeste Landen, schynen nu geerft te hebbe met verloop van jaren, de rijckdommen daer de voorsz. Landen om plachten ghesocht te worden. In Coren, Wijn, Gout, Silver, en andere Metallen, wat Landt is doch beter voorsien als Germania? By den ouden zijn dese schatten onbekent gheweest, of moghelijck d'aerde

haer

hadt noch niet volmaeckt sulcke rijcke Mynen/ in onsen tijt zijn die opgheromen/ ende maken
die Landtschappen van dit deel van Europa, bouen Italien/ Spaengien ende Grieckenlandt/
goet saligh. Nu d'inwoonders/ wat scientie is doch bekent daer de Menschen in glorieren / die
van dese niet en wordt tot oorbaer ende profijt gheoeffent? t'zy jemand op wercken van hant/
of verstandt acht neemt. By de Duytschen is de Latijnsche spraeck langst in eeren gheweest/
eerst opghebracht/ ende nu noch met sonderlinghe neersticheyt onderhouden.
De welsprekende const van Rhetorica; De diepsinnighe Dialectica; De volmaeckte Arith-
metica; De Goddelijcke Astronomia; De rechtvaerdighe Geometria, al consten daer de naem
der menschen oock naer den Doot doorleeft/ hebben in Duytschlandt of haer herboringe ghe-
haelt/ of opperste ende uyterste volmaecktheyt. Nu de wetenschap der Medecynen/ de sonder-
linghe handelinghe vande Anatomie, de Godsalicheyt vande Theologia, de rechte kennisse
vande Keyserlijcke rechten: zijn die niet haer opganck aen Duytschlandt insonderheyt schul-
dich? Wy lesen in alle Historien/ dat de const van Drucken in Duytschlandt eerst gevonden is;
ghelijck oock d'Artillerie of tgheschut; Voorts dien Silueren Hemel/ ghesonden van Ferdinã-
do aen Solyman den grooten Keyser der Turcken/ daer alle Planeten haer loop hadden; daer
d'eene Sphere haestich ginck/ d'andere traech; daer de Son door de Zodiaeck zijn ghewoon-
lijcke ganghen dede; daer oock de Maen op tijt ende stondt onderginck/ opginck/ toenam ende
afnam/ min noch meer/ dan de geleerde Astronomi in haer boecken den loop des Hemels be-
schrijuen. Ende was dit stuck wercks ghedraghen van 12. Mans/ opghestelt ende ontstelt in
jeghenwoordicheyt des Keysers/ door eene die't selfde ghemaeckt hadde; oock een boecxken by-
ghevoecht/ inhoudẽde de maniere ende middele om dese wonderlijcke cloot te houden in haer
behoorlijcke loop. Van dit wonder stuck zijn ghetuyghen Iouius ende Sabellicus, oock de Poeet
Du Bartas, in zijn sesten dach vande eerste weke/ daer hy met dese sin schrijft;

Hoe soud' ick swyghen doch, of mijn tongh waer ghebonden.
T'nieu Sylver firmament, door Ferdinand ghesonden
Aen den Turck Solyman, die wijdt en breet regeert?
Van binnen eenich geest daer durich domineert
Die dit stuck drayen deedt, hoewel nu d'eene Sphære
Sloop traech, en d'ander weer bleef haestich in het keren:
De Sterren niettemin hielden haer rechten treck
End' van Sterren des Lochts en schenden noyt 'tbesteck.
De claer lichtende Son, door des Zodiaecks huysen
Hiel zijn volmaeckte wech, zijn Suster oock verhuysen
Men sach in eene Maendt; die lichtveerdich ghewent
Met haer verscheyde loop in dees Sphæer was bekent:
Nu cleijn; nu groot; nu ront; nu twee hoornich, met reden,
Recht als oock onse Maen heeft hier verscheyde zeden.

Soo is noch/ bouen dese voornoemde stucken (door 'tconstrijcke verstant vande Duytschen gevonden) by eenen Ioannes de Monte-regio een Arent gemaect van hout / so constich en met sulcken aerdt/ dat die vliegēde uyt de handt van zijn Meester/ den Keyser int gemoet ghecomen is / ende dien oock een groot stuck weechs tot de Poorten van Norinbergh toe ghevolcht heeft/ min noch meer dan of dese Voghel door een natuurlijck leuen hadt beweecht gheweest/ alsoo't nochtans maer door eenighe heymelijcke const ghesckiede / niet te begrypen dan door de verstanden/ die in sulcke dinghen gheoeffent zijn / ghelijck weel eer was Archytas van Tarenten, die oock een houten Duyve / heeft eenich bysonder leuen in gheblasen ; bequaem om door de locht te vlieghen/ ghelijck als andere Voghels/ met een groote verwonderinghe vande luyden die't aensaghen/ hoewel zijn werck niet en staet te verghelijcken / met d'inventie van dien gheleerden

leerden Duytsch voor verhaelt. Meer dierghelijcke dinghen/daer Alemania in floreert/ soude ick hier moghen stellen / om te toonen het verschil tusschen de verstanden van andere provintien/met die van Duytschland;dan is een werck van bysondere studie/ende dat tot uytlegginghe van Caerten niet wel soude passen. Noch yet wat staet ons te schryuen vande cleeders der oude ende nieuwe Duytschen. By den ouden ginghen de gemeene luyden meest al naeckt:doch sominighe die cleeders wilden draghen / hadden ghenoch so haer lichaem maer bedeckt was; 'tselfde gheschiede met een Vilt-mantel aen een ghehecht door een haeck/of in plaetse van dien/ met een doorn: de Edellupden of meest vermaerde persoonen worden bekent aen enge cleederē/ daer bykans alle de leden doorschenen. Nu beminnen de Duytsche Edelluyden Gout eñ Silver / gaen in Flouweele oft zyde habyten / draghen gaerne wyde coussens ende mouwen : soo dat een ghevonden is gheweest/die onder zijn broeck gevoedert hadde/ 99 ellen zyde;daer over ghevraecht / waerom dat hy niet een elle meer nam om tghetal van hondert te volmaecken/ heeft gheantwoordt/ dat 'twoordeken van hondert te smal was/ende dat daerom zijn sin was gheweest een ghetal van meer heerlijckheyts te gebruijcken:dit wordt aldus verhaelt by C. de Iudæis,in zijn beschryvinghe van Duytschlandt.

Jck hebbe verhaelt tot lof der Duytschen haer wetenschap ende ervarentheyt in alle consten:daer zy alle natien mede passeren/doch sal niet overslaen de bysondere glorie der wapenen/ niet van huyden noch gisteren;maer van over veel iaren; haer als een erffenisse toegheschrevē. De Romeijnsche Historien gheven een vol loff van dese vromicheyt / int verhael van soo veel verscheyde slaghen/waer in oock dickwils de Latijnsche macht/ des gantsche Werelts machtich/door de hant der Duytschen int onderspit ghelegen heeft/ende mocht Augustus zijn hooft wel teghens den muur stoten/ seggende: O Quintili Vare gheeft my mijn Legioenen weder-om:alsso die door de dapperheyt vande Duytschen/met een wonderlijcke victorie vernielt waren. Certeijn dat nu het Romeijnsche rijck wel eer so vermaert in fleur blijft;sonder den uytersten onderganck (die anders aen alle Rijcken ende Landen van God toegheschickt is)te verne-

men/so

men/is mijn beduynckens sonderlinghe gheleghen aende vromicheyt van dese natie / die onder Carolo Magno, een Duytsch Vorst (ghelijck dat Munsterus seer wel betoont) den Arent vant Rijck eerst in bewaringhe ghenomen/tot noch toe/ met een gheluckighen voortganck ende successie teghens de Barbaros (die uyt zijn om desen voghel te vanghen) beschermt ende bewaert heeft. Is hier over oock ypnens waert te verhalen/hoe/ ende in wat maniere/ het Keyserdom vant Westē/ aende Duytschen gecomen is: ende sullen wy daerom uyt Munstero int cort stellen t'gheen vande instellinghe ende verkiesinghe des Keysers gheschreuen wordt.

Het rijck dat opt t'machtichste op der Aerden gheweest is (ghelijck allē luyden genoechsaem blijckt) was eertijts binnen de stadt van Roomen/ daer alle Natien des bekēde Werelts haren heer eñ meester beleden/die doen Imperator, by ons Keyser: comēde van een Latijnsch woorde Cæsar, ghenoemt worde: Welcke Majesteyt inde voorsz. stadt / daer toe vercoren/als in haer rechte schijn ghestelt/ is doch by Constantinus Magnus, d'eerste Kersten Keyser/ naer Constātinoplen ghevoert: alwaer 'tlicht van Oudt Roomen / met de stralen van Nieu Roomen verduystert is. Constantinus was wel voorwaer een loflijck Keyser; dan ic weet niet of hem met eenighe rechte actie/ d'hooftstadt des Werelts soude moghen beschuldighen/alsoo hy van haer ghenomē hadde/het wijtvermaerde cieraet vant eeuwich rijck. Door dit vertreck der Keyserē naer't Oosten; is certeijn de cracht der Romeynen gantsch vermindert/heel Italien/als in weduwelijcke staet onbeschermt ende veracht gebleuē: in somma 'tgantsch Westersche rijck/ naer den Onderganck: tot een onderganck ghecomen. De Pausen die doen wel eenighe wereltlijcke macht bestonden te verkrijghen / waren nochtans niet sterck ghenoech / of bequaem/ om de vreemde volckeren die Italien by tyden quamē schenden/weder te staen. Gothi, Hunni, Lombardi, te voren onghehoorde ende duystere natien/ quamen al na dese Provincie/ als tot eē rijcken buut ghelooppen/ om met de weeldicheyt van dien; haer naem te verbreeden ende armoede te beteren. Inde Keysers van Constantinoplen was gheen hulp; alsoo haer macht van daghe tot daghe verclijnde/eñ zy die name van Keyser maer droegen/selfs sulcken staet met wercken

niet

niet noodt te betreffen: So zijn dan de principale Prelaten vande Roomsche kercke beweecht gheweest/ om haer van een defenseur/ voorstander oft beschermheer te voorsien / ende is daeromme met raet vanden Paus tot Keyser vercoren Carolus Coninck van Vranckrijck / die doen boven zijn ingheboren vromicheyt ende yver tot het Kersten gheloove / de machtichste Prince was/vande Landen naer den Ondergank gelegen. Hier nam eerst zijn begin 't Roomsche rijck aende Duytschen over ghedraghen/ den Arent van Roomen alsoo verdubbelt zijnde/ met het eene hooft nae't Oosten/ ende met het ander nae't Westen. Nu en sal niemandt vreemt ghevent dat wy Carolum Magnum stellen / als eerste Keyser onder de Duytschen / dan alleen den Fransoysen/die met Carolo Magno voorsz. willen bewysen/dat aen haer Natie de Roomsche heerlijckheyt eerst soude gherocomen zijn. Dan ghelijck Munsterus wel schrijft: 't Volck dat doen in Vranckrijc woonde/was van eene slach met de Vrancke in Duytschland bydeMæne, oock van eene afcomst/ alsso dat Carolus Magnus, die beyde dese Vranckrijcke int Oosten ende Westen regeerde/wel Coninck van Vranckrijck was/ende nochtans een Duytsch Heer: want hy is in Duytschlandt gheboren/is Heere van Duytschlandt gheweest/ heeft duytsche tale gesproken/en Duytschlandt int meeste deel aent Kersten geloof gebracht: Hy woonde in Duytschlandt/ te weten tot Aken/ ende is gheboren tot Ingelheym; of ghelijck sommighe schryuen te Frisingen. Daer over zijn by hem/aengaende de saken des Rijcks/ te Regensporgh/te Worms/ te Mentz ende tot Aken veel dachvaerden ghehauden/met Duytsche Vorsten ende Heeren/soo dat hy met recht gestelt wordt/d'eerste Keyser van Roomen/van Duytschen bloede. Dan zijn ghestacht comende te faelgeren/ alsso een groot gheschil oprees onder d'ondersaten/ over de successie van't Keyserrijck/dat er ffelijck was ghebleuen/tot het jaer 993. is doch Otho/ sone van Otho den tweeden van dier name/ Keyser ghemaeckt. Dese heeft de stadt vã Roomen belegert ende oock inghenomen/ aenden Paus Iohannem, by Crescentio Roomsch Borgemeester opghewopen/jegens s'Keysers Neue Gregorium, d'ooghen laten uyttrecken ende daer na ombringhen; Crescentium oock een schandelijcken Doot doen sterven/ en Gregorium weder op
den Pau-

den Pauselijcken stoel geholpen. Hier over Gregorius, indachtich des ongheluckx hem byden Romeynen aenghedaen, willende oock den Keyser believen/heeft met Otho voorsz. den derden van dier name gheordonneert / dat de Duytschen souden macht hebben om een Keyser te verkiesen/ende dat haer dese kiesinghe altoos blyven soude:ghelijck die noch op huyden doet. In cracht van dese electie, wordt de ghekoren Vorst Cæsar ghenaemt/of Coninck der Romeynen/ ende hebbende de Croon vande Paus ontfanghen/ wordt hy Imperator, dat is Keyser / gheheeten. Hier toe zijn eerst versocht ghe weest byden Paus ende Keyser/alle de principale Heeren van Duytschlandt/die't selfde goet ghevonden hebben: So dat voorts gheselt zijn drie Prelaten/Eestelijcke Princen in Duytschlandt / als Opper-Cancelliers vant Rijck / te weten de Prelaet van Mentz/ die toesicht soude hebben op de saecken van Duytschlandt / de Bisschop van Colen/met last vande saecken die Italien aengaen/ende de Prelaet van Trier/ghestelt tot de saecken van Vranckrijck/ byde welcken oock ghevoecht zijn vier Weerlijcke Heeren / met sonderlinghe ampten / die dan den Keyser Heere des Werelts belyden. Inden eersten de Hertoch van Saxen:hy draecht het sweert vanden Keyser; ten tweede de Marckgraef van Badē/ hy bewaert des Keysers Camer;ten derden de Paltzgraue/ende is voorsnyder / ten vierden de Coninck van Bohemia ende is des Keysers schencker : die by dese voorsz. Heeren ghekoren wordt is Coninck van Roomen ende daer nae Keyser. Carolus de vierde /Keyser/ heeft dese maniere van Electie in een gouden Bulle ghestelt/die noch op huyden mach ghesien worden. Ende is d'ordonantie ghemaeckt(ghelijckmen seyt) int jaer 1001. D'eerste ghekoren Keyser was S. Henricus, fundateur des Bisdoms van Bamberghe.

In dese tyden was de Coninck van Bemen maer Hertoch. Naer de voorsz. statuten zijn noch andere ordonantien ghemaeckt ende meer staten opgherecht / tot vermeerderinghe vant Rijck/want naer de seven Kuervorsten zijn gheset; Vier Hertoghen; Vier Marcquisen; Vier Landt-Graven; Vier Burch-grauen;Vier Grauen ; Vier Baroenen ; Vier Ridders ; Vier

Steden/

De Nederlanden.

Steden; Vier Dorpen; Vier Boeren/ op welcke heerlijckheden als vaste Pilaren / rust dit gantsche werck van't Roomsche rijck

Van God durich ghestelt om't Aertrijck te regeren.

Beschryvinghe vande Nederlanden.

Dese Caerte begrijpt niet wel gheheel Belgium, ghelijckt van Cæsar beschreven is/ maer alleen een stuck vant selfde/met oock een deel van Duytschlandt; kan over sulcks met verscheyde namē beteijckent worden/ als Belgica, Germania Inferior, ende de XVII. Provincien: van welcken de laetste onder de ghemeenen man meest bekent is/ die dit jegenwoordighe deel van Duytschlandt alsoo noemt; t'Bisdom van Luijck/ d'Hertochdommē van Gulick ende Cleve uytghesondert/ die nochtans om de naest gheleghentheyt hier mede ghestelt zijn: so dat dese Nederlanden besloten worden met de Eems een vermaerde Reviere/ met de Bisdommen van Colen ende Trier/ de Provincien van Vermandoys ende Picardien, tot de mont vande Reviere Aa, die haer inde Zee ontlast by Grevelinge, ende voorts aent Noorden met den Ocean: daer Belgica byden Ouden placht bepaelt te zijn met de Marne, Seyne, ende den Rhijn, ende Germania inferior, dat wy Neder-duytschlandt mogen noemen Agrippinam Coloniā, nu Colen ende de Tungros, met meer andere verder gheleghen landen begreep.

De XVII. Provincien / die hier beschreven ende met bysondere Caerten afghebeelt worden/ zijn Brabant, Limburch, Lutzenburch, Gelderlandt; al Hertochdommen; Vlaenderen, Artois, Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Namen ende Zutphen; Graefschappen/ t'Marquisat vant Heylighe Rijck, de Heerlijckheden van Frieslandt, Mechelen, Vtrecht, Overysel ende Groeninghen.

ninghen, in welcke Landen ghetelt worden CCXXVI. steden/ ende ses duysent vijf hondert ses ende twintich Dorpen.

De vreemdelinghen noemen bottelijcken al dese landen / die in spraecke / zeden ende name gantsch verscheyden zijn/ Vlaenderen, ende d'Inwoonders Vlaminghen : 'tschijnt dat sulcks comt door een bysondere kennisse/ die zy gehadt hebben met d'Inwoonders van't Graefschap van Vlaenderen/ om den grooten handel aldaer wel eertijts op Spaengien ende Italien ghedreven/ soo dat oock d'andere omligghende landen daer over eenen naem hebben ghedraghen; ghelijck of men naer een voet/ den heelen mensch soude willen noemen.

De locht van dese Provintien hoe wel zy vochtich is en grof/ wordt nochtans voor ghesont ende bequaem tot digestie ende generatie bijde oude schrijvers ghehouden: doch nu ter tijt/ naer oordeel van alle menschen/ 't zy door vermeerderinghe ende verbeteringhe der inwoonderen (ghelijck tot Venegien ghebeurt) of door eenighe andere oorsaeck/ is de locht veel soeter ende getemperder dan die van outs gheweest is / 'twelck meest gebleken is in 55. oft 30. jaren herwaerts. D'inwoonders daer over/ soo zy haer selfs niet en begheven tot ongheregheldе manieren van leuen/ winnen int ghemeen een grooten ouderdom / gelijck dat aldermeest blijckt inde Kempen in Brabant: daer de luyden om d'onvruchtbaerheyt des landts sober van leuen ende stoeck int arbeyden/ de jaren van Nestor (ghelijckt spreeckwoordt hout) somtijts becomen.

De Somer is in dit ghewest lustich ende met allen vermakelijck/ niet gheplaecht door ondraechtlijcke hitte/ maer wel ghematicht/ brenght oock sonderlinghe gheen quellijcke Meussen oft andere vreemde soorten van Vlieghen voorts / behaluen in Zeelandt / daer om de slicken ende broecken bijde somer dit ghediert menichfuldich is: dat met een bystere sang / onghelijck den ghenoechlijcken Nachtegael/ de menschen begaen om rust in onrusten houdt. Luttel vierighe teijckenen worden inde locht ghesien/ luttel quade dampen/ weynige Aerdtbevingen worden ghevoelt / want de vochticheyt vande locht ende de laechte vant Aerdtrijck / sulcke schuddinghe selden onderworpen zijn.

De Winter is int ghemeen lanck/herdt ende fel/ als d'Oostersche oft Noorderſche winden waeyen: wanneer de Westersche oft Zuyde opsteecken / soo comt een scielijcke warmte op / die den koudt in reghen verandert.

'tAertrijck vande Nederlanden is byrans over al effen ende plat / behaluen int Landt van Lutzenborch ende Namen/daer veel berghen ende heuuelen zijn.

In veel plaetsen ist sandtachtich/als in een cleen deel vã Vlaenderen ẽn Brabant/ oock meest langhs de Zee kant; als in Hollandt ende Zeelandt/daert hooghe sandtberghen heeft / diemen ghemeenelijcken Duynen noemt/schansen voorwaer teghens den stadighen storm vande byp- schende Zee. Anders in Coren ende Graen ist heel vruchtbaer / ende brenght alderley ghewas voort in overvloet. Is oock niet berooft van goede Landt-wijn / die ontrent Louen/ ende Lutzenburch in tamelijcke goede smaecke voortcomt/ende soude moghelijck beter wesen/ waert dat de neerstichept vant Coren te saeyen aende verbeteringe van Wijngaerdẽ gepleecht worde.

Ossen/Koyen/Peerden/Schapen / ẽn andere ghedierten tot s'menschen onderhout bequaẽ/ worden inde XVII. Provincien met groote menichte ghevondẽ/van seer goede smaecke / ende so tam door de soeticheyt des Lochts/dat de Stieren daer niet veel wilder zijn/dan d'Ossen in Italien. In Vrieslandt ende Hollandt zijn wel de grootste ende vetste Ossen; worden wel soo swaer ghevonden / dat haer ghewicht dysent ende ses hondert ponden passeert. Ludovicus Guicciardinus, een Italiaen (aen wien nochtans om zijn vermaerde beschrijvinghe vande Nederlanden wy meer eeren schuldich zijn/dan aen onse eyghen Inwoonderen) schrijft/dat een Frieschen Os aende Graef van Hooghstraten tot Mechelen gheschoncken / inde wichte heeft moghen halen twee duysent/vijf hondert achtentwintich ponden / die oock daerom naer't le- uen gheschildert/int Paleijs vande Graef voorsz. opgehanghen/als noch mach gesien worden.

De Peerden van Hollandt/Frieslandt / Gelderlandt ende Vlaenderen zijn groot / lustich/ schoon ende bequaem tot alle oeffeninghen/maer principael tot den Oorloch;om haer swaerte ende

ende dickte/die groote cracht aenbrenght int tsamenloopen van glavien op den vyandt.

De Wolle is hier grof / ende heeft gheen ghelijck met de Spaensche oft Engelsche/ aenghemerckt dat de weyden meest laech ende waterich zijn/ daer van de beesten door/ harde eñ lange Wol krygen.

Met Boter / Caese / Melck is geen Landt so seer begaeft in eenighe hoecken des Werelts/ ende meest 't Graef schap van Hollandt/ghelijck wy dan op bequame plaetse schryven sullen.

De Revieren die door de Landouwen loopen zijn uytermaten schoon ende groot / onder de welcke vier de grootste zijn/ende als Coninghen vande reste: te weten de Rhijn, de Maes, de Schelde, de Leye ende de Eems, die wy metten cortsten beschryuen sullen.

De Rhijn, d'opperste Reviere/ die met haer vetticheyt veel Provincien ende Landē lustich maeckt ende vruchtbaer/alsoo datmen met recht schryuen mach van haer/ 'tgheen Dionysius vanden Nijl verhaelt.

Gheen Revier mach ghelijck den Rhijn wesen ghevonden,
So zy vermeert tghewas, of met slick mest de gronden.

Comt met twee Fonteynen voorts/beyde eenen naem dragende/ uyt eenen hooghen berch/ die Ptolemæus ende andere oude schryvers Adula noemen; de nieuwe Vogel, beter / berch van S.Gothardt ghenaemt: uyt welcke verde ende wijt streckende / oock uyt spruyten de Rosne, Tesin ende Rus, also dat int begrijp van tien Italiaensche mylen, vier de vermaertste Revieren opcomen/daer verscheyde hoeckē vande Werelt mede begotē worden. De Rhijn loopt voorts met dese twee Fonteynen ende vecht die achterna tsamen / vier mylen bouen de Bisschoplijcken stadt Chur, daer zy dan met een erfenisse van grooter water / begint bequaem te worden tot schepen/ so voorts loopende sonder eenich letsel / door de Lemanische Meyr / of Costenzer Zee/tot de engten ende steenrotsen van Duytslandt / daer zy door worstelt/ met veel Revieren

 als de

als de Neccar, de Meijn, daer na de Moselle by Coblentz vergroot/ voorby Colen passerende/ wordt ten laetstē aent beginsel van oudt Batavia, (welcke plaetse nu Cleefsch is/ vermaert door t'oude Casteel Lobeth, ende het Tol-huijs) aen tweeen ghedeelt / so dat t'eene deel noch glorieux met den name vanden Rhijn, naer Arnhem vliet/ Wagheningen, Renen, ende Wijck te Duursteden: alwaer dan de Lecke begint een arm vanden Rhijn, daer ouer oock alsoo gheseyt/ als een uyt leck van dese vermaerde Reviere: nu nochtans met groot ongelijck: van haer stroomē/ door de Lecke voorschreven berooft: want de Rhijn selfs loopende naer Vtrecht, Woerden eñ Leyden, traech ende qualijck weerdich des naems van Reviere/ is met allen engh op sommige plaetsen/ daer ouer vande Duynen ende sand-berghen by Catwijck verdruckt ende veracht/ so dat zy tot haer ouden uytganck niet kan comen / maer blyvende aldaer / met een schandelijcke naem vant Malle-gat verstickt/ laet d'oude heerlijckheyt aenden Lecke, die met een wyde ende ruyme stroom/ inde Merruwe by Crimpen valt/ ende haer waterē voorts voorby Dordrecht, met de Maes ghemenght/ inde groote Zee draecht.

De Maes spruyt uyt den Berch Vogesus, aende palen van't Landt van Langres, ende neēt haer loop naer S. Tibaut, alwaer zy bequaem tot de vaert / passeert voorts door Verdun ende comt tot Moson ende Masieres, van daer tot Charlemont, Bovines, Dinant ende Namen, by welcke stadt door de Sambre vermeerdert / loopt hoveerdigher ende grooter door Ludick eñ Maestricht: groetēde vā ter zyde de steden vā Stochem, Maseyck, Roermondt, Venlo, Luijck, Grave, Ravesteijn, Megen ende Batenborch: menght voorts haer wateren met den Wael, een arm vanden Rhijn, daer nochtans yder Revier haer naem behout (alsoo't Eylandt twelck wy de Bommeler weert noemen met dese twee Revieren beringelt leyt) tot Worcum toe / daer de Wael (vant Walen, dat is manghelen gheseyt) zijn wateren ende name verwandelt aende Maes, den tytel ende uytganck/ voorby Roterdam ende Vlaerdinghen toelatende/ twelcke zy doch te voren aende Merruwe, die oock een stuck vande Wael is/ niet gheweygert hadde: want by Gorichom wordt de Wael, van't oudt gheslacht der Meronzorum (dat aldaer een sterck Casteel hadde/

hadde/'twelck ghebroocken ende noch met stercke muren aen eenighe kanten beset / de heerlijckheyt in oude tyden betoont) de Merruwe ghenoemt ende naer't ontfanghen vande Lecke ende Ilsel by Rotterdam, crijcht den naem (ghelijck ghesept is) vande Maes.

De Schelde comt upt Picardia, int Landt van Vermandoys, upt een berch daer oock de Revieren/de Somme ende Sambre opcomen: loopt door Camerijck, Valenchynes, S. Amant, Doornijck, Oudenaerden, Gent, Dendermonde, Rupelmonde, ende Antwerpen, tot Saftinghen, vier mylen van Antwerpen: Aldaer ghelijck overladen met haer water dat zy in neemt door de Revieren/de Scarpe by S. Amandt, de Leye ende Lieue in Gendt, de Denre by Denremonde, de Rupel by Rupelmonde, naer een ootmoedighe eerbiedinghe aende heerlijcke coopstadt van Antwerpen, die zy langhs henen hooft en voeten schijnt te wassen/ met volle en moedighe stroomen/wordt ghedeelt in twee partyen; d'eene loopende nae't Westen/ crijght onderweghen den name van Hondt, ende vliet voorby Sluijs ende het Eylandt van Walcheren, tot inden Ocean: d'Andere draept haer nae't Noorden ende by Berghe, vergheselschapt met de Zoom, loopt hier ende daer door d'Eylanden van Zeelandt, verliesende achterna den naem/ tusschen Walcheren ende Schouwen, alwaer dan de Zee den Scelde int ghemoet comt; die minlijcken ontfanghende/also zy tot Gent toe/wel vijftien mylen van haer uptganck/den ebbe ende vloet vanden Ocean, met een ghelijcke nature schijnt te willen nae bootsen/nu al tuchtich om met de Zee te versamelen.

d'Aa comt op by Terruwanen, ende loopt door S, Omer, naer Grevelinghe, alwaer zy oock/ niet verde vande plaetse / daer dien grooten slach ghesch iede tusschen de Bourgongions ende Fransoysen/int jaer 1558. inde Zee valt.

d'Eems, int Latijn Amasis, comt upt Westphalen, en passerēde by Rietbergh, Waerendorp, Tellicht, Rhenen, Linghen, Meppen, Ascendorp, den Oort, spoelt haer soeticheyt met eē wyde mondt inde Zee/maeckende voor de stadt Eembden een bequame Haven / in maniere van een groote Meyr. Dit zijn aldus de principaelste Rivieren vant Nederlandt die in alderley Visschen won-

schen wonderlijcken rijck/dit schoone deel van Europa doorloopē / ende als volle aders tgantsche lichaem doorstralen.

D'inwoonders vā Nederlādt zijn meest al schoone luyden/so wel Māns als Vrouwē/ hebben in welghevoechde ende vrome beenen een heerlijcke ghestaltenisse. Haer statuure is oock meerder dan der Italianen/ Fransoysen oft Spaengiaerden/ principael in Hollandt eñ Frieslandt:alſo doch gemeenentlijckē al de Noorderſche luyden om der vochticheyt wil/nae't schrijven vande Naturalisten/ rijck vā statuere zijn/ende hoogh van leden. De beenderen van doode menschen/ouer veel jaren begrauen/ die in sommighe plaetsen ghevonden worden/als corts in Noort-Hollandt/daer de Meyren nieu bedijckt zijn/eertijts flachvelden/ tusschen de Frielen ende Hollanders/ghetuygen noch een wonderlijcker groote; dan op huyden/ onder den gemeenen man bekent is. Wy lesen daer over dat Guilielmus de goede/Graef van Hollandt varēde tot de Bruloft feest vanden Coninck van Vranckrijck Carolus de schoone/mede gevoert heeft een Zeeusche Vrou/so groot ende hoogh/dat de langhste luyden by haer niet dan kinders schenen/die oock so sterck was/ dat zy machtich was aen elcke handt te dragen een vat biers / vier hondert Italiaensche ponden swaer / oock een balck nae haer believe te verleggen / daer acht mans te vergeefs pet op ghepoocht hadden: Oock wordt verhaelt van eenen Claes Rieten/ ghebozen van Sparenwoude/een Dorp in Hollandt/die den grootsten man onder zijn armen liet doorgaen. Onder de Heeren van Arckel,inde Hollandtsche Cronijckē wel bekent / is eenen Iohan van Arckel gheweest in crachten ende in lichame beyde vermaerde Reusen te ghelijcken/ die oock daerom den bynaem van Reuse ghekreghen heeft. Dese van alle menschen ghevreest ende outsien / hadt de macht om een Henxt vander aerden op te heffen/dien jeghens een muer te drucken/ende aldaer onbeweecht als ghevanghen te houden / alleen ghelijck den crachtigen Iulius Valens, of den vermaerden Milo van Croton. Dan is nu dit voordeel van grootte seer vergaen/'twelck comt(somen meijnt)of vande converſatie met andere vreemde volckeren; die onder de Nederlanders met houwelijck ende anderſins vermenght/ cleijn van lichame / oock

cleijnder

elcander nacomelinghen achter ghelaten hebben; of oock door de maniere van leuen ende hey-melijcke qualiteyt der Inwoonderen/ vande oude wyse verscheyden.

Al seyt nu het ghemeen spreeckwoordt/dat groote luyden/luye luden zijn / 'tselfde heeft noch-tans onder de Belgas geen plaets ghehadt/ die haer stature met groote crachten wel betreffen. Cæsar sal konnen ghetuygenisse gheuen vande oude luyden/onse voorvaderen. Onder de volc-keren van Gallia(seyt hy)zijn de Belgæ de sterckste ende in zijn tweede boeck: De Belgæ alleen/ by tyden van onse ouders / hebben de Teutones ende Cimbros, naer dat zy heel Galliam ghe-plaecht hadden/nochtans uyt haer land gehouden. Dese jegenwoordige Oorlogen geuen ghe-noch te kennen/wat de Nederlanders / tzy te Lande/of te water/ te voet / of te Peerde connen uyt rechten. So veel 'toorloch opt water aengaet / mach gheen natie haer so seer af beroemen: daer nu bysonder de Zeelanders ende Hollanders in triumpheren; Oudtste soonen vande Zee-Godt Neptunus.

Voorts de wetenschap ende scientie van alle Consten/is in dit hoecxken vande Werelt / als in een goede ende minlijcke schoot tsamen vergadert. Ick wil daer gheen bysonder verhael aff doen/also de boecken van so veel gheleerde luyden/uyt Nederlandt/ door haer eygen lof genoch bekent zijn/ soo't daer ouer noch by wylen pas sal gheuen op bysondere plaetsen. D'oorsaecke doch van so veel gheleerde Meesters ende subtyle constenaers / is niet verde te halen / aenghe-merckt de natuure ende complexie der Inwoonderen / die ter deuchden ghestelt ende van alle eergiericheyt/wreetheyt/onsuyverheyt/gramschap ende meer andere onnutte gebreecken/door haer selfs(so zy niet int converseren met andere quade menschen ongeset worden dat al te lich-telijcken gheschiet)verbreemdt/seer minnelijcken toelaet/ de kennisse van de sachte geleertheyt. De neghen Musæ,als Goddinnekens / willen niet wel ghebonden zijn onder die wreede ende Martiaelsche geesten/vreesen ghewelt ende cracht/eerbare maechdekens/alst zijn.

't Spreeck woordt houdt:Gheen Goudt sonder schuijm,also ist oock met dese natie / want by de deuchden voorsz.zijn mede ghestelt eenighe ghebreecken/die inde Inwoonders kennelijck

zijn/als dat zy gierich zijn/of om beter te seggen/begerich om goet te vergaren/ dat zy ghemeenelijcken veel te nieus gierich/haest jemant ghelooof gheuen/daer over seer bequaem om bedroghen te worden/ dat zy haest pet ter handt slaen/ sonder veel raets daer op te besighen / dat zy wanneer haer eenighe jalousheyt oft vermoeden int hooft comt/ die qualijcken könen overtreden ende blyven daer seer obstinaet in: Tot veel spreecken zijn zy oock seer gheneghen/ kyuen lichtelijck ende met stadich verwijt heeten malcander dickwils lieghen/zijn daer over om haer open hertichept ende onbeveijnstheyt niet durich int haeten ofte benijnnen. Ghelijck de Duytschen gaerne Trup met een oor cussen/ alsoo doen oock de Nederlanders / die dickwils tot den Bier-pot vergaren/ anders doorgaens in huijshoudinghe net ende sparich / niet costelijck in spysen op den ordinarisen tisch/dan vercieren die met potagie ende een stuck ghesouten vleesch van een Os (s'jaers tot onderhout des familie gheslaghen/)voort eerste gherecht. Op feest daghen doch zijn heerlijck/en houden maeltyden van vijf oft ses uren:jae tot inden diepen nacht.

De vrouwen bouen haer natuurlijcke schoonheyt van lyve ende leden / zijn uytermaten met alle goede zeden ende manieren begracit/seer tupsch ende eerbaer / daerover oock van haer onders ende mans niet nau ghehouden / ghelijck die wel worden in andere landen / maer gaen met cleijn ghesel schap byder straten; jae by wylen alleen van dorp tot dorp/ sonder eenich achterdencken:Haer soberheyt is seer te prysen/haer verstant ende bequaemheyt/om den huijsraet te bestieren is sonderlinghe/alsa dat de mans op haer alle dinghen/ dien handel aengaende/ laten staen: oock sommighe gheven de vrouwen/om haer subtilichept ende ingheboren neerstighept tot goet te vergaren/de Coopmanschap en andere officien/den man behoorlijcker/gaerne over/'twelcke in Zeelandt ende Hollandt veel geschiet; moeten daerom sulcke mans altemets oock lyden de vrouwelijcke heerschappye/die so seer ghelastert wordt.

De regeringhe/ daer de staet vande seventhien Provincien nu al langhe tijt mede onderhouden is gheweest/ wordt wonderlijck ghepresen/ende oock van vreemde Natien goet gevonden/heeft eenighe ghelijckenisse met de regeringe van Vranckrijck/daer over so veel hondert jaren/

sonder

sonder merckelijcke veranderinghe / met een groot lof der Fransoysen de selfde ghelückelijck gheconserveert wordt. Doch also dese Landen aen het huys van Bourgondien ende Oostenrijck ghecomen / niet wel byde Princen selfs / die noch andere veel Coninckrijcken besitten stadelijck moghen gheregeert worden / is een Gouverneur generael in des Princen plaets gestelt / by wien oock ghevoecht zijn de Raden van Staet / de secreten Raedt / de Raedt vande Financie / de Raedt vande Camere van Rekeninghe / Governeurs ende bysondere Raden van elcke Provincie.

De Gouverneur heeft over al even veel machts (so te segghen) als den Heere selfs / niettemin worden alle Staten behoorende aent generael gouvernement / oock alle officien / als van Presidenten / Cancellieren / Raedt van Staten / alle Wetten / Ordonnantien eñ Placaten inde name vande Prince ghegheven ende ghemaeckt.

De Raedt van Staet / die byden Gouverneur is / bestaet in een onseker ghetal van Raedts Heeren / naer believen vanden Prince / ende nae dat de gheleghentheyt is vereyssche̅nde. De Raets-heeren zijn ghenomen uyt sommighe bysondere Gouverneurs / van eenige Provincien / oock uyt tghetal van eenighe Doctoren inde rechten daer dan by ghestelt worden eenighe andere vrome Heeren / die om haer deucht ende ervarentheyt tot desen Staet vanden Oversten ghecoren zijn: Dese staen alle ordinaris onder een President / ende handelen midts dien van alle saecken / die den ghemeenen welstandt des Landts aengaen / soo wel den Heere / als het ghemeene volck / ghelijck van Pays ende Oorloch / van generale regeringhe des Landts / van advertissementen / die van alle zyden opcomen / van eenich verstandt met Princen ende ghebuur Landen / van oorlof te gheven aen Colonellen ende Capiteynen / van fortificatien / provisien vã Oorloch / van Ambassaden t'ontfanghen of te senden / van alle groote saecken / die uyt andere Raeden / aen desen hooft-Raedt worden ghereduceert.

De secreten Raedt die oock byde Gouverneur is / bestaet ghemeenentlijcken int ghetal van tien of twaelf Raets-heeren / Doctoren oft Licentiaten / vanden Prince oft Gouverneur daer

toe vercozen. Dese Raedt/naer een Fransops woordt Conseil privé ghenaemt/placht wel eer-tijts alle saecken die't hof of het Landt aengaen te vereffenen / doch is achternae om de me-nichfuldicheyt der affairen ghedeylt / ende heeft overghesetaenden Raedt van Staet / 'tgheen boven verhaelt is/behoudende alle andere saecken/ die de justitie aengaen / Rechten ende Poli-cien der Landen. By dese is d'auctoriteyt ofte macht van Privilegien/ Gratien / Pardoenen ofte Remissien te verleenen/Ordonnantien/Wetten/ Policyen of andere Placcaten te maecken worden daer over oock de Heeren van desen Raedt Meesters vande Requesten ghenaemt; die kennisse nemen vande vorstelijcke Domeynen/palen van Landtschappen/hoocheyt ende pree-minentie der Princen/Heeren ende andere Hovelinghen. In sulcken ghevalle dat desen Raedt een Bolwerck ende Schans van justitie mach genaemt worden/ als regardt hebbende op alle wichtige saken / de selfde ooc met den Prince of met den Governeur in zijn plaets overleggen-de/de Raedt van Staet daer by gheroepen:ghelijck oock de saecken die aendē Raedt vā Staet comen/daer anders eenighe Policyen mede ghemenght zijn / met deliberatie vanden secreten Raedt vereffent worden.

De Raet vande Financie / die gheregeert wordt by drie voorsinnighe Heeren vant Landt/ Hoofden vande Financie gheseyt/ een Tresorier / een Rentmeester / ende andere drie ervaren practizynen/die Commissarisen ghenoemt worden/met twee Greffierē ende andere Officiers; heeft toesicht opde patrimoniale goederen ende incomsten vanden Heere/ordinarise ende extra-ordinarise/ op de Camer vande Rekeninghe/Rentmeesters ende andere Officieren/die over de penninghen vanden Heere ghestelt zijn / gheeft ordre tot betalinghe van al tgheen dat de vrede of het oorloch aengaet/ extraordinaris ende ordinaris . In somma is het schat ende Tresoor vanden Prince.

De Camer vande Rekeninghe is ghelijck een lidtmaet vande Financie/ heeft een President ende seven Reken-meesters/te weten vier ordinarisse/ende drie extraordinarise/ met andere of-ficieren. Aen welcke Camer alle dienaren/ die de penningen vanden Heere handelen in het Her-

tochdom

Hertoghdom van Brabant ende Lutzenburch/ of daer onder resorterende landen/ ghelijck Tresoriers ende Rentmeesters/gheven rekeninghe van haer ontfangh / ende crijghen naer behooren quitancie. Ghelijck oock van andere Cameren van Rekeninghe zijn in Vlaenderen/ Gelderlandt ende Hollandt/die al tsamen aende Hooft-Raedt vande Financie haer resort hebben.

Over dese ordinarise Raden/ die altoos byden Prince oft Gouverneur zijn/heeft noch yder Provincie een bysondere Gouverneur / daer alle saecken van oorloch/ die zijn regeringhe aengaen onder berecht worden.

Het Parlement/daer alle andere Provincien door Appel onder comen/ behalven Brabant/ Gelderlandt/ende Frieslandt/ daer by arrest sonder Appel gheoordeelt wordt/ is te Mechelen eñ heeft breede kennisse. Anders is oock in elcke Landtschap eē bysondere provinciale Raedt ende staet oock dickwils de Heere selfs by dien te rechte/ wint oft verliest by wylē zijn Proces/ also hy dan een bysonderen Advocaet ende Procureur heeft. Voorwaer zijn dese Nederlanden sonderlinghe teghens haer Heeren gepriviligieert/ende mach de Prince gheen lasten ofte nieuwe schattinghen op setten/dan met consent van de generale Staten/die uyt Edele/Geestelijcke ende borgerlijcke persoonen/tsamen gheroepen/die toelaten/oft oock weygheren/so dat by wijl een cleyn Landtschap sal moghen adverseren aende wichtighe begeerte van soo machtighen Prince/so veel scheelt dat den Heer niet segghen mach:

Soo wil ick, soo ghebie ickt, mijn wil gaet voor de reden.

Wie hier af breeder beschryvinge wil lesen/ sal tselfde by Ludovicum Guicciardini vinden/ in zijn beschryvinghe vande Nederlanden/daer dit voorgaende uyt ghenomen is.

---

t'Bisdom

Het Bisdom van Ludick is bepaelt int Noorden ende int Westen met 't Hertochdom van Brabant / int Oosten eens deels met de Mase eens deels met 't Hertochdom van Limborch, ende t Graefschap van Namen: heeft een seer goede locht ende wel ghematicht: het Landt is in Coren ende andere greynen seer vruchtbaer ende vermaeckelijcke: draecht oock Wijn/ hoe wel van cleyne smaecke/ heeft vleesch ende visch/ oock Wildt van alderley soorten seer goet ende overvloedich. Is begaeft met veel Mynen/ vant beste Yser/ Loot ende oock Goudt op eenighe plaetsen/ heeft bequame berghen / om Alabaster ende Marber-steenen upt te halen: Hier en bouen veel diepe putten ende holen / daer met wonderlijcken arbeyt ende onseggelijcke moeyte/ oock niet sonder groot perijckel vant leuen/ een soorte van steen upt ghedoluen wordt/ nut om vier te maecken/ op een maniere als die int Graefschap van Namen ende Henegouwe ghevonden wordt: Doch de Steen-colen van Ludick zijn de bequaemste ende in grooter menichte/ over sulcks behalven tgheen tot behoef vande gantsche stadt ghevoert wordt ('twelck niet weynich is) dat s'jaers noch in andere Provincien ghesonden wordt/ aen dese Colen/ voor de somme van hondert duysent Ducaten/ jae meer/ hoe goede coop de selfde zijn. Men gebruyckt dese Colen ghelijck den Torf/ ende is een steenachtighe materie/ maer broosch/ licht/ ende upter maten swert/ ontfonckt so haest het den brandt ghewaer wordt/ gheeft daer over een crachtige hitte/ die met water vermeerdert wordt/ ende met Oly vermindert. De Lukenaers zijn hier om ghewoon te segghen/ dat haer landt bouen andere landen voorsien / broodt heeft beter dan broot/ Yser herder dan Yser/ ende vier heeter dan vier.

Ontrent de stadt van Ludic zijn dese Colen eerst ghevonden/ int jaer 1198. ende gelijckmen seyt van een vreemdelingh. In somma 'tis hier een geluckich Landt/ met alderley nootelijcke dinghen tot den lust toe begaeft/ alsoo't oock daerom ghemeenelijck 't Paradijs vande Geestelijckheyt gheheeten wordt.

Iohan Mandeviel, een Engelsman/ Ridder ende vermaert Doctoor inde Medecynen / hebbende veel sonderlinghe reysen afghaleyt (ghelijck upt zijn schriften ghenoech bekent is) seyde

dat hy

ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRI
MERIDIES
LUTZENBURGI PARS
Leodiensis Dioecesis
Miliaria Germanica
5
10
Aken
Limbourg
Waßenberg
Gangelt
Hensberg
Rurermonde
Valckenborch
Weset
Maeseyck
Maestricht
Liege
Spa
Vrapont
Ourt
Hoffalize
Bastoigne
LaRoche
Durbuy
Ourt flu.
Serey
Clermont
Marché en famine
Weert
Stochem
Asch
Bilsen
Leers
Brey
Tongren
Huy
Ocrle
Herion
Fontin
Rochfort
Boullon
Chavemont
Helchteren
Peer
Haßelt
Herck
Borchworm
Chimey
Beringen
S. Truyen
Diest
Leewe
Landen
Hanuyt
Namur
Dinant
Sichenen
Tienen
Judoigne
Bouines
Charlemont
Meuse flu.
Genblou
Fosse
Marieboung
Fontaines
Toyn

dat hy niet en hadde ghevonden eenich Landtschap/aenghemerckt de ghesontheyt des locht/ de vruchten van't Aerdtrijck/de gheleghentheyt ende andere ontallijcke gauen / vergeselschapt met een seer groote vryheyt/dat hem beter behaechde dan het Landt van Ludick / wilde daerom naer overgroote arbeyt ende moeyte oock vredelijck rusten binnen de stadt Ludick, daer blyuende al de reste van zijn leuen/ tot hem de Doot int jaer M. C C C. L X X I I. van het wereltsch licht beroofde.

Dit Bisdom heeft nu ter tijt onder sich veel Landen/Casteelen/Dorpen ende oock Landtschappen/met hooghe heerlijckheyt: inden eersten bouen d'oude staet vant Bisdom t'Hertochdom van Buillon,'t Marquisat van Franchimont, de Graefschappen van Loots ende Haspégouw,wonderlijcke veel Baronyen/ende ooc veel rijcke Abdyen. Also dat onder dẽ heelen staet vant Landt tot Maestricht/gerekent worden 24.bemuerde stedẽ/te weten/Ludick;of Luyck, Buillon,Franchimont,Lootz,Borckworm,Tongren,Hoei,Asselt,Dinant,Maeseijck, Stockem,Bilsen,S.Truden,Tuin,Viset,Varen,Beringhe,Herck,Bree,Per,Hamont,Sinei,Fosse, ende Couine,ende bouen dien noch duysent vijfhondert dorpen / met toren draghende kercken verciert.

De Hooftstadt van't Bisdom/de stadt van Ludick oft Liege, is also ghenoemt/of van Legio,twelck een sekeren hoop volcks beteyckent bydé Romeynen / of van een cleyn revierken Legia,dat ontrent de stadt inde Mase valt/ende is ghetimmert ghelijck sommighe segghen by Ambiorix,die Cæsari oock bekent is gelijck andere/van S.Hubertus van Aquitania, d'eerste Bisschop/die vindende maer een cleyn Dorpken/heeft dat selfde om des ghelegentheyts wille/ eer tot de heerlijckheyt van stadt voorts ghebracht/ dan van nieus opghemaeckt. De situatie anders vande stadt is sonderlinghe goet/in een playsante valley/tusschen hooge berghen/ ãde vermaerde Reviere de Maes/ die door de stadt met een arm loopende/ veel bewoonde eylandekens maeckt. De Palleysen/Huysen/Kercken/Cloosters zijn binnen Ludick uytnemẽde heerlijck/door de rijckdom des gheestelijckheyts ende een langhe vrede wonderlijcken opghehaelt.

D'inwoonders

D'inwoonders zijn welvarende/ende leyden eē feestelijck leven / zijn groot van verstant ende moet/bequaem tot alle affairen/maer oploopende/byster op de vreemdelinghen/ ghenegen tot wellusten ende ledicheyt/die (sonder twyfel)een Moeder is van alle boosheden. Haer spraeck is verdorven walsch ende qualijck om verstaen / zijn anders vroom ter wapenen / maer al te haestich ende brandich om vechten / daer door zy dickwils den reghel ende discipline verliesen.

In dese stadt zijn acht Collegien van rijcke Canonijcken/ doch die van S. Lamberts kercke zijn wel de machtichste. Haer Collegie / ghefondeert by den voornoemde S. Hubertus ende bevesticht by den Paus/ghebruijckt groote authoriteyt int gouvernement vant Landt ende het gantsche Bisdom/ ontfanght doch niemant voor Canonick/dan die edel van bloede is; oft anders Doctoor of Licentiaet. Noch zijn binnen Ludick 32. Parochy kerckē/ ende meer andere Capellen/ Godts-huysen / Cloosters/etc. so dat d'Italiaensche Poeet Petrarcha met recht geschreuen heeft. Vidi Leodium insignem Clero locum, dat is: Ick hebbe Ludick ghesien een vermaerde plaets door de geestelijcheyt. Twee ende dertich Ambachten hebben groot segghen inde regeringhe des stadts/so dat gheen Ordonancien moghen ghemaeckt wordē sonder haer consent.

Hoe wel nu de stadt van Ludick een Rijcks stadt is/toont doch andersins geen teijcken van obedientie/dan dat zy ghehouden is op te brenghen sekeren hoop volcks/wel cleijn / of eenighe somme gelts / als den Keyser ten oorloch gaet teghens den Turck/ zijnde voorts subject den Bisschop int geestlijck ende waerlijck/ welcke subjectie nochtans is gelimiteert met een groote vryheyt/die in Schepenen/ Borghemeesteren ende andere Magistraten naerder aen een Republijcke schijnt te comen. Int geestelijck so appelleren d'Inwoonders tot Colen: Int waerlijck tot Spiers. In somma by alle luyden wordt dese stadt ghehouden voor der vermaerste steden eene in Kerstenrijck/soo heeft de natuur ende oock d'industrie van menschen / haer alle goederen toe gheschickt.

De stadt vā Tongren, die naer Ludick om haer outheyts wille wel de tweede plaets mach houden/

houden/verscheelt drie mylen vande voorsz. hooft-stadt/ende is ghelegen op de Revière Ieckel, draghende den name ghelijck Munsterus schrijft (hoewel andere een ouder oorspronck uytgheven) van een volck in Duytschlandt / Tungri ghenaemt: 't Was eertyts een groote stadt/ende het hooft van veel andere landen/placht oock den Bisschoplijcken stoel te houden/ als eerst tot het gheloove ghecomen/ die daer nae tot Maestricht ende voorts tot Ludick ghestelt is. Door dese oorsaecke is de heerlijckheyt van Tongheren seer verminderd/terwijl oock Attila, Coninc der Hunnen/met de Noordtmans/ op verscheyde tyden haer wreetheyt aen dese stadt niet ghespaert hebben: wordt daerom nu niet dan voor een woonplaets van geestelijcke luyden geacht/ te voren in veel Coninghen/als een heerlijcke Princesse/onder de Gallos ende Duytschen / glorieux. De ruynen ende vervallen plaetsen/buyten ende binnen de stadt ghelegen/ tuygen sulcks seer wel ende principalijcken een ghecassyde straet/die van Tongren tot Parijs loopt/ seecker met een wonderlijcke ende onbegrypelijcke moeyte opghemaeckt/ so dat de ghemeente die sulck werck niet can overweghen/hout de selvighe straet vanden Duyvel ghemaeckt te zijn/ in drie daghen ende drie nachten. Dan is beter opinie te ghelooven/dat de Romeynen / die in dese landen haer garnisoenen hadden/om de Soldaten niet ledich te houden/sulcken stuck hebben willen volmaecken/'twelck byde Fransoysen Chausee genoemt wordt/ dies aen beyde zyde vande straet/wel eer met muren beset/so dat de weghen van Peru, so seer verwondert/hier wel wat ghelijcks souden hebben. Boven dese antiquiteyt/is noch binnen Tongheren te sien een oudt Tempelken/den Afgodt Herculi toegheeyghent/of Minervæ, so sommighe willen/gelijck noch op huyden by een beelt/dat inde muur staet vanden voorsz. Tempel blijcke mach/'twelck nochtans meer schijnt een beelt te zijn van Medusa, so Ortelius schrijft.

Ontrent Tongheren willen sommighe/dat de Fonteyn soude zijn daer Plinius so veel goets af seyt/in zijn boecken vande natuurlijcke Historie/ met woorden in onse Nederlandtsche tale aldus luydende: Tongheren, een stadt in Gallia, heeft een vermaerde Fonteijn / met veel bellen drupende, van Yserachtighe smaeck, 'twelck niet dan int lest vanden dronc vernomen wordt.

Dese Fonteijn suyvert de lichamen, verjaecht de derden daechs coortsen, en de ghebreken van't Graveel; dit selfde water wordt tourbel aent vier gestelt, ende ten laetstẽ roodachtich. Ende wordt noch ghewesen sekere Fonteyn ontrent Tongeren / torbel van water / daer de voorsz. crachten/by Plinio verhaelt/aen souden blijcken. Doch Guicciardinus meent dat niet by Tongeren, maer by Spa vijf mylen van Ludick dese Fonteyn soude zijn / daer voorwaer veel ghesonde wateren beproeft worden / onder welcken de principaelste Sanuenier ghenaemt is/ghelegghen op een hooghe berge/ghesont voor de derden-daechs coortsen/watersucht/'t graveel/de terende coortse / ende meer andere pijnlijcke sieckten / hebbende oock een smaecke / die niet en treckt op't Yser / dan int lest vanden dronck/ 'twelck door yserachtighe Mynen comt/ daer dese Fonteyn door loopt/dat zy ghemeen heeft met 't Pliniaensche water. In somma dese Fonteyn is wonderlijcken wel bekent/door de gantsche Werelt / is altoos daer over een vertrecke gheweest van veel siecke menschen/ dan is de cracht (ghelijckmen seyt) van dit water nu seer vergaen / ende wordt niet meer soo medicinael ghehouden; 'tcan zijn door eenighe veranderinghe vande tijt/die alle dinghen verset/ ghelijck d'exemplen ghenoch betoonen / soo dat 'tselfde daeromme niet en is te verwonderen.

Andere steden van't Bisdom van Ludick en zijn so seer vermaert niet / met eenighe sonderheyt / ende daeromme hier bysonder niet te beschryven : doch staet niet te vergeten / dat dit Landt eertijts Eburonia in een van zijn deelen is gheheeten / bewoont by een oudt volck Eburones, ghelijck dat noch eenichsins blijckt/by een oudt plaetsken/een myle van Ludick, Ebure ghenaemt / alsoo oock S. Truden, een stedeken van dit Bisdom een plaets gheweest is vande Centrones, volck Cæsari oock in Commentarijs vermaent.

HEt Graeffschap van Namen is besloten tusschen Brabāt/ Henegouwe ende 't Landt van Ludick: Heeft een cleyne heerlickheyt/ ēn seer berchachtick/ doch lustich ende profytelijck/ overvloedich in Mynen van goet Yser / brenght oock Marber van swert met root ghemenght ende andersins/ daer de Kercken ende huysen van groote Heeren mede verciert wordē. Men heeft oock binnen corten tydē int Graeffschap van Namen begonst de Steencolen te delven/ nu al inde beschryvinghe van Ludick by ons vermaent. Dit ghewest is verrijckt met de vermaerde Reviere de Maes ende met de Sambre, welcke wateren deur 't Landt loopen/ met groot profijt der Inwoonderen; 'theeft oock schoone Boscagien/ daer wel t principaelste af is t Bosch van Marlaigne. Vier bemuerde steden zijn onder t Graeffschap begrepen/ als Namen, Bovines, Charlemont ēn Vallencourt, ende daer beneffens hondert vijf en tachentich dorpen.

De Hooftstadt Namen heeft/ so veel den naem aengaet/ een duysteren oorspronck/ dan sommighe meenen/ of uyt haer eyghen hooft; of door een kennelijck bewijs/ dat op de plaets daer nu 't Casteel is/ opt hoochste vanden Berch/ eertijts ghevierd is gheweest een Godt Nanus, die aldaer aende vraghers van toecomende dinghen antwoordt gaf; tot den tijdt dat Christus aldaer ghepredickt worde; want alsdoen is hy/ ghelijck verwonnen/ stom ghebleuen; Van dese Godt soude d'omliggende plaetse Namen zijn geheeten/ op haer tale Namur, daer ooc dan het Graeffschap van Namen af ghesept wordt. Dit schijnt een oprechte fabel te wesen / gelijck ooc dan niet veel warachtigher is/ dat Namen soude ghesept wesen als een Nieuwe Muur, of Nemur. Voorwaer 'tis te beduchten dat dit al ghevecht is / van eenich volc/ datmen Andabatæ noemden/ die blindelinghs toe tasten/ ghelijckmen sept: Raeck wat, heb wat. Anders is de stadt gheleghen tusschen twee berghen/ op de slincker zyde vande Maes; also de Sambre door de stadt passeert/ die oock dan inde Maes valt / heeft van oudts de heerlijckheyt van een Graeffschap/ ende wordt aldaer de provincialen Raet ghehouden/ die tot Mechelen appelleert. d'Inwoonders zijn cloeck ter Oorloch/ ende haer Prince toeghedaen/ spreken nu Fransoys / zijn beleeft/ Edel van manieren / ende oock onder velen van goede gheslachte/ hoewel zy (naert schryven van Guicciardinus)

Milliaria Germanica
1 2 3
Septentrio
Occidens
Oriens
NAMUR
Nivelle
Petit Reulx
Camone
Orbais
Hedin
Linche
Hannuye
Folz
Auernas
Villeer
Bonimale
Merdorp
Thourme
Walef
Croiaunt
S. Paul
Perwes
Ramely
Max
Latin
Eyngen
Bassy
S. Troy
Sombrf
Harlev
Falaizs
Fissfontayne
Amsy
Viler
S. Gery
Grenaige
Meliori
Genblou
Vodon
Acoche
Tranne
Mele
Thuneon
Ligny
Fauno
Lemasnil
S. Denis
Weret
Forai
Malroy
Basonhalt
S. Victor
Sare
Huy
Versu
Modes
Ville
Silles Chast
Telon
Iume
Fansen
Imeppe
Spy
Pony
Bes
Contrze
Plony
Heppegnys
Charnoy
Yauan
Erpen
Hesturd
Aden
Fontaine
Monteguy
Chastelet
Aeies
Roulx
Ham
Lodion
Namur
Almage
Iasele
Teff
Noygn
Verlu
Lamb
Florffabb
Yonere
Sedan
Fosse
Foz
Doue
Cro
Gaine
Mones
Mauler
Floree
Monfrin
Thill
Ore
Ferval
Romen
Reuier
Frapen
Alestin
Fontin
Deue
Auencon
Chimey
Marer
Staue
Dorer
Aeby
Jetsen
Pars
Bouingne
Hour
Lignen
Lutzenburgi Du
Frayens
Dinant
Mouliupane

Guiccardinus) upt bastardpen de groote familien meest bestaen.

Bovines lept op de slincker zyde vande Maes/was eertijts wel bewoont / maer lept nu seer gheruineert ende door't oorlogh verwoest.

Charlemont, by Carolus V. ghetimmert/teghen de Fransoysen/lept op een bergh/en wordt sterck ghehouden.

Valencourt is een proper stedeken. Voorts is dit Graefschap onder Philippus Bonus, Hertoghe van Bourgondien, ende Grave van Hollandt/ bp de andere heerlijckheyden ghecomen; die in dese Nederlanden daer nae/aent huys van Oostenrijck vervallen zijn.

Beschryvinghe van Lutzemburch.

LVtzemburch neemt de name van de principaelste stadt des Hertochdoms Lutzemburch gheheeten/dan van waer dese naem comt/tselfde wordt voor duyster ghehouden/ ten zy de Revière Elza, int Latijn Alisuncia den name ghegheven/ heeft aen Elzenburch , ende soo voorts aen Lutzemburch, 'twelck niet ongheloofljjck is.

Dit Landtschap heeft aen't Noorden t'Landt van Ludick/ende t'Graefschap van Namen/ aende middach Lorraynen, aent Oosten de Moselle, met het Bisdom vā Trier/ ende aent Westen/eensdeels de Mase/ende eensdeels het Bosch van Ardenne. De Landouwe is heel bergh-achtich en boschachtich/also 'tvermaerde ende wijtstreckēde Bosch van Ardenne daer ontrēt ende oock in gheleghen is. Doch heeft Lutzemburch niettemin een sachte locht / is daer over oock vruchtbaer/ghelijck dan alle daechs de bosschen afghehouwen worden/ende tot goet Coren land/ ghemaeckt/begrijpt voorts 23. steden/ende 1169. dorpen.

Lutzemburch is de hooft stadt/by Ptolemæo Augusta-Romanduorum gheheeten / lept op een onghe-

Lutzenburg
PARS GALLIÆ
GERMANIÆ PARS
Oriens
Mill Germanica
5
10
Limburch
Namur
Dinant
Bullon
Lutzenburg
Trier
Metz
Sarbrucken
Chimay
Marieburg
Philippeuille
Beaumont
Gemblours
Bastoigne
Dietkirch
Martelenge
Arlun
Virton
Longion
Theomille
Konigsmacher
Bosonuille
S. Barbe
Guemund
Lehach
Metloch
Sarburg
Wasserbillich
Dalheim
Bernecastel
Veldentz
Numagen
Cochem
Munster
Monceal
Blanckenheim
Hunen
Areburg
Arwiler
Gemund
Stavelot
S. Vit
La Roche
Durbuy
Hotton
Bomal
Fontaine
Thuin
Walcourt
Florence
Fabayart
Moncorne
Fintain
Masieres
Ville Franche
Mentegny
Estaing
Hannouille
Mesieres
Loray

een ongheliјcke plaetse/ verchachtich over d'eene zyde eñ heel plat op d'ander kant: Heeft schoo ne kercken ende wel gheboude huysen; Is daer over een woonplaets vanden Provincialen Raedt aldaer/inde welcke gheployt wordt in Hoochduytsche ende Fransoysche tale / naer dat de plaetsen vant Hertochdomme gheleghen zijn/aenghesien veel steden ende dorpen de Hoogh-duytsche tale gebruijcken/gelijck binnen de stadt van Lutzemburch selfs/ Arlon, Rodemarck, Tionville, ende andere/daer teghens binnen Iuoys, Mommedi, Marvil, ende Danvillers, d'in-woonders Fransoys spreken. Van desen Raedt appelleert men tot Mechelen/alwaer de schrif-turen dan uyt het Hoochduytsch in Fransoys over ghestelt worden. Het placht Lutzemburch maer een Graefschap te wesen/ ende meent Guicciardinus, dat by tyden van Henricus septimus, Keyser vã Roomen/ende Graef van Lutzemburch, dese Provincie tot een Hertochdom soude opgherecht zijn/ door bysondere tucht/die dien Keyser gheleeck/ om zijn heerlijckheyt tot een weerdiger naem op te halen. Waerlijck Lutzemburch is tot alle tyden ee oprechte Wiege vande Fortuijn ghewee st/ hier ende daer by menigerley vyanden gestooten/dickwils berooft/ ghelijck 'tselfde wel te sien is aen de vervallen huysen ende sloten/oock ghenoch ghelesen wordt inde Historie van Bellay.

Arlon, een ander stadt in dit Hertochdom/leyt op een hooghen berch/eñ was eer een plaetse/ daer de Goddinne Luna ghevierť worde/ daerom Ara Lunæ by den ouden ghesept. Hier benef-fens meenen sommighe/dat meest alle de steden vã Lutzenborch/naer eenich Heydensch Godt souden ghenoemt zijn; te weten Iuoys, van Iuppiter; Soleure, van Saturnus; Verton, van Venus; Marville, van Mars; Malmedi, van Mercurius; twelck so vreemde speculatie niet en is. Voorts Tionville een frontier stadt van Lutzemborch/wordt voor een stercke plaets ghehou-den/ende een schanse teghens de Fransoysen / doch by haer inghenomen int jaer M. D. LVIII. ondert beleyden vanden Hertoch van Guise, (waer oock doen bleef den vermaerden Petrus Strozza Italiaen/een vande vier Maerschalcken van Vranckrijck.

Grauemackren ende Coningmackren zijn stedekens aende Moselle gheleghen. Echter-

nach is

nach is een vermaerde Abdye. Baſtonac wordt ghehouden als de coopſtadt vant heele Landſchap/ende lept naer't boſch vã Ardenne. Zijn oock in Lutzenburch Neuf Chaſteau, Chini, Marzes, Ferte, S. Vit, Van welcke breeder beſchrpvinghe is by Guicciardinum voorſz. ende by Ortelium in zijn Reys-boecrken.

D'inwoonders hebben wonderlijcken veel verdriets moeten lyden in voorleden Oorlogen/ ende oock in deſe onſe: zijn daeromme veel naer ander Landen gaen woonen / oock veel inden krijch getrocken. Behalven nu thuijs van Lutzenburch / daer veel doorluchtige Keyſers uyt ghesproten zijn/ worden anders oock veel Edelluyden ghevonden / van hoogher afcomſte/ die doch teghens haer onderſaten ſo meeſterlijcke leuen/dat de ſelfde luttel ſchelen vã ſlauen/ welcke maniere van regeren/haer noch ſchijnt aenghebleuen te weſen/vande oude Gallos, die alſoo met haer vaſſallen ende ſubjecten leefden/ghelijck dat Cæſar ſchrijft. Naer veel veranderingen van Heeren ende Princen/is ten laetſten onder Philippus, de goede Hertoch van Bourgonge, dit Landtſchap ghecomen / ende ſo voorts metter tijt aent huijs van Ooſtenrijck ghevoecht/ bpde andere ſtaten vande XVII. Provincien.

Beſchryvinghe van Henegouw.

HEnegouw, naert uytwpſen vande Boecken van Cæſar, is een goet deel vant landt ende Provincie/dat by zijn tyden vande Nervios, een vermaert volck/bewoont was/die haer hooft ſtadt binnen Doornick hadden. Dit landt heeft dickwils (ghelijck upt d'oude Hiſtorian blijckt) van name verandert: was eerſt Pannonia gheheeten (ſo wp Leſſabæo gheloovẽ/ die ſulcks vanden God Pan afbrenght/in deſe landen ſeer gheert) daer na Carbonaria, oft Saltus Carbonarij, oock Neder Picardien, ende ten laetſten Hannonia; (Haynault,) ghelijck ſom-

mighe willen/van eenighen Tropaenschen Hanno; of als andere beter segghen/van een revierken Hayne, dat door de Provincie loopt. Wy noement Henegouw: dat is/t Landt van Hayne of Hene; want (Gouw) beteyckent inde Duytsche tale een landt.

't Graefschap van Henegouw is bepaelt int Noorden met Brabant ende Vlaenderen/ aenden Middach met Champaigne ende Picardia, int Oosten met 't Graefschap van Namen, eñ een stuck vant Bisdom van Ludick, int Westen met de Scelde, eñ een deel van Walsch Vlaenderen: streckt sich alsoo inde langhte begrypende byde twintich mylen/ende in de breete by de sestien/wordt bespoeyt met verscheyde Revieren/als de Scelde, de Sambre, de Teure, ende andere minder waterkens; heeft Meyren/staende wateren ende Fonteynen in overvloet / is verciert met schoone boscagien ende foreesten; waer de principaelste af zijn S. Amandt eñ Marmoult.

't Landt is overvloedich in lustighe houen ende in vette weyden/ bequaem voor de beesten/ vol met schoone fruijt boomen/ende bouen al vruchtbaer in goet Coren: Heeft daer beneffens op veel plaetsen schoone Mynen van goet Yser ende Loot / oock berghen om schoone steenen uyt te halen / daer de huysen van groote meesters ende sepulturen wonderlijck mede verciert worden. De Steen-colen worden oock mede hier ghevonden / maer niet soo goet als int landt van Ludick, ende hebben stercker reucke. Vier ende twintich bemuerde steden worden in Henegouwen ghetelt: namentlijck:

Berghen, int Walsch Mons, om dattet op een cleijn berchsken gheleghen is / aende Reviere Troville, een stercke stadt/daer grooten handel is van sayen: die oock wel eer van Carolo magno ghemaeckt was de hooft-stadt van Henegouwe, ende oock bysonder met de heerlijckheyt van't Graffschap voorsien/daer de Grauen van Bergen in bekent zijn gheweest/tot dat die weder opghenomen hebben den tytel van Grauen van Henegouw.

Valencijns, eertyts een Casteel alsoo gheheeten int Walsch Val de Cignes, dat is / de Valley van Swanen / om dattet in een laechte gheleghen was / daer veel Swanen ghesien worden: 'twelck een wel bewoonde ende stercke plaets is/ voorsien met rijcke inwoonders / die tot den

coophandel

HANNONIA
FLANDRIÆ PARS
LEODIENSIS PARS
Granmont
Halle
Brane
Lesſiues
Sylly
Enghien
Nuelle
Eschanafsa
Hautain
Aeth
Brame
L'escault flu.
Luze
Lombiſe
Soignies
Tournay
S. Anna
Chieure
Neufmaiſon
Bury
Haiſne flu.
Roeulx
Plaigne
Harchies
Bellecourt
S. Amand
Conde
Mons
Binch
S. Giſlain
Sambre flu.
Marchiennes
Boſsut
Nauay
Hauchin
Blangy
Teumont
Thuin
Wallincourt
Vallenchienes
Mabuge
Douay
Bauay
Enſe flu.
Bouchain
Famars
Arleux
Werchyn
Quesnoy
S. Remy mal battu
Beaumont
Preux au bois
Berlaymont
Mariebourg
Ranſe
Cambray
Landrechis
Auennes
Chasteau en Cambreſi
Lieſses
Chimay
Chaſsillon
Vauchelle
Fiumay
Milliaria Hannonica
1 2 3 4 5
Terlon
Chapelle

Coophandel ghenegen/groote trafijck doen/niet onderworpen de reste van Henegouw, maer hebbende bysondere heerlijckheyt / vervolgende d'appellen niet tot Bergen, daer den Provincialen Raedt is: maer te Mechelen.

Ontrent een myle van Valencijns, is de schoone Abdye van Vicoigne, daer een uytnemende ghestoffeerde Librye is/ in alle soorten van boecken.

Bouchaijn, gheleghen aende slincker zyde vande Scelde, tusschen Valencijns eñ Camerijck, vermaert als de hooft-stadt vant Graefschap van Oostervant, vande Ooster Gothen, alsoo ghenaemt/ die in dese plaets haer residentie hebben ghehadt. Dit Graefschap (op dat wy tselfde hier met aenwysinghe segghen) is wel eer gheweest aen't huys van Borselen in Zeelandt/door Philippus Bonus, die dat aen Heere Franck van Borselen, doen ghetroude Man van Vrou Iacoba, Gravinne van Hollandt / heeft laten volghen / ghelijck de Hollandtsche Cronijcken vermelden.

Quesnoy, een proper stedeken/Landrecy, vernaemt door't belech by Carolo v. daer voor geslaghen/int jaer M. D. XLIII. Avesnes, Cimay, daer d'Hertoch van Arschot, Prince van Cimay af ghescreven wordt/ ende naer meeninghe van Guiccardijn, de gheboort stadt van Ian Frossardt, Historie schryver der Fransoysen; Marienboch, alsoo ghenaemt van Maria, Coninginne van Hongherien/ een stadt viercant gheleghen/ ende byeans onwinlijck / om de stercke bolwercken daer zy mede beset is; Philippe-ville, oock een stercke plaetse van Coninck Philippus gheheeten; Beaumont, op een schoonen berch gheleghen/oorsaeck vande naeme/toebehoorende den Hertoch van Arschot.

Mabuge, een stedeken tot den handel gheneghen; Bauais, Belgium Cæsaris, of Baganum, of Bagacum Ptolemæi, een oude stadt daer noch eenighe antijcken worden ghevonden: Waer ooc op de marckt een steenen colomne gesien wordt/daer vande inwoonderen ghesept worden haer begin te nemen die vermaerde weghen/ naer Gallien verspreyt / met een hooghen ende rechten loop. Dat Brunechildus dese straten soude hebben doen maecken wordt gemeent/ende daerom noch

noch gheheeten Chemins de Brunehault: het is te verwonderen/ dat die weghen hoogher zijn dan d'aenlegghende Landen vander zyde / dat zy naer de vermaerste steden in Vranckrijck strecken / dat zy met Keyen / die nochtans inde ghebuer landen niet ghevonden worden beset zijn; so dat yemandt soude moghen dencken/ dat die steenen uyt der aerden opgecomen souden zijn/of ergheus uyt de locht gheregent/ of meer dan met menschen handen uyt de gantsche werelt tsamen versaemt; tot maeckinghe van sodanighe straeten.

Bins of Binche, eē plaets daer de Coninginne Maria liefde te wesen/ende die zy verciert hadde met schoone Hoven ende Paleysen; doch by den Coninck van Vranckrijck int jaer 1554. gheruineert ende verbrant.

Reus, een stedeken (gelijckmen hout) van oude tyden af vermaert/ toebehoorende aent huys van Croy.

Sogni bekent door't bosch van Sonien; Braine le Conte, ghenaemt van Brennus, (soo't de Goden belieft;) Enghien, Lessine, Cheure, aende Heeren van Croy behoorende. Ath, daer veel gheleerde mans uytghecomen zijn; Halle, San Guilliain, Conde, Leuse, Pequecourt, ende Fonteine le Vesque.

Boven de steden verhaelt worden noch in Henegouw ghetelt 950. dorpen / met andere Casteelen ende heerlijckheden: so dat dit Graefschap onder sich heeft een Principaute / 8. Graefschappen/ 12. Pares, 2. Baronyen/ 6. Abdyen/een Maerschalck/een Seneschal/een groot Jagher/een Camerlingh/ende andere dienaers ende Officiers vanden Heere / erffelijck inde gheslachten van dese Provintie; seker in alle Edeldom florerende ende bouen andere Landen bysonder te verhalen: daerom oock een moedere van veel Capiteynen ende Soldaten / te Peerde ende te voete/ die ghetrou aen haer Heere/nochtans die vryheyt met een spreeckwoordt in sonderlinghen acht hebben; alsoo zy segghen: Pays de Haynault tenu de Dieu & du Soleil: dat is: 't Landt van Henegouw, van Godt ende de Son te leen gehouden: 'twelck met dese Veersķēs kan besloten worden:

Godt

God alleen die de Locht ende Sterren regeert,
Met de blinckende Son van dit Landt recht begeert.

Door de doot van Vrou Iacoba voorsz. is dit Graefschap / met oock de Landen van Hollandt ende Zeelandt/door erffenisse/ aen Philippus Bonus ghecomen / ende soo voorts aen zijn erfghenamen.

Beschryvinghe van Artoys.

IN dese Provintie worden van Cæsar ghestelt Atrebates, van haer hooftstadt Atrebatum, nu Arras, oft Atrecht also ghesept / daer oock op huyden af comt de naem van Artoys. De palen van dit Landtschap zijn verschepden gheweest door d'oorloghen/nu vermindert; nu weder vermeerdert/so dattet veel te langh soude vallen te verhalen/ hoe ende op wat manieren sulcke veranderinghe toeghegaen is.

Nu ter tijt is Artoys naer het Oosten aen Walsch Brabant ende Cambresis ghelegen/naert Westen ende den Middach aen Picardyen, aent Noorden met de Reviere Lijs ende Neuffosse afgheschoten van't Graefschap van Vlaenderen: behoorende wel eertijts aende Croone van Vranckrijck; alsoo S. Ludovicus tot een Graefschap dit landt opgherecht heeft / verleenende tselfde aen zijn broeder Robertus. Met 'tverbont dat tusschen Carolus V. ende Franciscus I. Coninck van Vranckrijck/int jaer 1529. ghemaeckt worde / quam Artoys gherustelijck aent huys van Oostenrijck.

In getempertheyt van locht ende vruchtbaerheyt vant Aertrijck verscheelt dese Provintie niet veel van Henegouw, doch draecht overvloedigher Coren / dat d'inwoonders groote proffyten aenbrenght.

Britannici maris pars
ARTESIA
Miliaria Artesiæ
2 4 6 8 10
Flandriæ pars
Picardiæ Pars
Meridies
Oriens
Cales
Bergen
Hames
Watene
Bambeke
Popringen
Ambleteul
Ardres
Caßel
Ipren
Meeßene
Lambres
S. Omar
Beile
Comene
Cortryck
Bolongne
Celles
Teroane
Spiere
Le Portet
Mergent
Arien
Eiteren
Rÿßel
Caux
Robeque
Hardelot
Renty
Liliers
Allene
Estaples
Bethune
Pernes
Sady
Pont a Vendin
Orchies
Mon strul
Bugny
Lens
Fline
Bricque
Ricquebourg
S. Paul
Souchies
Douay
Pas
Hesdin
Vitry
Peckencourt
Bonchain
Pont Aßelan
Mont
Berlette
Aras
Dompire
Treport
Hesdin fert
Arleux
Marteloy
Lemille
Auxi
Hamelincourt
Les tluse
Baret
Portet
Bernual
Austi
Crotoy
Dorlens
Pas
Audinfert
Ecou
Cayen
S. Valeri
Pames
Authye flu
Cambray
Criel
Abbeuille
Donqueure
Bapame
Diepe
Pont de Remi
Authy
Deumont
Benteul
Baeuille

Dese steden worden in Artoys ghetelt: Atrecht, S.Omer, Bethune, Aire, Bapasme, Hedin, S.Paul, Pernes, Lillers ende Lens. Boloigne, Cales, Guines ende Ardres, (die oock onder het Graefschap van Artoys behooren) worden Vranckrijck ghemeenelijcken toegheschickt.

De stadt Atrecht is aende reviere de Scarpe gheleghen/ende wordt in tween gedeylt/ waer af 'teene deel Cité ghenaemt/den Bisschop van de stadt toebehoort/ ende het ander den Graue van Artoys: hoe wel nu de Bisschop geestelijcke ende waerlijcke jurisdictie heeft/ soo kent hy nochtans den Graue voor Over-heer; vanden welcken hy oock vercoren wordt/ ende voorts by den Paus bevesticht. Het Bisdom heeft schoon incomẽ/ principael alst Coren wel geslaecht is. De rijckste Abdye vant gantsche Landt is binnen Atrecht, ende wordt ghenaemt d'Abdye van S. Vedastus, hebbende voor jaerlijcks incomen wel 20. duysent ducaten.

S. Omer is by S. Audamaro opgemaeckt/ende van een Casteelken tot heerlijckheyt van een stadt ghebracht/was eertijts Sithieu gheheeten; een bekende plaets ende oudt/ so daer (ghelijck niet ongheloofiijck is) naer 't schrijven van Ortelio, Iccius portus gheweest heeft/ daer Cæsar, om in Enghelandt te varen/ 'tscheep ginck. Dat de Zee aen dese stadt placht te comen/ die nu wel 8. mylen verscheelt/ wordt bewesen met de hooghe stranden rondtomme S. Omer, met de Canael ghenaemt Fosse Nefue, een stuck ofte hoeck vanden Oceaen, met de daghelijcksche vindinghe van Anckers ende andere Scheeps instrumenten/ sekere argumẽten vande eertyts aenspoelende Zee. Daer oock toe helpẽ mach het oudt verhael vã de Morinos, die als d'uyterste ende laetste volckeren Galliæ ontrent het ghedestrueerde Terruaen, ẽn oock in dese contreye ghestelt worden: So dat oock Virgilius schrijft:

Morini 'tleste volck end' oock de Rhijn twee-hoornich.

Niet verre van S. Omer is een vermaerde Meyr/ daer drijftighe Eylanden in zijn/ die met een coorde ofte Cloet hier ende daer wordẽ getrocken/ effen juyst als Plinius vande Calaminæ Eylanden in Lydia is schrijvende. Ende op dat niemandt en meene sulcks fabel te zijn; of oock de Eylanden cleyn te wesen/staet te wetẽ dat Ossen ẽn andere beesten daer op geweyt worden.

Onder

Onder dese Eylanden inde winter/ende oock byde heete Somer / schuylt een groote menichte van Visschen/om de vorst ende hitte t'ontgaen.

Beneffens al de voorghenoemde steden / worden ghetelt in Artoys 754. dorpen / sonder de Casteelen ende heerlijcke huysen/dier veel zijn. Het Principaute van Espinay, 't Marquisat vã Renty, ende andere Graven/Vasallen/als van Boloigne, S. Paul, Blangys, Faucqueberge, &c. hooren aen dese Provincie/daer by ghevoecht neghen Castelleynschappen oft Baillyschappen/ ende 28. Abdyen.

De principaelste Revieren zijn de Lijs, Scarpe, Aha, Cauche ende Authy.

D'inwoonders van't Graefschap zijn rijcke luyden / seer gheneghen tot den Coop-handel/ strijdtbaer/ te Peerde ende te voet / daer seer toe helpt de daghelijcksche aenvechtinghe vande Fransoysen / die dan d'Artesiens ervaren Krijgh-luyden maecken : zijn daer over ghetrou aen haer Heere ende doot vyanden vande Fransoysen : haer spraecke treckt opt Fransoys/ doch grover.

In voorleden tyden is Artoys aen Vlaenderen gheweest/daer nae aen een bysonderen Graef/ onder S. Ludovicus, (ghelijck ghesept is) ghecomen/ ende ten laetsten door erffenisse aen Ludovico, Grave van Vlaenderen/ van weghen zijn Moeder Margarita de Francia ghebracht; tot dat Ludovicus de elfde/Coninck van Vranckrijck dat weder heeft betrachticht : 'twelck met het accoordt tusschen Carolus den 8. Coninck van Vranckrijck / ende Maximilianus Keyser/ aen Philippo, Eertshertoghe van Oostenrijck/als rechte erfgenaem daer nae verleent is: dies by d'andere Landen ghevoecht/blinckt mede vande XVII. Provincien eene.

Hoewel

HOe wel de name van dit Landtschap niet seer oudt en is/ also dat over de vijfhondert jaren ghelenden qualijck schrijver soude moghen ghevonden worden; dier af vermaent / is nochtans de duysterheyt vanden oorspronghh so groot/ dat niemant daer over yet sekers kan by brenghen. Sommighe willen dan den name trecken van Flambertus, een Neve van Clodius, Coninck der Sicambren, ghebooren van zijn suster Blessinda, ende van Falandus, dien Clodius soude Gouverneur ghestelt hebben van Roan ende d'omlegghende Landen/ als hy die verrachticht hadde. Andere hebbent liever te soecke/ aen eene Flandrina, huysvrou van Liederick Grave van Harlebeke, naer welcke/ om haers mans groote diensten in ghedenckenisse te houden/ door Caroli magni gunste/ dese Provintie soude Flandria gheheeté zijn. Andere meenen dat vande vlaghen ende winden/ daer dit Landt om de naegheleghen Zee (die dickwils veel quaets dede/) sonderlinge mede gheplaecht was/ Vlaenderen soude comen/ als Vlagenerde; of soo't een Latijnsch woordt waer: a flatibus; dat oock winden beteyckent; so grooten onsekerheyt van opinien is hier inne gheleghen.

Also nu veel verscheyde heerlijckheden / volckeren/ steden/ etc. in een ghevoecht/ dit Graefschap maecken/ heeftet oock by sondere namen ghehadt van te voren/ in bysondere deelen. Die ontrent Calis, ghelegen zijn/ worden inde oude Caerten van Ortelius, Oromansaci, geheeten; die ontrent Teroane, Morini; De Bruggelingen, Grudij; De Gentenaers/ Gorduni, &c. Die van Yperen, Pleumosy, welcke naemen nu al verandert zijn: ghelijck alle andere; blyvende by wylen noch een cleyn gheluyt/ daermen de Romeynsche woorden aen kennen mach.

Met bosschen ende wildernissen is Vlaenderen van oudts seer beset gheweest/ ende wordt daeromme de Gouverneur van Vlaenderen ghenaemt Forestier de Flandres. dat is Houtvester van Vlaenderen: welcken tytel laetst ghedraghen heeft Baldoinus, die bevanghen met de liefde van Iudith, dochter van Carolus Caluus, Coninck van Vranckrijck/ haer comende uyt Enghelandt weduwe doort sterven van haer man Edulfus, Coninck van Engelandt op Zee gheschaeckt heeft / ende naer dat de gramschap vanden Coninck haer vader ter neder ghelept

was/ door

Septentrio
GERMANICUS OCEANUS
FLANDRIA
Oostende
Midelkercke
Nieuport
Brugge
Sluijs
Ardenborch
Hulst
Axele
Antwerpen
Ghendt
Eekelo
Assene
Dorecele
Steken
Beueren
S. Niclaas
Repelmonde
Lokeren
Oudenborch
Seuecote
Winendale
Thorout
Praet
Ursele
Poucke
Dixmude
Wingen
Tielt
Deinse
Grevelinge
Bergen
Hondscot
Rousselare
Nortscote
Wacken
Ingelmunster
Iperen
Poperingen
Bambeck
Watene
Cassel
Eeke
Messene
Belle
Cortrijck
Comene
Auelghem
Nazarette
Waregem
Oudenarde
Gaueren
Sottegem
Nienoue
Geerdsberge
Ronse
Gonterro
Aelst
Dermonde
Viluorde
Asthe
Brussel
Halle
Lessines
Aeth
Engien
Lenze
Chieure
Soignies
Roeulx
S. Gislain
Mons
Binch
Conde
S. Amand
Valenchennes
Pecquecourt
Douay
Souchies
Lens
Flines
Orchias
Pont a Vendin
Allene
Bassy
Rijssel
Tornay
Cysoin
Spiere
Torquoy
Molenbai
Haeskerck
Mergem
Eitteren
Leye flu.
Arien
Robeque
Lilers
Lumbres
Terouane
S. Omar
Mardic
Dunckerck
Souteote
Ten Duynen
Milliar. Flandriæ comm.
5
8
Oriens
Occid.

was/doort tusschen spreken van sommighe Edelen/zijn vrienden ten laetsten Vlaenderen/ als Grave vanden Coninck/voor zijn huwelycks goet/met Judith gherreghen/ende als een Leen vande Croone van Vranckrijck beseten. Was daer over Vlaenderen doen ter tijt ghedeelt in drie deelen: waer van het eene met titel van Graefschap onder den Coninck van Vranckrijck stonde/het ander als een eyghen patrimoniael goet den Graef selfs toebehoorde; het derde den Keyser/onder wien tselfde deel/als vande Romeynsche macht afgenomen noch ghebleven was. Op huyden wort Vlaenderē gedeelt in Duytsch oft Vlaemsch Vlaenderen / daermen de vlaemsche tale ghebruyckt/in Walsch Vlaenderen/ende s'Keysers Vlaenderen : 'twelck een oude reliquie vande heerschapppe der Romeynen / oock op een andere naem 't Graefschap van Aelst ghesept wordt/vande stadt Aelst, daer inne gheleghen : wordt daer beneffens oock ghescheyden int landt van Denremonde, 't Graefschap van Aelst, de vier officien die zy Ambachten noemen/als van Axel, Hulst, Assenede, Bouchouten, 'tlandt van Waes ende Ouerlcelt, daer oock 't Landt van Bornhem in begrepen is. Soo zijn oock in dit s' Keysers Vlaenderen de Principautez van Steenhuysen ende Gareren, de Baronyen van Boelarde, Goukren, Liekercken, Lombeke, Neyghem, Sotteghem, Scorisse, Waes, Beveren, Saeftinghen, Bornhem, Roden. Hier is mede in gheleghen het dorp Velsicke, daer sommighe Belgicum af maken / een plaets waer de Nederlanders Belgæ af souden heeten. Wordt hier over dese portie van Vlaenderen ghehouden voor de vruchtbaerste.

Duytsch of Vlaemsch Vlaenderen is bepaelt aent Noordē met den Ocean, aende Middach met de Reviere Leye eñ Walsch Vlaenderen/ int Oosten met de Scelde ende s'Keysers Vlaenderen/int Westen met Fosse neufue ende Artoys. Dit deel is so vruchtbaer niet/ maer heeft een sandtachtighe ende maghere grondt/die doch draecht Rogghe/ Haver/ Erweyten / Vlas ende Kennip in menichte. In dese portie van Vlaenderen zijn drie hoofsteden / de vier deelen van Vlaenderen/alle de Zee Havenen/ de heerlijckheyt van Wynoxberghen, ende meer andere bemuerde ende onbemuerde steden.

Gent is

Gent is d'hooftstadt/door de comste van Iulius Cæsar Odueum ghenaemt;oft ghelijck andere willen Clarinea,ende daer na Gaida, van een Casteelken by Cæsar aldaer opghetimmert: Welcke autheur schijnt de Gentenaers Gordunos te noemen. Vande Wandalen, die aldaer mede hebben haer neuse ghesteken(soo't Godt belieft) comt de name van Want, daer nae Gand ende Gent. De stadt/so veel de gelegentheyt aengaet/is sterck ende wijt/ so dat onder de grootste steden van Europa,Gent,met recht mach ghestelt worden; begrypende met haer muren 7. Italiaensche mylen:daer oock binnen zijn wel 23. bewoonde Eylanden/ door de Revieren die langs de stadt loopen/Goten ende water tochten alsoo ghemaeckt. De Revieren zijn drie/de Scelde,de Leye en de Lieue: behaluen de cleyne Bruggen die ontallijck zijn/ worden ghetelt 98.daermen met pleyten lichtelijcken door kan passeren.

Dese stadt heeft over langhe tyden wel bewoont gheweest / dan om der Inwoonderen hoveerdye ende oproerighe weelde/van haer Grauen selfs dickmael ghecastijt ende verdestrueert: daer oock Carolus V. een Casteel heeft om doen timmeren / inde plaetse daer eertijts placht te staen d'Abdye van S. Bavo, die doen overghesett is tot S. Ian Baptist, daer die nu noch met tytel van Prooltdye resideert/ ende heeft groote macht ende een heerlijck incomen. Vier edele familien plachten Gent te regeren/de Sersimons,Bette,Borluut ende Serfanders. Binnen Gent is de Provincialen Raedt van Vlaenderen/ende de Camer daermé vande Leenen handelt. D'inwoonders zijn cloecke luyden/ende bequaem tot den handel/veel Wevers/ die aen Vlaenderen groot profijt brenghen/ende zijn (gelijck Guiccardinus verhaelt)ingheſtelt by Graef Baldoyn, sone van Arnulphus,int jaer D. CCCC. LXV.

Brugghe is de tweede hooftstadt / die wel eer met haer schijnsel alle d'andere plaetsen van Vlaenderen heeft verduystert / door de Coophandel ende neeringhe/die aldaer floreerde / ende daer na t'Antwerpen is over geset. Heeft doch niet al haer claerheyt verloren/alsnoch met den prosperelijcken handel van Wolle vermaert. Hoe wel nu gheen Revieren aen dese stadt comen/ noch oock eenighe Zee-hauen/zijn nochtans sommighe Canalen ofte Vaerden gemaeckt/met

so groote costen ende moeyte/datse in diepte ende wydde veel schiprijcke Revieren te bouen gaē. Dese Canalen comen t'samē te Damme,ende vallen by Sluijs inde Zee. De const die hier inde wateren met sluysen te behouden ghebruyckt wordt/alsoo dat het Soute water vande Zee niet en vermenght met het binnelandtsche soet water/ is wonderlijck om sien:tot een monster / soo dien onbetemden ende verwoestē Ocean, met houte dueren uyt ghesloten eñ inghelaten wordt.

Brugghe heeft meer als vier Italiaensche myplen ommegaens / ende is daer over soo groot als Louen in Brabant/doch beter bewoont. Baldowijn de Caluwe heeft dese stadt eerst met muren bekleet. De Huysen/Palleysen ende Kercken zijn wonderlijcken heerlijck. De stratē wel gheordineert; d'Inwoonders rijck ende welvarende: daer oock veel edele ende gheschickte luyden onder zijn.

Yperen wordt ghesept den naem te hebben van een voorby loopende Reviere Ipra geheeten/ ende leyt (ghelijckmen ghemeenelijcke seyt) op een loode gront/ ter oorsaecke van sonderlinghe veel loode Fistulen: die onder d'aerde met conste geleyt/aē yder huys bycans ende straet/ groot gerief van water opbrenghen. Ontrent Yperen is wel de beste ende vruchtbaerste gront vant gantsche Duytsch Vlaenderen.

Het vierde Lidtmaet/daer t'Lichaem van Vlaenderen mede bestaet / zijn de Vrancken / die zy dan op haer tale de Vrien noemen / om dat zy het jock vande Brugghelinghen vanden hals ghesmeten hebben. Haer jurisdictie streckt rondtsomme de stadt van Brugghe, wel over seuen myplen/ende wordt ghemeenelijcken ghesept: 't Landt vande Vryen: also zy daer beneffens van veel Tollen ende lasten bevrijt zijn.

In Duytsch Vlaenderen zijn ooc vier Havenen op de Zee ghelegen/Sluijs by Ardenburch, wel eertijts Rodenburch, Oostende gheleghen int Land vande Vrijen/Nieupoort eñ Duijnkercken: daer een seer goede hauen is/ ende daer d'inwoonders van outs plachten veel te zijn ende seer rijck. Int selfde deel van Vlaenderen zijn:

Vijf Vicomtez, van Gent, Ypren, Vuurne, Haerlebeke ende Wijnoxberghen.

Eenendertich

Eenendertich Castellanyen, ende bouen dien noch veel Casselryen.

Walsch Vlaenderen/om dat de Walsche spraecke aldaer ghebruyckt wordt:is int Noorden gehecht met Duytsch Vlaenderē/int Zuyden met Cambresis, int oostē wordt bepaelt met de Scelt int westē met de Lis eñ Artoys.welcke deel hoewel cleyn/is nochtās bouen het seggen van menschē vruchtbaer/ principael in Corē eñ lustich in weydē.Begrijpt stedē eñ Dorpē/ die met allen rijck ende schoon zijn/daer de principaelste onder is de stadt Rijssel,een heerlijcke plaets/ ende met rijcke Cooplupden bewoont/daer groote menichte is van alle die eenich handtwerck doen/ende principael van Wevers/of die met sulcks omme gaen/ende haer waren senden naer alle hoecken vande Werelt/so dat met recht Rijssel/ by de heerlijcke namen van Antwerpen eñ Amsterdam/haer loff oock voegen mach.

Douay is oock in dese partye gheleghen/ende (soo't schijnt) van Cæsar Caluaces ghenaemt/ aende Reviere Scarpe, die de stadt verdeelt:is een rijcke ende stercke plaets. d'Inwoonders gaen met Coren om/ ende vercryghen met dien handel groot ghelt over. Is voorts Douay mede verciert met een hooghe Schole/van Philippus I I. Coninck van Spaengien inghestelt; heeft veel suyvere Fonteynen/is betimmert met stercke huysen van oude structure/ende wordt noch ghenoemt de Roode stadt.

Doornijck oft Tournay,daer Cæsar Neruios stelt/is de derde stadt/ Ptolemęo moghelijck Baganum geseyt.De Schelde loopt hier midden door/ende is Doornick selfs sterck/wijt/ rijck machtich/met schoone ende heerlijcke huysen verciert.

Om dan cort te maecken/heel Vlaenderen begrijpt 35.bemuerde steden ende andere/die hoe wel niet bemuert/nochtans privilegie van steden hebben.Dorpen worden 1174.ghetelt / daer sommighe met groote streken van huysen bewoont zijn:daer over met de Staten van Barō-nyen/Graefschappen ende heerlijckheden verciert/soo dat de Spaengiaerden/ die met den Coninck van Spaengien eerst over quamen/wel met recht mochten segghen:Dat heel Vlaenderen maer een stadt was.

De locht/hoe wel over al ghesont; is nochtans alder ghetemperste naer den Middach toe ghekeert.

'tAerdt rijck is plat ende effen/niet berchachtich/ bequaem tot bouwinghe / maer principael daert nae de Zee ende Vranckrijck toe strijckt: 'theeft vruchtbare beesten / schoone Peerden: de Schapen Lammeren tweemael oft driemael s'jaers: 'theeft eenighe Boscagien (alsoo't van oudts placht gantschelijck met bosschen vervult te wesen) twee zijn de vermaertste Niepe ende Nonne.

Met 12. Revieren wordt Vlaenderē begoten/ daer de Coninck af is de Scelde, daer nae de Leye, Lieue, Denre, Cale, Scarpe, Colme, Durme, Deule, Emele, Yperleer, Ysere, oft Fletere, Mæne, Maure, Zualme, Marcke. 't Begrijpt oock eenighe Eylanden inde Scelde ende groote Zee naer Zeelandt/ghelijck Cadsant, Oostborch ende Biervliet: daer int jaer 1397. ghestorven is Willem Beuckelens, die (somen sept) eerst den Haringh in tonnen ghepackt heeft / ende met Sout bewaert. 't Heele Landtschap streckt sich naer't Noorden aende Zee/ eñ wordt aen d'ander zyde met de Hont; een arm vande Scelde van Zeelandt ghedeylt: Aenden middach stootet met Artoys, Henegouw, Picardye ende Vermandois: Int Oosten heeftet de Scelde eñ Denre: Int westen so stoot het aen Calis, ende de plaetsen van't Graefschap van Boloigne, daer de Reviere Aa van Vlaenderen ende oock de XVII. Provincien termineert.

D'inwoonders van dit Graefschap zijn yverighe luyden / cloeck op den arbeyt ende coophandel/zijn goede Soldaten/ te voet ende te Peerde/ haer rijckdom onder den ghemeynen man staet in Wolle/ Sayen/ Tapisseryen/ Fustain/ Boucrain/ Borat ende andere Draperyen. Hebben voorts een sonderlinghe ghebreck van hooch spreken / ende wordt ghemeynelijck ghesept Poff Flaminghen: van haren opgheblasen ghemoet: zijn oock nieus gierich ende gheneghen tot commotie; principael die van Gent, daermen dan oock af sept/ dat de Gentenaers haers Heere soon lief hebben ende festeren/dien zy weder/als hy Graef gheworden is/haten.

199

GERMANIÆ PARS
BRABANTIA
Meridies
Oriens
Streien
Dort
Bommel
Megen
Rauestet
Cleue
Reens
Huesden
Seuebergé
S. Gertrud. berg
Schertogen Bosch
Oß
Graue
Gemmep
Goch
Wesel
Breda
Oosterwick
Oudenbosc
Groot Sadert
Tilburch
Box tel
S. Oeden Roy
Kerucn donck
Wel
Bergen
Nieumoer
Baerle
Oirschot
Eyndhouen
Helmont
Alpen
Gelre
Orsoi
Putte
Hoochstraten
Thurnout
Venlo
Domnelen
Hulst
Capelle
Oostmal
Antwerpen
Rethe
Ghestel
Kempen
Herenthals
Mol
Ouerpeelt
Bale
Neer
Weert
Neersen
S. Niclaes
Dermonde
Lier
Duffel
Gheel
Bruegel
Peer
Weßem
Glabbeeck
Nuyß
Machelen
Arschot
Sichenen
Beringen
Maeseyck
Viluorde
Diest
Herck
Asth
Haßelt
Stockem
Ercklens
Asthe
Lueuen
Bilsel
Brußel
Leewe
Tongeren
Maestricht
Coln
Tienen
Vuerne
S. Aohten
Roy
S. Truyen
Halle
Genual
Landeck
Wesét
Iudoinge
S. Estene
Perweis
Hannuye
Falais
Luyck
Viler
Gomblours
Bonef
Namur
Hoey
Ie meppe

D'Oude Inwoonders van dese Provincie/ zijn eertijts gheweest de Aduatici ende Ambivariti, Cæsari in zijn boecken ghementioneert. De name van Brabant van waer die heme comt/ zijn so veel hoofden/ so veel sinnen. 't Sal mogelijck niet onbillick zijn: dat wy alleen den oorspronck/ by Goropius Becanus ghevonden / hier stellen / een yder daer nochtans in vry latende te ghelooven dat hem goet dunckt. By den Duytschen wordt jemandt die uyt munt/ of zijn moet boven andere betoont/ (Braef) gheheeten/ als die heerlijck is ende uytnemende/ zijn daerom de volckeren; oock van dese Lande/ also zy tegens de Romeynen met een braeve bandt: dat is een winpel oft vendel (waer noch het oudt woordt Banniere af comt) uyt trocken / om dien ghevreesden macht der Latynen te wederstaen (Braef banders) ghenoemt: aenghemerckt het volck/ dat onder dien bant oft Baniere 't hooft stack/ wel het beste devoir dede/ teghens Cæsar ende zijn consoorten. Dit wil Becanus segghen/ ende ist juyst gheen warachtige oorspronck des naems/ 'tis altoos wel ende constich geraden; vermaeckelijck oock om hooren. Aengaende Salvius Brabo, den Neve van Iulius Cæsar, &c. dat is nu al langhe uyt de Schole ghewörpen/ ende voor versiert spel uytgheschuyffelt.

De limpten van Brabant zijn Hollandt eñ Gelderlandt int Noorden; 't Bisdom vã Lubick int Oosten; t' Graefschap van Namen ende Henegouw aende Middach; Vlaenderẽ aent Westen: dat met Brabant bycans deurgaens door de Scelde ghescheyden leyt / 'tis een vermaert ende lustich landtschap/ heeft een gesonde locht; want al tiert de vreeselijcke Peste rondtsomme in andere Landen / soo sal Brabant nochtans / met een groote segheninghe daer af meest bevrijt zijn.

Dit Landt begrijpt 't Marquisat vant heylighe Rijck / daer Antwerpen de hooft-stadt af is/ 't Marquisat van Berghen, 't Hertochdom van Arschot, de Graefschappen van Hooghstraten, Megen ende Cantecroy, van Carolus V. onlancks opghrecht. Zijn oock in Brabant Bosschen ende Beemden/ die met alderley Beesten ende gedierten verbult zijn: De principaelste worden genaemt Grooten-hout, Grooten-heijst, Meerdael, Zaventerloo, eñ het aldergrootste

't Sonien

'tSonien bosch, in 7. mylen ommegaens/ Dorpen ende Cloosters begrypende. De jacht ende vogelrye/dese vijf bosschen uytghesondert/die voor de ghenoechte vanden Prince alleen dienen/ is een yder andersins toegelaten.

Het heele Landt is vruchtbaer van Coren ende alderley ghewas/meest naer den Middach. Campania of Kempen-landt/ is wel wat rouwer / ende heeft veel velden met sanden bedeckt/ doch voet beesten ende goede Schapen : wordt daer beneffens door de bysondere cloeckicheyt vande Landtluyden verbetert / ende alle daechs bequamer ghemaeckt.

In dese streeck van Brabant naert Oosten is een plaetse De Peele ghenaemt/ daer (ghelijck Plinius schrijft van't Landt der Reatineren ende Gabyen) tot het eerste incomen de bodem heeft/mach daer over noch met Peerden noch waghens bereden worden;dan inde winter/als door de bouw ende het Ys de huydt van dit Landt styver ende herder wordt.

Ses en twintich bemuerde Steden worden in Brabant ghetelt: Namentlijck / Antwerpen aende Scelde gheleghen/een vermaerde Coop-stadt / niet alleen van Duytschlandt de princi-paelste/maer in heel Kerstenrijck als een Princesse bekent. Is sterck/wel ghebout/teghens alle ghewelt der vyanden. In Huysen ende Palleysen heerlijck / in Kercken ende structuren byson-der schoon;daer de Toren vande Hooft-kercke onder singulierlijcken vermaert is. By beken-tenisse van alle Natie/is gheen plaets so van als voorsien/als dese heerlijcke Coopstadt/byson-der beschreven by Ludovico Guiccardini,ende op't breedtste uytghelept / daer dan dese Veers-kens in ons Duytsch overghheset/van Scaliger wel mede luyden.

So veel Steden als mijn met een slim oogh aenschouwen;
So menich bleijcke strael des NIJDTS op mijn comt douwen-
Lyons is alsoortich, Parijs vol wercks, Room
Groot,en Venegien wijdt,Tolouze machtich, vroom.
Alle waren voorwaer,oude ende nieuwe Consten
Aen d'ander zijn ghedeijlt ; in mijn ist al door jonsten.

Loven een groote stadt/die meer dan 4. Italiaensche mylē begrijpt/vermaert door eē hooghe Schole/in alle scientiē / by Iohannes de vierde Hertoch van Brabandt opgherecht / ende met gheleerde luyden voorsien.

Brussel, een plaets daert Hoff resideert/in Kercken/Cloosters/Palleysen/Huysen van Heeren/etc. doorluchtich/in loopende Fonteynen/de heele stadt door gesprept/bysonder lustich/recht een waerdighe rust van alle ghenoechten ende gratien.

'tsHertoghen bossche vermaert door de vromicheyt der Inwoonderen/die altoos tot den Krijghshandel seer bequaem zijn gheweest / daer oock grooten handel is van Lywaet ende andersins.

Tienen een seer groote stadt;dan nu door d'oorloghen in veel plaetsen desolaet.

Leeuwen een stercke plaets.

Nivelle,daer een Collegie is van Canonijckersen/tot onderhout vande Edele dochteren inghestelt/die dan gheregeert worden by een Abdisse/ghemeenelijcke ghenaemt/Madame de Nivelle,welcke Vrou niet alleen is hooft vant Capittel/ maer oock Vrou int Gheestelijck ende Waerlijck over Nivelle,ende t'aencleuen van dien.

Aerschot,eertijts een Marquisat/ende nu door gunste van Carolus V.een Graefschap.

Berghen op Zoom,een stercke stadt door dese Oorloghen/ende van Carolus V.eerst tot een Marquisat opgherecht.

Meghen op de Mase gheleghen/een Graefschap.

Breeda een nette stadt/ende door de heerschappie vant huys van Nassouwen vermaert.

Maestricht een oude ende heerlijcke plaets/met schoone Kercken ende Huysen verciert.

Steenberghe,wel eertijts door een schoone haven vermaert / dan nu door Oorloghen ende tempeesten verdorven.

Lier,een gracieux stedeken / 'tvertreck oock daeromme van veel rijcke luyden/ die om ruste begaen/aldaer haer woonplaets verkiesen.

Vilvorden

Vilvorden, met een hoogh ende sterck Casteel / dienende tot een ghevanckenisse van de quaetdoenders / bewaert.

Gemblours, eertijts een Graefschap/nu met een schoone Abdye bekent / daer oock een heerlijcke Bibliotecque is.

Iudoigne, daer om de ghesontheyt vande locht de Hertoghen van Brabant haer kinders (somen seyt) lieten op voeden.

Hanut, in oude tyden een Graefschap.

Landen, een vande oudtste steden van Brabant.

Hallen, ongheluckigh door menigerley destructie/ alsoo't de Gelderschen ende Luyckenaren aende handt leyt.

Diest, een Baronye ende een gheluckighe stede door de gheboorte vanden gheleerden ende ervaren Nicolaus Clenardus.

Sichen, op de Reviere Demere gheleghen.

Herentals, op de Reviere Nethe.

Eyndouen, aende Grave van Büren toebehoorende/ inde Kempen gheleghen.

Helmont op de Reviere Ade, bewaert met een Casteel.

Graue, ghelegen op de flincker kant vande Maes/ sterc eñ tegens alle aenstoot wel bewaert.

Hier beneffens worden ghetelt de vryheden/plaetsen die niet bemuert en zijn/nochtans door privilegie van Princen/ tot recht van steden ghequalificeert ende zijn dese; Oosterwijck, Oirschot, Turnhout, Hoochstraten, Duffele, Walem, Merchten, Asche, Vueren, Duisbosch, Overische, Hulpen, Waure, Breine, Genap, Gheele, Arendonck ende Dormel. De Dorpen zijn sevenhondert/met torendraghende Kercken / ende sommighe daer by aen eenighe eedele gheslachten voor tytelen toegheschreven.

Onder Brabant zijn noch begrepen; 't Hertochdom van Limburch, 't Graefschap van Dalem, de jurisdictie van Valckenborch, &c, die aende Hertoghen van Brabant door crachte van wapenen;

van wapenen;oft oock door successie ende erffenisse ghecomen zijn.
D'inwoonders van dit Hertoghdom zijn geestighe ende vrolijcke luyden / verstandich ende rloeck/in haer jeucht/niet swaer hoofdich/inde ouderdom ooc niet onghenoechlijck / maer vermeerderen haer boerten met de jaren:waer oock het spreecwoort af comt: Den Brabander hoe ouder hoe sotter;Zijn nu ter tijt door den ommeganck der vreemde natien/van alle courtoysie ende lusten des Werelt groote meesters. Den Hertoch die haer soude gouverneren / heeft niet meer machts op haer/als zy op hem hebben / alsoo is 'tgantsche Landt met Privilegien verwaert/die alle tyrannie ende ghewelt uytsluyten/ gelijck by't verhael van Guicciardini,in zijn beschryvenisse van Brabant ghenoech blijcken mach.

Beschryvinghe van Zeelandt.

IN den oorspronc des naems van dese Provincie t'ondersoecken / soudē wy niet verde behoeven te loopen:aenghesien metter daet ghenoech blijckt / dat dit Landt een oprecht Zeelandt is/met de Zee so vermenght/ende so doortrocken ; dat 'tgheen van Lucanus gheschreuen is over de Syrtes in Africa , ende by Abrahamus Ortelius gheciteert wordt inde beschryvinghe van Zeelandt/hier op kan ghevoecht worden/aldus:

Als de Natuur eerst gaf aende Werelt 'tfatsoen,
Tusschen het Landt en Zee zy liet in twyfel doen:
Want 'tAerdtrijck ginck niet heel te grondtwaert hene vlijen
Noch mocht sich vant ghewelt des Zees niet wel bevryen;
Maer leyt twistich alsnoch met d'Ocean verwoet
En strijt, rijt, ongebaent teghens der Golven vloet.

Van Ha

Milliaria German. comm.
1 2 3 4
Mosa fl.
Oostvoor
Briel
VOORN
Recamge
Blinck vliet
Vlaerdigen
Pernis
Yselmondt
Papendrecht
Cobblants
Beierlant
Dort
Goeree
Flackee
Westnase
Stryen
Biesbos
Brouwershauen
SCOUWEN
Hamstede
Zierickzee
Bommenee
Zuytkercke
Dirixlant
Stad
OVER FLACKEE
Olkensplate
Duveland
Oosterlant
Volkerack
S. Geertrudenberge
Berghen
Loen
Oudenbosche
Etten
Breda
Occidens
Oriens
Campen
Domburch
Vere
WALCHEREN
Poppenda
Arnude
Westrapel
Midelburch
Vlissingen
Schelde flu
Westkerck
Steeberghen
Tolen
Woude
Berghen op Zoom
Goes
ZUYDT BEVERLANT
Baersdorp
Bieselin
Valkeny
Agger
LANT
Coedorp
Hont
Dullaert
Nieuvliet
Biervliet
Weele
Heynsdijck
SELANDIA

Van Hadrianus Iunius, Doctoor inde Medecynen / gheboren van Hoorn in Noort Hol-
landt/een overgheleert man (so dan eenighe inde Nederlanden gheweest is,) schynt te willen seg-
ghen/dat/ ghelyck Hollandt de name soude hebben van een Eylandt / gheleghen aen Scandia,
Zeelandt oock soude gheheeten zyn / naer het Eylandt in Denemarcken met de selfde name/
daer Coppenhaven in gheleghen is. Aenghesien dese twee Eylanden so met inwoonders ver-
vult waren/dat de plaetse te kleyn viel/ zyn eenighe uytghetrocken ende op Zee gheslagen / die
Britanniam beetrachticht hebben/Galliam beschadicht/ Bataviam ende de Mattracos, nu Zee-
landers/oock t'onderghebracht/ende tot een uyterste victorie/ de Landtschappen na haer Va-
derslandt gheheeten: 'twelck gheschiet soude zyn int jaer IↃ. CCC. XXXVII. ter tyden van
Hungerus, Bisschop van Utrecht/die oock daerom naert luyden vande Historien voorvluch-
tich was/vreesende te vallen in handen vande Noordtmannen ende Denen. Dit is de meenin-
ghe van Iunius, op den name van Zeelandt: d'oude/daer d'inwoōders Mattiaci mede beschre-
ven worden/comt vant ghemeen woordt/ dat over alle tyden inde mont der Zeeuwen gheweest
is/ende bycans ghelyck met haer gheboren / Mat ende Matia, of soomen nu seyt Maet, 'twelck
een medeghesel ende compaen beteyckent / dies oock daer over de vreemdelinghen als by een
spreeck woordt een Zeelander Maet noemen/of Maetken. Dese naem is oock Cornelio Ta-
cito bekent/als hy schryft. Inde selfde dienste zyn de Volckeren Mattiaci, de Bataviers niet
onghelyck/etc.

Bysonder d'Eylanden van Zeelandt te beschryven is niet wel doenlyck / ende met allen on-
seker/also de verwoede Zee daer mede soo speelt/dat 'tgheen op huyden landt is/ morghen aen
sommighe streecken sal water wesen/ende weder ter contrarie: doch de principaelste ende alder-
vaste worden seven in getale bevonden/die met een arm vande Reviere/de Schelde/in twee dee-
len zyn ghescheyden: te weten/drie aent Oosten/ende vier aent westen : daer over d'Eylanden
Be-ooster ende Be-wester Schelde gheheeten.

Het principaelste Eylandt van Be-ooster Schelde is 't Eylandt van Schouwen / eertydts
grooter

grooter ende breeder / maer nu door den aenslagh vande Zee vermindert: begrijpt 7. mylen int ronde/van Noordt Bevelandt: daert dicht aen placht te liggen/op huyden met een wyde streec van water verscheyden.

De stadt van Ziriczee is de principaelste van Schouwē/ glorieux door Levinus Lemnius; Doctoor inde Medecynen van Ziriczee ghebozen. De tweede stadt is Brouwers-hauen, daer veel rijcke visschers woonen.

Het tweede Eylandt wordt Duvelandt ghenaemt; begryppēde int rondt ontrent vier mylen/ ende leyt naest aen Schouwen.

Het derde is 't Eylandt vander Tolen, met een Canale aen weer zyde van S. Martens dijck ende Brabant ghescheyden.

Van Bewester Scelt is 'teerste ende tgrootste Eylandt Zuyd-Bevelandt gheheeten/om dat het selfde Landt eert bedijct was ende andersins beset/bevende oft drijvende lach/ sonder eenighe vaste grondt: Heeft twintich mylen int ronde/doch lijdt alle daechs groote last vande Zee ende Scelde/die met een gheweldigen stroom voorby strijckende/de gront somtijts afknaecht. Van dit Eylandt zijn oock ghe schoort geen onbekende steden/als Reymerswale; dat geen landt hebbende/nerghens dan met Soudt-neringh onderhouden wordt/ende Borsele, eertijdts vermaert door 't machtich gheslacht dat van dien plaetse den name droech; nu doch vergaen ende vervallen. Het derde stedeken is Goes, gheleghen op de kant vande Scelde/ daer die, Schenge ghenaemt is; een playsante plaets met veel privilegien verciert.

Teghens Zuydt-bevelandt wordt Noordt-bevelandt ghestelt / in voorleden tyden met het stedeken Cortkeen bekent; 'twelck doch nu al met Neptuno overvloept is / toonende maer alleen de Clock-gaten ende Toornen met een deerlijck aensien.

Tusschen dese twee voornoemde Eylanden leyt het derde Wolfersdijck , kleijnder ende van minder waerde.

Walachria oft Walcheren/ draecht den naem (ghelijck eenighe segghen) van die Walen die aldaer

aldaer ghewoont hebben;oft vande Engelſche Walli, is nu het vermaertſte Eylandt vant heele
graefſchap/ niet ſo ſeer om de groote; alſoo't maer tien mylen int ronde heeft / als wel om de
vaſticheyt/gheleghentheyt van ſteden ende rijckdom der inwoonderen: leyt anders naert Oo-
ſten toe naer Brabant/aent Zuyden naer Vlaenderen/aent Noorden naer Hollandt ende aent
Weſten naer Enghelandt/met een radde overtocht in dat Coninckrijck.

Middelburch, Vliſſinghen, Veere ende Armuyden zijn de vier ſteden van Walcheren: daer
Middelburch, alſo gheheeten/ om dattet int midden vant Eylandt leyt/ de principaelſte af is/
ende voor een groote Coopſtadt bekent. Ende maecken ſoo al deſe ſteden ende Eylanden een
Graefſchap; daer 10.ſteden van in zijn / ende Dorpen die tot 101.gherekent worden.

Twee Rentemeeſters zijn over deſe Eylanden van Zeelandt gheſtelt / die nae haer Juriſ-
dictie groote auctoriteyt ende bewint hebben: Den eene die tot Middelborch woonachtich is/
is Rentemeeſter van Beweſter-Scheldt: de tweede die tot Zirickzee reſideert / wordt Rentemee-
ſter van Beooſter-Schelt ghenaemt.

Bouen den ontfangh vant s'Grauen incomſten / ſoo ghebruycken deſe Rentmeeſters noch
macht van vanghen ende ſpannen/ de landen van Bedelaers / boeven ende andere quaetdoen-
ders te vryen/etc.ſo dat zy van naeſt den Grave de grootſte macht hebben.

Vande Locht in Zeelandt (ſeyt Levinus Lemnius,) ſoude ick niet veel goets mogen ſeggen/
alſo die op ſommighe plaetſen ſcherper ende rouwer is / om de quade reuck van Broecken en̄
grachten/om't ghebreck van boomen in ſommighe plaetſen; daer over qualijck by den vreem-
delingh te verdraghen: Is doch niet eenighe ſonderlinghe gave de ſieckten ende quellinghen
niet haeſt onderworpẽ/wordt niet haeſt vergift/dan bedorvẽ zijnde is uytermaten ſchadelijck.

Het Aerdtrijck is vet ende vruchtbaer/ want behaluen de ſchoone ende altoos groene Lau-
ren-boomen/oock beſien tot rijpheyt draghende/ 't welck Brabant niet en heeft / behaluen de
crachtighe ende gheſonde Cruyden in ſieckten ende oock voor gheſonde luyden in ſmaecke be-
quaem/behaluen het overwitte Sout/ dat met vernuft der Inwoonderen ghemaeckt wordt/
behaluen

Behalven de Medecrappe/nootelijck om de verruwe vande Lakenen te bewaren/behaluen het Coren dat nerghens ghelijck heeft in wittichept oft swaerte/ behaluen so veel gesoute ende ghedroochde oock versche visschen: heeft Zeelandt noch schoone ende lustighe weyden / vette ende weeldighe beesten / tot een groot contentement van alle die't aenschouwen. Vier bunderen in Brabant bringen sulcken menichte van Coren niet op/als twee in Zeelandt:soo dat byde ghemeente wel ghewenscht wordt den Brabantschen grondt van vastichepts weghen /ende oock de locht om de soeticheyt wille / maer dan daer by de vettichept ende vruchtbaerhept vanden Zeeuschen bodem. Hierom is het spreeck woordt: Brabantsche locht, Zeeusche renten. Al is dan dit Graefschap recht een bal ofte bol vanden verwoeden Zee-Godt/die daer dickwils een droef spel mede speelt/ ende in groot verlies van menschen ende Aerde brenght/so kan nochtās de cleynte vande Landen wel verbetert wordē/ met de groote proffyten die van so vruchtbaren bodem ghetrocken worden.

Te vergheefs soude yemandt Mynen van Goudt of Sylver in Zeelandt willen soecken/die en zijn daer niet. Dan upt sommighe slijcken/die d'Inwoonders Moer noemen/ worden ghedoluen eenighe cluyten/ofte Solpherighe stucken: die aenghesteken/ghelijck Olp branden: het welck oock in Brabant dan geschiet/ die nochtans om datse so soutniet en zijn minder stinckē/ daer de Zeeusche Turf oft Darp(alſo worden die cluyten genoemt) een leeliken ende ongheſonden stanck heeft / die nochtans met inghewoṛpen Sout verminderd wordt ende bevrijt de omsittende lupden/ dat zy door cracht van sulcken quade reucke niet en swymelen :'twelck anders wel ghesciet.Dese Darij in assche verandert ende met Zeewater bespoept/ placht wel eer aen de Zeelanders materie te gheven om Sout te maecken:dan is nu die maniere van doen al vergaen ende upt het ghebruyck.

D'inwoonders zijn stercke lupden/groot van stature/in verstant/subtijlhept / list/bedroch ende alle loof hept bouen de Hollanders ghehouden: gaen veel met der Zeevaert om ende zijn met recht door haer ervarēthept opt water/ te stellen als eerstgeborē kinderen van Neptunus.

zijn daer benessens cluchtich/ en
Haer sprake is ghemenght met Brabantsch ende Vlaemsch; [illegible] met haer soute ende bracke gron-
die gaerne iemandt het zijn segghen/ uytende/ wat ghemeer s ende die goede maeltyden beminnen/
den hebbende. Worden mede ghehouden als wellustich / gestelt/ in ons duytsch aldus:
gaerne ter feest. Is daeromme het veers ke in Latijn by Ortelio

D'archeyt ende list inde Zeeuwen vermeert,
Met de jaren en tijt; dees Regel niet falgeert.

Beschryvinghe van Hollandt.

OVdt Batavia, daer so groote ende loflijcke memorie af is/ by oude ende nieuwe schryvers/
waert mocht gheleghen zijn/ is by wylen onder gheleerde luyden / die kennisse van histo-
rien hadden/ met veelderhande opinien ghedreven: sommighe meenen dat het deel van
Gelderlandt, tusschen den Rhijn ende Wael de Betuwe ghenaemt / met recht alleen Batavia is/
sommige houden het Eylandt / 't welck vande Maes ende Wael gemaeckt/ de Bommeler-weert
gheheeten wordt/ Bataviam te zijn/ andere anders. Doch ten laetsten/ dien welgheleerden Ha-
drianus Iunius van Hoorn/ heeft alle dese waen sonder eenich vast bewijs/ ter neder ghelept/ en
als een goet roeymeester Bataviam met zijn rechte limyten ofte palen afghetekent/ beginné-
de 't selfde landt van Lobiek af/ daer de Rhijn haer inde Wael verdeylt/ dat voorts besluytende
met den Rhijn aen d'een zyde/ die recht uyt plach te loopen/ door Vtrecht, Leyden en Catwijck
inde Zee/ alwaer die nu verstopt/ noch den naem vant Mallegat is dragende/ ende met de Wael,
die daer na den naem van Merwe ende Maes opnemende / voorby d'outste stadt van Vlaer-
dinghen henen loopt inde Zee/ daer haer uytganck Helium ostium, oft Vielium by den ouden
gheheeten

HOLLANDIA
Milliaria German.
1 2 3
Occidens
Oriens
Septentrio
Brielt
Blinckvliet
Gravesande
Poeldyck
Sluys
Vlaerding
Scheuringen
Hage
Waßenaer
Delft
Schiedam
Arx Britanica
Catwyck op zee
Noortwick
Leyden
Santvoort
Liße
Wyck op zee
Haerlem
Beuerwyck
Egmont op zee
Egmont
Berghen
Petten
Akerslot
Alcmaer
Cromen
Westzan
Ostzaen
Graft
Westmaes
Goude
Berkow
Stolwick
Schoonhouen
Alphen
Haerlemer meer
Woerden
Amsterdam
Monikedam
Purmerent
Hoorn
Medenblick
Westvout
Warwarts
Leeck
Enchuisen
Edam
Marken
Naerden
Larem
Wesp
Viaenen
Vtrich
Culen
Gorichum
Worcum
Hasperen
Nieuport
Ysselstein
Montfort
Oudewater
Camerick
Loos dreeh
Muide
Denhonsbosch
Aertswoude
Spierdyck
Sevenhoue
Brantwick
Slewyck
Stortue
Leerdam

gheheeten worde: in welcke ommeloop vanden Rhijn zijn begrepen veel steden / die op huyden ghenoemt worden Hoesden, Tielt, Buren, Wijck te Duurstede, of Batavodurum, Vtrecht, Vianen, Culemborch, Asperen, Hueckelom, Leerdam, Iselsteijn, Montfoort, Woerden, Oudewater, Gorichom, Schoonhouen, Dordrecht, Goude, Leyden, Delft, Rotterdam, Sciedam, Vlaerdinghen, de Briele, Nieupoort ende Haestrecht: welcke twee laetst ghenoemde / nu vervallen aen andere steden haer gheluck overghelaten hebben. Waer uyt ghenoech blijckt / dat gantsch Hollandt noyt voor Batavia bekent is gheweest / aenghemerckt maer een stuck dien name als Batons haue verdient heeft.

Dat nu van dit Landtschap Hollandt genoemt is / comt vande Denen oft Noordtmannen, die int jaer IↃ. CCC. XXXVII. uyt haer coude Noorderlanden ghecomen / ende in Batavien ghearriveert / daer om de welghelegentheyt haer plaets vercoren hebben / 't heele Landt voorts / daer noch andere volckeren dan Batavi woonden / Hollandt ghenoemt of Olandt, naer een Eylandt onder de Noorderssche bekent: alwaer sy oock so tyrannelijcken gheregeert hebbẽ / den ouden Inwoonder aen lijf ende goet soo verbystert / dat Carolus Caluus, Coninck van Vranckrijck / tot mededooghen beweecht zijnde / uytghekipt heeft eenen vromen man / onder zijn Hovelinghen / die hy Hollandt met tytel van Graef ghegheven heeft / op conditie dat hy de Noordtmans, een onghenadich volck / soude verjaghen / ende 't Landt van sulcke tyrannye ontslaen. Dit was Diederick, d'eerste Graef van Hollandt / die de Noortmannen na zijn vermoghen bedwonghen ende verachticht heeft.

Door dese oorsaecke is Hollandt verdeylt / ende heeft maer een stuck van Batavia behouden / van Culenburch tot Gorichom daer aen stotende / also dat 't opperste deel van Batavia alleen vier steden is houdende / van 't Graefschap van Hollandt afghesloten; 't welck voorts hanght aen 't Bisdom van Vtrecht, dat aende rechter handt uytsluytende het stedeken van Iselsteijn, Montfort met eenighe Dorpen ende Casteelen tusschen de Vecht begrijpt; Dat daer buyten leyt / wordt Goylandt gheheeten / behoudt drie steden / Weesp, Naerden ende Muden.

Het landt

Het landt dat naer den Middach toeleyt/ vanden middel Rhijn af/die door Leyden loopt/ tusschen den kant vande Maes besloten/ wordt Zuydt-hollandt ghenoemt / daer by't westen de Eylanden van't Graefschap van Zeelandt/eertijts Insulæ Mattiacorum aenlegghen. Aenden middel Rhijn/volghen terstont de Kenemers, van Catwijck af: daer na de West-vriesen/ oft Frisij minores, nu Noordt-Hollanders/naert Oosten/ die dan als in een schoot met der Kenemers landtschap/de Frisiabones, dat zijn de Waterlanders/besluyten. Al dit begrip wordt met d'aengheleghen Eylanden van Texel, Wieringhen ende Vlielandt, 't GRAEFSCHAP VAN HOLLANDT gheheeten / besloten aent westen met d'Engelsche Zee / aent Noorden met de Noortsche Zee / aent Oosten met de Zuyder Zee / ende aenden Middach met 't Bisdom van Utrecht / ende het Graefschap van Zeelandt.

Is hier over het gantsche Corpus oft lichaem van Hollandt ghedeylt bynde Werelt schryvers/in Zuydt-holland, Kermer-landt, Westvries-landt, Water-landt ende Goeylandt.

Zuydt-Hollandt is altoos in macht ende staet 't vernaemste gheweest/ daer de Hooft-stadt Dordrecht niemant onbekent is.

Vande Kenemers, by de Latynen Caninefates, van eē Vriesch woordt Conyn efretters gesept/om dat d'inwoonders haer sonderlinghe met dat ghediert onderhielden / is Haerlem de hooftstadt/ende alhoewel sommighe meenen/ dat de Caninefates niet verder dan tot de Beeck toe/die onder door 't Kerckhof van Haerlem loopt/streckten/van Catwijck af / so dunct nochtans Iunio voorsz. dat Kinheymeria of Kenemer-landt, tot Alcmaer toe gheloopen heeft/aenghemerckt noch by Heems-kerck, int middel van Kinheymeria een heuvel ghetoont wordt/ daer de Graven van Hollandt op plachten ghehult te worden/ als Heeren van Kermer-landt, somen dan leest by Regino, dat de Noordtmans ende Denen met schepen ghecomen zijn / over sekere hondert jaren in Kermer-landt, wordt de Hauen gestelt/niet sonder reden/by Crabbendam, daer de Reviere Kinheym, oorsaecke des naēs van Kermerlandt in Zee viel. Westvrieslandt oft Noordt-hollandt sullen wy in bysondere Caerte beschryuen.

Goeylandt ſchijnt wat ghemeens te hebben met Ooſtergoe ende Weſtergoe in Vrieſlandt/ ſchijnt een plaets gheweeſt te zijn vande Cauci, daer over Cauclandt nu Goeylandt genaemt.

Waterlandt brenght ghenoech de beduydeniſſe vande name te voorſchijn; alſoot met groote Meyren ende grachten doortrocken/ laegh zijnde / daer over met Dijcken ende Dammen behouden/teghens de cracht van dat vochtich Element / wel met recht Waterlandt mach gheheeten worden.

Dit zy aldus metten cortſten overghelooopen vande deelinghe van Hollandt / naer d'opinie van ſommighe. Den ommeganck nu/wordt gherekent tot 60. mylen / de breedde is ſeer cleyn/ aenghemerckt een reyſ baer man/gheſtelt opt midden van eenich deel in Hollandt/ binnen drie uren upt de limyten vant Graefſchap kan gheraken: Jae oock in ſommighe plaetſen tuſſchen de Zuyder Zee ende de groote Zee/is Hollandt gheen mijl breedt: waer upt bemerct kan worden/dat deſe Provincie/van d'andere verſcheyden/eenen langhen bandt/ of Biſſchops ſtaf; oft oock een kaeckbeen ghelijck mach vallen.

Den Aertbodem van Hollandt is laeghe/weecke/ ſlap ende broeckachtich / in eenighe plaetſen verdroncken/in veel ſwemmende/niet alleen int begin vant jaer/ maer oock inde volcomen tijt begoten met ſtaende wateren/met groote Meyren / daer gheen menſchen oock het eyndt af weetẽ te bemercken doorſcheurt/ergens met Bouwlanden onderſcheyden / met fruijtdragende boomen ende luſtighe Beemden/inde plaets van ſo veel groote wildterniſſen/ die van Hollandt een Holtlandt maeckten/verciert. Het derde deel is byrans beſlaghen met drooghe ende dorre Zandt-duynen/die doch teghens de ſtorm vande Zee ghelijck een voorſchans dienen/ door een ſonderlinghe ghenade vande natuur. In deſe ſandt-duynen oft ſandt-berghen / is een groote menichte van Conynen / daer van d'inwoonders met tvleeſch haer maeltyden / ende met de vellen haer cleederen vercieren.

De menichte vant water/die doort heele Landt is/ende daer over voor de laege landẽ meeſt ſchadelijck/wordt met Watermolens/daert noodich is/ gheſtelt/drooch ghehouden/ende door

tochten

tochten en sluysen/als de Zee afvalt/ met een sonderlinghe vont uytgheslaghen. Andere maecken oock de verdroncken landen hooger/ende tot den bouw beter/ met slijck/ sandt ende andere vuylicheyt; twelck gheen ongheluckighen arbeyt valt.

De goetheyt ende vettichevt vande Hollandtsche weyden / als een bysondere roem van dese Provincie/is niet wel te beschryuen. De Beesten sonderlinghe wel ghevoeyt/de Boter/ Caes/ Melck/etc. ghetuyghen sulcks: also andere landen dierghelijcke niet en hebben / ende Hollandt daerom/als het vruchtbaerste van sulcks/ prysen eñ verwonderen. Ghelijck Iunius getuycht/ in eenich oort van Hollandt gheeft een Koeye by somer dach wel 44. pinten melcks / tot groot beval vanden Landtman. De Texelsche/Gravesandtsche ende Edamsche Caesen / soude moghen met d'Italiaensche strijden/jae oock voorghestelt worden / ten zy de naeu soeckende lust vande menschen meest prees tgheen uyt verre Landen ghehaelt wordt/tyerijckel/de dierte/etc. in sulcke saecken den smaeck aenstekende.

Hier beneffens is te mercken opt voordeel/met gheen cleyne ghenuecht vermengt/ dat d'inwoonders uyt veel verscheyde vogelrijen van Endtvagels/Smienten/Sneppen/Lysters/etc. zijn treckende: oock op de overvloedighe visscheryen / 'tzy van vette Salm / welsmaeckende Steur/heerlijcke Snoecken/ghepresen Cabbeljauwen/etc. daer de Revieren ende d'Ocean / de Hollandtsche tafelen mede stofferen/ in sulcker voeghen / dat de Romeynsche leckernye/ die in wijdt ghesochte Visschen placht te bestaen/ sulcks siende / soude sonderlinghe 't water (ghelijck men seyt) inde mont krygen. Dan is dese visscherye noch al cleijn/by dien profytighen Haring vangh/daer de wilde ende andersins schadelijcke Zee / aen dit Graefschap soo veel goets ende welvarens door levert/ als de vetste Landen in eenighe andere contreyen aen d'inwoonders met Coren/ zaet/ ja eenighe Mynen van Gout oft Silver/ doen moghen : het welck ghenoech blijckt/ aenghemerckt alle andere waren / tot s'menschen onderhout dienende / naer dat dese visschers met haer Busen inden Haring te vanghen profijt oft schade doen / oock dierder/ oft van beter coop worden/so de ghemeene man by desen gesouten Visch/oft inde roock gedroocht

 (die dan

(die dan Bucking genoemt wordt) het heele jaer meeſt door zijn leven mach behouden.

Ghelijck bouen aengheraeckt is/heeft nu ter tijt dit Graefſchap geen ſonderlinge Boſſchen oft wilderniſſen: waer over oock gheen hout ghevouden wordt in eenich ghetal van waerden om brandt te maecken/oft huyſen te bouwen dat niet uyt andere Landen ghevoert wordt/als uyt Noorweghen/etc. waer toe een menichte van ſchepen inde Hollandtſche Havenen drijft/die byde Inwoonders met ſonderlinghe conſt ende ervarentheyt op ghemaeckt / de baren vande woeſte Zee luttel ſchroomen. Ende al is Hollandt nu gheen Holtlandt meer/ſo heeft nochtans de voorſichtighe nature op ſommighe plaetſen eenighe aerde ghelaten / die uyt de landen ghedoluen/Veenen ghenaemt/tot den brandt niet anders / dan eenighe ſolpherachtighe materie/ bequaem/s'winters een lachenden haert maeckt. Het is te verwonderen/ dat in ſo cleynen begrijp/als Hollandt maeckt/daert nochtans alſins gheen Veen-landt is / ſoo veel materie kan ghevonden worden/ die van ſoo veel jaren herwaerts/met een oneyndtlijcke liberaelheyt/voor de Inwoonders/die in groot ghetal zijn/ſo menighen ſchuur ſtoffeert. Deſe aerde oft cluyten worden Turffen genoemt/ende zijn veelderley/d'eene beter dan d'andere.

Dit zijn dan de Veenen van Hollandt; ſo wy naert Latijn willen luyſterē/Venæ, dat is aderen ende Mynen/daer d'inwoonders groote rijckdom uyt ſlaen; hoe wel eenige de Hollanders arme luyden mocht noemen/ſo zy dan haer eygen Aerde branden. Metten cortſten: wel te recht is door deſe oorſaecke van Nicolaus Nicolay, een vande vernaemſte Poeten gheſeyt: Dat in Hollandt gheen ſoo cleynen deel is/ van water oft Landt/daer gheen overgroot voordeel ende profijt af comt/'twelck niet te verwonderen is; daer de drooghe ſanden voetſel aent lichaem/ leckernye aende tonghe ende voeringhe aende cleederen uyt de Conynen verleenen; de wateren ende tochten viſſchen aende tafel; de kanten vande ſlootē oft grachten een groote menichte van eyeren/die aldaer byde Kieuitten/Endvoghels/Maerlen/Duijckers/etc/gheleijt zijn/ om uytghekipt te worden; de Landen/ die anders onbequaem zijn om te bouwen / door haer wildigheyt/materie om te branden gheven.

Voorts

Voorts so veel de bysondere beschrijvinghe vande Hollandtsche steden aengaet (die 33. in ghetale zijn) kan hier al niet ghestelt worden. Inde beschrijvinghe van Zuydt-hollandt ende Noordt-hollandt/sullen wy eenighe raecken; Hier doch staet ons wat te seggen van Haerlem, Amstelredam, Naerden, Muyden, Weesp, Edam, Monickedam ende Purmereynt, die upt de Noordt-hollandtsche ende Zuydt-hollandtsche streeck ghesloten/allhier plaets verdienen.

Haerlem is vande ses groote steden (die als de Staten van Hollandt beschreven worden/ dan oock met haer ghedeputeerden uptcomen / om van des ghemeene Landts saecken te handelen) in waerdicheyt ende authoriteyt de tweede/ grooter dan eenighe andere / behaluen Amsteldam, in netticheyt van huysen/niet te versmaden/in ghesontheyt van locht/ ende welgheleghentheyt verde de voornaemste / vry van alle quade humeuren van Broecken oft Zee/ tusschen schoone Dorpen/lustighe Landouwen/ghenoechlijcke Beemden sonderlinghe wel ghesitueert. Binnen de stadt is een heerlijcke Kerck / naer oordeel van alle meesters met groote conste ende vasticheyt opghemaeckt / tegens over een heerlijcke pleyn / die d'Inwoonders het Sandt noemen/dienende voor een Merckt. De Reviere Spaeren, eẽ rechte arm vanden Rhijn, die door de Meyr placht te loopen/strijckt door de stadt/ alsins nu navigabel / door de voorsz. meyr vermeerdert; placht eertijts Spierne te heeten (gelijc Iunius hout) daer over ooc Sparenwoude een Dorp/ inde oude Brieven Spiernewoude ghescreven wordt.

Het Haerlemer hout oft Bosch buyten de Poorte/ die noch de Hout-poorte heet/ is een ghenoechlijcke plaetse gheweest/dan door't Krijghs-volck / int laetste belegh / by Don Fadriques, daer voor ghesmeten/heel verdorven ende uptghehaeckt/ 'twelck nu nochtans door een langhe rust weder beplant/tierlijcken opcomt/de verbeteringhe vanden tijt ghetuyghende.

Of Haerlem de name heeft van een Heer Lem, Sone van een Coninck van Vrieslandt / of vant ghesllacht van Haerlem, dat oock upt de Vriesche Coninghen ghesproten in dese streeck seer is ghevreest gheweest / disputeert Had. Iunius voorsz. ende certeyn zijn redenen zijn niet cranck/so dat wel te ghelooven is/dat dese stadt van een so machtighen ghesllacht/de name kan

 draghen.

draghen. Hier beneffens is een bysondere glorie aen de stadt van Haerlem gheblenen / door de const van Druckerye aldaer ghevonden / die wel wat verduystert is door de schelmerye vā een diefachtighen dienaer / maer nochtans stadt hout / ondancks allē die anders ghevoelen. Eenen Lauwereys Iansz. Coster, heeft dese vermaerde const eerst ghevonden / die metter tijt verbetert / nu al schoone voortganck begonst te krijghen / ten zy een dienaer / verspiet hebbende den Kersnacht (doen al de familie ter Kercken was) tot zijn dieverie bequam / al de Letteren ende andere instrumenten tot de Druckerye dienende / ghepackt ende daer mede naer Mentz toegheloopē / de eyghentlijcke eere van so nootlijcke const / aen een wijtghelegen stadt / hadde door zijn schelmerye overghesetet. Het Stadthuys tot Haerlem placht eertijts een Hof te wesen van Coninck Willem, Grave van Hollandt / daer oock noch de Conincks strate aen het voorsz. Stadthuys gheleghen den name af draecht.

Amsterdam is de vijfde stadt / onder de ses groote steden / draecht de name vande revier Amstel, die door de stadt loopt; daer over ghesept den Dam van Amstel, heeft eertijts behoort d'Edellupden van Amstel.

De Coopmanschap die in dese stadt altoos is met groot gheluck ghedreuen / ende door dese Oorloghen noch meer ende meer vermeerdert / heeft Amsteldam over de gantsche Werelt vermaert ghemaeckt; Haer gheleghentheyt is aen een Inham vande Zuyder Zee / met een bequame hauen / daer ontallijcke veel schepen / met groote lust ende profijt van alle hoecken des Werelts toecomende / ghesien worden. De gront is marasachtich / slap / ende tot genige edificien bequaem / moeten daeromme alle de huysen op palen ghetimmert worden / die met grooter crachten inder aerde ghchept / den gront costelijcker maken dant ghetimmert selfs is. Eenighe heeft hier over gesept gracieuselijck / dat indien d'Amsteldamsche gront 'tonderste bouen quam / geen oorch ergens dichter Bosch soude moghen sien. De Muren / die noch om d'oude stadt zijn / waren opghemaeckt int jaer 148 . De nieuwe Stadt / beginnende vande Haerlemer poort / tot voorby de Leprosen / aen S. Antonis poorte / naer de Waele toe / de heele Lastagye beslotē / is in

huysen

huyſen ende ſpykers by't ſchueren ſeer heerlijck/die in welgheleghentheyt ende timmeragie voor d'oude ſtadt gheenſins en wijcken. De Veſtinghen ende Bolwercken van nieus met groote coſten om de ſtadt int gheheel gheleijt/maecken de plaetſe / daer toe de maraſachtighe grondt van helpt/als onwinbaer ende teghens alle aenſtoot door nature ende ſmenſchen handen wel beſorcht. Een heerlijcke palliſade loopt door de grachten/die de ſtadt omvangen/gantſch dicht gheſtelt/daer ontallijcke palen ingheſlaghen/ met groote coſten (ſoo dat elcke pael wel tot 45. ſtuyvers comt te ſtaen)aen de ſterckheyt ende bewaringhe ſonderlinghe helpen. In ſomma dit is die opdryvende Venus, dien Appelles haer aenſchijn uyt de ſoute baren ſtekende ende t'hayr ontwindende/ſchijnt hebben willen ſchilderen. Dit is deſe ſtadt/daer theele Nederlandt / door ghewiſſe experientie in tijdt van noot / haer Corenſchuer af maeckt / ghelijck Cato van Sicilia wel eer gheoordeelt heeft/ daer dan over deſe Veerſkens ghemaeckt zijn / die tſelfde met de eerſte letter/ van elck veerſken tſamen gheraept/betuyghen.

A lſomen ſeyt begoot eertijts een goude reghen
M et rijckdom groot begaeft het Eylandt van Rhodes.
S icilien hadt den naem van Coren-ſchuur ghekreghen
T ot der Romeynen baet. Mijn heeft oock een Princes
E erweerdich Godt gheſtelt en in goet doen floreren.
L uſtich ben ick beſet vant water. Poelen ſacht
D oorſtrijcken mijn Landouw. Op palen vaſt fonderen
A enſietmen het ghebouw van mijn daecken gheacht:
M eer is hierom de gront, dant ghetimmert van d'huyſen,
C oſtlijcker oock vermaert: door ſwaren arbeyt
O p t'houtich fondament, 'tis niet om te verguſen,
R yſen hooch tot de Locht oock mijn Kercken gheheyt.

Een wijt

E en wijt beroemde ſchoot des Zees ſpoelt aen mijn palen,
S onder vrees van Neptuun ſo menich ſchip daer ſtalt,
C omende vant gheweſt, waer uyt Phæbus zijn ſtralen
V oortbrenght; of daer hy weer vermoeyt ter aerden valt.
V ervol ick oock dees weer, met het voedende Coren
R ijcklijck, dat in mijn Landt nochtans niet wordt gheſneen;
V oorwaer zijn met dees vloet Gargara noyt vercoren;
A l waer Momus Rechter, hy ſoud' nochtans met reen
N och mijn geven den Croon bouen Ceres Landouwen
T e recht altoos vermaert en door granen gheacht.
N iet t'Africaenſche Landt mach eenich loff behouwen
E n waſt noch ſo beſet met ſchuuren alſt wel placht.
D e Coren-ſcuur ben ick vant Nederlandt verheven
E nd' als ick ſchatten veel opbreng tot s'landts profijt,
R echt ſo geef ick oock uyt voetſel tot s'menſchen leven,
L outer als een Buijck vet, die t'ſock verſpreyt met vlijt
A en d'ander Leden al. Hierom met goede reden
N eem ick van s'Keyſers Hant op mijn claer Hooft den Croon
D oor deucht ende voorſpoet: Vrou boven alle ſteden,
T ot een prickel van loff voor mijn pryſers ydoon.

Naerden is de hoofſtadt van Goeylandt, eertijts Goedelandt ghesept / om dat die ſtreeck van Otho Keyſer/ d'eerſte van dier name/ aen Goedela Abdiſſe vant Clooſter Altena, geſchoncken was. Oudt Naerden placht op die plaetſe te legghen / daer achternae een Clooſter geſtaen heeft/ dichter aende Zuyder Zee; ghedeſtrueert by een Biſſchop van Utrecht / van thuys van Arckel.

Arckel. Dit stedeken is op huyden in tamelijcke fleur; daer veel Wevers ende Vollers woonachtich zijn.

Muyden leijt aende Vecht, ende is een cleijn stedeken; D'inwoonders zijn meest visschers. t'Huijs te Muyden dat ontrent de stadt leijt / is vermaert doort ghevanckenisse van Floris de vijfde Graef van Hollandt.

Weesp, aen d'eene zyde met een muur/ aende andere met de Reviere Vecht beringhelt/ is een stedeken van goede gheleghenthept. D'inwoonders zijn rijck/ende hebben nu de neringh vant beste bier; dat over Hollandt ghedroncken wordt. De huysen zijn naer de stadt tamelijcken op ghebout/ende principael aenden rant vande voorbp loopende Reviere.

Edam, als Ya-dam/lept in Waterlandt/ende wordt so ghenaemt van een water D'ye, daer oock noch een dorp aen de stadt gheleghen Middelye of ghesept wordt; hier worden die welsmakende Kasen ghemaeckt/ende zijn d'inwoonders groote meesters in schepen te timmeren/ die met goede gheleghenthept int water aldaer gesonden worden.

Monickedam, met een mijlken van Edam, lept oock in dese streeck van Waterlandt, is een cleijn stedeken/draecht de naem vande Monicke-meyr, die nu met de Dijcken uptgesloten / een deel is vande Zupder Zee.

Purmereyndt heeft den name vande Mepr/ de Purmer, als het epndt van dien is een proper stedeken/vermaert door d'heerschapppe van Willem Eggert, die eerst fondateur gheweest is. Nu behoort het aent huijs van Egmont. By Iunium in zijn Batauia, is een lustighe historie/ van een Vrou inde Purmer Mepr gevonden/ die in alles een redelijck Vrou-mensch ghelijck/ behaluen de spraeck/ upt de Zee aldaer was comen drpuen.

D'inwoonders voorts int gheheel/vant Graefschap van Hollandt/ zijn hooghe/ spichtige/ blancke lupden/eenvoudich/simpel/ghescheyden vande archept der andere natien: daerom niet seer subtijl van verstant/ maer grover/doch die haer saecken met goeden raet uptrechten / rijp ende wijs in deliberatien. Zijn goede huijs-houders/ die groot goet weten te vergaren/ door Coopman-

Coopmanschappe van alderley waren.

Zijn oock goede Krijghsluyden, te water ende te Lande, maer meest te water, ongheluckige Ruyters, om de ghelegentheyt vant Landt, dat broeckachtich ende slijckich, gheen exercitien te Peerde toe laet, ghelijck Telemachus van zijn Itacha ghetuyghde, als hem eender Peerden wilde schencken, segghende:

Voor Peerden onbequaem is t'Itaquische crijt;
'tHeeft gheen effen Landou noch pleynen langh en wijt.

De Vrouwen zijn in Hollandt schoon, groot van stature ende bysonder kuijsch, in manierẽ, kleederen, huijs ende andere werck, dryven selfs dickwils de Coopmanschap, ende helpen met een ghedeijlden arbeyt, den huijsraet vermeeren.

Overspel, woecker, dootslaghen ende veel andere ghebreken waren eertijts den Hollanders onbekent, nu comen die fauten oock op, door de bywooninghe van veel natien, die haer deuchden van beleeftheyt ende gheschicktheyt, met oock d'aengheboren ondeuchden aen d'Hollanders eensdeels overgheset hebben. Ende certeijn.

Waert is dat de schaed'lijcke tijt
Niet en verquaet, byster altijt?
Ons vooroudeis veel quader jaren
Aen ons Vaders nae lieten haest:
Wy sullen oock meerder verdwaest
Noch argher tijt ons Kinders sparen.

Zuydhollād
Miliaria Germanica
1 2 3
Santvoort
Noortwijc op Zee
Olim hic ostium Rheni & arx Britannica.
Catwick op Zee
Heyde
Spaerndam
Ouerveen
Haerlem
Hemste
Hilligon
Lisse
Noortwicker hout
Vorhout
Noortwyck
Rynsburg
Leyden
Waßenair
Scheueringhen
Voorburg
Hage
Eykeduyn
Ryswyck
Poldick
Lier
Grauesande
Sluys
Delft
Schiedam
Rotterdam
Cralinge
Oostvorn
Briel
Heenvliet
Helvoet
Blinck vliet
Goere
Coorndick
Hekesingen
Westmaes
Stryen
Biesbos
Haerlemer meer
Leyder meer
Amsterdam
Muyden
Weesp
Naerden
Huysen
Abcou
Ankeveen
Larem
Hilversum
Baerne
Bunsho
Loenen
Aude
Wille
Loesdrecht
Westerbroeck
Zulen
Amersfoort
Soest
Birckt
Leusden
Tra jectum
Vtrecht
Zeyst
Camerycke
Woerden
Montfort
Ysselstein
Vreeswyck
Leersen
Alphen
Oudewater
Goude
Schoonhoven
Vianen
Culenborg
Buerren
Leerdam
Gorinchem
Worcum
Louestein
Bommel
Rossum
Heel
Impel
Shertogenbosch
Heusden
Geertrudenberg
Papendrecht
Slydrecht
Arckel
Iselmonde
Tiel
Zoelen
Dordrecht
Woudrichem
Gelder malsen
Biesbos

AL het Landt dat naert Zuyden toeloopt/ vāde middel Rhijn(die tot Catwijck inde Zee placht te vallen) met de kanten vande Maes besloten/ wordt Zuydt-Hollandt genoemt; dat aent Westen heeft de Zeeusche Eylanden: is altoos in waerdicheyt ende auctoriteyt het vermaertste ghewееst in schoone steden / vernaemde Revieren / stercke Sloten ende edele mannen/boven andere deelen van Hollandt uytstekende. De hooft-stadt is

Dordrecht, of(ghelijck Iunius schrijft) Durdrecht, also Drecht in oudt duytsch een Merckt beteeckent/waer af dan dese stadt ghenoemt is/ghelijck een Drecht van Duretus, die een bekēt Heer in dese contreye ghewееst is. 'tfatsoen vande stadt is langh/in ghelijckenisse van een Ca-leye. De stadt selfs is rijck ende wel doortimmert/met hooghe huysen / die al meest op schoone kelders staen/bequaem om alderley Wynen ende waren in te legghen/die aen dese stadt / door so veel verscheyde Revieren rondtsom loopende/ghevoert worden : daer oock toe helpt het pri-vilegie vande stapel/dat aen Dordrecht door langh ghebruyck ende oude brieven niet sonder recht behoort. 't Woordt van Stapel comt uyt het Walsch/ ende beduyt eenige macht of recht/ daer de stadt mach door aenhalen ende houden / eenighe schepen/ die uytlandtsche Coopman-schap voeren/so dat dan de Coopman ghedwonghen wordt/zijn waren aldaer te vercoopen eñ tot prijse te brenghen / daer af voorts tollen ende andere tribuyten gheuen / aen des stadts dienaers. Hier beneffens is Dordrecht d'eerste vande ses groote steden; heeft oock alleen macht om gelt te slaen/ontfanght eerst den Prince vant Landt / om den eedt int bywesen van de ge-nerale Staten af te nemen/die int beginsel vande heerschappye/by alle Graven gedaen wordt.

Int jaer 1421. is Dordrecht door een swaer tempeest/de dijcken doorghebroken zijnde / op een wijs als Venetien tot een Eylandt gemaeckt/ en de vant vaste Landt afghesneden/twelck (ghelijckmen seyt) door een Boer by ghecomen is/die zijns Buermans landt/ door d'overspoe-lende Zee oft soute wateren willende verderuen/ een gat ghemaeckt hadde/ daer dan de cracht vant water so ghewеldich op aenghecomen is/ dat al dit ghewеest / daer mede overloopen/ het verlies van 72. Dorpen/ende meer dan hondert duysent sielen/heeft moeten lyden.

Delft.

Delft, mede in dit ghewest gheleghen/ is de derde/ vande ses groote steden / ende draecht den naem van een gracht/ die recht upt loopende/ een bequame haven maeckt/ ende als noch de Delft ghesept wordt. Door't Bier (een ghemeene dranck in Hollandt) dat aldaer seer goet ghebrouwen wordt/ is dese stadt nu vermaert/ ghelijck die eertijts placht te wesen door goede Lakenē/ diemen insonderheyt placht Delfs puijck te noemen. De stadt is anders sterck/ heeft schoone straten/ hooghe ende heerlijcke huysen. In somma is een uytnemende plaets/ daer de memorie van Govart met de Bult/ fondateur van Delft/ noch door bloeyt.

Leyden, Lugdunum by Ptolemæo ghesept/ daer na Leydun, terstont Leyden, ende nu oock Leyen, vande laege Duynen/ die daer ontrent soude zijn/ is bysonder hier te stellen/ om de vernaemtheyt vanden Rhijn, die in veel armen andersins ghedeylt/ eertijts dese stadt heeft in eere ghehouden/ met een volle ende wyde vloet/ daer voorby tot Catwijck toe loopende; 'twelcken oock de stadt nu noch bekennende/ wederom aenden Rhijn danckbaer/ diē/ hoe wel nu cleyn eñ dun/ nochtans haren naem niet ontneemt/ maer met alder waerde in eeren hout. Den Burch die tot Leyden ghesien wordt/ schijnt gheweest te hebben eenighe sterckte vanden oude Romeynen/ die langhs den cant vanden Rhijn haer plaetsen ende Leghers hadden / of is moghelijck een werck/ van Engistus, Vier hondert jaren nae Christus gheboorte/ als hy upt Enghelandt victorieux quam/ ghetimmert. Van dese plaets draghen de Burg-grauē den naem/ Heeren van Leydē ende van Rijnlandt/ wel eertijts. Leyden is voorts een schoone cierlijcke stadt/ net ende daer de straten schoonder zijn/ dan in sommighe landen de huysen/ heeft drie Parochy Kercken/ ende is nu een ghenoechlijcke plaets/ vande studien ende neghen Goddinnekens / die daer ghedurende dese oorloghen met vlijt ghevierț worden.

Goude is gheleghen op den Isel, aende mont vande Reviere Gouwe, ende is de laetste vande ses groote steden; het Vaders-landt van Cornelius Aurelius.

Woerden leyt van Leyden vijf mylen.

Oudewater leyt op den Isel, scheelt van Woerden een mijl.

P Schoonhouen

Schoonhoven lept op de Lecke , ende is 't vaderlandt van dien vermaerden Longolius, Oratoor.

Isellsteijn wordt ghedisputeert oft aen Utrecht oft Hollandt behoort.

Vianen wordt ghehouden voor een vrye Heerlijckheyt/ en hoort aen 't huys van Brederode.

Rotterdam lept aende Maes/ is nu een schoone Coopstadt/ ghedurende desz oorloghen heel opghecomen/ een gheluckighe Voetstere van Des. Erasmus, die in de mont van alle menschen so seer vernaemt is.

Voorts d'andere kleijnder stedekens zijn hier so bysonder niet te beschrijvê/ dan Gorichom vermaent ons noch tot eenich verhael/ door d'heerschappye vãde Heeren vã Arckel / heel doorluchtich . Vanden toren van Gorichom , alst schoon weder is/ can yemant sien 21. bemuerde steden/ ende ontallijcke veel Dorpen ; 't welck een saecke is van grooter lust.

Onder de Dorpen die in dese streeck van Zuydt-hollandt ghelegghen zijn ; dier menichfuldich/ ende oock van groote rijckdom zijn / spant den Haghe de Croon/ een bequaem vertreck vanden Prince ende alle edelen / om des welgheleghentheyts wille . Hier is de Provintialen Raedt/ daer alle saecken tot recht ende Justitie ghebracht worden/ met een welstant van 't heele Graefschap. 't Palleys of 't Hof is van Coninck Willem , Graef van Hollandt opghemaeckt. De Sale uytermaten schoon/ is al met hout tsamen ghespannen / dat uyt Yrlandt ghecomen/ teghens de Wormen ende andere ghebreken door de nature onbedorven persisteert.

Den Aertbodem van Zuydt-hollandt, is vet/ goet/ bequaem tot weyden ende Coren / aenghemerckt den Rhijn, Lecke, Maes, de Isel, de Merruwe , al vernaemde Revieren dese Landouw doorloopen/ ende haer vetticheyt aenden gront ghemeen maecken. By Gravelande ende Poeldijck, wordt Tarruwe ghesneden/ van bysondere lof daer oock Caese ghemaeckt wordt/ van een yder seer gheprezen. In somma 'tis een lustighe Landouw alsins/ een out deel van het so seer ghepresen Batavia, daer Tacitus af schrijft . Van alle dese Natien , zijn de vroomste, insonderheyt de Batavier, zy bewoonen een Eylandt vanden Rhijn, eertijdts een volck der

Catten,

Catten, ende door huijs-twist in die plaetsen ghetrocken, daer zy een deel vant Roomsche Rijck soudē worden. D'eere blijft noch ende het teijcken va de oude ghemeijnschap, want zy worden noch met Tributen ghekneust, noch door Tollenaren versleten, uytghesondert van lasten ende Contributien, ende alleen wech gheleyt tot ghebruijck vant oorloch, worden als ghewer ende wapenen bewaert. Welcke ghetuyghenisse van haer vromicheyt oock inde Nedertyden / ende stadighe oorloghen tusschen het Sticht van Utrecht ende de Zuydthollanders warachtich ghevallen is.

Beschryvinghe van't huys te Britten.

Aenghemerckt dat wy dickwils verhaelt hebben vandē uytloop des Rhijns by Catwijck op Zee/ die nu heel verstopt is / ende met Sandt-duynen toe ghestoven / om den Leser grondtlijcke kennisse te gheven/ van wat importantie dien ouden uytganck gheweest is/ sal niet onbillijck zijn/ hier te stellen de beschryvinghe van een seker Huys; dat op den mont van de Revicre wel eer ghestaen heeft/ oock met een figure t'overblevē fatsoen vertoonen. Dit huys dan/ is een tijts (soo't schijnt) een vierboet gheweest voor den varenden man / om s'landts gheleghentheyt te mercken, ghelijck oock eene van oudts was/ by Bouloigne, van Carolo magno verbetert ende gherepareert. Wie nu eerste fondateur van desen Vierboet gheweest is/ kan naer so veel jaren qualijck voor terteijn ghesept worden. Doch de woorden van Suetonius gheven te kennen/ dat Caligula, Keyser van Roomen/ tselfde soude hebben doen timmeren. Hy seyt aldus: Ten laetsten, ghelijck of hy 'toorloch ter neder legghen soude, het legher ghekeert hebbende naer de Zee-strandt ende 'tghevaert van oorloch gheordonneert, als niemandt wist wat hy soude willen beghinnen, so heeft hy schielijcken gheboden, dat zy schilpen souden

lesen, ende daer mede haer Helmen oock schoot vervullen, noemende sulcks den Roof vande Zee, aent Capitolium ende Paleijs met recht behoorende. Tot een teecken ende bewijs van dese victorie, heeft hy een hooghe toren opgherecht, daer ghelijck van een vierboet, by nacht, om den loop der Schepen te sturen, vier soude uytginsteren. Welcke woorden van anders gheen toren moghen verstaen worden; also't bekent is / dat Caligula doen in gheen ander hoeck / dan op de stranden van Batavia, twee of drie mylen van Leyden oorloochde. By Severus, die int jaer 174. naer Christus gheboorte gheregeert heeft / is dese vierboet eerst tot een Huijs ghemaeckt / met toornen ende muren ghesterckt / daer alderhande ghewеer dienende tot den Oorloch opghelept worde / om dan in tijt van noot / de Romeynen oft haer medegesellen te voorsien. Dit spreeckt een oude steen uyt de Ruynen vant Huijs te Britten ghetrocken / aldus:

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS
AVG. ET M. AVRELIVS ANTONINVS
CÆS. COH. XV VOL. ARMAMENTA-
RIVM VETVSTATE CONLAPSVM
RESTITVERVNT SVB VAL. PVDENTE
LEG. AV. PR. PR. CVRANTE CÆCIL.
BATONE PRÆ.

De name daert nu mede ghenoemt wordt 'tHuijs te Britten, is jongher ende vande Batavieren / bywoonders op ghewórpen / of om dat het voorsz. huijs recht teghens Engelandt / doen Bretaigne over lach / van waer het Coren voorby dit Huijs / den Rhijn op / aende garnisoenen van Batavia ghevoert worde; of om dat dan daer veel schippers uyt Britannia aen quamen / die moghelijck

An. 15.62 sijnder aldus danige Vloer steenen gevonden

EX GERIN

EX GERIN

EX GERI

Dese Vloersteenen lanck en breet 8. duymen

Dit Potteken was hooge 7½. duym

Duinen

Dat huys van Britten twintich roeden lanck ende twintich roeden breet

Dusdanighe. 4. ijseren pedalen, lanck wesende. 5. voeten breet. 1. voet elck weghende 350 pont, sijn den eersten Iannuary @. 15.88 inden voorschreven fondamenten gevonden, met veel vremdicheyden

IMP. CAES. L. SETIMIVS. SEVERVS. A. ET. M. AVRELIVS ANTONINVS. CAES. CON. XV. VOL. ARMAMENTARIVM. VETVSTATE. CONLABSVM. RESTITVERVNT. SVB. VA. PVDENE. LEG. AVG. PR. CVRAE. CAE. CL. BALER

S. SEVER. PIVS. PERTAX. P

MAX. TRIB. POT. XIII.

ANTONIN. PIVS. AVG.

GER. MILIT. LEGI. ME.

ENIDIOR.

An°. 15.52. den 14. Ianuarie is desen steen in de fondamenten vant huys van Britten gevonden met veel vremdicheyts

DECAE ARTO AVCCO RASTOR P.L.

Dese. 6. steenen sijn in de fondamenten vant huys van Britten gevonden anno. 15.20. En sijn int huys van Wassennair in des Graven Haghe

Dit Potteke is gevonden in iaer. 15.62 het was wyt 4. du. 3¼. hooch

NOORDT ZEE

P.K. cælavit

moghelijck om haer menichte den oorspronck van dese name ghecauseert hebben.

'tFatsoen van't huijs te Britten, of Brittenburch is vierkant / ende aen alle kanten even breet / ghelijck dan elcke kant 240. voeten begrijpt. De Toornen (schijnt) hebben teghen den voorbyloopenden Rhijn aenghestaen; tot een stercker ghebou tegens de cracht vanden stroom / ende oock teghens de Zee-roovers. De muren die buyten 't Casteel aent Oosten ende Westen gheleyt zijn ende uytsteken / hebben (so Iunius meent) eenighe vuylnis-putten gheweest of goten / daer met 't water alle vuylicheyt vant huijs door ghespoelt worde.

De overgroote steenen uyt de fondamenten ghetrocken / waren meest 4. voeten lanck / ende 3. voeten dick / die int jaer M. D. L I I. tot veertich toe uytghedolven worden. Buyten het Casteel / waren de kanten vanden Oever met dicke berderen bewaert ende met palen / door heyblocken diep ingheslmeten / bevesticht teghens alle aenstoot vande aenspoelende golven. Vierhondert jaren gheleden / doen dien onghehoorden vloet heel Hollandt langh ende breet overdecte / is de Rhijn alhier verstopt / ende met Zandt-berghen overvallen / het strandt oock vermindert dat anders verder uyt placht te loopen / t'huijs te Britten teghenwoordich / te voren al by de Noordtmannen ghedestrueert / met zijn ruynen onder de baren vande Zee bedolven. Die nochtans by wyle / als de Zee afloopt / en de Noordtwesten wint een tyran vande Hollandtsche custinge / naert langhdurich blasen vanden West Zuydtwesten wint / 'tstrant van sanden bloot / te voorschijn comen / maer seer kleijn / de steenen door de nieusgiericheyt der menschẽ so dickwils uytghepickt zijnde: hetwelck ghesciet is inde jaeren M. CCCCC XX. M. CCCCC. L I I. M. CCCCC. L X I I. ende oock by onse tyden int jaer M. D. LXXXVIII.

Veel oude Steenen / Teghulen / Lampen / Pottekens / Penninghen van Gout ende Silver worden noch inde fondamenten van Brittenburch ghevonden / die in Batavia Iunij voorsz. te sien zijn / ghestelt ende uytgheleyt / daer hy oock verhaelt vande gevonden sluetel van dit huijs / wonderlijcke wichtich ende wel 7. duijm langh: mede van een steen / daer een schuijtken op stont

ghemaeckt

OCEANI GERMANICI PARS.
HOLLANDIA SEPTEN.
1597
Groote mylen
Petrus Kaerius caelavit
Septentrio
Occidens
Oriens
DIE ZUYDER ZEE
Huysduynen
Ropel balch
Staveren
Medenblick
Eynchusen
Hoorn
Alcmaer
Edam
Monickendam
Amsterdam
Muyden
Haerlem
Beverwyck
Egmont op Zee
Wyck op Zee
Sant voort
Den hondsbosch
Petten
Campt
Marken
De Zyp
De Waert
De Schermer
De Beemster
De Purmer
Purmerent
Wormer
Sparwou
De Tye
Bucksloot
Warden
Quadiye
Egmont
Bergen
Symmen
Akersloot
Hemskerck
Velsen
Brerode
Sparendam
Overveen

gemaeckt op sulcken fatsoen; als wel eer de Saxones aende Zee gelegen plachtē te gebruijckē/ welcke dinghen altemael verthoonen ghenoech de vermaertheyt van dese structure / ende den ouden uytganck vanden Rhijn; de waraechtighe limijt van Batavia.

Beschryvinghe van Noordt-Hollandt.

HEt volck/dat in dit quartier van Hollandt woonachtich is/nae't Noorden toe/wordt by d'oude schrijvers onder de Vriesen bekent. Hadrianus Iunius, nu al dickwils gheciteert/ noemtse naer zynen sin/ tot onderschept vande Vriesen / die over de Zuyder Zee woonachtich zijn/Frisios CisRhenanos , ende de andere tegens gheleghen Frisios TransRhenanos, om dat dē Rhijn/comēde voorby Doesborch,Zutphen,eñ Campen, placht door't lādt te loopen/daer nu de Zuyder Zee is/ ende by't Vlie uytvallende / dese twee Natien als minder ende meerder Vriesen te scheyden.

Op huyden wordt dese streeck noch West-vrieslandt ghenoemt/ waer dan tegens / de heerlijckheyt van Vrieslandt/daer Leewaerdē de hoofstadt af is/Oost-vrieslandt met recht mach ghenoemt worden/ende dien name aent Graefschap van Embden,dat alsoo inde Caerten gheteijckent wordt /onthalen. Dese West-vriesen oft oock Noordt-hollanders plachten wel eer maer in Dorpē eñ open Vlecken te woonen/sonder stedē/ aende Graven vā Hollandt/daer beneffens wederspannich/die zy/ als des vryheyts gewoon/met verscheyde Fortunen van Oorloch/langh wederghestaen hebben/dickwils nochtans ghemat ende verwonnen. Haer steden zijn nu heerlijck/schoon ende welvarende: namelijck Alckmaer, Enckhusen,Hoorn, ende Medenblick,die wy naer de plaetse die desen boeck toelaet/ beschryven sullen.

Alckmaer of Almeer, door die rondtsomligghende Meyren alsoo gheseyt / is (ghelijck men meent)

meent) int jaer 720. ghetimmert / by Agillus, sone van Radtbodus, (die om gedoopt te worden berept / zijn voet met een onsalich berou wederom naer hem trock) Coninck van Vrieslandt / eerst maer als een Casteelken / daer noch de ruynen af ghesien zijn / ende daer nae tot een stadt / die ghedurende de Nederlandtsche Oorloghen / met bolwercken ende vestinghen beset / teghens alle aenstoot der vyanden sonder sorch is. D'inwoonders zijn rijcke luyden / d'huysen wel ghebout / de neeringhe ende conversatie van Landtluyden / die daer upt Noordt-hollandt comen marckten / seer groot / ende voor de stadt met allen profytich. Niet verre van Alckmaer, ontrent duysent schreden / wordẽ gesien de Veroon landen, daer eertijts ghestaen heeft de stadt Veroon, onder de West-vriesen een Hooft-stadt / machtich ende heerlijck / 't principael Bolwerck daer dese Natie teghens Hollandt upt Oorlochde. Onder Iohannes van Henegouw, Graef van Hollandt / is Veroon tot een straf van rebellie verdestrueert ende verboden weder op te timmeren: dies alle de streeck / tusschẽ Coedijck ende Langhedijck, tot S. Bancraes toe / de Veroon landen ghenaemt, nu maer een ploech acker is tot Coren ende saet ghedestineert.

Enckhuysen, Enckelhuysen genaemt / om dat de huysen al enckel stonden / sonder dicht aen staende buur-wooninghen / is een schoone stadt / door natuure vande ghelegentheyt sterck / op een hoeck van West-vrieslandt / de Zuyder Zee teghens ghewoorpen / heeft meest steene huysen / door vreese van brandt / daert bywijl mede is beschadicht. Met muren ende toornen is Enckhuysen beset / behaluen daert nae Vrieslandt leyt / alwaer een dijck met overgroote costen van Wier (dat de Zee opwerpt teghens haer selfs) gheleyt / een schoone hauen / tot veel schepen te behouden bequaem / is besluytende. D'inwoonders houden haer byde Zeevaert / byden Haring vangh / ende maken goet Sout / in veel Keeten daer toe ghetimmert / nacht ende dach besich: zijn daer over als in een bysonder Casteel vande Zuyder Zee ghelegen / meesters boven andere steden vande blawe golven; haer wapen sulcks oock tot een roem ghetuyghende.

Hoorn is de Hooftstadt van Westvrieslandt / daer toe met een bysondere Deken / als Vicarius vanden Bisschop van Vtrecht / vereert: draecht den name vanden hoeck oft cromte / daer

P 5 de Zuyder

de Zuyder Zee aencomt/als in een Horn, of ghelijck sommighe seggen van een Herberch (daer inden eersten aenvanck vande stadt/ grooten aenval vande reysende lupden/ende vande Dené/ die met haer Ossen overquamen was) met het teycken van een Hoorn bekent. Het zy soo't is/ altoos int jaer M. C C C. is eerst de plaets betimmert gheweest/ende in naem gecomen/ door dat de schepen upt Oost-landt/met Ossen gheladen / om de bequaemheyt van weyden in dien hoeck ghelegen/ daer bysonder aen quamen/ ende over sulcks d'Inwoonders deden vermeerderen. De stadt selfs is in overvloet met victualie voorsien/ half met de Zee bespoept/half met schoone ende vette landen verciert/ daer schoone groote dorpen in gheleghen/aen de Borghers een bysonderen lust verleenen. De haven is goet ende stil voor de legghende schepen. De Posch (een visch/kleyn als Spieringh / maer bynamen goet van smaeck) valt ontrent Hoorn meest ghepresen/ende op den Disch meest begeert. De Hoornsche wortelen worden oock seer gheacht/ daer Tiberius, Keyser van Roomen sulcken smaeck in hadde / dat hy die van Gelduba een Casteelken op den Rhijn tot Roomen voor zijn eeten liet voeren.

Medenblick leyt twee mylen van Hoorn op de Zuyder Zee/heeft een goeden haven daer de schepen veplichlijck moghen legghen / was eertijts een woonplaets van Radtbodus Coninck der Vriesen/dien wy te voren vermaent hebben. Ontrent dese stadt zijn d'altersterckste Dijcken/die als schansen ende bolwercken/dē verbaerlijcken slach vande wilde Zee affweren. Van Wier zijn dese dijcken ghemaeckt. Het Wier wast upt de gront vande Zee/ende wordt by't Eylandt Wieringhen met haecken opghehaelt/ende in schepen gelept / aen dese Dijckagie gebracht; is so seer nootelijck voor Noordthollandt / dat een alghemeyn ghebet placht ghestort te worden/om dat het Wier wel soude wassen. Als nu dese materie aen een ghepackt door't water vast ghemaeckt wordt/is geen muur of steenwerck dat stercker oft herder kan bevonden worden; dies de Zee te vergeefs daer teghens aen bruscht/ende Noordt-hollandt poocht te crenckē; met groote/jae ongheloofelijcke costen/ worden dese Wier-dijcken ghemaeckt ende onderhouden/die daer beneffens noch met stercke balcken ende dicke palen beset zijn tot bewaringe vant heele

heele Landt. De Dorpen die in Noordt-hollandt gheleghen zijn/certeijn moghen niet beschre-ven worden alhier/opt breedtste. Ghelijck de Spaengiaerden van Vlaenderen segghen/ dattet altemael een Stede is/so mach oock van Noordt-hollandt gesept worden/ also ontallijcke veel huysen/aen den anderen ghetimmert/so verde als s'menschen ooch toe langht/ dit geweest ver-cieren/ so dat den reysenden man/ vant eene Dorp int ander vaert / sonder nochtans ergens te missen eenighe frequentie van huysen. Daer toe helpt de vetticheyt des Landts/die bouen het ghelooff groot/soo menich duysent hoofden kan onderhouden. Nerghens wordt beter Landt ghevonden dan in dese streeck : 'tis het Butijrckspeck vande aerde West-vrieslandt. De gront is niet kleyachtich/maer van swerte vett: aerde / door particuliere jonst des Hemels meest over al bestaende/bequaem tot weyden ende ander ghewas/ tot een mirakel toe.

De Dijcken die in menichte om de wateren / Meyren ende Zee te beteinmen / door heel Noordt-hollandt ghespreyt zijn/maecken dese partye vant Graefschap onwinlijck ende tegēs allen aenstoot der vyanden bereijt; so oock daer beneffens d'Inwoonders vrome ende kloecke luyden zijn/groot van statuten/ reliquien vande oude Germani, die van den doot luttel achten/ eñ om haer vryheyt gaerne lijf ende goet setten: Zy beminnen seer de ghetrouheyt/ eñ houden gaerne haer beloften/ achten gheen quader dingh op de Werelt dan lieghen of bedrieghen.

In dit quartier van Hollandt heeft de Grave van Egmont groote jurisdictie ende schoone Dorpen onder zijn heerlijckheyt: Is over sulcks een Graefschap in een Graefschap ghelegen. De Heeren van Schaghen(een Dorp stadts ghewijs in straten ende timmeragie) die haer ge-slacht tot Albrecht van Beveren, Grave van Hollandt rekenen / zijn oock in desen hoeck ver-maerde edelluyden:ghelijck dan oock de Heeren van Hoochtwoude/ van Wilhelmus, Hertoch van Beyeren uytghecomen / de rijcke ende lustighe Dorpen van Hoochtwoude ende Aerts-woude plachten te besitten:Andersins is West-vrieslandt so niet met Edelluyden bewoont als veel Zuydt-hollandt:d'inwoonders meest alhier

Sien

Sien haer blaetende Koeyen
Int vette Landt vet groeyen;
Of ploeghen d'Aerdt met vlijt;
Of d'Ocean met Schepen:
Dies door winst onbegrepen
Haer Have wast altijt.

Beschryvinghe van de Zype.

SO wy inde beschryvinghe van Hollandt/om des vermaertheyts wille wat langher getoeft hebben/ende de voornaemste stucke verhaelt/salt oock niet onbillijck zijn/te beschryuen een monster/ bekent door wreetheyt en vreeselijck door periculen / dat de kanten van dese contreye sonderlinghe infesteert/ ghelijck een tweede Scylla: Waert dan so/ghelijck d'ouders plachten te ghelooven/dat sulcke monsteren yet Godtlijcks hadden / om dat de menschen daer door plachten ghestraft te worden (denck ick) 'tsoude seker met recht oock van dese plaets moghen ghesept worden. De natuur heeft aende Siciliaensche engte Charybdin ende Scyllam ghegheven/dien de Poeten schryuen/ met honden aent lichaem beset/vervaerlijcken te bassen; aen Eubæa, Caphareum, een vreeselijcken bergh oft steen-clip/aen Lybia de drooghten Syrtes, vande schippers so seer gheschroomt/aen Hollandt ooc met tselfde recht een monster /dat de bywaonders 'tHondt-bosch noemen/om dat het ghetier vande bruisschende Zee ende 'tghecraeck vande golven/met durighe bassinghen/om die plaets altoos rasende is/nacht ende dach in smyté/stooten/scueren ende vernielen noyt rustende. Teghens de furie van dese plaets/ is opghrecht een groot ghewelt/van palen ende steenen / dat in groote ende hoochte tsop vande berghen te boven

Die Zyp

t'Honsbosch
Camp
Nieu slaep
Petten
herregen
Groet
abtshuys
Die Zyp
Ketelduyn
Die Zyp dyck is long sas duysent benderen
Het oghe
Die Geuwel
Abbe ste
schorel
Krabbedam
Eenighe burch
Dysstal
S. Maerten
Die Ryp
tuitughorn
Burch horn
Harlinge meer
Warmenhuysen
Herinc kerspel
Valck ooch
Cohen dyck
Dirxhorn
Diepsmeer
Loech dyck
Seagen
Die Keins
Woudt meer
Witz meer
Bleeck meer

bouen gaet/ doch soude van cleijnder weer zijn/waert dattet door staghen arbeyt / niet worde onderhouden ende vermeerderde alle daechs doort verminderen. Ick hebbe ghesien (schrijft Iunius) steenen van twee hondert pont/door de golven/ghelijck een pieck uytghewor pen/op de pleyne die aen dit wonderlijcke werck gheleghen is. Welck werck bestaet in palen aen den anderen gehecht/ ende met Heyblocken weder aerde ghedruckt. De plaetsen tusschen de reguleu vande palen/dier veel zijn / ligghen vervult met steenen van uytghenomen swaerte. De jaerlijckschen arbeyt vande timmerluyden en ander wercklupden/ houdt desen Bolwerck in raeck ende daeck/daer dan eenighe vande beste luyden toe ghestelt zijn/die op alles toesicht hebben en int Hondts-bosch voor heel Hollandt sorghen.

Langhs de kant vande Zee/drie duysent schreden verde/ is dit paelwerck gestreckt / dienende voor een strandt/alsoo Hollandt/daer met een bult uytstekende / ende over sulcks den Noordtwesten wint onderworpen / het salighe beschut vande Sandt-duynen ende stranden teghens den Ocean,so wel schadelijcken als profytelijcken nabuur/ verliest.

Dit Hondts-bosch is by wylen in ghebroken/tot groot verderffenisse vā heel Hollandt/ spijt alle de macht van palen ende steenen/om dat te behouden/ghebruyckt. Achter aent paelwerck leyt een sandtdijck/tot meerder sekerheyts/de Nieuwe slaper ghenaemt/so dan tusschen Groet ende Camp een andere vaster ende onghelijck stercker Dijck gheleghen is / den Ouden slaper gheheeten/oorsaeck/ dat Hollandt als op sulcken achterdijck / schijnt te slapen ende met 'thooft int cussen te rusten. Welcke rust/naert segghen van sommighe luyden/nu sekerder is/alsoo het Hondts bosch op huyden/so grooten last niet lijt/ alst wel placht/ de Zee by wylen ingherumt zijnde/die so niet wil betemt wesen / maer wat spelens hebbende/ sich selfs metter tijt door sant verghen beschantst. Tot het Dorp van Petten toe/op den Zeecant gheleghen / duurt het paelwerck vant Hont bosch, Petten leyt drie mylen van Alckmaer ende brenght voorts eenighe cleyne witte Mosselkens/die wonderlijcke goet van smaecke zijn/ende wordē tusschen de palen ende steenen voorsz. gheplucht/ daerse met menichte aenhangen.

Van Petten

Van Petten af beghint het Zyp-landt, also ghenoemt van een Canael/ de Zype gheheeten/ die doort strandt/ byde Zee ghemaeckt/ int wassen des waters dese streeck dan over vloeyt. De Canael is wanneert ebbet te voet ende met de waghen wel te waeden/ dan so de vloet aencomt dieper/ wordt niet sonder perijckel versocht/ so dan de waghen drieftich ('tis by wylen gebuert) met beesten ende menschen t'Zeewaert in ghesleypt wordt.

Het Zijp-landt is een aenwas ende voorlandt uyt de Zee/ die elders Landt-gierich / hier nochtans zijn liberaelheyt heeft betoont: leyt tusschen de Zee aent westen / ende den Zeedijck aent Oosten/ die van Medenblick afcomende/ tot Petten uytloopt/ heeft voorts aent Noorden de Zee/ het verdroncken Tusen landt, daer d'oude volckeren Tusij (naer d'opinie van Iunius voorsz.) plachten te woonen/ 't Eylandt van Wiringe, Texel, &c. die al aent Graefschap van Hollandt behooren. De groote vant Zijplandt vanden Slickerdijck af / die int Noorden leyt/ ende so voorts is van 9378. morgen/ tot 600. roeden van 12. voeten/ heeft 9. mylen inden ommeganck/ behout eensdeels seer goet landt/ eensdeels jae int meeste sanden ende Duynen. Doch heeft dese streeck/ certeijn een heerlijck aenwas / ende als een vergeldinghe van de voorgaende schaden by den Zee-vader Neptuno ghedaen/ by wylen de Hollanders aengheloct / om met Dijcken te beringhelen/ ende als een erfgoet voor alle aenstoot daer na bruisschende baren / aen den vasten gront van Noordt-hollandt te hechten/ oock/ ghelijck door 't ghebruijck recht/ d'Ocean t'ontrecken: dan is al qualijcken vergaen/ ende by de wreethyt der tempeesten verstroeyt ende verstoort.

Wy lesen inde Duytsche Cronijcken van Hollandt: dat Willem, d'eerste Heere vā Schagen, dede bedijcken byde Zype, by S, Martens dorp/ een groot stuck Landts/ daer hy dede heeten dat Nyelandt, 'twelck sonder twyfel verstaen moet worden vant Zijplandt, in de jeghenwoordighe Caerte vertoont. Int jaer 1552. eñ 53. ist wederom met dijcken vant sout water om slagē/ door Nicolaus Nicolai, een man met Godlijcker geest begaeft/ ende broeder van Iohannes Secundus, dien vermaerden Poeet; daer over bewoont met veel menschen tot landtneringhe gheneghen/

gheneghen/met huysen oock betimmert/daer oock de Jonck-heer van Bucholt,een vermaert man door zijn deuchden ende afcomst (ghelijck Iunius betuycht) Soutketen hadt doen stellen/ om in eenighe grachten daer tot ghedoluen / de voechticheyt in een ghebacken ende ghepackt/ ende de selfde wel bewaert tehens de stormen ende quade locht/Sout te maecken. Dan helas! een grouwelijck naejarich tempeest / heeft op den eersten dach van November / int jaer 1570. al dese streeck ende schoon aenwas/de Zee weder toegheschreven / de Dijcken aen vele canten doorghebroken/met een verlies van veel menschen/beesten ende schoone huysen/welcke schade oock aen veel Hollandtsche steden aende Zee gheleghen / ghemeen is ghevallen. Het jaer ende dach van desen inbreeck heb ick met dese veersken beslooten.

D'EERSTE DACH VAN NOVEMBER ÆOLVS OPSTACK
DOEN DOOR HET FEL BLASEN DE ZIIPDIICK IN BRACK.

Om dese schade dan ist geschiet/dat het Zijplādt tot noch toe onbedijct gelegē heeft/ voorts een materie om te discoureren/oft met eenighe dijckagie / aenghesien dat den Dijck vant sandt ghemaeckt wordt/een crancke weeringe teghens den aenvloependen Zee / ghehouden mach worden/dan oock/ of het Honsbosch de Zijpdijck geleyt zijnde/ geen meerder last sal lyen vant water/dat nu andersins met een vrye loop zijn crachtē verdeylt/ eñ overt Zijplandt verspreyt; dan oock oft de materie vant Wier/ so seer nootelijck niet minderen sal / dat anders mede upt de Zijp ghehaelt wordt/ende over sulcks een sekere schade soude zijn teghens een twyfelachtige winst. Hoe het zy/het schijnt dat niet tegenstaēde eenige difficulteyten/de dijckagie voortganck sal hebben/daer toe by mijn Heeren de Staten alghereets twee Placcaten of waerschouwinghen aende inghelanden gheemaneert zijn / ten eynde dat zy verclaren souden hare meeninghe om mede te helpen procederen/tot herdijckinghe vande voorsz.landen vande Zype.

Zuyder Zee
Geldriae
Ultrajectum
Miliaria Germanica
1 2
Pars
Oude naerden
Naerden
Huysen
Laren
Larem
Wesep
Bylmer
Oudekercke
Abcoude
Bamburg
Horst
Vreelandt
Cortehoef
Lonen
Cronenburch
Hilfertsen
Loosdrecht
Imenes
Barent
Zoest
Bunschoten
Hulkesteen
Eembrugge
Nyckereken
Amersfoort
Birckt
Leusden
Eem fluuius
Wouwen bergh
Lutteren
Scharpenzeel
Emmic huysen
Aade
Willes
Braekelen
Westbrouck
S. Martensdyck
Niewerodt
Cokengen
Maersen
Zulen
Dale
Chartusers
Vrouwē cloister
Huer
Vlueten
Camerijck
Bethlehem
Oostbrouck
Outwyck
Zeyst
Vtrecht
Bouwick
Woerden
Lynschoten
Montfoort
Iutfaes
Houtem
Oeyck
Doorn
Beuerweert
Stekenburg
Werchouen
Tgoy
Waerder
Oudewater
Iselsteyn
Benscop
Ieern
Vreswyck
Schalckwyck
Rhyn
Neer lange brouck
Leersem
Amerongen
Ouer lange brouck
Cappelle
Twael
Coten
fluuius
Elst
Rhenen
Lopick
Pols brock
Iaens uelt
Vianen
Heldingen
Euerdingen
Thonswyck
Culenburg
Wyck te duerstede
Ryswyck
Leck
fluuius
Inghen

OVdt Batavia, eertijts onder eyghen Coninghen machtich/ is metter tijdt/ de rechte stam verstoruen zijnde / aen veel deelen gheschepden / ende onder d'aenwoonders vanden Isel, de Bisschoppen van Vtrecht/de Graven van Hollandt/ ende de Hertoghen van Gelderlandt verdeylt. De Bisschoppen van Vtrecht/ hebben haer heerlijckheyt ghehadt / vande Coninghen van Vranckrijck/ die met een milde handt/ aenden Graven vā Hollandt ende de Bisschoppen/desen streeck van Batavia verleent hebben.

D'eerste Aertsbisschop was een Engelsch/ ghenaemt Wilibrordus, oft Wigbrodus , met bynname Clemens, van Sergio Paus/ gheordonneert / die door Dagobertus , Coninck van Vranckrijck de jurisdictie eerst vercreghen heeft/doen (indient te ghelooben is) veel wyder en verder streckende/tot over heel Hollandt byna/ maer nu minder / begrijpende de steden van Vtrecht, Wijck te Duursteden, Rhenen, Amersfoort ende Montfoort, met meer dan 70. Dorpen. Aent Zuyden/ Noorden ende Oosten/ leyt dese Provincie beringelt met 't Graefschap van Hollandt/palende aent Westen met 't Hertochdom van Gelderlandt.

D'hooftstadt Vtrecht, naer d'opinie van Hadrianus Iunius, heeft de name van eenighe opschrijvinghe byde Romeynen ghebruyckt/om haer garnisoenen/diese langhs den Rhijn hadden te beteyckenen. Hier was ghelegt het 35. Legioen/ daerom 't opschrift hiel V. TRIC. LEG. STAT. 't welck een oorsaeck ghegheven heeft aen des Latijnsche spraecks onervaren Lesers/ om te spelden de ghepunctueerde halue woorden voor heele/ als VTRICSTAT, daer achterna van Vtrecht af ghemaeckt is/ 't welck niemandt so vreemt gheven sal / aenghemerckt de stadt in Swaben Cantstadt gheheeten/anders gheen oorspronck heeft so veel den naeme aengaet/als vande oude opschrijvinghe LEG. ANT. STAT. dat is 'tgarnisoen vant Legher van Antonius, ghelijck dan oock ghelesen worde over 't opschrift t'Antwerpen/ter eeren van Carolus de vijfde Keyser/op een steen ghehouden/ aldus: CAR. V. CÆS. van sommighe slechte luyden/ recht of de Magistraet een schamperheyt hadde willen doen/een so vermaemden Heere 5. Casen toe schrijvende.

De Mu

De Muren die om Vtrecht zijn/hebben haer fondateur aen Baldrycus van Cleve, so d'oude byde Noordtmannen af waren ghewor pen inde tyden van Bisschop Alfrijdt, die voor vergeldinghe alsdoen van Carolus den Keyser Deventer ende Tielt met haer jurisdictiē verkreech.

De stadt van Vtrecht is wonderlijcken wel betimmert/heeft heerlijcke Kercken / huysen eñ straten / door de rijckdom vande florerende Geestelijckheyt naest Ludick, in Nederlandt / de schoonste ende magnifijckste.

De Dom-kercke met een hooghen ende hoveerdighen Toren / is over't heele Landt vermaert. De Kerck van S. Maria, doen die ghetimmert worde/vertoonde sich een Cuyl/ die noch met steenen/ noch andere ingheworpen vuylicheyt mocht ghestopt worden/ dan alleen met ingheworpen huyden/dat noch betuyghen twee veersikens aen den voet vande Colomne / die op dien cuyl ghestelt is/ aldus:

Accipe posteritas quod post tua sæcula narres
Taurinis Cutibus fundo solidata Columna est.

Dat is:

Verstaet naecomers al, dat ghy noch moocht verhalen:
Op Ossen huyden staet dees Pylaer sonder falen.

Wijck te Duurstеden, Batauodurum van oudts / is de tweede stadt / die aent Sticht van Vtrecht toe gheschreven wordt/placht eertijts grooter te wesen ende vernaemder/ als d'outste plaets van heel Batavia, haer ghelegentheyt is van Vtrecht drie mylen/van Culenburch een/ in een genoechlijcke Landouwe / eñ door 'tbystroomen vandē schipzijckē Rhijn / met alle dinghen tot s'menschen onderhout overvloedelijck voorsien: Daer over dickwils een vertreck der Bisschoppen van groote sorghen/die de staet des Landts requireerde/een oudt Casteel daer toe de residentie verleenende.

Rhenen hoort oock aent Sticht/is een oudt stedeken / de Romeynen [illegible] oock niet onbekent in haer Historien/leyt aenden Rhijn / vier mylen van Vtrecht.

Amersfoort also gheseyt/niet ab Amore for (ghelijck sommighe futselen) maer vande Reviere Ems, die inde Veluw opcomende/door de stadt loopt/daerom Eemsfurt ghenoemt/is een playsant stedeken/heeft aen d'eene zyde de Velwe, aen d'andere sandt berghen / met een lang rack ghestreckt: d'Inwoonders zijn vrome lupen/begeerich der disciplinē ende scientien/ daer over de stadt een voetstere is van veel gheleerde persoonen.

Montfoort leyt aenden Isel ende is teghens den oploop der Hollanderen van Godefrijdt Bisschop van Vtrecht ghesticht/ende met een Casteel voorsien. Dit zijn de steden vant Sticht van Vtrecht/een portie vant oudt Batavia, waer aen oock gheleghen zijn de Steden vā Tiele, Buren ende Culemburch: de twee laetste hebben haer particuliere ende bysondere Graven.

Het landt van Vtrecht is vruchtbaer/ende draecht goet Coren/ is vet weydtlandt/ leyt hoogher dan Hollandt/ende is vaster: het vetste landt is aldaer cleyachtich/ heeft oock Venen/ bequaem om Torf upt te deluen ontrent Amersfoort ende elders.

D'inwoonders zijn cloecke oorloghs luyden/ gheneghen tot veranderinghen / plachten met d'Hollandtsche Graven/jae met haer Bisschoppen selfs dickwijl in questie te wesen / doch zijn ten laetsten om alle gheschillen ter neder te legghen / ende den wech op te deluen voor alle krijghen/daer zy van haer ghebueren mede gheplaecht worden/soo veel de Weerlijcke Jurisdictie aengaet/onder d'heerschappie van Carolus V. Keyser van Roomē/ by Henricus van Beyeren Bisschop ghebracht/eñ so aende heerschappye vant huys van Oostenrijck met d'andere Provincien ghecomen.

Kent

Oriens
Septentrio
Meridies
Occidens

Vreede
Grote Boerl
Bornem
Ghoer
Almeloo
Sipkeloo
Grol
Bochelt
Ringelberg
Borkelo
Bredefort
Groinbergen
Widerden
Vecht flu.
Lochem
Burg
Aenholt
Wesel
Doetecum
Omme
Almen
Helendoorn
Dalffen
Zutphen
Bronchorst
Schereberg
Embric
Rees
Deuenter
Olst
Swol
Issel
Doesburch
Zeuenar
Hattem
Vasen
Boeckbergen
Aernhem
Eepe
Apeldorne
Campen
Elburg
Doerweert
Wageningen
Harderwijck
Hacfort
VELUWE
Rhenen
Arlar
Niekercken
Wijck te duerstede
Amersfort
Huysen
Culenborch
Bommel
Tiel
Megen
Raueftein
Oß
Schertogenbosch
Graue
Nimmegen
Genneep
Cranenburg
Cleue
Goch
Vden
Keruendonck
Gelre
Santen
Alpen
Kempen
Neersen
Berck
Moers
Orsoy
Dinslaken
Holt
Duysburg
Keiserswert
Dusseldorp
Nuyß
Ordingen
Die Lip flu.
Glabbeeck
Wachtendonck
Dalen
Brugge
Venlo
Wel
Roermunde
Mase fluuius
Neer
Weßem
Weert
Die Peel
ZUYDER ZEE

Miliaria Geldrica
1 2 3 4 5

GELDRIA

AEnt Sticht van Vtrecht volcht flucks 't Hertochdom van Geldrē, eertijdts een woonplaetse der Sicambren, ende Bataviers; nu alſo ghenaemt van Gelduba, een plaets aenden Rhijn gheleghen / ende Tacito ghementioneert / of van een Casteelken Pontgelder, ghefondeert by eenen Wincardus de Pont, Heere van dit Landt / op de plaets daer nu de ſtadt van Geldre gheleghen is.

Gelderlandt leyt met thooft aen Vrieſlādt / ende ſiet met 'tſlincker ooch naer de ſchoot vāde Zee / de Zuyder Zee genaemt / heeft aenden Middach de Maes / een ſcheydt Reviere van Brabant ende tlandt van Gulick / int Ooſten eenſdeels den Rhijn / ende eenſ deels het Hertochdom van Cleue / begrypende het Graefſchap van Zutphen ende andere heerlijckheden; Heeft 22. bemuerde ſteden / te weten: Nimmegen, Roermonde, Zutphen, Arnem, principale plaetſen die de 4. Quartieren vant gantſche Landt maecken / ghelegen op verſcheyde Revieren / ende onder verſcheyde Biſdommen; voorts / Hatten, Elburch, Harderwijck, Wagheninghen, Tiel, Bommel, Bronckhorſt, Doesburch, Doetecum, t'sHeerenberghe, Lochem, Grol, Breedtvoort, Gelre, Stralen, Venlo, Wachtendonck ende Erkelens. Andere onbemuerde plaetſen / die recht van ſteden hebben / zijn Keppel, Burch, Ghent, Batenburch, Montfort ende Echt. Waer beneffens dan drie hondert Dorpen / met Toornen ende Clocken ghetelt worden.

Om int byſonder te beſchryven de 4. hoofſteden van Gelderlādt / ſo comt aen de ſtadt Nimmeghen met recht d'eerſte plaets / om haer ouderdom / heerlijckheyt ende rijckdom. Zy is ghefondeert by Batho, d'eerſte Heer vant Landt / naer zynen naem Batavia gheheeten / is daer beneffens een Garniſoen der Romeynen gheweeſt onder Iulio Cæſare, oock een Paleys vande Coningen van Vranckrijck; aengemerckt onder drie Coninckliicke Hoven / by Carolo magno in drie verſcheydē ſteden opgheſtelt / Nimmegen oock by Rhegino gherekent wordt. Is daer over noch de Iurisdictie de ſtadt aengheleghen / int rijck van Nimmeghen, ghenaemt. Nu ter tijt ſtaen onder Nimmeghen de ſteden van Tiel / Bommel ende Gendt / de Viconte van Nimmegen oft Borch-graue / d'officiers vande voornoēde plaetſen / met die van Bommeler-weert / oock die

oock die vande Betuwe ende vande Landen tusschen de Mase ende Wael; daer Nimmegen op gheleghen is. Ende is dit het eerste Quartier vant Hertochdom onder de voorsz. hooft stadt. D'inwoonders zijn rijck ende machtich/nu doch door d'oorloghen seer verarmt eñ verschopt. De stadt in sich selfs is sterck ende wel voorsien teghens den vyandt; leyt hoogh ende laegh: op de hoochte staet een oudt Casteel/'twerck van Iulius Cæsar, soo de ghemeene roep hout. By Guilielmus, Coninck van Roomen / ende Grave van Hollandt / is Nimmeghen/anders een Rijcks stadt/aen Hertoch Otto van Geldre verpant/met conditie so die binnen sekeren tijt niet ghelost worde/de heerlijckheyt vande plaets aent Hertochdom blyven soude; 'twelck also ghebeurt is.

Roermonde leyt aende Maes / draecht den naem van een Reviere/ de Roer ghenaemt/ die aende kant vande stadt / haer mont inde Maes comt spoelen. Is de tweede hooft-stadt van Gelderlandt/groot ende wijt/beset met muren naer t'oude fatsoen eenichsins / die doch wel te verbeteren zijn/ ende naer het oordeel vande verstandigen/ bequaem om een over-stercke stadt af te maecken/ begrijpt voorts onder haer beslach Veenlo, Gelder, Stralen, Wachtendonck eñ Erckelens, stedekens/oock Kessel, Montfort, Middeller, Crieckenbeeck, eñ het Schout ambacht van Echt. Heeft op huyden een bysonderẽ Bisschop. Binnen de stadt leyt eẽ schoon Cloo-ster van edele Joffrouwen/ghetimmert met een kerck opt antijcxst/ende is een schoone structure. Door brandt/ een toegheleyde plaegh van dese stadt; zijn tot meermael de huysen binnen Roermonde verdorven. D'inwoonders zijn goede ende hospitale luyden; de lijftocht is/door't omlegghende Landt/dat vruchtbaer is/binnen de stadt oock wel te becomen.

Zutphen, een stadt aenden Ijsel gheleghen / ende met een staet van Graefschap verciert/ maeckt het 3. quartier/ende is d'hooftstadt vã Doesburch, Doetecum, Lochem, Grol, Breet-voort ende Bronchorst, mede oock van't Graefschap van s'Heerenberghe. Dese stadt plachte een rijcke stadt te wesen/ so dan het spreeckwoordt uytwijst; Nimmegen d'outste; Roermonde de grootste; Zutphen de rijckste/ende Arnhem de lustichste. Het Graefschap van Zutphen is

 ghecomen

ghecomen aen Gelderlandt doort huwelijck van Otto I. Grave van Geldre / met de dochter van Gerlaccus, Grave van Zutphen / ontrent 'tjaer M. LXXXII. breeder beschrijvinghe sal van dese stadt maghen ghelesen worden inde navolgende Caerte.

Arnhem, een playsante stadt (residentie daer over vanden Hertoch oft Gouverneur / ende de Cancellerie van Gelderlandt) is aender rechter kant vanden Rhijn gheleghen / 'thooft vande Veluwe ende vant Quartier van Gelderlandt / daer Wagheninghen, Hatten, Harderwijck, ende Elborch steden / onder sorteren.

Het Hertochdom van Geldre is eerst maer by Voochden gheregeert ende worde die genoẽt de Voocht van Geldre / achterna by-Grauen / ten laetsten by-Hertoghen. Doort testament eñ vercoopinghe van Arnoldus Hertoch / is Gelderlandt aent huys van Bourgondien gecomen / ende naer langhe oorloghen beseten.

D'inwoonders zijn Krijghsluyden / ende zijn vroom te Peerde of te voet / reliquien vande oude Sicambri, die alsoo ghesept zijn / om haer cloeckheyt ende voorsienicheyt / ghelijck Sich om her, dat is / Siet om / door dien dat sy altoos achterdenckende / qualijck waren te winnen / ghelijck tselfde noch daer over op huyden aende Inwoonders blijckt.

Den Aerdtbodem van Gelderlandt is vet / ende heeft schoone weyden / oock vruchtbare saeylanden / begoten met den Rhijn / Wael ende Maes / alwaert dan goet gras verleent / om de Ossen upt Denemarcken ghesonden vet te maecken

De Edelluyden woonen al meest te Lande / ende houden haer op huysken s oft Casteelkẽs / ende zijn niet seer becommert met eenighe officien in steden te bedienen.

Trans-Isula. D.
Drente
Twete
Campen
Zwol
Deuenter
Zutphen
Hattem
Apeldoorn
Hasselt
Steenwyck
Ommen
Hardeberg
Coeuoerden
Oldenzeel
Lochem
Groille
Milliaria Germ.
1
2
3

DEse Provincie/een vande XVII. is besloten aent Noorden met Vrieslandt/aenden Middach met het landt van Geldre/aent Oosten met Westfalen/aent Westen met de Zuyder Zee ende de Reviere Ysel:leyt daer over gedeylt in Yseland,Drent ende Twent; begrijpt 8.bemuerde steden;namentlijck/Deventer, Swol,Campen,Vollenhoue, Steenwijck, Hasselt, Oetmarssen ende Oldezeel,met noch eenighe gepriviligeerde plaetsen:als Meppel, Ghelnuyden,Coevorden,Hardenburch,Omme, Almelo,Diepenhem,Delden eñ Euscede. De hooftstadt vande Provincie is Deventer.

Wt tLandt van Ouer-Ysel haelt Iunius,als upt den put van Democritus, de Fransoysen voorts/ die Galliam beerachticht hebben / teghens d'alghemeyne opinie van die Franconiam moedere der Vrancken of Fransoysen maecken. Hy bewijst sulcks met de naemen van Salij ende Ansuarij, volckeren daer de Fransoysen in verdeylt waren / welcke in dese streeck noch gheen onbekende voetstappen achter ghelaten hebben. Salij zijn van oudts geweest de bywoonders vanden Isel,int Latijn Isala,daer dan ooc Zal-landt af comt/ende het Dorp Zallick/aen de zyde vanden Ysel daer Campen leyt. Ansuarij zijn die van Deventer / daer oock noch den name af blijft Ansen stadt,also Ans een hooft beteeckent oft Heer; daerom noch vreemde ende heerlijcke luyden Hansen ghenoemt worden. Waer over oock de Lex Salica, van wiens oorspronck so seer ghetwist wordt onder de gheleerden / van dese Landen oft volckeren haer rechten naem behout:met een sonderlinghe glorie van Over-ysel/ dat upt haer ghecomen is / een so vermaerde Natie/ als de Fransoysen zijn / die soo schoonen Coninckrijck met d'Overyselsche Wetten regeren. Hier beneffens d'oude Tencteri, zijn Inwoonders gheweest vande Landen van Drent / de Tubantes vande Twent / de Chamaui vande Landen ontrent Campen/ een vermaerde stadt die wel eer placht Over-yselsch te zijn / ende nu den loop vande Reviere verandert wesende/ aen d'andere zyde leyt. De Vsipetes of Vsipij,zijn die van Zutphen/ alsoo eerst de name ghecomen is van Sipeten,tot Sitpeten,ende Sitpen,ende daer na upt de gemeene sprake tot Sutphen ende Zutphen.

De Reviere

De Revière Issel is een arm vanden Rhijn / ende de derde uytganck / daer zy haer water mede placht te lossen / Haer loop ende oorspronghe / wort aldus beschreuen als hier nae volcht.

Eer dat de Rhijn tot Arnhem comt / twee hondert schreden ontrent / so begint een gracht oft diluie van een nieu ende ongemeten werck / veruolcht door de hant der Soldaten / op dat de vromicheyt der Krijghsluyden niet en soude verslappen / door Drusum ghemaeckt / Drusiana oock naer de ghetuyghenisse van Tacitus gheheeten / welcke naem oock op huyden is blyvēde. Door dese gracht is Germanicus Cæsar, met een Vlote van duysent schepē / naer dat hy zynen Vader Drusum hadde aengheroepen / door veel Meyren vanden Rhijn / ende een hoeck vande Zee inde Ems ghecomen. De gracht duurt twee oft drie myle / ende leyt den Rhijn nu dē Isel voorby Doesburgh / een stadt die noch den naem draecht van Druso voorsz. alwaer dan den Isel uyt Westphalen voortscomende / aen desen arm vanden Rhijn haer name verleent / daer na voorby Bronckhorst ende Zutphen een stadt in overvloet van als begaeft / voorts na Deventer der Ansen stadt / een stercke ende lijftochtighe plaets; Welcke vier steden d'Isel aende rechter handt laet / de twee die volgen aende slincker handt hebbende / als Hattem, een stedeken door gheleghentheyt ende munnitien wel bewaert ende Campen, eertijts Navalia, ende nae't segghen van sommighe Portus Manarmanis. Van hier valt den Isel int Ype / een Inham oft schoot vande Zee / daer die nu verswolgen is / ende loopt voorby Ens ende Orck (daer de schippers noch byde somer op stil weder met cloeten ende boomē / een straet vernemen / met steenen ende keyen opghemaeckt) tot inde Zee toe / scheydende West-vrieslandt van d'andere Vriesen / over de Zuyder Zee gheleghen / ende latende ter zyden het Eylandt dat noch Vlielandt genoēt wordt / van haer mont Fleuus byde Romeynen / daer een Casteel oock tot bewaernisse vanden uytganck placht te staen. So dat dese gracht van Drusius, int Latijn Fossa Drusiana, uyt den Rhijn gheleijt ende nu den Isel / met eenighe groote wateren / die wy Meyren / de Latynen Lacus noemen gheholpen / die grooten schoot / de Zuyder Zee gheheeten / veroorsaeckt heeft / het welck certeyn een groote schade ingebracht heeft / aende Landen van Vrieslandt eñ Over-ysel / die seer

die seer vermindert/tot kleijnder provincien ghebracht zijn ende den Ijsel luttel gebaet / die nu met de Zuyder Zee versmacht/haer onbekenden loop/die tusschen het Vlielãdt ende Scellinck placht uyt te comen/nier meer mach verthoonen.

Beschryvinghe van Oost-vrieslandt.

DE Vriesen zijn met eẽ beduydenisse/ als de Fransoysen of Vrancken/genaemt. De Vrancken ghelijck wy verhaelt hebben inde Caerte van Over-Ysel/ zijn gebueren geweest vãde Vriesen/daer over oock deelachtich vande Vrancke vryheyt/wiens glorie ende liefde dese twee natien der Vriesen ende Vrancken bysonder tot op huyden noch ghebleuen is/ aenghemerckt haer de Vriesen maghen ende verwanten vande Keysers noemen te wesen / daer zy dan over haer wapenen met een Arent aende zyde vercieren / ter contemplatie moghelijck van Carolus magnus,die uyt de Vrancken oft Vriesen ghesproten is.

Tacitus in zijn boecxken vande manieren der Duytschen / deelt de Vriesen in majores ende minores,dat is/meerder eñ minder Vriesen/naer haer macht eñ Landt:mogẽ daer beneffens verdeijlt worden in Oost-vriesen eñ West-vriesen/ hoe wel dat naer de ghemeene opinie Oostvrieslãt genaẽt wordt het Graffschap vã Emden;t'onrecht. de Meerder Vriesen zijn gelegẽ int Landt daer de steden zijn Staueren,Sneeck,Franicher,Harlinghen eñ Leeuwaerden, worden daer over Oost-vriesen ghenoemt / ghestelt teghens de Minder Vriesen ; dat de West-vriesen zijn/die te voren beschreuen nu Noordt-hollandt in hebben . De Rhijn of den Ijsel heeft dese Vriesen ghedeijlt/dat is tgheen 'twelck Tacitus schrijft: Den Meerder ende Minder Vriesen is de naem naer de maet van haer macht , beyde Natien worden met de Rhijn gheboordt, begrypende ongemeten Meyren,ende met de Roomsche Armeyden doorvaren : Dit is oor

d'oorsaecke

Septentrio
Hollum
Balm
Werum
Aengum
Dockum
Genum
Vlrum
Brede
Santwer
Watum
Embden
Winſum
Wee
Dam
Groninga
Delfziel
Reyde
Saxum
Lodyck
Ham
Noortbrou
Groningen
Lutkeherſte
Heyligherlee
Modum
Bellingwolde
Steens
Dreſum
Oldzerck
Lidlum
Bergeum
Oldkerck
Franiker
Marſum
Leewaerden
Conten
Oldgae
Marum
Roden
Saxum
Harlingen
Wommels
Pingum
Bolſwaert
Erenwold
Ottertorp
Beets
Elde
Werden
Aſſelen
Eyen
Torns
Onſtwedde
Wiſpel
Foechtinghe
Sneeck
Ilſt
Olde Boorn
Groengrip
Gerſlot
Weſtermeer
Aſſen
Rolde
Spier
Worcum
Oldevercoop
Rottum
Borgerm
Oldegae
Doniegae
Nyegea
Buel
Oldlemer
Dieueren
Beylen
DRENTE
Sloten
Vledder
Duyngel
Emme
Lemmer
Spangen
Blesdijck
Sweel
Sleen
Steenwijck
Weſterheſſelen
Kuynder
Blankenham
Havelt
Ruynon
Coeuoerden
Ghiethoorn
Baerle
Zuydwolde
Swartsluys
Meppel
Hardenberg
Stauren
Mirls
Miliaria Germanica
1 2 3 4
FRISIA

d'oorsaecke dat wy int opschrift van dese Caerte Oost-vrieslandt stellen / om d'oude possessie van dien naime weder naer vermoghen aen het rechte Landt te geven/ dien aen Embder landt ontnemende/als t'onrecht beseten: daer toe geleyt door de groote auctoriteyt van Had. Iunius, die als oordelaer dit vonnisse uytghesproken heeft.

Dese Provincie is bepaelt aent Noorden ende Westen met de Zee / aenden Middach met Over-Ysel/ende aent Oosten met de Reviere Ems/ wordt ghedeylt in 4. principale staten/ als van Groeninghen; hoewel tselfde een lidt ende Provincie op sich selfs is / 't Graefschap van Ooster-goe,'t Graefschap van Wester-goe, ende de seven Wolden/die aen malcander ghelegen zijn/welcke heerlijckheden onder sich Huysen/ Dorpen ende Steden hebbe: de Steden tot XIII. ghereкent / ende de Dorpen tot CCCC. LXXX. onder de welcke eenighe zijn met veel Privilegien/om haer rijckdom ende groote begaeft. De steden zijn dese:

Groeninghen, vermaert door de gheboorte van Rodolphus Agricola, Damm, Leeuwaerden, hier is 't Hof van Vrieslandt/Doccum,'t Vaderlandt van Gemma Frisius, Franicher de woonplaets ende 't vertreck van veel Edel-luyden/Bolswaerdt,Sneeck, daer Ioachimus Hopperus uyt ghecomen is. Ylst, Sloten, Harlinghen, de Haven van Vrieslandt/Hindelopen aende Zuyder Zee ende Worchum, ten laetsten Staveren, eertijts een welighe stadt/die d'oorsprongh aent spreeckwoordt ghegheven heeft: De welighe Kinderen van Staveren, door een schiprijcke haven vermaert/maer nu met de Zee dickwils beschadicht / oock met stranden ende zanden tot ondiepte ghecomen.

Den Aertbodem van Vrieslandt is laegh ende broeckachtich/inde na somer niet te gebruycken / draecht luttel Coren / maer heeft schoone ende vette weyden / die dan veel ghevoede Ossen ende andere beesten maecken. t'Heele Landt is met sloten ende grachten doorwatert/ heeft doch gheen loopende Revieren / maer al dilven die met handen by de Inwoonders ghemaeckt zijn/ is daer over om leegher te houden / of Krijchsvolck te voeren een onbequaem Landt / een wissen ondergan ck ende laege / door die der Landouwen onbekent ende

onervaren

onervaren zijn. D'inwoonders zijn over de gantſche Provincie veel/in groote menſchte/rijck ende tot den Oorloch gheneghen/fier ende hoochmoedich/eergierich/ghelijck het exempel ghenoch uytwijſt/alſo zy by tyden van Nero haer uytgauen/voor de getrouſte ende vroomſte Natie van alle die ondert Rijck van Roomen mochten zijn. Haer landt heeft eertijdts een eyghen Coninck gehadt/die moghelijck niet alleen dit deel van Vrieſlandt/maer ooc Weſt-vrieſlandt; jae 'tlandt tot de Elbe toe beſeten ende geregeert heeft.

Plinus ſchrijft dat by de Vrieſen eenich kruijt ſoude waſſen / 'twelck hy Herbam Britannicam noemt/hebbende langhworpighe bladen/ſwertachtich / een ſwerte wortel / uyt welcken oock eenich ſap ſoude voorts comen. Deſe plant is goet voor de tanden ende verdorven tant vleeſch/voor de voeten ende knyen/ die crachteloos worden ende op ſwellen met een ſieckte/ die wy byſondere naem van Schuer-buijck gheven. Dit cruijt waſt oock in Hollandt / eñ wordt Lepel-bladen ghenoemt/ ſeer gheprezen / ende principael in deſe laeghe landen / (daer alleen de Schuer-buijcke regneert) gheſocht. De naem van Britannica comt nae de fantaſie van Goropius Becanus,als of men ſeyde/Wrijftanden/ om dat met 'tſelfde cruijt de tanden tot remedie ghewreven worden. Vande Vrieſen heeft Suffridus Petrus een byſonder Boecxken gheſchreuen.

Beſchryvinghe van Embderlandt.

FRedericus,de derde van dier name/ Keyſer int jaer M. C C C C. L X V. heeft dit Landeſchap tot een Graefſchap opgherecht/alſoot van te voren by verſcheyde Heeren gheregeert worde:d'eerſte Graef was eenen Vdalricus, daer af iſt/ dat noch op huyden een Graef alhier domineert. Waerom dattet de name van Ooſt-vrieſlādt draecht/byde Caertſchryvers/ is te verwon-

te verwonderen / aenghemerckt dat dese Provintie een plaetse der volckeren gheweest is/ die
by de Latynen Chauci gheheeten worden / ende tweederley waren ; tusschen de Weser ende de
Ems Revieren de minder Chauci, tusschen de Elbe ende de Weser voorsz. de meerder Chauci;
so dat vande Vriesen Embderlandt gheschepden leyt. De name van Embderlandt past beter/
't zy ghy dien wilt brenghen vande Reviere Ems/ die dese contreye doorspoelt/ of vande hooft-
stadt Embden/een residentie der Graven. 't Sal lustig zijn hier benessens eenige ghetuygenisse
te verhalē, vāde oude Inwoonderen Chauci deses lands/ om te vergelijcken den jegenwoordi-
ghen standt vant Graefschap/ met d'oude seden./ op datmen oock mercken mach niet by te co-
men/door eenighe onmaticheyt des lochts/ of natuure van d'aerde / dat het Landt onvrucht-
baer is/ dan alleenich doort ghebreck dat inde menschen selfs is. Op huyden wat landt gheeft
beter lijftocht aende menschen van als/ niet alleen aen d'Inwoonderen / maer aen buren ende
vreemdelinghen? Wel eer hoe byster was de wooninghe/ hoe ongheschickt ? Hoe onghehavent/
het leven der Inwoonderen? Maer laet ons Plinium hooren/die sulcks in zijn 16. Boeck ende
eerste Capittel is schryvende/met dese woorden: Ons zijn oock int Noorden eenighe volckeren
ghesien/der Chauchen, die minder ende meerder genoemt worden/ daer wordt de Zee met een
wyde doorganck in eewighe stonden tweemael des nachts ende daechs overvloepende gedre-
ven/bedeckende de ghedurighe twist vande natuure / daer behout t'ellendighe volck eenighe
hooghe Tomben of ghelijck heuvelen/met handen opghemaeckt/ tot een proef vande hoochste
vloet: met hutten daer op ghestelt/den varende luyden opt water ghelijck/ter wijl de Zee rontsom
om spoelt/ende als die weer afgaet/den schipbreuckighe : vanghen voorts de af vloepende vis-
schen ontrent haer ghehuchten. Ten ghebeurt haer niet eenige beesten te hebben/of met Melck
ghevoeyt te worden/als andere omligghende buren / ter wijl al tghewas of cruyt verdreuē is.
Met croost ende sloot-biesen maeckē zy haer coorden / om voor de visschen netten te spannen/
door slijck by de handen ghenomen ende meer aende wint dan de Son ghedrooght warmen zy
haer spijs met aerde/ oot haer verstijfde leden door de Noorderssche kouw: Haer dranck is niet
dan regen

Septentrio
Milliaria frisica magna.
1 2 3 4
Borkum
Ooster Eems
Juyster Riff
Juyst
Buys
Norder
Baltrum
De Ackome
Langer ooch
Osse balgh
Spijcker ooch
Harle
De weser
Wester weser
Wester Eems
De Ranszeel
Opt Watt
Keen
De Rundt
Eems horn
Fri siæ
Occidens
Dam
Delfzyl
Reyde
Den Dol laert
Occiden: talis pars.
Berte
Belling wolde
Vriesloo
Welde
Petrus Karius cælavit
Greet zyll
Canum
Frepsum
Campen
Rysum
Embde
Knocke
Larlt
Norden
Berg fum
Ostel
Marienhove
Sigelsum
Duvel meer
Aurick
Arll
Vlorp
Tunum
Durum
Burhau
Witmunde
FRI SIA.
Bosmunneken
Asell
Leer
Ryppe
Ile
Hovorp
Wiser meer
Sandel
Lever
Schortens
Schillich
Mensen
Winen
Berden
Sjost
Lettens
Wippels
Hadie
Pakens
Schakelen haven
Knipens
Schar
Sipsborgh
Heppens
Poten borch
De Iade
Oldersum
Monke borch
Oldendorp
Gast
Strackholt
Repsholt
Dose Godens
Fredeborch
Olldegodens
Zetel
Larighave
Hatsum
Kritsum
Nee rmoer
Ledingen
Lemmingen
Soltborch
Binnigum
Datveer
Den Orth
Lehr
Loge
ORI ENTALIS
Stickhu sen
Nienborch
Brehorne
Steenhusen
Varll
Iaborch
Bokeren
Apen
Kerckborgen
Weener
Muhe
Driver
Grootegast
Meridies
Dat Brack

S

van reghenwater/ in kuylen aenden dorpel van haer huysen vergadert. Hier doet de volmaeckte schryver vande Natuurlijcke dinghen noch by zijn verwonderinghe / dat dit arm volck noch qualijck schijnt te nemen, soo't vande Romeynen verwonnen wordt/achtende sulcks voor slavernye; recht oft niet beter waer also te leven armelijck/ dan in slavernye randekens van Pannekoecken int luy-leckerlandt t'eeten. Ende/ by u trouw O Plini ; is het leven van dese onnoosele luyden/ die met haer armoede te vreden waren / niet beter dan van de vermaemde natie der Romeynen/ die met dootslaghen 'taertrijck ruymer maeckten/ haer gheburen verdreuen/ en de met diverye den cluyt van haer nabuur aen haer eygen gront sochten te clampen. Certeyn niemant sal sulcks weygheren / ende Tacitus een schryver van waerde schijnt dat te belyden/ sprekende van onse Embderlanders aldus: Een volck onder de Duytschen seer vermaert/ ende dat zijn groote liever wil met Rechtvaerdicheyt staende houden/ sonder begeerte/ sonder moetwil/ vreedtsaem ende stil/ beroepende geen Oorloghen/ roovende noch met moordeyen noch andere schaeckingẽ. Eñ is dat 'tmeeste teyckẽ vã haer deucht eñ crachtẽ/ dat zy haer heerlijckheyt niet met moet-wil bevestigen. Nochtans zijn haer de wapenen al tsamen aende handt/ hebben veel volcks ende Peerden/ behouden doch haer eer/ mede als zy in rust zijn. Welck getuygenisse van Tacitus voor warachtich/ noch op huyden in dese natie plaets grijpt ; ende soo veel de vruchtbaerheyt aengaet/ ick weet niet of Italia so seer van ons (om de gaven aldaer vande natuur) gepresen/ niet en mach de vruchtbaerheyt van Embderlandt aen eenighe hoecken met recht over wenschen. Van Fruyt-boomen was dit gewest eertijts berooft? Maer nu bringt het alle soorten van boomen voorts. Daer en placht geen Coren of eenich saet in bekent te zijn ? Waer is nu meer overvloets? Maer zy hadden geen vee/ noch worden met Melck onderhoudẽ? Wat spijs is in dese Landen nu meer bekent? ten laetsten vochten d'Inwoonders niet teghens het wil ; op huyden leert de stadighe jacht der Edelluyden wel anders ; met een schoone leeringhe wat de naerstichheyt ende de cloeckheyt der menschen al bedryven kan.

Dit Graefschap heeft twee steden met Muren becleet/Eembden eñ Aurijck , maer seer veel

Dorpen/

Dorpen/dat het een van't ander nau een halfure en verſcheelt. Andere twee Graeffſchappen behooren onder de Graue van Embden/als Eſens ende Ieveren. De Hooftſtadt is Embden aende Ems Amaſia byde Latynen/ de woonplaets vande Grauen / een heerlijcke Coopſtadt/ door de bequaemheyt vande Haven/die de grootſte ſchepen byden Oceano ghedragen/ met opghetoghen Zeylen toelaet/over ſulcks in rijckdom/ ſchoone huyſen ende menichte der Inwoonderen/niet alleen aen Duytſchlandt/maer aen heel Kerſtenrijck bekēt. De tweede ſtadt Aurick is een vertreck van veel Edellupden / daer de bremden ende boſſchen bequaem tot de Jacht toe helpen. D'inwoonders zijn rijck/tot Coopmanſchap ende andere wercken ghenegen. De kleedinghe is eerlijck/ ſo dat de Boeren qualijck vande Stee-lupden verſchelen/ daer de Vrouwen dan met goude ende ſilvere knoppen/haer mouwen ende rocken cieren / blinckende in veel ſilvere ſpannen/ naer een byſonder fatſoen. Dit is aldus voor de Caerte van dit Graeffſchap in het Theatrum van Cor. de Iudæis beſchreven.

Beſchryvinghe van Weſtphalen.

VVEſtphalen dattet de name ſoude hebben vande Goddinne Veſta, die in deſe Provincie byſonder ghevierd worde/ is te ſlecht om int papier te ſtellen; 'tis een Duytſch woordt / comende van des gheleghentheyts weghen / aenghemerckt Weſtphalen anders niet beteyckent/dan eenich Landt aent weſten gheleghen/of gheballen/wil dan yemant noch verſtaen/ upt het woordeken Valen, dat byde Saxones een jongh Peerdeken of Veulem beduyt(alſoo de Saxones ſulcks in haer vendel plachtēte voeren) de Weſtvalen te romē/dat en ſal ſo vreemt niet zijn. Van oudts hadden in deſe Landen de Cheruſci haer woonplaets/die de Romeynſche macht onder Quintilio Varo ter neder ghevelt hebben/ daer tozhelpende de vromicheyt

michheyt van haren Capiteyn Arminius, die als een hanthaver des oude vryheyts / by Duysborch drie Legionen gheslagen heeft: so dat haer naem, die van Keer-uss / dat is uytkerē comt / hier mede wel betreft is.

De Graefschappen eñ heerlijckheydē die aen dese Provincie behooren / zijn: 't Graefschap vā Benthem / van Teckelenborgh / vander Marck / Walderk / Spigelberg / Dinstlaken / Oldenburch / Diepholt / Sauesburg / Lunburg / Arnsburgh / Sitburg / Lippe / Buren / Hckelenchusen / Steenvorde / Horstmaer / Borchlo / Brunckhorst, Gemme eñ Cappenbergh: daer Hamelmannus by doet Delmenhorst / Lingen ende Sterneberg. De volckeren in dese cōtreye zijn de Suyrlanders int Graefschap vander Marck ende de streeck van Colen / die van Bergen onder den Hertoch van Cleve / d'Emeslanders inde Jurisdictie van Munster / aenwoonders vande reviere Amasia naer Vrieslandt / de Slachten-landers by Cloppenburch / de Norlanders in de streeck van Osnabrugghe ende de Delbruggers int Bisdom van Padelborn.

D'hooft steden vant oprechte Westphalen zijn Munster / Dusseldorp / Wesel / Oldenburch / Osnabruch / Mynden / Hervoordt / Widenbrugge ende Coesvelt.

Carolus magnus heeft d'inwoonders van Westphalen verwonnen / eerst aent Christelijcke gheloof ghebracht / ende haer teghens de rebellie / die zy ghewoon waren by wylen t'exerceren / met eenighe heymelijcke Inquisiteurs voorsien / gevende dien macht om flux vant lijf ter doot te brenghen alle die zy schuldich soude vinden van ontrou / daer toe verkiesende oprechte ende statighe luyden / die haer wel ghewacht souden hebben om eenighe ontschuldighe te straffen. Dese justitie ghelijck Munsterus betuycht duurt noch: Maer is nu seer verdorvē / door dat het ampt van ondersoecken aen slechte luyden ende van cleyne acht verleent wordt / die noch wel durven bestaen te handelen van Civile saecken buyten haer macht / die maer in Criminelle plaets hadde. Naer Carolus magnus wie int bysonder Westphalen soude gheregeert hebben / is onbekent: doch blijckt dat het selfde aen eenighe Bisschoppen verdeylt is gheweest / dier vier zijn van Munster / Osnabrugghe / Padelborn ende Mynden: by Carolus magnus gefondeert.

De stadt

Westphalia
Oriens
Septentrio
Meridies
Miliaria Westphalica
Ferden
Derfelt
Nieuburg
Sternberg
Bucken
Moursson
Lynden
Agglum
Woome
Bollen
Bremen
Barrenburg
Bassen
Kerckdorp
Statenouwe
Minden
Lemnie gowe
Deepenouwe
Vloten
Peetenshegen
Herworden
Bijlde feldt
Paderboern
Bokum
Gluicstede
Rymech
Ray
Wijesselen
Steenhagen
Twisteren
Duwedorpe
Diepholt
Lijndorp
Paisterkamp
Vecht
Diemar
Dreckfurde
Benelnuijs
Wesselaer
Hertsfelt
Beckum
Oldenburg
Garden
Cloppenburg
Osnabrugge
Rengeren
Hornebury
Alem
Ham
Altena
Rastege
Blesnuijs
Anckem
Tellich
Wolbeck
Dreestenforde
Luningen
Dalman
Hangen
Beuergerd
Wernom
Munster
Ler
Iengersum
Oppen
Rameßen
Bakelsijsche
Rheen
Steinforde
Dulmen
Rekelinckhusen
Biggeburg
Coelln
Geuerden
Meppen
Lethom
Vlaßen
Iemerdium
Aurijsm
Deijl
Halteren
Werden
Eruefelde
Ezes
Schutdorp
Coesfelt
Nieuburg
Dorsten
Dijsseldorp
Emden
Apel
Enschede
Ransdorp
Zoens
Duijsborch
Keijserwerd
Delfsiel
Werd
Rhenus flu.
5
10

De stadt Munster is sonderlinge bekent door de conjuratie vande Herdoopers; die aldaer een fantastijck Coninck spel opghrecht hebbende: naer het upterste ghewelt van een scherpe belegheringhe/onder haer Coninck Ian, van Leyden in Hollandt / ten laetsten in handen vanden Bisschop ghecomen zijn/ende van haer vermetelheyt ghestraft.

D'inwoonders van Westphalen zijn cloecke Luyden/spichtich/schoon/vroom ter oorloch/ ende tot de disciplinen wel bequaem. Het Landt is boschachtich / eñ voept goede vette beesten: is in als vruchtbaerer voort Vee dan voor de Menschen: Wie bancquetten oft groote maeltyden met veel leckernyen bereyt in Westphalen soude soecken / ick raeme dat hy verdoolt soude zijn/een stuck van een Vercken/ een ongekoockte Schinck oft Ham/met swert broot/voept de menschen aldaer;by Verckens staet daer over haer meeste neeringhe ende onderhout / soo dan de Westphaelsche Hammekens oock op onse Tafelen sonderlinghe begheert zijn. Een oudt knuppel-veersken loopt van dese contreye/ eñ wordt oock by Ortelium verhaelt:

Hospitium vile
Cranck broot,dun bier,langhe myle;
Sunt in Westphalia;
Qui non vult credere loopt daer.

Tusschen de Weser eñ den Rhijn is Westphalen gheleghen/eñ streckt sich aent Zuyden naer Hessen landt/voegende de Noorderschezyde naer Vrieslandt: begoten daer beneffens met twee Revieren Amasis d'Ems ende de Lyppe. Munsterus houdt hierom dese contreye het warachtighe ende oude Saxen.

Aende Weser daer wy Westphalen mede besluyten/leyt de stadt Bremen/een Aertsbisdō begrypende onder sich de Bisdommē van Lubeck/Meckelbourgh/Schleswijck/etc. is eē schoone stadt/ende door den coophandel nu ter tijt oock seer vermaert; twist met Hamburgh vande preferentie; aenghemerckt dat d'heerlijckheyt vant Aertsbis dom/eertyts tot Hamburch gheweest is/ende achterna tot Bremen ghetransporteert.

THIET MARSIA
Miliare Thietmar
Hanrahuw
Hademarhs
De Lantscheidung
Scapste
Terminus regionis
Schelrau
Aluersdorp
Eggeste
Buekelenborch
Paludes
Tensbuttel
Tellinckste
Breckd
Wallem
Talen
Surharste
Thomdelue
Osterborstel
Gans horn
Oosterwaldt
Rab
Buecholt
Reerstal
Delbrug
Ruden
Ostermoer
Horst
Swijnhusen
Zerts buttel
Nordhorste
Henste
Holm
Hindorp
Edellaken
Heiste
Vernewinckel
Paludes
Brunsbuttel
Hupen
Torsliehten
Weddingste
Windburg
Baerlt
Thorwische
Quwenbuttel
Northusen
Kennenmoer
Heyde
Henninckbuttel
S. Anne
Wesset
Hennickste
Amerswurdt
Merne
Wennewich
Niesken
Treuntwordt
Thonlebe
Londen
Oldewurden
Helse
Hein
Niekerken
Groetebuttel
Wollersem
Heywische
Weruen
OCEANI GERMANI CI PARS
De Eyder fluvius
Thoeningen
Remsbuttel
Dickhusen
Busen
Wesslinburen
Albis fluvius

Naer de Caucos Minores ende Majores, die met d'Elbe/ Weser ende Ems besloten leggē/ volghen de Cimbri, volckeren die aende Romeynsche naem so grooten vreese hebben ghe-baert/dat haer ghedenckenisse noch veel jaren nae/ de herten ende ooren der menschē ver-vult heeft: Onder de Cimbros zijn de Dani; of Denemarckers / de Holsati ende de Ditmarsi; of Teutomarsi. Dese laetste draghen den name van de gheleghentheyt des Landts daer zy in woonen; alsoo dat seer broeckachtich ende laegh is/vol Meyren ende Marasschē/so worden dese lyeden Diet-martsen of Thiet-marsen ghenaemt; Want Mars oft Meyrs een broeckachtige ende waterachtighe plaets beteyckent. Van Henricus Auceps Keyser / (ghelijck Iunius be-tuyght) is hier een frontier Gouverneur ghestelt / die de uytloopen vande Denen soude verbie-den ende het onderworpen deel van Duytschlandt vry houden. Van oudts was al het volck der Marsen getelt onder de Saxen, maer de Coninck van Denemarckē heeft nu zijn heerschap-pie in Thietmarsen/daer dan d'eerste gheboren soon des Conincks sich onderhout / ghelijck de Sone van Vranckrijck in Dauphinè. 'tHeeft aende Coningē van Denemarcken over groote moeyte ghecost/eer dese Provincie aen haer Croon ghecomen is. De Keyser Fredericus III. heeft Thietmarsen verleent aen Coninck Christianus d'eerste/wiens sone Iohannes, so hy oor-loch teghens d'Inwoonders voerde/om haer te becrachtighen/int jaer M. D. is met al zijn le-gher gheslaghen/ende met weynich volck ontvloden/ verloren hebbende het meeste deel vande Holsteynschen Adel. Dese victorie heeft aen die van Dietmers een so grooten moet ghegeuen/ dat zy geensins tot eenighe Heere haer wilden verstaen. Doch Adolphus sone van Fredericus Coninck van Denemarcken / erfghenaem vande rijcken van Noorweghen; Hertoch van Sleswijck ende Holsteyn/ qualijck mogēde haer moetwil verdragen/heeft int jaer M. D. LIX. Soldaten aenghenomen/daer hem dan by ghevoecht heeft / Fredericus Coninck voorsz. met Iohannes zijn broeder: Naer een groote slach tusschen d'Inwoonders van dese Provincie ende den Hertoch Adolphus, zijn de Thietmarsers verwonnen / hebbende wel toe drie duysent man toe verloren. Van die tijt af is Ditmers aende Princen van Holsteyn ghecomen / niet teghen-

staende

staende haer voorleden vromicheyt/ om haer vrydom te beschermen ghepleecht.

Dit Landt is ghelegen inden begin vande Cimbrica Chersonesus, aende mont vanden Elbe: wordt bepaelt met de Reviere Eyder aent Noorden / met het Hertochdom van Holsteijn aent Oosten/aent Zuyden met de Elbe ende het Landt van Storemarsia / aent westen met de Duytsche Zee daert nae d'Eylanden van Heylichlandt ende Busen toe leijt. Al de Landouwe is vol broecken ende marasschen /so dat de reysende man qualÿck passeren kan: heeft daer be neffens bosschen die den heelen streeck door warren. Qualÿck soudtmen weten de vruchtbaerheyt vanden bodem te prysen/aenghemerckt de groote vochtichheyt.

Albertus Crantzius, die vande Saxones met sonderlinge neerstichheyt geschreuen heeft/ merckt dat al Holsatia, Stormatia daer Hamburgh leijt / vande Marsos beslaghen gheweest is; dat Holsatia wel vant hout oft bosschen den name achternae ghecreghen heeft; oock dat Stormaria oft Stormarsia den naem draecht vande Reviere Stora: ende niettemin een deel vande Marsen gheweest is.

Beschryvinghe van Denemarcken.

AL het Landt van Denemarcken is bycans verdeylt int fatsoen van een Eylandt / begrypende veel partyen begoten met d'engte vander Zee. D'eerste portie is aent Oosten/ ende wordt Sconia, Scandia of Scandinavia ghenaemt/daer het Aertsbisdom van Landen of Londen in ghelegen is; 'tvermaertste ende rÿckste deel vā al de Provincien deses Coninckrÿcks/ daer over oock de name van Sconia uyt gheleijt wordt / als het schoonste Landt van dien contreye: 'tzy het oogh gheslaghen wordt op de goetheyt des lochts / vruchtbaerheyt des Landts / 'tghemack van Havenen ende marckten/ de groote rÿckdommen die uyt de Zee

voorts comen/de menichte van Wilt/d'overvloet van Viſchen / ſo wel in ſtaende wateren als loopende revieren/ de rijcke Mynen van Gout/Silver/Coper ende Loot/de menichte van ſteden/de ſchoone Policyen; of op eenich ander dinck dat der menſchen leven ſoude moghen van noode zijn.

D'oude Latynē of Griekſche ſchryvers hebbē bykans al te ſamē weynich gewetē van dit ghewest/door dat zy meynden hier ſulcke koude te zijn/die gheen Inwoonders toe liet. Plinius maeckt wel eenighe mentie van Scandia,ſegghende: De vernaemſte ende vermaertſte is Scandinauia,wiens grootte noch niet wel en is bekent.

Het Weſterſche deel van Denemarcken is Iutia, van Ptolemæo Cimbrica Cherſoneſus ghenaemt/ſtreckende ghelijck een tongh tuſſchen twee Zeen/heel diep naert Noorden; ghelijck Italien naer den Middach. Iutlandt leyt bepaelt aent Zuyden met de Reviere d'Eyder / die loopende naert Ooſten/ inde Britanniſche Zee valt / ſcheydende de Frieſen onder de heerlijckheyt vande Denen / vande Dietmarſen: 'twelck oock de palen zijn van Denemarcken ende Holſteyn.

Het voorſz. Iutlandt begrijpt een ſtreeck van ſes dachreyſen/heeft ſommighe ſchoone ſteden aende Britanniſche ende Baltiſche Zee gheleghen. 't Is langh gheleden dat de Saxones in dit Landt ghewoont hebben/maer zijn achternae by de Denen verjaecht. Op huyden boven het Graefſchap van Sleſwijck/ is Iutlandt ghedeylt in drie Biſdommen van Sleſwijck/ Rypen en Arhuſen.

Deſe twee Landen van Iutia ende Sconia,zijn de uyterſte riemen ende gordelen van Denemarcken/onder de welcke veel andere Eylanden begrepen zijn/het vermaerſte is Selandt,daer veel Caſteelen ende fortreſſen in zijn/oock eens Coninckx Palleys. Van oudts placht aldaer te weſen een rijcke ende ſtercke ſtadt Roſcilde ghenaemt / wel geſtoffeert met Kercken ende Tempelen byde Coningen ghetimmert; op huyden iſt een plaets van grooter weerde. Dit Eylandt is twee dachreyſen lanck / ende het ſcheelt weynich of 'tis oock ſo breedt / van Selandt is een

cort

DANIA
Pe. Kærius fecit
Occidens
Oriens
Meridies
Germanica milliaria
5 10 15 20 25 30
OOST ZEE
De Sont
Lindesnes prom
Scagen
Hamburg
Lubeck
Stockholm
Gotia I.
Oelandt
Weter Lacus
Dantzigk
Prussen
HOLSTEN
POMERANIA
GOTIA
Heilige landt
Starborch
Scara
Hova
Vingaker
Hammar
Trosa
Norcopen
Coperwyck
Konsberg
Skidden
Mardou
Oxfoort
Kochnagel
Otternes
Lista
Hiter
Iadher
Staffanger
I. Festen
Suderdael
Bommel
Notuwe
Endt
Herthals
Robeknut
Holm
Bouenberg
Swertbert
Bovensberg
Rincopen
Rypen
Lucketonder
Strant I
Hardesloe
Flensberg
Gottorff
Londen
Kiel
Nyemunster
Ostimer
Nyewerck
Derborch
Stevens hooft
Seebuy
Nilus
fanocopia
Wartsbergen
Wexo
Sinnebo
Calmar
Luky
Auster
Sweroede
Santhamer
Trelborg
Ystad
Somerhaven
Malmuyen
Londen
Wester wyck
Stecholm
Osbo
Advatra
Sudercope
Vasten
Gotsche sant
Faro sont
Varo
Varsont
Stecborch
Westergard
Visbuy
Saudwn
Hoeborg
Elsenor
Kallenburg
Coppenhaue
Kuik
Corsuer
Nestvel
Nicopen
Ranbernus
Arhuysen
Wiel
Kamin

cort veer naer Sconia op Helsembourgh/over de Sont.

Scoonlandt, of Sconia, is een seer schoone Provincie voorsien met luyden bequaem ten oorloch/ rijck in Coren/ overvloedich in Coopmanschap/ vervult met schoone Kercken/ vermaert door den Haringh vanght/ tweemael so groot als Zelandt.

Inde streeck daer de Sondt Codanus Sinus ghenaemt loopt / worden veel Eylanden ghe-rekent/ 'tprincipaelste is het Eylandt van Fuinen/daer nae Falster/ Loiland ende andere die so vernaemt niet en zijn/behalvē Zelandt: dat is de Coninginne vā alle d'andere ende de prin-cipaelste stoel vant Coninckrijck. Fuinen is langh 12.mylen/ende 4.breedt. De hooft-stadt is ghenaemt Odenzee/ daer is de Bisschoplijcke stoel / ende de stadt is wel gheleghen: maer niet seer ghesterckt/oorsaeck zijn gheweest d'oorloghen / by welcken zy dickwyls is gheplondert eñ verdorven. Men seyt dat de moeder van Christiernus de tweede / aldaer soude ghegheven heb-ben een beeldt ghesneden in hout aende Minnebroeders/ dat een soo schoonen stuck wercks is als in heel Christenrijck soude moghen zijn. D'aerde is in dat Eylandt seer vruchtbaer/ ende heeft niet van doen ghemest te zijn/de messie comt aldaer niet te passe / ende dient niet dan om quade locht te maken. Van Sconia naert Oosten zijn eenige Eylanden/die by wylen van Hee-ren verandert hebben; daer is Gothlandt gheleghen/ eertijts behoorende onder den Coninck van Denemarcken/maer nu onder de Coninck van Sweeden / daer is oock Bornholm met eenighe ander plaetsen.

Het is niet te vergeten dat uyt Denemarcken de Cimbri ghecomen zijn / die met vrouwen ende kinderen door Westphalen ende andere Landen van Germania ghetrocken / Italiam hebben willen bestoocken ende zijnde tot 80.duysent gheslaghen / de Italiaensche aerde met haer lichamen vet ghemaeckt hebben.

Munsterus verhaelt dat de eerste Coninc van Denemarckē veel jaren eer Christus geboren was Dan genoemt was/die oor daerom naer zynen naem aen dese Provincie ghegeven soude hebben den naem van Dan-marck / maer soo wy Iunio ghelooven / heeft Denemarcken den

naem/

naem/van de Denbomen/die daer in overvloet wassen.

D'inwoonders vant Coninckrijck zijn cloecke Oorlochsluyden / die met haer wapenen niet alleen Duytsch landt / maer oock heel Italiam vervaert ghemaeckt hebben: uyt haer zijn de Longobardi ende Gothi voorts ghecomen/die haer wapenen de gantsche Werelt om gedragen hebben/ende haer macht in het edelste deel vande Werelt bevesticht. Is daer over Denemarcken een winckel van volckeren gheheeten/die naer den Poeet seyt:

Liever tē oorloch gaen dan den Tafel vercieren: aen wien het een spel is de bloote hoofden jeghens bloote sweerden te stellen/ om dat zy een dicken pan ende herden huyt hebben/die met een stuck specks daer tusschen gheleyt licht tsamen ghemeestert wordt.

Henricus d'eerste Keyser van Roomen/met bynaem Valckenaer, is d'eerste gheweest/ die aende Denen in Jutlandt het Evangelium heeft doen vercondighen / ende stelde een Marckgraue inde stadt van Heidebeu nu Schleswijck; die achternae Hertoch gemaeckt is. Naer hem heeft Otho de derde de Christelijcke Religie gepoocht te brengen doort gantsche Coninckrijck.

Onder de Coninghen van Denemarcken is eenen Canutus gheweest/ de groote met bynaē/ om zijn heerlijcke ende wonderlijcke feyten van Oorloch. Doen hy op zijn dootbedt lach/ heeft hy by een gheroepen de grootste Heeren van zijn Landt / ende heeft haer bevolen dat zy haer niet souden moeyen te vertrecken / voor ende al eer het oorloch tegen de Noordtmans ter neder gheleyt was. Nae zijn doot om dit bevel te volbrenghen / hebben de Soldaten het Lijck ghenomen/dat in alle haer tochten mede ghevoert/ niet anders daer door vermaent/dan of Canutus selfs present hadde gheweest/ende is aen haer by sulcke middel de victorie ghebleven.

Inde oude

IN de oude Boecken vintmen menich vermaen van een Eylandt dat de schryvers alsdoen
Thyle noemden . Of dat nu Islandt is? sommighe meenen jae/ sommighe neen waer onder
de vermaerden Ortelius een is/ die liever aen een stuck van Sconia de beschryvinghe van
Thyle toelaet dan aen Islandt. D'oorspronq vanden name is uyt het Ys/twelck van dit Ey-
landt begint also d'Ys Zee int Latijn Mare Glaciale, van Islandt af gherekent wordt.
In dit Eylandt en is gheen nacht inde Somer / als de Sonne is in Tropico Cancri, oock
gheen dach inde Winter op de voorschreven stonden : ende heeft soo grooten begrijp dat me-
nigherley volck daer sich in onderhout/ met beesten te weyden ende visch te vanghen/ die daer
in overvloet is. D'inwoonders woonen in holen / of huttekens ghehouden uyt berghen ende
steenrootsen Sy leven in groote simpelheyt/wesende met de beesten onder een dack en slapende
met de selfden in een Crebbe. Zy soecken niet dan dat haer de Natuur verleent/want in plaets
van steden/ so hebben zy berghen en Fonteynen voor haer lust. 't Is een wel gheluckigh volck
voorwaer / dat naer d'uyterste ende hooghste leeringhe vande Philosophie / met het gheen te
vreden is dat de goedertieren Moeder/de Natuur segh ick/ghevende is. Doch de Coopluyden
uyt Enghelandt ende Denemarcken laten sulcken gheluck niet ongheschent/ ende moghen soo
het schijnt niet lyden/dat zy te vreden zijn met het ghene dat haer toegheleyt is:want(ghelijckt
ghebuert)de Conversatie van d'uytheymsche volckeren heeft haer oock de begeerte van winst
met andere ghebreecken in gheplant. Oversulcks ist dat zy oock gheleert hebben bier te brou-
wen inde plaets van water haer ghewoonlijcken dranck: Nu ter tijt maecken zy oock werck
van Gout ende Silver/ghelijck als andere natien. De Coninck van Denemarcken/ die oock
Coninck van Noorwegen is/seyndt alle jaers een Gouverneur aen dit volck. Alle dinghen zijn
bykans ghemeen onder haer/behalven de vrouwen. Zy beminnen soo seer haer hondekens als
haer kinderen ende d'arme luyden oock/maecken sulcken werck van haer honden / dat zy haer
kinderen liever souden gheuen dan de selfde Hondekens . Voorwaer d'Islantsche hondekens
Zijn altoos in prijse gheweest/dan sulcke liefde comt de sotheyt wat nae. Zy eeren haer Bisschop
als haer

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
ISLANDIA
MARE SEPTEN TRIONALE
Westfordung
BLOE
Hekla m horrendo boatu lapides evomit.
Grimsey
Langanes promont
Raudagnuper
Fulmungovig
Kolla fiord
Lundey
Hola
Skalholt
Mokrufeld
Rumarepper
Langedal
Finguollur
Melastadur
Reykiafiord
Vadil
Seilerdal
Grumavig
Adalvig
Stap
Kykianes
Keslavig
Grundavig
Akranes
Staphold
Huams suert
Strand
Hof
Husevig
Muli
Breyd
Pleotz
Horn
Brolangs eyer
Ingols hofdi
Garavig
Birknebiar Closter
Porlarkas hassin
Scala Milliarium Islandicorum
10 20 30
Petrus Kærius cælavit

als haer Coninck / ende ontfangen voor een godtlijcke reden/al dat hy seyt. So grooten over-vloet van Visschen is in dit Eylandt / dat zy die uytleggen te coop in hopen van een bysondere hoochte. Ende om dat haer Aertrijck so geen Coren draecht / ist dat haer leven meest by Visch staet. Een goede Maniere is onder d'Islanders/die wel behoorde ghevolcht te worden van andere Natien: Dese is dat zy ghedichten ende Liedekens doen maecken/ tot lof van haer vrome voorouders/daer haer deuchden in verhaelt d'aenhoorder vermaeckẽ ende tot eer-sucht versterken. Inde steen-rootsen zijn die over het heele Eylandt door gesneden en̄ gehouwen/ tot een ghetuygenisse vande vrome daden. D'aerde is heel Islãdt door int meestẽdeel berchachtich en̄ niet doorbout: Wederom daert Landt effen is/zijn so vette ende lustighe weyden / dat de beesten op ordonnantie eeten moeten/om niet door de groote vetticheyt te versticken. De berghen zijn sommighe hooch/daert sop af altoos met snee bedeckt is ende de voet heet/met een durich vier. De principaelste onder dese is Heckla ghenaemt/ende leyt naert Westen; De tweede is de Cruysberghe;de derde Helga/dat is de Heylige berch. Dicht by Heckla zijn Mynen van Solpher/ende d'aenwoonders hebben qualijck eenighe andere incomste: want de vreemde Coopluyden daer mede haer schepen vullen/om elders te voeren. 't Schijnt by wylen dat desen bergh in rasernye gevallen is/ so tiert die/met overgroote tempeesten uytwerpende groote ende gheweldighe steenen ende d'aerde daer mede over twintich steenworpen bedeckende. Het Vier/ Solpher ende Assche vliet ende wordt uyt desen berch ghespoghen / als uyt een vervaerlijcke plaets. Die de nature van desen wonder willen wat naerder aenschouwen ; zijn in duysent lasten/om van de Solpherachtighe cuylen versmoort te worden; also d'assche de plaetsen bedriegelijcken is bedeckende. 't Vier dat vandẽ berch comt verteert wel het water/maer het Werck of Vlas gheensins.

Sommighe slechte luyden meenen/ dat aldaer eenighe plaets soude zijn gestelt / om de sielen vande verdoemde menschen te straffen: d'oorsaeck is eenich ghekrijsch ende ghesucht dat ontrẽt den berch met een grouwelijcken toon ghehoort wordt : dan/ ghelijck de naturalisten belyden/

soude het

soude het selfde comen/uyt de holen daer de steenen met het ghewelt vant vier ende verborghen winden sulcke ghelupt ende gheclanck in maecken / 'twelcken schijnt na by aen eenich gheclach vande desolate menschen te comen. Voorwaer naert schrijuen van Olaus magnus, Munsterus ende andere/so worden ontrent Heckla / jae door gantsche Islandt dickwijl eenighe Nachtgeesten ghesien / die in bekende schijn van eenighe nae-vrunden / de menschen aenspreecken / haer dienste doen / anders niet dan of zy noch in levende lyve waren ende wordt sulcks niet vernomen/dan op den tijt als zy verdwynen. So dan haer vrunden bidden ende segghen: Comt gaet met ons/naer u Huysvrou ende kinderen/antwoorden zy met een diep ghesucht. Och neen ons alder wech leyt naer den Berch Heckla; midts een verdwynende.

Heel Islandt is in vier deelen gheschepden/naer de ghwesten des Werelts/in Westfiordung, Ausclendingafiordung, Nordlendingafiordung ende Sundlendinggafiordung; Heeft twee Bisdommen vā Scalholt ende Hola. Onder Hola zijn de Cloosters Pingora/Bemested / Modur ende Munckeruere; onder Scalholt / Videy/Pyrnebar/Kirkebar eñ Skirda. De spraeck vande Inwoōders is oudt Duytsch; of Cimbrisch/gelijck Ortelius betuycht. Van Islant dese veersken/uyt Eras. Michaelis boec eenichsins overgestelt/ sal niet ongenoechlijc zijn by te voegē.

Int Noorden 'tlaetst Eylandt is Islandt rijck vermaert,
Niet alleen daert dan koockt het geel Solpher in d'Aerdt,
Of daert met groent becleet, de weeldighe valleyen;
Voor beesten, die ghevoeydt het gras met tanden maeyen.
Maer oock wanneert vervult door Visschen veel ghedroocht.
De Schepen end' opt strandt den hoop altoos verhoocht.
Haer gauen menigerley, de Visschen dan vermeeren
Alsins, jae sonder endt. d'Inwoonders vroom vol eeren
Zijn over al bekent, 'tdeel dat naert Westen leyt
Brandt met een eenich vier, daer toe veel gaten wijt
Werpen Asch-clooten uyt, ende ghelijck den grammen
Lecht Hecla 'tfirmament met haer peckighe vlammen.

HOe wel dat Noorweghen maer een bysonder Coninckrijck is / verschepdē van Suedia ēn Gothia, so hebben wy nochtans met dese name de Generale Caerte vande Noorderlan-
den een tytel ghegheven / eensdeels om dat het Coninckrijck van Noorweghen nu meest
bekent is / ende eensdeels om dat Noorweghen de Landen inde Noordersche wech of gheweest
gheleghen beteyckent/daer dan onder de voorghenoemde Rijcken begrepen zijn. Dit Landt is
aende oude schryvers qualijck bekent gheweest/wordt Scandia, Scandinania, Baltia ende Basi-
lia by haer ghenoemt/ oock een andere Werelt om de groote ende een stee van veel volckeren.

Noorweghen een bysonder Coninckrijck/ was eertijts in groote fleur ende hadt heerschap-
pye over de Denen ende andere Eylanden van d'Oost Zee : terwijls het selfde by wettige ende
erffelijcke Coninghen gheregeert worde. Maer doen de Edelluyden ende Heeren een sin kregē/
om het Landt te laten regeren/by yemandt/die daer toe soude vercosen worden/ is 't Coninck-
rijck vervallen:also een jeghelijck naer dat hy in goet ende maghen sterck was / op de Croone
eer ooch worp. Dies door tweedracht ende twist/uyt sulcken yver tot de regeringhe ghesproten/
zijn de Denen machtich gheworden des Rijcks / ende hebben Noorweghen vernachticht ende
dat aende Croone van Denemarcken ghebracht. Daer over is Noorwegen/ ghelijck men seyt
bydе Denen so seer benaut ghehouden/dat aen d'Inwoonders gheen vergaderinghe met allen
toeghelaten is/ haer huysen ende wooninghen eertijts magnifijcque plaetsen vervallen meest;
den oorlof van weder op te timmeren benomen zijnde: Haer handel ofte vaert ter Zee gheschiet
al by consent vanden Coninck van Denemarcken / sonder die moghen zy luttel uytrechten:
voorts alle de welvaert ende rijckdom wordt aen de Denen ghevoert/dien zy over sulcks niet
als ondersaten/ maer ghelijck slaven onderworpen zijn. Wt dit Coninckrijck comt de Berger
Visch ofte Stock-visch/ alsо ghenaemt/om dat die ghedroocht aende wint ende kouw/gelijck
stocken uytghetrecht wordt. De gheluckichste vangst van desen Visch is in Ianuario, om dat
dan de kouw sterckst is ende bequaemst tot Visch te droogen. Die in sachter tijt vant jaer ge-
vanghen wordt/ is so goet niet ende verderft haest.

Van het

30 60 90 120 150
Milliaria Germanica
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Nova zemla
Alba
S Thome cœnobium
Margaster I
Nort Caep
Ther
Chan prom
Finmarchia
I Kilduyn
Cola
C.d.Candi
Waygats
Petzora
Mezen
Pestzora
NOR
Lappia
Island
Horn pro
S.Michel
S.Nicolao
RUSSIA
Frisland
MAR
DUINA
Ustiug
Perm
Farre insule
Orcades
Bergen
GIA
DIA
Finlandia
Wiburg
Narva
Nougorod
NOVO gardia
Revel
Riga
Stocholm
Platzko
Hebrides
Bus insule
Scotia
Mare Germanicum
DEL
Irland
GLIA
Londen
Brasil
Danzick
Hamburg
GERMA
Coninxbergen
Viln
POLONIA
Grodeck
Cracow
Amstelreda
Antwerpen
Prag
Gendt
Colin
Brug
Paris
Brest
Heisant
NORT
NIA
Bazel
GALLIA
Lion
Geneve
HUNGARIÆ PARS
Rochelle
Petrus Kerius fecit et cælavit
Septentrionalium regionũ descrip.

Van het Coninckrijck van Sweden leijt Noorweghen met groote ende hooghe bergen ver-
deijlt/ die altoos niet snee bedeckt zijn/ ende daer met allen qualijck aen te comen is/ dan metter
tijt zijn eenighe weghen ghemaeckt door de berghen / die den toeganck maecken aent voorsz.
Coninckrijck. Veel Casteelen/ Dorpen ende Steden worden in Noorweghen ghetelt/ onder al-
len het Casteel van Warth, dat een stercke plaets is/ ende een garnisoen teghens de Lappen/ de
Stadt van Matkur/ het Casteel van Reon / de stadt van Nidrosie of Trondhein: 'twelck de
hooft-stadt is/ Berghen een Bisschoplijcke stadt; Staffanger oock een Bisdom; Kungspergh
een Casteel/ de Stadt Saltzburg/ ende noch een ander sterck Casteel ghenaemt Bahus/ ghe-
leghen aende Noordtzyde/ daer de Reviere Tolheure inde Zee valt.

De Westersche zyde van Noorweghen is meest al gheplaecht met verbaerlijcke Zee-mon-
stren/ principael met groote Walvisschen/ die sich int begin vant jaer vertoonen; wel hondert
Cubiten lanck. Voor de Schippers is dit gediert seer vreeselijck/ alsoo't schepen ende menschen
ter neder velt. Om dan sulcken perijckel af te keeren/ hebben de Schippers Castoreum, dat zy
nat ghemaeckt/ inde Zee werpen/ dan verschoepen de Walvisschen ende sincken inde gront/ om
dat zy den stanck niet connen verdraghen. Hier beneffens heeft dit Landtschap / een bysonder
beestken datmen Lemmer noemt/ is gelijck een Ratte vier voeten lanck/ ende heeft een vel van
verscheyde verruwen. Men seyt dat dese beestkens upt de locht vallen alst dondert: zy eeten al
de groente ghelijck Sprinckhanen ende versteruen op seeckeren tijt. Hierom ist dat de Locht
door haer stanck verdoruen/ veel groote siechten ende principael eenighe dommicheyt int hooft
ende geelsucht aende Inwoonders vant Coninckrijck veroorsaeckt. Oock is in Noorweghen
een Meyr Mos geheeten/ daer by wylen een Serpent in gesien wordt/ van wõderlijcke grootte;
een teijcken/ maer de vaste meeninghe der aenghesetenen/ van eenighe groote veranderinghe; die
int Rijck toecomen sal. Int jaer 1522. worde 'tvoorsz. Serpent seer hooch bouen water ghe-
sien/ wesende ghedraeyt int rondt / ende hadt naer datmen van verde mocht sien of bemercken
50. Cubiten in zijn langhte. Daer nae is Coninck Christiernus upt zijn rijck verjaecht.

Wt Noorwegen/

Wt Noorweghen/Denemarcken/Vrieslandt/etc. zijn die wreede volckeren ghecomen/ die gantsch ß erstenrijck met haer roverpen ende wreetheyt door gherent hebben; oock veel schade ghedaen/ tot dat zy ten laetsten ter neder gheslagen zijn in Normandie/ dat op huyden also van dese natie ghenaemt is. De Longobardi zijn oock naer d'opinie van sommighe schrijvers uyt dese streeck/ daer Noorwegen leyt/ ghecomen. Doch Du Bertas brenght die voorts uyt Sconia; of Sconlandt/een deel van Denemarcken/ende bouen by ons beschreuen.

Sweden, het tweede Coninckrijck inde Noordersche streeck / heeft aent Westen de Gothen/ aent Noorden de Scrickfinners/aent oosten Finlandt / aenden Middach d'Oost-zee ende is het vruchtbaerste Landt onder de Noordersche Provincien/ in Coren / vruchten ende Honich; Heeft oock Mynen vã Silver/Coper/ Yser ende Loot:is rijck in Vee ende Wilt/ overvloedich in visschen om de Meyren/ Revieren ende andere wateren/die int heele Coninckrijck zijn. Om cort te maecken Sweden is tweemael so groot als Noorweghen/ (ghelijck men seyt) ende passeert het selfde over d'helft in menichte van volck/in groote vã Landt/in metallen ende andere incomsten. Niettemin op veel plaetsen is het Aertrijck rouw/berchachtich ende waterachtich/ dies oock de waghens ende peerden over al tot haer wil niet en moghen passeren.

In dit Coninckrijck is een stadt Stockholm gheheeten; daer de Coninck van Sweden zijn Hof ende wooningh heeft: het is een plaets so wel door gheleghentheyt; als door menschẽ vernuft seer ghesterckt / ligghende int middel vant water ghelijck Venegien: de huysen zijn al op stocken ende palen gheset;daer zy dan oock de name af draecht. De Zee comt aen twee kanten inde stadt/ met sulcke menichte ende diepte van water / datmen daer binnen schepen met volle lasten can afveerdighen.

De Coopmanschap is door't heele Coninckrijck in grooter fleur ende zijn d'inwoonders van seer hospitael oft gastvry/ aengemerct by haer geen meerder gheluck gherekent wordt/dan het avontuer te hebben om een vreemdelingh huysvestingh te gheven / soo dat zy twisten met den anderen; Wie d'eerste sal zijn om den gast te outfanghen. Haer vromicheyt te voet ende te

Peerden int Oorloch wordt seer ghepresen.
Het Hertochdom van Argerman leyt op de Frontieren van Laponia naert Noorden. Al
dien streeck is vol bosschen ende woestynen: de principaelste beesten diemen daer jaecht zijn E-
sels ende Buffels. Het Hertochdom van Middelpath leyt naer den Middach / so dan in Swe-
den noch andere Hertochdommen zijn; als Helsingh / Gestatz / Fiering / Coperdal eñ Oplandt;
oock een hooftstadt Upsal / vermaert door den Bisschop aldaer Olaus Magnus, die van dese
Noorderschen Landen een bysonderen boeck gheschreuen heeft met veel wonderheden vervult:
Het ghewest vant Hertochdom van Oplandt heeft goede Mynen van Silver / Coper ende
Stael.
Gotlandt sullen wy achternae bysonder beschryuen.
Andere Provincien zijn noch alhier int Noorden gheleghen, die aende Coninckrijcken van
Sweden ende Noorweghen zijn palende / als Bothnia, Finmarchia, Finlandia, Lapponia, Biar-
mia, Scrickfinnia, &c.
Finlandt is ghesept als fijn oft schoon landt / om dattet ghenoechlijcker ende lustigher is
dan Sweden / heeft eertijts den tytel van een Coninckrijck ghehadt / maer is op huyden maer
een enckele heerlijckheyt. Ghelijck Munsterus schrijft / so behielden wel eer de Sclauen d'heer-
lijckheyt van Finlandt / haer spraecke was doen alhier ontfanghen / ende d'Inwoonders leef-
den op de Moscovitische oft Griecksche maniere. Op huyden ist onder dē Coninck van Swe-
den. D'aerde brenght goet Coren voorts; aenghemerckt de Landouwe plat is / ende gheensins
so verchachtich of vol marasschen als Sweden. De vernaemste plaetsen zijn Gust een Casteel /
Albo een Bisschoplijcke stadt / Kasbourg / Vibourg / 't Hertochdom van Karel / etc. Vibourg
leyt op de Frontieren naer de Russen ende Moscoviten; also dan d'Inwoonders vā Finlandt
stadighen oorloch voeren teghens de Moscoviten / aende zyde vande Zee / die by dē Winter vast
bevriest ende inde Somer bequaem is tot den Scheepvaert. So veel de spraeck van Finlandt
aengaet / is te weten dat de selfde tweederley is. Van Vibourg spreken de luyden meest Scla-
vonisch

bonisch tot Sibbon ende Borghe; aende Zeecant ghebruycken sy meest de Swedische tale: maer int midden vant landt hebben d'Inwoonders een eyghen tale ende spraeck. De tael van Sweden is de Gothesche niet onghelijck/ heeft oock ghemeenschap met de Deensche en Noorweeghsche spraecke. Sy hebben veel woorden die met den Duytschen tale over een comen/ aenghemerckt dat oock haer spraeck uyt den ouden Duytsche ghecomen is.

Lapponia oft der Lappen landt is also genoemt vant volck dat daer in woont. De Duytschen heeten de luyden Lappen/die gantsch niet ter snee spreecken/die slecht ende simpel zijn/ en alle dingh met een rechten gront uyt lappen. De Lappen van dese Provincie zijn van middelbare stature/hebben het lichaem so radt ende wel ghestelt/ dat sy niet tegenstaende den Booch en de Pijlcoker daer sy mede beladen zijn/een hoep maer een cubit hooch connen door passeren. Haer cleederen om d'exercitien vant lichaem niet te beletten zijn eng ende omt lijf vast gesloten. Inde winter steken sy niet alleen 'thooft/ maer het gantsche Lichaem in bonte vellen/ soo dat d'ooghen alleen niet bestopt zijn; Voorts de reste schijnt eerder 'tfatsoen van eenich wilt beest/ dan van menschen. Haer wooninghe is niet vast/maer wordt hier ende daer met Tenten ende Pavilloenen gesleypt/ 'tzijn seer goede schieters ende jaghers. Haer Landt draecht gheen Coren/ende wordt niet bebout; Haer onderhout staet in Visch; eten daerover Visch tot Visch: Dies oock haer vrydom langh ongheschent ghebleven is/also in Lappen-landt luttel te halen was/ende d'Inwoonders vroom ende sterck haer aerde lichtelijcken teghen den aenstoot der vreemden beschermde: Doch zijn ten laetsten verwonnen ende t'onderghebracht/ gheven daer over voor tribuyt aende Coninck van Sweden eenighe goede bonte vellen.

Voorts is te noteren dat de volckeren die in desen Noorderschen streeck woonen groote constenaers zijn in Toverpen/ ende bedryven daer veel wonders mede/voorwaer altoos heeft het Noorden van sulcken handel vernaemt gheweest/d'oorsaeck is inde duysterheyt en simpelheyt vanden verstanden der luyden aldaer/die lichtelijcken met superstitien bevangen/ aenden duyvel goet gheloof en credijt gheven. D'exempelen sullen ghenoech ghelesen worden inde boecken

 van Olaus.

van Olans magnus, Aerts-bisschop van Upsalen/die daer niet van al te veel af schrijft.

Inde Noorderische oft Hyperborische Zee zijn eenighe Eylanden gheleghen/ die noch so wel niet bekent en zijn: waer onder gestelt worden Islandt/ Frislandt/ Groelandt/ Grocklant/ etc. Van Groenlandt wordt gheseyt/ dat aldaer een winter soude zijn van neghen maenden/ sonder eenighe reghen/ sonder oock dat de snee die int beginne vanden Winter valt eenichsins smelt. In dit Eylandt is een Clooster vander Predicaren Orden aen S. Thomas gheeyghent: niet verde van desen Clooster is een berch die vlammen ende vier upt spout/ recht als Ethna in Sicilien: waer ontrent oock een fonteyn vliet/ met brandende wateren / die door verscheyde Canalen gheleyt/ al de wooninghen vande Monicken/ niet anders dan stouen/ verwarmen; jae oock de bequaemheyt geuen/ om daer broot by te backen/ ende de spijs te koken / sonder eenich ander vier. 't Ghemetst vant Clooster bestaet gantschelijck van Tuyfsteenen/ die den voorsz. berch upt werpt: Dese brandende Tuyfsteenen of Morselsteenen/ alsoo zy vetachtich zijn upter naturen/ met dit water ghedooft/ gheuen eenich slijm oft lijm/ dat bequaem valt om de steenen inde plaets van Kalck aen een te voegen/ ende is sulcke metserie seer vast ende tot veel jaren durich. De Hoven die ontrent dit Clooster gheleghen zijn/ worden oock met het voorsz. fonteyn water begoten/ ende zijn uptnemende groen ende lustich. Den uptganck vande Fonteyn streckt tot inde Haven vant Clooster/ die tamelijcke wijt is ende met het warm water voorsz. begoten wordt/ so dat de vorst aende wateren vande Haven niet schaden mach/ die met de fonteyne verwarmt worden/ dies oock de Visschen daer door aenghelockt in soo groote menichte int Clooster ververgaren/ dat de Monicken niet alleen/ maer ooc alle d'aenwoonders daer mede gerieft worden.

Op Frislandt is een plichtighe vaert vande Enghelschen / die oock het selfde 'twestersche Enghelandt met een nieuwe naem ghenoemt hebben.

Matker
Wijck
Wener
Lacus
Ubsali a
Cumbla
Stock holm
Lidecopa
Tiveden
Varnen
Vingaker
Scara
Houa
Hammar
Oooster
Distelberg
Motala
Trosa
Nicopa
tLand van Noort oosten
Harmen sont
Harmen hooft
Depaternosters
Maester land
Balnys
Rongel
Weter Lacus
Lincopen
Norcopen
Vasten
Steeborg
Advatra
Sudercopen
Gotsche sant
Faro sont
Vaersont
Varo
Gotia ins.
Slyc hauen
Ianocopia
Advich
Stecholm
Osbo
Wesbo
Westerwijck
Westergard
Ooster garde
Visbuy
Saud wyck
Nilus
Zee
Wartsbergen
Sennebo
Westraherad
Hoeborg
Wexo
Calmar
Valkenbourg
Helmsted
Laholm
Haland
Luky
Auser
Oelandt
Tun alen
Swerwede
GOTIA

GOtlandt is alſo gheſept/ om dat het Landt in dien ſtreeck ſo goet is/ja beter dan in eenich ander geweſt vant Noorden. Want het draecht Coren ende andere vruchten in overvloet/ 'theeft ſeer goeden Honich/vette beeſten/ ſchoone weyden/ſchiprijcke Revieren ende dichte boſſchen; 'tis rijck in Vellen ende Metallen/ principael in Coper. Van oudts waré de Gothen ende Sweden maer een volck/onder eenen Coninck : zijn daer nae gheſchepden / elck Coninckrijck heeft een byſonderen Heer ghehadt/doch op huyden zijn die weder aen een ghebracht eñ de Coninck van Sweden is oock Coninck der Gothen. Eertijts waren de volckeren uyt Gothia meeſt bekent om haer vernaemde tochten / die zy door gantſch Kerſtenrijck ghedaen hebben:op huyden weetmen meer van d'Inwoonders van Sweden te ſegghen/ aenghemerckt de glorie vanden Croon aen haer ghetranſporteert is.

Inde tyden van Sylla, zijn de Gothen uyt deſe Noorderſche Landen eerſt voorts ghecomen ende hebben haer woonplaets begrepen aenden cant vande Viſtel/ voorts in Tranſylvanien/ Hongrien ende Walachien/ tot de tyden van Valentinianus, altoos vechtẽde tegens de Griecken ende Romeynen. Van daer zijn zy om redenen gaen woonen in Thracia,ghevende aldaer tribuijt aen Valentinianus ende Valens. Eutropius ſept dat zy daer al niet heen ginghen/maer een partye alleen/de reſte bleef in d'oude reſidentie. D'oorſaecke van deſe ſcheydinge quam eerſt uyt de religie. De ſommighe bleven Heydenen onder haer Coninck Athalaricus, d'andere menghende de Chriſtelijcke Religie met de ſecte van Arrius bleven onder haer Coninc Fridigernus. d'Arrianen ginghen naert Weſten toe/ende zijn daerom Viſi-Goths gheheeten : dat is Weſt-Gothen. Athalaric met de zyné trock naert Ooſten; Van haer comen d'Ooſter Gothen. Naer dat zy metter tijt Slavonien ende Hongrien becrachticht hadden / is haer ten leſten inden ſin ghecomen/om Italien te beſpringhen/daer in eenighe heerſchappye te krygen/of ten minſten een grooten roof te halen. Doch is haer voor't eerſt de fortuijn heel contrarie ghevallen/haer Legher dat wel twee hondert duyſent man ſterck was geſchoffiert/ haer Capiteijn verſlagen/ de ghevanghens ſoo veel / dat yder voor een Ducat vercocht worde. Onder Honorius zijn de

Gothen

Gothen voor de tweede reysen naer Italien gecomen. Haer begeerte was doen eenich Landtschap aldaer voor wooninge te verwerven/ twelck als haer de Keyser toe ghelaten hadde / gevende tot dien eynde aen haer Coninck Alaricus het deel van Italien naer Vranckrijck gheleghen/ zijn zy payselijck daer henen ghetrocken. Terwijl zy op wech zijn/ is een vande Capiteynen van Stilico haer onbedachtelijck aenghevallen op Paesdach ende veel uyt haer Leger vernielt/ dat also verrascht was. De spijt van desen aenval heeft soo grooten cracht ghehadt in de herten der Gothen/ dat zy haer standaert ghewent hebben om naer Roomen te gaen/ eñ aldaer wraeck te nemen van het leet haer aenghedaen. Over sulcks heel Italien door rooven de/ zijn de Gothen ten laetsten inde maent van September jare 394. binnen Roomen ghetrocken/ daer alle manieren van vyandtschap in rooven/ branden ende moorden betoont. Ter wijl Alaricus Coninck op wech was nae Roomen / is hem een eerweerdich persoon int ghemoet ghecomen/ om hem te vermanen tot opschorsingh van sodanighe groote wreetheyt/ als by zijn Soldaten alsins ghepleecht worde: dat hy een Christen zijnde/ sulcks niet behoorde toe te laten. Waer op Alaricus gheantwoordt heeft: Ten is mijn wille noch believte so niet om naer Roomen te trecken/ maer ick wordt alle daechs daer toe ghedwonghen/ van eenen quidam die niet op en hout my te segghen: Gaet voorts; vernielt Roomen. Nae haer vertreck is Alaricus ghestorven/ aen wien Athulphus int rijck ghevolcht is/ die anderwerf Roomen berooft hebbende / Placidiam Gallam, sustere van Honorius mede ghenomen heeft/ ende voor zijn Huysvrou ghetrout. Ten is daer by nochtans niet ghebleven / maer hebben noch tot meermalen Italiam besprongen: Oock Hispaniam niet onghemoeyt ghelaten / alwaer zy veel Coninckrijcken opgherecht hebben. Daer over zijn noch in Italien ende Spaengien de vernaemste geslachten vande Gothen afghecomen: die dan uyt dese Landen eerst (ghelijckmen hout) over de Werelt versprept zijn.

Gothlandt is aent Noorden bepaelt met de Middachlijcke frontieren van Sweden / aent Westen met de berghen van Noorweghen/ aenden Middach ende het Oosten met de Zee. De vernaemtste plaetsen in dit begrip zijn Lodhuse, daer een goede haven is / Waerdburch een schoone

schoone stadt met een Casteel/ Malmoy/ Calmar hebbende een schoon Haven ende een Casteel/ dat by den Burch van Milanen met goet recht mach vergheleken worden / Sudercop / Nortcop/ Lidecop aende Wener/ Vasten/ Hueklandt; Oock 't Hertochdom van Oost-Gothlandt/ daer twee steden in zijn/ Schening ende Lincop; 't Hertochdom van Hallandt; 't Hertochdom van Smallandt/ van Blesching/ etc. Al het Landt door is de jacht ende vangst vande beesten seer goet/ die met haer costelijcke vellen groot profijt aende Inwoonders brenghen. Van daer comen de Martres/ Zabels/ etc. die al de Werelt door getrocken worden. Aen het vaste Landt van Gothia leyt een Eylandt/ dat oock Gotlandt gheheeten wordt/ ende is mede een deel van dit Coninckrijck/ daer uyt oock veel natien ghesproten zijn/ achternae inwoonders van andere Provincien in Kerstenrijck/ als boven verhaelt is.

Paulus Iovius in zijn boecxken dat hy ghemaeckt heeft vande Moscoviten / schrijft vande Gothen aldus: Wy vraechden van Demetrius; of zy oock yet vanden Gothen wisten uyt geschriften of uyt woorden vanden Ouders / die welcke voor duysent jaren dat Roomsche rijck ende die stadt gantschelijck verwoest hadden/ doen antwoordē hy der Gothen naeme eñ haers Coninckx Totilæ, die waren by hen heerlijck ende in goeder gedachten: Want dien seluen hoop was een vergadert volck gheweest/ ende den meesten deel Moscoviten: Hy heeft oock toeghenomen uyt het gheboefte van Livonia ende ghewepnen Tartaren/ eñ zy werden daerom Gothen ghenoemt gheworden/ die wyle dat de Gothen in dat Eylandt Ylandt woonden/ eñ dat zy hooftlieden vanden hoopen gheweest waren.

Nortcaep
NOORT ZEE
Zeelant
Hollant
Texel
Emden
Bremen
Hamburch
Lubeck
Wismar
Rostock
Statin
Kolbergen
Dantzic
Copenhage
Colmar
Olant
Gotlant
Oost Zee
Oezel
Ryga
Narv
Der Nass
Mardow
Norwegia
Anslow
Bergen
Stauanger
Drontem
Suedia
Stockholm
Noort Bodem
Thorn
Abo
Rastebory
Elsenor
S. Nicolaus
Burga
Wiburch
Kolmogro
Lappia
Kola
Kandele
Soulofki
Warsiga
Heylighe lant
Bersont
Loffoet
Westrol
Samen
Lappe
Noortkyn
Warthuys
7 Ins.
3 Ins.

VAn Yslandt af (ghelijckmen ghemeenelijcken hout) begint de Noordt Zee/int Latijn Oceanus Hyperborius; of Mare Septentrionale ghenaemt/ die sich van tusschen Biarmia ende der Pigmeen Landt; of Nova Zemla streckende/Mare Glaciale, Petzorke ende in een Inham / de witte Zee gheheeten wordt / loopende door d'engte van Weygats tot inden Schytischen Oceano. Met dese Noordt Zee worden bespoelt de Landen van Finmarchia, Scricfinnia, Lappia ende Biarmia, tot aen den Sinum Oranicum; Golfo de Mesena; of Mare Album: dat is de Witte Zee / daer S. Nicolas ende Solouffki gheleghen zijn. Hier schept sich Europa van Asia, so dan een linie ofte reghel ghetrocken wordt / vande Fonteyne des Waters Tanais, tot inden Mare Petzorcke.

Aenden cant van Lappia ende Biarmia zijn sommighe Eylanden / die ghelijck Schansen de Custinge aldaer besetten/tot aendē Mare Album, of witte Zee voorsz. onder dees zijn Treimpsont/Surrop/Inget/Helmsey/ Warhuys/Kildyn/Stappen ende de Noordt Caep.

Eenighe verclaringhe van dese plaetsen soudtmen te vergheefs uyt den ouden schrijveren soecken; t'is hen onbekent gheweest/'tgheen by onse tyden vande Enghelsche ende Nederlandtsche schipperen aldaer ontdeckt is; ende int licht ghebracht. Het sal doch niet onghenoechlijck zijn/uyt den Iovio, een welsprekēt schrijver voorts te halen/dat eenichsins tot desen jegenwoordighe Caerte dienende is: Hy schrijft in zynen boeck vander Moscoviten Ambassaetschap aldus:

Aenden uytersten Oever der hoogher Zee/ aldaer de groote Rijcken van Noorweghen ende Zweden met een engte aen dat vaste aertrijck hanghen/daer woonen die Lappen / een uytermaten grof beestachtich volck/ wantrouwich / ende die van alle tghene vlien dat zy vreemdts sien/die en weten niet te segghen van geen vruchten/noch van Coren / noch oock van goet weder/ende zy gheneren haer alleenlijck met haer schichten / ende cleeden hen met Pelsen der wilder dieren. Haer slaepcameren dat zijn holen/vol dorre looveren of holle boomen / die van ouderdom oft met viere uytghehoolt zijn. Sommighe Visschen inde Zee/daermen veel visschen vanght/

vanght/met veel ghelucks/maer met luttel conste/die selve visschen dorren zy ende verwarense door haer vrucht. Die Lappen zijn kleijn van lyue/met ghedronghen vlacke aensichten / maer snel ende behendt van voeten. Die naeste Moscoviten en verstaen hen noch niet van hen/want soudemense met weynich volck aengrypen/dat ware een verderffelijcke onsinnichept/soudemē dan een groot heyr teghen dat arm ellendich volck voeren/so waert onnut ende onprofytelijck ende niet seer eerlijck. Die Lappen vermanghelen witte Hermynen voeder / teghen alderley waren/noch en sien zy die Cooplieden niet/ende zy en spreken oock teghen hen niet / sonder zy maken een ghelijckenisse der waren/ende des Voeders/ ende zy laten beyde die hoopen ligghen ende handelen met den afwesenden op goede ghelooue. Het hebben oock sommighe gheloofweerdighe ghetuyghen ghesept/ datmen op gheen zyde Lappen / in een Landt teghen Noordt Noordt-West vindt Pigmæos, die woonen in eeuwigher duysternisse/als die selue op het alder grootste wassen/so en worden zy niet so groot als onse kinderen / als zy thien jaren oudt zijn. Dat is een verbaert vreesende volck/ende zy spreken al knersende / zy zijn oock den Aepen oft Simmen so seer ghelijck/ alsoo seer ongheliijck zy andere lieden zijn in de grootte. Van Middernacht her zijn veel volckeren die den Moscoviten onderdanich zijn / die strecken hen tot aen de Septische Zee/schier op drie maenden reysens toe. Calmogora is dat naeste Landt aen Moscovien; dat is vol vruchten ende daer door vlietet dat alder grootste water/dat in allen middernachtelijcken Landen is Dividna ghenaemt / dat selue heeft een ander cleijn water/ dat in die Baltische Zee vlietet/zynen naem ghegheuen/dat selue wordt op sommighe tyden groot eñ overswemmet alle die velden ende mestse alsoo teghen die coude des Hemels ende der winden. Alst vanden sneeu ende regen wasset / soo valtet door sommighe onbekende Landen inde Zee/ datmen in eener dach-reysen alsmen te schepe roept niet daer over comen en mach/ maer wanneer het weder valt/ so blyuen daer uytermaten veel vruchtbaere Eylandekens/ want alsmen niet meer dan het saet inder Aerden werpt/so wasset/sonder eenich ackeren oft ploegen / en dat so snellijck en haestelijck / alst oft het vreesde dat overloopen des waters ende gaet teenemael

oppe/wasset ende gheeft arenen. Dat water Iuga vliet in Dividnam, maer daer zy te samen vlieten/daer is een heerlijcke Coopstadt/die heet Vstiuga / ende leyt van Moscka over de ses hondert mylen weechs.

Het zijn oock andere meer volcken den Moscoviten Cijnsbaer wesende / die selve en zijn den Moscoviten noch niet sekerlijck bekent worden/want daer en is noch niemandt aende hooghe Zee ghecomen/sonder zy zijn alleenlijck door sommighe Coopliede worden bekent/die welcke moghelijck niet ghewis noch heel warachtich en zijn. Maer dat is ghewislijck / dat Dividna veel wateren met haer trecht/ende tegen middernacht loopt/ ende dat die Zee aldaer seer breet is/also datmen van daer tot Cathay varen mach / alsmen altijt lancks den Oever op de rechter handt blijft/want die van Cathay aent uyterste morgenlandt ghelegen / behooren onder den Paralel Thraciæ., ende is den Portugaloyseren in India bekent worden/ doen zy het lestmael door dat Landtschap Sinarum, tot Malacha toe/ tot den gulden Chersoneso ghevaren zijn/om speceryе aldaer te coopen/daer hadden zy Tabelen daer hen ghebracht / uyt welcker bewysinghe men wel mercken mach/dat Cathay niet verre vanden Scylischẽ Oever der Zee gheleghen en is. Dus verde schrijft Paulus Iovius ende dienen sulcke zyne redenen / tot verklaringhe van dese middernachtelijcke Landen / oock om te vethoonen wat hope dat by zynen tyden vanden Noorderschen overganck naer China of Cathay gheweest is.

De Noordt Caep leyt op 71. graden ende 30. minuten.

d'Eylanden van Solofky ligghen op 64. graden/55. minuten.

S. Niclaes leyt op 64. graden 40. minuten.

SEPTENTRIO.
RUSSIA
Milliaria Rußica
ORIENS
OCCIDENS.
MERIDIES
Domshaff
Biarmia.
Nova Semla
Lappia.
Solofski
Owna
Corelia.
Pechora
Slohoda
Pustezora
Kowloay
Nicola
S. Nicolas
RUSSIA.
Catgapowl
Permevelick
Vstiuge
Iougoria.
Oby flu.
Kitaia lacus
Siber
SAMOYEDA
yama
Onega fl.
Ozera
Novogorod
Wideps ky
Tumen
Cazane
Cama fl.
Casane
Nagaia.
Morum
Tereckhow
Suiatzko
Shakashick
Torshock
Moskua
Smolensko
Kiou
Stara dowbe
TARTARIA
Volga fl.
Mesbet
Sherachic
Yaick flu.
Litua
Asounia
Don flu.
Chirassi.
Nieper fl.
Turchmen
Yem fl.
Sur fluvius
CASSACKY.
Taskent
Astracan
Mangusla
Pontus Euxinus
Tumesko
Caspium mare
Schaveren
Shaysure
Ougus flu.
Vrgeme
Cante
Cosin
Backow
Dirben
Shamagi
Media
Mare
Carakol
Shamarkandia
Kirshij
Kirges
Armenia
Persia
Petrus Kaerius caelavit

AEn der Lappen Landt/daer de groote rijcken van Noorweghen ende Sweden aen het vaste Aertrijck mede hanghen/volghen de Ruyssen of de Roxolaner Getæ,daer den naem van Ruyssen schatte ick/ af ghecomen is. Dese begrypen niet alleen Moscovien/ Livoniam/ maer oock Polen/ eñ het landtschap van Lithouw of Lituania : doch dese jeghenwoordighe Caerte vertoont maer het rijck vanden Hertoch van Moscovien / 'twelck int Noorden met d'Ys Zee/int Oosten met de Tartaren/ aenden Middach met de Turcken ende Polen/int Westen met Lijflandt ende het Coninckrijck van Sweden beslaghen leyt. Moscovien naer tschrijvẽ vã Paulus Iovius in zijn Ambassetschap heet dat wit Ruyssen. Lithouw siet Moscovien aen vant Noordwesten/maer vanden Nederganck/so streckt hẽ dat middellandich Pruyssen ende Lijflandt in die frontieren der Moscoviten/aldaer haer die Sarmatische Zee upt den Cimbrica Chersoneso doet/ende hem met eenre crommen vloet tegen Middernacht keert.

Der Moscoviter name is niet oudt/ hoewel dat die Poeet Lucanus der Moscher ghedacht heeft/inde Pharsalischen krijch. So settet Plinius die Moscher aen de Fonteynen Phasidis,boven der Euxinischer Zee/teghen opganck. Het is een uytmaten wijdt Landt/van den outaren des grooten Alexanders, by der Fonteynen Tanais,tot den eynde der Werelt toe/ende tot aen die Middernachtelijcke Zee/ het is het meeste deel effen velt/ ende heeft veel weyden : Maer inden Somer ist tot veel plaetsen vol putten / want dat gantsche landt is vol grooter vlietende wateren/die selue worden groot/ als den sneeu afgaet ende smelt/dan so worden alle die velden vol putten / ende de weghen met water ende Meyr overgoten/tot dat den Winter wedercomt/ dat die selue wateren weder bevriesen ende den wech drooch maecken/ voor die waghenen ende voetgangers.

Der swarts Waldt of swerte Wildernisse Nigra Sylva, streckt hem tot in Moscovien / des en neemt hy niet een weynich in/dan is nu seer ghebouwet/ende door langhen arbeyt der menschen dunne ghemaeckt / ende is niet ghelijck sommighe meenen / een dicke wildernisse / daer door dat niet te wandelen en zy. Anders is hy vol wilder grooter dierẽ/ ende streckt door Moscovien

couien tusschen opganck ende Middernacht/tot aende Scytische Zee/alsoo dat zyne groote die lieden altijt bedrogen heeft/ hoe seer neerstelijck dat zy het eynde gesocht hebben. Aen dat eyndt dat teghen Pruyssen is/ daer vintmen groote Buffels/ soo groot als die Essen die noemtmen Bisontes ende Alces/ die zijn ghestelt ghelijck een Hert/ die hebben een vleeschachtighen muyl/ hooghe beenen/ende gheen gelenck daer in/die noemen de Moscovyters Lozzi, ende die Duytschen Elend, wy sien oock dat die selve dieren den Keyser Caio zijn bekent gheweest. Het zijn oock onvoechlijcke groote Beeren aldaer/ ende seer groote swerte Wolven/ die zijn seer verschrickelijck.

De Moscoviten hebben tot desen tyden sonder twyfel den name van het water Moscka, dat heeft oock der Stadt zynen naem ghegheven/ daer door dat vlietet. Die selve is die aller heerlijckste stadt/in gantsch Moscovien ghelegghen/ want zy leyt op de beste placts des Landts/zy heeft bequaemheyt der wateren/veel huysen ende eē seer sterck weyrachtich slot/ want zy streckt haer in der lenghden ouer de vijf myplen lanck/ ende die huysen zijn lancks den water hen ghebouwen/die huysen zijn gantsch van houte/ in menigerhande ghemacken oft cameren gedeylt/ ghelijck Cokenen/ Slaepcameren ende dierghelijcke/ want zy zijn wijdt/ maer niet hooge/noch oock te neder. Die tuynen om de huysen maecktmen subtylijck ende sterck/ noch sonder groote costen. Alle huysen hebben haer privaten ende besondere Hoven/ dat selfde maeckt oock dat die stadt so lanck schijnt te zyne. Een jeghelijck Landtschap heeft een bysondere Kercke/ maer e[illegible] een vermaerde plaetse is onser Vrouwen Kercke/heerlijck van edificien ende groote. Die selv[illegible] heeft die wonderlijcke werck meester Aristoteles van Bononia ghemaeckt. Boven aen der stadt vlietet een waterken die Nagel ghenoemt/ dat drijft die Molens inde Mosrum ende het maeckt aldaer een Eylandt/daer in/aen een eynde/is een slot ghebouwen/dat is wonderlijcken schoone met thoornen ende borstweyren ghemaeckt/op die Italiaenschen aert.

Inden velde onder aende stadt daer vintmen uyter maten veel Hasen ende Reehen/ die en derf niemandt noch met garen/ noch met honden vanghen/ ten zy dat het die Vorst eenen van

zyn beste vrienden/ of somtyts eenen vreemden Ambassaet toe laet.

De Revieren daer Moscovien mede begoten wordt / comen upt gheen berghen ghelijckmen waent / al dat d'oude schryvers ons nae ghelaten hebben vande Ripheer ende Hyperborische Berghen is fabuleux/ want men vindt gants gheen bergen in dit Landt/ hoe langhe datmese soecket. Dan daer zyn eenighe groote Zeen/ die zy witte Zeen noemen / ende ligghen boven de stadt Moscka/daer upt ontspringhen dan de Reviere Dividna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais ende Borysthenes. Die Volga heeten de Tartaren Edel ende Tanaim, Don. Boristhenes heet nu Neper, ende vliet een weynich onder dat Eylandt Taurica, inde Euxinische Zee. Maer Tanais vliet in die Meoter Zee / by der heerlijcker Coopstadt Azoum. De Volga laet de stadt Moscka teghen Middach ligghen / ende vliet met groote cromten ende omloopen ten eersten teghen opganck/ daer nae teghen Nederganck/ ten lesten teghen Middach / ende valt met veel waters inde Hircanische Zee: overhaluen deses uptgancks / leyt de stadt Citracha / daer de Coopluyden upt Armenia, Media ende Persia grooten handel dryuen/ aen der andere syde der Volga, daer leyt een Tartaren stadt Casanum ghenoemt/ vande welcke heeft die Casaner vergaderinghe den naem.

Die Keysers der Moscoviten die hebben tot menigerley tyden / ghelijck hen die saecken toedraghen/ of alst hen ghelieft heeft/ haren Hof ende woonminghe verandert/ op dat zy onachtbare plaetsen oock vermaert maeckten: tot Nugaerden/ 't welck schier tegen Nederganck leyt/ naer de Livonische Zee/ is sulcks gheschiet ende heeft die stadt/ ten is niet langh gheleden/ dat hooft in Moscovien geweest oock tot Volodomiria/ dat meer dan twee hondert mylen van Moscka teghens den Opganck gheleghen is/ om d'invallen der Schytiern te beletten.

In gheheel Moscovien en wasset gheen ooft oft vrucht/ noch Olie/ noch Wyn / want wat weecke vrucht is die verbrant die coude Noorde wint / maer dat velt draecht alderley Coren/ ghelijck Tarruwe/ Coren/ Gerste/ Heyden Coren/ ende alderley Moescoren. Doch de grootste proffyten hebben zy van Was en Honich/ want dat gantsche Landt is vol vruchtbarer Byen/

die maecken

die maecken haer Honich niet in ghemaeckte Corven/ sonder in holen van boomen. Men vertelt dat eenen Boer/in eenen hollen boom ghesprongen was / om honich daer in te soecken/ doen viel hy in dat Honich/tot aen zijn borste/ daer moeste hy twee gheheele dagen hem alleenlijck met Honich onderhouden/want daer was niemant inder wildernisse/ dien hy hadde moghen om hulp aenroepen. Ten lesten als hy gheheelijck aen zijn leven vertwyfelde/doen quam mer eenen grooten Beyr/die trock hem daer uyt / alsoo quam hy daer van / want als dat dier ghelijck een mensch inden boom ghesprongen was / doen greep hy den Beyr met den nieren ende beweechde ende verbaerde also den Beyr / met het aengrypen ende met groot gheroep eñ ghetier/dat hy van vreesen uyt den boom spranck.

Moscovien sciet oock costelijcken Vlas/Kennep tot zeelen / veel Ossen huyden ende groote Was schyven in alle ghewesten Europæ, maer zy en hebben geen Metael by hen/sonder Yser: men vint oock int gantsche Landt gheen costelijcke ghesteenten / dat selue moeten zy alle vanden vreemden coopen / noch vervult die nature alle die ghebreken / met die eenighe ware des costelijcken Pelswercks/oft Voeders/dat selue heeft de gierichept ende hovaerdye der menschen so dier ghemaeckt datmen nu nauwelijcks om duysent guldenen een Voeder onder eenen rock coopen mach; het heeft altoos so dier niet gheweest/zy gavens dickwils voor slechte ware/alsoo dat ghemeenlijck die Permier ende Picerrer / so veel Zabel Pelsen voor een Yzere byle gaven/ als een Moscoviter Coopman mocht tot eenen male door d'oore vande byl trecken.

De Religie der Moscoviteren is der Griecken Religie: Zy beginnen haer jaer ghetal niet vande gheboorte Christi her/maer vant beginsel der Werelt/so en beginnen zy het jaer niet aen Ianuario,sonder in September: Zy hebben seer slechte Landt-rechten/die hebbẽ slechte eerbare lieden ghemaeckt/die zijn dẽ volcke oock seer nut/want zy en latense niet met der voorspraecke; of Advocaten ghеclap uyt ghelept worden. Dieuen ende Moorders straffen zy/ ende alsmen jemandt van zijn quade stucken examineren of vraghen wilt/ soo begietmen hem met veel couts waters/dat is ghelijck zy segghen een onlydelijcke pyne / ende oft eener soo hert waere/dat hy

niet beken-

niet bekennen wilde/so duym-ysertmen hem / die Moscoviters zijn vā tamelijcker leedtmaten ende groot / vierschootich ende van stercke borsten/ende hebben alle graeuwe ooghen / langhe baerden/corte beenen ende ghespande buycken/zy ryden oock met corte steghelreepen / ende als zy vlieden connen zy gheschiecktelijck achterwaerts schieten.

In haeren huysen eeten zy meer rijckelijck dan reynelijck / want al tghene datmen goets te eeten vinden can/dat coopen zy om een cleyn gelt/also dan het Wilt/Vogelen/vleesch vā Runderen ende Visschen het heele landt door wel om kryghen zijn / ende vā goeder smaecke vallen. Haer dranck is Wijn/van buyten inghebracht/Bier of Meidt/die met Honich ende Hoppe gesoden wordt. Maecken oot sap van suere Kersen/dat heeft een goeder smaeck/ ende eender verruwe ghelijck den rooden Wijn. De Huijsvrouwen ende Vrouwen en zijn by haer niet grootelijck geeert/ghelijck by anderen volcken/ wantmen hout haer ghelijck dienstboden oft Martē. Die treffelijcke mannen hebben grooten achte op harer Vrouwen wandel/eñ zy sien toe dat zy kuijsch blyuen/want men laetse tot maeltyden of verde op der straten niet gaen. Die gemeyne Wyuen laten hen lichtelijck van een yder om eenen cleynen loon tot onkuijschept brengen / also dat verstandighe luyden hen schamen/veel liefden aen hen te legghen. Als de Vorst der Moscoviteren hem beraet/om een wijf te nemen / so heeft hy die keure onder alle maechden vanden Lande:die naer het voorgaende oordeel van gheschieckte Vrouwen / daer de maecht te voren by te monster/tot over al het naeckte lichaem ghegaen heeft / de schoonste bevonden wordt / eñ den Coninck alder best behaecht/ die wordt een Coninginne verclaert / met groot verlanghen van haer ouderen/d'andere dochteren/die oock verthoont zijn gheweest ende besien/wordē dan ter selver tijt aen andere Edelluyden van des Vorsten Hove ghegheuen. Soo comt by wijl een slechte deerne/om haer schoonheyts wille/tot eender Coninginnen heerlijckheyt.

Dat Krijghs volck by dē Moscoviteren is kloeck ende veerdich / het voet volck is niet veel gheweerdt inden grooten wildernissen/ van weghen der langher kleederen / ende dat zy meer ghewoon zijn te stryden op beyen de Peerden/dan te voete. Zy hebben middelmatige Peerden van

grooten

grooten haluen: maer zy zijn uytermaten snel ende sterck / die Ruyters stryden met spiessen oft stocken / die hebben voor loode clooten aen ketenen hanghen; oock met Ysere Massen oft Hamers ende met Pylen. Maer sommighe hebben Zabelen voor haer gheweer / ende zy beschermen hen met ronde schilden gelijck de Turcken uyt Asia; of met cromme cantachtige Targiē / ghelijck de Griecken. Zy ghebruycken oock Pantsier ende spitse storm-hoeden.

Paulus Iovius voorsz. verhaelt dat by den voorsz. Basilius eender Genevoyser was / Paulus ghenoemt / die de Portugaloisen eenen leelijcken ende quaden roep maeckte / over haer ongheloosselijcke vaert / naer India om van daer specerysen tot in Portugal te brenghen. Hy wilde den Vorst eenen corter wech wysen; waert datmen dien op dede / soo wilde de specerye voort aen by den Moscoviten veel beter coop zijn. Hy hadde gehoort seyde hy doen hy in Syria, Ponto eñ Egypten ghehandelt hadde / men mochte die Specerye uyt het uyterste Indie tegen den vloet Indum voeren / van daer voertmen een weynich te Lande over die berghen Panopanisidis, eñ brenght in Oxum der Battrianer vloet / die ontspringht seer inden berghen / aldaer die Indus ontspringht / ende vlietet teghen zyne Fonteyne toe / ende valt tot Straua met veel andere Beecken inde Hircanische Zee. Van Strava vaertmen seecker tot die coopstadt Citracheum. ende tot den uytganck des waters volghen. Daer na vaertmen altijdt / teghen die wateren Volga, Ocha ende Muscho / tot inde stadt Moscha; Van Moscha treckt men te lande tot Riga, ende tot aen die Sarmatische Zee / van daer mochtmen in alle Nederganckelijcke Landen comen. Dit was eens Genevoyser speculatie / om den ongherechtichheyt der Portugaloysen (soo hy seyde te beteren / die welcke gheheel Indiam ghetemt / ende alle die coopsteden inghenomē hadden. Aldaer cochten zy alle de specerypē / ende voerdense in Hispaniam. Die selue vercoopent dan met swaren woecker / allen Landtschappen in Europa. Soo bewaren zy oock met continuele scheepruſtinghe alle Havenen der Indischer Zee / also dat dese coopmanschap gheheel vergaen is / door d'welck door der Persen stroom ende teghen den Euphraet, ende door die engde der Arabischer Zee / ten lestē door dē Nyl eñ door de Middelandtsche Zee / gheheel Asia eñ Europa

 met veel

met veel mindere costen verbult zijn worden. So ware oock der Portugalopser Ware erger/ want die lanckſame vaert ende den onlust ende het verdriet der scheppinghe / die verderuen de Specerye in smaecke ende reucke/ soo legghet oock soo langhe tot Lisbona, eerment vercoopt/ dat het tot niet moet worden; want altijt ligghen zy dat versche by hen ende vercoopen dat oudt verleghen dinck. Dan al het schoon ghepraet van Paulus mocht niet te weghe brenghen/ dat tot sulcken handel/als hy voorstellen wilde/dienen mocht: want Basilius meynde/dattet niet goet en ware/dat hy eenen vreemden onbekende man/die weghen ende die Landtschappē/ daer door men tot den Zee Caspium ende der Perssen comt/opende ende wees: Also faelgeerden dese aenslaghen. Wie noch vanden Moscoviten ende Ruyssen lesen wil/neme in handen het boeck vanden Sarmatien/by Matthijs van Michou gheschreven/ende sal volle kennisse krijghen van dese Middernachtelijcke Landen.

Beschryvinghe van Livonia oft Lijflandt.

AEn Russia volcht Livonia oft Lijflandt: vanden oorspronck des naems soude yemandt qualijck yet sekers connen ghesegghen; dan Alcamerus schrijft hier over aldus: t'Mach zijn dat de Livones; of Livonij; d'upterste woonders van Duytschlandt/aenden Sinum Venedicum; aenden Parallellum van Gotlandt/ vande Lemovijs ghecomen zijn; doch soude die liever willen vande Effluis afbrenghen; ghelijck dan daer toe helpt het ghemeen woordt/ daer zy Eyfflanders mede ghenoemt worden; so wordt dan oock by Ptolemæo vermaen ghehouden vāde Levonier int tweede boec ende 11. Cap. De bysondere Provincie van Lijflandt worden op huyden ghenoemt Samaiten/Curlandt/ Semegali; Wirla ende Harire. d'Heerschappye van dese/hoort aēde Duytsche Ridders/so zy dien met cracht vā wapenen verkregen hebben;

Livoniæ descrip.
Septentrio
Meridies
RUSSIAE PARS
Millidria Germanica
Gotland
Gotzgosandt
Visbuy
Estergarde
Abo
Reisanborch
Narua Moscorum
Narua Livoni
Ladoga
Iuangrod
Nieslot
Reuel
Lais
Derpt
Borpael
Plescouia
Porchaff
Osel
Dagederod
Riga
Wenden
Kokenhausen
Creutzborch
Dunaborch
Landau
Rositen
Duna flu.
Duna flu.
Dedina
Disfla
Remigala
Kedria
Varna
Wolka
Ragnet
Welun
Curisch haf
Heilgaw
Durbi
Goldingen
Newburch
Schrunden
Amboten
Pobelein
Rakszke
Poswol
Pawerwoss
Mitaw
Bausenborch
Frawenborch
Selborch
Linewerd
Erle
Berzet
Opotzko
Ludle
Marinburg
Schiremburg
Sillack vel Margenhaus
Isebory
Nichaus
Wolck
Kerumpe
Rande
Denter
Wittenstein
Pades
Lode
Leal
Pardaw
Selin
Torwest
Rugen
Buitnic
Walmer
Rosa
Tamon
Smil
Kina
Rune
Odelso
Worist
Morgedri
Tolsborch
Wesenborg
Borcholm
Beibas Lacus
Talse
Ergeren
Erwalen
Pilten
Etwale
Libaw
Memel
Kemten
Politi
Crusse
Moldara flu.
Dunaborch

hebben; over sulcks zijn d'inwoonders als slaven vande voorsz. Ridderen. Dit Lande begrijpt eenighe vermaerde steden; daer dan de principaelste onder zijn: Riga, d'hooftstadt aende Reviere Dwina ghelegen, die twee mylen vande stadt inden grooten Lijflandtschen Inham valt, vernaemt door den grooten coophandel, die aldaer ghedreven wordt: Derpt, dat oock een Coopstadt is, daer de Russen meest handelen, ghelegen aende Reviere Limber, niet verre van daer de selfde inde Perbasser Meyr valt. Revel, aenden uptersten Inham van Lijflandt ghelegen, gheen minder Coopstadt dan Riga. By desen woordt ghevoecht Nerva, oock een Coopstadt daer de Russen vergaderen, inden uptersten hoeck vande Lijflandtsche Zee. Dies wordē oock vijf Bisdommen ghetelt, daer die van Riga d'heerlijckheyt van een Aertsbisschop boven d'andere gheniet; die zijn van Derpt, Revel, Oessel, ende Oerlandt. Zijn boven dese plaetsen noch andere steden als Pernouen, Wenden, Vellim Wolmar, etc. D'inwoonders drincken Meydt, Bier ende Rhijnsche wijn, die van Colen gevoert, byden rijcken luyden gecocht wordt. De ledicheyt is haer ter herten; meest de Vrouwluyden, die gaerne een heyligē dach maecken, die oock houden, dat wercken; of de handt aen eenighen arbeyt te slaen veel te slavachtich soude zijn ende te verwijtelijcke. De tale is hen seer verscheyden, ende d'eene den andere qualijck gelijck. Die van Revel ende Derpst hebben doch eenderley spraeck; dien zy Estensch noemen. Riga ende die omligghende Landen ghebruijcken den oprechten Livonischen tael. Het Aerdtrijck is sandtachtich ende door eenighe broecken qualijck te ghebruijcken, voorts effen, met bosschen wel maer niet met eenighe berghen doortrocken, de grondt is wonderlijcke vet ende vruchtbaer om Coren te draghen, dan wordt niet onderhouden met rechtschapen bouwinghe; dat comt door de strafbare luyicheyt der Ingesetenen, die willen den handt aenden ploech niet slaen ende zijn niettemin in spijs eñ dranck lecker, tot der gulsicheyt toe. Vol Vees is het gantsche Landt, vol wildts, vol Vossen, Lossen, Martren, Zabels ende Hermijnen; de Hasen veranderen ghemeenentlijck byden winter haer vel ende hayr, worden oversulcks wit van verwe. Van het Hercinische woldt zijn door dese streck heen eenighe stucken versprept. De Re-

vieren

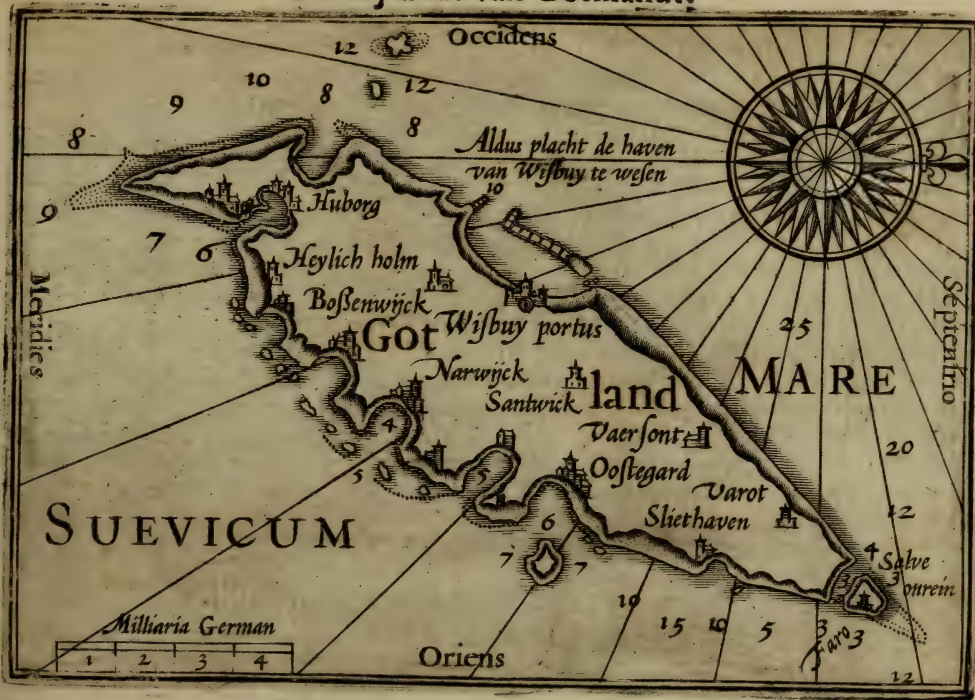
vieren daert mede begoten wordt zijn de Dwina/Erenist/ Limbec/ Winda ende noch eenighe andere/die haer wateren met de Batrische Zee; ofte Sinum Venedicum vermenghen: Welcke Zee aen d'eene zyde met de Landen van Pruyssen/ Russen ende Lithouw aen d'andere/ de Provincie bepalende/dien in een engh begrip besluyt.

Der Heydenen superstitie heeft langh alhier ghedurert. Doch int jaer 1270. is eenen Meynardt met de Coopluyden van Lubeck in dese Landen ghecomen / daer hy een huys ken ghetimmert heeft/dat hy met zynen dienaer bewoonde. Naer kennisse vande talen in Lijflandt ghebruyckt(daer hy met grooten arbeyt toeghecomen is) heeft hy alleenskens de Christelijcke Religie beginnen te saeyen inde herten der geenre/die sulcks aenveerden. Siende nu dat de saecken wel gingen/heeft hy oock een kerck ghetimmert. De Bisschop van Bremen heeft hē daer na Bisschop van Livonia ghemaeckt; dies by hem altoos 'tgheloof vermeerdert is. Naer hem is ghecomen een Abt vande Listerciensen Orden/ ghenaemt Bertholdt / die met eenighe zyne luyden getrocken is gewapender handt op de Heydenen/ dan so zijn Peerdt sonder toom was/ is hy in handen zijnre vyanden ghecomen ende by hen verslaghen. Om den yver van desen oorloghe te vervolghen/ is doen by eenighe opgherecht een ordre van Sweertdraghende broeders/ die eenighe ghenaepde Sweerden in haer cleederen droeghen: Doch so haer macht te cleyn viel teghens den grooten hoop der vyanden/die alle daechs van buyten ende binnen toenamen/zijn in accoort ghetreden met de Duytsche broeders/die in Pruysse oorlogh vuerden. Door dese oorsaecke quamē de Duytsche Ridderē in Livonia,daer zy heerschen/onder haer Meester/die met de Commandeurs ende Bailliuwen het gantsche Landt regeert. Dese Meerster hout zijn Hof ende residentie tot Wenden; een stadt midden inde Provintie gelegen/twalef mylen vā Riga. De stadt Riga voorsz. heeft twee Prelaten(so Munsterus schrijft)d'een is Aerdtsbisschop/ende d'andere is de groote meester vander Ordre. D'inwoonders van Revel hebben het Borghers recht van Lubeck/ende appelleren aen de selfde stadt. Maer die van Riga hebben haer bysondere ghewoonten beschreutn/ daer zy ende haer bywoonders na leven.

By de

Opde Revière Einbeck / daer de stadt van Derpt aen leyt; (ghelijck den Lewenclavius verhaelt) is een groot gheruysch/dat het voorsz. water/ vallende van sekere steen rootsen met groot ghevaert/maeckt: daer zijn d'aenwoonders/door sulck geluyt/dat stadelijck in haer ooren tuyt meest al doof; ofte hert hoorende/even eens ghelijck opden Nijl, daer die revier oock / met haer schuymende stroomen/ vande hooghe Clippen ter neder valt.

Het is een verbaerlijcke costuyme/die/naert verhalen van Munsterus, in dese Landen ghebruyckt wordt/over het drincken ende gulsich eeten. Op de Casteelen en Hoven vande groote Heeren is aen dese slemperye een groote eer ghestelt / wie daer inne sich meest guyt / die is dan willecom ende groot gheacht. Haer loon volcht haest; dat zijn de gicht/bloetganck/watersucht/ blintheyt ende andere ghebreken; die achter de gulsicheyt als beulen staen/ om wraeck te nemē. Tot desen handel t'onderhouden/ist van noode/ dat d'Edellupden ende groote Heerē dan haer arme Landtlupden seer schatten; al dat hen den verdrietelijcken arbeyt opbrengt/ dat verteren dese heerlijcke persoonen/in maeltyden ende feesten. Al de Landtlupden zijn meest Slaven: Als yemandt uyt hen wech loopt/niet machtich zijnde langher of den geessel/hongher; oft andere quellicheyt van zijn Heere te verdragen/ ende hy weder achterhaelt wordt/ so smytmen hem de beenen af/om alſo zijn vlucht op een ander tijt te beletten. Inde gantsche Werelt is geen ellendigher volck dan dese Boeren. Haer spijs is so onnut/dat ja de Verckens in ons landt die souden versmaden. Haer schoenen zijn van schorssen / ende het paer kost qualijck drie penninghen. Inde plaets van gesangh so krijsschen zy als Wolven / en hebben sonder ophouden dat woordeken Iehu in haer mont/ende alsmen haer vraecht wat sulckē woordt beteycken/so antwoorden zy dat haer sulcks niet kennelijck is/maer houden daer inne de ghewoonte van haer voorvaderen. Metten cortsten/dese Menschen leven ghelijck beesten / ende zijn oot onthaelt als beesten. De meestendeel onder haer houdt/ noch der Heydenen religie/ende hebben geen kennisse van Godt: D'eene bidt aen de Son/d'andere de Maen/d'andere een schoonen boom; een yder naer zijn fantasien. Wanneer zy yemandt begraven/ so draepen zy hen rontom het Lijck / ende drincken

Occidens
Aldus placht de haven
van Wisbuy te wesen
Huborg
Heylich holm
Boßenwijck
Got
Wisbuy portus
Narwijck
Santwick
land
MARE
Meridies
Septentrio
Vaersont
Oostegard
Varot
Sliethaven
Salve
ourein
SUEVICUM
Milliaria German
1 2 3 4
Oriens
Faro

drincken hem toe/daer-toe vermanende/dat hy ſoude willen beſchept doen/ſtortē daer over zijn
deel over het doode Lichaem. Als hy int graf ghedaen wordt / ſoo ſtellen zy beneffens hem een
Byl/Wijn/ſpijs ende een weynich gelts/ om op wech te teren; dan ſpreken hem aen: Gaet ghy
hen/naer d'ander werelt/daer ſuldy heerſchen over de Duytſchen/gelijck zy in deſe over u ghe-
daen hebben. So veel de huwelijckē aengaet, wil yemandt trouwen/ dat gheſchiet dickmael by
ontſcaeckinghe/ende voert ſo de Bruydegom zijn Bruyt wech. Ooch de Boeren die ontrent
de ſteden woonen/ende het Chriſtelijcke gheloof hebben/zijn van andere zeden / eñ gebruycken
ſodanighe ſuperſtitien niet. De Cooplupden van Lijflandt zijn arge eñ bedriegelijcke menſchē/
al handelen zy ſchoon niet/ſo is nochtans haer neeringe ander luyden te bedriegen ende beſcha-
dighen. D'hovaerdye der Vrouwen van Lijflandt is ſonderlinghe; haer herteken is ſpelens
ghewoon/t'Somers in ſchuytkens opt water/ende byden Winter inde Coetſe; qualijck ſoude
zy te vreden zijn ſo wie haer anders als Me-vrouwe noemde. Haer manieren; oock habyten
zijn ſonder regel eñ verongelijcken de natuerlijcke ſchoonheyt van haer lichamen: met een on-
ghebonden fatſoen van cleedinghe.

Wt Lijflandt comen in onſe landen eenighe goede waren; als Waſch/Honich/Aſche/Ther/
Rogghe/ veel ſoorten van vellen van wilde beeſten, etc. dies de hauen van Riga/by Duytſchen/
Engelſche/Scotſche/Sweedtſche ende Deenſche Coopluyden ſeer beſocht wordt.

Beſchryvinghe van't Eylandt van Gothlandt.

HEt Eylandt van Gothlandt is liggende midden inde Ooſterſche Zee/ende daerom hier
in gheſtelt / dat hier inde ſeer oude Zee-ſtadt Wiſ buy de Zee-caerte ende Zee-caertboec-
ken uyt zijn gheſproten / oock de Zee-rechten die hier alderceerſt zijn ghemaeckt. Plinius
noemt

Septentrio
Scala Miliarium
5 10 15 20
Maris Germanici
pars
Occidens
Oriens
Meridies
Memel
Pobeten
Kapurn
Gezma
Lochstet
Konigsberg
Bradeburg
Fridland
Dablack
Lapia
Tils
Gergeburg
Insterburg
Ragnet olim Landstrat
Niemyen flu.
Memel fluvius
Dantzick
Lumburg
Stolpen
Butow
Baide
Elbing
Holland
Heilsbrg
Seeburg
Rastenburg
Rein
Barde
Luneburg
Gordav
Lijck
Ortelsburg
Altenstein
Pupperi
Wosofsche
Goruncz
Colno
Sequa
Mlawa
Strasburg
Osterode
Olstinc
Lubaua
Bratia
Rosenberg
Risebery
Stragart
Swiecze
Camien
Duchda
Nakel
Bidgostia
Toruma
Crusiack
Dobrzin
Ploczko
Sytorcz
Narew flu.
Drwencza flu.
Culm
Golb
PRUSSIA

noemt dit landt Eningiam, en heeft daer naer zynen name ghekregen vande Gothen die daer ghewoont hebben/ heeft daer naer de Croone van Sweden onderdaen gheweest/ dan nu ist onder de Croone van Denemarcken. Sommighe meenen dattet zynen nae heeft van Goet-lãdt/ om dat effen landt/ vruchtbaer ende goet is, beneffens Wisbuy / met 18. Parochien / vercierte met Kercken en spitse torens/ pleecht uyt te leveren veel Peck en Teer/ dan nu seer weynich om dat de Bosschen al verhouwen zijn; is lanc 18. groote mylen/ breet 5. mylen; is seer vruchtbaer/ voedet veel Vee van Ossen ende Peerden; Heeft Visschrijcke wateren / en wat gheberchte van Marmersteen / welck overvloedich hier gheweest heeft / ghelijckmen aende oude ghebouw sien mach.

De Hense Steden hebben hier haren stapel ghehadt ende haren afslach gehouden eenen seer langhen tijt/ daerom dese stadt ende dit Eylandt seer vermaert is by alle die vant vaste landt rontom seer bekent.

Beschryvinghe van Pruyssen.

PRuyssen int Latijn Borussia, ende van oudts Hulmigeria, (ghelijck noch op huyden eenich deel ontrent de Reviere Weissel Culmigeria ghenaemt is) was wel eer bewoont (naer de ghemeene opinie) by eenich volck/ dat vande Reviere Thanais ofte Don / die Europam ẽ Asiam schept afghecomen/ door de bysterheyt ende onvruchtbaerheyt van haer eyghen landt ghedwongen/ alhier een bequamer plaetse vercoren heeft. So is dan Pruyssen een vruchtbaer Coren landt/ ende beverscht met veel Revieren ende wateren/ daer over op huydẽ wonderlijcke wel bewoont/ met verscheyde natien/ die door den lust ende profyte aengelockt/ Pruyssen voor een schoon landtschap houden: 'twelck met 't Hertochdom van Lithouw aent Oosten / met Polen

Polen aenden Middach/ met Lijflandt aent Noorden/ende met Pomerē aent Oosten bepaelt/ eenighe goede ende rijcke steden besluyt: waer onder zijn Koningsperg/ ende is de residentie vā den Heere des Landts aldaer / Elbingen / Dantzich ende Thorn aenden kant vande Reviere Vistula: dat placht een vernaemde ende ghelucklighe stadt te wesen; doch ghelijck de tijdt alles verandert/ is Dantzich een erfstadt gheweest vant welvaren des voorsz. stedes van Thorn. Munsterus schrijft het opcomen van Dantzich begost te hebben / naer dat d'Inwoonders de Duytsche Ridderen verjaecht hadden binnen den tijdt van hondert jaren ; was eerst maer een slechte plaets/daer niet bysonders mocht ghesien worden/dan het Raethuys van steenen opgemaeckt/ ende met teghelen bedeckt/ d'andere huysen waren van Leem ende Biesen tsamen gevlecht/een ghewis teecken des oude simpelheyts.

De Duytsche Heeren ofte Broeders hebben langh in Pruyssen ghedomineert / haer heerschapppe is aldaer met veel victorien bevesticht / dan is ten laetsten by de Coningen van Polen verinindert. Albertus, Marquis van Brandenbourch was de 34. groote Meester; Hy heeft een accoort ghemaeckt met den Coninck Sigismondt van Polen / ende aflegghende zijn h abyten van der Orden / is Hertoch van Pruyssen ghewordden / houdende het selfde Hertochdom te leen vanden Poolschen Coninck. Op huyden zijn daer over twee deelen van Pruyssen ghemaeckt/het eene is s'Hertoghen; het andere s'Conincks. Den Hertoch heeft zijn woonplaets te Coningsperg: die heeft macht door de gratie des Conincks van Polen over de sterckten ende steden die in zijn heerlijckheyt ghelegghen zijn / is vassal vanden Coninck. Margenburg is de hoofstadt vant s'Conincks Pruyssen; dat is van al de steden/Huysen ende Sloten/die de Coninck besit/ uytghesondert vande heerlijckheyt des Hertochs; als met de wapenē zijnder voorvaderen betrachticht: daer wordt een Poolsch garnisoen onderhouden/de stadt is wel bewaert ende teghens een langhdurighe belegeringhe voorsien. Eertijdts waren vier Bisdommen in Pruyssen/van Varmia, Sambia, Pomesania ēn der Culmenseren: nu is het Bisdom vā Sambia vereenicht met t'Varmienser Bisdom/ende van Pomesania met den Culmenser.

P. Erasmus

Erasmus Stella in zijn boeck vant oude hercomen der Pruyssen laet luyden/dat oock met de Romeinsche wapenen d'oude Inwoonderen soudē aengetast zijn; dat quam alleen om dat zy geel Ammeren ofte Ooghe-steen hadden/oft vergaderden uyt den uytghewoꝛpenen Moer der Zee. De Romeynen hebben het Ammer Succinum genaemt: terwijl dat van eenich sop comt: hoewel van gheen sop van boomen/also zy waenden. De Griecken heeten dat Electrum: want alst ghewreuen wordt ende verwarmt/so trecket stroo/caf ende andere lichte dinghen op. De oude Duytschen hebbent Glessum genoemt; dat is Gles ofte Glas: want Ammer is so dooꝛluchtich by wijl als Glas. Menigherley opinie is onder den oude ende nieuwe schrijveren gheweest/ waer dat Ammeren van comt? Sommighe meenen het is eenich schuym vande Zee; andere dat het zy een sap vander Sonnen strepen; die inden Nederganck crachtigher op der Aerden gheslagen woꝛdt/cū laet dan alsulcken vetten sap op der Zee / dat selfde werpt daer na de vriesschende Zee aenden oeveren Germaniæ. Sōmige in onse tyden/ die houden dat de Son den Ammeren smelt/uyt een Lijm oft Gom sommigher berghen/ daer na so statet ende stollet in een grasachtich coude plaetse/ ende wanneer dat die Zee begint te rasen/ so neemtse dat Ammeren ende voertet wech aenden naesten Oever/ ende bewysen dat daer mede/ datment somtijts uyt den herden berghen houwet: dat hebben wy oock ghesien (schrijft Stella) maer hy is dan weeck ende sacht/ghelijck Wasch/daerom woꝛptmen hem dan weder in Zee / so woꝛdt hy dan een steen. Aen dese opinie der waerheyts haluen schoꝛt niet veel/dan is twyfelachtich/om dat ons die berghen niet ghenoemt woꝛden. Maer Plinius, die ghetrouwe uytlegghe ende ondersoecker der naturen/ acht dat het Ammeren uyt eenighe Peijchdannen boomen dꝛuppende zy; het welck eerst weeck is /ghelijck Gomme dat aende Kerseboomen hanght: Dies oock dickmael ghesien woꝛden cleyne beestkens /als woꝛmen/ vlieghen ende byen; die inden moꝛruwen Ammer dooꝛ eenich avontuur te voꝛen ghecomen/ daer inne dan besloten ende belijmt blyuen. Wanneer het Ammeren eerst uyt den water comet; soo isset rouw ende onghesien/ghelijck een anderen clooꝛ Aerden; so hanght oock haut ende andere dinghen daer in / daerom ist langhen

tijt den

tijt den Barbaren onbekent gheweest / ende hebbent aender Zee voor ander stijck laten liggen/ tot dat eenighe Germani daer af kennisse ghekregen hebben; diet tot in Italiam toe bringende/ aent gantsche Kerstenrijck den rueck / netticheyt ende deucht; oock inder Nederlanden sonderlingh gepresen/bekent maeckten. Ende is dit der Sudimer rijckdom; dat zijn luyden die woonen in een Landt aende Zee ghelegen by Bruscken; daer wel 30. Dorpen in zijn / daer d'Inwoonderen/nu van langhe tijt af/dat Ammeren in netten op halen/gelijckmen den Visch doet of oock op dat strandt rapen; of met haecken/ ghelijck moer/ als de Zee stil is / upt den gront trecken. Van dese materie come groot profijt/ ende is op huydē het wit Ambre in meestē acht/ dat is bequaem om brachelettten/ketenen/ kokerkens ende andere dinghen upt te maecken; het is oock goet inder Nederlanden/ghelijck Erasmus Stella voorsz. breeder verhaelt.

Pruyssen bringht sonder die Beyren/wilde Swynen/Herten ende diergelijcken/dier uptermaten veel zijn/oock uptermaten behende Buffels/die niet veel cleijnder zijn/ dan die Olyphanten/die zijn so grimmich ende fel/dat sy menschen noch beesten en verschoonen/dat der is ghehoorent/ende die Barbaren drincken upt den hoornen/ ende beslaense aent montstuck met Silver. Die Romeynen snyden blecken daer upt/ op dat een licht voorder daer doorschyne/daer om maeckten sy Lantaerne daer upt. Men placht eertijts dit beest in cuylen daer toe gedoluen te vanghen/ dan de stoute jonckheyt meende dat sulcks al te bedriegheliijck was / ende hebben daerom bestaen te jaghen den Buffel ende die metter spietsen te quetsen. Het heeft onder het onderste kinnebacken lanck hayr / ghelijck eenen Geyten baert; anders ist gantsch een Rundt ghelijck. Hier beneffens brengt dit Landt oock Bizonten met manen / dat is een maniere van wilde Ossen: Het zijn hier oock menichte van wilde Peerden; de welcke die Griecken noch de Romeynen noyt ghesien hebben: sy zijn de tammen Peerden seer ghelijck/alleenlijck dat sy te weecke rugghen hebben/ende daerom en zijn sy niet goet te ryden; sy en worden oock nimmermeer tam. Die Inwoonders etē noch dat vleesch daer af/dat is goet van smaecke. Dat dier Alces, dat oock in Pruyssen veel is / heeft een middelbare ghelijckenisse tusschen een Hert ende

eenen Peerde/alleenlijck dattet grooter ooren ende hals heeft: den mannekens wassen hoornen over die ooghebraeuwen/ die verliesen zy alle jaer / ende zy zijn breeder dan die Herts hoornen/ noch oock tackachtich ende massijs/die claeuwen zijn hem gespleten / van verruwen ist gelijck een Hart:zynen jager riecket van verre/ende is noch een slecht onnoosel dier/d'welck hem meer op die holen dan op de vlucht verlaet. Als hem die honden aenvallen/soo beschermet hem meer met den voeten dan met den hoornen/het verberecht hem seer aen moerachtighe plaetsen / daer worpet zyne jongen. Dit landt heeft oock uptermaten groote wildernissen/ diemen niet doorhouwen mach:daer in geeftet veel houts tot schepen ende andere bouwen/het geeft oock ronde costelijcke Mast-boomen/ die vuertmen van daer in verre Landen. Dese wildernissen zijn vol Byen/daer comt het Wasch af. Veel schoone Pelteryen comen oock upt Pruijssen; dat heeft mede vele visschen upt de Zee ende Revieren/ principalijck veel Alen die groot zijn / die en eten d'Inwoonders niet / zy en zijn te voren aende Sonne oft locht ghedroocht. Metten cortsten: het is so vruchtbaren Landt in dit gewest/ datmen qualijck soude eenich beter connen vinden/ ghelijck Munsterus betuijcht.

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Polen.

IN de Historien der oude schryveren / so leestmen veel vande Sarmaten. Dat zijn volckeren gheweest/die in tween ghedeelt/Asiam ende Europam aent Noorde bewoont hebben; Haer Landen zijn groot/wijt ende verdt streckende. Int Sarmatia dat in Europa gheleghen is/ daer zijn op huyden d'inwoonders vant Coninckrijck van Polen / van Lethouw / van Samogitia/van Massouia / Volhinia / Podolia / Russia ende Moldavia woonachtich / die opt breetste te beschryven is eens grooten boecks werck/ wy sullen metten cortsté upt Mathijs van Michouw

Milliaria Germanica
Baltici Maris pars
Septen trio
Occi dens
Oriens
Meri dies
POLONIA
Moldaviae pars
Cracouia
Warsauia
Dantzick
Konigsberg
Vilna
Kijow

Michouw, ende Munstero vergaderen / dat tot verclaringhe vande jeghenwoordighe Caerte ende lust des Lesers mach dienen.

Polen dat heeft den naem vant platte landt: dat noemen d'Inwoonders op haer tael Pole. Het is een wijtgheleghen Provincie/ende wordt ghedeelt in Groot ende kleijn Polen. Groot Polen is dat naert Noorden toe leijt; Cleijn Polen dat aenden Middach paelt. Het gantsche Coninckrijck is als in vier deelen verscheyden/ die den Coninck by het jaer int ronde besoeckt/ elck voept dan de Coninck met zijn ghesinde den tijt van drie maenden. Minder oft cleijn Polen begrijpt de Fonteynen vande vermaerde Reviere Vandalus oft Vistula, die haer wateren by Dantzich inde Zee schiet/ oock de Stadt Crakouw; een vermaerde plaetse / daer des Conincks Hoff ende het schat vant gantsche Rijck is. De Reviere Rundissa loopt om de stadt eñ begiet dien met verscheyde waterganghen / daer zijn 7. Poorten / ende veel schoone heerlijcke huysen. Het Casteel leyt op een hooghe verheven plaets; daer is oock binnen de Stadt een vermaemde Universiteyt. Sommighe deelen Crakouw in 3. verscheyde Steden; die hebben haer Rechters bysonder; d'eene heet Cleoparde / ende is ghelijck een voorstadt naer Silesia toe aen Crakouw ghevoecht / de tweede heet Crakouw ende de derde Casimir naer den Coninck Casimirus. D'andere steden van Polen en zijn so schoon niet/ d'huysen slecht op ghemaeckt ende niet cierlijck. Het landt is bosachtich: doch vrucht baer in alderley soorten van Coren / oock in schoone weyden/brenght veel wilde beesten/costelijcke vellen/heeft goeden Honich/ ooc Mynen van Coper/van Solfer ende Sout. Groot Polen begrijpt de steden van Posona/ende Guesna. De locht is doorgaens suyver/kout/strengh ende winterachtich: Het zijn noch Olijf-boomen/ noch wijngaerden in Polen / ende so zijn d'Inwoonders niettemin gheneghen tot den dranck ghelijck alle d'andere luyden vande Noordersche Landen. De Revieren die't Coninckrijck begieten; of daer in haer oorspronghe nemen / zijn de Vistula oft Weysel / de Preghel/ d'Oder / de Nyester/de Bugh ende de Nyeper: eertijts Borysthenes/d'andere en zijn so vernaemt niet.

Het en zijn oock gheen berghen in Polen/dan daert naer den Middach hen leyt/ daer wordt het met

het met de Sarmatische ende Carpathische berghen / die d'Inwoonders Tortri noemen/ van Hungarien verdeylt.
't Is te pynens waert yet breeder te schrijven van twee Soudt grauen/ daer 't Coninckrijck groot profijt uyt treet / d'eene leyt tot Bochnia 4. mylen vã Crakou; d'andere tot Wielitzha 5. mylen vande voorsz. stadt. Dese heeft Vadianus gheschicktelijck beschreuen in zijn aenteijckeninghen aenden Melam. Hy seyt dat qualijck eenige Sout-gravẽ by andere Natien/den Sarmatischen in menichte ende grootte moghen vergeleken worden. Te Wielitzha comtmen door een Putneder: tot Bochnia door veele/maer meest door eene: tot Bochnia legghen die in een afgaende valleye; tot Wielitzha is de plaets verheven / daer oock alle dingh een lustigher aensien heeft dan tot Bochnia. De ganck en is daer niet sorghelijc/ ende can oock eender diet ongewoon is ghemackelijcken passeren door de ruylen/ die soo wijt uytloopen / dat eender oock met opgherechten lyue/gaen mach. Tot Bochnia ist al diep / de grauen zijn daer invallẽde met een sorghelijcke ganck / door dies niet sonderlinghe ghewoon is. Die tot Wielitzha door den put dalen/worden door veel verschepde ende verdeylde holen ghedeijlt in hoecken / die certeijn niet enghe zijn/die noemtmen/bijde Sarmatas, Cameren, vander zyde worden aldaer groote brocken Souts uytghehouwen; met macht van bylen ende hameren. Het is qualijck te geloouen hoe dat alle dingh daer blinckt/door 't suyver schijnsel van het schoone Sout. Hoe dan die wercklupden meer aende zyden houwen / hoe 't Sout suyverder ende Soutachtigher valt; die diepte is der Souts onvruchtbaer/ of gheeft dat seer vuijl ende onghehavent. De Locht is in dese graven drooch/ warm / scherp ende seer subtijl: daer over gaen de wercklupden al naeckt gelijck de Cyclopes/ende door eener die wandelt / die raect lichtelijck aen 't sweeten: tot Bochnia zijn de grauers maer aende schamelheyt bedeckt. Den arbeyt is tot Wielitzha licht / tot Bochnia swaer ende lastich:dat comt door de diepte vande holen ende camerẽ/ daer de stucken met Instrumenten ende groote moeyten uytghehaelt worden/ dan wordt wel het Bochniaensche Sout schoonder ende scherper gehouden. In beyde plaetsen loopen door de Sout-rootsen

 eenighe

eenighe lichte ende ginsterende aderen; dat zijn Peerlen van Sout / ende in grooten ghebruijck byder Medecynen. So zijn oock eenighe aderen / die in swerte ghelijck zijn aen ghedoofde colē / die zijn goet ingenomen; so veel een Croon weecht / voor den herden buijck. Een seer wonder stuck onder de Natuurlijcke wercken; dat soo groote Soudt-berghen onder d'aerde bedoluen ligghen / die met verscheyde grauen verspiet / aent licht ghebrocht worden. In dese plaetsen is noch dach noch nacht / daer zijn alleen eenighe schaduwen sonder locht. Het comt by wylē inde Mynen van Wielitzka / dat hen eenighe Cameren als groote Kercken openbaren / die met Pylaren / van Sout opghehouden / bouen een Hemel hebben verwelfft / dat van Sout door de nature ghemaeckt / het ghemetst van eenighe heerlijcke Tempelen soude beschamen. De stucken die tot Bochnia opghehaelt worden / zijn van duysent ende vijf hondert Duytsche ponden: Ende beneffens dit rijck Sout-werck / is noch een ander wonder vāde natuur / die by de steden Nochouw ende Paluky / by haer selfs / eenighe potten maeckt ende fatsoneert / die dan uytghehaelt / ende aende Son gheset / drooch zijnde / gheen minder dienst doen dan onse aerde vaten / die byde Potbackers ghemaeckt worden. Gheen Badtstouen zijn in Polen / is nochtans niet berooft van goede Solpher aderen.

Dit Coninckrijck is bepaelt met Schlesia aent Westen / met Pruijssen aent Noorden / met den Russen aent Oosten / ende met den Hongerschen aenden Middach.

Dat Hertochdom van Lithouw is in zijn meeste deel waterachtich ende vol bosschen / dat is oock daerom qualijck te ghenaecken / dan byde winter die de wateren met dick ende vast Ys belept dan valt de coophandel met d'Inwoonderen bequaem. Daer zijn luttel steden in Lithouw / oock weynich volckeren die in Dorpen woonen. De rijckdom vant Landtschap bestaet in beesten / voeringhen van schoone vellen / Wasch eñ Honich. Men brenght oock dat Waghenschot van daer; dat is een hout daer in onse Nederlanden de huysen ende huijsraet mede ghestoffeert worden ende beschoten. De Vrouwen vanden Lande hebben / oock met believen van haer mans / eenighe byslaepen / die noemen zy medehulpers vant huwelijck / ende zijn de

Mans

Mans doch beschaemt ende in quaet gherucht: want zy niet met haer Vrouwen te vreden zijn. Den bant des huwelijcks is daer so vast niet/ of wanneert partyen belieft / soo wordt die ghebroken/ende hylicken so dickmael alst hen goet dunckt / soo bysonder zijn dese luyden vande seden der andere menschen/dies zy niet vreemt vindẽ dat Aristippus seyt: Dat d'eere niet inder naturen gheleghen is/maer inde ghewoonte. De hooftstadt vander Lithouw is Vilna, een Bisschoplijcke stadt/wel so groot als Crakouw/doch so niet betimmert/ wãt tusschen de huysen zijn groote Haven ende Bogaerden gheset. In dese stadt zijn twee schoone sloten/het eene leyt op een berch; 'tander in een effen plaets. De name van Vilna comt van een Vorst der Lithouwer/ghelijck oock dan eenighe waterkens daer ontrent/den selfden naem draghen. Daer zijn Tartaren ontrent Vilna woonachtich/ die hebben eyghene dorpen ende bouwen dat velt/ arbeyden ende bueren Waren/ ende als hen die groote Heere in Lithouw ghebiet / soo zijn zy alle tot den strijt bereyt/die eeren Machomet ende spreken Tartarisch: doch der Inwoonderen spraeck is Sclavonisch/ghelijck der Polen/want dese tale streckt sich ver / ende is aen veel natien ghemeen in dien streeck/doch wordt so verscheydenlijck ghebruyckt / dat d'eene den ander niet verstaet/ten zy door langh bywoonen. Het zijn oock Joden in Lithouw voor af tot Troky / die arbeyden ende doen Coopmanschap / zy sitten op die Tollen ende draghen openbare officien/ende en leven niet vandẽ Woecker. De vlietende wateren in Lithouw zijn dese/Osclo/Jugra/Doniecz/Vilia/Vilna/Zuina/Nyeper of Borysthenes ende noch eenighe andere.

In Lithouw ende oock in Moscovien/ is een onnut dier/ dat en vintmen nerghens elders/ dat noemen zy Rosomacka, inder groote als een Hondt/van aensicht ghelijck een katte/ eñ het lijf ende den steert ghelijck een Vos/van verruwe gheheel swert / dat eet pryen ende vuyle asen. Ende alst een aes vindt/so eetet also vele/ dat het opgheblasen is ghelijck een trommel. Daer na soecket een enghde tusschen twee boomen/ daer dringhet hem met ghewelt door / op dattet 'tghene/dat het ghegheten heeft weder van hem gheve/ alst nu dan ledich is / soo loopet weder tot dat aes ende vult hem wederom; dat doetet also dickwils nae malcanderen met eeten ende

schpten/tot dat het aes oft prpe gheheelijck opghegheten heeft. Ende moghelijck is dat onversadelijck dier in dat Landt daerom gheschapen / dattet die gulsighe onversadighe menschen straffen soude/ want als die rijcke ende machtighe beginnen te brassen/so sitten zp vandē Middach aen tot den Middernacht toe/ende zp en doen anders niet dan eten ende drincken/ende soo dickwils als hen van noode is/ so staen zp vander tafelen oppe ende schpten ende spouwen/ op dat zp te meer inswelghen mochten:dat doen zp so lange tot dat zp van alle haer sinnen berooft worden/dan so en weten zp gheen onderschept tusschen den aers ende thooft. Die schandelijcke ghewoonte is seer ghemeyn in Lithouw ende Moscovien ; noch schaemtmens hem in Tartarien alder minste.

Samogithia is alfo ghenoemt upt epghener spraecke / want het heet in haer tale; dat onder Aertrijck/dat leijt in Middernacht/ende is seer kout/ende is aenstootende met Lithouw/ Livonia ende Pruijssen/met berghen / huevelen ende wildernissen omgeven/ ende is in dese parceelen van ghewesten verdeijlt/Jragola/Mpednici/Chrossa/ Bozena/ Viduki/ Vpeluvia/Celthini ende Dzethra:dat Landt-volck is groot van lpve ende grof/het eet wepnich/het drinckt ghemeijnlijck water/ selden bier oft Meidt ; sonder eenich Gout / Silver / Coper / Yser noch Wijn. Daer en heeftmen gheen stoven/ noch eenighe heerlijcke edificie/ maer alleenlijck klepne huttekens/int midden wijt/maer anders seer enghe/ ende men maeckt dat ghebouw met hout ende stroo/onder wijt/ende boven enghe/ ghelijck een Galepe oft Schip : aent hoochste heeftet een venstere/dat gheeft licht: int huijs onthout hem Wijf ende kinderen / knechten eñ maechden/Vee/Coren ende allen huijsraet. Dit volck is uptermaten seer gheneijcht tot toverpen eñ tot waerseggen. Vā de volckerē deses landts schrijft Iulius Cæsar Scaliger, Samgithy dat zijn volckeren tusschen Pruyssen ende Lijflandt,die hoewel zy ghemeenelijcken van spichtige stature zijn,so genereren zy nochtans als by beurten,dan hooghe luyden,dan weder cleyne, bycans als dwerghen;ghelijck of de nature uytgeput dan eenighe overblijfselen inde pl[illegible] groede.

Masovia.

Masovia is een leen vanden Coninck van Polen / d'hooftstadt is Varsovia / daer wordt de beste Meidt ghemaeckt / dat is een dranck die van Honich / etc. ghemaeckt wordt.

Volhinia is een Landtschap door de vruchtbaerheyt seer ghepresen / daer over met Steden ende Casteelen wel bewoont.

Podolia teghen Nederganck stoot aenden Moldauw ende aende Walachye: dat is een uytermaten vruchtbaer Landt / ende men krijcht veel Honichs aldaer. Alsmen eenen acker niet meer dan slechtelijck om eeret ende saet daer in worpt / soo geeftet daer nae van hem selven drie jaer vruchten / noch also datmen inde arenen alsmen dat Coren in doet / wat Corens inden Acker uyt laet vallen / dat selve brengt Coren voor dat ander jaer; ende men en derf den Acker niet om eeren. So gheeftet oock so haestelijck ende so veel weyden ende gras / dat het in drie dagen meer dan een piecke lanck wordt. Ende alsmen een ploech laet staen / so verwascht hy in corten dagẽ / datmen die niet meer sien noch vinden en can: De hooftstadt vã dit Lãdt is Capmenetz.

Russia dat is een overvloedich Landt van vellen / Peerden / Ossen eñ Schapen. D'inwoonders drincken Meydt / de Wijn wordt haer ghebracht van Moldavia, Walachia eñ Pannonia. Haer hooft-stadt is Leumpurg; Haer manieren / cleederen ende cerimonien zijn de Griecken niet onghelijck. De Kiovenser Bisschop is in Ruyssen d'overste; Want het is in voortyden Kiou d'hooft-stadt in Ruyssen gheweest. Het is te weten dat inde vlietẽde wateren in Ruyssen ende Lithouw / voor af inden Borysthenes ende Boch hen vermeerderen inde Somer Ephimere: dat zijn Wormen met vloghelen dier hebben zy vier oft ses. Die loopen des smorghens opt water / s'middaechs vlieghen zy boven dat water / ende zy sterven eer dat die Sonne ondergaet: Van dese dieren schrijft Aristoteles int eerste boeck vande Dieren.

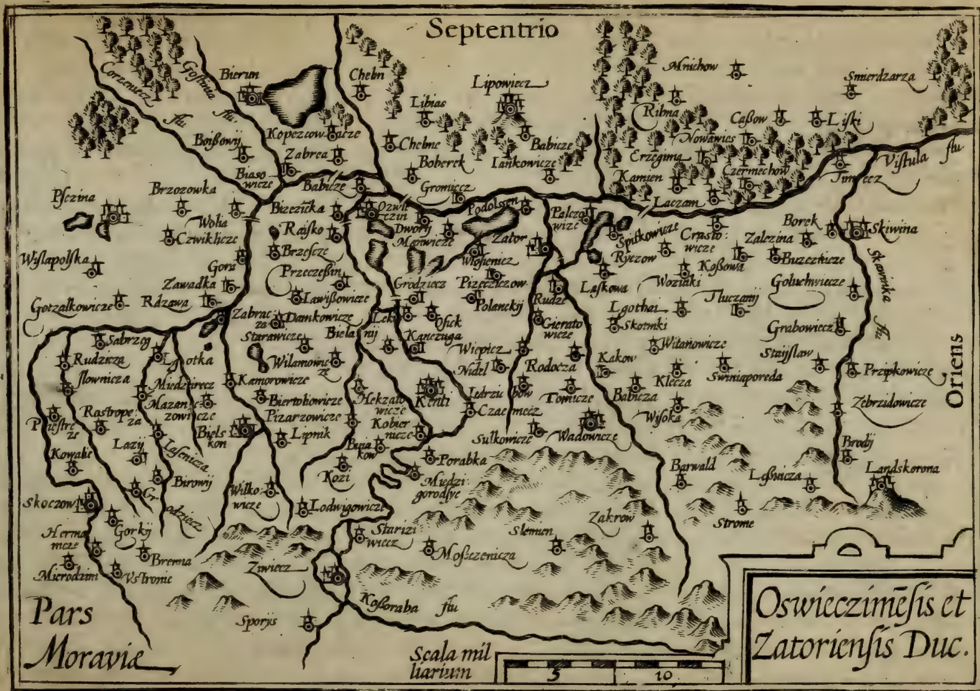
Moldavia is een deel van Walachia, de hooft-stadt is Sotschen; d'Inwoonders zijn goede Krijghsluydẽ / eñ liggen gaerne laege aende Transylvanos. Men seyt dat de Regenten van Moldavia haer kinderen als die eerst ghebooren zijn laten brandt teeckenen / om datmen daer door haerder afcomst seker zy: Dat was ooc eẽ manier byden Thraken / die aende Edelluydẽ eenige brandtmercken plachten te setten.

AEn het Coninckrijck van Polen behooren oock d'Hertochdommen van Ozwiecʒin ende Zator/gheleghen naer de kant van Sileſia/niet van outs/ maer door de vromichept der Coninghen Caſimirus de derde/ende Sigiſmundus de eerſte. De ſtadt Ozwiecʒin lept by de Reviere Sola/ die comt upt den aenpalende bergen van Morauia, ende loopt niet verde vande ſtadt inde Viſtule of Wixel. De jurisdictie vande ſtadt wordt bydē Duptſchen Auſchwitz gheheeten: dat heeft Caſimirus int jaer CIↃ. CCCC. LIV. met der wapenen recht aenden Croone van Polen ghebracht.

De Stadt Zator hanght aende Reviere Skauda; die wordt oock met de wateren vande Wixel vermengt / ende is by Sigiſmundo den eerſten becrachticht ende met Polen vereenicht.

Beſchryvinghe van Pomeren.

MAthijs van Michou in ʒijn boeck vande twee Sarmatien / ſpreeckende vanden Wandaleren/ſept dat eenich volck upt Slavonia, onder haer leptſman eñ overſte Lech nieuwe wooninghen ſoeckende in een onghebout Landt ghecomen is / daer nopt menſch ghewoont en hadde/ daer nu Sleſia ende groot Polen is / aldaer liet Lech hem neder met den ʒpnen. Doen vermenichfuldichden hen die Lechiten / nae haer Heer alſoo gheheeten / inder Sleſia ende groot Polen /in een ontallijck ghetal ende ʒp verbulden Wandalen dat is Polen/ aen dat water Wandael/ 'twelck nu die Viſtula heet. Zp verbulden oock Pomern / Caſſabien ende dat gheheele landt ontrent die Germaniſche Zee. Aldaer is nu die Marckt / Lubeeck/ Roſtock tot aen Weſtphalen toe/ daer hebben ʒp menigherhande namen ghekreghen/ upt verſchepden oorſaecken. Dat ʒp Wandali heeten / comt vanden Reviere Wandal voorſʒ. die was alſo genaemt vander Conringinne Wandala, die haer ſelven tot eere van haer Goden daer inne verdranck.

Septentrio
Oriens
Pars Moraviæ
Oswieczimẽsis et Zatoriensis Duc.
Scala milliarium
5 10
Vistula flu
Kossoraba flu
Zator
Lipowiecz
Bierun
Pszczina
Skoczow
Zwiecz
Wadowicze
Landskorona
Skiwina
Oswieczin

verdranck. Dit is d'opinie van Michouw: Maer laet ons oock hooren den geleerden Iunium spreeckende in zijn Batavia vande Duytschen/daer hy de Wandaleren oock onder telt/hy seyt: Sommighe willen dat de Wandali haer name crijghen,vant reysen ende wandelen,dien ick nochtans oordeele so gheseyt te zijn,van eenigh volck Daly gheheeten, daer zy uyt gesproten zijn, tuchtich om nieuwe wooningen te soecken: want op huyden in dat deel van Scandia, 'twelck Noorweghen gheheeten wordt, teghens over den Cimbricam Chersonesam, zijn noch bekent 't Landtschap Coperdael,Osterdael, Vpdael, Zuyderdael,Nydael, Iofdael, Sundael,Moudael,Gansendael,Holmdael,Socknadael, Caperdael, ende van die slach meer steden ende dorpen: daer dan zy uytghecomen over dat Meyr, 'twelck qualijck een mijl aldaer breet is, al dit vaste Landt ghelijck een vloet overtoghen hebben. Dit schrijft Iunius. So is dan Pomern met oock d'aenstootende Landen een residentie der Vandaleren gheweest/ die hebben dat (ghelijck by Munsterum, eener Petrus Backer is schrijvende) op haer tale Pamorzi ghenoemt/dat is altoos by zijn eyghen volck bewoont gheweest/ met zijn eygen Heeren gheregeert/ ende was noyt dē vremdelingen onderworpen; dat is alsins vruchtbaer/bespoeyt met veel wateren/overvloedich in Meyren/ veel schepen comen daer aen/ de Landen zijn seer vet; de weyden schoon; dat is begaeft met veel fruyts/bosschen/beecxkens ende bergen: 't Wilt is daer menichfuldich/men voet daer menichte van Vee/ 'theeft Coren/ Visschen/ Boter/ Honich/ Wasch ende andere dierghelijcke dinghen in overvloet / soo dat gheen plaets onghebout blijft; de wateren berghen ende Meyren uytghesondert. Het zijn oock schoone Steden / Casteelen/Dorpen ende vermaerde ghebuerten aldaer. Het gheeft victualie aen d'omligghende Landen ende voorsiet dien vant gheen haer van noode is. Eer d'inwoonders 't Christen gheloove aenveerden/was haer spraecke Wandalisch/haer costumen bysonder / tot der tijt dattet landt aent Roomsche Rijck ghebracht worde. Doen begosten zy met de Religie oock der Saxen tale te ghebruijcken/ onder de Saxonische Keyseren/eñ houden die sprake tot noch toe. D'inwoonders vangē het Ammeren uyt der Zee,/ maer niet in so groote menichte als de Pruijssen doen.

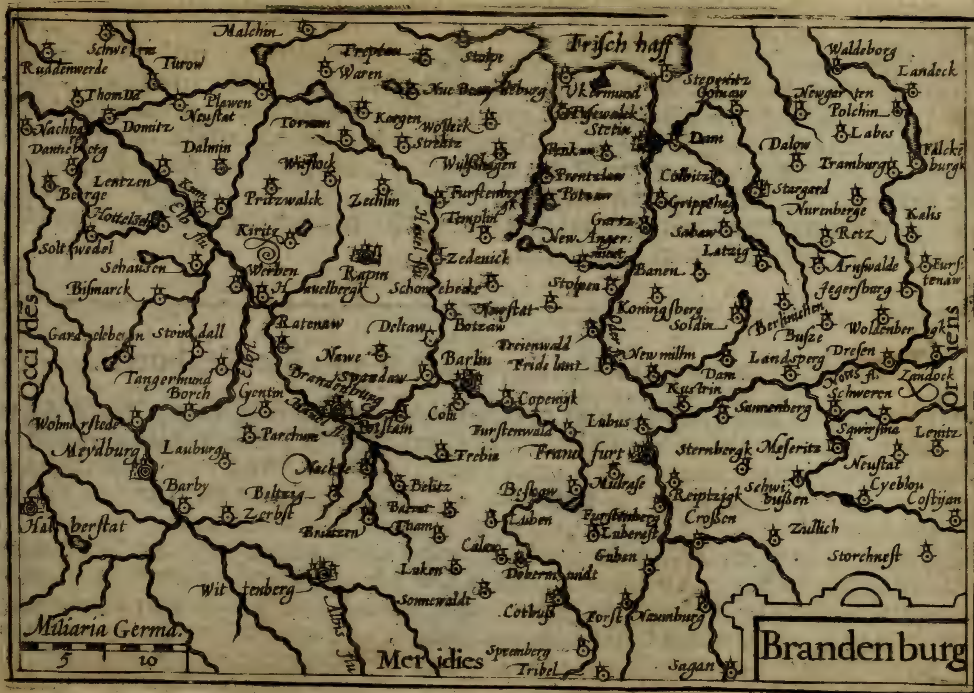
Pomerye

POMERANIA
Milia Germa
5
10
Arcon
Bergen
Putbus
Principis hortus
Wineta
Gripswald
Wolgast
Usedom
Wollin
Stolpe
Yker mund
Wolleck
Pasewalck
Stetin
Penkun
Dam
Wulfshagen
Prentzlaw
Potzaw
Templin
Gartz
Colbitz
Grippehag
Sabaw
New Angermunt
Schonebeck
Stolpen
Newstat
Frienwaldt
Bernewichen
Barlin
Fridelant
Copenigk
Banen
Latzig
Koningsberg
Soldin
Berlinic
New millin
Dam
Landsperg
Camin
Belbuck
Stepenitz
Golnaw
Dalow
Stargard
Colberg
Corlin
Waldeborg
Newgarten
Polchin
Labes
Falckenburgk
Tramborg
Nurenberge
Retz
Arnswalde
Jegersburg
Busze
Dresen
Coslin
Belgradt
Hairenstei
Bolnow
Balenburg
Landeck
Krone
Landeck
Kalis
Fridelant
Jupitz
Furstenaw
Woldenbergk
Zandock
Craienka
Pyla
Vsztje
Chodzez
Nackel
Oborniki
Meridies
Duenaw flu
Wipper flu
Stolp flu
Stolpe
Slage
Lebe
Garde
Bytow
Reue col prom
Resehouet
Axternis
Ouernorde
Oba flu
Pautzke
Dantzigk
Anckerholtz
Lewenborg
Carthaus
Bauta
Bischmarck
Kyschaw
Comitz
Tauchel
Colm
Crone
Vordon
Bromberg
Wienczburg
Notez flu
Snena
Golan
Lesla

Pomerye op de Wandalische tael (ghelijck Herbersteyn ghetuycht) beteyckent niet anders dan een Landt aende Zee gheleghen / ghelijck Pomern van aenden Baltischen Zee oft Oost-Zee int Noorden zijn situatie heeft / ghelijckt aent Westen 't Hertochdom van Mechelpurgh / aent Oosten Pruyssen / ende aent Zuyden den Marcke heeft. De Zee-cant van Pomern is upter naturen bewaert met stercke Bolwercken / in dier voeghen dat de Zee so niet mach verheffen; dat het Landt daer door soude beschadicht worden. Dat souden wy Hollanders met recht moghen wenschen / om door de mildicheyt vande natuure alsoo voorsien / die groote costen vande Dijcken ende Dammen / daer Hollandt mede ghehouden wordt / door s'menschen onmenschelijcke arbeyt te ontwijcken / dat wilde ons oock van groote sorghen bevryden.

Dat Landt van Pomern wordt ghedeylt in Over-Pomern ende Neder-Pomern: waer van het eene naert Oosten Vandaliam ende Cassubiam begrijpt / het ander de Hertochdommen van Stetin ende Wolgast met 't Eylandt van Rugen. De voornaemste steden daer mede verciert is / zijn meest aenden Zeekant gheleghen / eenighe zijn int middel vanden Lande / als Stetin / Neugarde / Stargarde ende eenighe andere. Stetin is opgecomen naer de destructie vande stadt Vineta / ende is op huyden de principaelste van Pomern / gheleghen op een playsante plaetse. Aen d'eene zyde loopt de Reviere d'Oder / aen d'andere zijn eenighe heuvelen daert by opryst. Grypswaldt een stadt int Hertochdom van Wolgast / is langh met oorloghen ghequelt gheweest / dan achterna door de vermaertheyt van een Universiteyt weder opgeholpen. Iubin nu Wollin placht een heerlijcke Coopstadt te wesen / daer Constantinoplen nau by was te vergheliicken / dan met d'aenvechtinghe der Coninghen uyt Denemercken vermindert ende tot onderganck ghecomen. Stralsande placht veel eer een bysonderen Heer te hebben / die hoort nu aenden Hertoch van Pomern. Vineta was opt eer een vermaerde plaets / mogelijck nu Archon oft Julinum: Want de Wandalische Steden hebben naer de sprake vande Natien verscheyden / oock verscheyden namen ghehadt / dien de Wandaleren Stargardt noemen / heeten de Saxones Aldenborch ende de Denen Brannesiam / ghelijck Crantzius ghetuycht.

De voor-

Brandenburg
Miliaria Germa.
5
10
Occidens
Oriens
Meridies
Frisch haff
Malchin
Schwerin
Turow
Ruddenwerde
Thomde
Plawen
Neustat
Domitz
Dalmin
Lentzen
Soltswedel
Schausen
Bismarck
Stendall
Tangermund
Borch
Wolmerstede
Meydburg
Lauburg
Barby
Halberstat
Zerbst
Beltzig
Wittenberg
Pritzwalck
Kiritz
Werben
Hauelbergk
Ratenaw
Rapin
Zechlin
Torman
Waren
Korgen
Wostock
Streltz
Wulfsbagen
Furstenberg
Templin
Zedenick
Schonebecke
Deltaw
Nawe
Spandaw
Brandenburg
Gentin
Parchum
Potstam
Belitz
Britzen
Barlin
Coln
Copenigk
Botzaw
Freienwald
Fridelant
Furstenwald
Trebin
Frankfurt
Lubus
Beskow
Luben
Luken
Sonnewaldt
Cotbus
Forst
Naumburg
Sagan
Spremberg
Tribel
Guben
Mulrose
Stolpen
Koningsberg
Soldin
Kustrin
Dam
Stettin
Pasewalck
Prentzlaw
Potzaw
Gartz
Gripperhag
Colbitz
Stargard
Nurenberge
Retz
Arnswalde
Jegersburg
Landsperg
Dresen
Woldenberg
Schweren
Zandock
Meseritz
Squirsina
Lenitz
Neustat
Cyeblou
Costiyan
Sternbergk
Sunnenberg
Reiptzigk
Crossen
Schwibussen
Zullich
Storchnest
Waldeborg
Landeck
Polchin
Labes
Dalow
Tramburg
Falckeburgk
Kalis
Furstenaw
Stepenitz
Gotnaw
Ukermund
Latzig
Saban
Banen
New Angermunt
Elb flu
Hauel flu
Oder
Albis flu
Notes fl.

De vernaemste Revieré van Pomern zijn Trebel/ Panus/Tollense/ Vker/Rondouw/ Oder/ Warte/Pilouw/ Roddon ende de Vistula.

Het Eylandt van Rugen, dat aenden kant van Pomern leyt/ heeft 7. mylen inde langhte eñ breede: is een vruchtbaer Landt: ghelijck Sicilia aende Romeynen een Coren schuer was/ so is Rugen voor d'omligghende Provincien. Eer dat de Christelijcke Religie in dit Landt geplant worde: soo was den Haringh-vangst daer seer goet/ nu is die aen andere Landen overgheset/ 'tis oock het leste Landtschap gheweest/ dat Christum beleden heeft. De hooft-stadt daer inne placht Archon te heeten/ daer op huyden gheen schijn af is. Munsterus schrijft dat de muren van dese stadt uytermaten hoogh waren ende seer sterck/ dan door de Coninghen van Denemercken t'onder ghebracht ende gheruineert.

Beschryvinghe van't Marckgraefschap van Brandenburch.

EErtijts is al 't Landtschap/ dat over de Reviere Albis oft Elbe leyt/ byde Wandaleren bewoont: onder dien worden ghetelt die van Meckelburch/ Pomern/ Bemen/ Polen/ ende oock d'Inwoonders vant Marckgraefschap van Brandenburch: dat 60. Duytsche mylen lanck/ met Saxen/ Meyssen/ ende Merkelenborch aent Westé; met Pomern aent Noorden/ met Polen ende Silesia aent Oosten/ met Bemen eñ Moravien aent Zuyden/ bepaelt is/ eñ in zijn begrip/ met d'aenhooréde heerlijckhedé/ 64. stedé/ 16. flekens; die sy Marct flecké noemen/ 38. Sloten of Heeren huysen/ 10. Dorpers/ 17. Cloosters/ so van Vrouwen als Manné/ besluyt. Naer een stadt gebout by Brandus een Prince vandé Vrancken/ ende van hem Brandenburch ghenaemt/ heeft 'theele Landt den naeme. Dese Stadt is de Vierschare vande Provincie/ ende is met veel Privilegien ende vryheden/ byde Keysers/ Coninghen ende Princen begaeft: dat

betuijcht

betuyght een oudt beelt; dat staet int deel vande stadt Nieu Brandenburch gheheeten/ hebbende inden rechter hant een bloot swert / ende wordt by den Inwoonderen Rolandt genaemt. Henrijck de Valckenaer Keyser van Roomen/ heeft in zynen tyden Brandenburch inde Winter beleghert ghehadt/ doen alle wateren met den Yse gestremt waren ; dien tijt hadt hy vercosen om de gheleghentheyt des stadts / die mocht door de wateren ende poelen daer aen gheleghen niet dan by den Yse besprongen worden. Hebbende de stadt stormender hant overweldicht / is by hem aldaer een Gouverneur gestelt/ om 't Landt in onderdanicheyt te houden: Dat is 'teerste aenvangh ende opcomen vande Marckgraven gheweest / die zijn soo groot ghewordén in dit Landtschap / dat zy op huyden onder de grootste Princen van Duytschlandt gherekent worden / ende hebben nu al langhe tijt de staet ende weerdicheyt van Keurvorsten ghehadt. Al het Landt dat onder den heerlijckheyt vanden Marckgrave behoort / wordt verdeelt in Oudt-Marck / Middel-Marck ende Nieu-Marck / daer dan bycomen d'heerlijckheyt van Cotbusz in Laussnitz van Storckauw/ van Beeskauw ende Peylts/ 't Hertochdom van Crossen / het Graefschap van Rapin/ 't landeken van Prignitz ende Sterneberch.

Oudt Marck leyt bepaelt met Luneburch/ d'Elbe/ Magdeburch/ Halberstadt / ende Meckelenborch. De vermaemste ende opperste stadt is Stendael. Middel-Marck begint vanden Elbe tot de Revieren Oder ende Spre. 't Landt is daer seer vruchtbaer/ sonderlinge in Coren; 'theeft overvloet van Wolden/ Visscheryen/ ende Weyden; 'theeft oock Wijngaerden; die zijn daer eerst gheplant by Albertus den Marckgraef / die der Beyr toeghenaemt was: Brandenburch is hier d'hooftstadt. De stadt Franckfurt aenden Oder/ is oock in dit Landtschap/ die placht oock ghetelt te worden onder de steden van het Ansen verbont ; die en gheeft daer over gheen tol aen die van Lubeck/ noch aen eenighe andere steden/ die vanden selfden plicht zijn. Soo heeft dese stadt oock alle jaren drie marckten / is mede verciert met een Universiteyt/ by Jochim Marckgraue opghrecht / int jaer 1506. Ontrent het Clooster vande Chartuysers/ dat in de stadt leyt/ loopt een beecxken/ spruytende uyt de Wijnberghen: 't Is bevonden metter

waerheyt/dat al tgheen daer inne ghewozpen wordt metter tijt in steen verandert.

Nieu Marck wordt ghescheyden vanden Middel-marck met de Reviere d'Oder/daer die de Reviere Warte ontfanght. De hooft-stadt is Kustren; van Johannes den Marckgrave op-ghemaeckt/met sterckten voorsien/ende tot des Princen wooningh verkosen.

Beschryvinghe van Sachsen.

VAn waer de naeme van Sachsen of Saxen comt/dat is onbekent: alle schrijvers houden wel dat de Sachsen eenige vreemde luyden geweest zijn/ die met schepen upt verde Lande gecomen/ al het Landt tusschen den Elbe/Eyder/Rhijn Revieren/ende de Duytsche Zee beslaghen hebben/ noemende dat nae haer name Saxen/ 'tis daer over by ons oock wel een bekent spreeckwoordt: het is een vreemde Sass/ dat een uytheymschen man beteyckent; dan upt wat Provincie dat die eerst ghesproten zijn blijft noch onseker. Becanus, een man wiens verstant door sonderlinghe influentie wist veelderley oorsprongen/ oock by wylen niet onbillijck/te gheramen/ meent dat de Saxen souden vanden Sacas upt Asia ghecomen zijn/die souden eenighe Colonias over de Werelt ghesonden hebben/oock in dit ghewest; daer die breedt ende wijt ghedomineert hebben van outs. Dan op huyden is dien naem/ veel Provincien eertijts ghemeen/aen twee Landtschappen ghebleven; d'eene heet hooch Saxen/ d'andere neder Saxen: Dat comt door de verscheyden Heeren/ die door haer Jurisdictie de Landen verdeylt hebben/niet naer de Revieren;ghelijck in voorleden tyden. Hooch Saxen heeft de weerdicheyt vanden Cheurvorst. De principaelste steden zijn Wittenbergh ende Torga. Neder Saxen is by Luneburch ende Lebenburch/aenden Elbe, begrypende de steden van Hamburch/Bremen eñ de landen van Holsatia. De stadt van Braunswich leyt int midden van Saxonia/eñ is genaẽt naer d'eerste

Septentrio
Saxen
Lausnitz
Manßfelt
Durin gen
Meissen
Francfort
Sternbergk
Reiptzigk
Croßen
Zullich
Luben
Wittenberg
Cotbus
Spremberg
Leipzig
Erdfurt
Gothen
Smalkalden
Clingen
Ebeleben
Weißenfels
Naumburg
Zeitz
Gera
Berga
Chemnitz
Freiberg
Dresda
Bautzen
Gorlitz
Roteburg
Pribus
Sagan
Sprottaw
Buntzel
Lemberg
Hirsthberg
Fridberg
Lauben
Annaberg
Zwicka
Olsnitz
Elnbogen
Laun
Prage
Albis flu.
Miliar German.
SAXONIA THURINGIA MISNIA

naer d'eerste fondateur Bruno, sone van Ludolph Hertoch in Saxen: dese stadt heeft eerst kleyne beginselen ghehadt/ is doch met den tijt vermeerdert/ so dat sy oock den tytel aen haer Princen gheeft/ die daer Hertoghen van Braunswich afghenoemt zijn.

Neder ende Over Laussnitz wordt oock aen Saxen ghheschreven/ was eertijts aen Misnia of Meissen/ hoort nu aen het Rijck van Bemen.

Behalven andere dinghen tot s'menschen nootdruft dienende: daer Saxen wel mede voorsien is/ so heeft het oock in verschepde plaetsen schoone Mynen/ van goeder Metal daer groote rijckdom upt comt/ die zijn de vernaemste aenden berch Meltboch; die upt Hessen Landt tot in Saxen streckt. Want by Eysleben/ Mansfelt/ ende Holsteyn wordt een soorte van steen ghevonden; die lichtelijck schuert/ ende by den Duytschen Schyffer gheheeten wordt/ dese is swert/ sulpherachtich/ ghemengt met Coper: dese wordt eerst upt eenighe putten ghetrocken/ dan op een hoop ghewoppen/ daer tacken ofte rijs aengheleyt worden/ daermen dan oock steenen opwerpt. Naer dat de rysen aen brandt ghesteken zijn/ so branden ooc haestelijck de steenen/ d'eene aen den anderen/ ghelijck dan die byden verspreyden vlam gheraeckt worden. De roocke die sy gheven/ is ghelijck den roock die van eenighe solpherachtighe steenen comt/ so dan op die selfde eenighe reghen valt/ die doet den brandt noch hoogher ende grooter worden: dat is een gerechtich teycken vanden Solpher diese in hebben. Als eenighe straelkens / aderen oft ginsteren/ met gulden verruwe aende corst van dese steen ghesien worden / die daer door hen loopen: soo kanmen daer inne veelderhande soorten van beesten sien/ van Visschen/ Voghelen/ Serpenten ende andersins: Jae men heeft inde selve steenen ghevonden het beelt vanden Paus van Roomen/ met een drydubbelde Croone/ ende is van velen so ghesien/ dat quam upter nature/ sonder eenich toedoen van menschen; 'twelck certeyn een wonderbaer werck is. Sommighe segghen dat ontrent dese plaetse een Meyr zijnde/ de nature met den selfden influentien / 'tfatsoen aende steenen geeft / dat sy aende Visschen int water doet/ dat is eē slappe reden. Men leest by d'oude schryveren: dat Pyrrhus de Coninck der Epiroten/ een steen droech daer upter naturen de negen

Musæ,

Musæ, met haer President Apollo in ghewassen waren / so noch elcke Goddinne haren bysondere instrument in de hant droech / dat de Poeten aen die toeschryven. Dies betuycht oock Munsterus ghesien te hebben/een steen uyt dese Mynen/ daer een sonderlinghen Visch op was ghetrocken/ghelijck by de hant van een constich schilder. De Graven van Mansfelt trecken uyt dese plaets groot profijt / vant Silver ende Coper dat daer uyt comt. By tyden vanden Keyser Otho de eersten zijn de Mynen tot Goslar ghevonden van Silver: nu ist maer swert loot/door Godts verhengheniſſe / die heeft het Silver om de dertelheyt der Inwoonderen laten vergaen. Het Loot is aldus ghevonden. Een Edelman hadde een Peert/ dat noemde hy Ramel, dat bondt hy op wech zijnde op een berch/ aen een boom. 't Peert naer de ghewoonte met zijn voeten op d'aerde slaende/ende een cuyl maeckende/heeft sekere aderē van swert Loot ghevonden ende ontdeckt/recht alsmen van Pegasus leest/ dat ghevluegelde Peert/ dat slaende met de voeten teghens een steenroots een Fonteijn ontdeckt heeft ende doen ontspringen. Ghelijck nu die Fonteyne Hippocrene ghenaemt is/so heeten de Sachsen oock dese Myne Ramel, die brenght op huyden groot profijt eñ voordeel aenden Heere. Tot Goslar zijn oock seer goede Sout keten/'t Sout wordt daer ghehaelt uyt het water/dat comt uyt eenighe Fonteynen/ende is van goeder incomste.

D'inwoonders van Sachsen zijn vrome luyden / sterck van leden / dat comt by de rouwe spyse/daer zy oock van kints been af by onderhouden worden. Men eeter Pap noch Melck inde jonckheyt/maer speck ende Vleesch/ dat gheeftmen de kinders ghekaut / soo willen daer dan stercke luyden afcomen. Wijn en wast in Saxen niet/ dan d'Inwoōders koken goet bier/ dat is haer dranck/ daer toeven zy den anderen mede / tot inden langhen nacht / den pot mach niet wel te groot zijn/zy drincken die lichtelijck uyt / dan dwinghen andere gasten noch om bescheyt te doen/of in onweerde te vallen. Daer heeft dat spreeckwoordt plaets / Aut bibe aut abi: Dat is/Of drinckt of gaet wech. Dese ghewoonte is gantsch Duytslandt seer ghemeen:

Daer is voor den wel drinckenden helt
Prijs ende groot lof ghestelt.

Vande Saxones schrijft Hadrianus Iunius hier beneffens / dattet groote Zee-roovers plachten te zijn/ die haer met leyre schuytkens den grooten Ocean/ uyt sonderlinghe vermetelheyt/verstouten te bevaren: 'twelck oock Plinius vande Bretoenen schrijft/ende om dat sulcks niet ongheloofflijck soude aen jemandt schynen / so verhaelt Iunius voorsz. dat hem gedenckt/ dat eender van Hoorn/ oock van zijn maechschap / uyt den Zuyder Zee nae Dantzich inden Wixel/de Reviere die aen Dantzich loopt/met een schuytken van vier ribben houts gemaeckt/ ende met drie vette huyden omleyt / dat hy selfs alleen lichtelijck draghen mocht / ghevaren is: dat so grooten verwonderinghe maeckte / dat de faem het selfde versprept hebbende/een menichte van volck aent strandt lockte/ om sulcken wonderlijcken stuck t'aenmercken.

Beschryvinghe van Silesia.

VAn Silesia schrijft Munsterus,dien vermaerden Cosmographus der Duytschen met dese sin. Dit Landt heeft langhen tijt onder d'heerlijckheyt der Coninghen van Polen gheweest/ende is int eynde ghecomen aende Croone van Bemen/dat is ghenaemt vande Reviere Silesus, of ghelijck andere segghen vanden Coninc Silesus. De Reviere Odere loopt daer door. De breede vant Landt streckt tot drie dachreysen/ende de lenghte tot vier/van het Lantschap van Hongheren af / tot 't Marckgraefschap van Brandenburch. De Bisschoplijcken Stoel was eerst ghestelt tot Neysse / daer nae overgheset door den Coninck Casimirus d'eerste/ tot Breslauw / 'twelck de principaelste stadt is vande gantsche Provincie. Dese Casimirus hadt te voren Moninck geweest/ maer smeet achternae de Cap over den thuyn ende quam tot den Croon;

SILESIA
Septentrio
Meridies
Oriens
Miliaria Germanica
5
10
15
Pars
Bohemiae
Franckfurt
Spree
Mulrose
Zulch
Odera fl
Pesko
Kroßen
Guben
Rottwitz
Spree fl
Sprenberg
Sagan
Benzten
Glogaw
Kosten
Peisern
Krobia
Gorka
Freihen
Sdun
Sulomiritz
Mielstad
Odelnie
Kalis
Wartta flu
Syratz
Brabow
Peterkaw
Welon
Buntzel
Gosez
Trachēberg
Herrnstad
Steinaw
Lisa
Lignitz
Butzel
Fridebērg
Hirschberg
Gorlitz
Baudzen
Bischofswer
Sitta
Kratze
Kamitz
Olaw
Brigk
Bernstad
Wartēberg
Rosenberg
Krepitz
Klobotzko
Olstyn
Zatky
Waldowitz
Krumlav
Oppelen
Odra
Tosse
Beutten
Monsterberg
Grotka
Landesck
Glotz
Braun
Mittwalde
Leschnitz
Pilbowitz
Benschin
Kosiglowa
Crakaw
Nouagura
Ratibor
Oderberg
Troppa
Teschen
Kant
Vistula fl
Zywiotz
Olomunz
Praga

den Croon; aenghesien 'tghestacht vanden Coninghen van Polen tot hem toegefaelgeert was. D'inwoonders spreecken Duytsch / niet teghenstaende dat eenighe aen d'andere kant van de Reviere Oder / naer Polen / de tale der Polen ghebruijcken. Dit Landt heeft twee principale Hertochdommen / d'eene is in Leignitz / d'andere in Sweinitz; de voorste heeft macht over het meeste deel vant volck / de tweede heeft den Coninck van Bemen voor oversie. De Coninck heeft daer een Gouverneur. 't Landt is beset met berghen / ende zijn veel bosschen eñ beemden daert mede gheschakeert wordt / daer loopen veel waterkens door / die comen upt de bergen van Bemen / ende maecken den landouwe seer vruchtbaer / vallen meest al inde Reviere Oder. De dranck der Inwoonderen is Bier. Men bringter oock Wijn upt Morauia ende Hongrien / soo hebben zy noch Wijn die wast bijde stadt Crosna / dan wordt meest dē Oder neder naer Pruijssen ghevoert; soo wordt oock ghesept datmen in Silesia dierder ende quader coop leeft / dan in eenighe andere omligghende landen. Dit sept hier toe Munsterus. 't Is bekent aen alle luyden / dat qualijck in eenich Landtschap van Duytschlandt / meer scholen die in fraeyichept / van meesteren / ende lustichept der verstandighe jongheren souden excelleren / ghevonden worden dan in Silesia. Den Adel / hoe wel een huijs Adel is / ende tot landtneringhe eenichsins begheven / is nochtans so bequaē tot de wapenen / dat d'overblijffselen van Hungaria, met haer vromichept / naert al gemeen belpden / behouden worden. Dat schrijft Iohannes Crato, Raetsheer des Keyserlijcken Majestepts ende opperste Medecijn.

Vorts worden in Silesia ghevonden 12. Hertochdommen / die hebben met verschepde Jurisdictien het Landt seer bedorven / so zy bywylen twistich waren in voorleden tyden / het heeft eē Bisdom / daer de Bisschop af te Neisse of te Breslauw resideert; tot Breslau is een Bisschoplijcke Kerck ende een Collegie van Canonijcken; daer zijn oock vier Baronpen. Meer can den Leser upt den voornoemden Crato nemen / die in Silesia ghebooren / zijn vaders-landt ooch beschreven heeft.

Septentrio
Occidens
Oriens
BOHEMIA
Milliaria Germanica
PALATINAT9
Prag
Budweiß
Pilsen
Kuttenberg
Leutmeritz
Aussig
Carbitz
Runglhock
Elnstock
S. Peter
Commoda: Crescunt hic optimae vites
Launa
Rakonick
Schlani
Beraun
Carlstein
Rabenstein
Memeding
Bernaw
Schlakwald
Tachaw
Neustetl
Plaß
Sebenitz
Heiligenberg
Kisberg
Mieß
Haide
Kloaw
Tauß
Tamtz
Glessenberg
Schawandorff
Regenspurg
Chamb
Grauchaw
Prahalitz Salis emporium
Weldaw
Schlel
Kasperg
Rosenberg
Cromlaw
Pisecka
Budiza
Dein
Piscais
Goldberch
Gamitz
Froling
Trebitz
Prim
Igla
Polm
Pilgram
Kinaw
Wodian
Borlick
Benissaw
Sternberg
Colin
Radka
Behemisch
Limpurg
Kopidelno
Altenbuntz
Gitschin
Lisse
Trosky
Tornaw
Munchgrit
Bernstein
Nuroda
Brauna
Trautenaw
Glotz
Wunschelburg
Habichswerda
Neustete
Zampach
Lititz
Landskron
Littomißel
Politzka
Prisen
Schweiß
Para
Nowrad
Deutschen Broda
Rabenstein
Lutitz
Egra
Albis fl.
Neis fl.

Onder de volckeren Galliæ, zijn de Boy gheweest/ niet verde vande Insubres ghelegen/ dese uyt haer oude plaetsen verjaecht/ zijn over den Rhijn ghetrocken ende haer ter neder ghe-slaghen inde Landen/ die met 't Hercynische Woldt; als met een schans ofte muur berin-gelt zijn: van haer comt de name van Bohemia: dat is der Boyer-heim, ofte huys: Wy noemen dat Bemen/ ghelijck onse sprake gaerne eenich woordt vercort/ ende sommighe letteren uyt-werpt. Dese Boy zijn doch verjaecht gheweest / ende ten laetsten is eenich volck uyt Sclavonia opghecomen/ dat heeft het Coninckrijck van Bemen tot noch toe in/ 'twelck by de spraeck/ die Sclavonisch is/ ghenoech betuycht wordt.

In dit Landt zijn over de 30. steden/ die onder den Coninc bysonder behooren/ d'andere zijn onder haer eyghen Vorsten/ Princen/ Baroenen/ Graven ende Edellupden. Praga is de hooft-stadt/ ende is van so grooten begrip/ dat in haer drie groote steden besloten zijn/ als Oudt Pra-ghen/ Nieu Praghen/ ende het derde/ dat sy kleyn Praghen noemen/ van d'andere twee met de Reviere Vltavia verscheyden. De huysen zijn alsins heerlijck ende schoon opgetimmert. Daer zijn twee Casteelen: het eene is Vissegraed gheheeten/ eertijdts een wooninghe der Coninghen/ nu doch door de borghelijcke twisten verdorvē/ ende door onhavenheyt schier verlaten; 't ander daer teghens dat naer Cleyn Praghen toe leyt/ ghelijck het de naem draecht van een Coninck-lijck Casteel/ so verdient het de selfde seer wel: Want int aensien tschijnt gheen Casteel alleen te wesen/ maer een bysondere stadt/ so groot is de plaets / dient met zijn vestingen ende muren be-slaet. Binnen Praghen is oock een Aertsbisschop: 'tplacht wel eer door een vermaerde Vni-versiteyt vernaemt te zijn/ die is nu te Leipsich in Meissen. De stadt Egra oock een bysondere plaets/ leyt buyten den Cingel vant Hercynische wolt/ hoort niettemin aent Rijck van Bemē: dat is een stercke stadt/ door gheleghentheyt ende andere wercken/ sy hangt int meesten deel aen een steenrootse/ beringelt aen beyde zyden met dubbelde muren / die op eenighe plaetse driedub-belt zijn/ meest daer de Reviere niet loopt; de toornen zijn hooch ende schoon. Eertijdts placht dese plaets Saurstard te heeten/ ter oorsaecke van eenighe sure Fonteynen die daer ontrent zijn/ ende

zijn/ende vande Inwoonders/als voor veel sieckten ghesont/seer ghevisicht worden. Nu heeft die Eger/die name comt vande Revicre Egra/die loopt aende stadt. Haer bysondere beschryvinghe opt breetste/ is inde Cosmographie van Munsterus, met den welcken die/ door Gaspar Bruscher gheecroonde Poeet/ende een gheleert man verciert is/ die was van Egra gheboren. Leitmirits heeft Wijngaerden; Kuttenberch is rijck in Silver Mynen; Laun ghelucklg in Coren ende andere vruchten. De Caese van Glatauw/ende het Bier van Rakowinck worden seer ghepresen/Bern is vernaemt in Yser Mynen ende Bussen/'t Landt van Lantzhut wordt in Peerle-mynen ghepresen / daer beneffens zijn Gilauw in Goudt / Kunmauw in Silver/ Graupen in Tin/Schonbach in Quicsilver/ Litstadt in Loodt-mynen seer te verheffen. De Sweerden ende Rapieren van Pardubitz zijn oock in sonderlinghen acht. De Locht (alsoo de Noorde wint daer stadelijck blaest) is wat rouwer ende couwer/nochtās niet ongesont. d'Elbe ende d'Oltauw vermaerde Revieren doorspoelen 'tlandt/dat in Tarwe ende Gerst seer vruchtbaer is/in weyden ende Vee oock overvloedich; de menichte van boschagien gheeft oock menichte van wilde dieren/daer zijn Vossen/Beyren/Herten eñ Vr-Ossen/ die zy in haer spraeck Lomi noemen/dies de jacht door heel Bemen/ dat eē Bosch-heym sonder twijfel is / wonderlijcken goet valt. Van dit dier/dat zy Lomi noemen/wordt gesept/datter onder den kaeck aenden hals een blase hanghende heeft/alst dan gejaecht wordt/ so weet het dien met warm water te vullen/daer wanneert het geleghentheyt bemerckt/ bespoeyt het den Hondē mede/ dat brant even ghelijck het gesoden water al daert aencomt/ dies de Honden aen vel eñ vleesch gescroept/ den jacht gaerne verlaten: also heeft de Natuur dit beest tegens zijn vyanden voorsien. Voorts is Bemerlandt rijck in Metallen/in Mynen/ in Specerijen; die d'Apteeckers ghebruijcken; heeft gheen Olie/ghelijck gantsch Duytschlandt oock niet heeft. De Wijn is wel daer te becomen; so die Landt-wijn is/valt die wat suerder ende straffer/anders de rijcke ende edele luyden drincken hem meest/upt Hongheren ende Oostenrijck daer hen ghevoert / ghelijck dan weder eenighe goede Bieren upt Bemen in d'omligghende Landen ghevoert worden. Het zijn oock

tot Elenboog

tot Elenbogg ende Teplitz goede warme ghesonde Badt-stoven. Dat Sudetisch gheberchte streckt diep in Bemen/ende eensdeels oock buyten naert Zuyden ende Westen. Dē Yynberch legt int Landt der Narischen / daer oock Egra in ghelegghen is / die begint upt het gheberchte vant Brandenburchsche Marckgraefschap/tusschen Franckenlandt/ Voitlandt ende Bemē/ die werpt upt inde vier verscheyde deelen des Werelts/met een merckelijck mirakel vande natuer/vier vernaemde Revieren; dat zijn. De Meyne/de Sael/ de Naeb/ ende Egra/die loopen d'eerste naer Franconia/ de tweede naer Turingen/de derde naer Beyeren / ende de vierde nae Bemen. Die selfde berch draecht Mynen vā Gout/Silver/Quick-silver/Yser ende Solpher/ heeft oock costelijcke steenen; waer over een spreeckwoordt opghecomen is. Dat op den Yynberch by wijl een Koe met eē steen gheworpē wordt/ die nochtās costelijcker is dā de Koe selfs.

Onder de Revieren deses Landts spant d'Elb den Croon/gelijck Praeg onder de steden/die comt upt den Bohemische berghen voorts/ende de Revieren van Multau/ Egra / Worlitz/ Gitzera/etc. ontfaughen hebbende/ nu grooter van water/vliet door Meyssen ende Saxen/eñ valt ten laetsten met een vermaerden uptganck inden Ocean / rijck int bysonder van Salmen. D'aenstootende Landen van dit Coninckrijck zijn al Duytsche Provintien / ghelijck Silesia aent Noorden/Voitlandt aent Westen/ Beyeren ende Oostenrijck aent Zuyden / de Moravi ende Silesy aent Oosten.

Int jaer 1086. (ghelijck Munsterus schrijft) is by Henrick de vierde d'eerste Coninck ghemaeckt van Bemen Vratislaus, verstellende het rijck vā Moravia aende Croone van Bemen. Dan sommighe willen segghen / dat Vratislaus maer soude Hertogh van Bemen gheweest hebben; dat eenen Vladislaus de vierde / eerst den name van Coninck kreegh/ vanden Keyser Frederijck; ende de wapenen die noch op huyden de Coninghen van Bemen zijn voerende.

FRANCONIA
Septentrio
Oriens
Milliaria Germanica
5
Fuld
Neuehoff
Hiltens
Jalham
Pischofshaim
Salmunster
Merrues
Hana
Bintz fl.
Gelnhausen
Tzeitlos
Mridelsni
Framersbac
Franckfort
Piber
Leiffach
Aschenburg
Rorbrun
Obernperg
Preuberg
Miltenburg
Pischofshaim
Eberbach
Guetenberg
Horneck
Kresspach
Kocher flu.
Tagst flu.
Necker flu.
Aletzheim
Landen
Almastat
Albing
Clingen
Argershouf
agsthausen
Moenus fl.
Werthain
Wirtzburg
Grunsfelt
Karlstat
Remling
Rorbach
Erelbac
Hamelburg
Schinterling
Gemundt
Huntsfelt
Polant
Arnstein
Dipach
Kornach
Pibelrit
Ochsenfurt
Igelsay
Rottingen
Winßhaim
Vffenhaim
Einensperc
Dachstet
Fladingen
Wilmar
Schwalingen
Vssenhausen
Ostheim
Mulfelt
Streu fl.
Kissick
Thundorf
Lauring
Schwen
Ockam
Heiddfelt
Pinpach
Geischwind
Kitzing
Neustat
Holberek
Helling
Ebersdorf
Merizbach
Kunberg
Hasfurt
Tzeil
Eltman
Ebrach
Haslach
Hochstat
Neustat
Hertzogaurach
Erelbach
Pirckach
Adelsdorf
Farenpac
Leerad
Rostal
Stain
Mainingen
Grimtal
Mellerstat
Straudorf
Aichfelt
Neudorff
Greuetal
Lichtenau
Tudenbach
Coburg
Cronach
Kunstat
Culmbach
Stublang
Scheslitz
Bramberg
Ebermanstat
Forchaim
Clepach
Regenspereh
Pruck
Puch
Nurenberg
Lauff
Grun
Ditha
Loben stin
Gefel
Liechtenberg
Selbitz
Wildensels
Munchberg
Wirsperg
Perneck
Drosenfeld
Hul
Geser
Neustetlin
Morsperg
Tribach
Pegnitz
Sir burg
Auerbach
Swabach
Sultzbach

By de gheleerde schryvers is een waerschynelijcke opinie gheweest / dat uyt dese streeck de Fransoysen ofte Vrancken (want 't zy met een F oft V gheschreven wordt comt al op een) eerst soude ghecomen zijn; die daer na Galliam becrachticht hebbende/dat nae haer name Vranckrijck heeten. De naem van Franckenlandt heeft hier in soo grooten cracht ghehadt/ daer door beweecht hebben zy sulcken meeninghe ghehouden. Dese heeft als een scimmeringh lanck d'ooghen van veel schryvainen bedeckt/tot dat Hadrianus Iunius, een groot kender van d'oude Historien/hier zijn hant aen ghesteken heeft/daer toe zijn Professie van Medecynen niet qualijck pasten/aenghesien dat hy dat ghebreckelijck ende schimmerich ghesicht eerst verclaert heeft/so dat nu een yder bekent is/dat de Francken niet uyt Franconia, dat is Franckenlandt/ maer uyt die plaetsen/daer nu die van Overysel/Cleve/Westphalen/Embden/ de Drent/Limghen/Bremers/Beuthem/ ende met de Vriesen de Twentenaers woonachtich zijn. Van daer zijn de Francken ghespreyt over de Sicambros/Turingos/ende dese plaetsen/dien haer name verleent/ende ten laetsten tot in Gallia gecomen/ daer zy alsnoch heerschapen. Dit wil de Leser by hem opt breetste vinden beschreuen/dat wyse ick hier maer met den vingher.

Dese Provincie is op huyden met den tytel van een Hertochdom bekent / dien behoort den Bisschop van Wirtsburg/die is Hertoch van Franconia. Doch aende Kerck van Mentz oock aenden Bisschop van Bamberg comen veel plaetsen. De Paltzgrave heeft oock gheen cleyn deel int Landt; So zijnder oock veel Rijck-steden in Francken-landt vernaemt;de Hertoch van Saxen besit oock eenighe plaetsen. Wirtsburch leijt aende Meyn in een platte valleye/aen d'andere zyde met Wijnberchskens beset/lustich/net/ende rijck in Inwoonderen/ sterck in vestinghen /ende heerlijck in huysen. Mentz is ghenoech bekent door de const van Drucken/die aldaer op ghecomen is. Schweinfurt is een Rijck-stadt / 't Vaderlandt van Conradus Celtes,d'eerste ghecroonde Poeet in Duijtschlandt / ende van Iohannes Cuspinianus , Historyschryver. Rotemburch is oock een Rijck-stadt / gheleghen aende Revicre Tauber. Wartshaim is een Graefschap/ gelegen daer de Tauber inde Meyn valt. Van Franckfort is bouen d'anders

d'andere sonderlinghe bekent/ dat doen twee vermaerde Marckten / die door den toeloop van verscheyde ende wytgheleghen natien in fleur zijn. In Midt-vasten ontrent Paesschen begint d'eene Marckt/ ende d'andere int midden van September. De Meyn deelt de stadt in tween/ ende zijn met een schoonen steenen Brugge aen d'andere ghehecht/ het grootste deel is Franckfoort ghenaemt/het kleynste Saxenhousen. De Keyser Carolus de vierde / heeft Franckfort als een plaetse ghestelt/bequaem tot electie vanden Keyser: Daer over is de gewoonte als twee verkosen zijn/ ende jeghens den anderen in twiste zijn / dat die ontrent Franckfort staen/ende wie dan victorieus blyft / die is inde stadt ontfanghen ende voor Coninck bekent / dat is tot meermael ghebeurt. De Scherm-meesters worden tot Franckfort ghemaeckt/dat gheven de borghers/die Scherm-meesters zijn/aen andere/die sulcks verdienen/ door bysondere privilegie vande Keyseren. Bambergh is een lustighe stadt/ende is een heerlyck Bisdom / leyt aende Reviere Regnitz/ doch heeft gheen muren / daer ontrent wast menichte van Soet-hout / dat wordt op waghenen geladen/ende over heel Duytschlandt ghevoert; So wordt oock de Wyn die in dit Landt bysonder goet valt. D'inwoonders en verschillen niet veel van andere Duytschen/so veel de ghestalt enisse vanden lyve aengaet/zy zijn van grooten arbeyt/ende so wel mans als vrouwen zijn neerstich om de Wyngaerden te onderhouden; dan vercoopen den Wijn ende drincken selfs water/ moghen gheen Bier verdraghen. Dat wassen oock in dit ghewest overschoone Rapen ende Coolen/oock schoone Pompoenen ; soo en heeftet noch Coren noch Tarruwe ghebreck.

De Limpten van Franconia zijn Beyeren aent Zuyden/ den Rhijn aent Westen/de Bemers aent Oosten/de Hessen ende Thuringhers aent Noorden.

HEt deel van Beyeren dat over de Danouw leyt naer het foreest van Bemē/ is op huyden Nortgouw ghenaemt/ghelijck dat oock van outs was. De hooft-stadt van dit Lande is Nurenberch/van welcken oock 'tlandt den naem draecht/ ghelijck sommige segghen. Ende hoewel Nurenberch gheen oude stadt is; 't Casteel doch dat op een hooghe plaets ghe-leghen is/ende eertijts Castrum Noricum ghenaemt was/is van oude tyden ghemaeckt. Dese Provincie begrijpt veel Steden/Cloosters ende Dorpen/ als Amberh int jaer 1300. bemuert/ Annerbach/ Sultzpach/ Castel-munster / daer eertijts de Princen van Nortgouw haer woo-ninge plachten te hebben/Eger/Beierut/Epstet/Napurch/Neuwenstadt/Buwē/ Helm/ Kem-nat/Krusen/Greven werdt/Eschenbach/ Weiden/Pernauw/Pleistein/ Herspruck/ Burbach/ Neumarckt/Tursenrut/Elbogen/Cham/ Schonsee/Kunsperg/Stauff/etc. daer het meesten-deel af behoort aende Paltsgraven: Want de Keyser Lodovicus Hertoch van Beyeren heeft een deelinghe ghemaeckt/waer by uyt gantsch Beyeren het Landtschap van Nortgouw aende Paltsgraven soude comen/uytghesondert eenighe Rijcksteden.

Een vande vier Landtgraven by de Keyseren wel eer ingheſtelt /heeft oock zijn heerlijckheyt in Nortgouw; te weten de Landtgrave van Luchtenberch / die is soo gheheeten vant Casteel Luchtenberch/hoe wel dat zijn residentie inde stadt van Pfreimbt is/eñ by wylen tot Grunsfeldt. Dese Landtgraven en zijn tot sulcken macht ende staet niet ghecomen als die wel zijn vande drie andere Landtgraefschappen / soo is dan de Landtgraef van Hessen noch wel de machtichste.

Int jaer 913. is vanden Keyser Conradus, of ghelijck andere segghen van Henricus, int jaer 1140. een Burchgraef van Nurenberch ingheſtelt. Dees placht binnen de stadt groote Jurisdictie te hebben / dan Fredericus de vierde/ Burchgraef / heeft dien om eenighe somme gelts aende Inwoonderen vercocht/behoudende alleen de heerlijckheyt buyten de stadt.

De stadt van Nurenberch leyt in een onvruchtbaer ende sandich landt / daer over zijn d'Inwoonders te cloecker/die van haer eyghen arbeyt leven/dat zijn dan verstandige werckluydē/

voorsinnighe

NORI
CUM
Milia Germani.
1 2 3 4 5 6 7
Mariaberg
Lada
Annaberg
Bresnitz
Thall
Mimeding
Lutitz
Plass
Plan
Mieß
Taintz
Regen
Rumansfelden
Frauwenberg
Osterhouen
Deckendorff
Landaw
Zwicke
Elnbogen
Tachaw
Waldmunchen
Chamb
Straubing
Maut
Neuburg
Valkenstain
Dingelfing
Regen flu.
Danubius flu.
Gera
Berga
Egra
Neuhaus
Pfreimb
Landshut
Saeldental
Weiden
Paring
Haff
Egra flu.
Amberg
Nab flu.
Schwandorff
Regensburg
Mospurg
Salbing
Kelhaim
Vilsseck
Lichtenberg
Parreut
Vellburg
Hemmaw
Freising
Neustat
Hainburg
Dietfurt
Potenstain
Grun
Kupferberg
Swabach
Culmbach
Ingolstat
Pfaffenhouen
Altorff
Cronach
Weischenfelt
Freyenstat
Greding
Hohenwart
Greuental
Aicha
Forchaim
Nurenberg
Aichfelt
Rott
Weissenburg
Dunaw flu.
Staffelstain
Coburg
Schwabach
Pappenhaim
Thierhaubte
Sehleising
Hertzogaurach
Bamberg
Haidenhaim
Dunawerd
Augspurg
Occidens
Oetingen

voorsinnighe Cooplupden/ende som meesters van veel sonderlinghe consten. De muren vande stadt zijn op huyden seer sterck/bewaert met ontallycke borstweringhen/bolwercken ende met 182. toornen. Men telt binnen Nuremberch 528. straten/ 116. Borneputten/ 12. Fonteynen/ ses groote Poorten/elf steene Brugghen/13. ghemeene Badtstoven. Het regiment vande stadt hoort aende vernaemste ende oudtste borgheren; Het ghemeen volck is op haer neringh/ luttel achts nemende op de saecken 'tregiment aengaende. De twee Revieren Pegnitz ende Regnitz loopen tot een/beneden de stadt/ende maecken een Reviere die achternae inde Mein valt. Men seyt dat terwijl Carolus Magnus tot Reginspurch was/ eenighe hem hebben aengheghéven/ datmen soude moghen uyt den Danouw/ inden Rhijn met schepen comen/ soo dan een gracht gheschoten worde/door het Landt/ dat tusschen de twee Revieren Regnits ende Altmul(waer van d'eene inden Donauw/d'andere inden Rhijn valt)ghelegen is. Dat is by Carolo magno voorsz. te wercke gheleyt/ende soude de gracht langh gheweest hebben twee duysent schreden/ ende breet drie hondert/dan de stadighe reghen/oock de Marassen die daer ontrent zijn/waren het werck belettende/in sodanigher weghen/dat tgheen by dach uytgedoluen was/ des nachts wederom in viel:daer af zijn by Weyssembourg/ alwaer de Regnitz ontspringht/ noch eenighe overblyfselen van dese grachte t'aenmercken. Dit werck schijnt wat ghemeens te hebben/met de dickwijl ghepoochde doorgravinghen/ vanden Peloponesus nu Morea, die oock de nature aen sulcken maniere van doen wederstaende/te vergheefs zijn by eenighe gheattenteert.

In gantsch

Septentrio
Oriens
Occidens
Milliaria Germanica
5
10
Regenspurg
Pappenhain
Harburg
Aichstet
Ingolstat
Kelhaim
Neustat
Donawert
Straubing
Deckendorff
Kumas
Felden
Paring
Landaw
Osterhouen
Dingelfing
Vilshoue
Passaw
Hohnwart
Thierhaubten
Saeldental
Landshut
Seemanshausen
Pfaffenhonen
Mosburg
Aiche
Inderstorf
Augspurg
Freising
Gera
Aschpach
Alch
Peurbach
Muldorff
Otting
Braunaw
Redaw
Furstenfelt
Lichtenberg
Gars
Hag
Munchen
Triberg
Landsberg
Ebersperg
Transperg
Ditmaning
Gmundt
Althohenau
Kauf
Mansee
Lauffen
Weilhaim
Holtzkirche
Rosenhaim
Wert
Traustain
S. Walfgang
Engeperg
Schonga
Saltzburg
Weiter
Ischl
Beurburg
Marquartstain
Reichenhal
Hellel
Halstat
Fussen
Etal
Isara flu
Kufstain
Ernberg
Feltzen
Seefeld
Innsbruck
Hal
Rotenberg
Zell
Eberwangen
Nukirch
BAVARIA

IN gantsch Duytschlandt is qualijck eenighe Provincie/daer meer ende oock schoonder steden zijn/als in Beyeren. Strabo dat hy sulcks sach / hy soude nu voorwaer dese Provincie gheen wildernisse noemen/die so seer met sloten ende steden begaeft is;die op huydẽ in Neder ende Opper Beyeren gedeelt wordt. Opper Beyeren leyt aenden Middach ende aende Alpes; dat is door veel Poelen ende Broecken niet wel om te ghebruijcken / dat heeft veel Bosschen/ Meyren/snelle Revieren/oock wilde beesten/als Beyren/wilde Swynen / oock duysenden van Herten/ diemen nochtans sonder 'tconsent vanden Prince niet jaghen mach. De steden in desen streeck gheleghen/zijn Munchen aenden Iser/een schoone ende vernaemde plaets/de wooninghe oock vanden Hertoch/Ingelstadt daer een vermaerde scholes / Frisinghen een Bisschoplijcke Stadt/Wasserburch/Nuburch/Rosen-heijm/Anensbruch/etc.

Neder Beyeren is beter bewoont/ende is aenden Danouw/Iser ende Laber vruchtbaer in Wijngaerden. De steden alhier zijn Regenspurch/Passauw/Straubingen/Landtshut/Dingelfing/Oosterhooft/ende meer anderen.

t'Landt bringht Sout/Coren/ Vee/ Voghelen / ende wilde dieren ghenoech op / dan meest Verckens/ die zijn daer in so groote menichte/dat ghelijck Hongheren Ossen/ so oock Beyeren Verckens aen veel Landtschappen van Kerstenrijck toe schieckt.

D'inwoonders zijn daer over meer gheneghen tot Landtneringhe/ende haer Vee te onderhouden/dan tot den oorloch/'tzijn oock gheen Cooplupden / haer handel staet aenden Godt Bacchus, ende aende Goddinne Venus, om kinderen te verwerwen. Beyeren placht wel eer by eyghen Coningen geregeert te worden/tot de tydẽ van Arnulphus Keyser/ daer na zijn de Hertogen opgecomen/die zijn alsnoch inde Dominatie. Vier Bisdommen hebben dit landt wel eer gedeijlt/ te weten vã Salsburch/ Regenspurch/ Passaw eñ Frisingen/so wordẽ oot getelt 34. stedẽ/46. Merct-flecken/72. Cloosters/behalvẽ ontallijcke dorpen/sloten eñ Heeren huysen/die met de limptẽ van Bavaria beslotẽ liggen;die zijn de Francken aent Noordẽ / de Swaben aent Westen/ d'Italiaensche berghen aent Zuyden / Bemen eñ Oostenrijck aent Oosten.

Salisburgensis Diœcesis
Miliarium Scala
Occidens
Septentrio
Oriens
Meridies
Zell
Kropfspurg
Rottenberg
Brunnegken
Toblick
Auerdorf
Rosenhaim
Attl
Salczburg
Saalfelden
Kirchdorf
Trunstein
Tittmoning
Muldorf
Otting
Braunaw
Inn
Waging
Leubenau
Zalczach fl
Hospeurn
Seekirchen
Mattsee
Neumarck
Strawalche
S. Wolfgang
Laufen
Aussee
Altenaeu
Gusarn
Windischmatray
Kienburg
Dolach
Lumez
Leunberg
Stall
S. Iorg
Dachsenbach
Veldsperg
Gmundt
Katzberg
Villach
Drava
Finckestein
Tomsweg
Klausegk
Frisach
Huttenwerg
Wolfsperg
S. Andre
S. Vit
Lauemud
Vittring
Klagenfurt
Neukirch
Spital
Lofer
Reichenhal
Teysendorf
Muldorf

ONder de Bisdommen vā Beyeren is Saltsburch 'topperste; Van de Stadt Saltsburch schrijft Munsterus aldus: Iulius Cæsar willende de Duytschen bespringen/ deedt eē sterck Casteel maecken/ inde engten vant gheberchte/ tot een schanse vande krijghsluyden/ ē de tot vertreck vande garnisoenen aldaer/ dat is daer door int Latijn Iuuauia ghenaemt/ 'twelck beteyckent een Casteel van hulp / daert de Duytschen af noemen Helffen-steyn. De Revire daert aen gheleghen is/ wordt oock Iuuarius gheheeten/ soo zijnder sommighe die meenen dat het Casteel daer nae den naem draecht. Ontrent dese stadt zyn Morassen/ Valleyen ende heuvelen. De Morassen dienen om beesten te voeden/ de berghen of heuvelen zijn voort vliegen der voghelen/ ende jacht der wilde dieren. Het is wel waer dat dese stadt opt seer ghebloeyt heeft/ maer by tyden vanden wreeden Attila heeft die veel moeten lyden/ in brandt ende plonderinge. Daer nae int jaer 540. also Rupertus Bisschop van Worms ghecomen was in Beyeren/ ende den Hertoch Theodon ghedoopt hadde / is door zijn toedoen d'oude stadt Iuuauia weder opghetimmert/ ende in naem ghebracht / verciert oock met een Kerck ter eeren van S. Peter/ eñ met een schoon Clooster van S. Benedictus ordre. Dies Rupertus d'eerste Bisschop van dese plaets/ heeft die 14. jaren gheregeert. Onder t Bisdom van Saltsburch hooren de Bisschoppen van Trenten/ van Passauw/ van Weenen in Oostenrijck/ van Guch/ van Brixia/ Frisinghen/ Seckou/ Laventin/ ende Chyemen; t Bisdom van Regenspurch is uytghesondert.

Sommighe meenen dat Saltsburch alsnu den name heeft vant Sout/ dat daer ontrent by Reichendal uyt ghedolven wordt / andere meenen dat die comt vande Reviere Salcza / daer die aen gheleghen is. Het landt is abondant in Mynen van Gout/ Silver/ Coper ende Yser: daer wordt oock Solpher/ Aluyn ende Antimonie ghevonden / soo zijnder oock plaetsen/ daermen de Marbersteenen uyt haelt.

Onder de Bisschoppen van Saltzburch wordt eenen Ernestus Paltsgrave vanden Rhyn/ ende Hertoch in Beyeren vermaert/ dat was een bysonder geleert man/ groot Mathematicus, die oock insonderheyt lust nam om met kleynen gheselschap onbekent door vreemde Landen te reysen:

Austria
Alch
Ried
Rutenstein
Gars
Krems
Wolgersdorf
Vischa mund
Haimburg
Prespe rg
Multerperg
Grem
Thyrnstain
Tuln
Wien
Prukh
Lincz
Ens
Ips
Danubius flu
Draun
Douau flu
Melck
S. Polten
Lenpach
Droskirch
Praiteprun
Kerlburg
Alpach
Plyntenmarck
Wels
Stier
Syeding
Baden
Leytha flu
Owar
Halacdy
Daten
Dylling
Waidhouen
Kreuspach
Heilich Creutz
Potenstain
Noustat
Schrym
Wiselberg
Sopron
Reisting
Spittal
Gastenez
Lilgenfelt
Landsee
Grbblin
Engenperg
Klausen
Colla
Kapu
Krumpach
Guns
Zombathel
Halstat
Engsbruck
Schwarcza
Mantern
Gloknicz
Ausse
Rotenman
Leuben
Pruck
Pubendorff
Rastat
Wassersang
Fronsperg
Sleming
Ranten
Verau
Pela
Friburg
Newmarck
Cobentz
Reb fluui
Furstenfelt
S. Giakh
Judenborg
Garck
Friestat
Bdach
Gratz
Waitz
Iltz
Muraflu
Silberperg
Frijng
Eelwsolindua
Kermend
Rakerspurg
Dewecher
Murekh
Goldenstat
Luetberg
Asolyndua
Wolsperg
Marchpurg
Volkmarck
Maut
Pottaw
Nedlitz
Miliar. Germanic
Sackhon
5
Draburg
Drauus fluuius

te reysen: hy quam eens tot Parijs in onbekende habyte / dan also Coninck Franciscus hẽ wat straffer aensach/ vreesende bekent te worden/ vertrack subptelijcken / naer Saxen ende vã daer tot Passauw. Dit schrijft Munsterus.

Beschryvinghe van Oostenrijck.

OOstenrijck eertijts hooch Pannonia ghenaemt / heeft aenden Opganck 't Coninckrijck van Hongrien/ aende Nederganck Beyeren/ ende aenden Middach de berghen van Stiria. 't Is drie dachreysen min oft meer breedt/ ende noch eens so lanc; t Landt is vruchtbaer/ begoten met veelderley wateren/ beplant met Wijngaerdẽ/ overvloedich in bosschen/ vet in weyden/ bysonder so verrijckt met Wynen/ dat de Landen van Moravien/ Bemen/ Slesien ende Beyeren/ daer mede ghestoffeert worden. Naer dat de heerlijckheyt vant Roomsche rijck ghecomen is aende Princen van desen Lande/ so ist seer vermaert gheworden beter bewoont/ ende van alle dingẽ voorsien. De Reviere Danubius de Danouw / loopt midden door de Provincie/ die heeft aẽ haer kant Casteelen/ Stedẽ/ Sloten ende Cloosters in ontallijcke menichte: namentlijck: Pechlarn/ een stadt ende Casteel/ daer een grooten hoop van Potbackers woont/ die oock haer bysonderen rechter hebben / Weitneck een Casteel / Melck een stedeken met een Casteel / Emersdorff een stadt/ Spitz / Tiernstein/ Stein / Kreinbs/ Holenburch/ Tulla/ Tulbing / Kunigstetten / Zeiselmur/ Stockerauw / Greiffenstein/ Greittenstein een Casteelken / daer oock goede Wijn ontrent wast / Kalenberch oock een Casteelken op een berch/ berch/ daer aende voet een dorp leyt/ vermaert door een Pastoor / die gantsch Duijtschlandt met zijn cluchten vervult heeft. Naer dese plaetsen volcht Vienna/ Weenen/ de hooft stadt / die neemt haer naem vande Reviere Vienne: 'tlandt ontrent de stadt is seer goet/ ende draecht wel smaeckende

ſmaeckende Wijn. Doen Otocarus Coninck van Bemen in poſſeſſie van Ooſtenrijck was/ heeft hy een Caſteel van onderen tot boven doen timmeren/dat is het Princelijcke Caſteel/daer houden ſich d'Aerts-Hertoghen van Ooſtenrijck. Int nederdalen van Weenen / langhs den Danouw zijn noch veel ſchoone plaetſen/tot Preſburch (dat is eē Hongerſche ſtadt) toe:Daer uyt blijckt de wijtſtreckende heerlijckheyt/van Auſtria die is nu noch meerder/aengheme ckt de Landen van Stirien/Kernten/Cilia/eñ Tyrol daer by ghevoecht zijn.

De Danouw een vande vermaertſte Revieren van Kerſtenrijck / heeft beneden Lintz twee ſorghelijcken kuylen/ daer de ſchepen lichtelijcken te gront gaende verdorven worden / d'eerſte heet Sauruſſel/dat is Verckens-gnort, daer bruyſcht het water vanden Danouw met een ver- vaerlijck ghetier jeghen eenighe verholen Clippen / indien dan de ſchipper niet ervaren is eñ kundich/ſo comt lichtelijcken t Schip in perijckel. Verder benedē de ſtadt Greim is het tweede Wiel/daer draeyt hem dat water/gelijck een draey-wint / ende werpt veel ſchrickelijcke golven op/dies de ſchepen daer qualijck door comen/veel luyden verdrincken aldaer/ende zijn geſlockt van ſulcke diepte/dat de gront faelgeren de haer alle hulp begeeft. Noch zijnder eenige geweeſt die hebben willen afmeten de diepte van deſe kuylen / maer die is ſoo groot / dat gheen loot de gront kan raecken. Al dat verdrinct/dat blijft daer/ ende men krijcht niet weder. Deſe Reviere neemt haer oorſpronck inder Swaben landt/ dat wordt aldaer de Baronie inder Bar ghe- heeten/onder d'heerlijckheyt vande Graven van Furſtenberch. De Fonteyne daer die uyt comt is int Dorp van Eſchingen/ſo nae aenden Rhijn-cant dat qualijck twee mylen daer tuſ- ſchen zijn;ende is t Landt daer deſe Fonteyne ontſpringt effen ende plat/niet berchachtich/als ſommighe verwaende ghemeent hebben. Haer uytganck ofte mondt is inden Mare Magiore, int Latijn Pontus Euxinus. Dies heeft eē vermaent Hiſtory ſchryver Polybius,met verſchey- de argumenten willen bewyſen / dat metter tijdt door de Sandt-hoopen / die den Danouw/ Boryſtenes ende andere Revieren toevoeren / de Mare Magiore ſoo ſoude vervult worden/ dat die tot den ſchipvaert onbequaē wilde zijn/dat is nu anders/Want die ſelfde Zee is op huyden

niet een

niet een haer ondieper/ dan die ter tyden van Polybius was; alsoo comt dickmael dat eenighe meeninghen / die met gheen redenen zijn te wederlegghen / nochtans door den tijdt ende experientie valsch bevonden worden. Wie en heeft wel eer aende redenen niet ghelooft/ daermen mede betoochde/dat onder den Zona Torrida gheen luyden en woonden? ende nochtans is anders bevonden/also daer niet alleen eenighe menschen/ maer groote Landtschappen onder geleghen zijn;die daer beneffens als de Son opt hoochsten is/met een soete regen/tot des warms ghetempertheyt/begoten worden.

Oostenrijck is eerst by Marckgraven gheregeert / daer nae by Hertoghen / ten laetsten by Eerts-Hertogē tot op huyden. Munsterus schrijft dat de wapenen vanden Prince vā Oostenrijck eerst in vijf gulde Leewercken / in een blaeu velt bestonden: dan Lupoldus Marckgraef vechtende teghens den Pruyssen/die ongheloovich waren / heeft een ander wapen ghedacht te nemen: Dies voeren noch op huyden d'Eerts-Hertoghen van Oostenrijck/een Silveren stock in een root velt.

Beschryvinghe van Transsylvania oft Sevenbergh.

TRanssylvania byde Latijnsche schrijvers/ wordt byde Duytschen Sevenbergh genaemt/ dat leyt becingelt met groote ende hooghe berghen/effen als een stadt/die met bolwercken ende stercke muren bevesticht is; daerom kan gheen vyandt dat vercrachtighen/ ten waer met overgroote moeyte. De Walachiens woonen buyten het ghebercht / naert Oosten ende Noorden/ dat zijn oock deelen gheweest van het Dacia, daer de Romeynsche macht veel op te doen heeft ghehadt/dat by den Lyrischen Poeet oock fier ende rouw ghenoemt wordt. Voorwaer al dit gheweest heeft kloeck Kryghs-volck/ dat des Doots vinnicheyt luttel vreest/ende

Ghelijck

Trãssilvania
Kalberg
Waldorff
Sellendorff
Georg
Berckes
Bestereze
Milstorf
Botz
Regen
Mintzdorff
Czizo
Beclern
Wela
Kirlegisz
Neumarck
Vetreck
S. Georgen
Vilack
Nemethi
Ville Walachie
Boneida
Nereu
Pache
Almas
Bogatz
Hogitorff
Sebesuar
Mikelsdorff
Kockelburg
Kessel
Telerk
Zidon
Kazarra
Balcos
Fenisch
Gerleng
Schinen
Scharesten
Plan
Ergetin
Perod
Krezk
Ofemburg
Diod
Rotkirch
Dobrica
Korosbania
Borband
Petersdorff
Capolna
Albaiulia
S. Michel
Wintz
Kinermezo
Zalom
Theme
S. Giorg
Altenberg
S. Kiras
Losy
Deua
Varheli
Morsenes
Meridies
Koros fl.
Schees
Schartz
Hetzel
Dellendorf
Reps
Kissdy
Hamerod
Meburg
Nethusen
Iacobsdorff
Agnetlin
Felmar fl.
Rosental
Kleinschelke
Birgetz
Werd
Burgberg
Torsol
Dalmen
Hermanstadt
Michelsberg
Aw
Rotthurn
Feck
Zacabad
Blechis dorffer
Kertzenberg
Langenaw
Argisch templum
S. Frasneisco
Schaid
Lech
Rednitz
Greiff
Sabuta
Zorga
Pitesi Coenobium
Teruisch
Teltz
Rudbon
Furtzfest
Fried
Rosenau
Sieden
Helden
Rodbeck
Pretz
Numarck
Wargisch
Dayla
Ayto
Pagus siculorum
Tarten
Mittelbach
Corona Carastadt
Reissdorff
Ludis
Nigrapalus
Claudiopolis
Nagla

Ghelijck een boom met bladers swert,
Die door het Houmes van Stael hert
Wordt int Bosch diep ghesneden
Door zijn verlies en slaghen wast:
Oock so den moet noch vromer past
Teghen 't Yser met reden.

Dat zijn onder dat Sevenbergh noch eenighe Ceculiernen/dat zijn d'alder vroomste luydē/ die en hebben gheen onderschept tusschen een Boer ende Edelman/ dan leven al op een gemeene voet. Haer spraeck is verschepden vande Transsylvaneren/ die spreken meest Duytsch/ maer dese spreken Hongersch. Dat zijn drie principale steden in dese contrey / Kysdy / Orbay ende Scheysy. In Transsylvania onder veel steden zijn de vernaemtste Conenstat / Hermenstat/ Schlespurg/Medu'wich/Dausenburch/Nesen/Millernbach/Weyssemburch/ etc. De hooftstadt is Hermenstat/ schier so groot als Weenen/ ende seer sterck / daer doet de gheleghentheyt toe/men kan in duysent schreden de stadt niet ghenaecken/om de wateren/vyvers eñ morassen/ dier ontrent zijn. Niet verde van dese plaets leyt een sterck Casteel ghenaemt Rotthurn/ dat leyt int gheberght aen een Reviere/daer is een enghe ingant om int Landt te comen / in sulcker voeghen dat niemandt door kan passeren / als de draeyboomen vant Casteel ghesloten zijn. Naest Harmanstadt is Cronenstat de schoonste; het landt daer ontrent draeght goet Coren/eñ voept menichte van Vee/daer wast oock Wijn/maer is wat herder. Van daer commen tot Ternisch/ door een naeuwe passagie / die wordt beschermt met het Casteel van Turtzfest / op dat de vyandt daer niet door come / ghelijck by Millernbach oock een fortresse is / om den inganck van Sevenberg/tusschen hooghe ende scherpe berghen/ in een valleye te bewaren. Een ander stadt is noch in dese Provincie / ende wordt Humadt geheeten; dat is een stercke plaets/ ende het Vaderlant van Iohannes Humiades, vader van Mathias Coninck der Hongeren.

Alba Iulia

Alba Iulia is d'outste stadt van Transsylvanien/ die wordt ghemeenentlijck Weissenburch gheheeten/ende heeft een eyghen Bisschop.

Voorts is het gantsche Landt seer gheprefen / daermen oock Mynen van Gout eñ Silver vint/Coren ende Wijn in overvloet / wilde Ossen / die een baert onder den kin hebben/ wilde Peerden/die de manen tot der aerden toe hanghende draghen / ende andere meer dinghen/ tot nootdruft der menschen. De vernaemste Revieren zijn Alt ende Morosse/die beyde oock schiprijck zijn.

De Gouverneur van dese Provincie / placht tyde Coninghen van Hongheren ghesét te worden / die was dan Vayuoda ghenaemt. Onder de Vayuoden ghestelt aende gheberchten van Transsylvania, placht eender te wesen ghenaemt Draculus, van hem seytmen wonderlijcke dinghen; als dat hy aen eenighe Ambassaten uyt Turckyen / aen hem ghesonden de bonnet opt hooft liet vast maecken / met drie naghelen / om dat zy dien voor hem niet ghelicht hadden / naer des Landts ghewoonte; dat hy tusschen sekere Turcken op palen van onderen doorghesteken tot aent hooft toe bancquetteerde met zijn vrienden; dat hy alle bedelaers/truwanten/oude ende onghevallighe luyden by een vergaderde/ende naer dat hy die wel onthaelt hadde/met een schoone maeltijt/ die tsamen int vier smeet; dat hy aen eenighe Turcken dede 'tplat vandẽ voet villen/ende daer na met Sout Wryven/doende daer over comen eenighe Geyten/die met haer scherpe tonghen/in plaets van medecyne / de pijn noch vermeerderden. Alle welcke dinghen hem seer ontsien maeckten/ soo datmen mocht door zijn goede justitie/ in alle wildernissen ende woestynen vry ende vranck sonder vreese passeren. Hy is achternae in een slach teghens den Turck ghebleven / dies oock zijn hooft aen Mahomet voor een groote schenckagie ghesonden worde.

Op huyden regneert hier de doorluchtighen Heere Sigismundus, die een schans ende voorvechter teghens de wreede Othomans voor de Christenen

Cloeck

Cloeck met zijn dubbelt snydendt sweert
Verslaet den Vyandt nu verveert,
En verruwt zijn banieren
Int root bloet der Turcken verstrooft;
Die door haer vlucht Croonen zijn hooft
Met bloeyende Laurieren

Beschryvinghe van Hongheren.

HOngheren neemt zijn begin vanden Reviere Gra / aenden Middach / ende vande Polackers ende Getæ, ofte Walachiens aent Noorden; Int Westen leyt het naer Oostenrijck/ ende aent Oosten naer Mæsia. Het kan qualijck eenich Landt ghevonden worden/ daer sterker ende vromer Luyden zijn/ meerder overvloet van beesten/ vetter aerdtrijck/ of grooter menichte van Metallen. Daer zijn drie soorten van menschen in / namentlijcken Priesters/ Krijghs-luyden ende Werck-luyden/ ende is so het gantsche Landtschap in eenighe contreyen ofte vergaderinghen gedeylt. Waert nu dattet Landt beter in vreden mocht comen/ of waert heel bevrijt van roovers ende wechschenders/ het soude voorwaer meer steden hebben/ ende het mocht met recht ghestelt worden boven alle andere Provincien vander Werelt / in lustigheyt/ gheleghentheyt ende soeticheyt vande locht. Buda is op huyden de hooft-stadt vant gantsche Coninckrijck van Hongheren/ by Coninck Sigismond met een schoon Paleijs ende andere costelijcke edificie verciert. Agria is een Bisschoplijcke stadt / Cassovie is een oude plaets / van Cassio een Romeijn alsoo geheeten. Drunctheim leyt verder int Landt/ leyt dicht aende Reviere Roch/ die inden Danouw valt, Alsoo dan de Danouw in veel andere Canalen ende stroomen verdeylt.

Septen
trio
Oriens
HUNGARIA
Mil. German.
5 10 15
Buda
Pest
Danubius
Agria
Nouigrad
Gran
Alba regalis
Vazzon
Kopan
Chorgo
Bayon
Bezenche
Seppia
Zagiocha
Athyna
Gradiskia
Posega
Garra
Nisna
Mauoth
Walpo
Ezeekh
Kylck
Erdewdy
Zabatka
Seged
Czongrad
Chonad
Chalya
Orozlan
Temesuar
Berckerek
Iukch
Zeuerinum
Griechisch
Kelpen
Semlyn
Peterwarde
Illesy
Bonmonstor
Zatmar
Zatmarbaia
Samos
Kanick
Fired
Nauaz
Nadvar
Zolnock
Wardeyn
Naz
Giula
Thamahyda
Felstat
Warsan
Sylmoz
Sylmos
Kaprontza
S. Ieorg
Karansebes
Mesesomlo
Ersomlo
Trona
Posa
Zentha
Alporalso
Monstor
Zenkalas
Manamostor
Miskebuda
Czyglet
Zele
Pand
Kata
Irsozeg
Adom
Kaydac hz
Tobia
Seplanck
Batha
Ecclesiæ
Quinq
S. Georg
Zanko
Dravus flu.
Sauus flu.
Ketzkemet
Marsan
Visaltzz
Zombok
Polysia
Alt Ofen
Martovasar
Kaltbach
Zartor
Vizzegrad
Gesths
Leweld
Vesbrisium
Ketzw
Zombathel
Sleming
Kermend
Rab fluuius
Zackhon
Zerdahel
Donisebuhus
Sopronitza
Isdenitz
Mosloving
Sopploncha
Zakaocz
Owar
Passio
Sisaken
Bakwa
Babolcha
Dombo
Tyan
Guns
Groblyn
Schrem
Owar
Zonch
Chabrak
Doratz
Sag
Marklo
Wirwil
Moros
Krupe
Namo
Tolkaya
Kerezbanya
Keresi
Ostupal
Bartha lom
Ianashi da
Tibiscus flu.

verdeijlt is/maeckt die oock veel Eylanden/ waer af 'tgrootste Samarien heet ende nu Schyptien. Daer de Reviere Sau inder Danou valt is Alba Græca gheleghen; anders Belgradum; of Griecksch Wijssenburch. Voorts zijn nu de vermaertste steden ende plaetsen meest aenden Turck gecomen/die daer over met een Barbarisch gouvernement heerschapt: dies is de Christelijcke Croone van Hongeryen aen dien vervaerlijcken Tyran voor roof ghebleven; die te voren by so veel heerlijcke ende treffelijcke Coninghen bedient was. Onder dien is eene Mathias Coruinus gheweest/ sone van Iohan Coruin of Huniades, dat is een bysonder vroom Prince ghebleven; van een vroom Vader afghecomen/ oock tot der scientien ende wetenschap genegen. Zijn doot was vreemt. Op een dach sittende aent tafel/ vrolijck ende verbreucht/ door een statighe Ambassade/ byden Coninck van Vranckrijck aen hem ghesonden/ heeft hy bevolen/ datmen eenighe Vyghen oprechten soude/ dan worde van eenighe ghesept; dat die al ghegheten waren: Dat heeft den Coninck tot gramschap verwreckt ende ontsteken/ dies met een Apoplexie bevanghen is hy ghelijck sonder ghevoelen blyven sitten; zijn spraecke oock faelgerende/ soo dat niet dan eenich beestachtich ghebruisch van hem ghehoort worde/ dat tot den anderen dach duerde: met een groot bewijs/ wat de onmatighe gramschap al wercken kan.

Beschryvinghe van Illyricum.

HEt waren van oudts twee vernaemde Landtschappen tusschen d'Adriatische Zee/ ende het Coninckrijck van Hongrien: die waren Illyricum ende Dalmatia ghenaet. Illyricum is by onse tyden in veel deelen verscheyden; die zijn Carinthia, Coruatia, Croatia ende Sclavonia: daer van sommighe/ Bosnia byghevoecht wordt/ d'oude hebben Liburniam oock mede ghestelt onder desen hoop/ dan de paleu van die Provincien zijn nu qualijck omkennen.

Hier

Illyricum

Hier beneffens schrijven eenighe; dat Illiricum ghestreckt heeft naert Noorden/tot aen Oostenrijck/Stirien/Servien/Buscien/ende Dalmatien; wesende een ghemeene naem aen alle dese Landen. Strabo schrijft / dat Illyricum goede ende vaste havenen heeft/dat d'aerde aldaer vet is/verdeelt met Wijngaerden ende Olijf-boomen / uytghesondert eenighe steenachtighe ende rouwe plaetsen. D'inwoonders zijn wel eer onbeleeft ghewerst ende wreet/ haer handel was meest de Zee met rooven t'ontvrijen;zijn nu gheschickter. Dit Landt is op huyden in eenighe deelen aenden Coninck van Hongheren/ende de Venetianen onderworpen. D'huysen zijn ghemeenentlijck met riet ghedeckt/behalven eenighe steden die op de Zeekant ligghen/daer zijn de Borghers civiler. Naer't ghetuyghen van Aristoteles, souden de Schapen viermael s'jaers alhier geschoren worden. Het zijn twee principale Rivierē in dese Provincie de Sava eñ Drava, die loopen inden Danouw, dat zijn noch eenighe andere cleyne wateren over't ghebercht/die vallen inden Adriatischen Zee. De meest vermaerde steden zijn Flamone / Segne / Jadere/ Scardone/ Spalate/ Epidauren/ bijde Gothen ghedestrueert ende nu weder opgetimmert in de stadt van Raguse/die door haer ruynen opgherecomen is. Raguse is althans een treffelijcke coopstadt/ende Republijcke/ die betaelt tribuijt aenden Turck / dat comt alle jaers te staen tot 1 . 000.goude Ducaten.Int Landt van Kernten/leyt een stadt die wordt Claghen ghenaemt; daer wordt een ghewoonte onderhouden/teghens de Dieven/die is seer straf ende hert. Daer hangtmen/op staende voet / niet alleen die bevonden zijn in eenighe diverijen ; maer oock daer eenich vermoeden van diefte op is/ dan wordt drie daghen naer der executie vonnis ghegeven: vinden dan de Rechters/ dat sulcken eenen ghehangen schuldich is/ so blijft hy int besit vanden galge/ende verrot aent selfde hout: maer soo hy onnoosel is/ende der opghelevde dieverye ontschuldich ; dan wordt hy afghedaen ende begraven naer behooren: dat is verkeerde Justitie/ daer de straffe voor den misdaet gaet. Men seyt/dat ontrēt de stadt Laybat bijde plaetse Zircknitz een Meyr is/ die inde Winter met water ende Visschen gantschelijck overvloedich is ; soo datmen aldaer Snoecken vanght / die drie ofte vier Cubiten lanck zijn. Maer inde Somer verdrooght

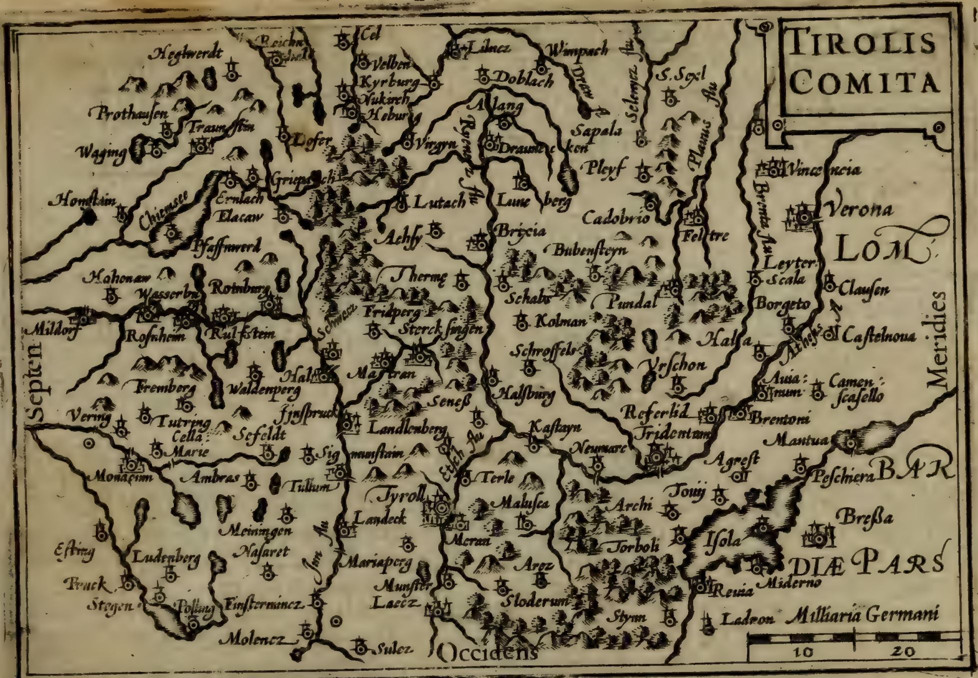
SARA et ZEBENIC

verdrooght het water/de Visschen verdwynen/men ploeght aldaer d'aerde/t'Coren wast daer/ eñ naer den Ougst/ so comt het water weer met 't comen vanden Winter/dan krijcht de Meyr van nieus water ende Vissen. In Steyrmarck; of Stiria woonen eenige luyden/die overgroote Croppen hebben/die zijn wel so groot/dat zy de sprаeck beletten; ende eẽ Vrou die haer Kint te suyghen gheeft/werpt den Crop over den rugghe / ghelijck een sack om dat die gheen belet en gheve/aen het suyghende kint. Tot Frisach schrijft Ortelius, ghesien te zijn/niet sonder verwonderingh/ eender die zijn kin vanden ooren strecte/ ende met de schouderen even breedt/ tot op den borst hingh: dese onnatuurlijckheyt comt vant water ende locht; daer d'Inwoonders by leven. De Slavonische spraeck is aende luyden van dese Landen ghemeen/ behalven in die contreyen die aen Duijtschlandt ghepaelt zijn. Dese tael wordt Windische genaemt/ ende byde Latynen Illyrische/ende streckt op huyden wijt ende breet / vanden Adriatischen Zee af/ tot inde Noorderschе Landen toe/dien ghebruijcken d'Istriers/Dalmaten/Bosnenseren/ Moraven/Bemers/Lautsnitzeren/Sileseren/Polen/Lithouwers/ Pruijssen; ende d'Inwoonders van Scandia/ jae tot aen Constantinopelen onder de Turcken/wordt de Slavonische spraeck ghehoort.

Beschryvinghe van Zara ende Zebenico.

Zara was eertijts Iadera genaemt/dat placht een stadt te zijn daer Krijghsvolck in wõõde/sterck ende wel voorsien / dat heeft d'oorsaecke ghеweest van menigerley wederspannicheyt/die zy aende Venetianen betoochde/ doch is altoos verwonnen/ende in slavernye ghetrocken. 't Landt ontrent dese stadt/was eertijts Liburnia gheheeten. Hier aen volcht de Reviere Scardon/ende een stadt die den Turck ghehoorsaemt; van daer comtmen tot Sic/dat

is op

TIROLIS COMITA
Verona
LOM
BAR
DIÆ PARS
Septen
Meridies
Occidens
Milliaria Germani
10
20
Tridentum
Tyroll
Insbruck
Meran
Mantua
Bressa
Isola
Chiemsee
Rosnheim
Monacum

is op huyden Sebenico. Tot Jadera; of Zara schrijft Petrus Martyr van Angleria, dat eenige oude opschryvinghen te lesen zijn/met noch meer andere Antiquiteyten. Oock seyt hy is aldaer het lichaem van S. Simeon, dat leyt noch gheheel ende heeft hem wonder ghegheven / hoe dat een doode lichaem/ so langhe tijt heeft moghen ongheschadicht ende gheheel blyven/dat welcke noch met Mirrha/noch anderen dinghen ghesalft/ noch ghecondeert is worden.

Beschryvinghe van Tirol.

OM de rijcke Mynen van de seer goede Metallen / is het Graefschap van Tirol/ by sommighe aen eenighe gheluckighe Coninckrijcken ghe lekeu/ ende gelijck Cuspinianus verhaelt/comen aenden Prince alle jaren wel drie duysent Croonen daer uyt/dese zijn meest byde Stadt Schwatz. De ghelegentheyt van Tirol is bykans middel inde Alpes(dat zijn eenighe Hemel hooghe berghen / die in dese streeck vande natuur sonderlinghe opghewprpen zijn)tusschen Beyeren ende Italien.

De vernaemste Steden zijn Insprucк/Bolzan/Tirol/ Trenten / Brixia / Bruneck / ende Schwatz/etc. Van Trenten ontrent drie mylen/is een berch Nausberch ghoheeten/die streckt inde langhte twalef mylen/inde breede drie, daer zijn 350. Parochy Kercken/ende 32. Castcelé. Rodolph sone van Albertus Hertoch van Oostenrijck / heeft aende andere heerlijckheyden het Graefschap van Tirol gevoecht/want hy nam te Wyue de Weduwe vāde Grave van Tyrol. Ende hoewel een dochter vande eerste man overghebleven was/ die oock een Soon achterliet/ erfgenaé vant voorsz. Graefschap/ so is nochtans byde selfde sone/die geen kinderen hadde/aen het huys van Oostenrijck dit Graefschap gelaten by Testamente. Behalven het Saut ende Specerpen/is dit Landt van alles vruchtbaer/dat der menschen behoeftichept ophelpt.

Burgundia
HELVETIA
Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Basel
Zurich
Bern
Lucern
Costentz
Bodensee
Chur
Tirol
Sitten
Friburg
Soloturn
Milliar German.
5
10

DE Inwoonders van Switserlandt/zijn al van oude tyden af/ voor groote lievers der vryheyt gheacht/ zy hebben haer qualijck willen tot eenighe subjectie gheven/ mochten gheen overhooft lyden. Dat duurt noch op huyden/ haer Landt om des gheleghenheyts wille sterck/is qualijck aen te tasten/ so zijn oock de luyden so vroom/ dat zy lichtelijck het haer weten te beschermen. Cæsar schrijft dat de Helvetij, ofte Switsers/wel eer zijn ghedeylt gheweest in 4. Dorpen; op huyden zijn die in 13. partyen ghescheyden/ die worden Cantons oft Hoecken ghenoemt/ die zijn met den anderen door sonderlinghe wetten verbonden/eñ wordt daerom oock het gantsche Landt Eydgnoschaft ghenaemt; dat begrijpt eenighe bysondere steden/namentlijck Vry/Switz/Vnderwolden/Turegum/Lucern/Bernen/Glarone/Basel/Friburch/etc. dat zijn al meest vrye steden/die gheen Prince kennen voor hooft. Het bevanght oock eenighe valleyen ofte dellen/als van Sungouw/Ergouw/ Turgouw/Brisgouw/Vchtlandt/ende een stuck van Elsas. De Bisdommen zijn tot Basel/Constantz/Losanne eñ Chur. Dat zijn oock ontallijcke veel Graefschappen in dese contreye/ oock veel Edelluyden ende Baroenen.

Sommighe houden dat Switserlandt het hoochste landt is van Kerstenrijck/ dat neemt zijn bewijs uyt de steyle berghen daert op gheleghen is/ uyt den afloop vande vermaerde Revieren/als den Rhijn/de Rosne/ de Po; die uyt desen hoeck als een verheven plaets af comende/ d'andere laeger landen begieten. By wylen sullen daer over aenden reysenden man/ eenige berghen blijcken/die door euwighe snee altoos wit ende kout/ de Sterren schynen met haer vaerlijcke gryse sop te raecken/ by wylen oock eenighe valleyen/ van soo groote diepte/ dat het oock in een afgront schijnt te vallen/met een hooft draeyinghe/soo vande groote hoochte/naer een ongheemeten laechte het ghesicht hem draeyt. Ende niet teghenstaende de natuurlijcke rouicheyt ende herdtheyt vanden Aertbodem aldaer/so is die nochtans/ met stadighe ende ghedurighe arbeyt so doorbout/dat die niet alleen nootlijcke vruchten/maer oock lustighe ende playsante voortsbringht. Soo wast oock daer goet Coren/goeden Wijn/ die den Rhijnschen oock

altemets

altemets passeert. Oswaldus Molitor schrijft dat de Switsers groote profyten uyt de Ossen en andere beesten trecken / die naer Italien ende andere Provincien van Duytschlandt ghevoert worden / so dat uyt twintich Ossen / de jaerlijckschen incomst wel tot hondert Croonen comt / behaluen alle de costen / die tot dien oorsaecke aen Meysens ende Knechten gelept worden. Dat is d'oorsaecke dat so veel volckeren moghen in so kleynen Landt onderhouden zijn; dat is dan bepaelt met den Rhijn / met den berch van S. Claudius, den Geneefschen Meyr / ende Italien / hebbende het Graefschap van Tirol aent Oosten / het Hertochdō van Milanen aent Zuyden / met het Landt van Piemont / Savoyen aent Westen / raeckende oock met d'andere streecken de Landen van Bourgogne / Vranckrijck / ende Hooch-duytschlandt.

Onder de Meyren die in Switserlandt veel zijn / ende in grootte van water uytnemende / is eender / die de Meyr van Pilatus ghenheeten wordt / die is hier bysonder te verhalen / die is gheleghen tusschen Lucern ende Underwalden / op het hoochste van een berch / die zy den ghebroken Berch heeten / beset rondtsomme met Bossen ende boomen / aen een maraschachtighe gront / dat niemant lichtelijck daer aen come / om het water te terghen. Want daer wordt ghesept / dat so yet in dese Meyr ghewoorpen wordt / dat dan flux eenighe onverwachte tempeesten opstaen / die groote schade aende aenwoonderen by wylen doen. Het is voorwaer een vervaerlijcke plaets om aen te sien / 'twater zijnde in haer cuyl ende besteck ghesloten / dat heeft gheen uytloop aen eenighe kanten. Het wordt oock noch met Revieren / noch snee / noch reghen vermeerdert; Het wordt oock met gheen winden beweecht / behout altoos zijn eyghen swerticheyt / ende en moghen geen vreemde daer aencomen / op dat zy niet te vergeefs daer in werpen / daer dan het omligghende Landt af beschadicht worde / door eenighe opcomende tempeesten.

De berghen van deser contreye / soude onnodich zijn alhier te noemen / die zijn de gantsche Werelt door bekent / wie en heeft niet vanden berch van S. Gothard / van S. Bernardt ende andere hooren vermelden? die Italiam / als een eewighe schans / teghens den aenstoot vande Barbarische natien (ghelijckmen schrijft) beschutten / dan om yet noch tot vermaeck vanden

Leser

Leser te verhalen/sal ick niet laten wat te schrijven/ van een dier dat in de berghen van Swit-serlandt gevonden wordt. Dat is een Berch Rat/die wordt int Latijn Mus Alpinus geheeten/ ende Mus Montanus, int Italiaens Mur mont, ende int Hoochduytsch Mourmelthier / om dat het by wylen mormelt / ende snoerckt in zijn slaep: dat is van middelmatighe groote/ heb-bende het fatsoen van een groot Conijn/ behalven aende ooren/die zijn afgheheten; ende aende staert/die is een palm lanck: de tanden diet voor heeft zijn lang ende scherp/de zyde is met hayr bedeckt/onder den buijck/de pooten zijn bewaert met groote naghelen/daer kant mede grauen ende groote cuylen inder aerden maecken. Alsmen yet toewerpt aen desen beest om t'eten/dat neemt het met de voorste pooten/ende eet op de achterste sittende/gelijck een Simme. So gaet het oock by wijl op d'achterste twee pooten/ghelijck een Beyr; 'thayr is aende eenighe grauw/ aen d'andere root. Terwijl zy uyt zijn om haer nest te maecken/soo heeft eender de wacht/die weet met eenich gheluyt d'andere te waerschouwen/so daer eenich onraet soude zijn / dat kan hy sien van een hooghen berch/daer hy de schiltwacht op hout. Om nu het vergadert stroo en ander dingh in haer hol te draghen/so gaet eender op den rugge ligghen / die ontfanght al den last tusschen zijn vier pooten op den buyc/als op een slede/ en beslupt dat daer seer vast. Wordt dan voorts met de steert ghetrocken / ende ghesleypt tot aende plaets/ die voor het nest ghede-stineert is/daer bringhen zy den heelen Winter over/ende slapen dien gantschen tijt. Onder de menschen zijn oock dese Ratten ghehouden/ ende worden ghevoept als andere huys-beesten. Munsterus schrijft daer over/dat hem twee ghebracht waren uyt Walais/die hadde hy in zijn huysinghe/ende heeft aldaer haer natuur leeren kennen. Zy worden meest ghevangen wanneer haer byden Winter dien vasten slaep overvalt/dan draghen d'aenwoonders het verspiede nest met de Ratten wech/die vernemen sulcks niet / ende worden niet wacker voor dat de Somer aencomt. Dies worden van sommighe in kisten oft coffers ghesloten/dat zy daer haer tydighe slaep uyt slapen/ daer af comt dan mogelijck ons spreeckwoordt. Hy slaept als een Rat. Inder medecynen wordt dit beest oot ghebruyckt; Vrouwen die van kinde ghelegen zijn/ eten gaerne van haer

ITALIA
Septentrio
Istria
Friuli
Croatia
Lombardia
Verona
Mantua
Milano
Pauia
Turino
Po flu.
Cremona
Ferrara
Venetia
Pola
Zarra
Spalato
Trau
Losina
Adriaticus
Rauenna
Apennino m.
Florentia
Pesaro
Ancona
Pescara
Raguss
GRÆCIÆ
PARS
Oriens
Durazzo
Luca
Siena
Arezo
Spoleto
Pisa
Toscana
Viterbo
Monaco
Genua
Spezza
Occidens
Abruzzo
S. Maria de Tremiti
Sinus
Manferdonia
Norsia
S. Macutino
Aquila
Roma
Capua
Ascoli
Brindisi
Elba
Ciuita vechia
Tiberis flu
Monte Christo
Gaeta
Napoli
Basilica
Mulfi
Otronto
Nebio
Corsica
S. Bonifacio
Salerno
Policastro
Rocca Imperial
Gallipoli
Mare Tirrhenum
Strumboli
Salicu
Felicur
Alicur
Vulcano
Calabria
Corfu I.
Maris Medi
terranei pars
Rezzo
Sardinia
Meridies
Messina
Miliar. Italica
50
100

van haer vleesch/oock die buyck-pijn hebben/ende die niet slapen connen: Oock die met de Colijcque ghequelt zijn/smeren den buyck met 'tvet van dese Ratten ende vinden goede baet.

Voorts zijn veel goede ghesonde Badt-stoven in Switserlandt / die worden bysonder voorsz. Munstero bysonder beschreven/ende van haer duecht ghepresen: De curieuse Leser mach daer in zijn lust boeten.

Beschryvinghe van Italien.

Italia weest ghegroet, schoon lustighe Landouwe,
Princesse van Kerstenrijck, edele Kersouwe:
Ghelijck het ginsterich Gout, boven het Silver rijst,
Boven Duijtschlandt, Vranckrijck, jae Griecken men u prijst.

VVant ghelijck Plinius schrijft/een gheleert ende welsprekent prijser van u gaben/ zijt ghy van alle Landen een Voetster/ende oock Voet-kint/van der Godtlijcker macht uytgelesen/om den Hemel selfs claerder ende heerlijcker te maecken/ om verscheyde rijcken in een te rapen/die met sachter manieren te beteren/en een spraec te verleenen / daer alle andere verscheyde en verwoeste tongen tot des spraecks gemeynschap mede mochten comen/ ende metten cortsten tot een eenich Vaderlandt van alle Natien des gantschen Werelt. Ende wat sal ick meer schryven? De doorluchticheyt van alle plaetsen is soo bysonder ende de vermaertheyt vande Natien ende volckeren daer in woonende soo groot. De stadt van Roomen alleen eyscht een bysonderen boeck; jae wat werck sal die heerlijcke plaets naer verdienste moghen uytlegghen? Nu het gheluckighe Campania in vruchtbaerheyt ende lusten/ die effen ghetemperthept

tempertheyt des Lochts/die vette Velden/die warme heuvelen/die heylige Wouden/die lustighe beemden/die giftighe bostagien/die vruchtbaerheyt van Wijngaerden ende Olijf-boomen/ die vermaerde Vachten van beesten/die vette halsen vande Ossen/die Meyren/ die Revieren ende Fonteynen / 'theele Landt doorvloeyende/die Zeen/die havenen / die gheleghentheyt als een schoot bequaem tot den handel met de gantsche Werelt/wat lof verdienen die niet? Daerom zijn oock veel schryvers besich gheweest met dit deel van Kerstenrijck ons uyt te legghen: die doch met al haer groote boecken maer eenighe sonderheyden als vernaemde Sterren aenghe-raeckt hebben. Onder dese is eenen Leander Alberti van Boulogne gheweest/ dien sullen wy oock in dit cort uytlegghen naer vermoghen achtervolghen.

Van Ptolemæo wordt Italia gheleken by een Eylandt dat van alle kanten met de Zee beslo-ten leyt / sonder aent Westen / daert met de steyle Alpes aen Vranckrijck ende Duytschlandt ghehecht leyt. Plinius doch ghelijckt het by een bladt van een Eeckel-boom. Vande schryvers van dese tijt ist gheleken by een voet van een mensch/die vande huepe af begint/ende soo tot het uyterste vande hielen ende teenen streckt. Dit is een seer gheschickte ghelijckenisse/die oock met het aensien vande jeghenwoordighe Caerte blijcken mach.

De palen van Italien zijn ooc verscheyden naer het stellen vande autheuren/dan op huyden nemen die haer begin vande Reviere Varus, met een linie ghetrocken over de Alpes/tot aen den Reviere Arsa, dat is de leste reviere ende besluyt/Histriam, d'uyterste Provintie van dien/ daer Italia in ghedeelt is. Dese zijn anders/ghelijck die van Leandro ghestelt worden

Rieviera di Genua.
Toscana.
Ducato di Spoleto.
Campagna di Roma.
Terra di Lauoro.
Basilicata.
Calabria Inferiore.
Calabria Superiore.
Terra d'Otranto.
Terra di Barri.

Puglia

Puglia Piana.
Abrusso.
Marca Anconitana.
Romagna.
Lombardia di qua dal Po.
Lombardia di la dal Po.
Marca Treuigiana.
Friuli & Patria.
Istria.

Waer inne naer het schrijven van Ælianus plachten 1166. steden te zijn / naer het verhael van Guido Ravennas 700. Dan dese en rekenden moghelijck niet / ghelijck de Kerck van Roomen doet op huyden / die heet gheen plaetsen steden / dan daer een Bisschoplijcke stoel is / sulcks synder op huyden boven de drie hondert niet. De langhte van Italia streckt van Augusta Prætoria, tot Reggio Giulio, tot duysent ende twintich mylen.
De breete is verscheydē / naer dat de Zee die met haer Inhāmen vermindert oft vergroot. Het midden is int Landt van Siete / daer placht het Landt wonderlijcke vet te zijn / ende het marg van gheheel Italia, nu zijn de plaetsen ontrent Modena ende Bologne de vruchtbaerste: Dies by Sabellico worden Venetien rijck / Milanen groot / Genua heerlijck / Florence schoon / Ravenna oudt / Roma heylich / Naples edel ghehouden ende ghenaemt / maer Boloigne vet ende vruchtbaer.

D'inwoonders zijn eertijts als Heeren vander Werelt door de Stadt Roma sonderlinghe vermaert geweest / van alle scientiē meesters: dese geestichheyt blijft haer noch op huyden by; dat heeft gheen Landt subtijlder verstanden / daer oor de welsprekentheyt bysonder geviert wordt / de luyden zijn beleeft / gheschickt / dienstich / dan om haer dubbelden gront sorghlijck / daerom jemandt die in Italien reyst / hy sal moeten aentrecken een vroom ende vrymoedich wesen / een swyghende tong / ende een besloten hert. Wie anders van conditien is / die sal in last ende leet comen / reysen met ongheluck / ende indien hy thuys gheraeckt / dat sal niet sonder schande ende schamperheyt zijn. So beteyckenen dan dit eenighe veerskens die ick hier stelle.

Wreet in

Wreet in het stryden saen
Is een Italiaen,
En wijs in raedte raemen:
Sober en net eet hy
Spreeckt stemmich, hovaerdy
Pleecht in cleedens by namen.
Zijn vyandt hy festeert
Hoe wel hem 'thert noch deert,
Drijft als een Os zijn ganghen,
Jalousheyt inde sin
Quelt hem, wanneer de min
Zijn hert treckt in verlanghen.

Voorts soo veel d'ordre vande Caerten aengaet/ die sullen wy beginnen van Istria af/ om te rekenen/ ende so voorts tot d'uyterste deelen/ latende aen Leandro ende Blondo haer beschrijvinghe/ die van Rieviera de Genua of Liguria beghint/ die en sullen wy in dit stuck niet volgen.

Beschryvinghe van Istria.

VAnde Colcheren/ die ghesonden waren om d'Argonauten / schaeckers vanden Dochter des Conincks Oeta, te vervolghen/ trecken d'oude Inwoonders deses Landts haer oorspronghe/ oock haer naem/ also de Colcheren comende upt den Mare Magiore, inden Danouwe / die Ister gheheeten wordt / alhier inde Mare Adriaticum; nu Golfo de Venetia haer

schepen int water stelden/ die sy vanden Ister ofte Sauw gedragen hadden/ op haer schouderen; daer af comt dan de name Istria, dat willen sommige sustineren; dan wordt by Leander Alberti niet seer gheloost. t'Landt van Istria is ghelijck een Eylandt/ beringelt met de Zee/ dan daert aent Noorden hanght ist met hooghe berghen van Crabaten afgheschut. Leander begint de palen van dese Provincie te nemen vande Reviere Risano, ende een deel van d'Adriatische Zee int Westen/ ende beslaet de Zuyder zyde ende d'Oost zyde met den voorsz. Zee/ tot naer den mont vande Reviere Arsa, die Italiam schept van d'andere Provincië. Veel Steden/ Casteelen/ Dorpen/ Eylanden ende Zee-clippen/ worden in Istria ghevonden de vernaemste steden zijn Cavo d'Istria; anders Instinopolis, Parenzo ende Pola; dat is een vernaemde stadt/ door haer Antiquiteyten ende schoone haven: vande Colcheren wordt ghehouden dat die ghetimmert is/ ende bewysen haer vermaerde ouderdom eenighe boghen ende Tonelen/ die op d'oude fatsoen ghemaeckt zijn. By Attila Coninck der Hunnen/ is dese stadt in voorleden tyden seer gescheut/ ghelijck oock noch veel andere plaetsen; die in desen hoeck gheleghen zijn. De bekende Revieren alhier/ zijn drie/ Risano, Quieto ende Arsa: waer beneffens de Reviere Dragogna is/ die heeft den naem van haer cromme loop/ de vouwen van een Draeck ghelijck: aende mont van dese Reviere zijn eenige Salinen, daer dan so groote menichte van aenwoonderē is/ dat die schynen de frequentie van een stadt te maecken: Ontrent Cauo d'Istria draecht het Landt goede vruchten/ brenght Wijn/ Olie ende Sout; oock goet gras/ voor de weydende beesten. Aenden Golfo di Quernero is een berch/ die deylt met de Alpes/ andere bekende berghen/ het soete Italien vande woeste Barbaren/ dese wordt ghenoemt Monte Maggior, aende schipperen eerst blijckelijck/ die heeft op haer hoochte een schoone Fonteyn/ draecht oock goede medicinale ende seltsame Cruyden; wordt daer over byde Medecynen ghefrequenteert.

Waer

HISTRIA

VVAer de name van Forum Iulij dat by ons Frioul is af comt / schrijft Leander heel onseker te zijn/overmidts dat sommighe eenige redenen voorwenden / daer zy mede bethoonen/dat Iulius Cæsar oorsprongk aenden name ghegheven heeft / die andere nochtans brenghen van de stadt Forum Iulij : Soo ist oock mede 't landt van Aquileia ghenaemt/ dat vande stede Aquileia , die wel in dese contreye de vernaemste is . De Venetianen noement Patria, ter oorsaeck dat zy daer eerst uyt door vreese gevlucht zijn/naer d'eylandē inde Adriatische Zee/die zy nu met haer stede beslaen; so is dan Frioul een Vaderslandt geweest der Venetianen . Certeyn hoewel Italia beset is met hooghe berghen/ ende vande Nature teghens alle aenstoot der vreemde natien bevesticht ; so hebben nochtās de Barbari een passagie gevonden om door Frioul te comen/ende d'edelste Provincie met haer rooveryen te schenden . Dies heeft altoos dit ghewest een duere ghewest / waer uyt veel weenens ende verdriets voorts is ghecomen . De termynen ende limyten van Frioul zijn aent Oosten Istria , aent Noorden de berghen Iapides, aent Westen de Vindelische ende Norische Alpes, aenden Middach d'Adriatische Zee. Het landt is aen dien kant plat ende effen / dan verhoocht sich gelijck een Lessenaer/ eerst in heuvelen/ daer nae in steyle ende hooghe berghen. So zijn dan in dit vernaemde Landt vruchtbare velden/wijt ende begoten met clare wateren/oock schoone Wijngaerden/ van Plinio namentlijck gheprezen/veel bosschen so om hout uyt te halen/als voor de jacht. De getemperde Locht voept daer over alle ding / ende doet het ghediert ende ghewas wel tieren . Inde berghen vintmen Mynen van alderley Metallen/namentlijck Yser/ Loot/Tin/Quick-silver/ fijn Silver ende Gout/oock houtmen aldaer witte Marber-steenen/swerte/roode/ Cristallen berillen ende andere costelijcke steenen . D'inwoonders zijn genghen niet alleen tot de wetenschap/maer oock tot de Coopmanschap eñ anderen handel : Die hebben altoos ghehoorsaemt aende Romeynen/terwijl de macht van haer rijck duerde/so die faelgeerde ende byde uytheemsche Natien onder de voet ghetreden was zijn die oock verwonnen gheweest/ende aende Lombaerden ghebracht/die hebben met den tytel van Hertoghen gheregeert/tot den tijt dat de Keyseren

FORUM IULII

CARNIOLAE PARS

Milliaria Italica

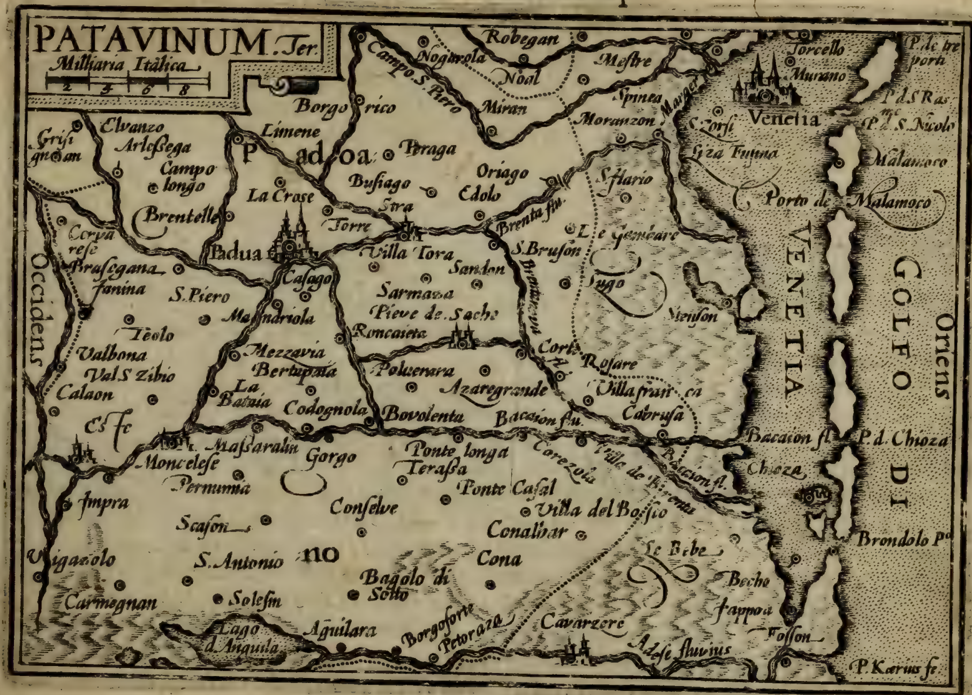
10 20

seren van Roomen een groot deel van Frioul aen den Kercke van Aquileïa schoncken/dat heeft een machtighe Kerck gheweest/eñ was d'overste/Patriarch. Doch ten laetsten hebben de Venetianen haer heerschappie over d'inwoonders metter tijt ghestreckt/ ende haer Patriam daer sy uptghevlucht waren/wederom inghecreghen/ dat met haer Officieren beset tot op huyden. Onder de vernaemste steden zijn Aquileia, Grado, Trieste, Vdene, Ciuidale di Friuli, Porto Gruaro,&c.daer is Aquileia d'hooftstadt af/eertijts rijck eñ machtich in alle geluck welvarẽde/nu met 'topcomen van Venetien vergaẽ/eñ sonder eenige bysondere fleur/also die stadt als een Sonne alle andere plaetsen/hoe verlicht ofte doorluchtich/verduystert heeft. De ruine van Aquileia nam eerst begin vande aenvechtinge van Attila,die belegerde de stadt drie jarẽ lanck/ so nau eñ strack/dat hy die achternae overweldicht heeft. Doch wesende te voren in desperatie van dien te betrachtighen/heeft hy een Opevaer gesien/die zijn jongen mede nemende/ zijn oude nest verliet eñ de stadt begaf. Dat nam de Tyran voor een goet teycken / hy stelt zijn Leger in ordre/bestormt de stadt/verslaet de Borgers/eñ maect hẽ selfs Meester vande vestinghen. De moort viel groot/d'overdaet die de Krijghsluyden bedreven was sonderling/eñ tegens alle mẽschelijckheyt/om dien t'ontvlieden heeft een edele Dochter Dugna haer selfs inde Reviere ghe- worpen/kiesende den doot voort verlies van haer kuyscheyt. Dat was een ongehoorde tucht van eer/die by onse tyden qualijck soude te vinden zijn.

By de tydẽ vã Strabo,liep een Fabel van eenich Bosch/dat in dese Landen te sien was / dat wordt op huyden ghenaemt het Bosch van S.Geltrude eñ van S. Malgherida: Men seyde dat alle dieren/die haer in desen bosch onderhielden tam waren/ eñ so te handelen ghelijck de huys beesten. Oock wanneer de Honden eenich wilt dier volchden/soo't in desen Bosch liep/het was vry ende de Honden hielden af van naerloopen / dat vertamde dan aldaer ende trock d'oude wiltheyt uyt.

Vande Reviere Timauus waer die gheloopen heeft / is een bysondere dispute by Leander voorś.die kan aldaer ghelesen worden.

In de

PATAVINUM Ter.
Milliaria Italica
Padua
Venetia
VENETIA
GOLFO DI
Oriens
Occidens
Padoa
Robegan
Nogarola
Noal
Mestre
Torcello
Murano
Campo S. Piero
Borgo rico
Limene
Miran
Spinea
Moranzon
S. Zorsi
Elvanzo
Arlesega
Campo longo
Brentelle
La Crose
Praga
Busiago
Oriago
Edolo
Stra
Torre
Brenta flu.
S. Ilario
Porto de Malamoco
Malamoco
P. de S. Nicolo
Villa Tora
Sandon
S. Bruson
Sarmaza
Pieve de Sache
Roncaieta
Casago
Mandriola
S. Piero
Teolo
Valbona
Val S. Zibio
Calaon
Mezzavia
Bertapaia
La Bataia
Codognola
Bovolenta
Polverara
Azaregrande
Rosare
Villafranca
Cabrusa
Bacaion fl.
P. d. Chioza
Chioza
Moncelese
Massaralin
Gorgo
Ponte longa
Terassa
Ponte Casal
Corezola
Villa del Bosco
Permunia
Conselve
Conalbar
Impra
Scason
S. Antonio
Cona
Bagolo di Sotto
Le Bebe
Beche
Brondolo Po
Carmegnan
Solesin
Lago d'Anguila
Aguilara
Borgoforte
Petoraza
Cavarzere
Adese fluvius
Fosson
P. Kærius fe.

IN de Provincie die Marca Triuigiana gheheeten wordt is een oude stadt gheleghen / Padua ghenaemt/haer Jurisdictie placht wel eer verder te strecken/op huyden leyt die besloten met de Reviere Ladesse aent Zuyden/met een cleijn waterken Muson aent Noordẽ met de strãden van Venetien aent Oosten/hebbende d'Euganische berghen aent Westen. Daer over is oock een oudt veersken ghestelt aent Zegel van de voorsz.stadt/ aldus:

Muso, Mons, Athesis, Mare, certos dant mihi fines.

Dat is:

De Zee, Muso, den Berch, Ladesse, mijn besluyten.

Onder Padua behooren seven schoone steden/namentlijck Monselesse, Cittadella, Montagnana, Castel Baldo, Este, Sachetta, eñ Campo S. Pietro. Item ses Dorpen/ onder de welcken eene is Arquato Montanare, bekent ende doorluchtich met het graf van dien vermaerdẽ Poeet ende Oratoor Petrarcha. Dat graf staet op 4. roode Colomnen/ eñ daer staet zijn Epitaphium aen ghehouwen/ dat heeft hy selfs ghemaeckt.

De stadt van Padua selfs heeft wel eer een hoogh vernaemde stadt gheweest / ghetrouw aẽt Roomsche rijck/machtich/wel bewoont/een vande principaelste plaetsen van Italia, dat betuyghen noch veel oude ruynen / die alsins ghesien worden ; onder dese is oock het Graf van den Troyaenschen Prince Antenor, die is eerste fondateur gheweest van Padua, ghelijck dan het opschrift van zijn graf uytwijst. Naer d'heerschappyen vande Troyanen/Romeynen/Etselini/ Carraresen/ende vande Heeren vande Scale / is Padua ten laetsten onder de Venetianen ghecomen/die hebben de muren ende wallen doen opmaecken / ende teghens alle ghewelt van oorloch wonderlijcken ghesterckt. So rust dan vredelijck de Moeder onder de gheluckighe schaduwe van haer Dochter. Want Venetien comt uyt Padua, ende is een Colonie vã dien. Binnen inde stadt is een seer schoonen Hof/dat is der Medecynen Hof / die is wijt ende rondt/hebbende veel schoone kruyden van verde Landen aldaer ghebracht eñ geplant/om de verstanden vande jonge Studentẽ daer mede t'exerceren; dat is een schoon stuck wercks/ende seer oorbaer.

Wt Padua

Wt Padua is ghesproten dien doorluchtighen Titus Livius, die de gantsche Werelt met de glorie zijns naems vervult heeft / om wiens willen upt Spaengien eenighe wyse luyden ghecomen zijn / beweecht niet door de majesteyt vāde Hooft-stadt des Werelts / noch door de vernaemtheyt vanden wysen Raedt / maer door de fame vande welsprekentheyt / die in eenen man tot verwonderinghe ghestort was. Soo hebben oock een grooten naem ghegheven aen dese stadt Paulus de Rechts geleerde / medehulper van Alexander Roomsch Keyser inde reformatie zijns Rijcks / Stella ende Flaccus excellente Poeten / daer Martialis af vermaent / schryvende aen Maximum.

Het omligghende Landt is seer lustich / vruchtbaer ende draecht Coren / Wijn / ende andere welsmaeckende vruchten. Daer wordt so grooten menichte van Coren ghesneden / dattet een wonder schijnt / daer wordt goet ende wit broot af ghemaeckt / dat passeert alle broodt van Italien. De Wijn is oock Plinio seer ghepresen / ende wordt voor seer delicaet ghehouden.

De Revieren begieten 't aertrijck menichfuldich / ende brenghen groot ghemack aende Inwoonderen; dat zijn dan veel Speel-hoven ende Lust-huysen in dese streeck / meest bydе Venetiaensche Edelluyden opghetimmert; die om den lust vande locht / bydе Somer met 'tgantsche huysghesin aldaer comen woonen. De vruchtbaerheyt wordt betuyght by een oudt spreecwoordt; dat is d'Italianen inde mont: Bononia la grassa, Padua la passa, dat is Bononia is een vet landt: maer Padua gaet dat te boven.

De stadt van Verona heeft het segghen over een deel Landts / dat begint van het stedeken Baruchello tot Riua, dat leyt aen het uyterste vanden Lago de Garda, inde langhte begrypende 65. Italiaesche myelen / ende inde breede / van Torre di Mezo tot Rivoltella 40. mylen; daer zijn dan in besloten 1443378. Campen; daer af zijn de 1223112. vruchtbaer / ende de 220266. onvruchtbaer: die doch alle daechs door den naerstighen bouw verbetert worden.

Verona selfs is een vande vernaemste steden Italiæ, ghebout byde Toscanen (ghelijck Leander hout) ende byde Cenomani oock bewoont / leyt aende Reviere Adice, Athesis byden Latynen / die deylt ende sterckt den stadt met allen seer: daer zijn vier schoone Brugghen / die voegen de twee kanten vande stadt over de Reviere aen malcander. Dan zijn daer noch andere Antiquiteyten te sien / van triumphboghen / van Colomnen ende oude muren / onder dien is een Tooneel of Amphitheatrum / dat seer wijt ende groot is. In gantsch Europa en is gheen dat tegē d'aenstoot vanden etende tijt heelder ende ongeschender ghebleuen is; dat noemtmen gemeenelijck Harena. De Borghers zijn beleeft / heerlijck ende gheschickt / van lief aensien / van goeder verstant / gheneghen tot de wetenschap ende gheleertheyt. De stadt heeft overvloet van alle nootlijcke dinghen / oock tot lust toe / daer zijn veel edele Familien; 'tomligghende Landt is vruchtbaer in Coren / Wijn / Oly ende andere schoone vruchten; daer wordt oock schoone ende fyne Wol ghetrocken / die gaet andere Italiaensche Wollen te boven. De Seigneurie over Verona is naer het ondergaen van't Roomsche Rijck by verscheyde Heeren eñ Princen gheweest / daer onder zijn de doorluchtige Scaligeri, die hebben Veronam gheregeert byde 127. jaren / tot dat in Antonio d'heerschappie ghefaelgeert is. Op huyden zijn de Venetianen meesters; onder haer wijs gouvernement rust nu Verona, ende wordt daghelijcks ghesterckt / so dat zy een vāde onwinnelijcke steden is. Wt haer als een Moeder zijn ghesproten veel gheschickte ende geleerde luyden / die niet alleen de stadt / maer gantsch Italiam verlicht hebben.

In dese streeck is een hooghe berch / Monte Baldo ghenaemt / daer comen uyt alle hoecken de curieuse Kruyt-soeckers / die vinden daer menigerley schoone Kruyden / die inde Medecynen seer ghe-

VERONENSIS AGER.
Petrus Kærius cælavit
Oriens
Septentrio
Meridies.
Mantuano.
Lago di Garda
Alpes montes
Verona
Mantoa
Vicenza
S.Andrea
Cologna
Locaro
Casela
Bogoso
Bastian
Calto
S.Stephano
Bonavigo
Porto
Anzignan
Arcole
Cerca
C.S. Joave
Isola porcariza
Calderon
Villa fontana
Sanguene
Campo del bore
S.Martin
La fiota
Campo
Vello
Bari
Letobon
Nogaza
Grazo
Hola
dalla scala
S.Moro
Zoro
Gesia
Quinto
Parona
Tomba
Sorga
Lugo
Mazan
Casal
Bignarel
C.Nogarola
Rovero
Seravalle
Settimo
Vil. franca
Pescantina
Polo
Fane
Torbe
Ossenigo
Chiusa
Malavezina
Mencio flu
Bran colin
Bergetto
M.Baldo
Croara
Valezo
C.Novo
Garda
Goit
Torbole
Malsesene
Peschera
Saera flu.
Ada
Riva
Grignan
Sermion
Po flu.
Scala Milliarium Italicorum.
4 8 12 16 20

ſeer ghebeſicht worden/ende tot gheſontheyt met ſonderlinghe crachten ſtrecken.

Het ſpruyten oock inde Landen van Verona, veel gheſonde waterkens / ende andere coele Revierkens/die den Aertbodem begieten/ende naert gheleghen is veel inſtrumenten ende wercken met haer loop ombrayen/tot een groot gemack der Inwoonderen.

Onder deſe waterkens is eene / dat heeft zijn waerde om hier te vermanen. Inde Valle di Policella by Negarino, ſietmen gheſneden in een herde ſteen twee borſten/ groot ghelijck die van een Jonckvrou; uyt de tepels van dien druijpt ſtadelijck eenich claer water/dat heeft ſoo grooten cracht/dat eē Moeder/wiens Melck verdrooght is/daer haer borſten mede ſtrijckēde/ weder Melck ghenoch verkrijght.

De Reviere Atheſis, Ladice op huyden/ is byde oude ſchryveren wel bekent gheweeſt / die heeft haer oorſpronck uyt de berghen van Trenten(ghelijck Plinius ſchrijft) met kleyne beginſelen/dan neemt grootelijcks toe int loopen/ ende wordt achternae een ſeer ſnelle Reviere/ſo dat zy om haer ſnelheyt met ſchepen niet kan ghebruijckt worden tot Verona toe; van daer begint zy navigabel te zijn / ende loopende met haer uytganck inde Golffo di Vinetia, maeckt aldaer een ſchoone bequame Haven.

Beſchryvinghe van de Iuriſdictie van Breſcia.

HEt landt daer de ſtadt van Breſcia 'thooft af is/leyt tuſſchen den Lago di Garda, Lago d'Iſeo,den reviere Oglio,ende de Alpes,begrypēde inde breete 100.mylen / eñ inde langte 50. Dat is een luſtighe ende vette Landouwe/ overvloedich in Coren/ Wijn/Oly ende andere nootlijcke/ oock playſante vruchten. Daer en gebreken van ooc niet Mynen van Gout/ Sylver/Coper/Allujn/Marber ende van andere coſtelijcke ſteenen. De heuvelen/bergen/valleyen zijn

Oriens
Occidens
Septentrio.
Meridies.
TIROLIS.
PARS
RAETIAE PARS.
BRESCIANO
BERGO
MATES.
Lago di Garda
Brescia
Mantua.
Garda
Torbole
Malsesene
Alla
Riva
Limon
Gargiano
Stella
Pescheira
Rivoltella
Rocceta
Lonado
Pieve
S. Felise
Bizoli
Salo
Boiaco
Foli
Guardo
Goit
La Volta
Sacha
Gazola
Novali
C. Zifre
Bettoli
Gedi
Asola
Leno
Gambara
Chiavege
Cobiud
Cadina
Casella
Pavone
Mardi
Ader
Pinzol
Passo
Anso
Noza
Livizo
Campeio
Bastia
Marturol
Valle
Savior
Breno
Riva
Travaito
Robera
Verola
Ponte vecho.
Pedercca.
Iseo
Tavernola
Chiari
Torzi vechi
Forzi novi
Soncio
Romengo deli Affittati
Crema
Martinengo
Bergano
Tresco
Calepi
Tovere
Pisogno
Terzano
Edolso
Cedegolo
Precale
Tione
Piane
Balin
Ollio fluvius
Petrus Kaerius caelavit

leyen zijn alsins wel bewoont/de Dorpen/Huysen/Casteelen zijnder veel; qualijck is in gantsch Italien Landtschap dat beter bewoont is. D'inwoonders zijn vernuftich/ kloeck/ voorsinnich. Brescia de stadt is in oude ende nieuwe boecken wel bekent/op huyden oock lustich ende lijftochtich/schoon in huysen ende hoven; ghemeenenlijck ghenaemt de Bruyt van Venetien. Door veel twists en tweedracht heeft Brescia veel leets ghehadt, nu rust zy onder de schaduwe vande Venetiaensche heerlijckheyt/daer onder is zy soo rijck ende machtich gheworden/ dat zy aen gheen stadt des vaste Landts soude wijcken. Het zijn van haer dese veers kens.

Brescia van boven diet vette Landt aensiet
Eyscht wel de waerdicheyt van eens s'Keysers ghebiet,
De locht is lustich, schoon, de stadt net, sonder gal
Het volck, haer vette grondt en kan zy noch niet al.
Waert dat haer Landt eertijts gheweest hadt in eendracht:
Over haer Meesters zy dan soude kryghen macht.

In dese contreye zijn drie vernaemde Meyren/ als Lago di Garda, Lago Idro, Lago d'Iseo. De Lago di Garda is van oudts Lacus Benacus ghehceten / ende by de schryvers wel bekent. Dat is een verbaerlijck water/ende den tempeesten insonderheyt onderworpen/ soo dat die by wylen den Zee ghelijck is/ met golven opgaende als berghen ende weder als in een afgront ter neder vallende: dat comt uyt de cracht vande winden / die tusschen den berghen besloten/ haer ten laetsten op de platte Meyr uyt packen. De Revviere Sarca comende uyt de berghen van Trenten/valt inde voorsz. Meyr; Daer ontrent hebben de Venetianen/ ter tyden dat zy jegens Philippo Vesconte, Hertoch van Milanen oorloch voerden/haer Galeyen ende andere Schepen laten draghen/door herde ende scherpe berghen/ 't welck voorwaer een wonderlijck werck gheweest

CREMAE AGER.

P. Kaerius caelavit.

Septentrio

Martinengo
Roman
Cologno
Vidalengo
Calvezano
Morzanega
Caravazo
Brignano
Adua fluvius
Gabiam
Vide lascho
Casal
Camisan
Ricengo
Battagian
Serio fluvius
Tersolasco
Caveralla
Seregnan
Pianengo
Vailat
Fasina
Vavere
Caupisego
Trevi
Campagnola
Pieranega
Zain
Casine
Casselletto
Cremoson
Torlin
Trascor
Revolta secca
Scavalo
Palazzo
Crema
Moncbi
Vaggian
Bolzon
Cavega
Bagnol
Obriano
Ringa
Cidan
Passaretta
Chieve
Casaletto
Credera
Robiano
Pandino
Lodi
Spin
Cassan
Portego
Iza
Fach
Offanengo
Vergonza
Vergonzana
Rivolta vegia
Madignan
Rivolta arpina
Rivolta nova
Zapel
Rivolta ganta
Moscazano
Roveredo
Montedem
Soncin
Cigengo
Romenengo
Castellion
Picighiton
Adua flu.

Bressanensium confinia.

Occidens.

Oriens.

Mediolanensium confinia.

Mediolanensium confinia.

Meridies.

Miliaria Italica communia

1 2 3 4 5

ghewcest is / dat wel eenich ghelijck soude hebben met de Fabel vande Argonauten. Certeyn door belydenisse van veel persoonen/ die desen Meyr met ooghen aengesien hebben/ is dit een vande lustichste plaetsen van Italien. Dat seyt oock Facio.

Ick sach Peschera, zijn lustighe Meyr, en stranden,
Die te boven gaen d'ander' Italiaensche Landen.

Beschryvinghe van Crema met haer Iurisdictie.

Onder de doorluchtighe heerscappye der Venetianen is althans mede de stadt Crema, en haer aenhoorende Landtschap, die hebben dat vermeerdert met Inwoonderen/ende tot groote heerlijckheyt van huysen ende hoven ghebracht / soo ist dan op huyden een vande vernaemste plaetsen van Italia; die zy Castelli noemen. Daer over is een ghemeyn segghen/ Barletta in Puglia, Prato in Toscana, Crema in Lombardia; om te beteyckenen de schoonheyt groote ende Rijckdom van die plaetsen boven eenighe andere. Somtijts hebbē de Venetianen dese plaets willen tot d'heerlijckheyt van een stadt brenghen / naer d'Italiaensche costumen/ dan d'Inwoonderen zijn des onwillich gheweest/ daer toe brenghende veel redenen / aenghemerckt haer stede nu een vande vernaemste Castelli was/en wesende Cità, soude vande minste zijn. So leyt dan Crema in een schoone ende wyde Landouwe/groot van begrijp/ sterck in bestiughen/machtich in rijckdom/vol met beleeft volck/schoon in huysen/ ende vā alles lijftochtich. Het omligghende Landt is wel doorbout/ verciert met schoone Wijngaerden/daer goede Wynen van comen. Dat zijn ooc veel Canalen ende clare wateren/die het landt begieten/ daer seer goede Visschen in ghevanghen worden. Leander schrijft/dat d'eerste memorie dien hy van Crema

Ducatus Mediolanensis finitimarũque regionũ Descriptio. a°. 1596

Milliaria Italica
10 20 30 40

P. Kerius sculpsit.

Crema ghevonden heeft / was inden tijt van Fredericus Barbaroſſa, die daer met belech voor gheleghen heeft langhen tijt/ende daer na verrachticht: dies de Borghers meeſt ghevloden zijn/ dan naer de deſtructie van Cremona, is Crema weder op ghetimmert / tot een ſpijt der Cremonenſeren.

Beſchryvinghe van't Hertochdom van Milaenen.

PHilippus Cominæus, die waerdige Hiſtory ſchryver/inde Cronijck van Carolus de achtſten Coninck van Vranckrijck/ſchrijft aldus. Van't tgheen dat dit Hertochdom beſluijt, ſo ſach ick mijn leven gheen ſchoonder ſtuck Landts, noch van meerder weerde: want als den Heere te vreden ſoude zijn met vijf hondert duyſent ducaten s'jaers, d'onderſaten ſouden niet dan te rijck zijn, ſo ſoude hy oock in goede verſekertheyt leven; maer hy licht ende treckt ſes hondert ende vijftich duyſent, oft ſeven hondert duyſent, dat is een groote tyrannye; oock en ſoecken daeromme d'Inwoonders niet dan veranderinghe; ende beminnen luttel haer Prince. Dit ſchrijft de Heere van Argenton.

Milaenen is de Hooft-ſtadt van't Hertochdom/ die meeſter van Milaenen is / dien hooren oock d'omliggende plaetſen: Want de principaelſte Heeren vande Lande aldaer woonachtich zijn/ſo is dan oock deſe ſtadt een bal vande fortuijn gheweeſt/ met veel aenſlaghen/ aenſtooten/ brandt/ deſtructien ghequelt/ende bevochten / heeft een eewighe twiſt ghemaeckt tuſſchen den Keyſer Carolus V. ende de Coningen van Vranckrijck/om het recht dat die twee Heeren daer op willen hebben. Doch is d'heerſchappie ten laetſten aenden huyſe van Ooſtenrijck ghebleven/ ende heeft die querelle niet ghedient dan voor een graf van een ontallijcke menichte der vrome Capiteynen ende Soldaten.

De ghe-

De ghelegthentheyt van Milanen is op een bequame plaets / daer / uyt alle d'aenstootende Landen (ick laet de proftyten van't Hertochdom selfs) moghen ghemackelijcken ghevoert worden / de dinghen die tot s'menschen lust ende nootdruft dienende zijn. De stadt is seer groot en heeft schoone voorsteden / daer loopen oock veel waterganghen in de Stadt / die gheven groote bequaemheyt aen d'Inwoonderen / ende is daer over alle dingh te beter coop. Certeyn het is een wonder dinck t'aensien / den grooten overvloet / die van alles inde stadt is / daer zijn so menigerley Constenaers / dat gheen Pen die te beschryvē machtich kan zijn. Daerom wordt ghesept / waert dat yemandt heel Italiam wilde verstellen / hy soude Milanen moeten destrueren / dan soude wel een so groote menichte van Constenaers / ende Arbeytsluyden over schieten / die heel Italiam kosten vervullen. De huysen vande stadt zijn heerlijck / schoon ende hooch opghetimmert / daer onder is die vernaemde ende costelijcke Kerck / den Domo ghenaemt / met sulcke costen ende conste ghemaeckt / dat weynich Kercken inde gantsche Werelt daer by mogen gheleken worden / so in grootte ende conste / so oock in costelijckheyt der Marbersteenen / die blinckt niet alleen van buyten ende binnen met wit Marber; maer heeft oock schoone en wonderlijcke beelden / die sonderlinghe naer de const ghedaen zijn. So zijnder noch veel andere bysondere edificien / van Kercken / Cloosteren ende Huysen. Het Casteel van Milanen is genoech over de Werelt vermaert / dat is de bysondere stercke van gantsch Kerstenrijck / die noeyt met ghewelt inghenomen is / dan alleen door faute van nootlijcke dinghen. So is met recht dan ghesept van sommighe: dat Milanen het Casteel van gantsch Italien is / ende heeft Carolus V. Keyser van Roomen / niet onbillijck gesproken / seggēde wie Milanen van de reste van Italien verscheyde / dat hy het hooft vande schouderen snede.

Veel andere vermaerde steden zijn door dit Hertochdom ghespreyt / die met d'oorloghen by onse tyden voorwaer bysonder vernaemt ghewordden zijn / ende is qualijck eenich vlecken in dese Provincie / of het heeft memorie van eenighe slach / victorie / belech / moort oft rooverye behouden.

Dat zijn veel schoone Revieren/ die in dese Landouwe loopen/ ende dien gelijck aders door-stralen/ als de jeghenwoordighe Caerte ghenoch uytwijst. Daer leyt als overste Colonel het regiment af/ de Reviere Eridanus, anders Padus, int Italiaensch Po, een Coninck vande Revieren ghenaemt bijde Poeten/ oock om den val van Phaeton met haer beeckskens ghesongen/ die spruyt uyt den Monte Veso, bijden ouden Mons Vesulus, daer is op eē hoochte/ die sonder overgroot perijckel niet te ghemaecken is/ eenighe effen plaets/ daer zijn twee Fonteynen/ uyt den eenen loopt de Reviere Daruncio, uyt den andere den Po; met groot ghewelt van wateren/ die zijn eerst over de rootsen ghesprept/ ende vergaderen daer na tot een/ vallen achternae inden Adriatischen Inham/ met seven dueren/ hebbende ontfanghen bijde dertich andere Revieren. Men siet (schrijft Leander) dat in dese onse tyden de Po meerder van water/ de Landē stadelijck over loopt/ dan wel eertijts/ dat geschiet met groot achterdeel van huysen/ hoven eñ menschen. De reden is onder andere/ dat Italien volckrijck zijnde/ ende uytermaten bewoont/ niet alleen Bouwluyden heeft inde platte Landen/ maer oock die de Steenrootsen ende hooghen berghen met stadighen arbeyt weten te cultiueren/ soo comt dat het water/ dat vande Berghen aldaer daelt/ vindende gheen so grooten belet/ lichter neder valt/ ende sich naer den Po streckt. De regen wordt oock so niet weder ghehouden; die maeckt dan beeckxkens inde geboude plaetsen/ die den Reviere vermeerderen. Daer en boven soo plachten veel Morasschen eñ Poelen te zijn ontrent Verona ende Vicenza, die ontfinghen het water vanden Po, ende versprepdē dat. Nu de poelen uytghedroocht zijnde eñ bedijckt/ so comt dat den Padus benaut/ verloren hebbende dien wyde spaceringhe/ crachtigher van water is/ ende de Dijcken lichtelijck doorbreeckt. Soo zijn nu de jaren oock natter/ ende 't valt veel reghens/ dat vermeerdert oock de golven vanden Eridanus voorsz. Dit is het discours van Leander.

Cremonensis ager.

Septentrio
Brescia
Bresciano
4 8 12 16
Milliaria Italica commu:
Caravazzo
Calzo
Vrago Cremonensis dioecesis
Fontanella
Mosanica
Marzola
Rocha franca
Casal
Zemigrano
forzi novi
Crema
Soncino
Barco
Romengo
Azzanella
Occidens
Trigol
Quinzano
Castelleon
Ponte Vicho
Asola
S. Maria de Gratia
Mantua
Soresma
Mirabel
Vstiano
Chastelluzzo
Curtaton
Nicha
Bina
Pescarolo
Cornaleto
Cavalara
S. Antonio
Caneto
Roso
Vescouato
S. Lorenzo
Borgo forte
Oriens
Cava curta
Picighiton arx
Vilasco
S. Maria
Marcaria
Salvategrra
Tor ollio
Gierra
Gremello
Cesto
Pieve di S. Mauritio
S. Maria
Gazolo
Rivabolo
Sivitelle
Crotta
Cremona
Aqualonca
S. fuan in Croce
S. Maria
Macha stormia
Castelletto
Breda
Cizollo
LODE
Cava
Pieve de gholmi
S. Salvator
Rivarello
Castel novo
Castel vetro
Torsella
Sabio
S. Agata
Dosol
Pegaso
la Stagno
Monticello
Casal maiore
Coreggio
Caorso
Polesem
Torsella
Casal
Guastalla
Padus fluvius
Busseto
Cella
S. Petro
Piacenza
PIACENZA
PARMEGIANO
Cigniana
Colorni
Viadano
Meridies
Brisello
Petrus Kaerius caelavit

Op de Reviere Po leyt het ellendighe Cremona; alſo niet ſonder eenich Godtlijck ingheven vanden Poeet Virgilius ghenaemt: want op diverſche tyden heeft deſe ſtadt groote deſtructien ende deerlijcke fortunen moeten aengaen. Ick laet/ dat ter tyden vandē Triumvirat die aenden Krijghſluyden voor roof ghegheven is / ende ſo t'eenemael t'onderghebracht; zy heeft daer nae meer moeten verdraghen/ vanden Capiteyn Antonius, die voor den Keyſer Veſpaſiano, teghens Vitellium vechtende/ Cremonam overweldicht heeft / ende vier daghen lanck aenden eerloſen luſt der Soldaten verleent/ d'huyſen ende Palleyſen verbrandt / de ſtadt gantſchelijck ter neder ghetrocken. Dien handel is bij de Gothen/ Lombaerden/ ende den Keyſer Barbaroſſa niet verbetert/ die hebben oock Cremonam gheſchent / ende van alle Inwoonderen verwoeſt ghelaten. Int jaer 1284. is zy weder opgebout/ ende is doen die ſchoone Toren ghetimmert/ de vernaemſte onder de Torens van Europa. Maer de vermaledyde partye vāde Guelphen ende Gibellinen/ heeft ſich door de Stadt weder gheſtreckt / die heeft niet alleen de goederen eñ huyſen der Inwoonderen verdorven/ maer oock de vryheyt/ 'tcoſtelijckſte juweel/ gherooft; ſo dan eenighe van dier partyen haer als Meeſters van Cremona opworpen. Op huyden naer veel verlieſens ende winnens / is zy aenden Hertoch van Milanen, by hem den Venetianen/ die oock haer ſtock aldaer ghewor pen hadden/ ontnomen. So zijn nu de Kercken ende Huyſen wonderlijcke ſchoon; onder dien is de Biſſchoplijcke Kercke / ende de Kerck van S. Dominicus, daer een heerlijck Clooſter is. Dat heeft ooc deſe ſtadt een ſterck Caſteel/ onder de vernaemſte Fortreſſen van Italien bekent. Voorts niet alleen de ſtadt: maer al het Landt daer ontrent gheleghen / is ſonderlinghe abondant in alles / dat tot der menſchen onderhout dienende is/ principael in Coren ende goede Wynen. Dē Aertbodem is al effen ende ſlecht. De Reviere Po comt ſo nae aende Stadt Cremona, dat die daer dickwils ſchade aen doet / ende vloeyt by wylen over/ met verdriet der Borgheren.

Cremona, ghelijck Tacitus ſchrijft / is ter tyden van Ti. Sempronius, ende P. Cornelius Borghemeeſteren ghefondeert/ teghens het aencomende ghewelt van Hannibal, eñ de Gallos die over

Occidens
Olimpius mons
Busbinius m.
Multrasium
Carnesina arx
Succolo
Turnium Pr.
Cavaneo bum pr.
Como
Meridies
Septentrio
Oriens
Plona
Coleoum
Burgus Franconis
Delebium
Morbonium
Metiola
Nonantum
Lierna
D. Maria
Barrus mons
S. Michaelis
Pons lapideus
Pescarena
Abdua fluvius
Soccum
Calendonius flu
Trocia Vallis
Saxina Vallis
Scala milliarium Italicor.
10
20
Larius lacus excurrit à Meridie in Septentrionen. pronior tamen in Orientem
Paul: Iovius.
P. Kærius scul.
LARIUS LACUS.

die over den Padum woonde/ oock eenighe andere uytheymsche macht. Soo heeft sy dan wel-varende ghewéest in ghetal van Inwoonderen / bequaemheyt van Revieren / vettichept vant aenlegghende Landt / huwelijcken van Natien / ongheraeckt vande uytheymsche oorloghen/ maer met d'inlantsche ongheluckich.

Beschryvinghe van Lago di Como.

AEnde stadt Como in Lombardia leyt een vermaerde Meyr/ die wordt bpden Italianen Lago di Como genaemt/ die heeft haer beginsel vant Noorden/ ende loopt naert Oosten toe, inde Winter maeckt aldaer twee armen/ waer af d'eene aenden Middach eñ Westen naer Como streckt/ d'andere naer't Oosten daer de stadt Leuco leyt/ ende daer de Reviere Adda uytloopt. Naer de rekeninghe van Strabo, is dese Meyr lanck 38. mylen/ ende breedt 4. mylen. De Reviere Adda vliet daer door hen/ ende blijft als swemmende/ boven het eyghen water des Meyrs. Dat zijn dan aenden kant vanden Lago veel schoone Casteelen/ Dorpen ende Stedekens gheleghen/ die den plaets seer lustich ende playsant maecken. Het is oock een Eylandt daer in/ dat heet Comacina, ende placht een groote stercke te hebben / daer de Coninghen der Longobarden haer gelt ende juweelen deden bewaren/ ghelijck in een goede versekerthept.

De stadt Como is een vermaerde ende rijcke plaets/ lijftochtich in overvloet. D'inwoonders zijn neerstich ende cloeck om goet te vergaderen; Het Landt dat aenden Zuydtzyde vande stadt leyt is vruchtbaer ende lustich. Wt haer zijn twee clare lichten ghesproten die de gantsche Werelt met de glorie haers naems doorstraelt hebben: Dat zijn de twee Plinij, die om haer gheleerthept ende welsprekenthept een eeuwighe memorie verdient hebben. Van desen Meyr schrijft dan Plinius selfs in zijn brieven tot Caninium. Studeert ghy; of vischt ghy; of doet

ghy t'al

Pedemontii descriptio.
S. Angelin
S. Michiel
Bezzan
Septentrio.
Savoiæ pars
La Grava
Mundana
Vilar
Luneborg
Arch fl.
Noasca
Corri
Canavia
Inurea
Vercelli
Novara
Milano
NOVARESE
Grava flu.
Briancon
Portusfrosans
Druenza flu.
Luserna
Chuson flu.
Orso
Dorra flu.
Pinarol
Turin
Chivas
Crescentin
Lampo fl.
Navilio flu.
Trin
Verva
Gogna
Pavia
Po flu.
Padus flu.
Occi
C. Dolfin
Vilar
Cargnano
MONTE
Villa nova
Aste
Casals. Vas.
Gilbe flu.
Carmagnola
Ragonis
Savighan
Busca
Maira flu.
Fossan
Stura flu.
Fizan
Valenza
Nizza
Alba
Alexandria
PAVESE
La Cerola
Voghera
Tortona
Saravale
MONFERRATO
Pex flu.
Elbo flu.
Mondevi
Ceva
Belbo flu.
Aich
Cortemiglia
Ponzon
Briga
Surgio
DI
GENOA
RIVIERA
Molinetto
Casstitell
Vinti migha
Tagia flu.
Leron flu.
Arbenga
Noli
Savona
Final
Monte Bruno
Apennino
Stropa
Prato
Sella
S. Remo
S. Lorenzo
Dian
Nervia fluuius
Isola de Arbenga
Monaco
Mare Ligusticum
Milliaria Italica
Meridies
10
20
30
Genoa
Dargovia
Codemonte

ghy 'tal ghelijck: want dat mach wel aen onse Meyr gheschien. De Meyr doch verleent de Visschen, de bosschen daer de Meyr mede becingelt is het Wilt, ende dat diepe vertreck geeft plaets ghenoch tot der studien. Byden ouden Latynen was dese Meyr Lacus Larius gheheeten.

Beschryvinghe van Piemont.

HEt Landtschap eertijts byde Taurinos bewoont; dat heet nu Piemont, om dat het gheleghen is aende voet vande berghen / die Savoyen ende Galliam van Italien verdeelen. De limpten zijn de Reviere Po aent Oosten/ d'Alpes van Liguria aenden Middach/aent Westen d'Alpes van Gallia, ende de Reviere Dorietta aent Noorden. Dit Landtschap is vol van lustighe ende vruchtbare streecken/ daer wassen welsmaeckende Wynen/ goet Coren/ende meer andere profytighe vruchten/daer zijn schoone Steden/Casteelen ende Dorpen. De hooftstadt is Turin, eertijts daerō gheheeten Augusta Taurinorum, eē schoone ende stercke plaets/ gheleghen int viercant/verciert met heerlijcke huysen ende timmeragien. Daer is het Hoff vā den Prince/het Parlement/d'Universiteyt van alle scientien/ soo heeft zy oock den Staet vant Aertsbisdom/oock een schoone Druckerye; de vernaemste in gantsch Italiē/ naer die van Venetien. Het zijn tusschen de Coningen van Vranckrijck/ende Keyser Carolus V. om dese stadt; jae om't gantsche Piemont, veel diversche slagē ghepasseert/ eñ heeft de Coninck van Vranckrijck Turin lang beseten/ ghesterckt/ende tegens alle aenstoot voorsien/maer is doch achterna verloren. De stadt Susa leyt aende voet vanden Berch Cenis, daer zijn van twee weghen om te passeren door't gheberght/ naer Vranckrijck.

In dese contreye aende rechter handt vande Fonteyn vande Reviere Po, begint een schoone

effenheyt

effenheyt bijde Inwoonders Valle di Lucerna ghenaemt/van een plaets aldaer/Lüserna gheheeten. Dese Valleye is lanck dertich mylen ende vier breet. Inden inganck vant Oosten leyt Mambrinum, ende aent endt naert Westen staet een hooch steenen Cruys. D'Inwonders zijn aldaer wel Kerstenen ghenaemt/maer en volghen daerom de ghewoonten ende manieren vāde Christenen niet/dan zijn besmet met vuyle costuymen. Onder anderen houden zy een dach inde maent/dan comen al ghelijck inde Kerck/ende haer schelmsche Priester yet sprekende / worden alle de keersen uytghedaen/ dan is haer toeghelaten om d'een d'ander vleeschelijck te bekennen/ sonder eenich achterdencken van eer oft schaemte. Dat is certeyn een abominabele saeck/ende met recht van alle goede luyden te mispryfen.

Veel andere stercke plaetsen zijn in dese Provincie / die worden al over de vijftich ghetelt/ ende zijn meest door eenich feyt van oorloch bysonder vernaemt. Het was in dien tyden Piemont een schole vande Krijghsluyden / daer alle daechs menich stout bestaen gepleecht worde. De Leser sal inde Historien van de tyden Caroli V. ghenoch daer af vinden.

Het Landt van Mons-ferrat, is oock in dese Caerte te sien/ dat heeft een eyghen Marquis, ende is een vruchtbare Provincie / lustich om aensien/ door de gheschickte Landtbouwinghe/ die daer om de goetheyt des grondts ghepleecht wordt: 'tis dan becinghelt aende rechter zyde met de Reviere Po, ende aende slincker met den Tanaro. Soo macht oock wel Mesopotamia gheheeten worden: als ghelegghen tusschen twee Revieren.

Toscana is d'edelste Provintie van Italien / die heeft eerst de Wetten ende Cerimonien
aende Romeynen / Heeren des gantsche Werelts / verleent / ende zijn alle consten ende goe-
den handel uyt haer gecomen; So dan d'Inwoonders bequaem zijn tot vrede en oorloch /
tot de wetenschap ende Coopmanschap / meer als eenighe andere luyden. Dat zijn dan oock
treffelijcke steden alhier / die een vermaerden naem insonderheyt hebben: dees zijn Florentia,
Pisa, Perusia, Viterbum, Sena en Luca, met meer andere.

Florentia is de Hooft-stadt van alle d'andere / bysonder van een Hertoch gheheerschapt / die
is bykans Heere vant gantsche Toscana. De stadt is gheleghen aende Reviere Arno, jae met
de selfde verdeylt / becingelt aent Oosten ende Noorden / in ghelijckenisse van een Toneel / met
lustighe plecken / al becleet met vruchtbare boomen; aent Oosten leyt een gracieuse effenheyt.
Dies brenght Florentia gheleghen tusschen de grove ende scherpe locht / veel goede ende subtyle
verstanden voorts; die zijn bequaem tot alderley wetenschap / ende gheboren tot hoocheyt / also
de stadt selfs gheleghen int midden van Italia machtich is om eenighe uytnemende heerschap-
pie op te rechten. Dat zijn dan oock veel steden onder haer Jurisdictie / als Pistoia, Arezzo,
Cortona, Volterra, Pisa, de haven van Livorno, met het Casentin, Monte Politiano, met meer
andere plaetsen gheleghen in Toscana, oock in Romagna. Florentia is voorwaer soo schoonen
stede / dat zy oock den naem verdient heeft van Florentia de schoone / wesende als een Bloem vã
Italien. Binnen de stadt zijn schoone wooninghen / oock heerlijcke Kercken. Onder dese is de
Kerck van S. Maria Florida, al van Marber: daer beneffens staet een Clock-huys; oock van
Marber opghebout / soo volcht dan een oude Tempel van Mars, met een rondt fatsoen / door
groot verstant ghemaeckt. Die heeft dueren van Coper ghegoten / in soo sonderlinghen const /
dat alle verstanden met recht oordelen in Kerstenrijck dierghelijcke niet te zijn. Het gheslacht
van Medicis heeft in dese stadt met sonderlinghe avontueren gheheerschapt. Certeyn de stadt
Siena heeft qualijck dese overheyt van Florencia konnen ghelyden: dat zijn dan oock veel oor-
loghen daerom gheweest / ende heeft Siena lanck / den Florentijnschen macht onder des

Keysers

TUSCIA.
LOMBARDIAE PARS.
Septentrio.
Apennini montes.
Mugello
Fiorenza
Casentino.
Carfagnana.
Versilla.
Chianti.
Siena
Monteri.
LATII PARS.
Occidens
Oriens.
Meridies
Petrus Kaerius caelavit.
Milliaria Italica com.
10 20 30 40
Pisa
Livorno
Luca
Pistoia
Prato
Arezzo
Perugia
Cortona
Volterra
Orvieto
Viterbo
Todi
Roma
Porto
Civita vechia
Orbetello
Piombino
Elba ins.
Capraia
Gorgona
Meloria
Corsicae pars
Giglio
Gianuti
Tevere flu.

Keyſers faueur/ wedergheſtaen maer uyt ghehonghert/ is ten laetſten weder aende Florentynen ghecomen.

Naert ghetuyghen van die Italien oyt met een doorſichtich ooch bemerckt hebben/ is Siena met een byſonder lof vermaert/ in goede zeden / beleeftheyt der Inwoonderen ende gheſchicktheyt/ooch ſchoonheyt der Vrouwen die binnen de ſelfde ſtadt/ met een ſonderlingh verſtant en vernaemde wijſheyt gheciert zijn. Soo is oock de ſtadt Siena in een vruchtbaer Landt gheleghen/ die heeft ſchoone edificien ende hooghe Palleyſen ; Daer onder is vermaert de ſtructure van Pius II. Paus/die was een Sienoiſer/ ende heeft zijn vaderlandt seer vereert.

Van Peruſia ſal een ander plaets den Leſer breeder aendienen in een byſondere Caerte.

De ſtadt Piſa was wel eer een gheluckſalige ſtadt/ ooch vermaert door d'heerſchappye van Sardinia, aen dien heeft wel eertijts mede behoort de Haven van Livorno, dan ſo de ſtadt ſelfs aende heerſchappye der Florentinen quam/ is de Haven mede ghevolcht eñ aen haer gebleuen.

Luca heeft onder d'andere Italiaenſche ſteden eẽ heerlijcken naem/ om haer langh bewaerde vryheyt/ die heeft zy tot het uyterſte / bevochten nochtans met veel verſcheyden aenſlaghen van haer naburen/ bewaert. Wel is waer dat eener Paolo Guiniſi Borgher van Luca, int jaer duyſent ende vierhondert/ den Meeſter ghemaeckt heeft / ende ſich ſelfs als Tiran ende Heere van Luca opghewworpen/ ſo heeft nochtans d'onſekere Fortuyne den ſelfden Tyran omgeholpen/ ende aen de ſtadt een nieuwe gheleghentheyt verleent / om tot het ghenot vande oude vryheyt te comen.

De Limpten van Toſcana zijn den Tyber aent Ooſten/ de Reviere Macra aent Weſten / de Neder-zee aent Zuyden / den Berch Apeninus aent Noorden. Deſen berch neemt haer begin aende Alpes van Liguria of Genoveſe, ende loopt midden door Italien / recht als een rugghe been; verdeylt ſich voorts op het uyterſte in tween / waer af het een naer den Golfo d'Ionio loopt / ende het ander nae den Mare Siciliano. De reſterende beſchryvinghe ſal de Leſer by Leandrum vinden.

Oriens.
Occi: dens.
Septentrio
Meridies
THUSCI
MARIS PARS
SIENA.
Scala milliarium Italicor.
10
20
P.K. sculp.
Siena
Chiana fluvi. olim Glanius
Ombrone fluvius
Monte Argentaro
Orbetello
Isola di Hercole
Grossetto
Lago de Castigliano
Fiore fluvius
Albegna fluvius
Pescia fluvius
Montalcino
Pienza
M. Pulciano
Chiusi
Sorano
Pitigliano
Radecondoli

DE Stadt Siena is Plinio, Tacito ende Ptolemæo niet onbekent ghewéest / maer als een Colonie vande Romeynen vermaent/anders dat die byde Gallos, diemen Senones noemde/ ghefondeert soude zijn/dat heeft gheen seker bewijs. Ende dat meer is Blondus, een vermaert historyschryver / meent dat gheen memorie vande stadt Siena byden oude schryveren soude mogen ghevonden worden/ende verleent haer opcomen eerst aen Iohannes den 8.Paus/ die soude uyt diversche plaetsen eenige Plebanaten vergadert hebben / ende daer Sienam mede vervult;dat schynt aen Leandro onwaerachtich ; wel is moghelijck dat Iohannes den 8. Sienam tot den heerlijckheyt van een stadt gheholpen heeft/volghende daer in de ghewoonte vande Roomsche Kerck/ die gheen steden rekent/dan die Bisschoppen hebben ; maer en is darrom by hem niet eerst ghefondeert. Pius 11.Paus van Siena ghebooren/heeft vanden Bisschop een Aertsbisschop ghemaeckt/ende hem andere Bisschoppen onderworpen als Suffraganen.

Binnen de stadt zijn veel schoone timmeragien / daer onder is de groote Kerck / die is met recht te stellen onder de constichste ende costelijckste stucken van Europa, om de rijckelijckheyt vande Marbersteenen/ende om het sonderlinghe meesterschap in het bouwen daer te mercken.

Het omligghende Landt is vet ende lustich;dat draecht alderley Coren / goeden Wijn ende andere vruchten. De plaetsen die aende Zee ghelegen zijn / worden qualijck bewoont inde Somer ende Herft/dat door de quade locht aldaer/ ende zijn dan de menschē met een coleur te sien/ ghelijck de groene boomen ; door de sieckten ende quade gheneghentheyt des Hemels. Dese plaetsen worden ghemeenentlijck Maremma gheheeten.

D'inwoonders van Siena hoewel zy altoos haer vryheyt seer ghelieft hebben / zijn nochtās de Keysers altoos seer toe ghedaen ghewéest/ ende hebben die gaerne voor haer Heeren bekent. Het zijn veel gheleerde luyden aldaer/ die oock in haers moeders tale te schryven ende te spreken sonderlinghe exquisijt zijn. De Ionckvrouwen aldaer lesen oock gaerne oude Historien / ende becommeren sich met Philosophische disputatien / meer als andere Vrouwen van Italia ; dat zijn dan oock overschoone persoonen/ende die ghelijck Iovius betuyght/aen Carolus V. binnen

Siena

Siena comende/ een uytghenomen lust ende verwonderinge gaven/ int aensien van so veel uyt-ghelesen schoonicheyts.

Dat schrijft dan oock wat wonders van de Sienoise Jonckvrouwen / die vaillante Capiteyn Montluc (Gouverneur van Siena, teghens den Hertoch van Florenten ; onder den Coninck van Vranckrijck . Doen de stadt by den Marquis van Marignan beleghert was / ende scherpelijck aenghevochten worde/ heeft de voorsz. Montluc goet ghevonden/ alsoo hy Overste was/ eenighe huysen vande Borgheren af te werpen; die waren wel hondert in ghetal; dat gaf hem so/ om daer een nootlijcke retirade te maecken. So seyt hy te propoost. O het schoone Exempel dat ghy hier sien moecht/ dat wil ick int gheschrift stellen / tot een spieghel van die haer vrydom bewaren willen.

Al dese arme Inwoonders/ sonder eenige hertsweer of druck/ over den val van haer huysen/ slooghen aldereerst den hant aen't werck / een jeghelijck liep naer den arbeyt . T'en was noyt-dach of daer waren wel 4. duysent zielen int werck; ende worde my ghewesen by eenige Sienoische Edelluyden een groot ghetal van Edele jonckvrouwen/ die droeghen Corven vol aerde op haer hooft. Het sal nimmermeer zijn O Jonckvrouwen van Siena , of ick sal u naem onsterffelijck maecken / soo langh als het boeck van Montluc leven sal: want inder waerheyt ghy zijt sulcks waerdich/ soo't eenighe Vrouwen opt ghewеest hebben. Int beginsel vande schoone resolutie/ die dit volck nam om haer vrydom te beschermen/ hebben haer alle de Jonck-vrouwen van Siena in drie hoopen ghedeylt. D'eerste was gheleyt byde Signora Forteguerra, de tweede by de Signora Picolhuomini, de derde by de Signora Liuia Fausta , die hadden al verscheyden Levereyen/ daer haer gheselschap mede ghecleet was/ oock in haer Vendelen droegen schoone devysen. Dese drie hoopen bestonden in drie duysent Jonckvrouwen/ Edele ende Borgerinnen/ ghewapent met schuppen/ palen/ mutsaerden/ etc. ende deden in sulcke ghestaltenisse haer monsteringhe/ beginnēde also de fortificatien. Monsieur de Termes heeft my wel verhaelt/ hy hadt in zijn leven noyt schoonder of lustiger dinck ghesien/ dan dat en was. So ist oock eens gebeurt/

dat een jonghe dochter siende dat haer broeder sonderlinghe belet / niet en mocht ter wacht gaen/ ('twelck anders op groote straf gheboden was;) haers Broeders Storm-hoet ghenomen heeft / op haer hooft ghestelt / zijn Coussens aenghedaen zijn Helbaert op den hals / daer mede tot het Corps de garde ghegaen/ passerende op de naem van haer broeder / doen men de rolle las/staende oock op de schiltwacht alst haer beurte was/sonder bekent te zijn/dan aenden morghen stont; dat zy met grooter eeren tot huys ghelent worde. Dit hebbe ick hier ghestelt uyt het boec vandē voorsz. Montluc, tot lust vanden Leser/ ende om dat de weerdicheyt vande saecke sulcks eyschte.

Beschryvinghe van Perugia met 'tomligghende Landt.

DE stadt Perugia vermaert door d'heerschappye der Baglionen / leyt in een bysondere lustighe Landouwe. Van verds ghesien schijnt het wel een herdt ende rouw Landt te zijn/ dan nae by is het Landt wel ghebout/de locht soet/ ende ghesont/ den Aertbodem vet eñ vruchtbaer. De Revieire Tiber loopt daer middel door. Niet verde vā dat water leyt Perugia, op dē berch Apenninus, een stercke plaets/verciert met veel schoone ende heerlijcke edificien/so van Kercken als Borghers wooninghen. D'inwoonders zijn vrome luyden/ van groot verstandt/niet min gheneghen tot de wetenschap als tot de wapenen/daer onder zijn veel verstandighe Rechtsgheleerden gheweest/die uyt Perugia, als uyt het Troyaensche Peert/voorts gecomen zijn: daer is overste af/den hooghgheleerden Baldus, ghelukkigh in zijn leeringhen/ ende disciplinen/ghelukkich oock in zijn kinderen/ende Neven/die hebbē/als door erffenisse/kennisse ende volle wetenschap vande rechten ghehadt.

Dē Lago di Perugia byden oudē Lacus Trasymenus, is eē lustige Meyr/daer wort menichte

van goede

PERUSIA

Petrus Kerius cælavit

Scala milliarium Italicorum.

2 4 6 8 10

Septentrio

Oriens

Meridies

Occidens

van goede visschen ghevanghen/vanden eersten dach Novembris tot Paesschen / naer dien tijt is de visscherye verboden/om dat die door den stadighen vangst niet gheleecht worde. Dat zijn veel Dorpen ende Casteelen rondtsom dit water/ ende onder andere isser eene ghenaemt Ossaia, daer het Leger vande Romeynen geschoffiert worde by der Cartaginenseren Capiteyn Hannibal; dat quam door den ontydighe haestichept van Flaminius,die dat dan met zijn doot ende onderganck van zijn volck becoft heeft. Daerom is dese plaetse Ossaia ghenaemt / ter oorsaeck vande beenderen der verslaghen Romeynen. Dat zijn drie Eylanden in de Meyr; dier zijn de twee wel bewoont met Inwoonders/ die haer met visschen generen;dat wast ooc goede Wijn ontrent den Meyr/oock Kennip ende Vlas in menichte.

De Riviere Tyber die ontrent Perugia loopt/ comt upt den Apenijn-berch/ ende heeft eerst seer cleyne beginselen/dan wordt grooter ende wyder ontrent de stadt Roma, ontfangt eer dat zy inde Zee valt/inde streeck van 150.mylen/ wel 40.verschepde wateren/ die haer vloet vermeerderen. Wanneer dese Riviere overstroomt ende upt haer boordē berst/ alsdan wordt van langher handt af/gehouden / dat aen Italia ende bysonder aende stadt Roma eenich overgroot ongheluck naeckenden is;dat falgeert tot gheender tyden/ende worden byde Historyschryvers sekere proeven des aengaende verhaelt.

De stadt

Septentrio.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
Rodicofano
Chiusi
Celle
Citone
Castello delle pieve.
Migliano
Poggiovalle
Monte Giore
C. di Fiore
M. Lione
Parrano
M. Freddo
Osteria
Triviano
S. Marino
Fustino
La Massaia
Torreno
Monte Lapelia
Pavignano
Proceno
La Salla
Morrano
Ponte Iulio
Castellana
Villa Monaldesca.
Aquapendente.
Borgetto
C. Guiscardo
Orvieto
S. Lorenzo
S. Chirico
Ponte della adunata.
Rocca di Mileto
Baschi
Bisenzo
Bolsena
Castigliano
C. Ribello
Montechie
Bicentino
Lago di Bolsena
Martana
Cervara
Rivo Turbido
Fenale
S. Valentino
Civitella d' Agliano
Rivo chiaro
Farnese
Castro
Monte Fiascone
Bagnorea
Tevere fluvius.
S. Lonardo
Grasignano
Agnarea
Viterbo
Petrus Kerius fe.
Milliaria Italica.
4
8
12
Paglia fluvius
ORVIETUM

De stadt van Oriveto is hoogh gheleghen,
Die heeft de naem van d'oude Romeynen ghecreghen;
Die namen daer haer woonplaets tot oorcont
Om dat de locht aldaer was seer ghesont.

SOo is de Locht-terteijn ontrent Oriveto seer bequaem/ naer't schrijven oock van Leander, dan die wordt verdorven met de vuyle stanck vande Kennip / die inde Reviere Paglia op gheleghen tijt gheweijckt wordt / dat gheeft een verdrietighen reucke aende Inwoonderen. De stadt leijt op een hoogen scherpen bergh in een wyde plaets/ sonder muren/ doch beschanst met de steen-rootse/ die tot een fortificatie vande natuur alsoo ghestelt is / ende gheeft een vervaerlijcken schrick aen jemant die van boven neder siet / om des uptnemende hoochtens wille. Binnen de stadt is een wonderlijcke schoone Kerck / daer in zijn schoone beelden van Marber ghemaeckt/ by d'handen van sonderlinghe Meesters/daer onder is d'Historie hoe Godt Evam schiep/ upt den ribbe van Adam, so wel gedaen dat geen verstant of hant die verbeteren mach. De Vensters van desen vernaemden tempel zijn van fynen Albast ghemaeckt/ daer schijnt de Son door ghelijck door glase Vensters. De stadt wesende te voren wel bewoont / is seer verwoest ghewozden door de factien ende twisten vande Muffati ende Marcolini, dan die ter neder gheleijt zijnde is zy metter tijt weder opghecomen in Rijckdom ende Borgheren.

De Reviere Paglia loopt aende Steenrootse van Oriveto ende valt inden Tyber. Nae aen Oriveto leijt den Monte Pelio, dien hout Leander also ghenaemt te zijn vande Pelij, die daer zijn comen woonen vanden Berch Pelione in Tessalia.

Naer

MARCHA ANCONÆ,
OLIM PICENUM . 1572.
Meridies
P. Kerius fe.
Apenninus mons
Monte de la Sibilla
ABRVZ ZO
ROMAGNA
SABINI
Serauall
Cereto
Visse
Apennino
Fior di monte
Rochetta
Dignano
Fluminata
Lopoggio
Gualdo
Agubio
Sentina
Arquata
Forci
La Mandola
Sabina
Sernano
M. Monico
Croce
Vestignano
Camerino
Pioraco
S. Natglia
Fabrino
S. Donato
Matelica
Frontale
Liviola
Tolentino
Recanati
Osmo
Mulino
Ancona
Saxo ferrato
Fossombrone
Orciana
Pesaro
Vrbino
Ballo
Capo
Catolica
Fermo
Ascoli
Aquaviva
Citta nova
Porto
Varano
Falconera
Regni Neapolitani limes
Tesino fl.
Monocia fl.
Ancona
olim Hadriaticus sinus.
GOLFO DI VENETIA.
Septentrio
Angilla flu.
Milliaria Italica
10
20
30

NAer de doot van Narses Eunuchus zijn eenighe Natien in Italia ghecomen / die Longobardi van haer langhe Baerden weghen gheheeten worden: Dese zijn naer veel victorien soo moetwillich gheworden / dat sy ghetracht hebben gantschelijck den Majesteyt vant Roomsche Rijck t'onder te trecken/met nieuwe Wetten/Ordonanciē/ Magistraten eñ andersins ; invoerende oock een vreemde tale tot verderffenisse vande Latijnsche spraeck / die noch eenichsins ongheschent ghebleven was van de Gothische furie. Soo hebben dan dese Longobardi ses Magistraten in Italia gheordineert/dat waren 4. Hertogen ; namentlijck van Benevento, Spoleto, Turino ende Frioul; 2. Marck-grauen van Ancona eñ Trevigi: daer af ist/dat dese Provincie eertijts Picenum ghenaemt/nu Marca Ancona gheheeten wordt: want Marck een Provincie int Duytsch beteeckent. De stadt Ancona, daer het Landt de naem af draecht/ leyt aenden Golfo di Vinetia, die is so gheheeten om de cromte van haer Haven/ die is een ellebooch ghelijck / ende is een seer goede Haven / wel te beseylen / ende daer de Schepen sonder sorgh in bewaert zijn. Onder de vernaemtste Havenen Europæ is die van Ancona altoos gehouden. Daer wordt dan vande ghemeente om gheseyt. Een Petrus in Roma, Een Toren tot Cremona, Een Haven tot Ancona. Van Leander schrijft dat die op huyden aen eenighe oorden soude qualijck onderhouden zijn/ende tot verval gecomen: dat is een schandelijcke onachtsaemheyt der Anconitaneren . Naer eenige jaren ende langhe defensie van haer vryheyt is Ancona ten laetsten gantschelijck onder den Paus ghecomen door de practijcken eñ loosheyt van Bernardino Barba , Bisschop van Casal eñ Luigi Gonzaga , Capiteyn vant Crijghsvolck vanden Paus Clemens de achtste.

Boven de stadt Ancona is oock in dese contreye ghelegen de stadt Fermo , dat placht eertijts een machtighe plaets te wesen / door d'eendracht vande Inwoonderen ende ondersaten/ daer af is dan noch een Italiaensch spreeck-woordt . Quando Fermo vuol Fermare, tutta la marca fa tremare: op huyden is haer fleur seer ghemindert ende leyt in kleynen acht / gheschoffiert te vorē by eenē Liverotto, die metter doot vā 7. de principaelste des stadts/verradelijcken

hem selfs

hem selfs meester van Fermo ghemaeckt hadde. Maer de wraecke Godts heeft hem daerom niet ghefaelgeert/ eñ is door Cæsare Borgia met een wreede doot ghecastijt. Voorts zijn hier de steden Camerinum, Alia, Macerata; daer de Cancellarie vanden Legaet over den Marca is/ Potenza, Reccanato, Osino, &c.

Tusschen Reccanato ende den Mare Adriatico leyt die vermaerde Kerck over gantsch Kerstenrijck van S. Maria di Laureto, die is bevingelt met een stercken muur daer veel volcks binnen woont/ die ontfanghen aldaer de vremdelingen/ op alle tyden vant jaer / van alle hoecken/ maer meest inden Lente ende Herfst / die comen aldaer om haer bevaerden af te doen. Daer schrijft Leander is te sien de Camer/ daer de Maghet Maria in ghebozen is/ de bootschap ontfanghen heeft vanden Enghel Gabriel/ Iesus Christus in haer ons vleesch aengenomen heeft: die wordt met grooter vierichept ende innechept gheert/ De Kerck daer dese Camer in staet is met allen costelijck / verciert met veel constighe beelden / die verrijckt met schoone gaven van machtige Princen ende Heeren. So is die oock wel voorsien met alderley munitien/ met artillerpen ende andere fortificatien/ dat gheen Roovers (ghelijck byden Turck wel eer ghedaen is) sulcken rijckdom comen schoffieren.

De Limpten vanden Marca zijn op huyden aent Oosten de Reviere Tronto, den Apenijn aenden Middach/ den Golfo di Venegia aent Noorden/ ende Romagna aent Westen. D'Apenijnberghen zijn in dit ghewest opt hoochste / daer inne is een wyde/ yselijcke ende anxtelijcke spelonckе/ ghenaemt het Hol van Sibylla, daer gaet men (ghelijck een gemeijn spoorcxken hout) naer den Sibylla toe / die woont in een schoon Coninckrijck / gheciert met veel Pallepsen ende Hoven/ hebbende by haer veel lustige Jonckvrouwen / die zijn in conversatie met eenige mens persoonen/ die nemen in dees Pallepsen al haer amoureuse lusten des daechs / dan worden by nacht Serpenten ghelijck met den Sibylla. Wie nu ghenieten wil dit lustighe leven/ moet eerst met dees Serpenten te doen hebben/ dan so hem de Fortupne jonstich is/ ende hy weder op der eerden comt/ dees heeft recht of hy 'tgheluckѕ moeder ghesoent hadde / alle ding voor de wint/

ende drijft zynen tijt over in alle luſten des Werelts/ſonder met enighe uytende rouw geplaecht te zijn. Raſſano ſchrijvende van dit Hol/ſeyt/ dat hy veel lichte ende ongheachte perſoonen ghekent hadde die ſeyden/zy waren by den Sibylla gheweeſt/ ende hadden dier dinghen al gheſien/ maer leefden doch in grooter ellendẽ/ende ſtorven niet te min in grooter aermoede. Dit is dan een oprechte clucht/om inden Winter byden viere te verhalen. Gheen cleynder verſieringhen worden oock gheſeyt vanden Lago di Norſa,aendẽ Apenijn int Nurſijnſche Landt/ daer ſouden alle de Duyvelen by een vergaderen/ die vande ſwerte Conſtenaers int werck geſtelt worden: dat comt daer uyt om dat de Golven van deſẽ Meyr ſo ſpringhende ghedreven worden/ dat ſulcks boven de nature ſchijnt te zijn/eñ een oprecht Duyvelſch werck:dit heeft d'oorſaecke aenden fabel ghegheven/onder de ſlechte luyden/ ſo nochtans de wint oorſaecke is van ſulcken oproer int water/die beſloten tuſſchen de hooghe berghen/ met alder crachten op den Meyr valt/ende haer wateren ſo doet turberen. Dit zy ghenoch van dees fantaſien.

Het gantſche Landt vanden Marca is ſeer vruchtbaer / luſtich ende alſins playſant / om de welrieckende boomen van Orange/ Olyven/ ſchoone Wijngaerden/ etc. die maeckẽ deſe Provincie onder de ghenoechlijcke Italiaenſche Landouwe gheenſins de laetſte/daer af ſal breeder bewijs by Leandrum ghevonden worden.

Beſchryvinghe van't Landt om Roomen.

DAt nu Campagna di Roma gheheeten wordt int Italiaenſch / ende by ons het Landt om Roomen/is wel eer Latium ghenaemt/vanden Coninck Latinus, of vanden ſcuylenden Saturnus,aenghemerckt ſchuylen int Latijn Latere geſeyt wordt;of om dat het tuſſchen de bergẽ vandẽ Apenijn/ Zee/Tiber eñ de Reviere Liris,nu Garigliano ſchuylt/ eñ bedect leyt.

De Limpten

Roma
Romanum territorium
Occidens
Maris Mediterra pars
Milliaria Italica
2 4 6 8 10
P. Kaerius scul.
Monte Gennaro
Palombra
Tivoli
Adriano
Mola
Longeza
S. Silvestro
Selva di Aglio
R. Priora
Lucullana
La Colonna
La Molara
Longeza di Strozzi
Rocca del Papa ol. Algidum
M. Camillo
Borgetto
Marino
Velitre
Palazola
Lacus Albanus
Ricia
Albano
Mola
Savello
Camp Selva
Petroncella
Patrica
Ardea
Capocotto
C. Romano
Porcigliano
Decimo
Tiberis fluvius
Ariano
Monte della guardia
M. Torre
Prima porta
Magliano
Scrofano
Doi torri
Formello
Monte aguzzo
Campagnano
Baccano
Cesano
Sepolchro
Mola
Galera
Bandita
Valle Santa
Anguillara
Vigna
Lago di Braciano
Bracciano
Carnazano
Mantiana selva
S. Antonio
Civitella
Castiglione
Isola
Ostia
Porto
Torricella
Castel de Guido
Selvotta
Castel mal nome
Maglíana
Mala fede
Dragoncelli
Dragoni
Palaceo
Fusano
Grotta
Arca
S. Ciriaca
Osteria
Casa ferara
Mola
S. Serena
Falcognana
Selvetta
S. Sebastiano
Torres
S. Paulo
Grotta proferta
S. Lorenzo
C. Iubileo
Bocconi
S. Vasile
Torre
Sette basse
Marava flu.
C. Candolfo
Monticelli
Torre di S. Pierro
Matuzzi
C. di M. Marco
Torre vergata
S. Angelo
Lamentano ol. Nomentanum
Monte ritonde ol. Fretum
Casabianco
S. Colomba
Pietra pomce
Marcighano
Bagni
Monte Timeri
La Varca
Torre vergata
S. Maria
La storta
Tre Capanne
Mal passo
Baccano
Porche recchio
S. Nicola
M. Maria piccolo
Malagrotta
Galera flu.
Arone ol. Larus flu.
Torre
Isola

De Limpten zijn verscheyden ghestelt byde schrijvers. Leander begint die aent Oosten met de Reviere Liris; aent Westen met den Tyber ende Anien / eñ met den Apenijn aent Noorden.

Dese Provintie(ghelijck Leander seyt)verdient een onghemeten lof/ die is het begin geweest vant heele Italia, een Voetstere vande Heeren des gantsche Werelts. Dionysius Ater noemt d'Inwoonders hovaerdich ende glorieux. Het Landt is vruchtbaer/met wateren begoten/hoe wel het eenighe rouwe ende herde plaetsen heeft / so is oock de Zee-cant seer onghesont / ende heeft een quade locht. Noch zijnder eenighe lustighe Hoven; ende heeft Latium anders veel playsante valleyen/die tot vermaeck der Inwoonderen bysonder dienen.

Roma is de hooft-stadt alhier;jae vande gantsche Werelt/haer naem is alsins bekent / haer rijck duert noch op huyden/ende is Heere des Werelts de Keyser van Roomen. Zy is ghetimmert by Romulo,int jaer 751. voor Christus gheboorte/begrypende 7. heuvelen oft berghen. Haer omvangh was inde tyden van Plinius, van 20. mylen/ eñ waren de Poorten vande stadt ende voorstadt 24. begrypende 13. Regioenen: Het waren ooc 734. toornen om de stadt/daer de garnisoenen in ghelegt worden. In onse tyden is den ommeganck vande stadt 13. mylen / of ghelijck andere segghen 15. so zijnder noch maer 365. toornen overgebleven/ende 20. poorten/ die doch al niet oudt zijn/want door de menigherhande destructien/byde vreemde Natien/daer zy mede gheschent ende gheschoffiert is/soo is oock het fatsoen vande Stadt tot meermale verandert. De Reviere Tyber loopt door de stadt/ende deylt dien aen twee deelen/ waer van het eene in Toscana leijt;het ander in Latium. Inde stadt zijn alsins veel magnifijcke Paleysen te sien/veel schoone Kercken/oude ruynen/die alsnoch een sonderlinghe Majesteyt in hebben/ tot een wisse bekentenisse/dat daer inne wel eertijts d'heerlijckheyt vande gantsche Wereldt gerust heeft. Op huyden ist de residentie vandē Paus/die woont aldaer op het Casteel van S. Angelo. Ick en sal(beminde Leser) my noch u niet langher met de beschryvinghe van Roma becommeren: Het is beter daer af te swyghen/dan doch weynich te seggen/ qualijck soude de Pen van yemandt connen uytleggē/d'heerlijckheyt van dien; ja al waert eenen Tullius of Demostenes,

hoe veel

hoe veel te min ick/in dese mijn slechte tael.

D'andere plaetsen in dese vernaemde Provincie zijn Ostia, Ardea, Neptunium, Terracina ende Cajeta, aen het strandt ghelegen / ende int middel vant Landt Belitre, Tiuoli, Præneste, Anagna ende eenighe andere.

Ostia is een oude stadt/ aende mont vanden Tyber gheleghen / daer is een quade ende onghesonde locht/als ghetimmert inde plaetse daer de Tyber het slick stremde; daerom hebben oock d'Inwoonders vryhept van Accysen ghecreghen/byden Raet van Roomen. Dat Landt draecht Pepónen/sulck heefter tien op eenen middach Clodius Albinus gegeten.

Ardea is een oude plaets/ daer ontrent zijn stinckende putten/ ende sulpheraehtige wateren/ dat behoort aende Colomnesen.

Neptunia leyt aende Zeecant/'tlandt is daer vruchtbaer; D'inwoonders gaen meest om met vogelryen ende visseryen/om de gheleghentheyt des Landts/ so zijn dan 18. myien lanck/ tot Lavinio, beemden ende boscagien/die gheven menichte van Wildt. De Zee geeft overvloet van Visch; de stadt behoort aende Collonnesen.

Terracina is een cleyn stedeken/maer wel bewoont / het Landt naer de Zee is vruchtbaer/ het heeft Wijngaerden/Citerboomen ende andere soorten.

Gaeta is een stercke stadt/die heeft een schoone Haven/ende een onwinnelijck Casteel/ op een hooghen Berch: Dese stadt heeft de name van Cajeta, de Minne-moeder van Æneas, als Virgilius schrijft.

Belitræ is een heerlijcke stadt/ door den naem der Volsten / gheleghen op een Heuvel. Haer Wynen zijn Plinio seer ghepresen/ 'twordt tamelijck wel bewoont.

Tiuoli leyt oock op een hoochte; 16. mijlkens van Roomen / dat heeft nu een sterck Casteel; hoewel eertijts ghedestrueert/de Locht is daer ghesont/ het zijn daer ontrent Steen-berghen/ daer worden goede steenen uytghehaelt. Het vlacke Landt dat de stadt onderworpen is / heeft coude waterkens/die zijn met allen ghesont. Hier hadt de Cardinal van Ferare een Lust-hof/ daer

daer in waren veel wateren gheleyt/ in sulcker voeghen/dat die door eenighe bysondere instrumente een sonderlinghe goede Musijck gheven.

Præneste, nu Pilastrina placht eertijts vernaemder te zijn dan nu/daer was een vermaerde Tempel vande Fortuyn/ die worde aldaer bysonder ghevierť.

Anagna of Anania, was oock wel eer vermaert/die leyt nu half desolaet.

De Paus/ wiens stoel tot Roomen is/ heeft onder hem binnen de stadt vijf Patriarchale Kercken/als van S.Ian van Lateranen/S.Peter, S.Paulus binnen des stadts muren/ S.Maria maggiore,ende S.Laurens, Aen welcke kercken zijn acht Bisschoppen gheassigneert/die worden eerst Aertsbisschoppen gheheeten;van dien is de Paus d'overste/onder hem zijn d'andere; namentlijck van Ostia,die is Patriarch van Campania,ende consacreert den Paus/ van Belitra,van Portus,van Secunda,van Sabinen,van Tusculum, van Pilastrina ende van Alba. Aende selfde kercken behooren oock 30.Cardinalen Priesteren ende 18.Cardinalen/ dat maer Diakens zijn. Buyten de stadt zijn dese Bisschoppen van Anagna, Fondi,Tivoli,Signia,Terracina,Veroli,Alabro,Ferentino, Sora ende Aquino.

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Naples.

HEt deel van Italia,dat tot het upterste toe loopt/ wordt met verscheyde namen/ nu het Oosterssche Italia, nu het rijck van Naples,naer d'hooft-stadt Naples,nu het Coninckrijck van Apulia,nu Sicilia,aen dees zyde den Pharo, tot onderschept vā Sicilia over den Pharo,dat het Eylandt van Sicilia is/ beteeckent. De laetste naem comt door sommigen Coninghe/die beyde de Coninckrijcken van Naples ende t'Eylandt Sicilia besatē/die schreuen van haer selfs Coninghen van beyde Sicilien, sulcks zijn gheweest Fredericus 2. Carolus 1.van Anjou,

REGNUM NEAPOLITANUM.

Petrus Kærius cælavit

Scala Milliarium Italicorum

20 40 60

Campagna di Roma
Aquila
Somona
Theti
Sara
Bonita
Termole
S. Mar. de Trenuti
Pelagosa
Gimnasi
Budoa
Antivari
GOLFO DI VENETIA
Golfo Lodrin
Vestice
Caprino
Troia
Fogia
Salpe
Puglia
C. de Durazo
Turuzo
Viterbo
Bracciano
Teverone flu.
Roma
Porto
Ostia
Ardea
Antio
Babuco
Fondi
Terra di lauoro.
Aprino
Sesse
Capua
Napoli
Basilicata
Lavello
Calabria
Rivo
Trani
Bari
Monopoli
Pertolo
Valona
Ragusco
Otranto
Castro
C. S. Maria
Occidens
Oriens
Palmarola
S. Martino
Ventotiene
Pontia
Samigo
Le Bote
Ischia
Amalfi
Chirefa
Tarant
Brindisi
S. Petro
Gallipoli
Piscioita
Cioja
Bonia
Policoria
Capri
Crapi
MAR THIRRENO
C. Foresta
Aita
Diamante
Belveder
Cetraro
Guardia
Paulo
Freddo
Scalca
Tarsia
Lupo
Posano
Cariati
C. Lize
Ciro
Crotona
Cropani
MAR IONIO.
Schilacci
Grottare
C. Stillo
Stillo
Rochella
Bajaco
Tropia
Rhezo
Messana
Patti
La Scaletta
Coronia
Alicur
Salini
Felicur
Panaria
Lipari
Vulcano

Anjou, ende Alphonsus 1. van Airagon.

De palen van dit rijck zijn de Reviere Tronto aent Westen/ d'Adriatische Zee aent Noorde/ de Tyrhenische ende Siciliaensche Zee aenden Middach/ ende d'Ionische aent Oosten. Soo zijn daer dan in besloten / behalven het deel van Latium 8. de schoonste / lustichste ende rijckste Regioenen van Italia, namentlijck: Terra di Lauoro, Basilicata, Calabria inferiore, Calabria superiore, Terra d'Otranto, Terra de Barri, Puglia Piana ende Abruzzo.

Het gantsche landt is som berchachtich som effen in veldē / begoten met veel watervloeden/ in ghesontheyt des Lochts/ in overvloet van alles tot s'menschē lust ende nootdruft dienēde/ so gheluckich ende geschickt dattet aen geenige Provintien behoeft van sulcks te wijcken/ hier zijn schoone Havenen/ als van Gaeta, Taranto, Naples ende Brindiso.: Hier zijn schoone ende wonderlijcke Berghen/ ghenoechlijcke ende ghesonde Fonteynen / van soete ende coude / oock warme wateren/ daer veel sieckten mede ghenesen worden. De Revieren die door't gantsche Landt vlieten zijn ontallijck/ de principaelste zijn Tronto, Fortoro, Sangro, Pescara, Ofanto, Volturno, ende meer andere.

Voorts indien wy de Historien van alle tyden ondersoecken/ so en sal niet bevonden worden eenich Coninckrijck vander Werelt/ dat meer ongheluckx heeft ghehadt / noch meer veranderinghen heeft onderworpen gheweest/ of om 't welcke meer bloets is ghestort gheweest/ als dit Coninckrijck van Naples; sulcks dattet inder waerheyt gheweest is een doel ende witte daer de Fortuyne alle haer pylen op verschoten heeft; jae een goot ofte riole/ daer Italia alle haer quade corruptien ende maledictien in doorgespoelt heeft. So hebben van hier de Romeynen/ Gothen/ Longobarden/ Grieken/ Sarazynen/ Noortmannen/ Fransoysen ende Spaengiaerden/ met verscheyde avonturen gedomineert. De Historie van haer heerschappyen valt lanck en lustich om lesen; die kan de Leser uyt Guicciardino ende Iovio voorts halen / ende daer breeder kennisse nemen. Op huyden regeert dit Coninckrijck Philippus de Coninck van Spaengien/ ende hout aldaer een Vice-roy. So zijn dan in dit Coninckrijck 7. Officien: namentlijck/ de grooten Constabel/

Constabel/de groote justicier/ de grootē Admirael/de groote Renten-meester/de grooten Protonotaris ende de groote Seneschal; ende zijn dan noch meer machtighe Heeren ende Princen/ als 21. Princen/33. Hertoghen/53. Marquisen/58. Graven/etc. De Geestelijcken staet behout sich in 20. Aertsbisschoppen/die hebben onder haer veel Bisschoppen.

De stadt die aen het Coninckrijck den naem verleent heeft / d'heerlijcke stadt Naples, leijt aenden Zee-kant ende den voet van seer ghenoechlijcke berchskens / die heeft een goede sachte locht; een lustighe Landouw; dat is dan d'oorsaecke dat meest alle Princen ende Vorsten / niet min nu ter tijt aldaer vergaderen / dan zy weleer plachten: want meest alle de Heeren vant Coninckrijck zijn het heele jaer doorgaens binnen Naples, die hebben daer heerlijcke houen eñ palleysen/so kan oock qualijck eenighe plaets gevonden worden in gantsch Kerstenrijck/ daer sodanighen toevlucht is van edele persoonen/als in het edele ende gentile Naples. De stadt begrijpt een groot deel landts/ tusschen de Zee ende de playsante berchskens ghetimmert / heerlijck in huysen ende sterck in vestinghen/die by Carolus V. verbetert / noch stercker ghemaeckt zijn. Dat zijn dan oock stercke Casteelen binnen Naples, namentlijck: 'tnieuw Casteel van Alphonso opghemaeckt/ende met nieuwe bolwercken voorsien/teghens allen aenstoot der vyanden/een vande sterckste Casteelen Europæ, het Casteel van Capua, dat is nu een Raet-huys/eñ ghestelt om de saecken het rijck aengaende te tracteren. Item 'tCasteel del Ovo, weynich buytē de stadt/ende met de Zee beringelt. Hier beneffens is een goede haven aen Naples, gesterckt met sonderlinge wercken/een bequaem vertreck van veel schepen. Dat is dan noch binnen de selfde stadt een wel gheschickt school/ daer hem de Studenten int gantsche Rijck toe gheven.

Buyten de stadt toont sich een de ghenoechlijckste Landouwe die ÿet ooch aensach / daer wast alles dat tot s'menschen onderhout dienende is; Jae daer de wellust ende playsir mach mede ghevoeyt worden in overvloet. Inden eersten wast daer alderley Coren; oock sulcke menichte van Wynen/dat voor yemandt dies niet ghesien hadde qualijck soude te begrypen staē/ (naert schryven van Leander) hoe het moghelijck ware dat in een landt so grooten hoop Corēs

ende Wijn tsamen wassen. Voorts de berchskens zijn vol alderley vruchten / daer zijn oock uytermaten lustighe Hoven / die legghen als een Paradys rondtsomme de stadt / daer is de vermaeckelijcke reuck van Lauren/ Jesemijn/Rosmarijn/Roosen/etc. In somma soude de Goddinne Venus met haer Gratien eenich Landt voor woonplaets verkiesen / dat soude in dit ghewest zijn:

Daer heeft de locht met een milde hant,
Alle lust ende cieraet gheplant:
Men soeckt 'tParadijs in Arabiën
Vergheefs; hoewel gheluckigh ghenaemt:
Dat is met bevindingh ongheblaemt
In Naples; 'tschoonste van Italien.

Acht mylen van Naples leyt den berch di Somma, op huyden also ghenaemt/van een plaets Somma geheeten/dat leyt aenden voet vanden berch. Dit is desen berch dien d'oude schryvers Vesuvium oft Veseuium noemden/een onder de brandende bergen vander Werelt. Hier heeft Plinius, die curieuse ondersoecker der natuurlijcke dinghen al te curieus geweest/ willende weten d'oorsaeck van so groote ende stadighe vlammen/die hebben hem verstickt / ende van leven ter doot ghebracht. Dat seyt dan daerover Petrarcha in zijn Triumphe vande faem.

Ick sach daer oock met wonder groot byhandich
Plinium van Verona, Liuij gebuur;
Int schryuen wel maer 'tsterven niet verstandich.

Desen berch hout nu op van branden/ende spout (ghelijck Leander betuyght) geen vierighe vlammen

vlammen meer uyt. Onder Titus Vespasianus is den brandt grouwelijck gheweest/ die wordt van Dione beschreven/ oock mede 't fatsoen vanden berch. D'omligghende Landen; jae den berch selfs/ zijn seer vruchtbaer ende bysonder lustich om aenschouwen/ daer wast seer goede Wijn/ende willen sommighe segghen; dat het Landt door d'Assche die vandē brandende berch valt/sulcke vetticheyt soude ghenieten/recht als van eenighe messie. Hier af schrijft Martialis, int vierde boeck van zijn Epigrammata, ende Sillius Italicus, in het 12. Int jaer 1306. heeft desen berch nooch gebrāt/ oock gelijck Boisteau betuijcht/inden jare 1538. Of nu de materie falgerende vande solpheracht ighe gront/den brant oock faelgeert/ ende soo dickwils nu niet uytberst/wordt ghedisputeert bijde natuurlijcke schrijvers/daer wy den Leser toe senden/om breeder verclaringhe te haelen.

Ende alsoo wy zijn besich met 't verhael vande singulariteijt vant rijck van Naples, en salt oock niet billijck dan zijn dat wy int bysonder het behoorlijcke lof aende stadt Amalfi geuen/ gheleghen in Terra di Lavoro, int lustichste landt dat in dier contreye is/ vermaert door haer macht ende rijckdom van oudts/ ende nu niet min gheprefen ende gheacht by onse tyden/ om de sonderlinghe inventie vanden Zee-naelde/ by eenen Flavius aldaer ghevonden. Dat heeft dan dese stadt daer door een eeuwighe memorie verkregen/ ende wy belyden altesamen vryelijck ende met een open gront/ datter luttel steden ghenoemt moghen worden/ die wy soo veel schuldich zijn. Hierom schrijft oock met recht de Poeet du Bertas.

Bacchus met zijn Wynen, end Ceres met haer greijn
Verbonden noyt den mensch so met haer gaven pleijn
Als Flavius van Amalfi, doen hy bracht voren
Ghelucke lijcken wijs 't ghebruijck des Naelts vercoren.
Zijn vindingh schoon is die byde swyghende Nacht
Stuurt op de stroomen grijs onse Craecken bedacht:

Die ons dient voor een Toorts, een Leytsman , een Mercure
Daer wy d'hoecken des Zees mee spien op avonture:
So dat een Galeon, door de verwoede lucht,
In een ander Werelt in een dach scier ghevlucht,
Bekent noch zijn Climaet, end' merckt in der Caerten
De Graden, d'Euen-nacht, zijn Wech ghedeelt in paerten.

Beschryvinghe van Abruzzo.

Van waer d'oorsprongh des naems ghecomen is/daer dit Landt mede Abruzzo gheheeten wordt/is niet wel kennelijck om de verscheydenheyt der opinien. De limpten daert mede beslaghen leyt zijn de Reviere Tronto, Salino, d'Adriatische Zee ende den Apenijn berch. Het landt heeft een bysondere goede locht/dat zijn dan oock aldaer veel Inwoonderen/'taertrijck is lustich ende playsant naer de Zee-cant toe/ dan aenden middach scherper ende rouwer/ met eenighe hooghe berghen : so ist oock couder in dese Provincie dan in eenighe van Italien. De lijftocht is daer seer wel te becomen/ende bringht veel Saffraen voorts/ende het voept ontallijcke veel ghedierten.

Daer zijn sommighe ghedenckwaerdighe Berghen/ ghelijck den berch Maiella, die leijt aen den Apenijn ende is steijl hooch/ op het sop altoos beset met snee / daer loopen veel revierkens af. Het is oock alhier een bergh / ghenaemt Monte della Virgine , die is seer vermaert om de Kercke van de Maghet Maria aldaer op het hoochste vanden berch ghetimmert. D'hooft stadt van dese Provincie is: Aquila, wel een nieuwe stadt/dan seer sterck: 't omligghende Landt is seer vruchtbaer/bysonder van Saffraen; daer d'Inwoonders groot profijt uyttrecken.

D'andere

Septentrio
Milliaria Italica com.
ANCONITANA
GOLFO DI VENETIA
SPOLETINO.
Occidens
Oriens
Meri.
APRUTIUM
Ascoli
Monte Fiscello
Aequabruna
S. Ioan
Civitella
Calumella
Liberata flu.
Montorio fl.
Mesano
Tordino fl.
Terano
Atri
Pescara
Rocheta
Metulla
Aquila
Riete
S. Rufina
Nursia
Treponti
Labro
Ponte
Abbatia
Capi
Arquata
Campo tosto
Rapino
Tocco
Busso
Papula
Montorio
Campana
Levita
Castigliano ruinato
Apenninus mons
Melari
Scarpa
Teverone flu.
Tagliacozzo
Alba
Cesa
Pescara fluvius
Alardo
Petranico
Laureto
Mosculo
Pescara fl.
Nuria fl.
M. Real
Civitella
Velino fl.
P. Kærius fe.

D'andere vermaerde plaetsen zijn dees: Benevento een seer oude stadt/eerst Maleventum gheheeten/ghelijck Plinius ende Livius betuyghen/om dat de winden aldaer soo fel ende gheweldich waren/dat die een man opt Peert sittende ter Aerden velden. De gheleghentheyt van Benevento is op een berchsken/daer aen een effenheyt ghesien wordt / seer lustich ende met waterkens begoten/dat wordt ghenaemt de Valleye van Benevento, die is seer vruchtbaer/ende met stedekens wel bewoont. Terminus of Termole een stedeken in een half Eylandt ghelegen/ seer sterck ende met den tytel van een Hertochdom verciert. Boiano, Luparella, ghelegen aende kaken van een hooghen bergh/wel ghemunieert ende bewoont. Ortona, een uyterlijcke oude plaets/daer de schepen uyt Epiro, Dalmatia ende andere contreyen hen comen; tot den marckt van Lanciano, die leyt 4. mylen vande Zee/dat is een vernaemde Coopstadt / daer alle jaeren de Coopluyden uyt verde Landen toecomen. Sulmo is wel bekent door den excellenten Poeet Ovidius Naso, die (so hy oock selfs schrijft) van Sulmo gheboren was. Citta de Chieti op een hooghen berch gheleghen/7. mylen vande Zee/ in een lustighe ende playsante Landouwe. Cita di Penna, nu doorluchtich ghenoch/maer in voorleden tyden van meerder rijckdom ende volck. Ascolo, oock ghestelt om wichtighe redenen onder de steden van Abrusso, by Leander, dese stadt is sonderlinghe wel gheleghen / die heeft stercke vestinghen / daer canmen noch qualijck aencomen/om de rouwicheyt des plaets: Wt Ascolo is voorts gecomẽ Ventidius Bassus, van cleynen/ jae verachten afcomst / tot de staet van een Borghenmeester onder de Romeynen ghetrocken/ so wordt dan een Muletier (dat was te voren zijn ambacht) met het grootste ghebiet vande Werelt ghesien. Hierom seyt Iuvenalis

Alst den Fortuijn belieft, ghy sult haest worden fijn
Een Borghemeester wijs van een Rhetoricijn:
Alst oock haer weer belieft, Borghemeesters vol eeren

Zy can

Zy can in een handtsdraey tot Rhetrocijns verneren.
Wat was Vintidius? Wat Tullius voorwaer?
Niet anders dan een sterr, een raeck, met Fortuijns snaer.

Altavilla, dat heeft een bysonderen Prince. Thelesia, daer een so coude Reviere uptspringht dat die daerom sonder visschen is. Sora gheleghen aende Garigliano, heeft den tytel van een Hertochdom. Aquino met den staet van een Graefschap vereert/ 'tvaderlandt van S. Thomas Predick-heer/ groot Philosooph ende Theologant/ dat leijt nu meest vervallen.

Inde Province van Abruzzo is oock gheleghen de stadt Cassino, daer placht een vernaemt Clooster te wesen der Benedictiner Monicken/ die zijn aldaer eerst op ghecomen. Ick sal niet laten te stellen alhier 'tgheen van Leandro ter oorsaeck van dese stadt gheschreven wordt: Hy verhaelt upt Plinio int 7. boeck / het 4. Cap. dat ter tyden vande Borghemeesteren Licinius Crassus, ende C. Cassius, een Maghet Jonckman gheworden is/ wesende andersins onder het gouvernement van haer Moeder ende Vader tot Cassino; Doch is die doort ghebot vande Waerseggers in een verlaten Eylandt ghebracht. Voorwaer (schrijft Leander) op andere tyden heb ick dees dinghen voor een fabel gherekent/ maer achternae verstaende / dat sodanighe accident oock ghebeurt was ter tyden van Alexander VI. Paus: te weten dat een jonge Dochter/ wesende belooft aen een Jonckman op den avont / daer zy des nachts aen soude byslapen/ ondert 'tghesanck/ 'tghespeel/ ende het dansen/ flux een Jonckman gheworden is/ so heb ick beginnen te ghelooven dat Plinius daer af schrijft. Boven dese gheschiedenisse verhaelt/ den edelen ende wyse Michel de Montagne in zijn Proef-boecken/ dat hy ghesien heeft een Man/ dien de Bisschop van Soissons hadt Germain doen noemen / dien hadden alle d'Inwoonders ghekent/ ende ghesien Jonghe-dochter/ tot haer 22. jaeren / ghenaemt Marie. Hy is (schrijft den voorsz. Montagne) nu ter tijt ghebaert/ oudt ende ongheyout: Doende sept hy eenich ghewelt

 int springhen/

int springhen/quam hem de manlijckheyt voorts / ende is daerom noch int ghebruijck onder de Dochters/aldaer een Liedeken/daer zy elck ander mede waerschouwen / van gheen groote spronghen te doen / om oock gheen Jonckmans te worden / ghelijck Marie Germain. Dit zy voor den curieusen Leser.

Sardinien.

ONder d'Eylanden die aen Italia behooren/ is Sardinien een/dat leijt inde Middellantsche Zee/tusschen Africa ende Corsica,een ander Eylandt. In dese plaets is altoos een ongesonde locht geweest/ ende meest vpde Somer/ het deel dat naer Corsica leijt is berchachtich/het ander naer Africa is platter Landt. Doch hoewel het die berghen heeft/so bringet nochtans veel goede vruchten op/die tot s'menschen onderhout strecken.Overt heele Eylandt certeijn/worden alsins veel vruchten ghevonden.Daer zijn veel Peerden/oock wilde Peerden/ die doch luttel gheacht zijn . Hoe wel dat die niet veel en wijcken aende Spaensche/Duytsche oft Italiaensche Peerden/zijn doch cleijnder.D'inwoonders eeten gheen Broodt dan dat van Coren ghemaeckt is.Ende is sulcke menichte aldaer van Graen / dat ooc Spaengien eñ Italien daer mede ghedient zijn . Waert dan dat d'Inwoonders neerstich haer tot rechtschapen Landtbouwinge gaven/Sardinia soude voorwaer in Corē aē Sicilien niet wijcken. De Wijn valt oock in dit Eylandt goet/dan wit ende gheen roode.d'Oly wordt doch daer niet gemaect/ dat comt niet door ghebreck van Olijf-boomen / want d'aerde brenght die wel upter naturen voorts/maer door d'onachtsaē heyt der Bouwluydē/die zijn meer tot de jacht genegē/die valt in Sardinia sonderlinghe goet . Het is aldaer een bysonder ghediert/ dat in ander plaetsen niet ghevonden wordt/dat noemtmen Musiono, dat heeft het vel en 'tshapr ghelijck een Hert / ende d'hoornen

SARDINIA
Oriens
Occidens
Miliar. Italica
10 20 30 40
Tolaro
Desen castro
C. Carallo
Sarda
Longeria
Villapetres
Euveria
Lico
S. Reparata
Lilaraba
Alegurion
Montagno
Osuli
Valentino
Sciere
C. Terhun
Faua
Postata
S. Lucia
Olbia
Pessa
Surula
Saronese
Ereo
Valentina
Galea
Sarlape
Sora
Ardena
C. Iangue
Frisan
Puagri
M. Leon
Surida
Torre
Falcone
Sassari
M. Forte
Lange
Corto
S. Tornimo
Asinara
Po. Contr
C. Cassa
Marazo
Pisanco
Bossa
Corneto
Macouer
Cedro flu
Aquilas tro
Tortolim
Ogliastro
Quia
Sterge
Sarabis
Valerio
C. Argoleso
Lucou
Gestori
Sorris
Area S.a
Manila
Girapala
Nora
Fumm
S. Iusta
Chiese
Oregia
Domus noua
Villa noua
Decemo
Calari
Balao
Carbonare
S. Petro
Colango
Quart
C. Pula
Coltelazo
C. Ferrato
Serpentera
Albarasso
Sarach
Chia
Iosagarahia
Tolar
Marsaga
Palma de Soso
Vaca
C. Colar
Toro
Palma de Sale
S. Petro

d'hoornen als een Ram/achter om ghecrult/'theeft de groote van een middelmatich Hert. Het
eet cruyden/'twoont op hooghe berghen/ende heeft vleesch dat goet om eeten is.
De schryvers segghen dat in Sardinia gheen fennnich gediert en is/noch eenich ander dinck
uytghesondert/de quade ende ongesonde Locht. Doch is aldaer een fenynich kruyt/ byde La-
tynen Ranunculus ghenaemt/dat heeft een so behaghelijcken kracht/ dat wie daer van eet / al
lachende sterft. Dat comt door heymelijcke cracht/daer dat mede de Zenuen tsamen treckt/ eñ
also door eenighe ketelinghe tot lacchen brengt. Daer van comt een Latijnsch spreeckwoordt:
Risus Sardonicus, dat is de Sardinische lach.
Sommighe segghen dat in dit Eylandt een Fonteyne soude zijn/ van sodanighe cracht/ dat
die d'heymelijcke Dieven ontdeckt. Dat gheschiet aldus: Wanneer yemant met diefte beticht
wordt/men leyt hem tot dese Fonteyne/ hy wast zijn handen ende ooghen met 'twater / onder
eedt/dat hy der saecke onschuldich is: dan so zijn eedt valsch is/sal hem 'twater met eẽ eeuwige
blintheyt plaghen; so hy wel sweert/ 'tghesicht wordt met dese wascinghe claerder/ende subtijl-
der. Leander seyt 'tmach wel zijn dat dese Fonteyne in Sardinia gheweest is / maer men vint
die op huyden niet. Het zijn sommighe vermaerde steden in dit Eylandt: namentlijck Calaris,
nu Caglire, ghelegen op een berch aende Zeekant/ naer Africa, hebbende een groote eñ schoone
haven/daer stadelijck veelderley schepen ghesien worden/ die comen ende gaen/ van Oosten eñ
Westen. Hier heeft zijn residentie de Vice-roy, met de Baroenen ende andere Edelluyden van
Sardinia. Doch heeft de stadt haer bysonder gouvernemẽt/ daer bemoeyt hem de Coninck niet
mede/maer die regeert haer selfs / op dusdanighe wyse. Sy maecken doort lot alle jaren vijf
Consiglieri, dees hebben toesicht op het incomen vande stadt/ dat seer groot is / dat wordt by
hen bestaet/doch met raet der Borgheren; altoos acht ghenomen opt ghemeene besten. Soo
hebben dan dese vijf noch macht op sommige stucken Wetten t'ordoneren/ ende de misdadigen
te straffen ende verwysen. Dese stadt is sonderlinghe gheprivilegieert/byde Coninck van Ar-
ragon, om d'uytghenomen ghetrouwicheyt/die sy aen hem bewesen heeft. Op huyden (ghelijck

Leander

Leander tuyght)ſo d'Inwoonders luttel dincken opt gemeen welvaren / maer meeſt opt particulier(ghelijckt effen aen alle canten geſchiet)ſo gaet haer gheluck achterwaerts/ ende wordt alle dinck quader en quader/Van dit Eylandt ſchrijft eender aldus:

'tEylandt ſoud' zijn gheluckiger voorwaer:
Waert dat de windt daer niet en blies met qualen,
Die maeckt de locht onduchtich en onclaer.
Daer zijn aders,daer kanmen Silver halen,
Daer is te ſien een menichte van Sout,
Daer zijn Stoven daer veel ſiecken nae taelen.
Ick en ſachs noyt,maer my ſeyd' yemandt bout
Dien ick gheloof, hoe dat daer een fonteyne
Liep,die de dieft ontdeckte menichfout.
Daer is een cruijt dat brenght yemandt in weyne
Gheſmaeckt. lachende; tot de wreede doot;
'tAenſicht betreckt de tanden blincken reyne
De menſch die lacht, maer ſonder vreucht minjoot:
Ick hoorde noyt van vreemder doot mijn leven
Datmen noch lacht als de pijn is ſoo groot.
Wolff noch Slangh en quam oyt hier beſeven;
D'inwoonders plomp end' weynich van verſtant
Haer tot de jacht meer dan tot lering gheven.
Piſa nam kloeck d'heerſchapy van dit landt,
Die vryde dat,de Sarrazynen weken,
Genua was der Piſaner byſtant.

'tKent

'tKent Aragon op huyden; vreemde treken
Brachtent alsdoen onder de Spaensche vaen,
Die vliet daer noch tot inde locht ghesteken.

Corsica.

Corsica leyt inde Middelandtsche Zee / ende siet naert Noorden met het Promontorium Capo Corso, naer Porto Venere, eyndende aenden Middach naer Sardinien. So leyt het dan beringhelt met de Ligustische Zee aent Westen ende Noorden / met de Tyrhenische Zee aent Oosten/voorts met d'Jonische Zee ende die tusschen Sardiniam ende haer loopt. De langhte naer Strabonis rekeninghe is hondert ende tseftich mylen/ende de breede tseftich.

Het is een Eylandt dat onbequaem is tot de Landtbouwinghe/eensdeels om de steenachtighe plaetse/eensdeels om datter veel groote hoochten zijn/ alsoo schrijft Strabo, die voecht daer by dat in zijn tyden d'Jnwoonders van rauw leven waren / die haer byde moorderyen ende rooveryen onderhielen. Op huyden zijnt goede Soldaten/ende die ter oorloch wel dienen. Dit Eylandt gheeft goede ende welsmaeckende vruchten/ sekere Wynen / die tot Roomen seer gheestimeert zijn. Daer zijn moedighe Peerden/ende honden van uytgenomen groote/om de wilde beesten mede te vervolghen. D'inwoonders noemen de streeck vant Eylandt die naert Oosten loopt Banda di Dentro, en d'andere Banda di Fuori, so gheven sy haer oock den naem van Piemontinchi ende Oltramontani. De Seigneurie oft heerlyckheyt van Corsica heeft eerst behoort aende Tirhenen, daer na aenden Carthaginenseren, ten laetsten aende Romeynen/(ghelijck Liuius betuyght / daer heeft die onder gheduurt tot dat de Sarazynen haer machtighe handt oock over dese Landen hebben uytghesteken/dan also die op een tyt verwonnen worden vande

Oriens
Occidens
Septentr
Meridies
CORSICA
Bastilica
Balagna
Milliaria Italica
10 20 30 40

vande Genevoysen/ is het Eylandt oock aen de stadt Genua ghecomen: dat is haer dan byde Pisaenen afghieset. So ist oock noch onder de Pausen gheweest. Ten laetsten de Pisaners byde Genevoysen verwonnen zijnde ist weder ghebracht onder de Genevoysche Seigneurie / daer onder rustet alsnoch.

Beschryvinghe van Elba.

Tusschen Corsica ende het vaste Landt van Italien/vertoont sich inden Mare Ligustico, of Thosco, een Eylandt Elba ghenaemt. Soo veel de groote vant Eylandt inden ommeganck aengaet die begrijpt 20. mylen.

Elba is by alle schryvers vernaemt door de menichte van Metallen / diet soude voortsbrenghen. Leander betuycht sonderlinghe vant Yser/ dat wordt daer uyt eenighe berghen gehaelt/ dat kan int Eylandt inde Ovens ghesteken niet toeghemaeckt worden/ dat moet buyten in ander landen gheschien: Dat comt door d'ongeneghentheyt des lochts. Soo sietmen dan aldaer noch een wonder dinck/daer oock Strabo af schryft / dat soo eenich Yser uyt sekere plaets ghehaelt is/naer wat tijts salmen dat weder vervult vinden/met Yser/ niet anders / dan oft ghelijck cruypt toenam. Int Eylandt zijn drie Castella, te weten Capolere, Graffoli ende Rio. Int middel is een Fonteyne/die werpt groot water uyt/ daer veel molens mede ghedraept wordẽ/ die is van sulcker Nature / dat die wast ende vermindert naert meerderen ende minderen vande daghen. Ende daerover int Solstitium vande Somer / als de daghen langhst zijn/ is dese Fonteyn wijt ende breet/ghelijck een Meyr of Reviere;ter contrarie int inde Winter / int ander Solstitium ; soo is die bykans drooch ende seer cleyn van Water. Daer op speculeert Leander, ende meynt dat sulcks comt door de Sonne/die inde Somer met zijn menichfuldige

crachten/

Septentrio
ELBA
Stella
COSMOPOLI
PORTO
FERATO
Senfola
Occidens
Marciano
Populonia
Volteraio
Cao bian
cho
Giogo
Feraio
Caue
di ue
na di
fero
Rio
Piombino
PALMAROLA
Santo Andrea
Capoliri
La guardia
Calamita
Lugone
PARTE DE
PIANOSA
Meridies

crachten meer v[...]s opwerct/ dat dan vergadert in greeter vloet uptberst: 'twelck inde Winter niet ghebeuren can/ door de diepne cracht/ die als van de Son heeft. By den loop van dit water naer Oosten/ aen de Zeekant worden eenighe diepe ende wyde grachten gesien/ daer ment Yser upthaelt/ die comen inde tyt van 20. jaren of 30. weder vol. Daer aen comtmen tot een hooghen berch/ daer wordt aenden voet de Magneet steen ghevonden.

Op huyden leyt Elba onder den Hertoch van Toscana; die is dan oock Heere van Piombino, dat jeghens Elba over leyt/ die heeft dit Eylandt stercker ghemaeckt met nieuwe forten.

Beschryvinghe van Isahia.

Sommighe ghelooven dat het Eylandt inde Middelandtsche Zee gheleghen / jeghens over den berch Misenus, Ischia op huyden ghenaemt / soude met 't vaste Landt van Italien aen een ghehecht hebben gheweest. Dat bewysen van d'uptghegheten Clippen/ d'aen de holachtich/ de natuur vanden aertbodem drooch/ ghelijck opt vaste Landt/ etc. 't Leyt nu beringhelt met de Zee/ 't heeft veel Badt-stoven/ Sweet-stouen/ ende eenighe plaetsen daer vier eñ water me wateren by wijl uptgheborsten zijn. Het is rondtsomme so beset met steen-rootsen/ dat mē daer qualijck can aencomen/ so heeft het oock een stercke Fortresse. Daer heeft hem Ferrandino, soon van Alphonso, den 2. van Arragon, Coninck van Naples verborghen ghehouden / alsoo binnen Naples ontfanghen was voor Heer/ de victorieuse Carolus den achtsten/ Coninck van Vranckrijck. Eenighe jaren voorleden/ seyt Leander, was Heer van dit Eylandt Alphonso Davolo Marquis del Vasto, een doorluchtich Capiteyn/ vā Carolus V. Keyser: Die heeft daer een schoon Palleys ghebout/ Ende is nu Heere van Iscia, de Sone van Alphonso, ghenaemt de Marquis van Pescara.

Por. de S. Pancratij
T. S. Pancratij
Po. Cephalionum
P°. Acus
Barutæ
P^r. Sciarilli
M. Ligori
Iſchia Ciuitas
Vi. Campagnai
Pomarium Nimphar
Mons Teſta
Foſſium Mons
S. Petri
Scopulus Gigiantis
Prom Caballi
Meridies
Pr. et mons S. Angeli
P°. Angeli
Vicus Teſtacci
Pagus Cumanus
Vicus Pleni
Vic Barani
T. S. Antoni
Stabiæ Mons
Pagus Monopani
Mons Epomeus
M. et Cauaolei
Vicus latriſta
Caſtru et Sudator. Caſti
Mons congnoli longi
Panſa Vicus
T. s. Nicolai
Vicus Fontana
Baln agnonis
Cuſtodiæ Mons
Balneū Cytharæ
Occidens
Forio
Vicus Caſamizzola
Vicus La Lacco
T. S. Reſtitutæ
Falconariæ Mos
Miliare Italicum. 1.
Septentrio

ISCHIA
inſula

Int jaer 1301. ter tyden van Carolus de tweeden Coninc van Sicilien, so heeft hem eenich vier ontsteken inde Solffer-aders/ daer 'tgantsche Eylandt mede vol is / ende loopende herwaerts ende derwaerts / verbrant een groot deel vande stadt Ischia; nu Geronda ghenaemt/ ende duurde dese brandt ontrent twee maenden met de doot van veel menschen ende beesten/so dat d'inwoonders ghedwonghen zijn gheweest haer wooninghen te verlaten/ ende naer Procida, Capre, Baia, Pozzoli, ende Naples te vluchten. Dat kan noch op huyden wel ghemerckt worden/aenghesien dat die plaets (Cremata daeromme ghenaemt) wel twee mylen int ront verdort is ende ongehavent. Achtien mylen heeft Ischia int ront / dat is andersins vruchtbaer/ bysonder in Wynen/soo dat (ghelijck Leander verhaelt) die wel festien duysent vaten alle jaren vervullen.

Niet verde van Ischia leijt het Eylandeken Prochyta; dat is cleijn/doch lustich/rijck in Metallen ende veel warme wateren/dan 'theeft weynich Inwoonderen/door vreese vant vier/dat dit Eylandt; ja al desen streeck by wylen gheschent heeft.

Beschryvinghe van Sicilien.

Sicilien naert schryven van veel autheuren heeft wel eer oock een stuck van Italien geweest/ nu met ghewelt vant element des waters afghetrocken ende gheschuert. Luttel schryvers zijnder die vande vruchtbaerheyt deses Eylandts niet met sonderlinghe prijs vermelden. Waerom seyt Strabo. Wat sal ick segghen vande bekende ende alsins ghepresen deuchden vande plaetsen in Sicilien? die en zijn niet minder dan in de contreyen vā Italia, Jae worden meerder ghehouden int opbrenghen vant Coren/Honich/ Saffraen ende ander dinck. Doet daer van by de naestgheleghentheyt vande plaetsen/want dit Eylandt is als een stuck van Italien. Soo worden.

Scala milliarium
25 50
Septentrio
Vulcano
Orlando
Faro
Milazo
Patti
Lotydaro
Messano
Cifalu
C.di Gallo
C.Bogerbino
Caronia
Tusa
S.Saluadore
La Scaletta
Mondello
S.Castaldi
Termini
Gerace
Capizzi
Torreorice
Taormina
Palermo
Mona
Motta
Amar
Cattamo
Ætna M.
Leuenzo
Calatafimi
Conglione
Selefani
Petralia
Traino
Randazzo
Maretimo
Trapani
Mazzaro
Scifo
Aterno
Marsala
Prizzi
Rachalmuto
Catania
Racalbuto
Paterno
Sauano
Partana
Chusa
Castre Leoni
Erma
Aiduni
Golfo di Catana
C.Boco
Terra
Xaca
Muxara
Piazza
Labroco
Mazara
Augusta
Tre fontani
Liontini
Sicoliano
Petraprecia
Isola de li Magnesi
Giorgenti
Lo Mazarino
No to
C.Bianco
Jaratana
Butera
Montichiaro
Calatagironi
Saragusa
Terranova
Leucata
Modica
Camarana
Ragusa
Noto
Pendicara
SICILIA
C.Passaro
Meridies
C.Pello

worden oock alle de vruchten tot Roomen alsó ghevoert/dat die schijnen inde Italiaensche Hoven ende velden ghewassen te zijn. Ende daerom is dit Eylandt bijde Romeynen een Corenschuer gheheeten. Want al dat hier wast/dat wordt tot Roomen gesleypt/uytgesondert eenich tot behoef vande Inwoonders/etc.

Voorwaer Sicilia is een edel Eylandt / vruchtbaer/ ende door Cereris influentie (dat was der Heydenen opinie) bysonder met Coren begift. Ons voornemen en laet niet toe al dat in dit Eylandt te mercken is opt breetste uyt te legghen. Wy sullen wat schrijven/om niet ydel te wesen van eenighe ghedenckwaerdighe saecke.

'tGantsche Eylandt is in drijen gedeylt/namentlijck: Valle di Demona, Valle di Mazzara, Valle di Noto. Inden Valle di Demona leyt de stadt Catania, eertijdts vermaerder dan nu/ daer is een heerlijcken ende costelijcken Tempel van S.Agatha, die wordt aldaer bysonder ghevierd/ende is tghebouw/oock de costelijckheyt des Kercks niet minder / dã wel eer de tempel van Ceres was: 'tomligghende Landt is vruchtbaer / dat doet d'asche die uyt den Ætna voorts compt/die mest d'aerde/bequaem in sonderheyt om goede ende welsmaeckende Wijn te draghen. Doch eer de gront tot den bouw ghebruyckt mach worden / soo moet den ackerman met het yser eenighe herde steenachtighe korst vander aerden af houwen/ die korst comt vande verherden Asch/ die van eenighe steenen inden berch verbrandt voortsghecomen/ also uytgheworpen op het Landt/lichtelijck weder tot haer oude natuer comt. In dese valleye leyt oock de berch Ætna, die om haer brandende vieré/door de gantsche Werelt berucht is/ die wordt nu Mongibello ghenaemt. Men heeft ghehouden dat de materie of het stof daer dit vier door gecauseert worde verteert soude zijn/ ende dat daeromme den brandt cesseerden. Maer int jaer 1536. heeft hem die weder gheopenbaert / maeckende een schrickelijcken brandt / met groote voncken ende vlietende beecken/ die van vier ende vlamme scheenen te wesen / tot verderffenisse van veel landts / huysen/ hoven ende dorpen: het welck voorwaer een schrickelijcke saeck gheweest is/aende Landtsaten/die oock voor de stadt Catania besorcht waren / dat die niet in een

perijckel

peryckel met d'andere plaetsen raeckte. De stadt Messina heeft oock in dese contreye een bysonderen naem / door haer schoone ende costelijcke Kerck / ende door haer bequame haven. Dese haven wordt by Leandro gheleken aen een seysen. Int beginsel van dien is de doorluchtighe plaets / van het sorghelijcke Caribdis, dat was niet min te vreesen opt water dan den berch Ætna opt Landt / daer worden de schepen opgheslorpt ende inde gront ghetrocken: Dat quam om dat het Eylandt daer ontrent holachtich is / daer dan de Zee in gheslaghen (die met groot ghewelt van water door d'enghte van Sicilia ende Italia loopt) vindē de die met andere golven vervult / weder te rugh springht / ende als vechtende wijckt / ende comt weder / gelijck Ovidius seyt:

Carybdis drinckt en spout haer felle water uyt.

Dat viel dan sorghelijck voor de schepen / die met sodanighe dwarlinghe lichtelijck geschent worden. Op huyden zijn dese holen (als Leander betuycht (of met sant verstickt / of andersins vergaen. Daerom en is oock tperijckel vanden Carybdis so niet / alst placht / daer moghen wel kleyne schuytkens nu op varen / niet anders dan op een stille Reviere / dat segghen dan de Inwoonders van Messina, dat zy metter tijt den Carybdim betemt hebben / ende aen bant geleyt.

Inden Valle di Mazzara leyt de stadt Palermo, vande natuer uytghekipt / eñ in een bequame plaets ghestelt / tot overvloet van alles / daer oock de Cooplupden te water ende te lande moghen hen comen. Daer woonen byhans alle d'Edellupden de Baroenen / de Vice Roy, ende s'Conincks Raedt: Ende was daer oock wel eertijts de woonplaets vanden Coninck selfs / om de lustichheyt vande contreye. Binnen de stadt is een vernaemde Kerck / met recht te stellen onder d'hooft Kercken van Italia, daer zijn eenighe schoone sepulturē te sien. Buyten de Kerck sietmen een groot pleyn / daer int middel de plaets is daer Constanza Normanna, nu al seer oudt / baerde Fredericum den tweede / onder een Pavelioen / op dat niemant soude segghen / dat sulck baeren steels ghewijs te werck ghegaen was / also de Moeder over haer jaren ghecomen voor onvruchtbaer mocht ghehouden worden. Soo is noch inde selfde stadt te sien de Capella

Reale, die hoewel ſo ſeer groot niet en is/nochtans is met ſonderlinghe conſt opghemaeckt/ eñ met alderley ſrapicheyt uytermaten ghheciert. 't Landt ontrent Palermo, is wonderlijcke luſtich/ door ſchoone ende playſante houen/ die alſins met welrieckende cruyden eñ fruyt gevult zijn. Daer ſpringhen van alle kanten verſcheyde revieren/ die de hoven begieten/ ſoetelijcken ruyſſchende. Ick ſach deſe dinghen(ſeyt Leander) inde winter/ende my dachte waerlijck/dat ick den aenvanck vande Somer ghevoelde/ ſoo ſchoonen ende behaechlijcken ſchijn hadt het gantſche Landt. Dat ſeyt van Silius.

Panormus ſeer vruchtbaer.
'tZy dat ghy 'tWilt verjaecht int boſch,of viſcht met Netten,
Of voor den Voghel wilt u ſtricken ghy gaet ſetten.

De Valle di Noto heeft d'heerlijckeyt van d'oude ſtadt Syracuſa, die leyt nu meeſt vergaen. So is daer oock de Fonteyne Arethuſa, ende de vernaemde Revière Alpheus, daer alle ſchryvers ende Poeten int byſonder af vertellen. Daer van ſal de Leſer goet beſcheyt vinden/ by Leandrum Alberti, die Sicilien met zijn Pen als met een pinceel afmaelt.

Beſchryvinghe van Malta.

AEn het Eylandt van Sicilien volcht Malta, byden ouden Melita geheeten: dat is een ſeer luſtich Eylandt wel bewoont. Aenden Middach byde Zee-cant/ zijn eenighe hooghe clippen/maer aent Ooſten ende Noorden iſt gantſch effen: Ende aen het ſtrandt wordt een ſchoone haven gheſien/daer de Ridders van S, Ian een ſtercke ſtadt ghebout hebben. Soo zijnder

Septentrio
Marza Moxet
Bonorrat
Balsal
Cala di S. Giorgio
Cala di S. Paulo
Naxara
Belkakar
Lya
Musta
Rabal: corme
Atard
Castello
Borgo
Marza scala
Azabar
Besbout
Bormola
S. Catharina
Fons
Alhexac
Marza Syrocho
Tarxen
Luca
Citta
M E
LITA
Fons
Scala miliarium
5
Azebuch
S. Maria de la grotta
Rabbato
Bebneftu
Godia
Mekabeke
Saphi
Sigeo
Tarterni
Meleri
Xilouca
Bobakra
Vallone
S. Maria de gemona
Zurie
Dingle
Crendi
Raalkibir
Filao
MALTA
Meridies
Folfola

zynder noch meer andere plaetsen/ van name int selfde Eylandt / dat is van ouden tyden vermaert gheweest/door de Schip-brekinghe van S. Paulus, die quam in Melita aen/ghelijck dat de gheestelijcke historien betuyghen. In onse tyden heeft het gheen cleynder naem vercreghen/ door de vromicheyt der Ridderen/die hen aldaer jeghens den aenstoot vanden Turck/met onsterffelijcke glorie verweert hebben.

De Hondekens uyt dit Eylandt plachten seer ghesocht te worden/bijde oude Romeynen:het is dan oock bekent gheweest aen haer/ghelijck Ovidius ghetuijcht.

Melita is vruchtbaer, aent dorre Cosyra gheleghen,
Daer spoelt het water vande Lybischen Zee teghen.

Beschryvinghe van Corfu.

IN den Golfo di Venetia leijt het Eylandt / dat eertijts Corcyra, nu Corfu ghenaemt is/ dat behoort onder de dominatie vande Venetianen / die hebben daer oock een stercke met den selfden name vant Eylandt/teghens d'aenvechtinghe des Turcks. Onder Solymanno zijn de Turcken aen Corfu gecomen/die hebben dat alsdoen seer beschadicht / ende bykans een ontallijcke menichte van menschen in een eeuwighe slavernye ghesleijpt. Maer despereerden van met ghewelt de stadt in te nemen/ naer de ghetuyghenisse oock van Barbarussa ende Aiax, Capiteynen der Turcken/ die bootschapten Solymanno, naer de besichtinghe by haer gedaen/ hoe dat sulcken plaets onwinnelijck waer. Het waren doen binnẽ Corcyra, als Gouverneurs/ twee Patritij van Venetien:namentlijck Loys Ripa ende Simon Leonius: Dees vreesende den Barbarischen aenstoot / die haer te Landt ende te water schrickelijck vertoonde / hebben de voorstadt

CORFU
Castello S. Agnolo
Porto Timon
Potamos
Casali
Gardichi
Gudia insula
Pinisa fiume
S. Barbara
Porto sidari
Lacus Corizia
Crisida
C. Bianco
Condilo nisi
S. Spirito
Porto Spolie
Selue
Euripo
Necro talassia
Saline
Casali
Potami
Pagiopo
Ponta de S. Nicola
Pr. Euripo
Insula S. Viti
S. Maria de Casopo
Porto de Casopo
Corfu
Ponta de S. Sidero
Lascamo
Sibota
Brucintro
Ciuita
Oriens
Gamenizza
Strongili

voorſtadt die ſeer ſchoon opghebout was willen afwerpen/dat de Turcken daer gheen profijt upt mochten doen/om des ſtadts muren veplichlijcken te beſchadighen: Dat was pijnlijck om ſien voor d'inghesetenen/ſoo daer beneffens de verder gheleghen luſthoven/met den Barbariſchen brandt/aen alle zyden blaeckten: dan deſe ſchade worde door den tucht van vryheyt over gheſet; Maer doen de Gouverneurs goet vonden/om de cleynen provisie van victualie/ al den ſchamelen ende weerloſen hoop upt te ſetten/dat heeft de voorgaende ellende lichtelijck met een grooter doen vergheten. 't Arm volcxken was ghedwonghen onder de grachten vande ſtadt te blyuen/alſo de Turcken aen alle canten haer legher gheſlaghen hadden. Op dien nacht/ het welck was de laetſte vande maent Auguſtus, rees een ſo grooten ſtorm/dat veel van dees verjaechde luyden/ meeſt de cleyne kinderkens / door de ſtadighen vuylen reghen / ende den vrees vande vyandt/aen haer moeders halſen hanghende / deerlijcken ſtorven. Een plaetſken int gantſche Eylandt Caſtello S. Agnolo genaemt/onder de Middellandtſche ſterckten / heeft ſich vroom gehouden/ teghens den ſtorm vande Turcken/d'inwoonders bleven onbeweecht tegen alle de dreyghementen/ ende zijn daer door wel drie duyſent menſchen behouden / niet teghenſtaende dat de Turckſche wapenen rondtſomme haer wreetheyt toochden.

De ſtadt dan ghepurgeert zijnde vande onnutte monden / heeft goede wederſtant aenden Solymannus ghedaen/ende alſo hy merckte/waer te zijn/dat hem zijn Capiteynen geſeyt hadden/is hy afghetrocken/ 'tbelech opbrekende. 't Wordt voor warachtich ghehouden / dat ghedurende dit oorloch/ wel ſeſtien duyſent menſchen wech gheleyt zijn / in een eeuwighe ſlavernie; 'twelck voorwaer een onwinlijcke ſchade/ voor de inghesetenen van Corfu gheweeſt is. Dit ſchrijft Iovius int 36. Boeck zijnder Hiſtorien.

Grieken

GRÆCIA
Septentrio
Natoliæ pars
Miliaria Germanica
10 20 30
Italiæ pars
Ragusi
Cranza
Ladineue
Zeta
Straza
Budoa
Scutari
Lodrin
S. Zorzi
Durazzo
Pirgo
Spinarsa
Saseno
Valona
Ortrato
Chimera
Scopuli
Corfu
Pachsu
Antipacsu
Leucas
S. Maura
Visicardo
Cefalonia
Vardiani
S. Maria
Zante
Larcadia
Prodeno
Sapienza
Coron
Colochina
Castri de ratoma
Patras
Sicyon
Tegea
Argos
Napoli
Specie
Pilos
Trapano
Valcon
Lepanto
Corinth
Megara
Athene
Thebe
Euello
Anthedon
Aulis
Negro
Ponte
Larta
Vodiza
Thormopoli
Antopatr
Chirete
Elatria
Conica
Larso
Armiro
Pidanemo
Cologna
Tirisha
Veria
Platamona
Stydra
Stragia
Dardals
Premuth
Bodina
Thessalonica
Auga
Doari
Stelar
S. Giorgio
Stalimene
S. Strati
Saraquino
Padito
Scoda
Scio
Scio ins
Metellino
Metelene
Lembra
Taßo ins
Caridia
Philippi
Berrea
Zarnis
Maximianopolis
Philippopoli
Tantanzar
Adrinopoli
Sophia
Saribrod
Dragusa
Corza
Vitolia
Jorum
Limacasi
Chacz
Salusi
Bosine
Aspero
Traiano
Chioruch
Maratea
Constantinopolis
Olbia
Marmora
Nicomedia
Neangome
Prusias
Schio
Rodia
Abido
Dardanello
Castel murato
Farizen
Santi quaranta
Landimiri
Heralea
Stinga
Cuma
Foio nouo
Leuce
Smyrna
Effeso
Samo
Nicaria
Andri
Zea
Siuda
Palmossa
Pario
Nicsia
Morgo
Lero
Lango
Pergola
Nio
Stampalia
Milo
Policandro
Serphino
Siphano
Fermene
C. Malio
Dragonere
Cristiana
Nampho
S. Erini
Nezari
Stagunda
Piscopia
Sarpanto
Casima
Gippo
Melaßo
Halicarnassus

Griecken Landt is een Provincie van Kerstenrijck / dat heeftmen wel eertijts Hellas gheheeten/van eenich Grieck/ die aldaer dominatie hadde: want (ghelijck Plinius betuycht) heeft dit Landt by wylen van name verandert/dat quam door de verscheyden Coningē/ die't nae haer naem dan noemden/ dan gheen naem is haer so by gebleven als die van Græcia; by ons Griecken landt. Het neemt zijn begin vande enghte des Landts / dat tusschen de twee Zeen leijt/ van het Noorden af naer den Middach. De Thermopylen bergen/deylen dat middel door/ghelijck d'Apenijn aen Italien doet. Naer de Zee-kant ligghen de Provincien Acarnanien, Etolien,Locris,Phocis,Beotien,Negroponte ende Morea,aen het Noorden zijn Epirus,Magnesien,Thessalien,&c.Dat zijn al vermaerde Provincien/daer d'oude Historien wōdere dinghen af spreken / die gheven aen d'Inwoonders ende aent Landt bysonderen loff / dat het een moeder soude gheweest hebben van alle vrye consten / dat de welsprekentheyt sonderlinghe byde Griecken soude ghefloreert hebben / dat betuycht oock de Lyrische Poeet Horatius, teghens de Romeynsche verstanden

Een goeden gheest den Griecken Musa gaf,
Haer tongh is soet, haer woorden ront, niet straf:
Tot lof alleen is haer ghemoet gheneghen.

Van op huyden is sulcks seer verandert/de luyden zijn ongheschickter ende onbeleefder/het landt oock is bastigher ende herder/ gheensins te verghelijcken met het oude vernaemde Græcia. Soo schijnt dan (ghelijck den ervaren Busbequius betuycht) dat dit Landt als tot een vergeldinghe weder eyscht/den hulp der Christenen/om bevrijt te zijn vande onmenschelijcken slavernye/des wreeden Turcks. Dat heeft eertijts Wetten ende wetenschap ghegheven/ aē de Provincien van Europa,nu leyt het sonder eenighe reghel/ maer alleen tot beliefte van een onrechten Heer. Het waer dan billick/dat hen de Christenen poochden/ om aen den Moeder van

haer

haer gheschicktheyt/ weder een goeden dienst te doen/ ende op d'oude voet te helpen/ maer dat is te vergheefs/terwijl wy al op andere conquesten t'hert ende sin hebben. Den eersten onderganck der Griecken / betoocht d'History schryver Iustinus seer wel; hy seyt. De steden van Griecken landt, terwijl int bysonder elck wilde heerschappen, hebben alle t'samen haer heerlijckheyt verloren. De meest vermaerde Republijcken in Griecken Landt waren twee/ als van Athenen ende Lacedæmon. De stadt Athenen was certeyn doorluchtich/ door veel vernaemde Princen/die uyt haer als ginsteren voorts waren ghecomen/ ende haddẽ haer vromichept verde verspreyt/dan int ghemeen was oock eenighe groote ondeucht haer Capiteynẽ aengheboren / ende worde ghemeenentlijcken ghesept:dat uyt de stadt van Athenen seer goede of seer quade luyden voorts quamen; ghelijck het landt aldaer goede dinghen tot smenschen onderhout voortbrenght/oock mede eenich fenijn/dat flucx den mensch daer af smaeckende ter doot treckt. Soo worde noch daer beneffens een spreeckwoordt vande Athenienseren ghesept/ als dat haer sottenheyt ende verwaentheyt int ghemeen tot goet eyndt quam / daer af is het Proverbium. Atheniensium inconsulta temeritas: Want hoewel zy eenighe onvoorsichticheyt pleechden/so quamper noch altoos eenich God/die sulcks ten besten voechden. Het en is gheen stadt gheweest daer meer veranderingh ter oorsaeck vande regeringhe ghebeurt is/ dan binnen Athenen,dat heeft alle soorten van gubernatie besocht/tot de tyrannen toe/die daer oock haer verderffelijcke macht ghetoont hebben. So waren dan meest alle de Griecken tot veranderinghe gheneghen/licht ende weynich van gheloof / die daer beneffens oock gaerne met uytheymsche luydẽ spot voerden/ende dien (daer toe hulp haer radde ende ronde tongh)met eenich scherp woordt tot de veders toe int lijf schoten; dat was bysonder eyghen aende Athenienserẽ. Seneca verhaelt hier over dusdanighen exempel. Als Antonius (dat was een hooftman onder de Romeynen)wilde datmen hem Liberum Patrem, (dat is den vader Bacchum, recht of hy een Godt ware)soude noemen/ende dien naem oock onder zijn beelden liet schryven; Ja Liberum met habijt ende gheselschap naevolchde/zijn hem d'Athenienserss te ghemoet gegaen/ met

Wyuen

Wyven ende kinders/ende hebben hem als Dyonysium gegroet. Dat soude wel vergaen hebben; Waert dat de Neuse vande Atheniensers daer by gebleven hadde/ zy seyden noch daer by/ zy wilden hem in huwelijck gheven haer Patronersse Minervam, ende baden hem dat hy die soude willen houwen/om dat sulck een Godt/oock een Goddinne soude hebben. Hier op heeft Antonius geantwoort/hy waer te vreden sulcken Bruydt te aenveerden/dan hy ghebode haer oock op te brenghen voort huwelijcks goet / van hare Bruyt duysent Talenten/ dat is 60000. Croonen. Doen heeft een Griecxelinck ghesept. Heer/Iuppiter hadt den Moeder Semele,sonder eenich huwelijcks goet:dat verginck hem sonder eenighe straf / dan d'aengheboden trouw van Athenen/worde niettemin voor 60000. Crooné geschat. Soo was haer schamperheyt tot haer verderffenisse/ende worde niet alleen ontdeckt / maer oock ghestraft dat comt ghemeenentlijcken alsoo.

Het is daer en boven oock een oudt segghen gheweest dat haer de Griecken gaerne met logentael beholpen/ dat haer historyschryvers meer naer de fabulen/dã naer de waerheyt trachten:so loopt dan oock een veerskén:

> Ende al 'tgheen het loghenachtighe Griecken landt
> In Historien bestaet,en treckt ter handt.

Certeyn de Fabulen der Poeten/zijn meest uyt dese Provincie voorts ghecomen/die hebben veel warachtighe gheschiedenissen met eenighe decksélen ende wolcken als in een duysterheyt ende nacht betrocken/dat hebben oock de Sterren ende lichten des Hemels/ meest haer naem ende ghetal vande Griecken ghecreghen. So is oock de schipvaert (ghelijck eenighe houden) eerst by de Griecken ghepleecht. In somma/meest al tgheen/daer nu andere natien af vruchten ende profijt trecken/ is byden Griecken ghevonden.

Horatius in zijn veerskens verhaelt eenige Griecksche steden met haer eygentheden aldus:

Som achten

Som achten Rhodes groot in edelheyt ghepresen,
Of oock van Mitylene de muren;
Of Ephesum, of Corinth tusschen twee Zeen gheresen,
Of Thebas 'tloff van Bacchus t'alder uren,
Of Delphos oyt vermaert door Phæbus wonderheden,
Of het Tempe in Thessalien playsant.
Ander sullen voorwaer gheen plaets also verbreden
Met haer ghedicht soet als honich bekant
Dan van Pallas den Muur: voor den tack van Olyven
Oock gheen tack erghens verheffen so ick raem.
Ter eeren van Iuno, veel lof op Argos dryven,
Voor Peerden ende Rossen seer bequaem:
Of op Mycenen rijck. Mijn heeft Sparta lijdtsamich
So niet beweecht; noch oock Larissa vet.
Als 'thuijs van Albunee.

Dan zijn dese steden meest al vervallen ende verdorven/door ongeluck/ door lanckheyt van tyden/eñ andere accidenten: het vermaertste deel van Europa, is nu niet dan een spieghel ende Toneel van de veranderingen die in de wereltsche dinghen stadelijcken toecomen; dat betuijch-de Servius alghereets ter tyden van Cicero, in zijn Troost-brieve: Hy schrijft/ Wt Asia comende, als ick van Aegina naer Megaram reysde, so hebbe ick de Landouwe rontsomme my besien, achter mijn was Ægina, voor my Megara, aende rechter handt Piræus, aende slincker Corinthus: die steden zijn op eenighe tyden, in hooghen fleur gheweest, ende ligghen nu tot verval ende destructie, met een droevigh aensien.

De wonderheden die in Griecken/naer het schryuen van de Autheuren souden zijn/ worden veelderley

veelderley [illegible]at; namentlijck. Dat in Bæotia de Reviere Melas ghedroncken witte Schapen swert maeckt/ en de Reviere Cephis uyt de selfde Meyr spruytende swerte Schapen wit. Dat aende Stadt Dodona een coude Fonteyn is / die de toortsen int water ghesteken uyt doet / en verdooft / wederom de verdoofde aen brandt steeckt; de selfde soude op den Middach altoos afgaen/ ende dan wassen tot de middernacht toe in overvloet. Dat de Zee die tusschẽ Griecken Landt ende Negropont leyt/ Euripus geheeten/ binnen den tijt van 24. uren sevenmael vloeyt ende ebt/ so dat Aristoteles, niet verstandich genoch zijnde om sulcken secreet der naturen t'ondervinden/ hem selfs inden voorschreven Zee ghewórpen heeft/ uyt spijt ende schaemte: daer is dan op hem een Epitaphium ghemaeckt. Aristoteles heeft Euripum niet connen begrypen; maer Euripus begrijpt Aristotelem, Seneca seyt hier af oock.

Euripus, draeyt zijn stroom onseker, menichfuldich:
'tSpout 'twater sevenmael, 'tkeert sevenmael onduldich;
Terwijl Phæbus vermoeyt den dach int water drenckt.

Dat int Eylandt van Andros, inde Kerck van Bacchus, altoos op den 5. Ianuarij een Fonteyne liep/ die dan de smaeck van goeden Wijn hadde. Dat

So d'herder Amoureus singht een Liedeken soet
Dat hem 'twater verblijt vande Eleusynsche vloet
Naert gheluijt vanden Pijp, het springt, het danst met reden
'tHout met een goet accoort alle de boersche treden.

Dat by Carystum in Negroponte een steen soude wassen/ diemen kemde/ span/ ende weefden/ daer worden dan schoone servietten af ghemaeckt / die treckt men wanneer die vuyl zijn door't

door't vier/ende worden alsoo schoon; recht of die ghewasschen waren. Op alle dese wonder stucken ende meer andere mach / met recht sluyten het ghedicht van Du Bertas, dat hy tot desen propooste inden derden dach van zijn eerste weerck ist stellende

Ick soud' stellen certeijn dees wonderlijcke crachten
Int loghenachtich bladt vant boeck der onbedachten.
Sonder t'achterdincken, dat ick jonck-schuldich ben
Aen honder en hondert ghetuyghen dien ick ken.
Hadden oock in ons tijt de gierighe Piloten
Meer wonders niet versocht in s'werelts ander goten.

So zijn noch beneffens dese wonderheyden veel lustighe plaetsen in Græcia, die oock insonderheyt bijde Nature zijn vercosen/om daer den hoorn van alle vrayicheyt uyt te stoorten. Dusdanighe waren Helicon ende Parnasis, daer Apollo met de neghen Musæ zijn residentie placht te hebben. Hymettus altoos even groen/ ende daerom vande Byen seer bemint/ rijck oock in schoone Marbersteenen/ die achternae bijde Romeynen seer ghesocht worden. Olympus, Pindus, Tempe, schoon in Landt/lustich in Gers/vol met boomen/ Clinckende door't ghesangh der Vogelen/begoten met de Reviere Peneus, een Lust-hof/ in somma boven alle Lust-hoven/ daer oock noch alle ghenoechlijcken plaetsen Tempe af ghenoemt worden. Delphe daer het toevlucht bykans van alle de Werelt was/om den Godt Apollo, die aldaer soot scheen/ door de Propheten of Propheterssen aen de twyfelachtighe menschen antwoordt gaf. Dat ginck te werck op dese manier. Inde steen-rootse was een diep gat/voorwaer de winckel vã Sathanas, daer uyt quam een coude geest/gelijck een wint/ die bevinck het verstant van dese Wichelaers/ ende als zy daer mede/niet met Godt/maer met den Duyvel / vervult waren/soo quam haer een rasernye aen/ ende Propheteerden alsoo het gheen toecomende was.

Dubbeldt, met arghelist, tusschen waerheyt en loghen
So hiel de Duyvel daer't menschlijck ghessacht bedroghen.

MOrea is ghehecht aent deel van Griecken landt daer de stadt Athenen in ghelegen is/ met een enghe stuck Landts/ dat tusschen de twee Zeen is/ het worde eertyts ghenoemt de stercke van gantsch Griecken/ want boven de vernaemtheyt ende macht der natien aldaer woonachtich/ so schijnt de gheleghentheyt/ des plaets eenighe bysondere tytel tot d'heerschappye te hebben. Veel hebben dit Landt gheleken aen een bladt vanden Masholder-boom/ om dattet in langhte ende breede daer niet over een compt. Men seyt oock dat die enghte vant Landt daer wy af ghesproken hebben/ inde breede vijf ofte ses duysent schreden begrijpt. De Coninck Demetrius, Cęsar, Dictator, Gaius ende Domitius Nero, Keyseren van Romen/ hebben moeyte ghedaen om die enghte door te graven/ ende van een Stier-Eylandt/ een heel Eylandt te maecken: maer dat heeft naer een onghelucklich eyndt ghewéest/ de nature/ die gen alle dinghen een maet ghestelt heeft/ sulcks niet toelatende. Naer dat de macht der Turcken sich oock over Europa streckte/ hebben de Princen van Griecken-landt een muur gemaeckt op dese enghte/ ende scheyden Moream, vande reste van Griecken. Dan also Amurathes Thessalonicam, Bæociam ende Atticam hadde ingheonomen/ zijn de Griecken in vreese gheraeckt/ en hebben den opghemaeckten muur verlaten; die is by Amurates alsdoen ter neder gheleyt/ ghebiedende een jaerlijckschen tribuyt aende Inwoonderen van Morea. Doch de Christenen hebben naer eenighen tijt den tribuyt gheweyghert/ ende desen muur weder op ghemaeckt/ die is ten tweeden bij de Turcken ghedestrueert/ dat heeft dien van Morea moeten costen/ al het Landt is doen onder subjectie ende slavernye der Turckische Machten ghecomen. De Provincien van Morea zijn in 8. heerlijckheden verdeylt; namentlijck de Corintische, Argysche, Laconische of Sacanische, Messenische, Achaische, Sicyonische, Arcadische, ende die van Elisso. Onder de vernaemste steden van Morea, spant Lacedæmon de croon/ daer hebben de goede wetten van Lycurgus standt gehadt/ die so deuchdelijck waren/ dat alle andere Provincien d'Inwoonders van Lacedæmon als de gheschickste van Griecken-landt bekenden. Dat heeft dan oock dese stadt met d'Athenienseren langē tijt/ by verscheyde fortuynen/ om d'heerschappye van gantsch

Græcia

Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Argos
Calato
Lepanto
Lanbina
Crissa
Meline
Clauca
Rossa
Pagæ
Nisea
Brauron
Athenæ
Munichia
Thurium
Macronisi
Corynto
Sicion
Elbena
Cozolari
Patras
Helice
Vostica
Solocastro
Sutica
Cleone
Eugia
Schilla
Albora
Zea
M
O
R
E
A
Salmineo
Perus
Sidra
Zeguinzo
Trapano
Tegea
Tovisa
Chaon mons
Siveri
Meusse
Gaidonisi
C. Schilli
Methana
Chiarenza
Gardichi
Belveder
Argos
S. Vasili
Didymi
Mala
Pilis
Lavacracalid
Phare
Clitor
Palamida
Napoli vechio
Celenderis
Sidra
Faele
Iguano
Elis
Marathe
Napoli
Vicina
Aracona
Torneese
Belveder
Bicocha
Alone
Drobogbza
Ciutri
Golfo de Napoli
Spescie
Sette pozzi
Falconare
Antimilo
Alipbera
Neaspiti
Niro
Carthona
Rauch
Neocastro
Belemia
Verie
Pharaia
Guardichi
Pasimida
Larcadia
Molini
Auramio
Teastri
Castri de rotoma
Stella
Bella Pola
Milo
Siderocasto
Gargulia
Voudonia
Mosenica
Zornata
Misitra
Sidariso
Caramo
Annia
Artos
Maganico
Mategia
Colamata
Chioros
Selenisa
Batonia
S. Po le
Mantan
Malvosia
Navarino
Prodeno
Maganasa
Coron
Maganaca
Ormoas
C. Rapan
C. Sapo
C. Malio
Modon
Prestean
Colochina
Mania
Dragonero
Sapienza
S. Venetico
Capriera
Corigo
Milliaria Italica communia
Coloiero
C. Matapan
Petrus Kærius cælavit
10 20 30 40

Græcia ghevochten/ so beyde de steden machtich waren/ oock even doorluchtich met de Wetten van Lycurgus ende Solon. Lycurgus erfghenaem zijnde ghewoorden van zijn broeder Polidectes/ Coninck der Lacedemonien, ende machtich om het Coninckrijck voor hem selfs te aenveerden/ heeft nochtans aen Charilao, ghebooren naer den doot vanden overleden Coninck zijn Vader/ het rijck met groote ghetrouhept bewaert ende overghelevert / op dat alle menschen verstaen souden / hoe veel meer by goede luyden den handel vande Rechtvaerdichept / dan alle des Werelts rijckdommen gheacht waren. Daer en tusschen/ terwijl het Kint groot wordt/ en Licurgus voocht was/ so heeft hy aende Lacedemonienseren (so zy geen en hadden) wetten ghegheven/ niet minder vermaert door de Wetten selfs/ dan door zijn goet exempel: Want hy heeft geen ordonnantie van eenich dinck ghemaeckt/ dat in hem van te voren niet ghesien of geproeft was: het volck heeft hy tot onderdanichept aen haer Princen / ende de Princen tot rechtvaerdichept van haer heerschappye bevesticht. Hy prees alsins de soberhept/ meenende dat den arbeyt vant oorloch/ door de te voren gheplechde soberhept minder worde. Hy gheboot datmen niet soude coopen met gelt/ dan alles met manghelinge/ waer om waer: 'tghebruyck van Gout ende Sylver/ als een eeuwighe materie van schelmerye/ roeyden hy uyt/ 'tgouvernement vãde ghemeente heeft hy verdeylt ende gheordonneert. Den Coninghen gaf hy macht van Oorloch; Den Magistraten de vonnissen ende jaerlijcksche successien/ den Raet bewaringe van Wetten; de ghemeente macht om den Raet ende Magistraten te verkiesen. Alle het landt heeft hy onder de ghemeente/ yder even veel/ verdeylt / so dan de ghelijcke Rijckdom niet mocht toelaten / dat den eene boven den ander ware/ so hielden oock de Borghers haer maeltyden int openbaer/ dat macht dan niemandt zijn leckernye ofte gulsichept bedaecken of bedecken. De Jonghmans mochten maer een cleet int jaer hebben/ noch mocht d'eene niet cierlijcker dan d'andere wesen/ noch oock costelijcker maeltyden houden/ op dat de naevolginghe gheen wulpschept baerde/ hy wilde datmen de Jonghers/ die nu begosten aen te comen/ niet naer de vierschare/ maer nae het Landt stuurde / dat zy daer d'eerste jaren niet in ydelhept/ maer in arbeyt ende wercken overbrachten/

brachten / dat zy niet om des slaeps wil onder't hooft leyden / om beter te rusten / sonder pap leefden/ende niet eerder binnen der stadt quamen/dan als zy nu mans waren ghewordẽ. Hy beval dat de jonghe Dochteren sonder huwelijcks goet souden hylicken / soo de vrouwen dan ghenomen worden/ niet om 'tgoet / ende de mans beter haer huwelijck wilden bestieren / niet weder ghehouden door eenighe tomen vant goet haerdre huijsvrouwen. De grootste eer ghe- schiede niet aende machtichste ofte rijckste/ maer aen d'outste: Ende voorwaer men vint gheen landt daer d'ouderdom meest gheert worde als tot Sparta. Aenghemerckt dat dese Wetten eñ ordonnancien met allen hert ende straf waren/ soo heeft hy ghevëijnst dat hy sulcks gheboot/ niet uyt zijn selfs / maer door het ingheven vanden Godt Apollo, soo verwan des Religions vreese/de bitterheyt der Statuten. Ten laetsten om dat zijn ordonnancien eeuwich ende durich souden zijn / soo beroept hy alle de ghemeente ende inwoonders van Lacedæmon, neemt haer een dieren eedt af / dat zy hen niet vervoorderen souden om yet in zijn wetten te veranderen/ voor zijn wedercomste: Hy wilde naer Delphe toetrecken/ende daer uyt Apollo vernemen / of oock noch yet daer by hoorde ghedaen te zijn/of yet afghenomen. Doch hy reijst naer Cretam, daer nam hy een eeuwich banissement aen / ende wilde datmen zijn beenderen inde Zee werpen soude / op dat die niet weder tot Lacedæmon ghebracht worden / ende dan de borghers haer souden ontslaghen houden van den eedt aen Lycurgo ghedaen. Met dese Wetten is Lacedæmon, dat anders oock Sparta gheheeten wordt/tot een uytghenomen fleur gecomen/daer oock lanck by ghestaen/tot dat/ de deucht verslapt zijnde / Lycurgi Wetten in onghebruijck quamẽ: doen ginck oock haer Republijcke tot niet; 'tfondament(de Wetten te weten)geslapt zijnde.

Aen Laconien is een Promontorium, Malea ghenaemt/dat streckt sich verde inde Zee/daer is een schrickelijcke ende vreeselijcke vaert/om de winden die aldaer jeghens den ander stryden. So zijn dan de Schippers ghedwonghen om langhe ende wyde coursen/by onwegen te nemẽ/ op dat zy alsoo de gramschap vande Zee/die jeghens dit Promontorium smijt ontwijcken. Om dit te remedieren/hebben sommighe Princen/als boven verhaelt is/d'engte willen doorbreken

maer te vergheefs. Het leÿt aen dese enghte/ die de Griecken Isthmum noemen/de vermaerde stadt Corinthus, 'thooft vande Achaia, het cieraet van Griecken/ tusschen de twee Zeen vanden Ionium ende Ægeum, als tot een vertooninge ghestelt. Dat placht een welvarende plaets te zÿn/maer is bÿde Romeynen berooft ende verdestrueert/ haer Rÿckdom oock in overvloet naer Italien ghesleÿpt/ so dan meest alle de huysen vande machtichste borgheren tot Roomen/ met huÿsraet ende andere fraeyicheyt/van Corinten ghecomen/verciert waren. In dese stadt was wel eertÿts een Tempel ter eeren vande Goddinne Venus, daer waren meer dan duysent ghemeene vrouwen / aen dese Goddinne gheconsacreert: die stonden tot het believen van een jeghelÿck/dat was dan tot Corinthen een groote wellust ghepleecht/ die heeft sonder twyfel de stadt verdorven. Aenden kant vanden Morea naert Zuyden leyt de stadt Modon, eertÿts Methone, die is van oude tyden vermaert/in onse tyde noch vernaemder ghewordden; daer heeft Philippus, Coninck van Macedonien/so hy dat belegerde/ zÿn eene ooch verloren/van een pÿl. Int jaer 1471.quam Mahumet, Keyser der Turcken/ende bespronghen den Morea, dan de Venetianen behielden de stadt Modon, die was seer sterck;doch is inden jaere 1500.verloren/ende by den Turckschen Keyser Bajaseth ghewonnen / ende daernae is by eenen Salviatus (ghelÿck Iovius verhaelt) dese stadt verrascht/ dan soo de Soldaten haer tot pilgeringhe gauen/ende op de victorie te vervolghen luttel acht namen / hebben de Turcken weder moet ghegrepen/ de Christenen weder uytghejaecht/ende de stadt is byden Turck ghebleven. Beneffens dese stede/ zÿn in Morea noch Argos, Epidairen, Trezene, Mesene, Mantinea, &c. die in alle historien om haer vernaemtheyt wel bekent zÿn/als daer veel dinghen gebeurt zÿn/ die hier te lanck souden vallen om te verhalen,

De Revieren die door Morea loopen/zÿn Planissa, Stella, Stomio, Alpheo, &c. Daer wordt by ghevoecht Styx, een helsche Reviere (gelÿck de fabulen der Poeeten houden) die heeft water/ dat by't ooch/of by de smaeck gheensins fenynich schÿnt / maer heeft nochtans een so dootelÿcken cracht/dat de luyden daer af drinckende verlemt ende beset / gheensins mogen gebruÿcken.

Het vene-

CEFALONIA
Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
P.o Guiscardo
Focchi
Leo
M. Liont
S. Nicolo
Paleocastro
Pianura
Coromus
Erisi
Dulichio. R.
Petilia destruta
Aterra
S. Georgius
Cefalonia
Il Borgo
S. Francesco
Pallichi
Castel vecchio
Saline
Argostoli Porto
Cutauo
Seche
Jolissi
C de S. Sidro
Vardiani
Trapano
La Biancha
Santa Maria

het beneficie vander nature/om tot eenighe lossinghe te gheraecken. Met dat water is Alexander, Coninck van Macedonien om hals ghecomen/ dat worden hem geschoncken van Iola, sone van Anti Pater, ende 'twas van sodanighe cracht / dat het noch in Coper / noch in Yser/ noch eenich aent werck mocht behouden worden/ dan alleen inden claeu van een Peert. Daerom ist moghelijck helsch water gheheeten/ om sodanighe vreemde crachten. Van dese Landen te spreken voorts beminde Leser/naer waerdichept; dat soude een bysonder boeck vallen / soo zijnder oock eenighe gheweest / die met de beschryvinghe van dese plaetsen alleen een onsterffelijcken naem ghehaelt hebben: daer can yemandt uyt nemen / dat tot verder verclaringhe is dienende.

Beschryvinghe van Cephalenia.

CEphalenia, schrijft Strabo, heeft vier Steden / van die zijn nu metter tijdt verandert ende verwystert. C. Antonius, Oom van M. Antonius, heeft oock een stadt in dit Eylandt ghebout/ naedemael hy naer zijn Borghemeesterschap / als ballingh in dit Eylandt ghevlucht was / dese heeft Cephaliniam heel weder opghebracht / ende als zijn eyghen goet in waer genomen. Dan heeft dat niet moghen volbrenghen/wederom gheroepen van zijn bannissement/ende 'thert daerom tot grooter dinghen hebbende. Sommighe willen van Cephalenia, Dulichium maecken/anderen Taphiam; oock Teleboas, daer Amphytruo soude teghens ghevochten hebben/ ende naer dat hy verwinder gebleven was de naem vant landt soude verandert hebben/dat Cephaleniam ghenoemt/naer eenen Cephalus, die met hem int leger ghecomen Capiteyn van dit Eylandt ghemaeckt was naer de victorie. De gheleghentheyt van Cepha-

Septentrio
S. Nicolo
Cureulidi
S. Maria de Piscopo
Spiaza
S. Helia
S. Quirico
Saline
Gaetani
ZANTE
Cº Lafinico
Volines
Plamati
Volinas
Ambello
Pº del Chieti
Occidens
Fedro
Zero Castelli
La Madonna
Oriens
Lambeti
Cº delle grotte
Pº de S. Nicolo
S. Giorgio
Lago
Pº Peloso
ZANTE Insula
Meridies

van Cephalenia ; of Cephalonia is inde Joniſche Zee aende Weſterſche zyde van Morea : het begrijpt int ronde CCC. ſtadien (elcke ſtadie hout hondert ende vijfentwintich ſchreden) daer in is een hooghen berch/ daer placht de tempel van Iupiter te zijn.

Beſchryvinghe van Zante.

ZAnte eertijts Zacinthus, leyt feſtich ſtadien van Cephalonia, ende is alſoo ghenaemt ſvan Zacintho, Sone van Dardanus , die aldaer gheregeert heeft/ het is een boſchachtich Eylandt / vol Beemden: daerom ſeyt Virgilius:

Int middel vande Zee, Zante vol boſſchen blijckt.

Het placht eertijts onder Vliſſes te hooren / ghelijck d'andere Eylanden daer ontrent / als Ithaca, Dulichium, &c. die worden by hem als Coninck gheregeert / ende zijn inden boecken Homeri bekent.

Septentrio
Namphio
Serpi
Stampalia
Tiresia
S. Erini
Gierra
Christiana
Zafrana
Deonia
Plana
Staguada
MARIS MEDI
Schiela
Cazucai
Malopotamo
Gangea
Diono
Dictamum
Retimo
S. Grego
Cataqmma
S. Nicolo
Cassio
C. Chefen
Di on
C. Salomone
Pondico
Epithisa
Cido nia
Suda
Lasa
Ostropoli
Candia
Gosa
Edolo
Crifocela
Panormo
Camera
Morena
Philopoli
Mobizopoli
Lulachi
C.S. Iuan
Cisamus
Indro
Lesandrina
Gimosa
Pantheo
Caco
Ciroe
Altemuri
Olo
Oriens
Pindaara
Mirina
Luci M.
Ida M.
Olerus
Phalaarna
Verapolo
Rhamnus
Sichino
Labyrinthus
Arcadia
Cortonese
Grotina
Macorio
Phestus
Calbce
Cera ton
Cortonese
Traba
Pentalo
Hermia pro.
Phoenix por.
Cabres
Metasia
Itase
Pegano
Pulchri portus
Christiana
Gaderoni
Grozo olim Claudia, ad quam D. Paulus appulit. Actorum 27
Milliaria Germanic.
5 10 15
TERRANEI PARS
CANDIA
Meridies

Candia eertijts Creta ghenaemt/ is een Eylandt inde Middellandtsche Zee/ van groote vermaertheyt/ om de hondert Steden die daer plachten in te zijn: het begrijpt inde langhte twee hondert ende seventich duysent schreden/ ende inde breete vijftich duysent. Den omneganck is van vijf hondert ende achtentachtich duysent passen/ het is eerst ghenaemt Cureta, vande volckeren Curetes, die aldaer woonden/ende met vercortinge Creta, ende op huyden Candia, door d'hooft-stadt die alsoo gheheeten wordt.

Metellus Creticus was d'eerste die dit Eylandt onder den macht der Romeynen brachte/ ende is daer nae langhen tijt onder de Keyseren van Constantinoplen gheweest. Doch is ghegheven aen Bonifacius van Montferrat, die heeft het vercocht voor een groote somme aende Venetianen int jaer 1144. Inde Stadt van Candie, is een Potestat van weghen der Venetianen/ die ordoneert daer dat van rechts weghen behoort. Daer is oock een Haven. Het zijn in Creta oude Steden/ Gortys, Cydon, Gnosus, Minois, een wooningh der Coninghen/ daer Minos neghen Jaeren met grooter rechtvaerdicheyt regneerde/ ende den berch Ida, die is insonderheyt vermaert/ende is seer hooch. Doch is al 't Eylandt vol met berghen ende valleyen/ daer zijn veel Basschen ende schoone Cypres-boomen/ die gheven over het gantsche Eylandt een seer goeden reuck. Strabo ende Plinius schrijven/ dat in Creta gheen schadelijck beest is/ gheen Serpent/ doch veel Geyten/ maer gheen Herten/ behalven int Landt ontrent Cydon. Het Eylandt heeft overvloet van goede Wijn; die wordt Malvoysie ghenaemt/ ende is over de heele Werelt wel bekent.

Inden eersten aenvanck waren d'Inwoonders van Creta bot ende flecht; Rhadamantus soon van Iuppiter brachtse eerstmael door zijn Wetten tot gheschickter zeden: Daer nae quam Minos, die verbeterde Rhadamantum noch. Ende seyt daerom Plato, dat de Lacedemoniers ende andere oude Steden van Griecken/ haer Wetten ende manieren van leven/ uyt Creta ghehaelt hebben. Men seyt dat het Aertrijck in Creta vruchtbaer is in weyden ende

ende Coren / so bringhet oock Suycker voorts.

In dit Eylandt is het Dool-hof ghewerst by Dædalo een Constenaer / in naervolginghe vanden Egyptischen dool-hof ghemaeckt. Georgius Alexander meent dat noch eenighe ruynen van dese plaets op huyden souden uytstaen. Het is een uytghehoolden berch (seyt hy) ende aen alle zyden hol / daer commen maer met eenen wech toe / die seer enghe is. Den Leydtsman verbaren ende kender des plaets / gaet voren / met een brandende Toortse / die wijst alsoo den dwalinghe diemen niet ontwarren kan. Dan Petrus Bellonius, een cloeck ondersoecker der oude wercken / ende die dit Eylandt in onse tyden niet leechlijcken heeft besichticht / seyt dat hier wel eer soude een Steen-plaets / daermen Steenen uyt haelde ghestaen hebben / ende gheen Dool-hof: hoewel byde ghemeenen man in Creta also ghenaemt; dat is niet verde vande waerheyt / so oock noch Plinius schrijft / dat by zynen tyden gheen blijck van eenighen Dool-hof ofte Labyrinthus was.

Bordonius ghetuycht / dat aent Noorden van Creta, onder d'aerde eenich hol is / met menschen handen uytghedolven / hebbende veertich Cubiten inde langhte / ende vier inde breete / ende dat woordt op huyden het Graf van Iuppiter ghenaemt / soo is daer noch zijn Epitaphium te sien.

D'inwoonders van Creta hadden wel eer den naem als de beste kenders vande Zee / ende waren constich int seylen / daer af comt noch een spreeckwoordt Cretenses Mare nesciunt, dat is de Cretensers kennen de Zee niet: dat woordt van eenighe gheseyt al gheckende die nochtans groote kennisse hebben van eenighe saecken. Hier beneffens straffen d'oude boecken der Cretenseren ydelheyt / bedroch / loghentael ende andere arge stucken. Daer af zijn dan de spreeckwoorden. Weest een Cretenser met de Cretenseren, Wt Creta ghenoemt, &c. Daerom zijnse oock in quaet gherucht by S. Paulum, die vermaent ooc vande Cretenseren. Dan ick vreese (seyt den ervaren Ortelius) dat sulcke spreeckwoorden niet alleen op de Cretenseren / maer oock op veel andere.

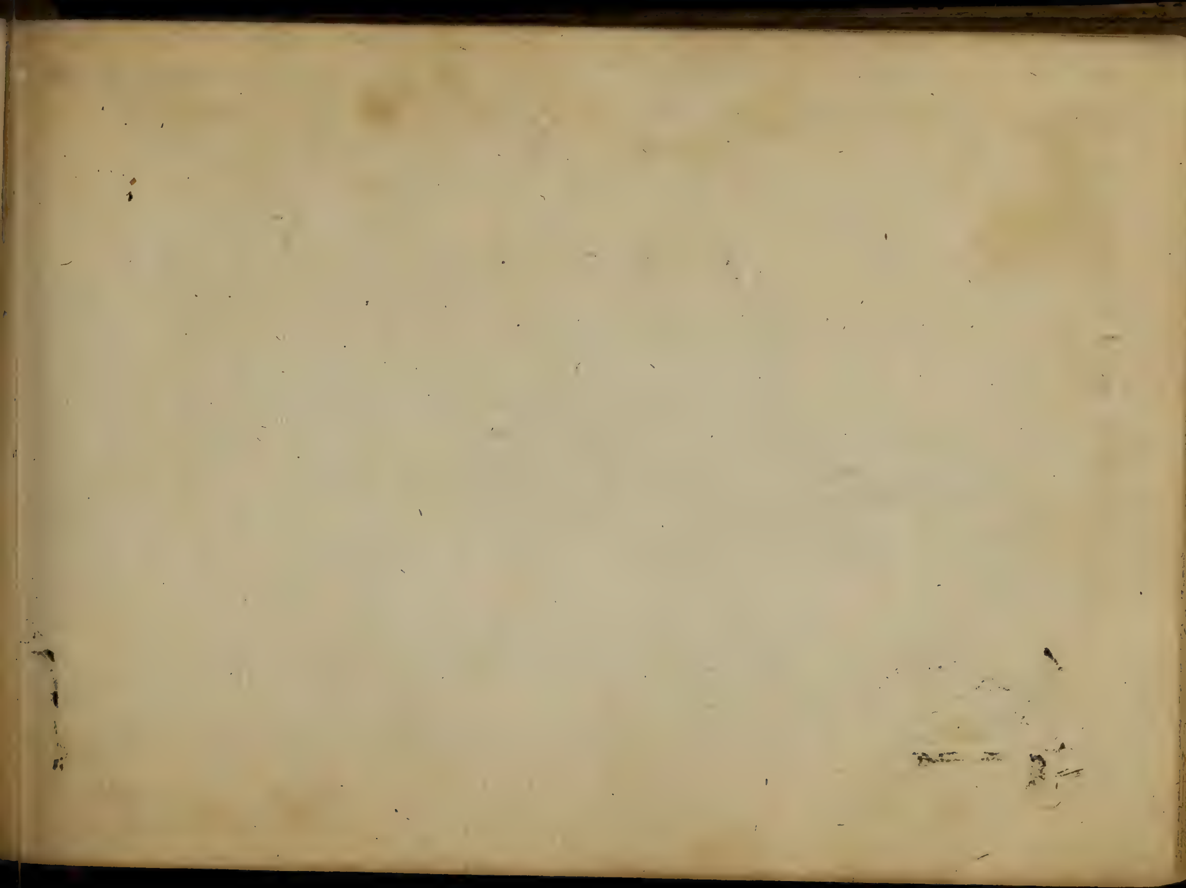
andere Natien (op dat ick niet en segghe alle) soude passen.

De hondert Steden die wel eer plachten in Creta te wesen / zijn nu tot drie ghecomen : namentlijck Candia, Canea ende Rhetimo; so kan alle dinck veranderen ende vergaen.

Men vint het Dictamum in gheen ander Landt / dan in Creta , dat is een cruijt daer de Geyten sich mede ghenesen / soo die ghequetst zijn vanden Jagher / met eenich pijl . Het wordt van Plinio beschreven inden xxv. boeck ende het viij. Capittel zijnder Historien. Daer vermaeckt oock Bertas af in zijn derde dach vander eerster weecke.

Maer ick en denck gheensins, dat de Werelt voorts bringt
In berch, heuvel, dal, een kruijt so sonderling
Als 't Dictamum, dat heelt op den Ida ghegheten
Vant Geytken niet alleen de zyde diep ghespleten
Door de Cretische pijl, maer haestelijck den schicht
Drijft weder, als tot wraeck, teghens den Iagher dicht.

Eynde des eersten Boeck.

AENDEN LESER.

NAe de beſchryvinghe van Europa quam ons aende bandt het tweede deel vande Werelt, dat was Aſia: dat verdient redelijcken, om des vernaemtheyts wille, een wyder beſchryvinghe: Om dat ſulcks deſen Boeck niet te grof maecken ſoude, ende daerom voor eenighen ongherijſtlijcker, ſo heeft ons goet ghedacht, met Aſiam een tweeden-deel van dit Caert-Threſoor te beginnen; dan mach yder naer zijn ghelieven, of twee ſtucken, of een maecken, ſo dan het bindtſel vallen kan. Wy beginnen Aſiam met het rijck der Turcken, hoe wel dat noch eenighe deelen van Europa ende Africa mede begrijpt, dan om dat het eerſt uyt Aſia overghecomen is, daer oock de meeſte macht heeft, ſoo hebben wy dat mede aen dit deel ghehecht. Daer in ſult ghy beminde Leſer, onſe ordre int goet nemen, eñ Vaert wel.

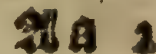
TURCICUM IMPERIUM

70 140 200

Scala Milliarium Germanicorum

Petrus Kaerius cælavit

SEPTENTRIO
Slavonia
Valachia
Danubius flu
Gazaria
Mare Magiore
Zabra
Georgiani
Mare de Bachu
Tartariae pars
Samarchand
Venetia
Constantinopoli
Ginopoli
Nicomedia
Trebisonda
Roma
Napoli
Thessalonica
Troia
Natolia
Carput
Actamar
Tauris
Sicilia
Alexandreta
Aleppo
Zuzug
Vran
Tigil flu
Messina
Morea
Candia
Cyprus
Damasco
Cadissa
Cas tri
Carenb
PERSIÆ PARS
Malta
Mare Mediterraneum
Ierusalem
Asichia
Gebi
Anana
Trepoli
Mesurata
Zuis
Fara
Doan
Mogdil
Cazales
Aclairo
Ctor
Caraz
Sinus Persicus
Alochestan
Barcha
Licuidia
Zanara
Sicabo
Conga
Egipto
Arabia Felix
Calare
Africæ pars
Cossir
Ianbut
Moy
Zibith
Farsi
Ziden
Tabla
Iguir
Doba
Hor
Cuova
Mare di Mecca
Suachem
Tasuff
Materqua
Santar
Cor
Asta
Zeber
Nilus fluvius
Croco
Zibit
Argel
Mare Indicum
Abissini
Cacana
Aden
Bebul
Zeila
Zocatara
MERIDIES

BESCHRIVINGHE VAN HET RIICK DER TVRCKEN.

MAtthijs van Michou in het Boeck van beyde Sarmatien / schrijft oock vande Turcken/verhaelt haer oorspronck/aenvanck/ ende voortganck. Nae dien dat de Tartaren (seyt hy) vanden Morghen-landen inder Gothen landen ghecomen zijn: d'welck zy dat Czahadienser landt noemen / doen was een Krijghsman des grooten Chams, Ottoman ghenoemt: een slecht onachtbaer mensch/ noch sterck ende mannelijck van lyve / die schepde hem vanden Tartaren met veertich Peerden / om sommigh onrechts wille / dat zijns bedunckens hem ghedaen was / ende hy nam dat gheberchte in/ int incomen van Cappadocia ende hy begonste aldaer te rooven / de wyle dat die plaetse so bequaem daer toe was: doen sloeghen veel oneerlijcke lichte luyden tot hem/ ende daer quamender haest veel tsamen. Doen bestonden zy openbaerlijck steden ende vlecken aen te vallen/ landen ende lieden hoochmoet te doene / nae haere wille/ende de wyle dat niemandt wederstant en dede/ so wan hy met zijn gheluckige ende dappere handt Cappadociam, Ponthum, Bithyniam, cleyn Asiam, Pamphiliam ende Ciliciam. Hy hadde oock zijn gheslacht ende hercomen vanden Turcken ende gheslacht der Othomanner: Want van middernacht brengdet hen alle boosheyt opder aerden. Maer dat die Turcken vanden Tartaren ghecomen zijn/ wijst uyt/ghelijcke seden ende manieren/spreken ende stryde/ want zy ryden ghelijck cort ende in eenderley cleedinghe / soo hebben zy oock een maniere van stryden met boghen ende pylen/met den Tartaren / hen is oock der Tartaren sprake aenghebooren / ende het is een seer cleyn onderschept tusschen eenen Tartaren ende eenen Turck inder

 spraecken/

spraecken/gelijck onder een Italianer ende eenen Hispanier/tusschen eenen Polen en̄ Behemer.
Nae die doot Othomanni, quam zijn sone Archanes de tweede Turcksche Coninck / die en was niet min stout ende eergierich dan zijn Vader/ so heeft hy dan het rijck grooter ghemaect. Daer nae quam de derde Coninck Amurates, Archanes sone/die selve werdt beroepen vanden Keyser van Trapezontio, als de Griecken om dat Rijck twistedeu / om hem te helpen / doen quam hy in Thraciam, door Hellespontum, ende hy verlenghde listelijck den crijch / tot dat de Griecken machteloos aen rijckdom ende sterckheyt worden / ende doē hem dochte tijt te zyne/ doen viel hyse aen/ende hy ghewan Thraciam, ende doen hy sterf/doen quam de vierde Coninc Pesaites, zijn Sone/die was grooter dinghen begerich/ende hy brachte Tessaliam, Phocidem, Bæotiam, ende Atticam onder hen: hy overlastede oock Bulgariam ende Illyricum met dagelijcken rennen ende rooven: Hy plonderde oock de voorsteden der treffelijcke stadt Constantinopel, ende hy belegerde die stadt / ende pynichdese alsso met hongher / dat die Keyser om hulpe in Italien ende Vranckrijck trecken moste. Maer God de Heere schickte dat Tenrir Cultu, die groote Cham der Tartaren/dien die Historien Tamerlanen noemen/door Asiam, ghelijck een blixem tooch/ende verwoestede alle dinghen / die ontmoette den Pesaite, ende verjaechde hem/ende doen hy hem vinck/ doen bandt hy hem met gulde ketenen/maer corts daer nae liet hy hem los/doen sterf hy corts daer na. Na dien regeerde de vijfde Coninck Alpinus genoemt/ teghens den selven tooch Keyser Sigismundt, Coninck tot Hungarien ende Behem / met een gheweldigen heyr/Ende doen het aen die slach quam/ doen vloot hy/ende quam naulijcks over den Danouwe daer van. De seste Coninck der Turcken Mahometh genoemt / die leyde groote schattingen oppe/ende hy vermeerderde zijn rijck/ met bernen ende rooven/ daerom als Mahometh sterf/doē regeerde zijn Sone Amurathes in zijn stede/die selve keerde om die heerlijcke stadt Thessalonicam: Hy overweldichde Epperen/ende Etholiam, die Tuballos, Illyricos, ende Hungaren destrueerde hy Losla den Coninck van Polen/ende Hungaren/ die int eerste wel gevochten hadden/ maer ten lesten doen Iohannes Hunyadt, midtsgaders den Vngaren upt de

strijt

strijt vlooet / doen verwan hy hem aende Varner Zee / ende hy herworchde hem met de zyner ellendelich/doen maeckte hem de victorie eenen hoogen moet/ ende hy ghewan Peloponnesum met ghewelt/ende hy roepde upr den gront upte die muren der Isthmi Corinthi, doen sterf hy/ ende hy verliet Machometh zynen sone/den achtsten Coninck.

De selve heeft Constantinopel, int jaer Christi / duysent/ vierhondert/drie en vijftich/met gewelt gewonnen/ op den lesten dach des Meys/na dien dat zy was vierenvijftich dagen beleghen gheweest: Het gaf hem oock oppe Pera, dat rijck stedeken/ als hy de Muren ghebroken hadde: Hy ghewan ooc Bulgariam ende Rasciam,aen die Danouwe ghelegen/met dat stercke weerachtighe slot Smpderouw/ daer upt heeft hy Dalmatiam ende Croatiam verwoestet: Hy is oock door de Stiermarck/ende Oostenrijck ghetoghen. So heeft hy oock Nigropont onder der Venetianen macht zijnde ghewonnen/hy heeft oock Caffam die stadt int Eylandt Taurica ghelegen die de Genevoysen besaten/midtsgaders 'tgheheel Eylandt ghewonnen / ende heeft de twee leste Vorsten des Slots Mankny,vande Gothen ghecomen/ met den sweerde gerecht. Hy starf op den eersten dach Meye / int jaer Christi 1481. ende hy wordt tot Constantinopel begraven.

Doen namen die Turcken zijn sone Baiasich tot eenen Keyser aen / dat verdroot Zeliab den jongheren sone ende vloot tot den Soudaen in Egypten/aldaer vergaderde hy een heyr / ende streedt ongheluckelijck teghen zijn broeder/ daer nae vloot hy tot Rhodes. Doen schickte hem die hooch-meester des Iohannes ordens in Vranckrijck/ ende hy wert daer na dē Paus Alexander overghelevert.

Maer doen Coninck Carel upt Vranckrijck door Roomen trock/om Apulien te gewinnen/ doen nam hy den Zeliab met sommighe conditien vanden Paus.

Noch so quam hy / om onderweghen / door vergift/ ofte andersins / 'twelckmen niet wel en weet. Biesith de nieuwe Coninck der Turcken ghewan Ciliam, ende die Witteborch in Moldauw,oock Modon,vander Venetianen macht / hy heeft oock dickwils teghens den Sophy

 ghestreden

ghestreden/Coninck van Persen,maer hy is den meesten deel altijt ondergheleghen. Doen hy nu out werdt doen nam zijn sone Selenberch dat rijck onder hem aen/die verworchde alle zyne broeders/ daerna dreychde hy den Christenen / principalijck Pannoniam ende onderstont zy te bestryden. Maer de almachtighe Godt verweckte den Sophy,der Perssen Coninck/ teghens hem/ende gaf dat hy nae sommighe stryden onderlach. Die drie leste Keysers hebben altijt tot Constantinopel ghewoont/ d'welck voortijts dat ander Rome ghenaemt werdt/ daerom hebbent die omligghende volcken/ghelijck die Slauen;Czarou Dom,dat is des Keysers huys / eñ Bisantz,of Constantinopel ghenoemt. Dit schrijft tot hier toe Michou.Dese Selembeg of Selim heeft het Rijck der Egyptische Soudaenen ghestoort/ ende Damascum, Hierusalem, ende gants Egypten onder zijn ghewelt ghebracht. Hy is ghestorven inden jaer 1519. Suleiman d'elfde Keyser/eenighe soon van Selim, heeft Rhodes int jaer 1522.inghenomen / Ludowijck Coninck tot Hungeren overwonnen in een slach/Belgradum,Budam,ende Strigonium ingheno men/jae heel Hungeren verwoest. Hy starf inde belegeringhe van Zigeth. Selim de tweede/ sone van Solymannus maeckte een achtjarighe vrede met Keyser Maximiliaen den anderen/ heeft den Venetianen Cypres ontoghen. Dese is meester van Thunes ende Gouletta ghewor den/hy starf int jaer 1575.Ammathes de tweede is naer Selim ghecomen aent rijck/ende heeft langh teghens den Persen ghestreden/oock teghens de Keyser Rodolphum inden weer geleyt/ hy heeft gheluck ende ongheluck beyde ghehadt / hy starf 1595.den 6 Ianuarij. Mahumet de derde vinck zijn rijck aen met verworginghe van 18.zyne Broeders; Hy heeft noch luttel ghedaen; sonder by wylen vande Christenen gheschoffiert/ende in zijn volck eñ steden gheschent.

So is dan onder 14.Keyseren/of naer de rekeningh van sommighe/ die Alapinum upt sluyten 13 een groot deel van Europa,een grooter van Africa,ende 'tgrootste van Asia ghecomen/ die hebben dat den Christenen schandelijcken ontoghen / ende door haer duystere sotte superstitien/als in een nevel betrocken/ ende stuuren dat nae haer wil ende lust.

Ick sal my inde beschryvinghe van het Turckische Rijck wat verbreeden/ raeckende de manieren

manieren ende doen der Inwoonderen/haer superstitie/etc. sonder eenighe sekere reghel/ die en can in dese dinghen niet ghehouden worden: 'tvermaeck ende instructie vanden Leser sal daer niet mede vermindert zijn.

De vermaerden Heere Augerius Busbequius, in zijn Reys boecxken/ schrijft / datter niet ellendigher is dan de kinderen der Turcksche Keyseren/ een uyt haer allen comt tot erffenisse vant Rijck: d'andere die ghedurende een ghewisse doot: Want de Turcken verdraghen geen Lievers des Rijcks/noch moghen die oock toelaten/om der Gianiseren wille. Soo dan yemandt vande Broeders te lyve waer/so konde de Keyser dese Soldaten niet stillen/die begeren dan giften sonder maet/ende soo die gheweygert worden / men hoort terstont 'tgheroep. De broeder moet lever, God wil ons den broeder behouden. Welcke woorden ghenoech uytgheven / hoe aen hem het Keyserrijck gheschiet wordt. Het is dan noodich aende Keyseren dat zy den Croone aennemen met handen/door 't bloet van haer naeste bloedt / te weten de broeders besmet / aenvanghen.

De Gjaniseri, daermen so veel af hoort/ (verhaelt de voorsz. Busbequius) zijn xxij. duysent sterck/als haer ghetal vol is/ die zijn verspreyt overt gantsche Rijck/ om de steden te bewaren/ oock om de Christenen ende Joden daer noch woonachtich / teghens den overlast ende schamperheyt te beschermen; so is qualijck eenich dorp/stadt of plaets / daer andersins eenich volck woont; of men vint daer Gjanisers, vier oft vijf/tot defensie der Christenen ende Joden.

Tot Buda, opt Casteel / daer is stadelijck 't Garnisoen vande Gjaniseren, zy ghebruycken langhe cleederen/die hanghen tot aen de knoussselen: dese Gjanitseren quamen twee ende twee by my/(seyt Busbequius) wanneer zy inde salet waren ghecomen / zy groetende my met thooft nederwaerts gheboghen/dan quamen veerdich aen/ende raeckten my 'tcleet of de hant / recht of zy dien cussen wilden/ staecken oock my toe eenich meyken van Jacinthen/of Narcissen ghemaeckt. Keerden met ghelijcke veerdicheyt weder naer de deure / sonder nochtans den rugh te toonen/ dat soude nae hare leeringhen onbeleeftheyt in hebben / daer bleven zy dan staen / met

grooter gheschicktheyt/ hebbende d'ooghen op d'aerde / ende d'handen voor haer boesem / dat ghelijcken dan beter eenighe Monicken/ dan Krijghsluyden/so zy dan wat gelts(dat was haer intentie)ontfinghen/zy neyghden weder met den hoofde / danckten met luyder stemme/ wenschende veel goets ende gheluckx/ende ginghen alsoo wech. Voorwaer hadt het my niet gheseyt gheweest/dat die luyden Gjaniseren waren ick soude schier ghelooft hebben : het waren eenige Turcksche Monicken gheweest/of Broeders van eenich Collegie / ende nochtans zijn dit dese Gjaniseri,die so grooten vreese mede bringhen werwaerts zy comen.

De Wijn te drincken is byde Turcken voor grooter misdaet ghereкent / ende byſonder in oude luyden ; de jonghe mannen die misdoen daer inne met meerder hoop van ghenade ende compassie. So zy nu meenen/dat zy naer dit leven effen wel lyden sullen / wes zy veel of luttel drincken;wanneer zy eens de Wijn gheproeft hebben / zy drincken dan voorts/ende peynsen dat de straf nu verdient zijnde / zy te vryer moghen voorts gaen/ soo achten zy den drenckenschap voor winst. Ick hebbe ghesien (schrijft de voornoemde Augerius)tot Constantinoplen een out man/die als hy den beker inde handt nam om te drincken/riep met luyder stemme/ ende groot ghekrijsch: so wy de vrinden vraechden waerom hy sulcks dede/die antwoorden: Hy wilde met sulcken gheroep / zijn Siel vermaent hebben/ dat die in eenighen hoeck ginck vant lichaem/ of gantschelijck uytvoer/op dat zy niet en worde besmet met sulcke sonde ende dranck.

Het zijn in sommighe plaetsen in Turckyen eenighe Gasthuysen / die zijn wel ghetimmert/ daer logeren oock de Bassæ ende Singiacci,als zy reysen. Niemandt wordt uyt disen huyse ghesloten/Jode oft Christen/arm oft rijck/die moghen daer drie daghen herberghen/ daer nae soo moeten zy ander logijs soecken. Busbequius verhaelt: Ick sach in dese Gasthuysen eenighe papierkens/die waren inde scheuren vande muren alsins ghesteken/ick vraechde van mijn Turcken/wat daer in was/maer vernam dat die niet en hielden/doen worde ick lustigher om te vernemen/door wat reden die aldaer bewaert worden/want ick hadde dat op ander plaetsen meer ghesien. De Turcken antwoorden my niet/noch wilden my de saeck ontdecken / zy schaemden

hen moghe-

hen moghelijck yet te segghen / dat ick gheen gheloof soude gheven / of 'twas moghelijck haer sin niet/sulcken mysterie aen eē waerlijck mensch t'openbarē. Naer der hant/uyt eenige/daer ic meerder kennisse mede creech/ heb ic verstaen hoe de Turcken groote eer aent Pampier bewysen/om dat Gods name daer in gheschreven wordt / zy laten daeromme gheen snipperkens of stucxkens op der aerden ligghen/ende so zy eenighe vinden/ die nemen zy op/ende steken die in eenige scheur of gat/op dat die niet onder de voeten slingerē/ dat en is by avontuur niet so seer te mispryſen/maer hoort voorts. Inden lesten tyden vant laetste oordeel/als Machomet, zijn naervolghers uyt die plaetsen/daer zy om haer voorleden misdaet gheyynicht worden / inden Hemel roepen sal/om haer deelachtich te maecken vande eeuwighe salicheyt/so en sal gheen anderen wech zijn/dan over een gloeyende ende brandēde ysere rooster/daer moeten zy met bloote voeten over gaen/denckt met wat pijn/ende stelt u selfs voor oogen/ een Haen die over de heete colen huppelt: siet hier dan wat wonders/al het papier dat zy dan so vande voetē bevrijt hebbē dat sal onverdachtelijcken by comen/ ende onder haer voeten sich voeghen / dat wil dan den brant van sulcken gloeyende rooster minder maecken/ende haer overganck niet soo scadelijck. Wie oock onder de Turcken jae onbedachtelijcken opden Alcoraen, dat is haer Bibel gaet sitten/die valt in een groote boete/den Christenen ist op lijf straf / so en laten zy oock geen bladers van Roosen op der aerden ligghen / om dat zy houden den Roose uyt het sweet van Mahomet ghecomen te zijn/effen ghelijck d'oude fabulen/ die uyt het bloet van Venus trocken.

Dit zy hier mede ghenoech vande Turckische beuselinghen. Dan terwijl wy vander Turcken rijck spreken/so salt niet t'onpasse comen / dat wy oock wat vande stadt Constantinopel verhalen/daer der Turcken Keyser sich hout. Van dese stadt schrijft Mathijs van Michou,

Constantinopel is dryeantich/ ende het leyt met twee zyden aende Zee / maer met de derde siet zy op het velt/int ronde heeft zy achthien Italiaensche mylen / ende en heeft gheen groote huysen. Daer voecht dan by Busbequius voorsz. dat so veel de gheleghentheyt van Constantinopel aengaet/ niet lustigher mach zijn int aensien / noch ghenoechlijcker tot den handel / ofte ghebruyck;

ghebruyck;de nettichept der huysen dien soudemen te vergheefs soecken; Want de Turckē zijn dier niet ghewoon/oock zijn de straten enger / die sluyten alle lustichept buyten. Certeyn het schijnt dat de plaets daer Constantinopel op leyt/vande natuur uytghekipt is / door een heerlijcke ende triumphale stadt/die lept dan in Europa, heeft Asiam int ghesicht / Ægyptum ende Africam aende rechterhant / hoewel verder gheleghen / doch daermen door de lichtichept des baerts wel can heen comen;aēde slincker hant voorts den Pontum Euxinum, ende den Mæotidem, die zijn rondtsomme met verscheyde volckeren bewoont / ende worden met veel Revieren beversecht so dat genigh dingh in die landen opcomen kan / dat tot s'menschen ghebruyck streckt/ ende niet can lichtelijcken met schepen tot Constantinopel ghevoert worden:aen d'eene zyde vande stadt leyt de Zee Propontis, aen d'andere is een haven / de derde partye leyt aent landt/so schijnt het een Scier-eylandt te zijn. Wt het midden van Constantinopel/is een uytsicht op de Zee;ende den Slymijn van Asia, wit door de ghedurighe suee/ de Zee is vol alderley Visschen/die comen uyt den Mæotus Pontus,&c. inde Middelantsche Zee; of gaen weder nae den Pontum, ghelijck dan de natuur der Visschen draecht / in sodanighe menichte / dat die op wplen met handen ghevanghen worden. Het zijn noch eenighe antiquiteyten binnen Constantinopel/maer niet so veel alst wel reden gaf/om dat Constantinus, die in menichte uyt Romen sleypte naer Constantinopel:dat verhaelt dan eenige de geciteerde Busbequius: aen dien willen wy den Leser voorts senden.

Natolien

Natolien.

Septentrio
Milia. Germa
10 20 30
Meridies
NATO
LIA
Candia insula.
Ciprus. insula
Rodus
Scarpanto
Constantinopoli
Malatia
Ander nopoli
Mesember
Strumico
Sinopi
Castelle
Calpo
Amasia
Tabaton
Cangria
Nida
Rastia
Erma
Andres
Caraisar
Sobar
Suuas
Com
Turcal
Marust
Chiete
Felecchedin
Vardam
Aesar
Malati
Aleppo
Candelona
Bira
Talica
Presuin
Tripoli
Nessin
Baruti
Sait
Sum
Fama gusta
Papho
C.S. Piphani
Merougu
Cormachite
Cantara
Satalia
Antiochia
Cogna
Bogas
Adena
Laiazzo
Venacha
Sepheto
Araşar
Gazzo
Magnesia
Culla
Bardachi
Lauro
Magla
Smirne
Figena
Melaxo
Lango
Nicaria
Samo
Troia
Tenedo
Lambro
C.S. Maria
Metelin
Pertal
Azili
Cunla
Sari
Curco
Coni
Ombrio
Auarzuan
Christ tonda
Giro
Nigdisa

NAtolien (alſo noemen op huyden de Turcken het cleyn Asiam,) begrijpt Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, Pōtum, Lydiam, Cariam, Paphlagoniam, Lyciam, Magnesiam, Cappadociam, ende Comagenam, dat waren wel eer ſchoone Provincien / die oock ſom byſondere Coninghen hadden / ende veel vernaemde ſteden / oock een byſonder Keyſerrijck van Trebizonde, daer is Nicomedia, een oude ende doorluchtighe ſtadt / die doch nu niet verhalens weert heeft / dan eenighe oude vervallen ruynen / daer is Nicæa, daert Concilium / ſo ſeer bekent over de Werelt / ghehouden is: dat meynt dan Busbequius, dat hy inde ſelfde ſael gheruſt ſoude hebben / doen hy Ambaſſadeur aen Solymannum gheſonden was / daer het Concilium ghehouden is / daer is Ancyra, Amasia, de hooftſtadt van Capadocia, 'tvaderlandt oock vanden ervaren Werelt ſchryver Strabo. So zijn dā noch meer andere plaetſen / die de Caerte vertoōt / ende met haer naem ghenoch doorluchtich zijn.

In Natolien zijn die Geyten / die het hayr ofte vacht hebben / daermē het Camelot af maect / het hayr is ſeer fijn / ende blinckt wonderlijcken / hanghende tot der aerden / dat en ſcheren dan de Herders niet / maer kemmen dat / ende het wijckt niet veel in ſchoonicheyt aen de Zyde. De Geyten worden dickmael inde revieren ghewaſſchen / hebben voor haer voedtſel eenich cleyn drooch gras / dat maeckt dan fyne Wolle / want ſo die Geyten in ander Landen ghevoert worden / de Wolle blijft ſo fijn niet / dan verandert ooc met het voeder / ende veranderen deſe beeſten alſo / dat die qualijck bekent worden. Het voeren de vrouwen van deſer Contreye den draet van deſe Wolle naer Ancipram, daer wordt de gheverruwt / ende ghewevé / oock met opgheſtort water door cracht vande perſſe / tot die ſtroomkens ghebracht / daerment mede ſiet. Het beſte wordt ghehouden / dat het breetſte ghewatert is / het ander dat minder heeft / dat wordt oock van minder prijs ghehouden / hoe wel het van een ſtof ende ſlach is. D'oude luyden in Turckyen / draghen gaerne Camelotte kleederen / ende Solymannus placht hem daer in te laten vinden / dat is dan groen van verruw / 'twelck by onſe manierē ſchamerich is voor een oudt man.

Het zijn oock in deſe plaetſen veel Schapen / die een ſteert van ongheloofflijcke groote nae ſleppen,

sleppen/dees is aende sommighe vier ofte vijf / jae acht ende neghen pont swaer / dat meer is/ dese steert wordt aen eenighe oude Schapen met den tijt so groot/ dat die eenige verderkens op twee rollen gheleyt/ van doen hebben / om haren steert daer op te rusten / dat sleppen van dese beesten 'tgheen zy niet draghen moghen.

Hier beneffens is een beest in dit ghewest/ dat noemtmen Hyenam, dat comt inden graven/ ende treckt de doode lichamen uyt/die brenght het in zijn hol / daer leyt dan een grooten hoop van beenderen om. Dit beest is wat cleijnder dan een wolf/ maer niet corter ; 'theeft een vel als een Wolf/maer het hayr wat straffer/ende met swerte stippen verscheyden/ 'thooft is dicht aen het rugghe been/sonder eenighe middel/om dat om te draeyen / het keert sich dan heel om / alst van achteren sien wil/'theeft een doorgaende been voor de tanden;de Turcken houden:dit beest hadde cracht in amoureus heyden/ dat meenden oock d'ouders . De Turcken segghen voorts/ de Hyena,dien zy Zirtlan noemen/verstaet der menschen tale / so wordt het dā op dese maniere bydē Jaghers ghevangen: Die gaen tot het hol/dat kanmen lichtelijck bespien/uyt den grooten hoop der beenderen/so gaet eene in met de coorde/ die is doch ghehouden aent eynt / by zijn medeghesellen/buyten het hol/hy roept niettemin Ioctur, Ioctur, Vcala, dat hy die niet en vint/ dat die daer niet en is. Doch de Hyena meenende dat hy onbekent is/ende van niemant gesien/ blijft stille staen;so langhe dat hem het been met de coorde vast ghemaeckt wordt/des de Jager noch al roept/dat den Hyena niet in het hol is / tot dat hy uyt het gat comt / dan roept hy met luyder stemme contrarie/segghende: Hy is daer binnen;dan meent het beest met grooter crachten te ontvlien/maer te vergheefs/de Jaghers houdent ende vanghent levendich of doot . Het is anders een fel beest/ende het can sich wel beschermen. D'inwoonders van Natolia , zijn bedriechlijcke luyden/doortrapt/ende worden daer over byde Turcken Ciacales ghenoemt . De Ciacales zijn beesten als Wolven/ grooter dan Vossen / cleijnder dan de Wolven int ghemeen zijn/doch ghelijck in eeten ende slocken/ die gaen met hoopen / zijn voor de menschen eñ groote beesten niet schadelijck/ende gaen meer te werck met diefte ende bedroch/ dan met ghewelt. By nacht

nacht comen dese beesten inde huysen ende Tenten / daer eten zy op al dat eetbaer is / ende by faute van andere spijs / sparen het Leer niet / als Leersen / Schoenen / Riemen / Scheyen ende ander dinck / so ghebreeckt haer gheen loosheyt / om de dieverye wel te pleghen / dan verraden haer selfs : want terwijl zy meest begaen zijn met de diefte / beghint dan yemandt uyt haeren hoop / dier buyten ghebleven is te cryten / zy doen dat dan alle ghelijck / qualijck indachtich op wat plaets zy zijn / dan worden dan de luyden ghewerckt / ende slaen op den bekenden dief. Voorts waren d'Asiatici (dat zijn de volckeren in dese Landen) met allen gheneghen tot wellust ende ghenuechten / haer monieren ende wesen waren bequamer voor Vrouwen als voor mans. Het is dan een spreeckwoordt byde oude Romeynen gheweest: 'tIs een Asiatischer, van yemandt / die zijn leven wat op den lust ende leckerheyt stelde. Nu ist met d'andere Provintien onder d'onghenadighe slavernye der Othomannen.

Beschryvinghe van Scio.

Scio is een Eylandt ghelegghen inden Mare Ægæum ; of Archipelago , dat was van ouds Chios ghEheeten / 'tis met boomen ende berghen alsins beslaghen ; oock met veel beecken begoten. De Malvoysie soude eerst uyt Scio ghebracht wesen in Candiam , naer het seggen van eenighe. Het Mastijck comt uyt dit Eylandt alleen / ende wordt over gantsch Kerstenrijck verspreyt / D'heerschappye was wel eer aende stadt Genua , dan Solymannus heeft die aen hem ghenomen / int jaer M. CCCCC. LXV. De Vrouwen van Scio , worden boven alle andere in schoonicheyt ende goede gratie ghepresen.

SCIO
Occidens
Po di Scio
Po di scio
Il Paßaggio
Cardamile Po
Cardamile
Calamoti
Ricouera
Pitio
Moncleto
P. Delfino
Belofano
P. Nao
Vichio
S. Angelo
S. Helena
SCIO
Mastico
La Coronata
Heluas
Perparca
S. Nicolo
Monasterio
Valißo
S. Giorgio
S. Anastasia
S. Elia
Catomerea
Amista
Golfo Litimene
Pigrino
Porto Amista
Oriens
Septentrio
Meridies

NAer de stadt Rodes, die int Eylandt ghelegghen is/heeft dat oock den naem ghekreghen/so het te voren Ophiusa, Stadia, &c. ghenoemt was. Het heeft dertich Duytsche mylen int ronde. Onder andere dinghen/die aldaer te sien waren hadt de Colossus Solis, (dat is het beelt vande Sonne/)eenen bysonderen naem/dat was ghemaeckt by Chares Lyndius, discipel van Lysippus, die was twaelf jaren daer met besich/ ende het coste wel drie hondert Talenten/ so was het werck oock 70. Cubyten hooch: dat heeft dan de stadt ende het Eylandt een grooten faem ghemaeckt/ so worden oock d'Inwoonders Colossenseren ghenaemt / aende welcken S. Paulus schryvende is. Ses en ÿftich jaren na dat dit beelt hadde ghemaeckt ghewe est/ ist met Aertbevinghe vervallen: Dat lach noch ter aerden/ by den tyden Plinij, met groote verwonderinghe van alle diet saghen. Het waren luttel luyden die den duym mochten omvademen/ soo waren de vingheren oock grooter dan eenighe beelden. Men sach groote holen ende gaten inde breucken vande leden/daer binnen waren eenighe groote steenen/ dien hadt het verstant van den Constenaer gheleyt/om het beelt int ghewicht te houden. In somma alle menschen hebben bekent/dat dese Colossus met recht te stellen was onder de miraeckelen des Werelts. Doen de Soudaen van Egypten/ Rodes in nam/hy liet werh draghen aen Coper van dit beelt/soo veel als neghen hondert Camelen voeren mochten/die quamen over landt tot Alexandrien.

Strabo schrijft / dat de Rhodienseren altoos groote macht ende ervarentheyt op Zee gehadt hebben/ende daer inne met grooter glorie altoos gheduert hebben. So ist oock een plaets gheweest daer de Ridders van S. Iehan haer langhen tijt / als in een vast bolwerck / teghens den aenstoot der Turcken ende Sarazynen ghehouden hebben. Des heeft oock Mahomet Keyser der Turcken tweemael met stercke belegheringhen de stadt aenghevochten ende benaut / dan is altoos met zijn groot verlies ende schande afgheslaghen/ tot een groot naem ende glorie der Johanniten. Dan ten laetsten by Solymannus is Rhodes inghenomen/ naer een gheschickte defensie/by den Ridderen teghens den Turck ghedaen/die waren achternae ghedwonghen om t'accorderen/ soo zy gheen ontset voor handen saghen/ om haer vande wreetheyt des Keysers

Solymanni

RHODI
Occidens
Carchi
Limona
Camira
Vasilicha
Pola
Polona
Sorini
Villa nova
Salo
Aganca
Cariania
Zalso
Gadura flu.
M. Artamita
Meridies
Septentrio
Tranquilla
Fiando
RHODI
M. Filerno
Triando
Lindo
Rusarcangeli farado
Porto di Rhodi
San Nicocolo
Molini
Petrus Kærius cælavit
Milliaria Italica
5
10
Oriens.

Solymanni te bedrijven/die heeft doch zijn accoordt wel onderhouden/ ende die Heeren laten gaen/ behouden lijf ende goet. Doen was meester vande Ridderen eenen Philippus Liladamus, die hadde niet vergeten dat tot beschermenisse van so wichtighen plaets dienstachtich was / maer is doch al te niet gegaen: terwijl de Christenen Princen met haer bysondere twisten geplaecht/ op het ghemeene welvaren niet mochten letten.

Beschryvinghe van Cypres.

CYpres is een vande grootste Eylanden inde Middelantsche Zee/dat is ghelegghen tusschen Ciliciam ende Syriam: 'tbegrijpt int ronde 1420.stadien; Van Cilicia leyt het 50.duysent schreden/so dat de Herten wel met hoopen swemmen uyt Cilicia in Cypres. Men meent dat dit Eylandt eertijts ghehecht is gheweest aen Syriam,'tvaste landt / ende door storm ofte onweder daer van ghetruckt. Het was wel eer een lustich ende bevallijck Eylandt/ daerom oock Macaria ghehceten; de Vrouwen waren hier bysonder playsant / ende hadde de Goddinne Venus in Cypres groot credit. Het meest meenen dat op huyden uyt dit Eylandt comt/ bestaet in Zyde/dat wordt in groote menichte tot Venetien gevoert; De Wijn valt daer oock seer goet/ die mach eenichsins ghelecken worden by de Cretische Malvoysie. Men schrijft oock tot lof van Cypres, datmen aldaer wel groote schepen can toerusten / sonder van buyten yet nootlijcks te halen/ want het heeft seer groote ende hooghe boomen/bequaem tot timmeragien/ oock Peck ende Vlas/om seylen ende coorden te maecken. Een berch Olympus genoemt leyt int midden vant Eylandt/daer spruyten twee Revieren Lycus ende Lazethus, d'eene loopt naert Oosten/ d'andere naert Noorden. Soo wast oock goet Sout in Cypres, dat treckmen uyt/als eenich slym. By de stadt Lymise,is eenich gheweest/dat is so vol met wormen ende andere uyt cruypende

dieren/

Milliaria Italica
10 20 30 40
Septentrio
Meridies
Oriens
CYPRUS
C. Cornachitiol Crõnium Prom.
Cornachiti
C. de Alesandretta
Alesandretta
Bota
Tempio
Diorio
Agios
Scilura
Nicosi tremit
Macaria
Aphrodisium
Stefani
Ceri nes olim Ceraunia
S. Pesfo
Polachitra
Carpasia
S. Andrea
Extrema
Corona
Scordili
Pendara
Crusicho
S. Elia
Marona
Meladra
Glano
Trapano
Statos
Omodos
Chatodri
Moravani
Menego
Lascara
Paria
Radito
Cliti
Agrino
Como dara
Costanzo
Famagusta olim Tamassus
S. Chaterina
Lesigera
C. de la griega olim Pedasium Prom.
Corni co
Macuda
Sirnalo
Arsos
Cunuclia
Tracori
Chiuidal
Nou
Colos
S. Mesi
Cormia
S. Nicolo
Prastio
C. delle gatte
C. Biancho Phurium Prom.
Armo
Chelonia
S. Acona
Phinica
Masota
Peraschirio
Coriti
S. Lazaro
Chides
Rulo

dieren/dat niemant aldaer woonen mach: Noch is daer een Clooster/daer houtmē een mensch-te van Catten/die loopen veel in ghetal te veldewaert/ ende verminderē dit quaet: Men roeptse weder tot het Clooster/by het gheclanck van de clocke.

Het zijn int Eylandt twee vernaemde steden: namentlijck Famagoste ende Nicosia, binnen Nicosia woonden de Coninghen van Cypres, ende binnen Famagoste hadden de Venetianen haer Gouverneur/ende Garnisoen teghens den Turck: die heeft dat nochtans betrachticht/ onder Selym Keyser/ ende den Venetianer ontdaen. Het zijn wel eer neghen Coninckrijcken in Cypres gheweest/maer die zijn achternae tot een ghecomen/ dat is by verscheyden Vorsten ge-regeert/ende somen meent/het zijn noch eenighe/ die haer gheslacht ende afcomst aende Coninghen van Cypres rekenen. 't Placht oock onder de Genevoysen te wesen/ Fransoysen eñ Grieken; dan is haer met veel veranderinghen mede ontoghen.

Beschryvinghe van't Heylighe Landt.

BVrcardus een Monick/ die het Heylighe Landt bespiet heeft / ende wel besichticht/ maeckte eenen bysonderen boeck van tghene hy aldaer ghedenckf waerdich ghesien hadde/ wy sullen hem volghen/ende upt zijn schriften voorts halen / dat tot den teghenwoordighe Caerte dienende is.

Dat landt datmen Heylich noemt / dat onder de twaelf gheslachten van Israel is ghedeylt worden/dat is nae den tijt vande Coninck Salomon in twee rijcken ghedeylt/ dat een heet dat rijck Iudæ,onder de selve waren twee gheslachten / Iuda ende Benjamin, dat ander heet dat Rijck Samarien,vander hooftstadt Samaria, die nu Sebaste heet / dat hadde die andere tien gheslachten: dese beyde rijcken / midtsgaders der Palestina waren een deel van Syria; ghelijck

Tuscia

PA LAES TINA.

10 20 30

Scala Milliarium Germanicorum.

Petrus Kærius cæla.

Tuscia of Lombardyen deelen zijn van Italia/ dan Syria wordt in veel deelen ghedeylt / ghelijck andere Landen: wy spreken nu maer vant Landt van Beloften, 't Heylighe landt, Palestina, &c. dat heeft so veelderhande namen verdient/ om des weerdicheyts willen. Dat is dan aende oude Patriarchen/ als een sonderlingh landt belooft gheweest / die hebben dat heylichlijcken bewoont/ daer hebben de Propheten/ haer Prophetien vercondicht / daer heeft Godts Sone aenghenomen een menschelijck lichaem/ ende met zijn doot/ oock lyden/ versoent het menschelijck gheslacht/ met den Hemelschen Vader/ daer hebben d'Apostelen den Heylighen Geest ontfanghen/ ende zijn oock van daer over de Werelt ghespreyt / om het rijcke Gods alsins te vercondighen. Het landt was in dien tyden uytermaten vruchtbaer / daer vloeyden Honich en Melck/ dat is nu anders/ ende is sulcks gantsch verkeert / om der sonden wille der Inwoonderen/ Godt heeft haer een Coperen hemel ghegheven / ende een Yseren aerde. Ick hebbe wel hooren segghen/ aen eenighe goede luyden/ die het Heylighe landt besichticht hadden/ in dese tyden/ die seyden; waert dat de Heylighe schrifture/ niet en vermaende met een ghetuygenisse/ dat niet te wraecken is/ vande vetticheyt Palestinæ; het soude niet te ghelooven zijn; aenghemerckt den tegenwoordigen staet. Doch Burcardus seyt/ dat het uytermaten veel Terruwen draecht: ende en behoeft geen grooten arbeyt int bouwen/ ende het geeft veel vruchten: soo heeft hy oock dickwils met zijn oogen aengesien / datmen alleenlijck met twee Ossen gheackert heeft. Dat velt behoeft oock gheen meesters / dan het is van hem selven so vet. Rosen/ Ruyten/ Venckel/ Savie: die cruyden wassen aen alle plaetsen des Landts ongheplant. Dat schrijft noch Burckardus teghens den ghemeenen roep.

De situatie vant Landt sal blijcken inde jeghenwoordighe Caerte / 't Landtschap is lanck maer niet so breet/ so comt dan de langte (als Munsterus schrijft) tot 40. Duytsche mylen. Men rekent de breedte vande Middelantsche Zee af/ tot den Iordaen, ende begrijpt 11. mylen. Ter tyden van Iesus Christus, was al het Landtschap ghedeylt in drie portien / namentlijck int Ioodsche landt, dat lach leeger/ in Samaria, dat lach int middel/ in Galileen, en dat was hooger.

De Reviere

De Revière Iordaen comt uyt eenighe fonteynen/onder den berch Libano, dat zijn daer af twee de principaelste Ior ende Dan, die maecken tsamē den name van Iordaen, so loopt die dan voorts/ door de Samachonitser Meyr/ eñ den Zee van Genezar, comt achternae inde doode Zee/ende daer uyt herstende wordt terstont vander aerden versinckt. De doode Zee heeft inder breedde vijf uren gaens / dat rekentmen vanden opganck tot den nederganck toe / die breedde/ maer die lenghte vanden Middach teghen Middernacht/ is vijf dachreysen lanck/ghelijck de Sarracenen segghen. Dese Zee/roket altijt/ende nevelt/ghelijck een helschen oven/daer af dat gantsche dal ('twelck eertijts om zijnder lusticheyt wille dat deurluchtich dal heet) een halve dachreyse verre gantsch onvruchtbaer ende onnut gewordē is/ also dat daer gantschelijck niet en wast/vijf mylen verre/dan alleenlijck byder stadt Iericho, aldaer die hoven vander fonteynen Elisei ghewatert worden. Op beyde zyden deser Zee staen dorre onvruchtbare bergen/dan alwaer den damp(die vander Zee opgaet)henen valt/daer verdorret alles gewasch/ghelijck oft eenen Rijm op ghevallen waere/ daer wordt ons dat strenge oordeel Godts voorghestelt / die noch op den dagh van heden die groote sonde der Sodomiter straft.

Men vindt inden dooden Zee eenich Lijm / dien vergadertmen op den gront / daer cleeftet aen malcanderen. De Lijm is hert ende goet inde medecynen/ende men cant met geene dingen weeck maecken/dan met het Mane bloedt der Vrouwen. Dit water wordt de doode Zee gheheeten/moghelijck om twee redenen/te weten. Dat daer in niet levendichs is/oock dat die met geene winden beweecht wordt. De Kemels ende Stieren dryven dan in dese Zee/oock menschen die niet swemmen connen/ende tot de middel toe daer inne gaen / die worden dan opghelicht. So ghy dan yet inwerpt met conste/dat leven heeft/het comt flux weder oppe. Een brandende Lampe sal daerom swemmē/doch so die uyt gaet/hy gaet dan ooc te gronde. Een schijn van d'oude lusticheyt deser contreyen / is noch aen eenige bloeyende ende vrucht-dragende boomen/die schynen seer playsant te zijn/ dan alsmen de vrucht aftreckt / soo is zy inwendich vol asschen.

Tusschen den bergh Engaddi ende de dooden Zee / staet den Sout-steen / daerinne Lots huysvrouwe verandert is gheworden/ dien hadde Bucardus gaerne ghesien / maer de Sarracenen dreven hem daer af/ende seyden dat het sorgelijck waere/om der Slanghen wille/ eñ ander ghedierten/ende ghewormte/ dat daer woont.

De stadt van Ierusalem, die een weerdighe stadt is onder de steden vande gantsche Werelt/ vander welcken heerlijcker dinghen ghesept zijn/vermaent ons oock/om daer wat af te schryven/als een hooft-stadt deses Landts. So leyt die dan in een berchachtich Landt/noch is dat velt daeromme goet ende vruchtbaer/uyt genomen dat tegen den opganck ende Iordaen leyt. De bergh Syon leyt aenden Middach ende den bergh Gyon aenden Nederganck. De stadt leyt oock noch daer die altijt ghelegen heeft / tegen der sommiger meyninge / dat zy nu soude staen op een ander plaetse; dan om der sterckten wille vander plaetsen en heeftmense niet connen versetten. Hy is wel wat grooter ghemaeckt / maer niet langer/dan zy en can aender zyden daer dat Slot ende den bergh Syon ligghen/ niet vermeerdert worden / dan den bergh gaet over de stadt/ende is doch binnen der stadt muren gesloten. Hy is oock wel soo wijt / datmen wel een Stadt daer op bouwen mochte/dan tegen opganck begint hy vander waterpoorte Sylohe, eñ maeckt seer een halven circkel/als hy hem door den Middagh tegen Nederganck streckt. Desen halven Circkel omgeeft een rouwe rootse/die cromte des halven Circkels/ heeft den ouden Coningen veel moeyten gecost/dan men mocht den Slote geen bequaem fondament maecken, tot datment gevult hadde.

De Tempel placht te staen op den bergh Moria, die was een weynich hooger dan de stadt. Maer die Romeynen hebben den bergh afgeworpen / ende hebben hem inder Beecke Cedron gheworpen/met al dat ghebouwte des Tempels/ende des voor-hoofs/ 'twelckmen op dese tijdt noch claerlijck siet. D'begrijp des Tempels is viercantich geweest/ ende heeft inder lengte eñ wijdte wat meer dan eenen bogenschote ghehadt / den Tempel die nu daer ghebout is/ hanght aen des stadts mueren schier/ so doch den ouden Tempel verde daer af ghestaen heeft.

Op huyden

Op huyden is binnen Ierusalem te sien / de kercke des Heylighen Graefs / die is rondt / ende heeft inder midden een ronde openinge / daer onder staet dat heyligh Graf / ongedeckt / onder den Hemel / die hole daer inne dat het Graf is / die is sommige voeten lanc / ende is uytwendich met Marber ghedeckt / maer inwendich noch bloot / ghelijck zy tot der tijt des lydens Christi was / den inganck van deser holen staet tegen Opganck / ende is seer cleyn: Ende so men daer in comt / so staet dat Graff op de rechte hant / aen der wande der holen tegē Middernacht / dat is van grauwen Marber ghemaeckt / ende heeft inder lengte acht voeten / gelijck die hole. Inder crochten is geen licht vanden Hemel / sonder zy wordt verlicht met Lampen / die bernen / ende is te mercken dat voor die hole des heyligen Grafs / is noch eē andere crocht / in gelijcker maten ende grooten / ende zijn van een gescheyden met een wandt. Inder selven climtmen ten eersten / daer nae door een deurken der middelder want commen tot den heylighen Grave / dese door was toe / doen die vrouwen ter tyden vande verryfenisse seyden / Wie wil ons den steen af wentelen vander deuren des Grafs.

Den bergh van Calvarien, daer die Heere is ghecruyst worden / die is hondert eñ acht voeten vanden Grave / eñ men gaet van dat plavepsel der Kercken aen die plaetse / daer dat Cruijs in die steen-rootse ghesteken is / op achtentwintich voeten hooge. Aen der selven steen-rootsen / sietmen noch hoe dat hy ghescheurt ende ghespleten is / daer Christus gheleden heeft. Van den scedelbergh / of Calvarie / op tien voeten verde / daer wijstmē een stuck vander Colomne of Pilaer / daer aen Christus ghegeesselt is worden / die selve is aldaer uyt den huyse Pilati gecomen. Niet verde van daer gaetmen achtenveertich trappē af / tot der plaetse daer Helena dat Cruijs Christi ghevonden heeft.

Vander groote deser stadt / schrijft Heer Jacob die Patriarch van Ierusalem, inden boeck dat hy vanden heyligen Lande ghemaeckt heeft. Dese stadt is dickwils genoemt / ende behoort ghenoemt te worden: want zy leyt aen allen haren deelen op eenen hoogen bergh / met eender stercker mure / ende is noch te enghe noch te wijdt / dan het is vander eenen mure tot den anderen

deren/ also verde als eenen boge schieten mach/ende heeft een Bolwerck tegē nederganck/ van quader steenen/die zijn alle met Loot ende Yser t'samen geclamt: dat is aen geen zyde der stadt voor een muer/ende heet den thoren David, ende is effen den selven/ die sommighe Anthonius thoren heetē. Die heeft den bergh Syon teghen Middach / daer op hem David een wooninghe hadde ghemaeckt. Aldaer is hy oock begraven dat heeft hy de stadt Davids genoemt.

Maer de berch Calvarie oft Scedelbergh/ daer die Heere op ghecruijst is worden / die was teghen Nederganck/buyten der stadt muren/maer Elius Hadrianus heeft zy weder gebouwē/ nae dien dat zy van Tito Vespasiano ghebroken waer/ende hy heeftse so veel wyder ghemaect/ dat hy den stadt der Cruycinghe/ende dat heyligh Graf ingheval heeft. Soo veel schrijft die Patriarch.

Naest de heerlijckheyt van Jerusalem sal d'ootmoedicheyt van Bethlehē plaetse met recht verdienen. Jae dat die oock hoort voort te gaen/ om de ghedenckweerdigheyt: dat ons Saligmaecker aldaer inder Crebben gheweent heeft.

Bethlehem, leyt dan op een langen smallen hoevel ende heeft eenen inganck teghen Nederganck/vanden hoevel her af. Aldaer is oock een Cisterne/ aender poorten / daer uyt David begeerde te drincken/als hy inder belegeringhe was. Aent eynde tegen opganck/onder een rootse die by der stadt-muren is/aldaer was nae de ghewoonte der plaetsen/ eenen stal/ die hadde een crubbe inder rootsen gehouwen / aldaer die Salighmaecker der Werelt Jesus Christus / als hy vander Maget Maria gheboren was worden/hen ghelevt wordt doen hy geen bequamere stadt inder herberghen mocht hebben. Aldaer is nu een costelijcke Capelle ghebout / die is met Marber gheplaveyt/ende met Marberen Pilaeren opghrecht. Also datmen op dese tijdt geen plaetse vindt die schoonder zy. By der kercken sietmen noch het teecken eens Cloosters/ daer in wijstmē den Pelgrims S. Hieronymus bedde/ende zijn begraeffenisse: Men wijst oock die stede daer die onschuldige onnoosele kinderkens ghedoot zijn worden.

De luyden die int Heyligh Landt woonen/zijn verscheyden/ēn uyt alle natien/daer woonen Christenen/

Moscovia
Ponti Eu:xini pars
Mare hircanum sive Caspium
Zagatai
Samarchand
Calba
Cotan
Poin
Lop
Chuche
Mugu
Coman
TARTARIAE PARS
Charas: san
Cax
Gerin
MEDIA sive Servan
Balsadi
Cheche
Gilan
Van
Rast
Taurus mons
Mosul
Babilon
FARSI sive PERSIA Circam
Sabl estan
Naugracot mons
Guzarate
INDIAE PARS
Indu olim Indus fl.
ARA BIA FE LIX
Sinus Persicus
Mare Indicum
Guadel
Mochestan
Astalaqua
Gua: del
Rachagi
Chindu
Masute
Cutana
Scala Leucarum
50 100 150
Petrus Kerius caelavit
PERSIA

Christenen/Sarracenē/Armenier/Georgianer/Nestorianer/Nubianer/Jabeaner/Chaldeer/Maroner/Mooren/Egyptenaers/Madianer/ende ander veel volcks. So zijnder noch alsins veel Christenen/die geven tribuyt ende leven op haer Religie. So hebben zy noch Bisschoppē/Priesters/Prelaten/etc. die haer inden Heyligen Lande ende Morghenlanden onthouden. Dit zy dan genoch vanden Heylighen Lande.

Beschryvinge van Perssen, of het landt vanden Sophy.

OVer veel Provincien ende Natien heerschapt op huyden de Coningh der Perssen, die leggen doch besloten met den Tiger, Reviere/den Mare Elcatif, den Indische Zee/ de Revieren Indus ende Chesel, ende den Mare de Bachu, daer hebben wel eertijts de Medi, Ponthi ende Persæ ghewoont/ met diversche contreyen / die hebben nu haer ouden naem verloren/ ende worden met nieuwe namen van M. Pauwels de Venedischen Raets-heere / eñ Hapthon van Armenie beschreven.

Het eerste begin vant Rijck der Coninghen/ die op huyden regeren/is uyt den yver des Religions gecomen: want inden jaere M. C C C. L X I X. was een Heere onder de Persen woōachtich/ inde stadt Ardenelim, Sophi ghenaemt/ dees heeft eerst zijn opinie vande Mahometische verre versprept/ende vande Turcken afghewekeu. Hem is gevolght zijn sone Guines, die liet achter Secaldor; een sone / die heeft beginnen op zijn ghebueren te oorloghen/ende landt aen landt te conquesteren. So zijn dan de Persianen gesworen vyanden vande Turcken / ter oorsaeck vande Mahumetische opinie/ zy volgē verscheyde uytleggers ofte Doctorē vande Wet/ des godloosen Propheets/ende worden de Turcken Ketters genoemt vande Perssen/ofte Sophianen; oock wederom de Sophianen vande Turcken.

Paulus

Paulus Iovius in zijn Historien int xiiij. boeck schrijft vande Rijcken vanden Sophy aldus. Onder de Provincien vant Sophiaensche Rijck/ verdient d'opperste vermaertheyt/ het groot Armenien/doorluchtich met de Coninclijcke stadt Taruisium, die is/ by Ptolemæo van outs Terva genaemt; of ghelijck aen sommige Hebreen / die der landen ende spraecken cundich zijn Susa, in oude tyden seer vernaemt. Dese stadt leyt vande Caspische Zee / ende de stadt Bachu vijf dagh-reysen/ende van Artaxata, op huyden Cochim gheheeten/en de Calderaniische veldē/ ontrent tachtich duysent schreden. Van daer naer den Middagh volcht Sulthania, dat toont wonderlijcke overblijfselen van eē groote stadt/nu ghedestrueert / so dan de templen der Mahometanen noch ongeschent zijn/ die zijn heerlijck gebout/eñ by Tamerlane, Keyser der Turcken/ die alles dat hem gemoetede verdorf/door des Religions tucht/ in haer gantschept ghelaten. Het is te strooven dat dese plaets upt de ruynē vande Tigranocerta opgetimmert is. Van Sulthania tusschen den Middagh ende ondergantk voor yemandt die naer Persiden reijst zijn inde wegh de steden Comum, Cassanum ende Hiesdum, aende cooplupden door den handel van Zyde wel bekent. So streckt dan dit Landt tot de Coninclijcke stadt Scyras, diē houden sommighe niet onbillijck Cyripolim van oudts geweest te zijn. Dat is een vermaerde winckel door alle de morgen landen van heerlijcke wapenen / soo en leijt niet verde van dese plaets het hooft des landts Carmaniæ, Chirmanim geheeten; om dat aldaer het Stael sonder ghelijck tot sweerden ende scherpten vande lancien getempert wordt seer geprefen/dat coopen de Turcken/jae met een ongelooflijcke prijs. De cracht van dat Yser is so groot dat met eenen slach de helmen van onse Soldaten doorgesmeten worden/tscherp daerom niet ghesch adicht zijnde/ eñ met 't yser vande Lancien een gantsch Corselet door gherent wordt.

D'oude naem van Carmania, is nu verandert in Narsinga. Het derde Landtschap is Assyria, daer inne is de Coninckliicke stadt Bagadat, eertijts Babylon, wel bekēt door de fondaterſſe Semiramis, de hangende hoven van die Coninginne / ende d'altevroeghe doot van Alexander Magnus. Van Babylon wordt de revière Euphrates met schepen bevaren tot Balseram een

heerlijcke

heerlijcke Coopstadt/vant Eylandt Teredon, dat de twee-hoornige reviere maeckt. Van Balsera comen de coopluyden door den Mare Elcatiff inden tijt van drie dagē met een sachte wint tot Ormus. Mesopotamia naer het Westen ghelegen/ ende aen Assyria toe gheschreven/ wordt met den Euphrates ende Tigris revieren/ daert ooc den naē af draecht/ ende den bergh Tauro besloten. Aenden Oever vanden Euphrat leyt Birtha, dat heeft noch zijn oude naem/ daer kanmen oock over de reviere comen. Voorts de rijcken die naer den opryfende Son leggen / van Media, ende Parthia, beslaen aent Westen den Caspische Zee/of Mare de Bachu, met cromme stranden. Die Zee heeft geen blijckelijcke uytgangen/ dan wordt gelijck het schijnt opgeslorpt/ door heymelijcke gaten vande natuer/oft andere cuylen. Dat is doch te verwonderē/ hoe sulcken water met soo veel Revieren die daer inne storten niet vermeerdert wordt/noch nimmermeer versoet / de soutichheyt eenichsins vermindert zijnde; Het zijn vermaerde havenen aende canten van Media, aende stadt Bachu, daer de Zee den naem af draecht/ende dē stadt Derbent. De Persianer gebruijcken noch desen Zee niet met eenige schepen/maer met cleyne schuytkēs/ houden haer dicht aenden kant/zy en zijn so stout niet om haer int dieptste vant water te begeven/om haer onverstant op den vaert ende Zee. Aende Medos volghen de Parthi, daer leyt een Coninckelijcke stadt Spaha ghenaemt: Dat is een groote stadt ende vol met weerachtich volck/ oock vintmen aldaer menichte van Zijdtwerck. Den Parthos, d'uyterste natie vant rijck der Sophy, volghen de Hyrcani, oock d'Inwoonders vant Landtschap Corapana, te weten Arriani, Margiani, Aracosy, Bactriani, die worden op huyden met eenen naem Zagatai gheheeten/ dat zijn oude vyanden der Persianeren / ende zijn met coleuren van dien verscheyden: Want de Sophy draecht een rooden top / ēn de Zagataianer een groenen. Aen dese landen stooten de Tartari, die sullen wy bysonder beschryvende ēn is dit metten cortsten het begrijp vande Persische dominatie; dat is uyt Iovio ghetrocken/ soo veel tot verclaringe vande tegenwoordighe Caerte is dienende. Den selfden Iovius verhaelt oock een vergelijckinge tusschen de Crijghsluyden van Persia ende Turcken/daer willen wy oock wat uyt oversetten.

Met heel

Met heel verschepde ende ongelijcken handel/dunct my dat de Persen oorlogh voeren/want die hoewel zy machtich in Ruyterye zijn/so en hebbẽ zy nochtans geen voetvolck/dat uyt oude ende versochte Krijghsluyden vergadert/ de sterckte aen hen legher mach gheven: dat weten de Turcken die hebben door haer geschickte Infanterie meniger ley victorie gecregen. Het is dan oock een groot achterdeel voor de Persianen/dat die geen bussen noch groote stucken geschuts veel ghebruycken/daerom is hen de Turck in eenige tyden te machtigh gheuallen. Certeyn de Ruyterie der Persianer is onwinlijck/ wel gewapent/ ende alsins den Peerden ende Man met ysere platen voorsien. De Turcken zijn licht/eñ qualijck ghedeckt/ met een half schilt/ die oock geensins de fortse vanden inryden den Persianer mach verdraghen/in steken met de Lancie eñ cracht van Peerden crancker. De Persianẽ nemen de Lancie int midden/ eñ sonder vreese van dat die schielijcken soude breken quetsen den ongewapenden Turck met gewisse wonden van boven af: Die breeckt ter contrarie leechlijck zijn Lancie teghens de wel ghewapende Peerden ofte Persen/also zy 'thout op de zyde ligghen/ende naer de Griecksche wyse in rennen. So zijn oock de schutters der Turcken niet wel te gelijcken met de Persische schutterye. So soudẽ dan de Persianen onwinnelijck zijn/waert dat het gewelt vant geschut de vromicheyt der krijghsluyden niet en verplette.

Het zijn driederley Soldaten by de Persen/ d'eerste soorte bestaet in eenighe ordinarise/die sekere soldye hebben/ eñ met s'Conings costen onderhouden worden/ die geeft haer op sekere tijt vant jaer wapenẽ peerden/cleedinge/tentẽ/proviande/etc. Dese zijn altoos int geselschap vãde Coninck/eñ als van zijnre gaerde/volgen hem in zijn tochten: De tweede staet in uytgeroepen Krijghsluyden/dese worden geciteert/wanneer eenigh oorlogh op staet/eñ zijn Heerẽ/Princen/ Gouverneurs/etc. die des Conings vassallẽ zijn/met staet by hem voorsien/dees comẽ willichlijck om haer Vorst te helpen. De derde soorte is van eenige helpers/die worden ghesonden by de Princen/die met de Persch verbonden zijn / eñ een gelijcken haet tegens den Turcken voeren: dat zijn noch meestendeel halve Christenen.

GHelijck in Europa een Sarmatia gelegen is / so heeft oock Asia eener: dat wordt tot onderscheydt Sarmatia Asiatica genaemt: daer woonen op huyden de Tartaren / die strecken hem verde / en zijn daerom qualijck te beschrijven / om haer menichfuldighe wooningen. Doch metten cortsten / het landt dat vande Oostersche Ocean, tusschen de Noorderschen Zee / ende de middachlijcke Landen / Sinam, het deel van India buyten den Gangen, de Riviere Chesel, de Caspische Zee / den Meotischen Zee tot de Moscoviteren naer het Westen met een wijdt ende woest begrijp hem streckt / dat wordt Tartaria ghenaemt / ende d'Inwoonders Tartari, dat zijn lieden gemeynlijck middelmatige persoonen / breedt van borste ende schouderen / met breede aensichte / strompe neusen van verruwen ongeschapen ende leelijck / starck van leven / die lichtelijck honger / hitte ende coude lyden moghen / ende die hen van jonckx op oeffenen te ryden en te schieten.

Sy vueren met hen al dat zy hebben / ende zy woonen met Wijfs ende Kinderen / oock met alle haer Vee op den velde / nu hier / morgen elders / zy en hebben geen steden / noch dorpen / noch huysen / inde Winter trecken zy aende Zee Caspium ghenoemt / op dat zy die coude wat moghen ontvlieden / want aldaer is de locht om de Zee wille ghetempereert.

In den Somer comē zy weder in haer Lant / haerer sommige / treckenē drie oft vier ackers lengde langhs henen / dat besayen zy met gersten / dat eten zy dan voor moes ende broot. Sy en hebben gheen Coren nach ander moes / maer zy hebben veel Schapen ende Runderen / eñ principalijck veel Peerden / ende Merryē / die zijn goet te ryden / ende tot de neringe. Sy verwonden ende steken die aderen vande Peerden / ende eten dat bloet met Gersten: Ende alleenlijck dat vleesch van Schapen / Koyen / ende Peerden eten zy gaerne / al waert oock noch rouw. Als hen een Peert af sterft van selfs / oft van eener sucht / oft kranckheyt / soo snyden zy hem die apostumatie uyt / ende zy eten dat vleesch met lust. Sy drincken water / melck ende bier / dat is van Gersten ghebrouwen. Sy drincken dat Melck / maer aldermeest Komitz, dat is suer Melck / want het stercket hen haer maghen / ende het is hen een purgerende medecyne.

In haer

TARTA RIA
Scala Milliarium Germanicorum
Septentrio
Mongol
Baida
Naiam
TARTARIA
Sunt autem Tartari homines Vagi, qui Catervatim in tentoriis habitant Civitates nullas habentes
Colmac
Bargu rum incola
Campestria quo Vocantur criti
In Regno Tenduc Reges Christiani ex posteritate Uncham regnabant an 1290
Mongul
Cassackia
Serpona
Sibior
Lepin
Rovore
Occidens
Oriens
Tartar fl.
Alchai Mons
Sindacui
Caracora
Ciangamor
Tenduc
TENDUC
Ung
Chinchilalos
Camul
TAN
Succuir
Egrigaia
Colla
CHI
Cambaluch
Tarsis
Emil
Campion
Karakithi
Lop
Sachion
GUTH
Samarchant
Cascar
Urgeme
Baccara
Acsu
Chucho
Singui
CATHAIA
Xunfien al Quinzai
Tay hiuan
Chinansu
NA
Siganfu
Caifanfu
Coman
Cose
Caidu
Meridies
PARTHIA
Mare de Sala
Chesel flu:
Turchesta
Nagaia
Welikitumen

In banketten ende by vremde gasten daer drincken zy Araka, dat is ghedistilleerde Melck/ dat maeckt eenen wonderlijcken haest droncken. Zy en stelen niet/ ende lyden oock gheenen dief onder hen/ maer vanden roof te leven dat is haer een lust / ende zy houdent voor een godlijck dinck. Daer en is geen handtwerck by hen/ noch geen gelt/ sonder zy gheven d'eene waere voor die andere. Maer den hoop der Zavolhenser Tartaren, heeft nu begost te nemen Asperlin; dat zijn silvere penningskens der Turcke. Die vergaderinge der Precopenser nemē nu Ducaten/ maer in die vergaderinge Nohaischa, daer geeftmen ware om ware: den buyten landeren/ ende vremden zijn zy ongetrou/ ende hinderlistich/ maer zy zijn onder malcanderen seer ghetrouw. Zy draghen ghemeynlijck cleederen van groven slechten laecken / die maecken zy van slechter Wollen; Oponce heet een mantel/ die is dick ende sonder naet / dien hebben zy gaerne om den reghen ende wint af te keeren/ daer toe is hy oock goet. Zy hebben een effen Landt/ sonder berghen / dat en heeft gheenen boom/ noch hout/ sonder alleenlijck weyde en gras: Zy en hebben gheenen ghesetten noch rechten wegh / noch schipvaerden / sonder zy rekenen haren wegh met dagh-reysen. Wt der Zavolenser landt / alsmen op dat aldersnelste rijdt vanden water Volha aen/ tot aen die Caspische Zee/ daer zijn dertich daghreyses tusschen: haerē eener rijt dagelijcks twintich groote duytsche mylen weeghs/ te voete en gaen zy niet/ wilde dieren vintmen veel by hen/ ghelijck Herten/ Dammen/ Gemschen ende Snack/ dat is een dier in die groote ghelijck een Schaep/ dat en vintmen nergēs elders/ eñ het heeft grauwe wolle/ twee cleyne hoorenkens/ het loopt snel/ ende het is seer goet om eten/ alsmen der Snacken een cudde in den weyden vint/ so rijt der Tartaren Keyser (die zy Cham noemen) met den zynen uyt/ ende hy omcinghelt dat gantsche velt/ aldaer zy hen in dat gras verborghen hebben/ eñ als zy dan beginnen met trommelen gheluyt te maecken/ so verschrickt de Snack/ ende loopt daer henen/ so ismen hen dan teghen/ ende jagen dat dier om en weder/ so lange/ tot dat het valt/ dan overvallent die Tartaren ende doodent.

Inder Tartaren landt is oock het sonderlingh mirakel/ vander nature te sien / dat hier nae volcht/

volckt / ghetrocken uyt de boecken van Sigismondt, Baroen in Herbesteyn. Hy seyt: Ontrent de Caspische zee / tusschen de Revieren van Wolga ende Iaick, woonen eenighe volckeren der Tartaren. In haer Landt wordt een wonderlycke sonderheyt ghevonden / ende schier onghelooflijck / waer af Demetrius Daniel, een man van grooten acht / ende geloofsweerdich onder alle de Moscoviteren / ons het verhael dat hier nae volght ghedaen heeft. Dat zijn Vader op een tijdt ghesonden was vanden grooten Hertogh van Moscovien / als Ambassadeur / aenden Coninck van Zavuolch, die inde landē boven verhaelt zijn heerschappye heeft: dat hy daer en tusschen ghesien hadde / ende ghemerckt onder andere veel dingen / seecker saet / als het saet van een Meloen / wel wat grooter ende ronder / maer andersins heel ghelijck. Van dit saet inder aerden ghesteken / comt een plant / die ghelijckt aen een Lam / ende wordt twee voeten oft daer ontrent hooghe / die wordt in des landts taele Bonaretz ghenaemt / dat is so veel als een cleyn Lam. So en ist noch sonder oorsaecke niet / dat dese plant sodanigē naem heeft / want het heeft een hooft / ooghen / ooren / ende andere deelen / als een Lam / dat nieulijck ghelamt is: Het heeft oock een seer dun velleken / dat ghebruycken van veel vant landt voor voeringhe onder haer mutsen. Veel luyden hebben my versekert / hoe zy sodanigen vel ghesien hadden. Hy seyde hier beneffens: dese Dier-plant / hadt bloet / ende gheen vleesch / maer inde plaetse vant vleesch / hadt het eenighe substantie / wel aen't vleesch ghelijckende van een Creeft / oock nagelen / die zijn niet van hooren / maer ghemaeckt van eenich hayr / of rauel van cruyt / ghelijckende met allen aen de ghespleten voeten van een levend' Lam. De wortel steeckt aenden navel / of int middel vanden buyck. Het verteert de cruyden / die hem ontrent wassen / ende leeft so langhe die duren / als hem die ontogen zijn / so drooght de wortel uyt. Het is eē seer soete plant / ende daerom vande Wolven seer begeert / oock van ander roofachtige ghediert. Dese Baroen / doet hier by. So veel my aengaet / hoewel ick voor fabel hiel al het gene dat van dese Bonaretz ghesept worde / dat nochtans verstaen hebbende uyt luyden van geloof / hebbe ick het so als boven beschreven. Ja oock te liever / om dat ic my bedacht / gehoort te hebben / van Wilhem Postel, een man die veel wiste /

dat hy verstaen hadde van eender genaemt/ Michel/ Dolmetsch vanden Turckschen Ambassadeur tot Venetien / ende die goet Arabisch sprack / dat hy ghesien hadde brenghen uyt de contreyen van Samarcand, een stadt in Tartarien ende andere landen die ontrent de Caspische Meyr zijn/ eenige seer subtyle vellekens/ van eenige plant/ die in dier landen wascht/ daer oock sommighe Mussulmans haer bonetten mede voeren/ ende oock op haer borst legghen. Hy seyde dese plant was Samarcandeos ghenaemt/ ende was een ziel-hebbende plant/ een waerachtich Zoophite. Van dese plant schrijft oock den Heere du Bartas in zijn tweeden Weecke / d'eerste dagh aldus.

Ghelijck de Bonarets, die by den Schyten spruyten
Voorts, uyt een seer cleijn saet, end' eeten door virtuyten
Het cruyt, hoewel in Neus, in ooghen, lichaem, mondt.
Zy zijn ghelijck een Lam, dat Natuur 't licht eerst jont,
't Souden oock Lammers zijn, so zy niet een verstaecken
Een wortel inde schoot van d'Aerde niet om laecken,
Aen hen navel ghehecht, die sterft dan partinent
Als het gras is verteert dat haer eerst wies ontrent.
O wonderlijcke cracht van Gods handen seer crachtich.
De plant heeft vleesch en bloet; de Wortel leven machtich.
De plant als in het rondt van selfs sich beroert,
Het dier heeft voeten, doch het sich daerom niet roert.
De plant is sonder telch, sonder bladers, en vruchten,
Het dier sonder liefde, ghesoort, of Venus tuchten.
De plant met tanden vroom het voeder rondtsom maeyt,
Voor den hongrigen buijck; Het Dier doch werdt ghesaeyt.

Het Coninckl ijck Palleys vanden grooten Cham, is binnen de stadt Cambalu, die stadt leyt aen een groot water/in dat Landschap Cathay, dat beteyckent van Cambalu, des Heeren stadt. Zy is int viercant gebout/ende zy is aen elcke zyde ses myle lanck; dat maecken tsamen int omgaen vierentwintich mylen; Elck van de vier zyden heeft drie vermaerde Poorten / dat maecken t'samen twaelf poorten int ronde. Aen elcker stadt poorte waecken duysent mannen. Buyten de stadt ligghen twaelf groote voorsteden / daer in vindtmen altijdt Coopliede n/ ende vreemde lieden. Het en is niet wel te segghen/hoe veel goets ende Coopmans waere/ dat daer inde stadt comt / want eener soude meynen / dat die gheheele Werelt daer ghenoech aen soude hebben. Men brenght oock daer hen costelijcke ghesteente/ ende Peerlen / Zyde/ ende alderley specerye n/ende daer gaet niet eenē dagh int jaer voorby/ datter niet duysent wagens met Zyde ghe laden daer hen comen / daer af maecken die handtwercks lieden veel schoone eñ costelijcke cleederen.

De groote Cham is dan een seer machtich Heer in Krijchs-volck ende andere Rijckdommen. Hy houdt grooten staet/menichte van dienaeren/ende toont sich eē groot Potentaet: zijn heerlijckheyt wordt by den Venedischen Raetsheere int by sonder ende op het breetste gheschreven/die heeft dan in Tartarien verkeert ende veel Landen doorsien.

Alle de schrijveren houden Indien aen het Oosten gheleghen voor d'edelste ende grootste Provincie met eenen naeme beschreven / Tartarien alleen uytghesondert. Het heeft zijn naeme vande riviere Indus, dat een limijt van Persia is / welcke riviere vande inwoonderen Diul of Hijnd genoemt wordt / maer vande volckeren Cambaiæ, Inder of Carecede. By Strabonem ende Plinium wordt Indien bepaelt met den Reviere Indus aen het Westen / met de berghen Tauri aen het Noorden/met den Eaischen Zee aent Oosten/ende met den Indische aent Zuyden. Dan op huyden is noch een groot deel landts over dẽ Reviere Indus onder dese Provincie begrepen.

De Reviere Ganges deelde opt Indien in twee Landtschappen / dan wordt nu ghetwyfelt onder de vermaerde schrijveren deses tijts/waer de Ganges soude gheweest hebben. Sommige meynen het is de Reviere Guenga, die inden Inham van Bengala vloeyt / andere meenen het is de Reviere Cantan, die aende Chineser comt. Soo wordt het eene deel van Indien dat na't Westen leyt ghenoemt India intra Gangem, ende inde heylighe Schrifture Euilath, nu by de Inwoonderen Indostan, ende het tweede deel meer naer het Oosten gheleghen India extra Gangem, ende inde heylighe Schrifture Seria, by d'Inwoonderen Macijn of Magijn, ghelijck Niger tuycht/ of als andere Mangi ende China.

Indien is een seer gesont ende schoon landt/ doch van getempertheyt verscheyden/ dan comt om de groote: want het is op sommighe plaetsen naer den Even-nacht warm/ op andere naer het Noorden couder. Het landt selfs door gelegentheyt/sachticheyt des lochts/ende vruchtbaerheyt/gaet alle andere deelen des Werelts te bovẽ: het draecht des jaers twee mael vruchten/ so en lijt daerom Indien gheensins het gewelt van den honger: of van d'Armoede. Waer doen de vette Reviere veel toe/ die met haer versche wateren het Landt/als in Ægypten, over vloepen. Het zijn doch eenighe Woestynen ende onvruchtbare plaetsen in India, die oock niet gheculti-neert worden/ dan zijn tot een logies van veel vreemde beesten. Hoe wel nu het Coren niet veel in dese Landen en wascht/so draecht het doch alderley weydt/ ende voor al Rijs ende Gerst.

Dies leven

INDIA ORIEN
Miliaria Germanica
75 150 175
Cassera
Chesimur
Sistan
Sestan
Gest
Mette
Ardavat
Indus
Indo
stan
Cansa
Geuro
Mien
Ava
Mandao
Aracam
Ava
Tipura
Vueha
Chinsansu
Quilinsu
China
Ancheusu
Cubor
Incheusu
Quanc
heusu
Corea
Amanguchu
Aquita
Iapan
Meacum
Xicoca
Bungo
Sassuma
Lequio maior
Lequio minor
2 Columnas
Maloabriga
Mano
Oriens
Occidens
Dui
Ca mbaya
Delli
Orixa
Bengala
Chaul
Goa
Narsinga
Bisinagar
Calicut
Golfo
Maliapor
de Ben
gala
Cochin
Zeilam
C. Comori
Achan
Ecclesia patri
Societatis
Ainao
Tunquin
Campa
C. de Engano
Luconia
Philipinæ I.
Tandola
Botaba
Grega
Pogan
Chor
gia
Ganbo
Mindanao
S. Iuan
Baeim
Molucæ ins.
Gilolo
J. de Aves
Borneo
Chapu
Calan
tan
Malac
ca
Sumatra
Ardagu
Verte plate
OCEANUS
INDICUS
Due compagne
Dongracia
Poueada
Jona
Bantam
Iava
Meridies
Timor
Ceiram
Guaon
Noua
Gui
nea

Dies leven d'Indianen by den Rijs/ Caese/ Melck / Vleesch/ Visch/ ende goede welsmakende vruchten. Het heeft veel schoone boomen/ groote Rieten/ daer witten Honich/ als Gom/ uytgedruckt wordt. De Zyde is hier in menichte; alle dieren/ tzy tamme of wilde zijn hier in grooten ghetal/ oock veel water ghedierts / alsins noch grooter dan in andere deelen des Werelts/ ghelijck Ossen/ Camelen/ Leeuwen/ Honden/ Elephanten/ ende andere ghedierten. Voorts het geen by ons tam is/ dat is by hen meest wildt. Het grootste dier doch is een Elephant/ die zijn daer in menichte/ ende worden ten oorlogh ghebruyckt/ oock tot de landtbouwinghe. Het zijn daer oock Draecken/ die van een Elephant in groote niet veel verschillen/ ende hebben een eeuwighe vyandtschap met den anderen. Het zijn daer oock veel Serpenten / die worden uyt den velden in holen ghedreven/ door de cracht der Revieren/ so dat niet gheschiede/ het landt soude onbewoont blyven/ om de schadelijcke menichte van dien. Onder dees zijn eenighe sonder voeten/ die hebben eens mans dickte/ lanck ses Cubiten/ eñ worden vande Indianen gebradẽ/ ende met goede smaeck op ghesmetst: zy eeten tan noch cenige soorte van Mueren/ die zijn als cleyne Creeften/ ende worden by hen met Peper ghestooft. Hier worden witte Simmen ghevonden/ ende het dier Chameleon/ dat alleen van de locht leeft/ gelijck d'oude seggen. Het zijn oock hier verschepde Voghelen/ aen andere natie onbekent/ sonder een ontallijcke menichte van Phasanten/ Patrysen ende Hinnen. De specerypen vã India zijn over de gantsche Werelt vermaert. De Peper comt uyt dese Provincie; het is hier oock veel Eben houts ende eenighe andere soorte van boomen/ die den Wierooch uyt sweeten. De Revieren wentelẽ het roode Gout onder haer gele sanden/ eñ spreyen dat over het platte velt. Niet alleen de Zee brenght schoone Peerlen op/ ende alderley costelijcke steenen/ maer oock het binnenste Landt; daer zijn Diamanten/ Carbonckelen/ Saphiren/ Ametisten/ Calcedonie/ Agaten/ ende andere Peerlen.

Beneffe ns de doorluchtighe wateren van Ganges ende Indus so zijn noch / naer het segghen van Megasthenes, sestich andere / die veel overvloepen ende het landt vetten. Dese zijn de vernaemste Mandoua, Guenga, Chaberis, Aua, Campumo, Meuam, Menon, ende eenighe meer.

De Reviers

De Revière Ganges, die inde schrifture Phison genaemt wordt/ is onder de grootste Revieren des Werelt ghestelt. Dese comt upt den bergh Imao, ende ontfanght negenthien Revieren/die al schipryck zyn; Plinius schryft van 30. ende is op eenighe plaetsen groot als een Mepr / tot hondert stadien/nerghens minder dan van 8. duysent passen / diep tot 20.

Het zyn hier oock groote Meyren/onder dees is de Meyr Chyamai, hebbende inden ommeganck 400. mylen.

Voorts is India, aende Kerstenen lanck onbekent geweest/ ende men schreef maer van hooren segghen. Gusco Gama heeft d'eerste gheweest/ die het hooft van Goeden hope passerende/ ende gantsch Americam omseylende/tot in Indiam toe ghecomen is. Dat is gheschiet int jaer 1497. met een ghedenckweerdich feyt / ende bysonder gheluck/ voor alle d'Inwoonderen van Europa, die nu ghemackelycken den handel der specerpen ende andere costelyckheyden mogen dryven/ also meest alle de Coopsteden inde havenen bpde Portugesen ghehouden worden.

D'inwoonders van Indien zyn verschepden in tale/wesen/habyten/manieren ende Religie: onder dese zyn vier principale Natien/te weten;ingeboren Indianen/ die meest Heydenen zyn; Hebreen die over de gantsche Werelt verspreyt woonen; Machometisten/dese zyn som Persianen/som Schytæ,nu Mogores gheheeten/ ende woonen meest binnen in het landt; d'andere zyn Mooren of Arabinen/dese zyn ontallyck over de Custinghen van gantsch Indien/ also zy over twee hondert jaren / alle de Coopsteden ende Havenen inghenomen hadden / ende d'Inwoonderen naer het platte landt ghedwongen; Nu ten laetsten oock Christenen/ want behalven dat daer noch eenige oude Christenen woonachtich waren / die dē Apostel Thomas, als een leeraer bekennen/so zyn daer altehans veel Portugesen/ende oock veel Indianē/ by de Portugesen tot de Christelycke Religie gebracht. D'ingeborene van India zyn voorts langh van stature/ ende sterck/van bruynachtiger verruwe/leven lanck/ tot 130. jaren toe. Zy zyn der geylheyt boven andere natien toeghedaen/ ende draghen een langen baert / maer cort hayr. Haer bysonder cieraet is in Peerlen/ende andere frapicheyt/som dragen Walle/som Linde/ som Zyde cleederen/ ende gaen

ende gaen meeſt bloot/ behalven dat haer ſchamelheyt bedeckt is/ende de voeten ooc het hooft/ meer om de hitte dan de coude te ſchuwen. Anders zijn d'Indianen ſuynich/ende zijn meeſt ongeleert/doen alle dinck by memorie/leven meer naer coſtuymẽ dan eenige wetten: hoewel ſommighe anders doen/ende hen tot ſtudien begheven van ſterrekijcken of medecynen. So zijn zy ſeer ervarẽ inder Negromancie; Voorts ſimpel ende ſlecht in haer handel/niet kijfachtich: Het zijn weynich dieven onder hen / daerom bewaren hen huyſinghe niet ſeer nae. Haer Wyveren zijn veel/yder mach trouwen dat hy voeden can. Zy hebben den Adel in grooter achte/eñ moeten alle menſchen leven in het ambacht oft handel dat haer voorouderen gedreven hebben/noch mach eenich werckman oft bouwman tot grooter ſtaet comen / dan moet altoos blyven dat hy is: Deſe zijn in cleijnder weerden/ ende comen niet dan met grooter vreeſe by d'Indiaen die van meerder macht zijn.

De Soldaten der Indiſche Coningen zijn eenighe Nairi , die worden uyt de Edelen ghenomen/ende van hen 7. jaren tot raddichept ende wackerheyt der leden bereet ghemaeckt / door eenighe ſalvinghe / dat de leden ende beenderen ſwack houdt / worden daer nae in de wapenen gheoeffent/ die zy met grooter kunſt handelen: Het zijn by d'Indianen eenighe Prieſteren/die haer oorſpronq nemen van d'oude Brachmannen; byde Grecken Gymnoſophiſtæ ghenaemt/ dees worden ſeer ghevierť/ ende leven ſommighe onder de menſchen / ander in holen ende woeſtynen / met een onnooſel ende ſlecht leven / vry van alle welluſten / eeten niet dan dat d'Aerde natuerlijcken op brengt/ſommige ſoecken ſpijs met bidden/ gaen herdt gecleedt/ ende ſomtijts naeckt. Het zijn onder deſen hoop die ſober leven/ende vañ alle gebreken afſtaen/ tot een ſekere tijt;dien ghepaſſeert zijnde/ worden tot grooter ſtaet ghehaelt/ ende worden van Abduti gheheeten / te voren Iogues, dees moghen van dien tijt af de maeghden haren maechdom nemen/ ende alderley ſchelmerye/ als by Privilegie/ volbrengen. De Potentaten ende Edelen van Indien worden Caimales vande Inwoonderen gheheeten/ ende woonen niet in ſteden/maer buyten op huyſen/ die met muren ende grachten beſet zijn. Doch de Perſiaenſche / Arabiſche ende

Mauritaniſche

Septent.
Corea Ins.
Vuoqui
Bacusa
Sando
Sisime
Foquy
Tango
Nowi
Canga
Villexu
Deua
Hiuami
Mimasaca
Vacasa
Nagato
Aqui
Meaco
Xmocuge
Nasima
Corij
Farima
Hiechigo
Rinano
Fitachi
Cay
Simotusa
Cansusa
Couxima
Bungen
Bun
Figen
Sacai
Hixe
Segeny
Vlloari
Joy
Firando
Duco
P. Bom
Ogoto
Xiqui
Hyo
Tonsa
Aua
Xima
Surunga
Ilha dos ladrones
Ilhas dos ladrones
Bungo
Chicugo
go
TONSA
Ensiuma
Oriens
Occidens
Meaxuma
Cutama
C. dos Costos
Mitsuquimi
Gisima
Finga
Vsuqi
Miuo
Fango
Tonora
Minato
Osumi
S. Clara
Fechi Ioñexima
Nangayxima
Tunaxuma
Cianbo
Isla do Fogo
Lequeo grande
Meridies
IAPAN

Mauritanische Coopluyden / die aldaer woonachtigh zijn / hebben oock privilegie van Edeldom/ ende moghen hylicken met de Nairis. De ghemeyne huysen van Indien / zijn slecht ende van geender heerlijckheyt/uytgesondert de wooningen der Portugesen ende Mooren; Het zijn daer beneffens noch eenighe oude timmeragien / die gaen de Romeijnsche oft Egyptische te boven. Het beste deel ende schoonste van India, leyt aende Zee/ daer zijn veel schoone Havenen/ dan oock sorghelijck / om de Clippen ende Steen-rootsen / die ontallijck zijn. Dese plaetse zijn eensdeels by de Mooren/eensdeels byde Portugesen bewoont / die hebben groote macht in India, ende houden haer seer magnifijck/in grooter reputatie eñ acht; dat beschrijft op het breedtste Ian Huyghen van Linschoten, in zijn Itinerario, daer wy den Leser toe senden.

Beschryvinghe van Iapan.

HEt Eylandt van Iapan, by Marco Paulo den Venedischen Raets-heere Zipangri, ende by den ouden Chrise ghenaemt/is seer groot; Jae meer een vergaderinge van veelderhande Eylanden / die met hoecken ende cleyne Inhammen by de Zee ghemaeckt / verscheyden zijn. So meijnt oock Mercator, dat dit Eylandt soude zijn den Aurea Chersonesus, daer Ptolemæus afschrijft/ die naer zijn opinie bedroghen zijnde/het Eylandt ghenomen heeft voor een Schier-eylandt. Voorwaer het is nu ter tyden seer vermaert/rijck eñ met Gout-mynen oock begift. De voorsz. M. Pauwels schrijft dat by zijn tydẽ/het Coninckliјcke Palleijs met goude platen bedeckt was/ende dat aldaer eenighe ronde groote Peerlen gevonden worden/ dan van rooder verruwe/die noch in weerde ende schoonheyt des witten te boven gaen.

De Jesuiten die in dese landen van India in grooten aensien zijn / schryven in haer brieven/ Hoe dat Iapan 66 cleyne Rijcken begrijpt/dat zijn noch meer eenige Hertogẽ of Marck-gravẽ/ so leyt

so leyt oock het Eylandt ghedeelt in drie principale deelen. Het eerste deel begrijpt 53. Rijcken daer inne leyt Meacum, d'hoofstadt vant gantsche landtschap: Onder dese zijn twee machtighe Coninghen/ namentlijck van Miaco, die onder hem 24. oft 26. andere Rijcken heeft/ ende van Amaguco, die over 12. oft 13. andere Rijcken d'overheyt heeft. Het tweede deel wordt Ximo gheheeten/ begrijpende neghen Rijcken/ daer af 'tprincipaelste/ t'Rijck Bungi is/ en daer nae het Rijck Figen. Het derde deel van Iapan wordt Xicoum ghenaemt / dat heeft onder sich vier Provincien/ ende leyt int middel van d'andere/ soo zijn dan noch eenighe cleyne Eylandekens die ander/ dese drie sorteren.

Iapan leyt aen het vaste Eylandt Chinæ, Oost aen by de 80. mylen. Het landt is berchachtich op veel plaetsen/ coudt/ ende meer onvruchtbaer dan vruchtbaer. d'Inwoonders vergaderen inde Mey haer greyn op sommighe plaetsen/ daer en maecken zy geen broodt af/ ghelijck wy doen/ dan eenighe soorte van moes. Inden maent September so vergaderen de Iapanensen groote menichte van Rijs / dat is haer dagehlijcksche spijs / ende zy maecken oock Wijn met Rijs; Hoe wel haer meeste drinck-lust bestaet in eenich water toe bereyt/ door't by mengen van eenich polver dat zy Chia noemen / dat houden zy in grooter weerde. Zy hebbē noch Boter noch Oly van Olyven. Het zijn by haer wilde ende tamme dieren/ recht als by ons/ so eten zy doch liever het vleesch vande wilde dan vande tamme beesten / dan leven meest van Rijs/ Visch ende cruyden/ met eenige bysondere versmaetheyt over het vleesch eten; dat schijnt haer teghens te staen.

Onder de berghen die in Iapan menigherley zijn / worden twee de vernaemste ghehouden/ den eenen is wonderlijcken hoogh tot boven de wolcken/ d'andere werpt vier ende vlammen/ uyt. D'inwoonders zijn van geelachtigher verruwe / niet gantsch wit; voorts verstandich en van seer goeden onthout/ die den arbeyt wel draghen connen/ eergierich / qualijck lyden zy ongelijck/ groote veynsers ende verraders; soo zijnder oock eenighe onder de Iaponensers die haer gheboren kinderen ombrengen/ om de moeyte van het opvoeden te schuwen. Haer spraeck is eenderley/

is eenderley / doch met groote verſcheydenheyt vermenght / het ſchynen dan lieber veelderley ſpraecken te zijn/ dan een; Haer letteren zijn eer figuren/die gantſche woorden beduyden. Haer rijckdom is Metael / daer houden zy ſonderlinghe veel af / haer wapenen zijn Buſſen/ Pylen/ Rapieren/Poingiaerden/ al lanck gheweer/ doch licht/ zy hebben meeſt het hooft ongheдeckt/ ende draghen witte cleedingen inden rou. Het zijn ſuperſtitieuſe luyden/ende afgoden dienaers/ doch nu veel Chriſtenen.

Aenden Middagh van het Eylandt Iapan leyt een groote menichte van Eylandekens/ende steenrootſen / daer af worden de ſommighe Lequio maior gheheeten/ eenighe Lequio minor, ende is oock onder dees het Eylandt Hermoſa, ende een ander dat Reix Magos geſeyt wordt. Het is dan aldaer goeden ende grooten overvloet van Goudt ende alderley vruchten/dienende tot der menſchen nootdruft. D'Inwoonders zijn alſins weerachtich ende goede ſchutters.

Een eeuwighe haet ende tweedracht is tuſſchen den Chinenſeren / ende d'Inwoonders van Iapan, die comt uyt een oude oorſaeck des onverdraechlijcke vyandtſchaps / ende ghetuyghen de brieven der Jeſuiten/ hoe eenen Quabacondonus de machtichſte Heer van Iapan, die veel Landen ende regioenen onder zijn ſubjectie ghebracht hadde/ nieuwelijck tegens de Chinenſeren oorlogh aenghevoert heeft/ ende door zijn Veldt-heeren haer poghen te beſchadighen. Wie meer van deſe dinghen wil weten/ can dat uyt de voorſchreven brieven nemen.

Het groote

CHINA
Regio Asię.

75 150
Milliaria Germanica

Petrus Kaerius cælavit

Septentrio
TAN
Campion
GUTE
Singui
CHI
CATHAIA
Caidu
Xuntien al Quinzai
Tabyhivun
Bygasu
Chinansu
Cambalu
Canglu
Taxila
Ciangi
NA
Caisansu
Jinchen
Fonan
Chesimur
Condatoru
Bra mas
Casmira
Gouro
Chintusu
Vnchanfu
Hin
Mien
Mien
Indo
Bung
Ardavat
Sestan
Cansu
Ava
Tipura
Cunsusu
Chinsansu
Incheusu
Cabor
Itan
Mondoa
Aracura
Quinsu
Seuchin
Quancheusu
Chinarum gens admodum ingeniosa et artibus ópibus maxime dedita esse perhibetur
Tauxem
Corea
Japan
Amanguchi
Aquila
Meacum
Xicoca
Sassima
Lequio major
Lequio minor
2 Columnas
1 Columnas
C de Corientes
America pars
MAR DEL ZUR
Tropicus Cancri
Cabar
Della
Bengala
Orixa
Chaul
Narsinga
Goa
Bisnagar
Calecut
Cochin
Malabar
Golfo de Bengala
Verma
Aua
Ecclesia patru Societatis Quibenam
Ainao
Siam
Odia
Camboja
Campa
Zeilan I.
Sumatra I
Achem
Queda
Calantan
Malaca
Borneo
Borneo
Chopurao
Aequator
De Sierta
C. de Engano
Lucon
Philipinæ I.
Malabriga
Malabrigo
Mano Grega
Restinga di Ladrones
Tandola
Botaha
Pogan
Chegia
Mindanao
Can
S. Iuan
Los Iardines
Moluccæ ins.
Gilolo
Bacum
Saltoadores
de Aves
Mira como vas

HEt groote Rijck van China wordt by Marcus Pauwels genaemt, Het landschap Mangi, vande Inwoonders selfs Tame of Tangis. De gheleerden Ortelius meynt dat Ptolemæus dese volckeren Sinas soude ghenaemt hebben/ daer helpt hem toe de ghelegentheyt des landts Ptolemæi, met dese Provincie accorderende / ende oock de ghelijckentheyt des naems. Mercator doch stelt het onder Indien buyten den Reviere Ganges, ende de Sinas aende Landen van Cathay.

De Limpten van dit wyde landt zijn aent Oosten de Orientaelsche Zee / aenden Middagh dat Landtschap Cauchinchina, ende aent Westen de Brachmani, volckeren van Indien/ binnen den Gangem: voorts aen het Noorden het Rijck des Keysers der Tartaren/ den grooten Cham gheheeten.

Het Landtschap is door de ghetempertheyt des Landts ende luchts/ oock door het vernuft ende arbeyt der Inwoonderen/ van alles in overvloet vruchtbaer. Soo zijn de luyden aldaer gheensins tot ledicheyt gheneghen/ maer ghewoon te arbeyden / het is schande sonder werck te gaen. Hier is groote menichte van Goudt ende Silver; De Zee ende revieren die aen het landt ende door't landt loopen zijn wonderlijcken visch-rijck. Op de berghen ende velden is groote menichte van Vee/ de bosschen ende beemden zijn vol van Beyren/ Vossen/ Hasen/ Conynen/ Zabelen/ Maerters / ende andere ghediert/ daer de vellen af tot cleedinge seer bequaem zijn. De menichte van Voghelen/ bysonder van die haer in het water houden / can hier uyt ghenoch bekent zijn/ dat inde stadt Canton (een van de cleynste deses Landts) tot de tien of twaelf duysent Eendtvogels in maeltydē gebesicht worden. Sy besaeyen de drooge plaetsen met Terwe ende Gerst/ de vochtighe ende effene landen met Rijs / dat saeyen sy vier mael des jaers/ ende bestaet meest haer onderhout daer by. De hooghe ende steyle plaetsen dragē Pijnboomē/ daer saeyen sy Weydt/ etc. tusschen. So en blijft geen plerk/ geen landt onvruchtbaer/ of ongebout/ alsins zijn tuynen/ Roosen/ ende verscheyde soorten van bloemen ende ghewas / oock van Vlas / dat nemen sy in acht voor haer cleederen. De vruchtbaerheyt vande Suycker is in

China

China sonderling/de Moerbesie boom is hier oock ghesocht/ om dat die bladeren gheeft / dienende tot onderhout vande Zyde Wormen. So is hier groote neringe van Zyde / ende de bysondere handel der Chinenseren. Het zijn in dit Rijck 240. vermaerde steden/behalvë de dorpen/ ende andere bewoonde plaetsen: alle de steden zijn aende rant van eenighe schiprijcke reviere ghebout/met breede ende diepe grachten/ oock stercke muren bewaert. De stadt Canton (dat is noch een vande minste) heeft in zijn ommeganck twaelf duysent / drie hondert ende vijftich schreden/ behalven de voorstadt/die groot ende volckrijck is.

D'inwoonders zijn breedt van aensicht/ dun van baerde/de neuse cammusich/ d'oogen cleyn; Hoewel eenige van goeder fatsoen ende schoonheyt zijn. Zy zijn van eender verruwe met de Kersstenen/dan die ontrent Canton woonachtich zijn /die zijn wat swerter. Zy reysen selden buyten den lande/oock laten geen vreemdelingen tot hen comen / dan met goede geleyde vande Coninck vercreghen. De rijcke luyden gaen in Zyde cleederen met verscheyde verruwen. De ghemeenen man gaet in lijnden grouen cleederen int swert/ alsoo zy gheen lakenen van Wolle maecken. De manspersoonen draghen lanck hayr/ghelijck by ons de Vrouwen. De Vrouwen aldaer zijn seer curieux/ op het hayr/ ende vercieren dat met Goudt ende verscheyde Peerlen. Het blancketten is haer seer eygen/ende schilderen gaerne haer aẽschijn/ als de spaensche vrouwen doen;zy comen luttel opt straet/ende zijn daer beneffens ghedect in stoelen diemen dragen can/vergheselschapt met haer ghesinde. De mans moghen veel Wyven trouwen/dan houden huys met eene / d'andere stellen zy in verscheyde plaetsen. Zy straffen d'overspeelders met de uyterste straf/ ende laten gheen lichte vrouwen in haer steden woonen / die worden altemaele versonden nae de voorsteden. Zy raecken de spijs niet aen met handen/ maer steken die met een forcketken inde mondt. Zy sitten aen tafel op stoelen ende bancken/ghelijck de Christenen/ niet op der aerden/als andere volckeren van Asia. Het volck is certeyn seer verstandich / ende heeft dingen gheypractiseert/die wy met recht verwonderen/ daer onder zijn wagens die so geschickelijcken ghemaeckt zijn, datmen die over het platte landt met seylen/als schepen inde Zee/can

stueren waermen wil. De Druckerye is by haer gheweest/doen die noch aē ons onbekent was. Hoe wel nu haer tale verscheyden is / so ghebruycken zy nochtans eenige figuren ende teycke-nen/daer door een yder verstaen van hen / wat sulck een segghen wil. Dese Figuren zijn over 'theele Coninckrijck van eender fatsoen/ ende beteyckenen heele woorden.

Een Coninck is in dese Landen / die noemen zy een Heere des Werelts / ende Sone vande Sonne. Zijn Coninckliick Hof is tot Paquin, een stadt aen Tartaria ghelegen. Daer en comt hy niet uyt/dan ter tyden van oorlogh. Binnen de stadt Manquin hebben d'oude Coninghen eertijts ghewoont. Soo zijn de Chinenseren haer Heere seer toeghedaen/ ende eeren niet alleen hem/maer oock zijnen name/als van eenighe bysondere heerlijckheyt. Wanneer de Coninck te velde treckt/teghens den Tartar/ hy bringht op drie hondert duysent voetknechten ende twee hondert duysent peerden; doch en is het volck so werachtich niet.

Haer religie is Heydensch ende zy ghelooven dat alle dinck gheschapen is / ende dat den Hemel over het aertrijck heerschapt / so bidden zy oock aen den Son/Maen ende Sterren / oock den Duyvel/dat hy hen geen schade toe en voege. Haer Kercken/so ten platten lande / als inde steden/zijn costelijck opghetimmert. Haer Priesteren zijn tweederley/eenige die witte cleederen draghen/ende gheschoren hoofden; dees leven int ghemeen/andere die int swert gaen/ende met lanck hayr; dees woonen bysonder/ende trouwen beyde niet ; sonder leven anders ongeschickt ende onenwijsschelijck.

Iohannes Barrius schrijft hier beneffens: hoe de Coninc van China onder zijn heerschappye vijfthien groote Provincien heeft / die zy Gouvernementen noemen / ende is de machtichste Heer van gantsch Asia; zijn incomst is grooter dan alle de rijckdommen Europæ. Onder dese vijfthien Provincien zijn ses aenden Zeekant gheleghen/namentlijck Cantan, Foquiem, Chiqueam, Xantora, Naquij ende Quiocij. De reste leyt midden in het landt/te weten Quichiu, Iuana, Quancij, Suiuam, Fuquam, Cansy, Xianxij, Hoaum, Sancij.

De Porceleynen/daer wy so sonderlinge veel af houdē/ worden by de Chinenseren gemaect/ het zy

Insulæ Phi lippinae
Milliaria Hispanica
10 20 30 40 50
Petrus Kærius cælavit
Oriens
INSULAE PHILIPPINÆ
I. das Palmeiras
C. Bicay
SINENSIS
Septentrio
Meri dies
C. de Engano
Moro Hermoso
Pintados
Ancon tris
G. de Matalahambre
Pondam
Mandato
Paracalla
C. del Spirito Santo
I. de Cabos
Francisco Gomes
Ylhas del premeiro
Surgidero
Cabu
Sabunra
Achan
Tendola
Pasagem de S. Clare
B. de Malega
B. de Resurreicam
B. Bicay
INDA
NAO
Mindanao
Lomiaton
Suricao
Dapito
Canola
Tagima
Solor
LUCONIA
Bajador
Siday
Ilocos
Luzom
Panevasion
P. de Mandato
P. de Manilha
Manilha
P. Nevoi
Pa nama
Negoes
Min dara
Damacan
I. Forcadas
Pracel
Calamiane
I de S. Maria
Philippine
OCEANUS
Occidens

het zy van eenighe bysondere aerde aldaer; of van eyerschalen ende Zee-schulpen te samen ghemenght/ende onder d'aerde langen tijt ghewerckt.

Antonius Pigafetta noemt den Coninck der Chinenseren den machtighste vande gantsche Werelt. Zijn Coninckliick Palleys is met een sevendubbelden muur bevesticht; Heeft aldaer een guardie van tien duysent soldaten. Onder hem zijn 70. ghecroonde Coninghen. De Mossekaet comt uyt China over de Werelt. Sommighe segghen dat in dit landt wonderlijcke veel Olyphanten zijn/daer houdt de Coninck tien duysent af op / tot des oorloghs bequaemheyt: Want yder Olyphant draecht een Casteelken / daer acht ofte tien ghewapende mans in connen zijn/ende met lancien/boghen ende andere chrijghs instrumenten sich verweren.

Eenich schrijft dat inde Landtschap Sancij een ronde Meyr is / door een hooghe vloet int jaer 1557. ghemaeckt/daer in zijn seven steden verdroncken / behalven andere vlecken en Dorpen/met veel menschen / soo dat sulcken tempeest maer een kint ontcomen is op een hout van een boom.

Beschryvinghe vande Philippinen.

ONder de Croon van China, heeft een menichte van Eylanden/ inden Orientaelschen Zee verspreyt/eertijds ghehoort/ die zijn achternae by hen verlaeten / ende hebben d'Inwoonderen sonder Wetten gheleeft/en sonder regel/tot dat de Spaengiaerden uyt nieu Spaegien daer inne gheraeckt zijn/die hebben dese Eylanden betrachticht / ende naer den Coninck van Spaengien Philippo, de Philippinen gheseyt. Ptolomæus noemt dese Eylanden Barussas, ende zijn van oude tyden by Menschen eeters bewoont. De grootste van dees zijn Mindanao, daer veel schoone steden in zijn Cailon, Pauaodas, ende Subut. Doch het Eylandt Tandair is het schoonste

Moluccæ insulæ
BOR
NEO
Boqueiram
I. la Matam
Carangaõ
Sagim
I. da Talaya
I. de Doy
Ternati
Pangicaz
Meaos
Manado
Costa de Moro
Cham
Camafo
Tetolli
Pa dos Celebres
Moluccæ
I. Naba
Patane
Durate
Bachian
GILOLO
as Magasares
Sajes
CELE
BES
Batochina
Manoyo
Quiqui
Babacuam
Cadapam
Nusaotra
Calombu
Mandra
Purtugal
Bilato
Buorno
Supa
Xulla
I. Cenaon
Mintam
Sinomo
Caylaon
Bianacao
Malique
Ciom
Pacer
Agacion
Tello
Burro
Patines
Tubon
Ambuyno
Guliguli
Banda

het ſchoonſte ende luſtichſte/ ende wordt eyghentlijcken Philippina ghenaemt/ het begrijpt int
ronde 160. Leucken. Het Eylandt Luzzon, dat hier oock ghelegen is / begrijpt bycans duyſent
mylen/ daer hebben de Spaengiaerden een goede bequame ſtadt ghebout / die Manila ghenaẽt
is. De locht over deſe Eylanden is wel ghetempert / treckt wat naer de warmte/ ende naer de
Zeecant is hy wat heeter binnen int Landt couder. Het Landt alhier draecht groote menichte
van alle vruchten/ende cruydẽ/die tot onderhout der menſchen dienende zijn/namentlick Rijs/
Weydt/Suycker/Gieten/Honich/Waſch/ende andere vruchten/ons onbekẽt/daer onder zijn
eenighe Vyghe boomen/ die brenghen eenighe vruchten voorts die halve Cubiten groot zijn/
ſo is oock menichte van Viſch in deſe Eylanden/van Hinnen/ Voghelen ende andere gediertẽ.
De Spaengiaerden roemen deſe Eylanden hoogh/ende houdẽ die oock Goudt ende Yſer-rijck.
Met deſe Eylanden dryuen de Chinenſeren grooten handel / ende voeren hen alle ding wat zy
hebben toe/dat wordt van daer verſcheept naer nieu Spaengien/ ende Mexico, welcke vaert
nu hedensdaeghs ſo ghemeen is/als van Indien naer Portugael.

Beſchryvinghe van d'Eylanden van Molucque.

Deſe Eylanden zijn in ſonderlinghe naem ende vermaertheyt ghecomen / om de menichte
van ſpeceryen/ende byſonder van Naghelen/ die zy aen de Natien vande gantſche Werelt
toevoeren. Vaerder zijn vijf in ghetale/ namentlijck Taranate, Tidor, Motir, Machian,
ende Bachian; of Bacianum, ende is gheen van allen groot bouen de ſes leucken / ſoo zijn noch
veel cleyne Eylandekens hier ende daer ontrent deſe vijf gheſpreyt / al beſloten tuſſchen het be-
grijp van ontrent 25. leucken. Zy liggen onder den Euen-nacht/ beſloten tuſſchen d'Eylanden/
diemen Sindas van oudts noemde; of aen het Weſten van Gilolo. Het landt in deſe Eylanden
is gantſch

is gantsch droogh / ende den Spongie ghelijck / want het slurpt flux op / den reghen die upt de locht valt/of het water dat vande berghen daelt/eer het in de Zee comt. Het draecht verscheyde specerpen/als Muscaten/Foelie/Aloes hout/Cancel/Gengber/Peper/dan de Naghelen zijn in dese Eylanden alleen/ende in grooter menichte / oock sonder arbeyt van bouwinghe. Andere vruchten dienende tot onderhout/zijn daer weynich/dies leven d'inwoonderen vant geen dat haer van buyten inghebracht wordt. Hier wordt een vogel ghevonden/ diemen den Paradijs vogel heet/ ende by den Inwoonderen Manucodiata, zy meenen dat dese upt den Hemel comt/ ende soude niet qualijck in eenighe dinghen accorderen met den Phenix-vogel so seere vermaect bvde Heydensche schrpveren. De nature deses voghels is van veel Autheuren beschreven; namentlijck van Peter Bosteau in zijn Historie der wonderen / die staet den curieusen Leser te besien. Doch heeft de Poeet Du Bertas met luttel veersiens hen natuure uptghelept : die zijn aldus:

Maer laet ons keeren 'thooft naer d'Eylanden Molucken,
Daer comen ons in't ooch, de wondere Mammuken;
Wonder in-dien de locht, d'Aerde;of het water sien
Mocht oyt yet wonderlijcks, swemmen,loopen oft vlien.
Men kan haer nest noch niet,of vader seker weten;
De locht haer voetsel gheeft, zy leven sonder eeten,
Sonder vliegen zy vlien, en doch en heeft gheen endt
Haer vlucht, dan door het endt van hen tijdt onbekendt.

De Rieten wasschen inde Moluckschen Eylanden so groot/dat die wel souden moghen voor tonnen strecken. Het zijn oock aldaer Vulcanische berghen/die/ghelijck Ætna in Sicilien/ menichte van vier ende vlammen uptspouwen / die zijn meest in het Eylandt Terenate. D'inwoonders

woonders zijn Machometisten/de gemeynte hangt den Afgoden dienst aen/gaen meest naect/ het zijn doortrcken luyden ende weynich te betrouwen. De principaelste Eylanden zijn twee; namentlijck Tidor ende Terenate, dat heeft noch twee havenen/in d'eene hadden de Portugesen een Casteel ghebout/om haer handel te drijuen. Het zijn anders ongesonde Eylanden/ende sterven aldaer veel menschen/veel Cooplupden/die noch den winst so beminnê/dat zy op haer leven luttel acht nemen. Vande cruyden ende specerpen/die alhier wasschen/hebt ghy breeder beschrept/in het Reys-boeck van Ian Huygen van Linschoten, dat is nut eñ lustich om lesen.

Beschryvinghe van Borneo.

MErcator meynt/ dat het Eylandt Borneo van oudts by Ptolemæo Bonæ fortunæ ghenaemt soude zijn. Dat leyt aen den Æquinoctiael, ende is een groot Eylandt/ hebbende drie maenden ombarens/ dan ghelijck sommighe segghen/ 't begrip van 2100. mylen/ het is overvloedich in alle lijftocht/ende brenght in grooter menichte Camphora, Agaricum, cleyne Peerden ende Diamanten; Het draecht doch geen Vee/noch Esels/noch Ossen/het heeft veel havenen ende groote steden/d'hooftstadt is Borneo ghenaemt/ daer het gantsche Eylandt den naem af draecht/ ende heeft wel 25. duysent huysen. De stadt leyt in een Poel/ ghelijck Venetien. De Coninck die daer zijn wooninghe heeft is Machometist/met hem mach niemandt spreken/dan door een Tolmetsch. D'inwoonders zijn van verruwe witachtich/cloeck van verstant/ende van goeder aert hoe wel zy Afgodê dienaers zijn/zy hebben verschepde habyten ende cleedinghen.

I. de. S. Maria
Oriens.
Boqueiram
S. Miguel
Cala
Cacaracanim
mia
Puloaym
R. aqua caraca
nes
Palon
BORNEO
Marudo
Monte de. S. Pedro
Caneiram
Bacaija
Borneo
Lave donde foy Don Manoel de lima
Tamiam baram
B. Borublo
Malano
Puchabaram
Tamenacerint
Tamearatas
I. dos Ladrones
I. de. S. Maria
Pulo Tiga
Pulo Tigao
Pulo Cecir
Mon Pracem
Pulo condor
Pulo hube
Natuna
Ariabo
Occide ns.
Septe ntrio.
Camboi a
Aequator
Ca bura
P.o ai or
Petrus Kaerius caelavit.
Babacuam
Cadapam
Nisasira
Calombu
Taiao. pu ra
Mer idies
Crimata
Panagram
Millia. Hispanica
40 50

IAva Maior, of Groot Iava, leijt niet verde van Sumatra naer het Oosten ende Zuyden / begrypende drie dusent mijlen/ende langh 570. mylen. Dat noemt Iulius Cæsar Scaliger, van wegen des vruchtbaerheyts ende rijckdommen/ Een cleijn Werelt: Want het draecht alle goede vruchten/in abondancie/dan veel Rijs ende eenighe wortelen/ die d'inwoonders Ymane noemen. Het heeft alderley vleesch/dat wordt ghesouten ende in verschepde plaetsen ghesonden/ daer is oock menichte van ghevogelt/groot als een Duyve/ dat gheen voeten heeft/ dan alleen op boomen rust/hen vleesch wordt niet ghegeten/ doch haer vel ende steert wordt seer gheacht. De Zyde wordt aldaer upt de Boscagien/daert wascht/ghehaelt. Het geeft oock Goudt/ ende seer schoon Coper/ oock de beste Smaragden vande gantsche Werelt. Het heeft daer beneffens veel specerpen. De winden domineren also in dit Landt/ dat noch nacht/noch dagh/in gheen tyden des jaers/haer ghewelt comt te cesseren. d'Inwoonders zijn eensdeels Mauri, eñ eensdeels ingheborene/die woonen binnen int landt/ ende zijn van cleijnder statuten/ dan wel geset ende breedt van aensicht/gaen meest al naeckt/ dan dat sommighe enge Zyde rocken draghen/ tot de knien/bloots hoofts. Boven andere inghesetenen vande Eylanden / int Oosten/ soo zijn die van Iava de fijnste ende gheschickste luyden in allen handel / dies roemen zy haer afcomst vande Chinenseren; het zijn doch hovaerdige menschen/onbeleeft/ logenachtich/ verraders/eñ wreet/die den dootslacht luttel achten: daer en boven groote Zee-roovers/ bequaem ter scheep/ ende hebben goeden ervarentheijt van geschut/ende andere geweren/ tot den Oorloch dienende op te maecken: zy eeten Catten ende Muysen/ende ander vuijl ghediert; zy zijn vroom ten oorloch/ende wraeckgierich. Eenighe hooghe scherpe bergen deylen het Eylandt so/ dat het eene deel naer het noorden toe leyt/het ander naer Zuyden/noch hebben dese gheen handel te samen; Het zijn veel Machometische Heeren in dese contreyen woonachtich/die doch alle onder een ingheboren Coninck staen. In het deel naer't Noorden/ zijn eenighe groote steden/ die goede havenen hebben/ namentlijck Sunda, daer veel vanden Peper is / Iapara, Agracan, Panaruca ende ande.

Cleijn

Septentrio

Palinban
Bocasde
Cabo de Lucapara
Saida do
Canel
Bibilitam
Chinabatam
Cirimam Jaoa
Biacana
Tubon
Nisasira
I. de Madura

Occidens
Oriens

Palinban
Bantam
Cunda calapa
Hodajo
Agoda dos Agidi
das Cobras
Charabon
R. Dema
Iapara
Mandalique
Cajoaom
Tubom
Cidajo
Grece
Pacaruam
Pajarrua
Panareca
Fidada
Ballam bram
Galle
Ane
Ane
IAVA MENOR
Arama d'Avara
Bima
Pecante
Dondo
Cimbaua
Dos Cavalos

IAVA, quæ et iaoa dicitur

MARE LANTCHIDOL

Meridies.

Milliaria Hispanica
10 20 30 40 50

IAVA MAIOR
Petrus Kærius cælavit

Cleijn Iava leijt meer naer den Middagh/ ende is Oostlijcker dan het groot Iava, ende leijt noch als half onbekent. De schrijvers segghen dat het veel specerijen draecht / ende van twee duysent mijlen ommeganckx is/van eender handel ende nature/ oock der Inwoonderen ; met Groot Iava.

Beschryvinghe van Sumatra, eertijts Taprobana.

SVmatra is het grootste Eylandt van alle d'Orientaelsche ghescheyden van het vaste landt van Malacca, met een enghe ende periculose Zee/verbult met veel cleyne Eylanden en steenclippen. Dit leijt ghestreckt van het Noorden naer het Zuyden slimachtich / ende heeft den ommeloop van 700. leucken/dat is van 2100. mylen/de sommige teijckenen dat lang tot 900. andere tot 700. mylen/de breete tot 200. mylen. Het leijt onder dẽ Æquinoctiael, ende den Zonam Torridam. Het is een ghemeene opinie / dat dit landt van outs Taprobana gesept is gheweest / hoewel eenighe luyden van verstant noch sustineren / dat het den Aurea Chersonesus is/ende daerom vanden ouden; als een Schier-eylandt gheacht. Voorts heeft dit Eylandt een onghesonde locht/dat comt uyt sekere Poelen/ende wateren/die eenighe vapeuren uyt schietẽ/ ende heeft noch dichte boscagien. Het Landt aldaer draecht gheen Coren/als by ons/dan Rijs/ ende eenich/Weijdt/so is aldaer noch Wasch/Honich/Camphora, Agaricum, ende Cassia: bysonder menichte van ghemeene Peper. Daer en boven groote menichte van Boom-wol ; Het heeft oock Goudt/Tin/Yser/Sulpher/ende eenige andere Mynen; daer is te verwonderen een fonteijn van Peterolie/andere segghen balsem/ die vliet aldaer. So zijn daer hooghe berghen/ oock som die branden/ende schrickelijcke vlammen uyt schieten. d'Elephanten zijn de grootste ende ten oorloch bequaem in Sumatra.

Sommighe

SUMATRA
INSULA

Malacca
Malacca
SUMATRA
I. de Bintam
China bata
Singa pura
Linga
Padram
Muar
Pam
Potinguraom
P. Capas
P. Ridam
Ponciam
Calantão
Latamruaratel
Patane
P. Ticos
Pulo cara
C. Rachado
Pulo Parcelar
Solongor
Pera
Pulo Sambilam
Baru
Toram
Queda
Pendam
Lunguy
Pulo Botum
Pulo Pinaom
I. das Larras
Apoluorvira
Pulo Sambilaom
I. de Nicubar
Gomespola
Tangam
Terra Daru
I. Daru
I. Daru
Costa de Pracel
Bacalis
Siaga
Saida do Canal
Andrelles
Bocas de Campar
Anerolhas
Tamiam
Tamambão
Sobam
As calantigoas
Palimbão
Saida do Canal
I. de Lucapara
Manancabo
Andepuro
C. de dous homens
G. das Tanhas
G. da Batalha
Tiaos
B. Batam pay
Dromo
I. do Tristeza
Aquise pedeo
Anca S. Paulo
Macopa
Biraen
Bayxas
Ambuara
Pacem
Pedir
G. de Tristam
Dos Limoes
Do Tayde
Achem
Daia
Bata
Nimtaon

Sommighe segghen dat dit Eylandt vier Rijcken soude hebben/andere tien/ ander 29. daer zijn doch maer tien af bekent/als Pedir,dat is het principaelste Pazem,Achem, Campar, Menancabo,dat is 'tfondament van de Rijckdommen des Eylandts/door de Mynen van Gout/ die aldaer zijn/ ende het Coninckrijck van Zunda:dees legghen aenden Zee-cant. Binnen int Landt leyt Andragide ende Auru,daer eten d'Inwoonders Menschen vleesch.Noch is in dese laetste jaeren de machtichste Coninc van Sumatra geworden/ de Coninc van Achem die heeft de Rijcken van Pazem ende Pedir tot hem ghecreghen / ende noch een groot deel van het Eylandt naer het Noorden/desen heeft verbont met den Turck ghemaeckt/ ende d'Arabinen/dies brenght hy wylen groote macht op jegens de Portugesen/ende die van Malacca.

Beschryvinghe van Malacca.

DE Stadt Malacca leyt aen een vermaerde Reviere Gaza ghenaemt/dat is een overgroote stadt/ende heeft wel inden ommeganck twintich mylen / is seer vermaert / rijck in coopmanschap/ daer over een heerlijcke coop-stede van Specerypen/Goudt/ Silver/ Peerlen ende alderley costelijck ghesteente: Het heeft een seer bequamen Haven / daer comen van veel (Schepen hen gheladen met alderley welrieckende ende costelijcke waren. Soo is dan dese stadt/ het hooft van't Landtschap Malacca,dat d'ouden/ (naer d'opinie van eenighe schrijveren) Auream Chersonesum noemen / dat heeft dan 270.mylen aen het strandt/ het landt is vochtich/ Rijckachtich/ende alsins so vruchtbaer niet. Daerom zijn aldaer luttel plaetsen bewoont; de stadt Malacca uytgesondert. d'Inwoonders zijn Aschverruwich / met lanck hayr / het zijn moorders/ ende die by nacht malcanderen als honden soecken van lijf ter doot te brengen. De Coninck placht eertyts Machometist te wesen/ dan de stadt is achternas by de Portugesen inghenomen/

Pulo Timano
I. de Bintam
Pedra branca
P. Capas
Potringaranom
Pam
P. Ridam
Ponçiam
Padram
Sincapura
Calantano
Latamruantel
Muar
Malacca
Patane
P. Ticos
Pulo cara
Ligor
Malacca
Pulo Parcelar
Solongor
Pera
Pulo Sambilam
Baruaz
Toram
Queda
Pendam
Lungur
Iunça lao
Saida do Canal
Siaqa
Taryam
Terra Daru
Bacalis
I. Daru
Pulo Botum
Pulo Pinaom
I. das Larras
Apoluoreira
Pulo Sambilaom
MALACCA

ghenomen/die hebben daer een sterc Casteel gheleyt/daer woonen ontrent 600. van d'haere. So bloeyt aldaer nu de coopmanschap/ ende is ghelijck een Middelpunt van allen handel der Oosterschen landen/om des gheleghentheyts wille.

De stadt Sincapura leyt aen het uyterste van het landtschap Siam, naer't Zuyden/ op een uytsteck oft Promontorium, dat noemen sommighe het Magnum Promontorium van Ptolemæus; daer hy den Stadt Zabe stelt.

Beschryvinghe van Aracam.

Het Coninckrijck Aracam leyt binnen in het Landt/aent Noorden van't rijck Bengale, naest de Reviere Chaberis,sonder eenige gelegentheyt aende Zee. De stadt daer het Rijck den naem af draecht/leyt aende voorsz. Reviere vande Zee ontrent 45. mylen. Ende is dit Rijck weeldich van alles ende vol volcks. De Coninck is geyl van leven/ ende heeft twaelf Coninckliijcke hoven/ in twaelf steden/ daer zijn wonderlijcke veel Vrouwen in/ dienende tot oncuyjschept. Als hy (schrijft Iulius Cæsar Scaliger) een Vrou voor hem uytkiesen wil/ hy besoeckt eerst haer ghetempertheyt aldus. Hy neemt twaelf Maeghden/die niet meer jaeren hebben dan haerlieder ghetal is/dees doet hy/ghewasschen zijnde/ Wolle cleederen aen/gebiet haer te blyuen inde Sonneschijn op het hoochste van't huys/wanneer die nu gesweet hebben/ dat lichtelijcken ende hertelijcken gheschiet/ soo wordt de reucke van de cleedinghe der Maechden bysonder ondersocht. Die nu qualijck ruycken/ worden aen zijn ghesinde bestaet; die goeden reucke hebben/dat worde s'Coninckx Wyuen. Op dat hy niet en misse/so wordt des Vaders ende Moeders naem op de cleederen gheteeckent.

Petrus Kaerius cælavit

ARACAM

10 20 30 40 50

Milliaria Hispanica

Quichio

Hilam

Oriens

SIAM

PEGU

SUINAM

Septentrio.

Macao

Martabam

Monte dis Lagao

Narareo

Tagalla

Macham

Pegu

Palo Cymacao

Sebolias

Trem

Entrada de Aracam

Aracam

Aracam

I. de Aracam

Huncomala

Aicomori

Ambraram

Casmin

Negrais

I. de Martinao

I. de Rama

Ilha de Chorai

Ilha de Coloria

Bengala

Chatigam

Situala

Bikanapor

Sagagam

Cosmin fluu.

Menan fluvius

Ava

INDIAE

AVA

INTRA GANGEM PARS

Martaban fluvius

Negamale

I. de chadube

Borungo

I. de Manima

I. de las alevan tadas.

Occidentes.

Occidens.

HEt Rijck van Bengala is seer groot/begrypende veel Steden ende andere bewoonde plaetsen. Het streckt sich langhs den Zee-cant 120. leucken/ende effen so verde in het binnenste.

De Reviere Chaberis loopt door het Landtschap/dien noemen de sommighe Guengam, in meeninghe dat het de vermaerde Reviere Ganges soude zijn. Dit Landtschap heeft sonderlinghe goede lyftocht/heeft Rijs/Suycker/seer goeden Eingber ende lange Peper. In Boomwolle ende Zyde en is geen contrey so vruchtbaer/ daer is overvloet van vleesch ende visch. De locht is seer bequaem ende wel ghetempert / daerom comen aldaer heen veel Coopluyden/ bysonder de Mauren/ Persen ende Abyssinen; dat zijn meest al Coopluyden.

D'inwoonders zijn ghemeenentlijck Machomets ghesint/ bysonder aen den Zee cant / daer de Mauri woonachtich zijn/ ende zijn van clocck verstant/beleeft / doch wat bedrieghlijck / die groote kennisse hebben van Coopmanschap/ende alderley neringhe. Zy gaen niet naeckt/ghelijck andere Indianen/dan hebben een wit cleet aen tot der aerden toe hangende / ende eenighe andere Zyde cleedingh; decken haer hooft op de Turcksche wijs. De Coninck was Machomets/ die was sterck ende vroom ten oorloch/ ende voerde dickwijl krijgh met de Coninghen/ die Afgoden dienaers waren. Dan is dese Coninck door Magno Magore ter neder ghetoghen ende uyt zijn stoel gheset. Gouro een stadt placht des Conincks wooninge te zijn/ ende Bengala daer het heele Landtschap den naem af draecht; welcke onder de vernaemste steden Indiæ, gherekent wordt; Behalven dees zijn eenighe andere Coopsteden aende Reviere Chabeis, namentlijck Catigan ende Satigan, die ontrent hondert leucken van malcandere ligghen.

Het Lywaet wordt hier seer constich ghemaect/ende heeft naer zijn soorte verscheyde namẽ. So wercken zy noch yet uyt eenich cruyt/dat spinnen sy ghelijck garen. Dat is geelachtich/eñ wordt gheheeten/ Kruyt van Bengalen, waer mede zy de Bedt-dekens seer constich besteken/ oock Pavelioenen/ Oorkussens / Sweer-doecken/ Mantilien om de Kinderen mede te doopen/ ende maeckense met loof ende bloemwerck/ende van alle Figuren diemen dencken mach: Dese const en souden d'Europische Wevers niet verbeteren. Desghelijcks maecken zy gheheele stucken ofte

Bacola
Melichberit
Campamarin
Jameri
Satagam
Verma
Ganges flu.
I. de Chandoc am
Angeli
Bengala
Bengala
Cituala
Chati gam
Bikanapor
Pipilipatam
Candilipatam
Polarim
Caregare
Guenga flu.
A. derradeiraterra alta
Manicapatam
Calecota
Var
Orixa
Palhor
Puacota
Occidens
Oriens
Choria
G. de Ramo
I. de Manima
Aracam
Borungo
I. Dechadube
Negamale
I. Iunco male
I. Aicomori
Negra
I. de la saleuanta das
Durudiua
BENGALA

ken ofte webben van dit cruyt. Dese Webben werden ghenaemt Sarrijn, ende worden in India veel ghebesicht/ende ghesleten / men mach het wassen als Lijnwaet / ende blyft soo schoon of 'tnieu waer.

In dit Coninckrijck worden ghevonden by menichten de Rhinocerotes, van de Portugesen Abadas ghenaemt. Dat is een beest lourd als een Elephant/draghende een hoorn op de nuese/ dat scherpt hy als hy ten oorloch sal gaen/met den Elephant / dat zijn natuurlijcke vyandt is. Dit beest wordt seer gheacht/om dat het jeghens alle fenynen preservatijf is/dat betuycht Ian Huyghen van Linschoten in zijn Itinerario.

Beschryvinghe van Zeilan ende d'Eylanden Maldiuar.

IN den Golfo van Bengala leyt een Eylandt dat Zeilan ghenoemt wordt / ende by den Inwoonderen Arabinen Tenarisim of Ternasseri: dat is een lustich landt / ende by den Indianen Hibernaum. Den omvanck deses Eylandts is van 240. leucken; of ghelijck eenige segghen van 900. oft 700. mylen. Sommighe meynen dat het wel eer vast landt is gheweest met het Landt daer de stadt Cael in leyt; also de tusschen loopende Zee daer eng is ende ondiep. De locht is hier seer getempert ende lustich/also dat d'opinie van eenigen is/hoe aldaer het Aertsch Paradijs soude gheweest hebben. Den Aerthodem is uytermaten vruchtbaer / ende altoos groen/daer zijn de boomen met bloeyselen ende vruchten stadichlijcken beladen/die dragen dan seer wel smaeckende fruyt/als Assyrische Appelen van ongelooflijcke soeticheyt/Citroenen/etc. daer worden veel specerijen ghevonden van alle soorte seer goet. Het vleesch ende visch is in dit Eylandt overvloedich/dan het draecht so geen menichte vā Rijs/dat wordt daer uyt het landtschap Coromandel inghebracht. Het brenght oock voorts ontallijcke veel Elephanten / die

seer leer-

Ceylon
Pescaria
Chilao
Negumbo
Columbo
Po de Gallo
Oriens
C. de Comori
Erniga
Nordh
I. de Cedu
Canal
Malдiua
Ganfar
Candaluz
Candical
Pruaca
Funor
Quelha
Do po dos banhos
Macanapor
Occidens
Puo Moluço
I. do Gamo
Zuydt
MALDIVAE INSULÆ

ſeer leerlijck zijn/ende worden in andere weghen ghevoert.

De Peerlen ende andere coſtelijcke ſteenen comen uyt Zeilan met menichte / ende van grooter weerde: Dat is een overgroote Rijckdom van dit Eylandt/ die niet te wardeeren is/ int opbrenghen van ſo ſeer begeerde frayicheyt onder alle natien ende volckeren.

D'inwoonders zijn half Heydenſch/half Machomets/ende zijn al van witter verruwe/van grooter ſtature/grooten buyck/ ende ghemeenentlijck vet ende wel ghevoept. Zy zijn den luſt ſeer toegedaen/ ende gaen met het boven lijf bloot / decken het onderſte deel met Zyde of Catoene cleederen/oock haer hooft met een fijn deckſel; zy cieren haer Ooren met Goudt eñ Peerlen/draghen oock gordels van Goudt/ verciert met edel gheſteente. Het zijn doch geen Krijghſluyden/maer van cleynen moet/ onbequaem tot den Oorlogh;gebruyckten gheen Buſſen/noch Yſer/tot haer wapenen/ maer alleen eenighe Rieten. Vier Coninghen hebben hier opt gedomineert/die waeren al Heydenſch/dan is ten laetſten het Eylandt in negen Rijcken verdeylt/daer is het byſonderſte af het Rijck Colmuchi, dat ontfangt Tribuyt van d'andere/ deſe zijn Ianafapitan, Triquinamale, Batacolou, Villaſſem, Tananaca, Laula, Galle, ende Cande. Voorts is het gantſche Eylandt ſeer ghelegen tot den Coop-handel/ daer worden ſeven Havenen ghetelt/ daer ſchoone groote ſteden aen ligghen/ d'hooftſtadt is Colmuchi, daer veel ſchepen met Elephanten ende Peerlen gheladen worden. De Portugeſen hebben in deſe ſtadt een fortreſſe. Dit ſchrijft van het Eylandt Zeilan een Italiaenſch Coſmographus, Io. Antonius Maginus. Van Ian Huyghen van Linſchoten ſchrijft dat d'ingeboren dien hy Chingalos noemt/ ſeer vernuftich zijn/ende groote conſtenaren van te wercken in Gout/ Silver / Yvooren been / Yſer ende alle Metalen; dies zy boven alle andere Indianen den prijs trecken: Zy maecken de ſchoonſte loopen van Roers/diemen in gheen plaetſen mach beter vinden / ſchynen ghedraeyt ende van Silver te weſen. So is dan dit Eylandt een van de byſonderſte / in gantſch Orienten / dat vol van alderley luſt ende frayicheyt is.

D'Eylanden Maldiue, of Maldiuar, teghens den Oever van Malabar gheleghen worden

meer

meer dan duysent ghetelt. Dat comt door eenighe doortuchten/die de Zee aldaer maeckẽde is/ by wylen so eng/dat de masten de tacken vande boomen aen weersyden raecken; oock can van eenighe veerdige luyden sommige engte over ghesprongen worden / so zy eenighe telghe met de handen vast houden. D'inwoonders hebben ghebreck van veel nootdruftighe dingen; dan zijn int bysonder voorsien met Coquen; dat zijn Indiaensche Noten/ende Cayro, dat is den bolster vande selfde Noten; welck is den Kennip van Indien, daermen die coordẽ ende cabels ende alle ghetouw af maeckt. Dese zijnder in grooter menichte/datser gheheel Indien/ ende alle Orientaelsche contreyen mede voorsien. Zy maecken een schip ofte schuyt op haer manier van hout vande selfde boomen / met alle zijn toebehoort / die seylen vande bladen / is met die coorden vanden Bolster aen malcander ghenaept / sonder eenen Yseren naghel te hebben / ende comen alsoo ghheladen met die waeren ende coopmanschappen vande selfde Boom / ende dat meer is haer provande ende victualie in't selfde schip/ is van desen Boom : in somma 't Schip met alle zijn toe behooren/Coopmanschappen ende victualie ende alle nootdrufft/ is van desen/eenighen Palmboom. Dat is dan het profijt in't bysonder dat d'inwonders van Maldivar uyt haer Eylanden trecken.

Het hooft van alle d'Eylanden is Maldiva, daer hebben andere de naem af/ daer is des Conincks Palleys/eñ een Coopstadt. Leest van dese Eylanden Maffeum den Historyschryver.

HEt Landtschap van Malabar begint van't hooft Comorin, tot de Revière ende stadt Cangeracon, 'twelck neffens de Zee-cant luttel min dan 300. mylen begrypt/ ende in de breede vanden bergh Gates, tot den Oceanum 50. mylen. Dit Landtschap is beter bewoont ende doorbout dan eenighe andere contreyen van India. Het heeft een goede ghesonde locht/ doch is wat couder/ het heeft een vruchtbaer Landt/ daer veel revieren ende andere wateren door spoelen; hoewel dat het gheen Coren veel draecht/ het heeft nochtans Gerst/ Rijs/ eñ andere vruchten/ oock Gengber/ Myrabolanen/ Caneel/ Peper/ etc. Daer zijn eenighe groote staende wateren/ vol Eghdissen; die groot zijn/ ende op het fatsoen vā Cocodrillen/ met een herde huyt als schulpen/ die worden vanden Inwoonders ghegheten; die ooc voor een leckere spijs op hen tafel setten seeckere Vleerde-muysen/ met tanden ende beck als een Vosch/ ende groot als een Kiecken-dief. D'inwoonders eeten geen broot/ dan alleen Rijs/ Visch/ Vleesch/ ende vruchten.

Het zijn gheen weynich stedē in dese Provincie dat Rijcke ende machtighste coop-steden zijn/ so om de goede havenen aldaer/ die seer vry ende veplich zijn/ so oock om den over vloet vā alle Indische waren. In dese steden woonen bysondere Coninghen/ die altesamen/ of Heydens zijn/ of Machometisten. Door't gantsche Landt worden geen Peerden ten oorlogh ghebruyckt. De Rijcken voorts die in dit ghewest de vermaertste zijn worden ghenoemt Canonor, Calcut, Cranganor, Cochin, Caicolam, Coulam, ende Travancor, onder dese is Calcut het opperste/ ende wordt de Coninck aldaer Samory ghenoemt/ dat is een opperste Keyser ende Godt op der Aerden.

Het rijck Canonor heeft 20. mylen aenden Zee-cant/ dat draecht den name vande stadt Canonor, die van Calcut naer 't Noorden ontrent tien leucken leyt. Dese stadt is seer schoon/ bequaem tot den handel/ door den Haven die seer groot is/ ende voor de schepen wel veplich. Het landt brenght alderley Indiaensche specerye op/ dan gheen vruchten/ daerom eten d'Inwoōders Rijs/ die hen uyt andere Landen toegheuoert wordt. De Portugesen hebben een Casteel

in dese

P. Polim
Maliapor ubi S. Tomas sepultus esse dicitur
Das Campanas
CEILON
Pescaria
Chilao
Negombo
Columbo
Panclore
Mõte poli
Chiacare
Calecture
Aremogaan
Palcacate
NAR
Opagode
Ira
Achanbaira
SINGA
P. Colaram
Tremalauas
Negapatam
Narsinga
Mana
COROMANDEL
Bisnagar
Chilao
Cadala
Cael
BISNAGOR
Cranganor
Cochin
Challe
Porca
Coulam
Ermiga
Mangalor
Bacanor
Barcalor
Os pundos
Batecala
Onor
Angadiva
Banda
Goa
Marabia
Mãge saura
Tremapatam
Calicut
Coulette
Cananor
M. Fremoso
I. S. Maria
MALABAR

in dese Landen/daer leyt hen garnisoen op.

Calcut is het opperste Rijck/ende begrijpt doch maer 25. leucken aenden Zee rant. De Coninck placht machtich te zijn ende de hooghste van alle de Coninghen in Malabar, dat is nu verandert/ door de toecomste der Portugesen/ die hebben den Coninck van Cochin aengehanghen/ende den bedrieghlijcken Coninck van Calcut ter neder ghetogen/so dat dese nu de minste is/daer hy te voren de meeste was. De stadt Calcut heeft drie mylen langte aende Zeekant gestreckt / sonder muren ofte vestinghen / dan wordt met ontrent 6. duysent huysen bevingelt/die verder van den anderen staen. Dese stadt is de vermaertste coopstadt van India, d'huysen zijn aldaer van cleynder weerde/ende laech/want men can gheen vijf palmen diep graven / of het water comt uyt loopen/dat belet het legghen van grooter fundamenten. So worden oock der Coopluyder huysen niet gheacht/ boven de 20. croonen / ende worden de wooninghen der Inwoonderen gheacht tot twee croonen. Het landt ontrent de stadt gheeft Peper/Gengber/Myrabolanen/Cassia Fistel/ ende eenighe soete vruchten die d'Inwoonders laceros noemen; Het wassen daer oock Palmboomen/die welsmaeckende vruchten draghen. D'inwoonders eten gheen broodt/noch vleesch om haerder Wets wille/ drincken oock gheen Wijn/dan ghebruycken Rijs/Gerst/Boter/Melck/ Visch/ Suycker/ Specerpen / Appelen ende andere vruchten; zy eten ligghende op der aerden/ ende ghebruycken bladers van boomen voor haer lepelen. Zy eeren de beelden van eenige Duyvelen/eñ valsche Goden/ daer zijn oock veel Machometisten/ die hebben een rock aen tot den navel. D'andere gaen naeckt/dan decken haer schamelheyt;de edelen decken doch haer hoofden/ende draghen bloote sweerden ende schilden. Zy hebben de cuysheyt in geender weerde/ende gheven de maechdē noch heel jonck ende teeder haer lichaem ten besten/ende maughelen de Vrouwen by wylen uyt vrundtschap haer Boel: De Coninc selfs laet den Brachmanen Priesteren eerst zijn Bruyt den maechdom nemen / daerom en moghen de kinderen Broeders of Neven van een Broeder niet succederen/tot de Croone / dan alleen de Neven die van een suster gecomen zijn/ die houden zy sekerlijck van dē afcomste derConingen te wesen

te wesen. Hier schrijftmen op bladers van Palmen/met een ysere pen/sonder eenighe inckt/ende worden hier Serpenten ghevonden/ daer som so fenynich onder zijn / dat die met een weynich bloets uytghetrocken/den doot mede brenghen; andere zijn dick als Swynen/ viervoetich / en inde lengte van 4.cubiten/ die wassen in morasschen/ende zijn den mensch niet schadelijck. De Coninck viert de Serpenten met grooter reverentie; noch en mach yemant de Serpenten ombringhen/dan op hals straf.

Cranganor is een cleyn Coninckrijck; het heeft een stadt oock van de selfde naem aende mont vande reviere/die met zijn ghedraeyde ende slimmen ommeloop/het omlegghende landt vruchtbaer maeckt/ ende bequaem tot den coophandel. D'inwoonders zijn uyt de oude Christenen/die vanden Apostel Tomas bekeert zijn/die worden doch stadelijcken van hen gebueren/ dat Heydenen;of Machometisten zijn/ghequelt.

Het Rijck van Cochin was slecht ende cleyn voor den aencomist der Portugesen / inde contreyen Indiæ, gaf tribuyt aenden Coninck van Calcut ende mocht de Coninck van Cochin gheen gelt slaen; van sulcke subjectie is hy by den Portugesen ontslaghen/die hebben hem groot ghemaeckt/alsohy haer vierde/ende bontgenoot van hen was. Dit rijck begrijpt 40.leucken aende Zee cant/ ende leyt van Calcut, de Coninckljjcke stadt van Cochin , ontrent 30.leucke; so en verscheelt Cochin van Calcut niet/in huysen ende manieren der Inwoonderen: Doch is het omligghende landt in alderley specerye/ende bysonder in Peper vruchtbaerder. De Coninck van Cochin is d'opperste onder de Priesteren Brachmanen,ende ghelijck een Paus van dese gantsche Provincie/ aen wien veel omligghende Coningskens tribuyt gheven. De haven van Cochin is seer goet/ende heeft de stadt veel Inwoonderen / daer veel Coopluyden Mauri onder zijn. De Coninck van Portugal heeft hier een sterck vast Casteel/om de trafieque/daer woonen Portugesen/Christenen van S.Thomas,ende een Bisschop van Cochin geintituleert.

Het Rijck van Caicolam of Coulenses, leyt van Calcut 50.leucken / ende heeft de stadt een schoone haven/die als een toneel leyt. De Coninck aenbidt den Afgoden/ende is niet seer rijck. D'Inwoon-

d'Inwoonders zijn de Calcutenſeren niet ongheliick in manieren van doen. So woonen daer noch eenighe oude Chriſtenen van S. Thomas, die worden alle drie jaeren van een Prieſter uyt Babilonien comende ghedoopt. Het landt geeft goeden Peper/ende andere Indiaenſche vruchten. De ſtadt is by de Portugeſen gheplondert ende verbrant gheweeſt.

Het Coninckrijck van Coulan heeft 20. leucken aenden Zee cant/ ende leyt de ſtadt Coulan 24. leucken vande ſtadt Cochin, naer het Zuyden. Dit wordt d'outſte ſtadt ghehouden van d'andere Indiaenſche ſteden/daer zijn dan d'Inwoonders van Calcut, ende andere ſteden in Malabar uytghecomen. Hier is menichte van waeren/ ende is de haven ſeer goet. D'inwoonders zijn Afgoden dienaers/niet verſchillende in manieren/ van die in Calcut woonen. Doch zijn hier veel familien van oude Chriſtenen van S. Thomas. Het Landt draecht gheen Coren/ maer goeder Peper / ende andere Indiaenſche vruchten. De Coninck van Coulan is machtich/ende houdt 20. duyſent Peerden / tot des Chrijghs behoef / voort oock dickwils Oorloch met zijn Buren.

De ſtadt Travancor leyt in een Landtſchap/dat niet ſeer vruchtbaer is/noch ooc bequaem tot den Coophandel / het heeft eenighe volckeren Macoæ ghenaemt voer buren / die zijn nu meeſt Chriſtenen.

Beſchryvinghe van Narzinga ende Decan.

NArzinga leyt tuſſchen het hooft Comori, 'thooft Guadaueri, den bergh Gates, ende den Golfo di Bengala: heeft inde lengte aenden Zee cant 200. leucken of 600. mylen / in den ommeganck drie duyſent mylen; ſommighe ſegghen/het begrijpt ſo veel landts/ als yemant in een halue maent ſoude moghen bereyſen.

Narsinga et Ceylon
Milliaria Hispanica
Petrus Kærius cælavit
Mare Indicum
Sinus Gangeticus
Occidens
Oriens
Meridies
Goa
Bisnagar
Bisnagar
Montepoli
Narsinga
Angadiva
Onor
Batecala
Cuicare
Caletiure
Aremogam
Paleacate
Barcalor
Bacanor
Mangalor
Coromandel
Narsinga
Maliapor ubi S. Thomas sepultus esse dicitur
Baixos de Padua
S. Maria
M. Fremoso
Chem
Mamale
Mangesairam
Cananor
Calicut
Tremapatam
Das Campanas
I do Tracel
Andaro
Negapatam
Coulete
Challe
Cranganor
Garipa
Calipa
Chilao
Cochin
Cadala
Indicum
Dodesasio
Porca
Cael
Coulum
I de Cubeli
de Melique
Mana
Ceylon
Iaffanapatam
Pescaria
Chilao
Negumbo
Columbo
Capelo
Macanapor
C. de Comori
Quelba
Timor
De Pº dos Banhos
Pruaca
Pª de Galle

Dit Rijck wordt onder de machtichste Rijcken van Asia ghestelt / want het heeft overvloet van alles/so dat daer niet en ghebreeckt: want het is vruchtbaer van Coren/Suijcker/ Gengber/ende andere verschepde specerpen. In Wolle ende Zyde is gheen landt dat Narzinga passeerde. Soo worden daerom in gheen plaetsen rijcker ende machtiger Cooplupden ghevonden. Het zijn hier twee Coninckliijcke steden Narzinga ende Bisnagar, dat andere Besenegal noemē/ ende is dese stadt met een drie dubbelde muur beset / een vermaerde Coopstadt van alderley waren. Het landt is seer vruchtbaer/ met lustige beemden becleet/ so dat het eē Paradijs schijnt te wesen. D'inwoonders zijn upt verschepde natien ende Religie/doch meest Heydenē. De Coninck van Bisnagar, die by wylen Coninck van Narzinga oock genoemt wordt/is seer machtich/ende houdt stadelijck 40. duysent Nairos: dat edele soldaten zijn / ende daer en boven 20. duysent Peerden/die hy upt Arabien ende Persen vertrijght/ met 200. Elephanten/dan als hy ten oorlogh gaet/so is zynen macht noch meerder / want ontallijck zijn de voetknechten / ende is het ghetal de Rupteren ende Elephanten groot/ so dat hy (ghelijck sommighe segghe) met zijn legher wel 30. mylen beslaet.

De stadt Tarnasseri, behoort oock aen dit Rijck / ende placht eertijts een eyghen Coninck te hebben/een Heyden/ dan seer machtich. D'inwoonders van dese stadt / gheven haer huysvrouwen aende Christenen of Machometisten die van witter verruwe zijn/om hen de maechdom te nemen / welcke huijs vrouwen noch nae den doot van haer man haer levendich laeten verbranden/tot ghetupgenisse van hen getrouwichept ende liefde; anders het soude een schantvleck zijn/ ende wordt dese manier over het gantsche Rijck Narzinga onderhouden.

In dit Rijck zijn noch twee steden/die by den Christenen bewoont worden / te weten Ciromandel of Colmandel, dat heeft een vruchtbare Landouwe/ende Maliapur, dat door het levē/ predicatie/ende doot van S. Thomas seer vermaert is ; wiens ghebeente in dese stadt onlancks ghevonden/tot Goam ghebracht is. Het heeft wel eer een groote stadt ghewéest/daer/behalven andere timmeragien / ontrent 330. Mesquiten van verschepde natien ghetelt worden. De

Portugesen

Portugesen hebben dese stadt beginnen te bewoonen; ende uyt de ruynen te halen / die boeren daer noch alle daechs volck hen.

De stadt Cael leyt oock in dese Provincie/ende woonen van dese stadt af/ tot het hooft Comori, volckeren/diemen Parauos noemt/die zijn eenvoudich/ende beleeft; eeren Christum/ ende leven by het visschen van Peerlen / die sy de Portugesen ende andere natien vercoopen.

De Provincie Canara behoort oock aen dit Rijck/ende leyt aen de zyde van den Ocean naer het Westen.

Het Coninckrijck Decan, loopt aende Zee cant/streckende sich tot 250. mylen; leyt tusschen de Reviere Aligam, die inde Zee valt by de Stadt Sintacora ende de Reviere Bare. Het placht wel eer een eyghen bysonderen Coninck te hebben/ dan die is van twee zijn Capiteynen / alsoo hy een man was den wellustichheyt toegheдaen / omghebracht / ende uyt het Rijck ghestooten/ die hebben het Rijck in tween ghedeylt: den eene heet Nizamalucus, die woont inde lustighe en schoone stadt Danager, ende houdt alleen de secte der Persianeren/ in gantsch India; de tweede Prince is Idalcanus ghenaemt/ ende woont inde stadt Visapora, hebbende voor naburen de Rijcken van Cambaia ende Orixa. D'hooftstadt des Coninckrijcks is Bider, daer aen de stadt Decan, daer het Rijck den naem af draecht. Van dese stadt ses mylen/ leyt eē bergh met muren bevesticht/oock met garnisoen bewaert/ daer de Diamant uytghehaelt wordt. D'inwoonderen gaen ghemeenentlijcken in Zyde cleederen. Boven dese steden zijn noch in dit Rijck andere/ als Sintacora, Caul, ende Goa, aenden Zee cant / daer af de twee laetste vanden Portugesen bekrachticht zijn; ende certeyn Goa is een vermaerde ende doorluchtighe plaets / een bekende coopstadt onder alle d'Indiaensche steden. Dese stadt leyt in eē Eylandt/ dat maect de Reviere Mandova, heeft 15. mylē ommeganck s; eñ is de stadt selfs door de vruchtbaerheyt des landts/ costelijck ghebou der huysen/menichte der Inwoonderen/ eñ bequaeme haven/ wonderlijcken wel ghetiert ende bewoont. Hier heeft den Aertsbisschop zijn residentie / over het gantsch Indien; aen wien alle de Bisschoppen van deser contreyen subject zijn. Het is oock de residentie

Ff vanden

vanden Vice-Roy van Indien/die heeft daer een Armade/daer hy d'heerschappye over d'Indische Zee mede bewaert ende onderhout. Dan wordt dit Landt seer gequelt van de Venazari, volckeren die van rooverye ende buyt leven. De coopluyden uyt Persien ende Arabien brengen daer menichte van peerden heen. So is dan Goa de stapel van alle Indische waeré ende Coopmanschappen.

Beschryvinghe van Cambaja.

DE Provincie van Cambaja wordt oock Guzarat ghenaemt/ende streckt inde langte aen den Zee cant 500.myplen vande Revier Bate, die by de stadt Canlum in de Zee loopt / tot het landtschap Circa in Persien. Voorts soo raeckt het aen d'andere zyde de Rijcken van Dulcinda ende Mandao. Soo dat dit Coninckrijck aen het Oosten heeft het landtschap Mandoæ, aen het westen de Nantacos ofte Gedrosios, aen het Noorden de Rijcken Sangæ eñ Dulcindæ, aen het Zuyden den Ocean, ende de palen van het Rijck van Decan. Het Coninckrijck van Cambaja, is groot/ende met steden ende dorpen rijck van Inwoonderen wel verciert. Het heeft veel schoone Revieren/ daer de Reviere Indus den croon af spant/die loopt door het landt heen/spruytende uyt den berch Caucaso, nu Naugrocot ghenaemt/ende met een lange loop van 900.myplen/valt in den Oceanum, met twee groote ende schiprijcke uytgangen. Het Landt draecht overvloet van Coren/Rijs/Wasch/Suycker/Wieroock/ ende alderley vruchten/ ende specerpen/daer beneffens so groote menichte van Zyde/ ende Catoen/ dat daer 40. oft 50. schepen mede ghéladen worden/ ende in andere landen ghestuert. Daer zijn veel Peerden ende Elephanten: de steen Onyx ghemeenentlijck Corncolla geheeten/d'Adamant/Calcedonie/etc. worden hier ghevonden.

De Coninck

Septentrio
Raitanbur
Mandoa
Sanga
Casdar
Indus flu.
Citor
Melichberit
Ardauat
Bingiron
Lahor
Campamarin
R. de Diul sinde
Cambaia
Cambaja
Maarazia
Crusnar
Guenga fluuius
Goga
Gandar
Pala
Var
Orixa
Oriens
Baroche
Laquite
Surrate
Delli
Benora flu.
Tissa
Puacota
Damaom
Paxando
Narsingapatam
Danixeno
Bacaim
Insula das Vacas
Bimilipatam
Bizipatam
Anda nager
Beder
Penacota
Bingiram
Chaul
Pº de Godonare
Danda
Quelecim
Visapor
B. Deruede
Dabul
Masulipatam
Zanguizara
G. Verde
Debetele
Cintap
R. do Vetere
CAMBAIA

De Coninc van Cambaja was eertijts Heydensch/dan heeft nu den Machometischen secte aenghenomen: d'Inwoonders zijn noch half Machometisten/half Heydenen; zijn seer becommert met haer superstitien ende Coopmanschap/ daer over geen Kryghslupden/dies gebruyckt de Coninck uytheymsche Soldaten: Zy hebben een geelachtigen verruwe/gaen naect/de schamelheyt ghedeckt/eeten geen vleesch/dan alleen Rijs/ Gerst/ ende andere dingen/die geen leven hebben. Binnen in het landt zijn eenighe volckeren Resbuti ghenaêt/dat zijn ingheboren Edelluyden deses Rijcks/ ende hebben een vrp leven/noch vreesen eenigh gewelt/dan vallen dickwils ter contrarie op de plaetsen Cambajæ. De vernaemste steden van deser contreye zijn aen den Zeekant Damanum, Bandora, Curate, Rauel, Basuin, daer van de twee eerste by de Portugesen ghedestrueert zijn gheweest. So is hier oock de stadt Diu, ende een Eylandt daer een sterck Casteel op is/niet verde vande mont vande Reviere Indus. De Portugesen hebben alhier haer dominatien/ende zijn meesters des stadts/ende stercкte van Diu. Veel vreemde natiē hanteren aldaer/ende dryven grooten handel/so is dese plaets daer seer toegheleghen. Voorts in het landt Cambayæ zijn Madabar, Cambaja, dat den naem gheeft aen het Coninckrijck/ een seer triumphante stadt/daer wel 130. familien ingetelt worden/ de treffelijckste plaets onder alle d'Oriētaelsche steden; daerom oock Cairum van India ghenaemt. Campanel, de Conincklijcke stadt op een hooghen bergh ghelegen/ende met een seven dubbelde muur beringelt. De Coninck van Cambaja was seer machtich ghehouden/ende heeft by wylen tegens de Mogores opghebracht ten oorloch 150. duysent Ruyteren/500. duysent voetknechten/ ende wel duysent Bussen/ daer vier overgroote stucken in waren/ daer aen elck om te trecken twee hondert Ossen gingen: hier beneffens twee hondert ghetorende Elephanten/ vijf hondert vaten vol ghemunt Gouts ende Silvers/om den soldye te betalen / behalven nu de Heeren ende Princen / die den Coninck op hen eyghen costen verselschapten. Doch is de Coninck Cambayæ, vande Mogores Tartaren, overwonnen gheweest/die besitten nu een groot deel van dit Rijck.

Aen den

Obaluarte
I. de S.
Math Dam Mapur
Argiam
Saulas
Chilminar
Siras
Stacri
Sergiam
Baçora
Sosar
Annasa
I. Musique
I. Dagoada
I. da Carga
Reyxel
I. de Palmeira
C. Bardastano
Chilam
Bezar
C. de Nabam
Tumene
Lar
Sapanech
Calucan
I. del Ara
I. Dandaronia
I. Deguaaz
I. d'Palude
Calostam
I. Larca
ORMVS
Ormus
Tisrich
Semil
Abmiamare
B. de Dosar
R. de Brayme
Quebūbareque
Sas
Tenora
Catiffa
I. Barem
G. Dellasa
Sunam
Catura
C. de Moasandaon
Iasques
Calaca
R. de Isquam
Tancabanca
Enscada
Apraceal
Xaama
C. de Iasques
Casapa
Lima
Corfacam
Soar
Gulfar
Godo
Costa de Arabia Felix
ORMVS
I. de Soar
I. de Mascate
MASCA
Mascate
LAT
MAFFA
Curiate
Calaiate
Maffe
Sor
Mig
Sir
Cuoua
Spalheiro

ORMUS

Aen den Inham ofte Inwijck Cambajæ, zijn twee stercke fortressen/ als van Diu ende Tauamanum, die zijn in bewaernisse vande Portugesen/ ende zijn slotelen van desen Inham ende Ocean.

Beschryvinghe van Ormus.

Aende limyten van Persen leijt een seer machtich Coninckrijck Ormus ghenaemt / ende begrijpt het deel van Persia, dat vande Revieren Tabo, Tirindo, ende Druto begoten wordt/met noch eenighe eylanden inden Persischen inham / ooch een deel van het gelucklighe Arabia aenden selfden Inham / het hooft van dit Rijck is het Eylandt Ormuz aende engte vande voorsz. Inwijck/ leijt 12. mylen van het vaste landt/ daer is een stadt in geleghen/ van dien name/ dat een schoone Coopstadt is ende te stellen voor alle steden die aendt Zee cant gheleghen zijn/in cappichept van plaetse in menichte van coopmanschappen/ ende Peerlen bysonder heerlijck. Doch daer is groote dierte van Coren ende van soet water/want het Eylandt is seer onvruchtbaer/noch gheeft gheen Terrauwe/daerom wordt hen alles toeghevoert. De Coopmanschap bloeyt daer sonderlinghen / ende comen uyt Arabien, India ende Persia veel Coopluyden hen/ die daer Zyde / Peerlen ende costelijcke steenen brengen. Het is een cleynen bergh in dit Eylandt/die heeft aen d'eene zyde Solpher Mynen; aen d'andere Sout Mynen.

D'inwoonders zijn tamelijcke schoon/ half Arabinen / half Persianeren / die leven by den Rijs meest/ende zijn lief hebbers vande Musijcke ende andere goede consten. Haer Coninck is een Sarazijn/ende geeft alle jaeren vijfthien duysent Seraphynen aenden Portugesen/die hebben aldaer een sterck Casteel ende wel voorsien.

Arabia
deserta
Tadmor
Anna
Sues
Batoch
Fara
Sicabo
Medina talnabi ubi Mahumetis sepulchrum visitur
Moun
AYAMAN
olim
Tambut
Tacine
Duca ti
Sata
Salata
Gacha
Rabon
Mecha
Caßir
Lagana
Elach
de
sertum
Chilasm
Bezar
Tumena
Persicus Sinus
Semil
Ormus
Iosques
Catiffa
Iasu
Elcatif
Catura
Godo
Tumisa
Casape
Iulfar
Soar
Mazcate
I. de Soar
Sor
Zibid
Con
Sida al Ziden
Antax
Caburz
Mia
Curiata
Calaiate
Spalheiro
Cuoua
Vodora
ARABIA FO
Sir
E
Buge
LIX
Elsergiech
Amensirisdin
C. de Matraca
I. de Curiamuria
C. de Potas
P. de Curiamuria
I. Gibalacubaja
Iasuf
Abrolho
Cibibrian
tangar
Cora
Amasir
isdin
Marabate
Dasar
Irmin
Sacola
Mensuria
Magora
Alique
Agoada
Sarumbu
Cangar
Ogobo
Calamate
Fartaque
Caixem
Xarma
Santer
Homara
Athor
Zibit
Giabel
Zabam
Elidra
Zebit
I. d. Canacaym
Borima
Xael
Ercoco
Camara
Mazua
Bandel dazebi
Dancar
Dalaceia
As Portas
Pedes Atomo
Aden
Aim
Monastre de la Visione
C. de Fartaque
C. Ras Algatt
ARABIA

Ff 4

ARabia is een overgroote Provincie / besloten tusschen twee Inwijcken vande Zee / ende bycans een Eylandt: het heeft den Arabischen Inwijck aent Westen / den Persischen aent Oosten / den Oceanum; of groote Zee aenden Middagh / ende Syriam met der Reviere Euphraten aent Noorden.

Arabia is een sterck landt / ende door de nature seer wel tegē alle aenstoot der vyandē voorsien / so om den Zee / die 'tgantsche landt scier omloopt, so om eenighe groote woestynen / daert mede becingelt is / hooghe berghen ende sandighe plaetsen / die sonder water oft vruchten zijn.

D'inwoonders deses Landts zijn Arabinen, Sarazynen ende Mauri oft Mooren; dan het worden eygentlijck Arabinen ghenaemt / die onder Pavelioenen buyten de stedē woonen / haer zijnder veel door gantsch Syriam, Ægyptum ende Africam verspreyt: die houden Vee eñ hopen van Camelen / daer sy achter gaen. Die inde steden woonachtich zijn / worden Mauri genaemt; welcke naem haer ghegheven is vande Spaengiaerden / ter oorsaeck des Landts Mauritanię, daer sy uyt ghecomen zijn. De Sarazynen zijn ghenaemt van Sara d'Huysvrouwe van Abraham / oock Agareni van Agar, moeder van Ismael, daer sy af ghecomen zijn. Dit volck is met der tijt in grooter macht ghecomen: sy hebben Syriam, Persiam, Ægyptum, Africam; jae oock een groot deel van Spaingnien in ghehadt / ende zijn over d'Orientaelsche Landen noch alsins verspreyt.

D'Arabinen zijn van swerter verruwe / cloeck van verstant / scherpsinnich / Coopluyden / wraeckgierigh / oproerigh / roovers / straetschenders / die meer op loosheyt in het oorlogh / dan op vromicheyt betrouwen / vechten met geen ordonnantie / maer met menichte van volck / vallen hen vyanden op verscheyde kanten aen / tot dat sy die ter neder trecken. Ter contrarie sy vlieden lichtelijck / als hen de vyandt aentast / ende keeren doch by wijl vechtēde in haer vlucht. Sy zijn seer wellustich / ende hebben veel vrouwen. Sy straffen Overspeelders / laten geen vrouwen uyt gaen / dan met bedeckten aenschijn; sy woonen meest al onder de bladers van Palmboomen; of onder steen-rootsen / holen ende kuylen / gaen half naeckt / so dat hen lange rocken eñ

wyde

wyde couffens nae sleppen. Hen wapenen zijn pylen ende lange spietsen/houden een Religie met den Turck; want de Machometische secte/ die is eerst uyt Arabien ghecomen/ aengesien Machomet gheboren is inde stadt Mecha, of ghelijck andere segghen in het dorp Itrarip, ontrent de stadt Mecha, ontrent het jaer ons Heeren 620. doen Heraclius Keyser was. Dese Machomet/ghelijck yemandt schrijft/was eerst een Coopman/daer nae een Propheet/ten laesten Capiteyn van sekere roovers/so dat te verwonderen is/hoe dat sulcken eenen onder de Heylighen inden Hemel ghestelt is/aen wyen verstandighe luyden / gheen plaets onder de goeden op der Aerden souden toelaten.

Voorts is dit Arabien een Schier-Eylandt/in drie deylen ghedeylt/namentlijck in het wilde Arabien/het gheluckighe ende Arabiam Petream, dat vande stadt Petra den naem draecht.

Het woeste Arabia/draecht met recht den naem/nochtans is het wel bewoont/ ende moeten de luyden naer de sterren haer wech houden / die door de sandighe plaetsen van dese contreye passeren willen.

In Arabia Petrea, wascht den Palmboom/ die soete vruchten draecht/ dat is ghemeenentlijck de spijs der Inwoonderen/ het Manna valt hier oock uyt den Hemel/ende wordt aenden Zeekant eenich goet Corael ghevonden. Hier leyt de berch Sinai, dat een uytermaten hoogen berch is/ende daer doch een Clooster op leyt; oock den bergh Oreb. De stadt Petra is nu Mechan, of (ghelijck Maginus houdt) Pietra desti.

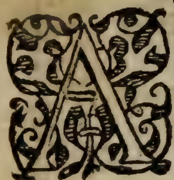
Het gheluckighe Arabien / dat gheeft seer goede vruchten / ende is voorwaer een gheluckich landt. De vermaertste stedē zijn alhier Medina Talnabi. Mecha, Zidem, Zibit, ende Aden, &c.

Medina Talnabi; dat is de stadt des Propheets/leyt naer Arabiam Petream toe / en̄ is wel bewoont. Hier is het graf van Machomet/ daer hangen stadelijck drie duysent barnēde Lampen/ende wordt daghelijcks vande Machometisten versocht. Mecha is een lustighe stadt/die heeft geen besting/noch water/ dan dat in twee groote Cisternen bewaert wordt; het heeft bytaas 6. duysent huysen/ende is eē stadt daer grooten handel is/ en̄ menichte van warē gevoert

wordt/

wordt/uyt India, Æthiopia, ende andere contreyen Arabiæ. Alle jaeren gaen drie Caravannen uyt Cairo, Damasco, ende Indien naer Mecham, om des Religions wille/ende om Machomet te besoecken/die in dese stadt gheboren is. Ziden is een stadt aenden Zeecant ende de haven van Mecha. Zibit is een schoone stadt/ende het hooft des Rijcks / die leyt in een effen velt / besloten tusschen twee berghen vande Roode Zee/een halve dach-reys verdt / daer is oock abondancie van Waeren/Speceryen/Suycker/ende andere vruchten. Hier seyndt de Turck ee Beglerbey, voor Gouverneur. De stadt Aden geleghe met verde vande engte Babelmandel, is de schoonste ende sterckste stadt van gantsch Arabien/niet alleen door ghelegentheyt/maer oock met fortificatien wel bewaert: die is wel bewoont/ende heeft 6. duysent huysen/is een schoone Coopstadt/ daer veel negotiatie uyt India ende d'omliggende landen op gedreven wordt. In het jaer 1538. is Aden in handen der Turcken ghecomen / die hebben den Coninck om ghebracht ende het Rijck inghenomen.

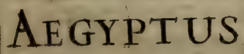
AFRICA

Alsoo wy Asiam beschreven hebben nae ghelegentheyt der Caerten/so comt ons het derde deel des Werelts Africa aende handt. Dat hebben wy een generale Caert ghegheven int beginsel des boecks/nu sullen wy de bysondere deelen aenvatten. Het eerst zy:

Ægypten; dat is een seer rijck ende lustich Coninckrijck / zijn lengde streckt ontrent vijfthien dagh-reysen verde/ maer die breedte niet meer dan drie daghreysen. Dit Landt is ghelijck een Eylandt/ aen die drie zyden met woestynen ende sandt omgheven / ende op der ander zyde heeft het de Griecksche Zee. Teghen opganck stootet aen het Rijck Syriæ, meer dan aen ander landen: nochtãs zijn acht dagh reysen tusschẽ beyde de Rijcken/daer treckt men altoos in het sant. Tegen Nederganck heeftet een landtschap der Barbaryen/dat heet Barrat;maer tusschen beyde die Landẽ is een woestyne/ vijfthiẽ dach-reysen lanck. Teghen Middagh stootet aen Nubiam,dat zijn Christenen/ende alsoo swert als peck. Tusschen beyde die landen leyt de woestyne Arane, die is twaelf dachreysen lanck. In Egypten zijn vijf Landtschappen;dat eerste ende het grootste heet Zayr, dat ander Demozor, dat derde Alexandria;dat vierde Resint, dat is een Eylandt met water omgheven / dat vijfde heet Damiata.

De grootste stadt in Egypten heet Cayr,dat is een uytermatẽ groote stadt/vol Rijckdoms. Nae daer by is een oude stadt heet Mesur, dese twee steden ligghen op den over vant water/ d'welck midden door Egypten vlietet/ende heet den Nijl. In den Bibel wordt het Geon ghenoemt/dat is dat profytelijckste water datmen vinden mach / want het bevochticht alle Landen/waer door het loopt / ende het maeckt zy vruchtbaer ende lustich. Op dit water moghen groote schepen varen/want het is diepe/ ende heeft veel visschen die goet om eten zijn. Dese Reviere waer in alle maniere te prysen waert datter gheen dieren in en woonden / die zijn ghelijck Draecken ghestelt/eeten Peerden ende mannen/ ende anders al wat zy int water vinden/ ende aen den Oever dat selue dier noemtmen Cocatrix. Dit water wascht eens maal s'jaers / ende het begint

AEGYPTUS
Mediterranei Maris Septentrio pars
Alexandria
Rosetto
Damiata
Cairo
Nilus fl.
Birdena deser.
Cosir desert.
Mare Rubrum
Miliaria Germanica
10 20 30

het begint te wassen int midden vande Oortmaet / ende het wascht tot S. Michiels dach toe / ende het neemt alle daech toe / ende wanneer het hoogh ghenoech is / soo laeten die lieden eerst uytloopen / door die beecken die daer toe gheordineert zijn / want soo wordt alle het Landt bevochticht / ende dat water staet 40. daghen op het aertrijck / daer nae beginnet weder af te nemen / ende uyt te drooghen; daer nae besaeytmen het Landt / ende het wascht alleenlijck vander vochticheyt des vlietende waters; want het regent niet in die Landen / alsoo datmen qualijck den Winter vande Somer can onderscheyden.

Die Inwoonders Ægypti hebben oock een Marmorsteenen colomne gheset midden in dat water voor de stadt Meser: aen de selve colomne hebben zy een teecken ghemaeckt / daer aen sien zy wanneer dat het water hoogh ghenoech ghewasschen is: want wanneer dat water aent opperste teycken reycht / so zijn zy versekert dat zy vruchten ghenoech sullen hebben: maer alst niet so hooghe en wordt / so weten zy haren afganck aenden teycken; daer na wordt het oock dierder of beter coop: dat water is seer ghesont te drincken.

In Egypten zijn twee havenen der Zee Alexandria ende Damiata. De stadt Alexandria is seer werachtich / ende heeft stercke muren. Dat water datmen tot Alexandria drinct / dat bringhen zy uyt den Nilo door een conduyt onder der Aerden / daer mede vullen zy veel Cisternen inder stadt / anders en hebben zy gheen drinckwater. Die stadt Damiata leyt op den Nilo ende zy is voortijts omgheven gheweest met muren / maer zy is tweemael ghewonnen vande Christenen / eenmael vanden Coninck te Jerusalem / ende ten anderenmael vanden Coninck Lodowijck van Vranckrijck / dan is achternae aenden Saracenen wederghegheven om de verlossinghe des Conincks. Daerom braecken de Sarracenen dese stadt af / ende bouden weder verre vanden Nyl / nochtans en maeckten zy geen muré of sterckte daer om: Ende zy hieten de selfde plaets Nieu Damiata. In der ouden Damiata woont niemāt meer. Dit schrijft Haython van Armenie. Van Petrus Martyr in zijn Ambassaderye tot Babilonië verhaelt / hoe de stadt Alexandria gheheel verwoest was / eñ toonde maer eenighe overblijfselen des ouden heerlijckheyts.

Hy schrijft

Hy schrijft oock vande Columnen ofte naelden/ diemen Pyramides noemt/die warē in Egypten groot ende menichfuldich / ende is daeromme voor gheen fabelwerck te houden: Dat die ouders van den 20. duysent menschen/die twintich jaren daer aen ghebout hebbē/met grooter costen/met Broot/ Aiuyn ende Loock. Noch is die eene grooter dan die ander. Maer inder ghedaente zijn sy ghelijck/want sy hebben alle rechte hoecken ende breyden/aen de zyden. Ende sy worden van onder aene tot bouen toe hoe langher hoe smaller. Sy zijn oock so hooghe / dat als eener daer op climt/so en schijnt hy niet half so groot te zijn als hy is. Ick vraechde (schrijft Petrus Martyr voorsz.) oft die columnen binnen hol ofte massijs waren. Doen heeft eender tot my gheantwoordt/hoe sy dat tuttel in waer ghenomen hadden; Maer het quam op een tijt een vreemder uyt Moozen landt/ die liet hem duncken dat hy wat vanden ouden dinghen wiste. Daerom ginck hy tot den Soudaen / begerende datmen hem soude toelaeten de Columnen te openen/hy wilde daer schatten in vinden: dat wert hem toeghelaten. Als hy nu daer henen quam/doen sochten hy een inganck aender zyden teghen het Oosten/dat vant hy besloten ende het hadde niet veel onderschepts vanden anderen bouwe. Doen dede hy den steen wech/daer mede hy besloten was. Den selven man en heeft gheen mensch oijt meer ghesien. Daeromme besaghen wy de Columne ende namen die zyde voorhant/daer de Moor den inganck gevonden hadde. Doen hiet ick sommige die by my waren dat sy souden een wierslach met hen nemen/ op avontuere of het licht hen uyt ginge. Maer ic ende andere Vorsten sagen van bouen daer inne. Die wech gaet properlijcken nederwaerts/ ende is ghelat van Marbersteenen/ doch enge. So is hy oock hondert ende vijfensestich trappen diep tot beneden: dien wech is oock so neder / dat eener naulijck op zijn knien ghebucket/dat hem die borst aende knie leijt / daer inne ghegaen en mach. Maer sy gingen beneden ende sochten wat daer wesen mochte. Doen vonden sy een gewelffsel daer inne/dat was ontrent xij. schreden wijt. Daer aen hinghen noch twee cleyne Camercken inder holen. Doen vonden sy eenen grooten hoop ende sommighe cleyne sepulture. Daerōme meijnden sy dat voortijts een treflijcker man aldaer met wijf eñ kinderen begrauen

was.

was/want men leest dat die Columnen der ouderen begraeffenisse gheweest zijn. Dit schrijft also Petrus Martyr. Certeijn het is wel bekent / hoe dat de Egyptenaers altoos sonderlinghe curieux gheweest zijn/op het begraven van hen afghestorven vrienden/ende die teghens de verrottinghe te besorghen/ soo dat die gheen spijs der wormen quamen te zijn. Daer over noemt Pomponius Mela de lichamen der afghestorven Egyptenaren Funera Medicata, ende Plinius, Servata Corpora. Op huyden worden dese lichamen noch ghevonden/heel ende onbeschadicht/ ende dat is 'tgeen wy Momie of Mumie noemen / van seer grooten cracht ende ghebruyck om de levende lichamen t'onderhouden: ghelijckmen seyt van Coninck Fransoys d'eerste/dat hy der Momien by wyle soude ghebruyckt hebben. Dese lichamen vintmen ontrent Cair. De maniere om die op te haelen ende haer ghestaltenisse somen zy vint wordt van Thevet beschreven in het 2. Boeck van zijn Cosmographie/daer hy oock lacht met de Momies diemen in dese landen in acht heeft/ende refuteert met Belon de fabelen daer van zijnde. De middel om dese lichamen te voorsien teghens corruptie met eenighe speceryе Cedria ghenaemt / wordt by Bellon verhaelt.

Voorts vanden Nijl boven gheroert/verhaelt Petrus Martyr, dat hy zijn oorsprong neemt uyt de Berghen Lunæ, ende zijn wasdom vande snee/die op dese bergen ligghende inde Somer bestaet te smelten/ende het water grooter te maecken. Die opinie van Martyr dunct aen eenige niet ghefundeert te zijn die trecken den oorspronck uyt eenighe Meyr/ die op de 12. graden nae die Polus Antarcticus soude ligghen/ ende gheven oorsaeck aen het wasdom des Nyls / aen sekere reghen/die vijf maenden ghestadich in Congo ende die omligghende plaetsen valt/ dies de Zaire in Congo, de Niger in Ethyopien/ende de Nijl in Egypten op eenen tijt wel overloopt. Vande Crocodillen des Nyls leest den voorsz. Martyrem, die sal goet bescheet daer af doen.

Abissinorum Imperium
Mare Mediterran.
Ierusalem
Tripoli
Alexandria
Sues
Alcairo
Sinus
Persicus
Medina talnabi
Mecha
ARABIA
NUBIA
BENIN
Borno Lacus
Borno
Aden
Zocotora
Mare
Indicum
Occidens
Oriens
Mare
Aethio-
picum
Melinde
Mombaza
Quiloa
Mozambique
Magadazo
Braua
Angola
Zembre
Zaire

ÆThiopia superior ofte interior wordt by een groot Coninck ende Vorst gheregeert / die is Prince der Abyssinen, ende wordt by de Christenen Paep Ian ghenoemt/by de Mauros Asiclabassi, ende van zijn eyghen ondersaten Acegue, dat is Keyser/ende Neguz dat is Coninck. Ende is desen Heere met recht te stellen onder de machtichste Vorsten vande Werelt / alsoo de limpten van zijn Rijck byrans strecken tot aen beyde de Tropicos, de Roode Zee/ en d'Ethiopische Zee/begrypende luttel min of meer dan 672. leucken. Het heeft dan aen het Noorden de volckeren van Nubien ende Bugien, aende palen van Egypten gheleghen/aen het Oosten de Roode Zee/ende den Sinum Barbaricum, aen den Middagh de berghen Lunæ, ende aen het Westen het Rijck van Congo, de reviere Niger, en het Landtschap van Nubia. De Inwoonders worden op d'Egyptische spraeck Abyssini gheheeten / om dat zy op verschepden plaetsen woonen.

Dit Landtschap gelijck uyt de schryveren van desen tyden blijckt/ is seer vruchtbaer/ want alhoewel het weynich Coren voortsbrenght / soo draecht het nochtans allerley weydt in overvloet/ ende veel andere aerdtvruchten die ons onbekent zijn. Het draecht oock goede Suyckerrieten/dan d'Inwoonders weten dat niet te bereyden. Hier zijn veel goede Wijngaerden/dan de Wijn mach niet ghemaeckt worden dan in het Coninckljck huys/oock in het huys vanden Patriarch. De Citer Appelen/ Limoenen/etc. comen hier in overvloet voorts/doch brenght geen Oly of Melonen/ dan daer wordt Oly ghemaeckt van een cruydt / dat by den Inwoonderen Geua ghenaemt wordt: Hier is een onghelooffelijcke quantiteyt van Honich ende van Wasch/dat ghebruycken d'inwoonders alsins voor licht. Dit Landtschap heeft oock Vlas/ maer men weet dat niet te bereyden tot Lywaet/sonder gaen d'Inwoonders al met Catoenen cleederen. Alderley soorte van ghedierte is in dit Landt/gelijck Geyten/Esels/Camelen/Peerden/Elephanten/Leeuwen/Tygren/Herten/etc. De Sprinckhanen zijn desen lande seer schadelijck/ende maecken by wijl door haer menichte de locht te samen swert / schenden nu het eene landtschap/nu het andere/ende laten alsins droeve teeckenen aen de cruyden/boomen ende bladers.

vers. Dat is een quade plaech over dit ghewest.

Hier zijn oock goede Mijnen/ dan d'inwoonders hebben de const niet om die te delven. Het zijn hier twee Someren ende twee Winteren/ die niet ghescheyden zijn by coude en hitte/ maer by de menichte van reghen ende het schoone weder. Het loopen twee vermaerde revieren door Æthiopiam; namentlijck Abanhi ende Taccasy.

De Inwoonders zijn swert/ongeacht/ende in alle scientien onervaren/hebben gantsch geen kennis of gebruyck vander medecynen; haer cleedingh is van vellen van dieren; of van Catoë/ hebben cleyne huyskens ende slecht/van cryt ende stroo tsamen ghemaeckt/ ghebruycken noch tafelen noch ammelaecken/dan eeten al op der aerden/op tappten oft andere laeckenen. Daer zijnder die koe-vleesch al rauu ende ongheceockt eten. Zy ghebruycken gheen geslagen gelt/dan alleen fijn Goudt/ vermanghelen hen Coopmanschap aen waren/ ende is het Sout en Peper by hen in grooter acht. De visscherye ende jacht en is by hen niet seer ghebruyckt. Zy noemen alle d'Inwoonders van Europa Francken/ende andere witte luyden, Ghibetes. Zy zijn Christenen/maer hebben eenighe verscheyde Wetten/ want worden al besneden/ oock de vrouwen; worden ghedoopt naer de veertich daghen van hen gheboorte; jae ooc daer nae alle jaeren eens; dat is op den Chrift dagh. Zy hebben oock clocken/maer van steen. Daer zijn veel Monicken/ die leven scherpelijcken. Men trout aldaer gemeenĕtlijck twee ofte meer Vrouwen. In somma zy houden haer instructie als van S. Thomas ghecomen.

De Coninck der Abyssinen roemt hem selfs vande gheslachte van David ghecomen te zijn/ ende heeft gheen eyghen plaets van residentie/maer reyst van het eene deel tot het ander/onder tenten woonachtich; daer hy ontrent 6. duysent af mede voert/dies al zijn hof ghesinde wel tien of twaelf mylen beslaet. Hy heeft een grooten macht van gelt ende Silver/ veel huysraets ende andere rijckdommen/ die niet gheschat moghen worden/ dees zijn in holen van bergen besloten. Men seyt dat hy van gheen swerter verwe is/ ghelijck andere Inwoonders; maer wit/ ende dat hy wel thien hondert duysent man weet op te brengĕ/ ooc daer beneffens vijf hondert

 Elephanten/

Elephanten/ende een groot ghetal van Peerden/ende Kemels. Het en zijn in dit Landt gheen groote steden/ noch schoone structuren/ behouden eenighe Kercken ende Coninckliicke huysen. De bysonderste Rijcken/die aen Paep Jan hooren zijn dees/ Barnagosso, Tigremaon, Tigrai, Angote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Gueguere, Fatigar, Damut, Dancali, ende Domas: in alle welcke Rijcken verscheyde luyden woonachtich zijn/verscheyde vruchten wasschē/ die voor hen uptlegginghe wel een grooten boeck souden eysschen. Dit zy hier met dē corsten.

Beschryvinghe van't Punt van Africa.

AEn d'oude Cosmographos, is een groot deel van Africa onbekent gheweest / ende is by de Portugesen eerst ontdeckt: dat leyt ghelijck een punt / beginnende aende Reviere Zaire niet verde van den Æquator, ende begrypende alle de Zeecant / van Africa boven den Æquator, met een omvanck der Abyssinen/tot aendē Rooden Zee. Dit wordt noch van eenige Cosmographos; als namentlijck van Magino, æthiopia exterior, of Inferior, dat is het buyten ofte Neder Mooren-landt ghenaemt. Wy noemen dat het punt van Africa om de scherpicheyt daert aenden Cabo de Buena sperança mede uptloopt.

Het zijn in dit Landt veel ghedenckweerdighe dinghen/te weten schoone Coninckrijcken/de berghen Lunæ, merckelijcke Revieren/die upt den Meyr Sembre voorts comen: namentlijck Zuama ende den reviere vanden heylighen Geest/ooch het vermaerde ende doorluchtige hooft van Buona sperança of goedē Hope/daer wy int bysonder af schryven sullen. Dit Landtschap is voorts gedeylt in vijf bysondere deelen/als Ajana, Zanguebaram, het Rijck Benomotapæ, Caferes ende Manicongo.

't Landt dat tusschen den Reviere Quilmancis ghelegen is / eñ de deuren vande Roode Zee/ wordt

AFRICÆ PARS meridionalior

ANGOLA

Aethiopicus

Oceanus

C. Bonæ spei

MONO

MOTAPA

Mozambique

Mada gascar

Zet mons

Baixos de Iudea

I. de Ioan da noua

C. Negro

wordt by den Arabischen Ajana ghenaemt: dat begrijpt twee rijcken Adel ende Adea.

Adel is een groot Rijck/ende streckt van d'engte Arabiæ, tot het Promontorium Aromata, van Ptolemæus: nu Cabo de Guardafu, hebbende aen het Zuyden ende Westen de limiten van Paep Jans Landt/daer het Rijck Fatigar gheleghen is. De Coninck is een Machometist / en heeft een grooten acht onder des Machomets dienaeren / van heylicheyt ende gheschicktheyt; dat comt van weghen zynen yver/ die hy drijft teghens den Abyssinen/met stadighe oorloghen/ vanghende veel Christenen/dien hy dan aenden Heer der Turcken/ ende Princen van Arabien voor een schenckagie sendt/die hem oock bystant doen van voet-volck en Peerden. D'inwoonders zijn van verruwe geelachtich/ Krijghsluyden/ hoewel int ghemeen qualijck ghewapent. D'hooftstadt ghelijck sommighe schryven is Anar. Aen dit Rijck hoort oock de stadt Zeila in een Zandachtighe ende laeghe plaets gheleghen/een vermaerde Coopstadt/daer veel Indische waeren hen gevoert worden: 't Landt draecht aldaer Honich/Wasch ende menichte van Oly; oock meer andere vruchten. De stadt Barbora comt oock aen dit Rijck/daer veel schepen uyt Aden ende Cambaja arriveren.

Adea, het tweede rijck van het Landt Ajana, reijckt aen d'Oostersche Zee / en heeft aen het Noorden het rijck Adel, ende aent Westen het rijck der Abyssinen. Dat is seer vruchtbaer / en het heeft oock in eenighe deelen beemden/daer het Vee hem onderhoudt. d'Inwoonders zijn Mauri, ende gheven tribuijt aen Paep Jan. Onder dit Rijck is Magadazzo, dat den naem van een stadt draecht also gheheeten/dat een stercke schoone ende rijcke plaets is/ende wordt by een Morisch Coninck gheregeert; Het Landt ontrent is vruchtbaer/ 't heeft goet vleesch/Gerst/ ende Tarruwe. Daer beneffens is tot Magadazo een schoone haven / van schepen uyt Adel en Cambaja ghefrequenteert: Wt dese stadt comen tanden van Elephanten/ Goudt/ Slavē/Honich ende Wasch.

D'inwoonders zijn geelverruwich/oock swert/ ghelijck hen ghebueren/ gaen met 't boven lijf bloot/spreken Arabisch/zijn qualijck ghewapent/ende ghebruijcken daerom vergifte pylen.

Het heeft

Het heeft wel eer d'hooft stadt geweest van alle de Mooren/die in desen cant woonachtich zijn.

Voorts de Landen Africæ,die teghen den Middagh ligghen / ende den ouden gantschelijck onbekent ghewecst zijn/worden Zanzibar of Zanguebar vanden Arabischen ghenoemt/ dat is een laech marascich landt met beemden ende Revieren vervolt / dies het een ongheſonden ende onghetemperde locht heeft. d'Inwoonders zijn swert met ghecruyst hayr/den Afgoden dienst toeghedaen/ oock seer gheneghen tot tooverye ende wichelerye. Zy gaen boven naeckt / maer hebben onder aen het lijf cleeders van verscheyde verruwe/eñ vellen van beesten. Al dese streeck is rouw ende herdt/de plaetsen aenden Zeecant worden by den Mooren bewoont. Onder dese Provincie worden ghestelt de Rijcken van Melinde,Mambazze, Quiloa, Mozambique , ende andere plaetsen.

Het Rijck van Melinde behoort aen Zanguebar,ende is een bemuerde stadt/seer lustich/ligghende van Mombazze 70.mylen/het heeft in overvloet Rijs/Vleesch/Limoenen / Citroenen ende alderley vruchten/dan crygen het Coren uyt Cambaja. D'inwoonders zijn Mauri, haer huysen zijn van steen ende heerlijck opghemaeckt/naer de Moorsche wijs;zy zijn van verruwe geelachtich/ende oock swert sommighe/onder welcken eenige den Afgoden dienen/ andere den Machomet/ende hebben meest al eenighe bysondere beleeftheyt over hen/ ende heerlijckheyt in huysraet ende cleedinghe/ het zijn vrienden der Portugesen.

De stadt ende het rijck Mombazzæ leyt in een Eylandeken/ dat ontrent 12.mylen groot is/ ende is vã eender soorte met het Rijck van Melinde, dan de Coninc is der Christenen vyandt. Dese stadt is by de Portugesen ingenomen / die veel Rijckdommen ende Slaven daer uyt ghecreghen hebben;dan is by hen achter nae verlaten om d'ongheſontheyt des Lochts.

De stadt Quiloa hoort aen het rijck Zanguebar, hoe wel met een engte vande Zee Eylãdts ghewijs van het vaste Landt verdeylt. Dit Eylandt is gheleghen aende mont vande Reviere Coavo;of ghelijck sommighe die noemen Quiloa,of Cahiva,eñ is seer lustich/ vruchtbaer van alles/ghelijck wy van de stadt Melinde verhaelt hebben. Voorts is de stadt met schoone ende

costelijcke huysen der Arabische Inwoonderen verciert/ende zijn die inwoonders Mahometisten/rijck/ eertijdts machtich over een groote streeck landts / dan is hen heerlijckheyt by de Portugesen seer vermindert/die hebben het Eylandt in ghenomen/ de stadt gheplondert / ende veel menschen in slavernye mede ghesleypt . Daer over betaelt de Coninck Quiloæ alle jaeren 1500.marck goudts aen den Coninck van Portugal.

Beschryvinghe van Mozambique.

HEt Coninckrijck van Mozambique comt aen de Provintie Zanzibar , ende wordt alsoo ghenoemt van een der drie Eylanden/die het vaste landt seer nae liggen. Welcke Eyladt hoewel onvruchtbaer is/wordt nochtans seer ghefrequenteert / ende bloeyt in grooten handel/meer dan eenighe stadt in desen Ocean. De Portugesen hebben daer een sterck Casteel/ ende is aldaer een schoone haven/die vande Indische schepen int heen varen ende wederom comen versocht wordt/om van alles/wes van noot is provisie te doen.

Het rijck van Cefala leyt anden Zeecant/ ende is besloten met de Reviere Cuama , ende den bergh Manica,dat heeft den naem van een cleyn Eylandt/ gheleghen aende mont van een Reviere. Het zijn weynich steden in dit rijck/die meer doch naer dorpen trecken . De Portugesen hebben hier oock een sterck Casteel / dat om des neringhs ende coopmanschaps willen / die wordt alhier sterckelijck ghedreven/ met Gout ende Yvore / dat comt uyt de Coninckrijck die binnen in het Landt gheleghen zijn/die zijn seer Goudt-rijck/ende wordt dat vermangelt met de waren Cambajæ ende van andere plaetsen Indiæ.

Het Landt vā Monomotapa is een machtich Coninckrijck / ende wordt by een groot Vorst gheregeert. Dit Rijck leyt ghelijck een Eylandt/ tusschen twee tacken van een groote Reviere/ die uyt

Insulæ & Ars
Moſambique
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
Terra firma
Terra firma
Sant Antonio
A. Fortareza velha
A
Cabaceira
Santo Dominicus.
Adre Kerckhoff
S. Gabriel
Fortareſa
S. da Bo lvarte
S. Jorgio
S. Tiaguo
Petrus Kerius

die uyt den Meyr Zembre comende/naer den Middagh toe loopt. Den eenen arm van dit water Zuama ghenaemt/ vluyt de Noordelijckste zyde van dit Rijck / d'andere die de Reviere des H. Gheests ghenoemt wordt/vluyt den Middachlijcken zyde; so dat het begrijp van dese Provincie is van 750 Leucken; of van drie duysent mylen.

Veel Revieren vlieten door dit Landtschap; dat is anders oock wel ghetempert / lustich en vruchtbaer/hoewel over al soo niet bewoont/ om de beemden/ die sulcks in eenighe hoecken beletten. Hier is een grooten hoop van Elephanten/die gaen veel tsamen/ so dat eē menichte van tanden uyt deser contreye comt/hier zijn oock goede Goudt-mynen / niet alleen onder d'aerde/ maer oock in Revieren ende steenen ; d'Inwoonders achten dat doch so seer niet. Zy eeten Rijs/Visch/etc. zijn van swerter verruwe/met wilt hayr/van middelmatige statuur/Krijghsluyden/ende vreeslijck door hen bedriechlijcke wreetheyt/snel in het loopen/so dat zy oock de rēnende Peerden voorby passeren; sommighe onder hen zijn Coopluyden: Zy hebben gheen Afgoden/dan vieren een Godt/ dien noemen zy Mozimo, bedecken hen onderste deel des lichaēs met Catoene ende Zyde/daer Gout tusschen gewracht is / decken ooc hen hooft op verscheyde wijs. Afgoden-dienaers/Toovenaers/Overspeelders/dieven worden by hen met de doot ghestraft: Zy trouwen veel Wyven/doch is d'eerste d'opperste / ende zijn de kinderen van haer gecomen erfghenamen; d'andere vrouwen dienen aen dese. Ter tyden van Sebastianus Coninck van Portugal / heeft de Coninck deser landen met veel van zynen Heeren het Doopsel ontfanghen/dan is achternae by de Mooren omgheset.

De steden van dit Landt zijn cleijn/ende hebben huysen van stroo / ende hout tsamen ghemaeckt. D'opperste stadt is Benamatapa, daer de Coninck hem meestendeel onderhout. Noch streckt deses Conincks macht over de limpten van het Rijck / hier voren beschreuen / tot de hoofden van Mozambique, ende Goeden hope/ soo dat veel omligghende Coninghen aen hem Tribuyt betalen. Het zijn oock in dit Landt Een-borstighe vrouwen/die ten oorlogh bequamer zijn dan de mans. Onder d'andere rijcken die aenden Benomotapa ghehoorsaem zijn/is het Rijck

het Rijck Torræ of Butuæ, dat vande revière des H. Gheests tot den C. des Corientes streckt/ ende wijdt in het binnenste vant landt uytloopt. In dit Rijck zijn costelijcke Mynen/ende dat heerlijck ghebouw Simbaoe ghenaemt/ dat van overgroote steenen op zijn viercant van outs ghetimmert is. Hier zijn schoone ende vette weyden/ dan groot ghebreck van hout. Daerom branden de inwoonders de messie van den beesten om vier te maecken / ghelijck in sommighe plaetsen van Hollandt gheschiet. De coude is in dese landen groot/ om de felle winden/ die uyt den Polus Antarcticus voorts comen.

Het Landt van Cafraria begint vanden revière des H. Gheests/ tot het Swerte hooft / boven het hooft van goeden hope. Dat is een rauw ende arm Landt. D'inwoonders zijn onbeleeft/ende leven sonder steden/in het ghebercht/als beesten: Soo worden die oock Caferes ghenoemt; dat is sonder Wetten. Het zijn wreede vyanden van alle natien/ende gaen veel om met tooverye ende wichelerye.

Voorts is in dese streeck het vermaerde Hooft van goeden hope/of de buena Sperança, het leyt van Africa naer den Middagh/ende is een vermaert hooft/ofte uytsteck/oock seer periculoos/eerst ontdeckt int jaer 1498. by Vasco Gama; ter tyden van Ioannes, Coninck van Portugal; dat maeckt drie hoecken/ die worden ghemeenentlijcken ghenoemt/ Cabo della Guglia, Cabo fallo, ende Cabo di buena Sperança. Hier is een groote cracht van winden / die in dit ghewest stadelijcken blasen. Boven het Promontorium leyt een effen plaets/van sonderlinghe lustichheyt/op den top vã een bergh/dat de Tafel des hoofts ghenaemt wordt/want het groeyt altoos sonder eenich toedoen van menschen.

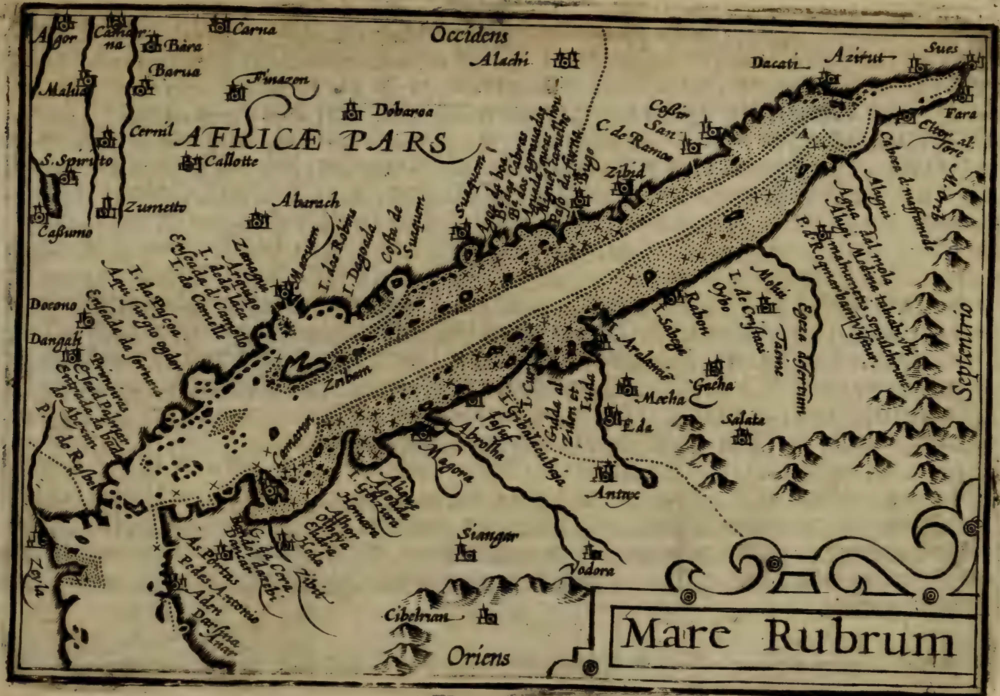
Het rijck van Manicongo of Congo, sullen wy bysonder beschryven.

Tusschen

TUsschen Asiam ende Africam, twee deelen des Werelts/ leyt den Inham vander Zee/ die Sinus Arabicus genoemt wordt by de Latynen/ of Mare Rubrum: dat is de Roode Zee/ niet dat het water root is/ dan alleen dat daer rosachtighe berghen om ligghen / die root Marber gheven/ ende dat de gront op eenighe plaetsen van sandt roodachtich is. Ende is het selfde daer Moyses, met de kinderen van Israel droochs voets overginck. De Zee is doch van selfs op veel plaetsen drooch/ ende om de rootsen ende sandthoopen sorghelijck / dies wordt by nacht niet bevaren (ghelijck Lodovicus Vartomannus ghetuyght) ende rusten des nachts die schiplupden/ tot datmen tot het Eylandt Chameran comt / daer nae vaertmen sekerder. Het Eylandt Chameran heeft int ronde ontrẽt tien duysent schreden/ daerinne is een stedeken van twee hondert huysen. Daer woonẽ Machumetisten ende vleesch eñ water is ghenoech aldaer. Het heeft oock seer schoon Sout. Inden uytganck der Zee is het ghelijck een slecht water; wãt (als Vartomannus voorsz. schrijft) so is de Zee aldaer niet over de drie duysent schredẽ wijt. Op die rechter handt heeftmen een vaste Landt/ dat is veel schreden hooghe / maer het is daer onvruchtbaer. Ter slincker hant verheft hem eenen uytermaten grooten berch / midden inden uytganck is een tamelijck Eylandt Bebmendo ghenaemt; daer woonen luttel menschen.

Vanden hoec; ofte C. de Guadafu, die engte binnewaerts in/ tot Sues ('twelck is die uyterste stadt daer die Roode Zee voleyndt) zijn 360. mylen: ende van daer over landt tot die Middelantsche Zee zijn 90. mylen.

Aen het Noordẽ binnewaerts by Sues, leyt het woest Arabia aen d'ander zyde Zuydwaerts leyt Egypten/ ende wat laeger nae de Zee van India, leyt Arabia felix. Op den hoeck van Arabia felix, in het incomen vande Rode Zee/ hebben die Portugesen eertijts een fortresse gehadt/ ghenaemt Aden, maer zijn die nu al quijt / waer door dickwils die Turcken die engte van het Roode Meyr afcomen/ met Galleyen/ die in Sues ghemaeckt worden / ende doen veel quaets aende custe van Abex of Melinde.

Mare Rubrum
Occidens
Oriens
Septentrio
AFRICÆ PARS
Carna
Bara
Barua
Finazen
Dobaroa
Cernil
Callotte
S. Spirito
Zumetto
Caßumo
Malila
Abarach
Alachi
Dacati
Azitut
Sues
Fara
Zibid
C. de Ramo
Costa de Suaquem
I. Dagoada
I. das Robins
Docono
Dangali
Zibem
Camaran
Masgora
Abrolha
Mecha
Gacha
Eda
Salata
Antux
Siangar
Vodora
Cibelrian
Zeyla
Aden
Zibit

ONder de rijckste Eylanden die in de werelt zijn/ wordt het Eylandt Madagascar gerekent/ dat is also by d'inwoonders ghenoemt/ ende by die het eerst ghevonden hebben/ het Eylandt van S. Laurens, om dat het sich vertoonde op den dagh datmen Laurentium feesteert. Het heeft vier duysent mylen in het ronde/ ende is langher dan Italia, hoe wel so niet bewoont. Het leyt over den Æquator naer den Polum Antarcticum teghens aen het Promontorium van Moçambique, van het vaste landt Africæ 170. mylen. Het is vruchtbaer van alles/ dat tot s'menschen onderhout dient/ want het gheeft Rijs, Honich/ Wasch/ Catoen/ Suycker/ Limoenen/ Naghelen; doch wat verschillende van d'Indiaensche/ Genghber/ Amber/ Saffraē/ Silver/ Sandalum rubeum, &c. Daer zijn Leeuwen/ Luypaerden/ Herten/ Geyten/ Genschen/ ende andere dieren/ so wilde als tamme. Het gheeft oock ontallijcke veel Elephanten/ daer over een groote menichte van Vooz; Het heeft oock veel Camelen/ die worden vanden Inwoonderen om ghesontheyt ghegheten. D'inwoonders zijn van verbrander verruwe/ verwart hayr/ Afgoden dienaers/ van quade ende barbarische zeden/ zijn weynich verscheyden vande Caferes boven beschreven/ decken alleen hen schamelheyt met Cattoen/ ende woonen in dorpen/ die door de boscagien verspreyt zijn. Het zijn hier doch veel Mauri, die steden ende vlecken hebben / oock eenighe van witter verruwe; die seytmen zijn uyt China ghecomen.

Zocotara een Eylandt leyt aen het hooft Africæ. C. de Guardafu ghenaēt/ heeft inde langte 60. mylen/ ende inde breede 25. dat wordt int middel met hooghe ende scherpe bergen verdeylt/ het wordt met groote winden gheplaecht / daerom heeft het veel dinghen ghebreck / door de droochte; dan daer zijn seer goede weyden voor de beesten. D'inwoonders zijn ruw ende ongeschaeft; het zijn eens deels Christenen; doch de tooverye seer toeghedaen; woonen in spelonckenende slechte hutten.

I.S.Lauretij

Oriens

Occidens

Septentrio

Meridies

Æquinoctialis Linea

C. do Natall
I. de diego Soares
Aro
Boamaro
C. de boamaro
Angelo
S. Apolonia
J. de S. Maria
C. de S. Sebastian
Beja de Antongil
C. de Antongil
Angoclha
Ilhas de Cosmoledo
Vingangora
I. Bugi
Arco
Cancabo
Ma
mainfo
Cadi
R. de S. Andre
G. de dona Ma. de Crunha
Siltua
Sendah
Manancia ra
Matatana
Menapatan
Maiba
Manatenga
Ananbolo
S. Lucia
I. de S. Clara
P. de Tonobaja
C. de S. Roma
Antipor
S. Braças
J. Alioa
I. do Arco
Comoro
I. S. Spirito
J. de don Iuã de Castro
S. Chris. Touão
Terra de S. Andre
B. de Pracel
Baixos
Terra del Gada
Pontanan
P. de S. Vincente
Atabata
S. Thiago
P. de S. Augustino
C. de S. Maria
C. de S. Iuhã
C. de S. Sebastiano
J. de Iuã Miz
C. de I Gado
I. Queriba
J. de Iuã da Noua

VAnden C. das Correntes 30. mylen / tusschen het Eylandt van S. Laurens ende 'tvaste landt / te weten van het Eylandt 50. mylen / ende van 'tvaste landt 70. leggen eenighe sorghelijcke droochten / van scherp ende louter Corael / van verruwe swert / wit / ende groen; die worden ghenaemt Os Baixos de Iudia; dat is de drooghte vande Judinne / beginnende op 22½. graden / ende durende tot de 22. toe. Dit is ghelijck Virgilius van eenighe diergelijcke schrijft Een yselijcke rugh van de verwoede Zee, Daer veel schepen op ghesnevelt zijn; of door de furie van eenich storm; of door versuymenisse der schipperen ende stuurluyden.

Die door hen vermetel poghen;
Gods gramschap by wijl ghedooghen.

Daer af verhaelt een ghedenckweerdich exempel Ian Huyghen van Linschoten, in zijn Itinerario: hoe dat het schip vã. S. Iago, Admirael vande vloot / die uyt Portugal gescheyden was in het jaer 1585. ghepasseert zijnde het hooft van Goeden hope / ende gecomen tusschen het eylandt van S. Lorenzo ende Moçambique gheseylt is midden op de droochte / so dat het Schip door de furie vande wint ende Zee / daer op ghedreven / midden door / ghelijck met een vlim ghesneden is. Dat quam door de vermetelheyt des Stuermans / die wilde teghens d'opinie van d'andere Boodtsghesellen / datmen soude alle de Mars-seylen op hijssen / dat zy de droochten al ghepasseert waren / die noch voorhanden waren / alst wel bleeck. Dan zijn ongheluckighe hovaerdye most met het endergaen van veel volcks becoft worden / dies als de Schipper zijn bevel voldaen hadde / zijn zy tot de middernacht gheruftelijck gheseylt / by een donckere Maen / dan daer na flux op de droochten aenghecomen. De kiel ende de twee overloopen van het onderste / bleven op de gront staen / ende het bovenste wat voort varende / is terstont oock vast ghebleven / ende die masten afghehouwen wesende / scheen den Hemel te bersten van het ghekrijsch ende ghekerm der ongheluckighe menschen / die in dit schip waren; Haer ghetal was vijf hondert /

BAIXOS DE IVDIA.
PK

vijf hondert/ende waren dertich vrouwen/veel Jesuyten ende Monicken. Den Admirael Fernando de Mendossa; dē Schipper/Stuerman/ende noch andere 10. oft 12. zijn metten eersten in het Boot ghevallen/ dat beschermende met bloote rappieren; op dat het niet soude overlast worden. Dees zijn naer 17. daghen in commer/ honger/ ende dorst overgebracht/aen het landt ghecomen. Die andere die in het schip ghebleven waren/ bleven deerlijck ghemoet/ ende is het bovenste stuck van't schip tusschen de twee overloopen/ alwaer het groote Boodt stont/ aende zyde uytgheborsten / ende het Boodt half ghebroken uytghecomen. Dat heeft eenen Italiaen Sipryaen Grimaldo genaemt/ aenghevat ende beginnen schoon te maecken/ dies hy vande andere hulp creech / ende zijn over de neghentich in het Boot ghesprongen/ behalven dat noch eenighe andere om den cant hinghen/van buyten aen/daer onder sommighe vrouwen/dan die van het Boot/ hiewen hen aen de handen / om den last t'ontcomen / die sulck volck al te groot maeckte; dies oock eenighe die sonder geweer waren / van hen buyten boort gesmeten zijn. Het scheen dat Hemel ende Aerde verginck doen dees aen het schip oorlof namē/ door het gekrijsch van de overblyvende menschen. So is het Boot voorts gevaren/maer met weynich voordeel/ also het seer ghеladen was/ ende qualijck gheconserteert. Daer over hebben een raet ghesloten/ ende eenen Capiteyn ghecosen/ dat was een Edelman Mestise van Indien/die soude gebieden/ ende dat hy beval soude sonder teghen segghen van hen naeghecomen worden. Dees wees op yemandt die niet soo weerachtich was / ende worde dan van d'ander buyten boort ghesmeten/ daer onder was een Timmerman die oock het Boodt had helpen maecken / dan eer hy in Zee soude ghеworpen zijn/badt om een stucxken Mermellade/ende een dronck wijns/dat genomen hebbende/liet hem ghewillich in Zee werpen. Het waren oock twee broeders in dit Boot/ van dienen in Portugal nieuwe Christenen heet/ d'outste van hen gegrepē wesende tot dien eynde/ datmen hem over 't Boort soude werpen is de jonckste opgestaen / ende heeft ootmoedelijcken ghebeden/ datmen zijn broeder soude willen los laten/ ende hem inde plaets verdrencken. Dat zijn Broeder ouder/verstandiger eñ nutter inde Werelt was dan hy/ dat die zyne susters beter

soude

sonde wetẽ te helpen. So hebben zy den jonckxsten genomẽ/die doch wel ses uren het Boot naer swom/eñ so zy hẽ naer de handen hiewen/ om niet aen boort te comen: heeft hy een sweert inde hant gevat/al wast dat het hem dien overmidts sneet/so dat zy noch ten lesten beweecht zijnde/ hem weder in het Boot namen. Dese twee schrijft de voorsz. Jan Huyghen dat hy in Goa ge-kent heeft. Dus zijn dese luyden 20. daghen over wech gheweest / ende ten laetsten aen Lande ghecomen / daer zy den Admirael met het volck van het cleyne Boot vonden. In somma het zijn 60. persoonen ghesalveert/van alle die in het schip waren/dese 60. leden noch veel eer zy tot Moçambique quamen / worden vande Caffres beroofst / ende droeghen groote commer ende miserie. Van het schip is noyt eenich teecken meer af ghecomen/dat is vande Golven met alle het ander volck/ behalven twee die sich op berders berchden/ verslonden. Dese Stuerman in Portugal comende worde ghevangen/ende achternae door gaven los ghelaten; ja noch op een ander schip ghestelt/dat hy weder op de voorsz. droochte soude verloren hebben/ ten hadde den dagh hen te baet ghecomen. Van also hy met het schip wederom track nae Portugal/ so is hy ten laetsten by de Cabo de bona Esperança, met schip/ volck ende waren ghebleven/ ghevende so zijn lichaem aen den blauwen Neptuno, die hem ghewaerschout hadde van te voren van het recht dat hy daer op pretendeerde.

Onder de Provintien Zanzibar, wordt het Coninckrijck van Congo, by den gheleerden Cosmographium Magino gestelt/dat heeft aen het westē den Ethiopischen Ocean/aenden Middagh den berghen Lunæ ende de Caferes, aen het Oosten de berghen / daer de rivieren uyt spruyten / die inde Fonteynen vanden Nijl vallen/ ende aen het Noorden de Landen van Benin. Het streckt van het Zuyden naer het Noorden/van den Baia des Vaços,tot den C. de S. Catrina;'twelck leijt aende Zuijdt zyde vanden Æquinoctiael ,ontrent op 2. graden/ ende een half. Dit landt is wonderlijcken vruchtbaer/ende heeft veelderley gewasch/ oock veel vreemde dieren/veel schoone revieren/ende andere meer wonderheden. Daer op sullen wy yet verhalen/ dienende tot vermaeck vanden Leser.

D'oude Werelt schryvers/meijndē dat dese Landen niet bequaem waren om te bewoonen/ dat om der grooter hitten wille / dat heeft doch d'experientie anders bewesen/alsoo het in dese contreyen seer ghetempert is. De winter begint hem in onse Lente/ontrent int middē vanden Meert/ende haren Somer int midden van September. Inde winter reghent het aldaer ghestadelijck vijf maenden aen een/namentlijck indē April,Majo,Iunio, Iulio, Augusto,eñ loopen de Revieren over het Landt: Dat is d'oorsaeck vanden wasdom der wateren Africæ, oock vanden Nijl/ ende comt sulcks voort uyt de winden / die schadelijck uyt het Noordtwesten op dese stonden waeyen;die worden Etesiæ genoemt. Inde Somer comt de wint uyt den Noordt Oosten ende Zuijdt Oosten/die vercoelt den hitte van Congo ende tempert het weer aldaer.

In Congo groeyt eenen grooten ende wonderen boom / gheheeten Eusanda altoos groen wesende/van seer vreemde deuchden/namentlijck door zijn tacken/ die hoogh op wassende nederwaert werpen sekere dunne draeykens / die welcke raeckende op d'aerde / wortelen voorts brenghen; waer uyt andere planten ofte boomen voortspruyten / die dan overvloedelijck menichfuldigen. Onder die eerste rinde ofte bast deser boomen / groeyt een sekere sorteringhe van Linnen/'twelck gheclopt ende gereynicht zijnde / inde breede ende lengde uytgetrocken wordt/ dienende tot cleedinghe voor d'arme ende ghemeene luyden. Het worden oock goede Oesters

ghevonden

Congi Regni Christiani in Africa nova descriptio Auctore Philippo Pigafetta
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Bramas
MAR OCEANO
Anzicana Cujus populi anthropophagi
R. Zaire
R. Congo
Panguelungi populi
Sierras de Cristal
Sierra de Salnitre
Agisimba
Angola
MALEMBA
Bagamidre populi
MATAMA

gebonden aende wortelen vande boomen/als de Zee daelt/die seer bequaem om eten zijn. Voor het vernaemste ende beste greijn/in dese Landen werdt eenderley specie ghehouden/die zy Luco heeten / dat is cleijnder dan Terruwe / ende heeft eenighe ghelijckenheyt met Mostaert saet/ doch was grooter/dat malen zy op handt molens/daer een wit meel af comt/dat van goetheyt niet minder is dan ons Terruwe meel. Oock soo isser veel witte Milie ofte Geers / ghenoemt Mazza di Congo, dat is ghesept Greijn van Congo, ende oock abundant ofte overvloedich Maiz, dat is Turcksche Terruwe/ de welcke aldaer weynich van weerden ghehouden wordt. Bijs isser oock overvloedich / ende veelderley vruchtbare boomen/ als Citroenen / Limoenen/ seer goede Orangie Appelen / Bananes, of Indische Vyghen/uyt den soeten suur / veel Palmboomen/daer onder een soorte is/vande welcke zy nemen/Olye/ Wijn/Azijn/Fruijt eñ Broot. Die Olye Persen zy uyt de pulpe van het fruijt/gelijckmen doet uyt de Olyven. De Wijn tappen zy boven uyt den boomen/die booren zy door/ dan druijpt daer uyt een sap ghelijck Melck/ wesende coel ende fris/ om te drincken is ten eersten ghetapt lieflijck/ ende soet/daer nae werdt het suur/ende ten lesten Azijn: dat wordt dan op de Salade ghebesicht/ende drijft den urine af/ dies in die Landen weynich luyden met de steen ghequelt zijn. Het broodt maecken zy vande steenen deser vruchten / welcke zijn van fatsoen ghelijck Amandelen / doch veel herder. In dese steenen zijn keerlen seer smaeckelijck om t'eten/ ghesont ende goet voetsel by brenghende. Noch is hier menichte van Tamarinden/ Cassia Fistula, Cederen/ Meloenen/ Pepoenen/ Concommeren/ ende allerley andere soorte van vruchten; daer by Odoardum Lopez bysonder verhael af is.

D'Elephanten zijn in dit Rijck ooc veel/ende seer groot/ want zy wassen de halve tijt haers levens (ghelijckmen seyt) ende leven 150. jaren. Dies weghen oock de tanden van sommighe 200. medecinael ponden/ het pont van 24. loot. De ooren der Elephanten zijn niet minder als een der grootste Rondassen / die den Turcken voeren / ses spannen lanck / van ghedaente ende forme van een Ey/treckende na de schouderen scherp toe; ende met het cloppen des steerts ende

ooren

oorzen verdrijven zy de vliegen/als oock met het t'samen trecken van haer vel. Het hayr vande steert hebben zy seer dick/ als kleyne viesen/ swert ende ginsterende. Dese worden seer begheert vande volckeren deser landen/tot cieraet van hen halsen/ende maecken daer ringen af. Tegens d'opinie der ouden / is bevonden dat d'Elephanten juncturen hebben/ende haer buyghen connen/haer beenen opheffen/om het loof vande boomē te eten/ende nae het lege water te bucken/ om te drincken. Voorts de conditie vanden Elephant is sonderling/ende wordt by verscheyde schryveren afghebeelt; Constelijck by Du Bartas, daer ick dese veersikens uytghetrocken hebbe/ ende op ons Nederlandtsch ghestelt.

Onder de Dieren veel van Godt machtich gheschapen
Is d'Elephant de Prins, weerdich dees, prijs te rapen;
Of alsmen merckt zijn cracht, zijn rug; daer de soldaet
Met een fort op beschanst den vyandt dick verslaet:
Of oock zijn wijsheyt groot, daer hy des menschen sinnen
Somtijts mede passeert, hy gaet rijplijck versinnen
Als een neerstich scholier zijn les, zijn Coninck weert
Hy viert, den Maen altoos hy oock Godts vruchtich eert,
Hy deckt in zijn ghemoet den brandt van de Goddinne
Die d'herten rooft en quetst met haer stralende minne:
Hy voelt het crachtich vier van een Ooch soet en wreet,
En sucht onder het jock des schoonheyts met bescheet.
Iae so doch het gheschrift der Griecken niet wil dryven
De loghentael; hy kan met zijn snuijt letters schryven.

Noch so zijn in dese landē veel Tigerdieren/die ('twelck een groot wonder is) nummermeer witte

witte menschen sullen aenvallen / maer wel die swarte / ende ligghende by een te slapen witte ende swarte / sullen zy die swarte dooden ende eten; die witte onbeschadicht laten. Het is hier noch een ander ghedierte Zebra gheheeten/gelijck een Muijl. Dit beest is seer vreemt vā hayr/ van de rugge been af tot de buijck ghestreept/met driederley verruwe/swart/wit ende doncker wit/die strepen ofte lysten met proportie volghende / ende ontrent drie vingheren breedt. Dese beesten zijn seer snel/dan d'inwoonders hebben de weet niet om die tam te maecken / daer over zy oock by ghebreck van Peerden/ menschen ghebruijcken/ die den hastighen reysiger over het velt draghen. Voorts zijn in Congo Vossen/Buffelen/Wolven/Herten/Hinden/Geyten/Conynen/Hasen in seer groote menichte. Men vint oock aldaer veel Zivet-catten/die zy tam maken om de Zivette daer af te nemen;alsoo zy groote lust hebben tot den reucke.

De grootste Reviere van Congo wordt Zaire ghenoemt/ dat is wel 5½. mylen breedt/ ende giet wel 16.mylen soet water inde Zee. De hooftstadt van Congo is eertijts Banza genaemt/ ende nu vande Portugesen S. Salvador, light op een gheberchte / t'landtwaert in/ verre vande Zee 150. Italiaensche mylen/ dat zijn 30.onsere. Dit geberght is groot ende hooch/ ende meest steen/dat nochtans Yser gheeft;ontrent 2. onser mylen in het ronde hebbende/bebout met veel dorpen ende huysen/ bewoont met meer dan 100.duysent menschen. Het zijn anders veel Berghen in Congo, die goeden ende costelijcken steen gheven/als Jaspis/Porpher/steenen daer de Hyacinthen in legghen/etc. oock Mynen van veel Metal/die doch niet ontdeckt zijn/door onwille des Coninckx van Congo, die is doch Christen ghewordden / ende is het gheloof alhier by de Portugesen geplant/den voortganck ende beletsel mach by Lopez voorsz.gelesen wordē.

Op de breete van 10. graden leijt de haven van Loanda, daer is een Eylandt Loanda ghenaemt om dat het een plat ende effen landt is. Alsmen daer niet meer dā twee oft drie palmen diep in het landt graeft/so openbaert sich soet water/ ende alst ebbe is vander Zee so wordt het water soutachtich/ ende brack/ ende alst gheheel hooch water is / dan is het soet. Hier worden de schoonste sleck-schulpen gevonden/ die in het Coninckrijck van Congo voor munte dienen/ ende

ende wordt alle dinck om dese fleck-schulpen ghecocht.

D'inwoonders voorts van Congo zijn vrome stercke luyden / sangwynen / lancklevende/ hebben weynich hayr by het hooft/dat noch ghekrolt is/ hebben over het lichaem anders geen hayr/zijn van swarter verruwe/eten vier oft meermael daechs. In het Rijck Bamba, draghen d'inwoonders langhe ende breede rapieren: Men vint soo stercke mannen aldaer dat zy eenen slave met een slach midden door houden; jae eenen levenden Os den kop af. Dat meer is men heefter ghevonden/ die het vierde deel van een boote wijns weghende ontrent 325.ponden op haren arm ghedraghen hebben. Beneffens dese gheweren voeren zy oock boghen / daer op zy wel gheoeffent zijn/ met langhe Beuckelaers van schorssen tsamen ghevlochten.

Het gantsche Coninckrijck/wordt in ses Provincien verdeylt/namentlijck Bamba, Sogno, Sundi, Pango, Batta, ende Pemba. Dat zijn dan al rijcke landen / daer veel wonders te sien is. Leest hier af het boeck vanden voorsz. Lopez, die sal den curieusen Leser voldoen.

Beschryvinghe van S. Helena.

Ghelijck het een groot beneficie ende gratie van Godt gheweest is/die sich in het ontdecken vande Oost Indische Landen/ door soo veel periculen ende wateren vertoont heeft/ aen d'Europische natie; so heeft de grondtloose affectie van God/om dese reys beter te voorderen/een plaets gheopenbaert/ die in een so langhen ende sorghlijcke reyse/ tot verquickinghe ende vermaeck dienen soude/ om den beschroomdẽ Schipper ende Zee-man op eẽ goede gront te stellen/daer hy met lust mocht dencken het geen hem op dien vreeslijcken wech toeghecomen is/ende wederom een nieuwen moet scheppen/om te volbrenghen dat aenden rechtenende ghewenschen blijtschap van een gheluckige reys noch faelt. Dat blijckt dan aen het Eylandt van S, Helena,

S. Helena, groot 6. mylen/ ghelegen aende Zuydt zyde vanden Æquinoctiael, op 16½. graden/ vijf hondert ende vijftich Spaensche mylen vande C. van Goeden Hope, vande Custe diemen noemt van Angola; of van Æthiopien 350. mylen/ ende vanden Custe van Bresilien 510. mylen/ dat de twee naeste landen zijn die het heeft. Het is wel waer dat dit landt voor dē aencomst der Portugesen gantsch onvruchtbaer was / hebbende alleen soet water dat seer goet is / ende vande berghen af valt inde valleye by groote menichte / al waer het Kercxken staet / doch met verwonderinge alsoo het een droogh brandtachtich landt is/ ende wonderlijcken berghachtich; hoe soo grooten overvloet van water daer can ghezijn. Dan de Portugesen hebbender metter tijt veel ghedierten ghebracht / ende alderley fruyten gheplant inde valleyen / die in soo groote abundantie aengewasschen ende ghegroeyt zijn / dat het ongheloofl ijck schijnt te wesen; daer zijn duysenden van Duyven/ menichte van Geyten/ Bockē/ wilde Verckens/ Velt hoenderen/ Patrysen/ etc. De Jacht is vry/ ende al quam daer een werelt van schepen/ by maniere vā spreken/ soude ghenoech zijn om het volck t'onderhouden.

De vruchten als Portugaelsche Vygen/ Granaet Appelen/ Oraengien Appelen/ eñ Limoenen/ zijnder so veel aenghegroeyt sonder poten of planten van haer selfs / dat alle valleyen vol zijn/ dat een lust om sien / ende schijnt een aertsch Paradijs te wesen: dese boomen draghen het gheheele jaer door/ aengemerckt dat het daer alle daghen vijf oft ses malen reghent / ende dan weder de Sonne schijnt. Voorts is dicht by het landt ende rondtsomme soo groote menichte van visch/ datmen met cromme spijckers oft nagelen so veel vangen can alsmen wil/ die wordt dan byde schipperen aldaer comende ghedrooght/ ende is seer goet van smaeck. Op de Steenclippen van de Zeecant/ vintmen Sout liggen/ 'twelck genoch can voldoen tot den nootdruft. Met ghemeen consent: het is een mirakel van God / dat dit Eylandt in dese custe verde van andere landen ende Eylanden / als een Boeye int midden vande Spaensche Zee ghelegen is/ hooch met clippen uytstekende/ vruchtbaer/ ende wel getempert/ anders waer niet mogelijck/ dat d'Indische schepen behouden reyse mochten doen/ dan moesten ontallijcke miserien lyden.

Hier

West Zyde.
Noort . Zyde
Moro grosso
Aqui nao ha fundo
Aqui naon achan fundo
Agoada Velha
Aqi surgem em 4 B. de S. Elena
Albertas
Ribiera dagoa
Occidens
Aqui podem surgir
Y.as dos Gatos
Pomar
Ribiera q Vein do pamar
P. do esparavel
Alberta
Ylheo quadrato
Ribiera dagoa
Ribiera dagoa
Oriens
Ribiera dagoa
Paon da Sucar
Meri dies
Legoa
SANCTA HELENA

Hier worden de crancken vande Indische schepen opgheset/ ende blyven daer tot 'tander jaer/ als de schepen weder comen / dees worden terstont aen haer oude gesontheyt ghebracht / door die soeticheyt des lochts/eñ lijftocht die daer wel te becomen is. De Coninck wil niet toelaten/ dat yemandt op S. Helena woone/ om dat het landt niet tot destructie ende eyghenschap soude comen: Daer heeft een Heremijt eertijts ghewoont/oock eenighe Swarten / die hen daer inde bergen bedecktelijcken hielden; Maer zijn van daer gehaelt/om hen quaet regiment eñ schade. Als de schepen aen het Eylandt comen / een jeghelijck neemt zijn logement onder een boom/ ende maeckt daer een tent om: Het schijnt dan een wel bewoonde stadt te wesen. Daer doetmen dan alderley maniere van Religie/tot dancksegginghe; Hoe God hen vanden C. de bona Sperança bewaert heeft / daer staen namen op de boomen ghesneden van het jaer 1510. 1515. &c. die met het wassen vande boomen oock vermeerderen / ende is elcke letter vande groote van een span/diemen alsins siet/door een curieusheyt der Boots-ghesellen ende Passagieren. Dit is uyt het Itinerario van Ian Huyghen ghenomen.

Het Eylandt van Ascencion, dat is also ghenaemt/om dat het op Hemelvaerts dagh ontdeckt is/dat leyt op 8½. graden vanden Æquinoctiael, aen het Zuyden/is een hoogh lant ende berghachtich/ die een roode verruwe hebben/ is onvruchtbaer/ ende en heeft gheen soet water/ dan men vint aldaer seer veel visschen/ende oock menichte van voghelen: Daer zijn Visschen die vloghelen hebben ende vlieghen so langhe haer vinnen nat zijn / maer comen dan te vallen/ ende als zy weder nat gheworden zijn vlieghen weder op: dees worden ghenoemt inde Portugaelsche tale Pisse Bolodor.

Iuyst

Facies Insulæ Annabon ubi à te jacet ad borrhapeliotem

Inf. S.ti Thome

Aethiopicus Oceanus

Occidens

Oriens

Facies Inf. Principis ubi à te abest fere 5 miliaribus ad Meseurum

Ruyst onder den Linie Æquinoctiael, is het Eylandt van S. Thomas ghelegen / alsoo ghenaemt naer den Apostel Thomas, op wiens dagh het gevonden is. Dit Eylandt is byeans rondt/groot 45. myplen/rijck door grooten coophandel/ontdeckt by den Portugesen ende gewonnen/doen sy de conquestie van Indië begonsté. De stadt wordt by de Portugesen bewoont Pavoasan genaemt; Heeft een goeden haven ende schoone Reviere/binnen de stadt worden ontrent 700. famillien ghetelt. Daer woont een Bisschop/met veel gheestelijcke persoonen/daer is oock een sterck Casteel. De suijcker die in overvloet in dit Eylandt voorts comt/is by de Portugesen inghebracht. Soo is de gront vochtich/ ende bequaem om het Suijcker te voeden/ het valt dan des morghens een dauw/die maeckt het landt vet. Veel huysen zijn daer ghestelt om het Suijcker te moghen sieden/ende worden alle jaer weynich min dan 40. schepen met Suijcker ghéladen. Dan is dien incomst vergaen so men houdt/door eenich gewormt/dat de vruchten seer vermindert heeft/de wortelen vande rieden doorstekende/dies nu maer vijf oft ses schepen inde plaets van 40. ghéladen worden. Midden in het Eylandt is een berch vol beemden/ die is altoos met wolcken bedeckt/ ende ontfanghen veel waters dat genoech is om het landt te verversschen.

Niet verre van het Eylandt S. Thomas Noordtwaert leijt een ander Eylandt / ghenoemt del Principe, ghelegen ontrent 26. duijtsche myplen van het vaste landt/ dat is cleijnder dan het Eylandt van S. Thomas, doch vanden selfden handel ende nature. Het draecht dē name vanden Prince van Portugal/dien het alle jaren placht te renten. Het leijt byeans op drie graden over den Æquinoctiael.

In het

Septentrio
Godia ol Gogden
Guegeue
Cabra
Mayma
Cano
Punse
Lacus
Guarda
Caßeno
Niger flu.
Niger fluuius
Gago
Guber
Chigi
Mandinga
Zegzeg
Occidens
Oriens
Temian
Teruia
Ghez
Malaguета
Dauma
R. Benin
Benin
R. das Forcadas
R. das Ramos
R. Real
R. das Pontas
C. de 3 Pontas
C. Corca
C. da Monta
Ardo
I. de Fernando poo
Acomiada
I. del Principe
GUINEA

IN het vierde deel Africæ is Nigritarum regio, by de Wereltschryveren ghestelt/dat souden wy der Swerten landtschap moghen noemen. Dat heeft 25. Coninckrycken / die wel eer plachten eenen bysonderen Coninck te hebben / dan zijn nu maer drie / als van Tambuto, Borni ende Gaoga, die regeren de reste; het rijck van Gualata uytgesondert/ dat heeft noch een eyghen Heer. Onder dese Rijcken is oock het rijck van Guinea begrepen / dat is den Europischen natie door den handel daer op ghedreven bekent ghewordden. Het streckt aen 't Coninckrijck van Melli, ende aen die groote reviere Niger, vast inde lengte van 500. mylē/ 'twelck zijn ontrent 100. duytsche. Hier in hebben de Portugesen eenighe sterckten/als het Casteel van die Mine op die Goudt custe Melegete ghe heeten.

Met het volck van Guinea, is wel te handelen / insonderheyt met die so niet bedwonghen zijn vande Portugesen/die de menschen wech voeren/ende daer over gehaet worden. Het landt is volck-rijck/ dan vervreemt van Godt/ ende van goede discipline / Heydenen ende afgodendienaers / sonder reghel oft ordinantie. Het is rijck van Goudt/ Yvoyr/ Greyn/ Ethiopische Peper/ Rijs/ Garste/ Boomwollen/ende veelderhande vruchten/dies D. Paludanus getuycht/ dat hem over de 100. vruchten van onbeschreven ende verscheyden soorte uyt dese contreye gebracht zijn. Behalven dat wassen aldaer alderley soorten van groote Boonen/ sommighe aen Boomen in pulen eender elboghen groot/ ende eender handt breedt/etc.

Vier voetighe beesten ende vogelen zijnder in groote menichte/insonderheyt Pauwen/wilde hoenderen / grauwe Papegayen/cleyn gevogelt / die aen die tacken ende boomen seer cunstigh hen nesten hangen/ om vanden gewormte ende Slanghen bevrijt te wesen : geen minder overvloet van Visch is oock in dese contreye; So dat de Poeet du Bartas met recht geseyt heeft.

Het volcxken dat daer woont in het rijcke Guinea.

Voorts is het Landt ongesont ende onghetempert voor onse Natie: Dat bysonder om den reghen/ die groote vuylnisse ende wormen by brenght/ om datse vochtich/ warm/ende een moeder van putrefactie is; causerende veel siecktem/ als heete Cortsen / Buyckloop / ende het roode

roode Millisoen/etc. Het volck des landts is seer gheneghen tot diverye/teghens die vreemden/ dan niet teghens hen eyghen volck. Het Vrouvolck is seer den oncuyssche ept ende hoerdom toeghedaen/ insonderheyt met vreemde natien; 'twelck daer oock gheen schande is. Mans ende Vrouwen loopen meestendeel bloots hooft/ende zijn wonderlijcken geschoren; doch alle cort; Zy gaen weynich over straet/of hebben een groot breedt bloot mes in de handen/ende zijn alle op veelderhande manieren ghepickeert/dit doen zy met messen in den huyt snydende/daer zy dan eenighe smeringhe met verruwe vermenght in strijcken. Zy en sullen niet drincken sonder eerst wat uyt den pot oft can te gieten; soo drincken zy niet over maeltijdt/dan als die voleyndt is; dan nemen eenen goeden tuech op van water ofte wijn de Palma met water ende Honich ghesoden vermengt. Daer zijn sommige van hen die gatē hebben in de bovenste lippe/ ende oock het binnenste vanden Neuse. In de gaten der lippē steken zy stuckē van Elpen been/ van die groote van eenen Daelder/met een steel daer in/ dat gat sluytende; 'twelck in ghesteken zijnde comt boven aenden Neus/ende over den mont. Sommighe hebben ringen door het middelschot vande neuse; andere zijnder die cleyne hoornkens oft tanden daer door; of door de lippen steken. Veel van die mannen ende vrouwen draghen oock ringhen door die ooren; waer van de sommighe 7. ofte 8. loot swaer zijn. Sommighe hebben daer stocxkens door steken 5. ofte 6. vingheren lanck.

Haer kleedinghe is een matken van basten van boomen ghemaeckt/ om de schamelheyt te decken. Zy schilderen haer lichamen root/zy maecken oock dickwils het eene ooghe root/ende het ander wit oft geel/ende noch wel een streeck of twee door 't aensicht. Soo is oock haer maniere in het eten sonder maniere/zijn gants ongheschickt/ ende legghen wortelen/ visch/ vleesch te samen in een schotel. In somma is een rijck landt/ dan het volck of d'Inwoonders zijn sonder reghele ofte religie.

De Reviere Gabam die door het landt loopt is seer breedt; heeft veel Crocodillen ende Zeepeerden; oock weel inwijcken.

IN het jaer 1440. zijn van eenich Geneboiser ontdeckt sommighe Eylanden/die tusschen C. Verde ende C. Blanco ligghen/die zijn 9. in het getal/by den ouden Gorgones, Gorgades, of Hesperides ghenoemt; ende ligghen aende Westersche zyde van Africa. Dese Eylanden hebben overvloet van Geyten/ gheven goet Sout. Het opperste van dees is het Eylandt van S. Iaccomo, lanck 7. myien/daer is een stadt ende wooninge der Portugesen/ die wordt genoemt Ribiera grande, heeft een goeden reviere ende haven. Voorts is het Eylandt hardt ende ruw/ verghachtich/nochtans vol schoone valleyen die volckrijck zijn. Ontrent dese Eylanden is de Zee/diemen noemt van Sargasso. Sargasso is een cruijt als Petercelie vāde Zee/ maer is van coleur geelachtich/ ende heeft Besien ghelijck Cruijs Besien/ maer zijn ydel van binnen. Den name draecht het by den Portugesen/ van weghen der gelijckenisse die het heeft met de cruyden die inden putten wassen/ende by hen Sargasso genoemt worden. Dit cruijt bedeckt de Zee also vast/dat het schijnt landt te zijn/eñ men can het water daer qualijck door siē/ so dat de Schippers groote moeyten hebben eer die daer door connen gheraecken; want men moet het met cracht van wint door seylen. Men can niet weten waert van comt/ sommighe vermoeden dat het uyt de gront comt/ hoewel men daer gheen gront can vinden. In het varen nae Indien soo ghemoeten de schippers aen dit cruijt niet/ want dan loopen zy dicht aende custe/ maer in het weder comen alleen/ende het begint van 20. graden tot 34. graden/ende leijt vast ghepackt op eenighe plaetsen/ghespreijt als Eylanden. Het is dan oock in dese contreye couder/ ghelijck het by ons is wanneer het niet en vriest inde Winter; dat houden de Portugesen voor een grooten couw, ende voorsien hen dan seer dapperlijck.

De Fortunatæ

Insulæ Capitis Viridis
Septentrio
Occidens
Meridies
A. de S. Cypran
C. das Barbas
C. Carpoetro
Pedrenoiras
C. Blanco
Gandia
I. dos Couros
Arguin
Hebedesex
Ihas Darao
R. de S. Iuan
Hoden
P. de Tofia
G. de S. Anna
Praya
Ruma
Meda
AFRI
C Darca
Resgate de Cid
Antalort
CAE
Tarem
Pasmar
Pasma seca
SARS
Budomel
Godumel
Canaga
Cabo Verde ol. Arsinarium pro.
P. das Almadias
C. Verde
Senega
C. dos Mastos
Gambra
Stacara
Casamansa
Pagisan
C. Roxo
I. de S. Antonio
I. de S. Vincenti
I. de S. Lucia
I. de S. Nicola
I. do Sal
Insulæ de C. Verde
I. de Bona Vista
Baixa
I. do Majo
I. de S. Jacobo
I. de Fogo
I. Breba
Vegia

De Fortunatæ Insulæ, of gheluckighe Eylanden / worden by den ouden inde Atlantischen Zee ghestelt/die worden nu Canarien ghenoemt; doch verschilt de situatie der ouden van de gheleghentheyt die by onsen tijt bekent is. In het jaer 1402. zijn dese Eylanden eerst ghevonden / also sy nae het ondergaen van het Roomsche Rijck so langhe onbekent hadden gheweest/ ende worden 7. ghetelt/namentlijck Lanzarotta, Borteventura, Groot Canarien, Tenariffa, Gomera, El Hierro ende Palma. Onder dese zijn Lanzarotta, El Hierro ende Gomera aen bysondere Heeren ghehoorsaem: d'andere comen aenden Coninck van Portugal. Voorts zijn de Canarien vruchtbaer van Gerst/ Honich/ Wasch/ Suycker-rieten/ Case/ Geyten/ Kemels/ ende vellen van dieren: gheven bysonder eenich cruyt Oricelo ghenoemt / daer de Laeckenen mede gheverwet worden/ ende comt uyt dese Eylanden een groote menichte over Europa. De inwoonders plachten ongheschickt te zijn / dan nu civiler ende beleefder ghewoorden. Groot Canarien is 90. mylen groot ende heeft ontrent 9. duysent Inwoonders: Het is het hooft van d'andere/ alwaer den Bisschop resideert / d'Inquisitie ende d'Audiensie des Conincks. Tenariffa is wat cleynder/dat heeft een bergh van grooten hooghte/tot 15. leucken/ende wordt wel 90. leucken verde in Zee ghesien / desen bergh wordt ghenoemt Pico de Terraira; Men mach daer niet op climmen dan inde maende van Iulius ende Augustus; want het leyt vol sneeu op andere tyden / ende is drie daghen werck om boven op te comen; den top is plat / ende als het claer weer is/ soo canmen alle d'Eylanden daer ontrent sien/ die doch wel 50. mylen/ som van malcander ligghen. Veel Solfersteenen comen van desen bergh die nae Spaengien ghevoert worden. In het Eylandt van Hierro of Yser is een groot wonder dat alle wonderen vande nature passeert/ ende was machtich ghenoech om alle natuerlijcke geesten in het ondervinden der redenen van dien t'occuperen. Het is een onvruchtbaer ende onbebout landt/ende so droogh datmen daer niet een droppel waters vinden can / dan op sommighe plaetsen aenden Oever vande Zee/ dat doch den Inwoonderen om dat het van der handt is niet te passe comt. Doch heeft Godt den noot van dit water willen beteren/met eē wonderlijck stuck: Dat is dusdanich.

Daer is

Portus Canaria
Canaria
Castellum
Oriens
S. Bartholomeu
Lansarote Insulæ
Alegranca
Vachi marini
I. de Lobos
Insula de Forteventura
C. Bojador
Insulæ Canariæ ol. Fortunatae
Insula de gran Canaria
Canari
Meridies
Insula de Porto Santo
Pico
Tenerifa
Gerrachica
Adeca
Santa Cruz
Saluages
Insula de la Madera
Septentrio
I. Gomera
Ferro
I. de Palma
S. Crus
Tassacorda
Milliaria Germanica
10 20 30
Occidens

Daer is eenen grooten boom van niemant bekent / want zijns ghelijck nieuwers ghevonden wordt / wiens bladeren zijn smal ende lanck / ende staen altoos groen / sonder eenighe veranderinghe; desen boom is beringhelt met een cleyn wolcxken / dat altoos in een wesen ende groote blijft / dat bedaut de bladeren vanden boom / die altijt sonder ophouden staen en druppen / een claer dun ende fijn water; het welcke valt in backen / die van d'Inwoonders daer toe zijn ghemaeckt / ende is dit water in soo groote menichte / dat alle d'Inwoonders met Vee en Beesten daer mede in overvloet gherijft zijn. Niemandt can weten van waer dit wonder het beghinsel eerst genomen heeft. Doen de Spaengiaerden eerst in dese landen quamen haer overhept planten / vindende gheen water in putten / fonteynen of revieren / vraechden d'Inwoonders hoe zy hen quamen t'onderhouden / die antwoorden dat hen eenich water uyt den Hemel viel / bedeckende daer en tusschen desen boom / met alle const; dat die van den Spaengiaerden niet soude bekent worden / ende dat zy daerom souden ghedwonghen zijn het Eylandt te verlaten. Maer een vrouw die van een Spaengiaert voor boelschap ghehouden worde / heeft het uytgebracht / het wonder verhaelt; dat hen ongheloofllijck scheen. Maer so zy sulcks niet d'oogen bemercten / bleven langhen wijl in groote verwonderinghe. D'Inwoonders brachten daerom dese vrou van lijf ter doot / als oorsaecke van hen slavernye. Van desen boom zijn dese veersKens.

In het Yser Eylandt; (een van dees by den ouden
Niet sonder reden claer voor gheluckich ghehouden.)
Drincken d'Inwoonders gheen revieren water reijn;
Of het levende sap van een schoone Fonteijn:
Hen vocht is inde Locht, hen water compt voortspruyten
Van een boom, die daer weent met tranen niet om uyten
Een boom die zijn wortel lanck draeyich heeft ghestreckt
In d'aerde sonder vocht en van de bladers leckt

Een Suijcker

Een Suijcker-soete drop; ghelijck des Wijngaerts struijcken
Te laet ghesneden af een teder sap ontluijcken,
Een gheperelt ghetraen; so valt by druppels oock
Van dees boom 't water reijn, daer d'Inwoonders met smoock
Haer varen vollen al, dat stadich sonder falen
Vliet, dies men niet te veel daer ummer af mach halen.

Aende rechter handt van dese Eylanden by de 100. mylen verscheyden is noch een ander wonder. Daer wordt dickwils gesien een Eylandt/dat sy noemen San Borondon, waer van veel persoonen op het Landt gheweest zijn / die daer onverdacht op aen guamen gevaren ende affirmeren hoe dat het een lustich Eylandt is / wel bewoont oock van Christenen/ maer connen niet weten van wat natie of wat tael dat sy spreecken / die Spaengiaerts vande Eylanden van Canarien zijn daer toe menich reyse heen ghevaren / maer hebbent noyt weten te vinden / daerom worden verscheyden opinien gheseyt: Dat het betoovert is; dat het cleyn is/ ende altoos met wolcken bedeckt; dat die groote stroomen ende cracht van water de schepen daer af dryven / etc. Doch wordt voor warachtich ghehouden dat het Eylandt daer jeghens gheleghen is: maer dat can niemandt vinden.

De Wynen van Canarien goet ende welsmaeckende / zijn over alle de Werelt ghenoech bekent.

De streeck landts van Africa, die eertijts placht beyde de Mauritanias, Africam, Propriã, ende Cirenem te begrijpen/wordt nu Barbarien ghenaemt. Dat heeft aen het Oosten de woestynen van Barca, aenden Middagh den bergh Atlas, nu Meies ghenaemt; die van het Oosten tot het Westen streckt/ daer d'Atlantische Zee den naem af draecht; die oock Barbarien aen het Westen besluijt/ende aen het Noorden den Middelandtsche Zee. Dit is het vernaemste deel van Africa, ende wordt nu in 4. Coninckrijcken of liever Provincien ghedeijlt; te weten het Rijck van Maroco, Fez, Telesine ende Tunes.

D'inwoonders zijn van brandachtigher verruwe / ende worden Barbaren ghenoemt / van het woordt Barbara, dat int Arabisch murmulen beteijckent / om dat d'Africaensche spraeck den Arabinen niet anders luijt dan een beestelijcke tael; die met gheen toeclanck haer woorden uyt spreken. Men seyt dat dese Barbaren eertijts Afgoden dienaers gheweest zijn/ tot het jaer 150. eer Machomet gheboren was/doen ontfinghen zy het Christelijcke gheloof/ dat is by hen achternae verloren/ende zijn den Machomet aenghehanghen. Het is dan altehans gehoorsaem aenden Keyser der Turcken/ende oock eensdeels de Prince Seriffo; so zijn noch eenighe Casteelen in de macht des Conincks van Spaengien.

Dit landt is aen de Middelandtsche Zee/ vanden Streto di Gibraltar tot Egypten toe / met eenighe bosachtighe bergen beset/ die zijn vol van alderley ghediert. Tusschen dese bergen ende den bergh Atlas is een groote effenheyt/ doch met eenighe heuvelkens vermenght / dies is seer vruchtbaer/ ende bespoeyt met veel Revieren die vanden berch Atlas af comen/ende inde Middelantsche Zee vallen. Het heeft daerom veel hoofden/dees zijn de vernaemste C. de Non, C. de Boiador, C. de Cuer, C. de Son, C. de Cantin, behalven veel andere die inde middelantsche Zee uyt steken. Daer zijn veel Fonteynen die schoone beecken voorts brenghen / daer beneffens is het landt de coude meer / dan de hitte onderworpen; soo brenght de windt oock dickwijl snee voorts.

Het volck

Septentrio
Occidens
Meridies
Barbaria
Mediterran.
Pars Maris
HISPA
NI
A
Corsica
Sardinia
Sicilia
Malta
Minorca
Maiorca
Formentera
Alboran
Marseille
Ancona
Roma
Napoli
Bari
Aulo na
Ragusi
Taranto
Rhefo
Messina
Saragusa
Trapana
Palermo
Compos telle
Porto
Coimbre
Lisboa
Toledo
Lerida
Valadulia
Real
Aliante
Siuilia
Granada
C. Finis terra
C S. Vincent
Estrecho d' Gibraltar
Seuta
Arzila
Baracne
Anafe
C. de Sezor
C. de Cantin
Azafi
Saffin
Gozen
C. de Guer
Lançerotta
C de Non
Forteven tura
Fez
Oran
Albari
Medua
Segelmese
Maro co
Algieri
Collo
Bugia
Lambeza
Calamati
Tunis
Africa
Capis
Tripoli
Mesab
Nefta
Capsa
Elama
Masta
Fezzen
Gademes
Guargala
Ighali
Targa
Lempta
Hair
Tagaza
Asanad puteus
Fulli
Gandia
Alagueda
Alha mara
Alhamara Vechia
Auzichi
Ziz

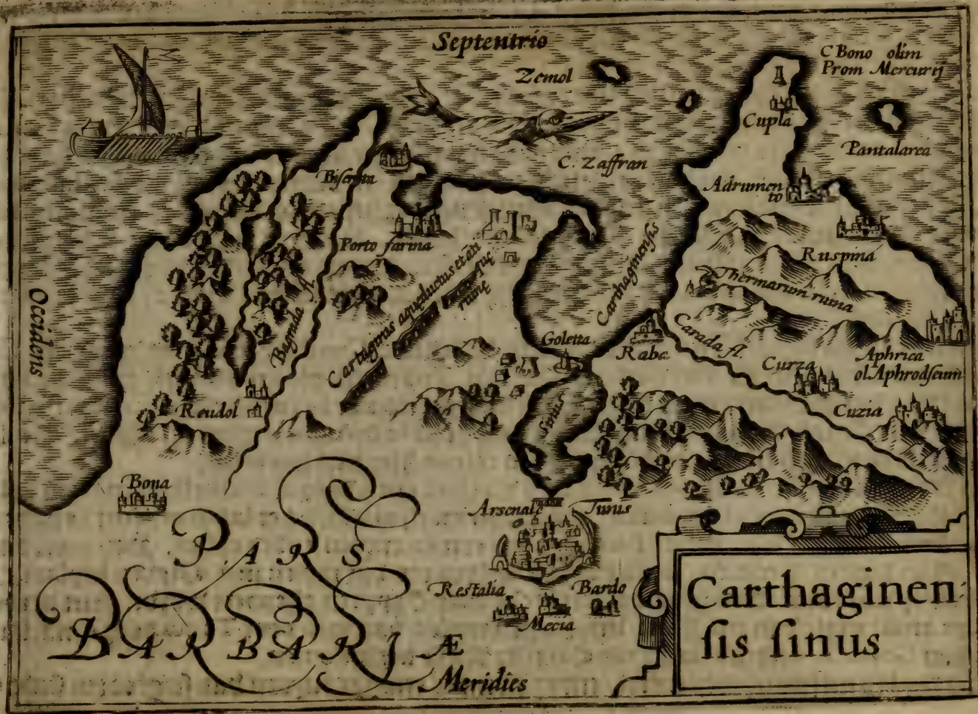
Het volck heeft eenderley maniere van leven als d'Arabien / doch zijn beleefder / eergierich / lichtveerdich / loos / ontrou / hastich / hoochmoedich / vol vermoedens / jalour / luchtich / is het stryden met Peerden veerdich / dan die qualijck den arbeyt weten te draghen.

Beschryvinghe van't Rijck van Tunes.

HEt Coninckrijck van Tunes beslaet de contreyen vande Revjere Maiori, tot het water des Landts Mesratæ, ende begrijpt al het Landtschap / dat vanden ouden Africa Propria, of Minor ghenoemt worde / ende Numidia antiqua. Dese streeck is tamelijcken vruchtbaer / voor beesten ende Coren seer bequaem / ende overvloedich in boomen. D'inwoonders zijn ghesont van lichaem / die teghens den arbeyt wel moghen / ende die oock meest tot volmaeckten ouderdom comen / ten zy dat hen eenighe gheweldighe doot over comt / want de sieckte vallen haer niet lastich / ende vreesen die oock luttel. In vijf deelen wordt dit Rijckghedeylt; namentlijck het Landtschap Bugiæ, Constantinæ, de Jurisdictie van Tunes, Tripoli ende Ezzab.

Het landtschap Bugiæ, beghint vande Revier Majori, ende streckt tot de berghen Constantinæ, langhs den Middelandtschen Zee / dat bycans een streeck is van 40. mylen. Het landt is eensdeels vruchtbaer / eensdeels oock arm. Het zijn daer sommighe steden die volckrijck zijn / als Necaus ende Chollo. Maer Bugia is de hooft stadt. Hier plachtē eertijts schoone Kercken ende Collegien te zijn / oock Gasthuysen / Cloosteren / ende een sterck Casteel. De borghers waren den geylheyt seer toeghedaen / ende de Spaengiaerden moepelijck / maer de stadt is van Peter van Navarren berooft / ende gheplondert in het jaer 1508. dies d'Inwoonders tot ellende ghecomen zijn. Het Landt ontrent dese stadt ghelegen / is voor het greyn onbequaem / draecht

niettemin

Septentrio
Zemol
C Bono olim
Prom Mercurij
Cupla
Pantalarea
C. Zaffran
Biserta
Adrumen to
Porto farina
Ruspina
Carthaginensis
Carthaginis aquaductus et alii ruine
Thermarum ruina
Occidens
Bagrada fl.
Goletta
Rabe
Carada fl.
Curza
Aphrica ol Aphrodisium
Cuzia
Reudol
Bona
Arsenale
Tunis
PARS
BARBARIÆ
Meridies
Restalia
Bardo
Mecia
Carthaginensis sinus

niettemin goede vruchten. Het zijn in dit Landt hooghe berghen/met beemden ende fonteynen verciert/d'Inwoonders zijn rijck ende liberael; hebben een oude manier van een Cruys boven den kaeck te schilderen.

't Landtschap van Constantina leyt tusschen Tunes, ende de Reviere Guadilbarbar. D'opperste stadt is Constantina: dat is eertijts Cirta geweest / het Coninckl ijck hof van Masinissa. De muren vande stadt zijn hoogh / oudt ende van schoone steenen opghemaeckt / da er zijn 8. duysent familien binnẽ. De huysen zijn aldaer heerlijck/ eñ ontrent de stadt is het lant vruchtbaer/ daer worden oock eenighe schoone timmeragien ghesien/ by den ouden Romeynen opgemaeckt. Daer onder is oock een Triumphalen booch. Soo leyt oock in dit Landtschap de stadt Bona, daer S. Augustinus Bisschop gheweestis. Beyde dese steden zijn tot den coophandel ghelegghen/ ende aen Bona leyt een effenheyt van 40. mylen lanck/ ende 25. breedt daer goet Coren op wast.

De heerlijckheyt van Tunes leyt tusschen de Reviere Guadilbarbar ende de reviere Capes. Dat is een vernaemt Landtschap / om de stadt Tunes, die placht over het gantsche Rijck te domineren/dat was wel eer een cleyn stedeken/ maer is nae de ruynen van Cartago seer opgecomen/ daer zijn nu tien duysent familien / ende heeft in den ommeganck 5. mylen. De Genevoysers/Venetianen ende andere coopluyden comen hier veel handelen.

D'inwoonders zijn doch door den handt niet seer rijck voor al d'Edelluyden / om de dierte van het Coren ende ander ghewasch/ want men mach qualijck het landt ontrent de stadt bouwen / door dien dat d'Arabiren daer veel hen comen ruyten ende rooven. Soo moet dan het greyn van buyten in comen / doch zijn dese velden tot vijf mylen met Olyven beplant / daer goede Oly van comt/ daer groote menichte af naer Egypten ghevoert wordt. Niet verde van Tunes aende engte van een Meyr/langh thien mylen/daermen naer Tunes door comt/lach het fort van Goletta, eertijts by Keyser Carel de vijfde inghenomen.

Cartago is nu seer ghedestrueert / ende zijn maer eenighe ruynen van so grooten stadt overghebleven/

ghebleven/daer zijn noch ontrent 25. Winckelen van Coopluyden/ ende ontrent 500. huysen/ die doch slechtelijck ghebout zijn. D'inwoonders zijn ellendich / eñ nochtans seer hovaerdich.

Biserta leyt aende Middelantsche Zee/was eertijts Vtica, door den doot vanden moedigen Cato vermaert.

Het Landtschap van Tripoli begint vande Reviere Capes, tot het Landtschap Mesrata, ende placht de stade Tripoli eertijts vermaert te wesen door dē Coophandel; dan nu een plaets van Zee-rooveren die de custinghe van Italien stadelijck quellen.

Ezzaba het laetste landtschap van het Rijck van Tunes, leyt boven de Provincie van Tripoli, naer het Oosten. Dat begrijpt eenighe steden / provincien ende velden / daer meest gheen greynen wassen/dan alleen Olyven/Dadels ende andere vruchten. Het opperste landeken van dese streeck is Mesrata, aenden Middelandtsche Zee/ dat heeft veel Dorpen op het gheberchte ende platte landt/daer d'Inwoonders meest ryck zijn ende gheen tribuyt gheven.

FINIS.

AMERICA

BESCHRYVINGHE VAN TERCERA.

IN de wech van West Indien of America, zijn eenighe Eylanden gheleghen / die Açores ghenoemt worden/door de menichte van Sperruwers aldaer gesien/ende eertijts ghevonden; oock zijn gheheeten de Vlaemsche Eylanden/ om dies wille dat in het Eylandt Fayael d'eerste Inwoonders Nederlanders zijn gheweest: daer alsnoch een gheslacht af is / ende oock een waterken / dat Aribera dos Framengos heet / dat is de Beecke vande Vlaminghen. Dees zijn seven in ghetal Tercera, Sant Michiel, Sant Maria, Sant Iorgie, Gratiosa, Pico, en Fayael: Het hooft van alle dees is Tercera, ghenaemt Insula de Iesus Christus de Tercera, dat heeft ontrent vijfthien oft sesthien mylen in het ront/ende is hoogh/ klippachtich landt/door de ghelegentheyt ende ghemaeckte sterckten daer die faelgeert onwinbaer. Het heeft gheen seeckere haven/ dan voor de stadt Angra, is een open haven/ ghelijck een open mont ofte halve Maen; daer het oock den naem af draecht/ die het aende stadt mede verleent.

Aen d'eene zyde vanden haven ligghen met een uytstekende elleboghe twee hooghe berghen/ ghenaemt Bresyl, die comen gheheel in Zee/so dat het van verre schijnt af ghescheyden te wesen van het Landt. Dese berghen zijn seer hoogh/so datmen daer altoos wel tien of 12. mylen/ver in Zee sien mach. Op desen bergh wordt wacht ghehouden / ende toont de wachter met vlagghen/den aencomst vande schepen / die hy op pilaren stelt daer toe ghemaeckt. Welcke wacht oock over het gantsche Eylandt op hooghe uytstekende berghen ghehouden wordt / om te verwittighen den Gouverneur / so daer eenighe nieuwicheyt toeviel. Aenden voet vanden bergh/ op den uytersten hoeck inde Zee / staet een fortresse die correspondeert met een ander fortresse

die daer

Septentrio
Isleo despertal
P.º de Malmerende
Ponçon
P.ª de la Sierra
Ribera de la arena
Isleo
Los Folbadores
Los Altares
Nuestra Senora de Guadalupa
Villa nueua de Agualua
Villa de la plaia
Porto de la plaia
Las Sierras
TERCE RA
Villa de S. Catalina
Costa brava
Villa de S. Sebastiano
P. nueve
Porto Juden
Nuestra Sennora de la ajuda
Nuestra Sennora de la lus
Ciudad de Angra
El granero del Rei
Frailes
Praia de S. Matheus
Isleos de Corcios
Porto de Angra
Punta de Brazil
Miliaria
1 2
Meridies
Petrus Kaerius fecit

die daer recht teghen over comt/so dat dese twee den haven besluyten ende beschermen dat daer gheen schip in noch uyt en mach/sonder hen believen. De stadt Angra is d'hooft-stadt van andere steden der omligghende Eylanden/ daer is den Cathedrael van't Bisdom / het Gouvernement/ende Audiëtie over alle d'Asores. Het is dan een ander stadt in Tercera, Villa de Praya ghenaemt/om het Strandt daer die aen ghelegen is: Dese plaets is goet van timmeragie/dan heeft weynich Inwoonderen/die meest al met landtnering om gaen/ alsoo het goet Corenlandt daer ontrent is. So is dan het Eylandt seer vruchtbaer; het heeft veel Corens ende Wijn/die doch licht is; ende andere nootdruftighe dinghen/ dat het sich in tyde van noot selfs soude connen onderholden. Daer is oock veel fruyts van Persen/Appelen/ Peren/ Oraengien/ Limoenen/etc. oock eenich bysonder/dat onder d'aerde wast / ghelijck Radijs of ander wortelen/ dat noemen zy. Batatas, is een voetsel aldaer van het ghemeen volck / ende worden seer gheacht in andere landen daer die ghebracht worden. Daer zijn oock eenighe erten die zy Iunssas noemen/ ende is een goet eten / dat in andere landen seer gheestimeert wordt / dan is in Tercera om de menichte een spijs der verklenen. Soo is noch in dit Eylandt een plante die in het wilt wast/ hebbende een wortel vande dickte van een paer vuysten/ende is als Gout-geel hayr in het aensien/in het tasten als zyde/dat ghebruycken d'Inwoonders om hen bedde te vullen inde plaets van pluymen/ ende soude wel tot eenich ghewebven werck moghen ghebrocht worden / waert dat yemandt het daer op toeleyde. De principaelste ende voornaemste neringe deser Eylanden is in het Pastel ofte Weet/daermen mede verwet. Hier zijn de Canary vogelkens by duysendē/ daer eenighe neringe mede doen/Quackels/Hoenderen/ Calcoensche hoenderen/ooc veel visschen van veelderley soorte/

Het landt is seer clipachtich/ende can qualijck daerom betreden worden: Dese clippen zijn seer scherp/doch draghen Wijn/ende wast den Wijngardt seer ghelluckelijck tusschen de steenen ende rotsen met verwonderinghe. 't Goet landt ende platte velden die op sommighe plaetsen veel zijn/wordt met Coren besaeyt/ dat is daer van so goeden ghewas / dat het tot hen onderhout/

hont/oock van veertien vaendelen Spaengiaerden/daer liggende/ghenoch streckt/ sonder dat
men van buyten yet van doen heeft/behalven als het quaet ghewas is gheweest/dat by wylen
oock ghebeurt. Doch can 't Coren in het Eylandt niet boven 't jaer gheduren/jae soude gheen
vier maenden goet zijn / waert dat d'inwoonders het selfde niet in eenighe putten daer toe ge-
maeckt besloten/daer het in leyt tot voorby Kersmis/ende duurt dan voorts het gantsche jaer/
sonder datment heeft te verschieten. De Ossen van Tercera zijn de schoonste van die in eenighe
plaetsen moghen ghevonden worden / ende hebben uytermaten schrickelijcke hoornen / dat is
van 't meeste gheryf van het Eylandt. Dese beesten hebben al namen/ ghelijck menschen/ende
hooren daer nae/soo dat eenen met zijn naem vanden meester gheroepen/ al warender duysent
inde weyde/sal uyt den hoop comen aen den Heere die hem roept.

Tercera heeft veel plaetsen die hol schynen te zijn/ende alsmen daer over gaet / het luyt als
een Kelder. Daerom is het oock den Aerdtbevinghe seer onderworden. Soo zijnder oock veel
verbrande plaetsen/die eenighen vierighen domp uytgheven/ men vinter oock water ofte fon-
teynen daermen een Ey sieden mach/al oft over vuyr hinck. Twee mylen van Angra is een fon-
teyn op een plaets genaemt Gualua, dese heeft een proprieteyt/ dat het hout daer in geworpen
met lanckheyt van tyden steen wordt/ dies een boom onder de fonteyn comende in d'eene helft
zijn wortelen in steenen verandert siet/ende d'andere noch natuerlijcken.

In dit Eylandt is menigerhande soorte van hout/dat root/wit/ geel is: ende wonderlijcke
dient om eenighe properheyt af te maecken/so zijn oock veel Schrynwerckers alhier. De Ce-
dren zijnder ghemeen/als by ons de Wilg ofte Elst is/ende dient het oock voor brandt hout.

De locht van Tercera is ghesont/ende regneren meest twee siechten. O Ay, dat een geraeckt-
heyt vande locht is / ende brengt groote lammicheyt mede / ende O Sange dat is het bloet dat
een haestelijck over comt. De winden zijn daer seer fel/ende verteren de steenen ende yser vande
huysen/so dat het maer stroey schijnt te wesen; so dun wordt het door dese felle windé gemaect.
D'inwoonders zijn Portugesen / dan over corte wijl is een Spaensch Gouverneur ghestelt

 ende een

ende een spaensch Garnisoen.

Het Eylandt heeft behalven de twee steden noch veel treffelijcke dorpen/ als San Sebastiaen, Sante Barbara, Altares, Gualva, Villa noua, ende veel andere vlecken/ so dat het altemael meest bebout ende bewoont is. Het leyt seer propijs voor verversinghe voor de schepen van Oost en West Indien/ Brasilien, Cabo verde, Guyne, &c. ende wordt daerom meest van hen besocht.

Beschryvinghe van Cuba Hispaniola Iucatan, &c.

ONtallijcke veel Eylanden ligghen door den Mare del Nort ghespreyt/ die aen Americam ofte den nieuwe Werelt behooren/ die zijn sommighe by Columbo ontdeckt/ andere by andere Schipperen oft Piloten. D'opperste van dees zijn Hispaniola, Cuba, Iamaica, ende d'Eylanden der Canibalen/ die sullen wy bysonder beschryven. In dit teghenwoordighe Caertken is oock te sien/ de gheleghentheyt van het Landtschap van Iucatan, dat toont hem als een Eylandt/ met een uytsteck inden Mare del Nort, heeft inden ommeganck 900. mylen: Het is van Coren/ Vruchten/ Honich/ Wasch/ ende eenighe dieren rijck/ als Endtvoghels/ Hinnen/ Hasen ende Herten. d'Inwoonders zijn moedich ende krijghsluyden/ die met boghen ende schilden omgaen/ plachten al het lichaem ende aensichjn met root ende swert te verwen/ eten gheen mensche vleesch ghelijck alle andere omligghende volckeren/ eerden oock een teecken van het Cruys/ voor de aencomst der Christenen.

Tusschen Iucatan ende Nicaragua leyt Guatinala een stadt/ in een vruchtbaer ende lustich Landt daer goede lucht is. Hier woont de President des Coninckx van Hispanien/ die een ongheliniteerde macht heeft in saecken der rechten aengaende.

Septentrio
Sinus Mexicanus
Florida
Canaveral
Lucaio Nequio
Cigateo
Gattao
Gamma
Majagana
Amiana
Abreojo
C da Florida
Tortagas
Havana
Cuba
S Trinidad
S Jacobi
C S Antonio
C Catoche
C Roxo
Atalve
Iucatan
Caimanes
Iamaica
Hispaniola
S. Domingo
Canaro
Saona
C Frances
S Joan Port Rico
S Cruz
Santanilla
Serrano
S Catharina
S. Andres
R Escondido
S Joan de Lua
Quasaqualco
Tarasco
Guatulco
Caxulta
Guatimala
Rio Doce
Mesia
C de 3 puntas
Naco
Trugillio
Nico
R de Cayunanes
Segovia
Nicoia
Granada
Nicarugua
P. de S. Lazaro
Panama
Nato
Nombre de Dios
Zamba
C Elaguia
C La vela
Aruba
Curacao
Buinara
I de Aves
Derchila
I Margarita
Trinidad
Cartagena
Comehas
Guida
Bar barvata
Merida
Venezvela
Higuerota
Maracapan
S. Fe
Caribes
Rio solo
Camari
Paria
P. Aveguade
R Grande
CARIBANA
Darien
Castilia de Loro
C de Faralhon
C de S. Maria
P. de Borica
C de Corientes
Masrello
Golgona
R de Palma
Meridies
Milliaria Germanica
30 60 90 120 150
Insularum Cubæ, Hispaniolæ Iucatanæ & circumjacentium describtio.

IN het jaer 1492. is het Eylandt Cuba van Columbo eerst ontdeckt ende ghevonden. Dat heeft hy Fernandinam ghenoemt/het heeft aende Oost zyde het Eylandt S. Dominico, aen die westcant Iucatan, naer het Noorden den grooten upthoeck van Florida, in het Zuyden het Eylandt Iamaica. Het is langher dan breeder/ daerom wordt by een wilghe bladt gheleecken/ ende is lanck van Oosten tot Westen 300. myplen ende van't Noorden tot het Zuyden 70. myplen/inde breedt op sommighe maer 15. op sommighe 19. myplen. Het midden des Eylandts leyt op de longitudo van 91. graden/ende op de latitudo of hooghte van 20. Men heeft het langhe tyt voor een vast landt ghehouden / om zynder grootheyt wille / ende d'inwoonders selfs wisten niet dat het een eynde hadde / om dat niemant van hen buyten de gheboort plaets veel quam/slechtelyck meenende dat anders geen landt en was dan dat zy besloeghen. Het aertryck is hoogh/ rou ende scherp van berghen / de Zee is op veel plaetsen wit / de Revieren van goet water/die oock som Goudt voeren. So wast oock aldaer veel verruwers Crappe. 't Is oock vol dichte boscagien/vol Vyvers ende schoone revieren van soete wateren/ooc andere Vyvers die sout water hebben. Het zyn in Cuba ses steden vande Spaengiaerden bewoont / waer af de voornaemste is S. Iacob de residentie ende stoel des Bisschops / maer Havana is des geheelen Eylandts coopstadt/ende der schepen Timmerwerf. Twee merckelycke dinghen worden van dit Eylandt gheschreven/waer af het eerst is dat alhier een valleye light tusschen twee berghen/twee of drie spaensche myplen verde streckende/ waer in de natuur van selfs sekere seer rõde clootkens voortbrenght van steen / datmen niet ronder maecken noch slypen mach in soo grooten overvloet/datmen gheheele schepen daer mede laden mocht ende Ballasten / eñ wordẽ ghebruyckt int gheschut inde plaets van Loot of Yser. Het ander wonder is een bergh niet verde vande Zee/ daer upt menichte van Peck vloeyt/alwaer het opdryft/ende weert herwart ende derwaert met den winden ghedreven/nae dat die waeyen. Dit Peck wordt ghebruyct om schepen daer mede te Pecken.

Het volck van dit Eylandt is vast ghelyck dien van Hispaniola, doch soo isser eenich onder

schept

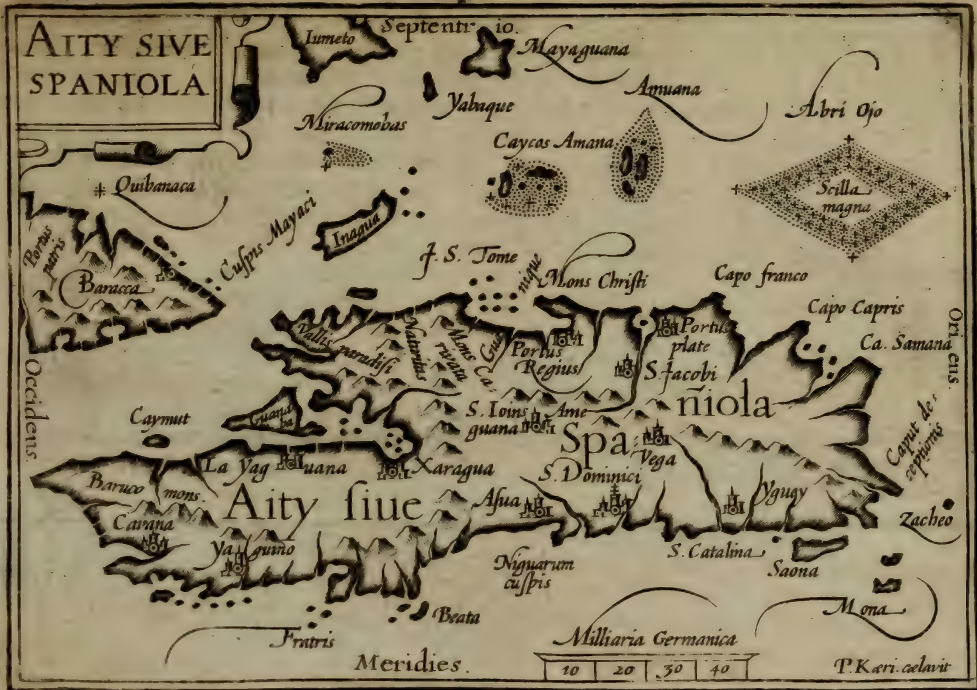

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Cuba Insula
Havana
Cavanas
Boya bonda
Portus Matancas
Cavana
S. Xpi
Portus principis
Ysabella
Mons Xpi
Portus pairis
Quibanaca
La Trinidad
Albay bamo
Baracca
S. Iacobi
I. de Pinas
Iardines scopuli navigantibus formidabiles
C. de Cruz
Port. Absconsus
Cuspus Mayaci
anno 1597
Caiman Grande
Caimanes
Iamaica
Sevilla
Oristan
Navaza
Tabaroa
Savana
Yabaque
Cavana
Mira
Ranas
Bibores
Serrana
Vegia
Hormigas
Seranilla
CUBA INSULA
Milliaria Germanica
10 20 30
Petrus Kaerius caela.

schept inde spraecke. Beyde die mannen ende vrouwen gaen naeckt. In die bruyloften houden sy een vreemde maniere/ want die trout slaept selfs niet ten eerstmael bydem Bruyt / maer wesende een Heere / noodicht alle de Heeren daer toe/ ende een Coopman alle de Cooplupden/etc. also wordt hen de wech ghebaent. Om een slechte oorsaeck wordt het huwelijck ghescheyden van des mans weghen/dan die Vrouwen mogen gheen oorsaecke tot scheydinghe vinden van haerent weghen. Groote slanghen zijn in Cuba, die zijn doch niet schadelijck noch fenynich / en worden sonder schade ghegeeten / ghelijck Martyr van Milanen wel ghetuyght. Het plachten veel inwoonders deses Eylandts te zijn/die daer van langhen jaren ghewoont hadden / maer zijn door verscheyde avonturen tot niet ghecomen ende vergaen; 'tis nu een woonplaets der Spaengiaerden.

Iamaica leyt teghens Cuba over/dat wordt vande Spaengiaerden S. Iacob ghenoemt/ leght tusschen de 17. ende 18. graden aende Noordtzyde des Æquinoctiaels, hebbende aen't Oosten S. Dominico, het Westen den hoeck van Iucatan, het Noorden Cubam ende aen't Zuyden Laccrana. Dit Eylandt is ontdeckt van Christophoro Columbo in zijn tweede navigatie door dese Landen / ende is inghenomen van zijn Soon Don Diego regierende het Eylandt van S. Dominico, door Iohan di Squibel ende andere Capiteynen. Die breede deses Eylandts overwint de lengte/ heeft van het Oosten tot den Westen ontrent 50. myle/van't Noorden tot den Zuyden ontrent 20. is byde Spaengiaerden meest bewoont. Iamaica heeft eenē berch sich verheffende van alle canten innewaert aen/ tot in het midden van het Eylandt / ende dat soo eendrachtich datmen naulijcks ghewaer worden mach. Hier groeyt Gout/ende seer fyne Boomwolle/heeft veel ghedierten die aldaer uyt Spaengien ghevoert zijn.

D'inwoonders waren eertijts menichfuldich ende weerachtich/ scherpsinnigher dan die in eenighe andere Eylanden woonachtich zijn.

Dit Ey-

AITY SIVE SPANIOLA
Septentrio.
Iumeto
Mayaguana
Yabaque
Amuana
Abri Ojo
Miracomobas
Caycos Amana
Scilla magna
Quibanaca
Cuspis Mayaci
Inagua
Portus patris
Baracca
S. Tome
Mons Christi
Capo franco
Capo Capris
Ca. Samana
Oriens.
Vallis paradisi
Natiuitas
Mons riuata
Portus Regius
Portus plate
S. Iacobi
Occidens.
Caymut
Guanaba
S. Ioins
Ameguana
Spa ñiola
Caput de scepionis
La Yaguana
Xaragua
Vega
S. Dominici
Baruco mons.
Aity siue
Asua
Ygugy
Zacheo
Cavana
Yaguino
S. Catalina
Saona
Niguarum cuspis
Beata
Mona
Fratris
Milliaria Germanica
10 20 30 40
Meridies.
P. Kæri. cælavit

DIt Eylandt wordt vande Inwoonders Harty ende Quisquæia ghenaemt/ maer vande Spaengiaerdẽ Hispaniola, ende S. Domingo, van de vernaemste stadt die by hen aldaer ghebout is. D'ommeganck van dit Eylandt heeft 350. leucken; of duysent vierhondert mylen/ ende de breede is verscheyden/ maer op het breedtste zijn 300. mylen. t'middel van het Eylandt leyt vanden Æquinoctiael schier op de 19. graden naer het Noorden/ ende is van lãger fatsoen van het Oosten nae het Westen. Het is bergachtich/ nochtans lustich/ vruchtbaer/ van alles rijck/ van goede ghetemperde locht/ dat daerom de boomen meest altoos groen zijn; Het gheeft groote menichte van Suijcker/ Coren/ veelderley vruchtẽ/ ende cruyden: Het brengt oock Casse Fistel voorts/ Gengber/ Mastix/ Aloes hout/ ende Sout. Voor den aencomst der Spaengiaerden waren niet dan drie soorten van viervoetighe beesten bekent/ dan nu is de menichte van alderley ghediert in dit Eylandt/ dies hier groote neringh is van huyden eñ vellen. Gout ende Silver vintmen inde Mynen van Hispaniola, soo gheeft het oock eenighe goede blaeuwe verruw'. Veel Revieren ende Meyren zijn in dit Eylandt. De principaelste stedẽ zijn S. Domingo, dat een Aertsbisschoplijcke stadt is/ ende de residentie vanden President/ S. Ioannis, Portus Platæ, Portus Regius, Canana, Xaragua ende andere/ dat der Spaengiaerdẽ wooninghen zijn. Ontrent dit Eylandt wordt de visch Manat ghevonden/ diemen als een hont alle ding leeren can/ ende is goet van smaeck/ goet van memorie; Siet hier af P. Martyrem.

De nieuwe

Granada
N de Dios
Panama
Benezue
la
Paria
CARI
BANA
Aviapari
Cartago
Quito
Aldea
R de S Vincente
I de S. Bernaldo
La Trinidad
C Verde
Serra liona
AFRICAE
PARS
C de las palmas
S. Paulo
Linea Æquinoctialis
Odom
Chirmos
S. Miguel
Trapicari
Lima
Peru
Mapazo
Amazones flu
Aguada
Orellana
Ora
R S Domingo
Fernambuco
S. Miguel
I de Fernando de Loronno
S. Croce
S. Matheo
La Ascension
Picora
Cuzco
Mochate
Guararra
BRASI
LIA
R. S. Francisco
P. Regalis
Baia
R. Brasil
C de Baxos
Palmo
Cumana
Potosi
Plata
PERUANA
Ascension
La Trinidad
S. Helena
C. da Fortuna
Axapaz
Assumption
Tououpinambauti
C. Frio
I de Minvaes
Tropicus Capricorni
Pisagua
Giurumotas
S. Anna
S. Francisco
I de S. Catarina
Coquimbo
Cutero
S. Salvador
OCEANUS
AETHIOPICUS
MAR DEL ZUR
Chile
Patagones
S. Spirito
R de Luxan
C. de S. Maria
R de la Plata
Vincente
La Emperia
R de Caramagna
Tristan d'acunna
Bonifacio
C de S. Antonio
C. Blanco
Gonzalo
Tongalo
C S Domingo
Arenosos blancos
R S Luan
Valdavia
C de Victoria
Fretum Magellanicum
Meridies
TERRA
AUSTRALIS incognita
Occidens
Oriens
10
20
30
40
50

De nieuwe ghevonden Werelt lang onbekent te voren/is met verscheyde namen beteyckent gheweest/dan een naem is dien als eyghentlijck toegebleven van Americo Vespucio een Florentijn/die nae Columbum in het jaer 1497. dit lant ontdeckt heeft. Als wy dan de nieuwe Werelt willen noemen als een deel vanden gantschen Aertbodem / dat heeten wy dan Americam. Dat is gedeylt in twee groote Vier-Eylanden: Het eene wordt America aen het Noorden ghenoemt / het ander America aen het Zuyden / dat leyt over den Æquinoctiael Zuydtwaerts/hoe wel het noch eenighe deelen heeft aen d'andere zyde vande voorsz. Linie/ ende het is ghelijck Africa uytghestreckt/eenen grooten Piramide ofte Naelde ghelijck/wiens voet aende naeute is nae het Noorden/voorts eyndende aende engte van Magellanes. D'oostersche zyde heeft een grooten Zee/ die del Nort ghenoemt wordt/ de Westersche den Mare Pacificum ofte del Sur. Men seyt dat het omseylen van dit gantsche landt soude sestien duysent mylen begrypen/ende is de zyde nae het Oosten vande Reviere Maragnon, tot dē Rio de la Plata onder het ghebiet der Portugesen/de reste behoort aenden Coninghen van Hispanien. Voorts in dit deel des Werelts zijn met een langh rack eenighe hooghe berghen uytghestreckt / daer den top oock by de voghelen niet af gheraeckt wordt/uyt dit gheberght vallen eenige groote Revierien/ die hen water in beyde Zeen ontlasten/ namentlijck den Rio de la Plata ende Maragnon.

Rio de la Plata, dat is de Sylvere Reviere / is alsoo ghenaemt / om dat die groote menichte van Silver mede brenght werwaerts dat zy vliet: Haer uytganck is inde Mare del Nort, met een groote mont veertich leucken wijdt.

De Reviere Maragnon heeft oock een dappere groote ende wyde / want men seyt men can die 6. duysent mylen bevaren/ende dat den mont soude 60. leucken begrypen.

So is dit deel des Werelts rijck van Gout ende Sylver/ende heeft alderley lijftocht jae ooc om den lust mede te boeten/so heeft het oock costelijcke ghesteente. Dan(eylaes) d'inwoonders zijn van byster leven/die malcander eeten/ende oock noch onsuyvere dieren; daer wy met recht een schroom voor hebben. Veel Landen/veel Provincien zijn door dese streeck gesprёyt/die zijn

sommighe

TISNADA
Aidvirisama
R. Maragnon
Chirmos
Vel Oregliana
Mapazo
Picora
Vratambam
Concurans
Occidens
Paraguatc
Asumption
S. Franacisco
Cananoa
R. de la Plata
R. Negro
R. dos Quilocas
Mepenes
S. Anna
R. Peti
Ningatas
S. Spirito
Corduba
R. de Mecoretas
C. Apracelada
Cidade
Omaranham
Tapicorn
R. de los Topeyos
Humos
Rio Aropiana
Tabajarres
Margaiates
Tououpinā bautii
Toupin I kini
Morp ion
Fernambuco
S. Aleix
S. Miguel
R. de S. Francisco
R. Real
Apovoacam
Baia de todos los Santos
Imhare
Taparica
B dos Ilheos
R. des Anna
R. del Brasil
C. da Broth
Pervipe
Cricare
S. Spiritus
Tacoare
Manangea
I. del Poso
C Frio
Ganabara
B. de Janeiro
Culpare
Ombra dos Rios
R. Piqueno
Teleponeso
R. de Trepatro
R. del Ancon
R. Francisco
P. de Don Rodrigo
Terras Anna
Costa dos Alca
I de Catharina
C de Area
Meridies
Abralho
I. de Fernando de L.
C de Roque
I de S Catalina
Oriens
Parsiba
Grao Baia
BRASILIA

sommighe onbekent/ende om haer armoede of wreetheyt der Inwoonderen niet seer ghesocht/ sommighe weder wel bewoont. De voornaemste Landtschappen zijn Castiglia del Oro, Chili, Peru ende Brasilien, die zijn by de Spaengiaerden ende Portugesen tamelijck doorbout ende ghebetert.

Beschyvinghe van Brasilien.

HEt Landtschap Brasilien leyt tusschen twee groote Revieren / Maragnon ende Rio de la Plata; waer van d'eene aen het Zuyden leyt/ d'andere aen het Noorden / hebbende voorts aen't Westen de hooghe berghen van Peru, ende aen't Oosten de groote Zee / ghemeenentlijck del Nort gheheeten. De langte van het Noorden aen het Zuyden is van duysent vijfhondert mylen/de breede van het Oosten naer 't Westen van vijf hondert mylen. Dit Landt wordt wel beschreven van Ioannes Petrus Maffæus, Historyschryver ende is dese.

Brasilien is een deel vande nieuwe Werelt/ dat heeft Americus Vespuccius van Florencen met de Fortuyn van Emanuel, Coninck van Portugal/wel ende neerstelijcken doorsien. Het is een lustighe contreye/die locht seer ghesont ende ghetempert/ want eenighe soete winden uyt de Zee aldaer voorts comende jaeghen alle de vapeuren vroech wech / dat dan de Son sonder eenich beletsel over bergh ende dal schynen mach. Veel Fonteynen/ Beemden en de Revieren zijn hier/dat ick d'ander versweyghe; den Rio de la Plata comt soo gheweldich met een mondt van 40. leucken in Zee/dat de schipperen het soet water scheppen/al eer zy eenich landt sien. Het landt op eenighe hoecken effen/op andere hoochachtigher / hout een vette aerde/ die het in ghe-worpen saet met dubbelden woecker gheluckelijck uyt gheeft. De Suycker isser in overvloet/ dat heeft de nature als een hemelschen gaue/den Honich van Attica passerende/in eenige rieten

verborghen/

verborghen/die byde Portugesen in Brasilien woonachtich/ ghesuybert worden / ende over de gantsche Werelt met ongheloofliјcke winst ghetrocken ; dat den ouden onbekent ghewеest is/ die sodanighen handel vanden Suijcker niet en hadden. Oock zijn daer eenighe Planten by den inwoondere Coparibas genaemt/ die gheven een sap als balsem / van sonderlinghe goede reucke/ alsmen daer in snijt inde Somer/dat wordt tot veel dinghen ghebruijckt / bysonder tot wonden te ghenesen/ende letteeekenen wech te nemen/daer heeft het een groote cracht in. Men siet by wijl dat dese plant ghekneust ende ghesleten is door het aenwerpen van eenich ghediert/dat vande serpenten ghebeten/of van eenich ongheluck gequetst/ uyt dese Coparibas, een seker remedie haelt/daer toe vande nature ghedreven. Van de Zabucales seer hoogh/draghen eenige herde knoppen/die met den mont naer d'aerde hanghen / ende hebben van binnen eenighe Castanien van uytnemende smaeck/die vallen uyt rijp zijnde ghеworden/ ende gheven sich sonder meer moeyte voor een smaeckelijcke spijs aende Inwoonderen. Doch onder alle soorten van planten/so spannen d'Ananazes den Croon. Dat is een laeghe plant/ van wiens telgen eenige Pijn-noten hanghende zijn/ die op hen tijt in stucken ghesneden / zijn niet alleen met een goede sonderlinghe reuck bequaem om flux t'eeten/maer worden oock langhen tijt bewaert ende geconfijt. Nu oock de vruchten die uyt onse Werelt daer hen ghebracht zijn/die comen weeldelijck ende met verwonderinghe voorts / dan machmen hier beneffens noch veel Appeldraghende boomen sien/etc.dat te langhe soude vallen al te verhalen.

De visschen/voghelen / beesten zijn in Brasilia van wonderen aert ende fatsoen / sommighe ons bekent/andere onbekent/ dat hier uyt ghemerckt mach worden met wat verscheyde manieren/d'eeuwige wijsheyt haer vertoocht in dit begrijp des Werelts. Het zijn dan hier eenige Beyren die op't water ende landt leven/die hebben goet ende ghesont vleesch/de voorste voeten zijn hen seer cort/d'achterste veel langher/daerom onbequaem tot het loopen:soo dan de jagher hen achter is/vallen int water om hen te berghen. Hier zijn oock eenighe Mulen Antæ genoēt/ die hebben d'onderste lip lanck als een schalmeye/ronde ooren eñ corte staert/worden by daech

niet veel

niet veel ghesien/ dan gaen alleen by de nacht weyden/ ende schuylen des daechs in hen holen. Het vleesch van dit beest smaeckt als het Koeye vleesch. De Cotiæ zijn beestē in groote / fatsoen ende smaeck als Hasen/van rooder verruwe/cleyne ooren/ende schier geen staert. Grooter zijn der vande selfde soorte/diemen Pacas noemt/met een spitsachtighe muyl als de Catten/swert/doch met witte plecken/niet alleen teder van vleesch/ maer oock van vel/ daerom seer ghesocht voor leckere spijs. Van ongheWoonlijcken aensien zijn de Tatusiæ,groot als een Vercken/ met een vel dat met schobben bedeckt is/so dat die aen een ghebardeert ruyter ghelijck zijn / steken alleen het hooft uyt/ghelijck de Schiltpadden/ de voeten inghetrocken ; woonen in holen als Conynen/zijn van goeder smaecke. Hier is oock een groote menichte van Tiger dieren/die seer snel zijn/ende van grooter crachten/noch Hongerich / dan verliesen alle haer crachten met dat sy ghegeten hebben / zijn dan soo luy datmen met straet honden die op den vlucht brenght/ soo vermast van de last van het eten ende drincken/niet alleen de menschen / maer oock de beesten dat die vadDich ende crachteloos worden . Een groot wonder machmen mercken inde Cerigones dieren alſo ghenaemt / die zijn groot ghelijck Vossen / hebben aenden buyck als twee mouwen hanghen/daer de jonghen in leggen/ ende so vast aendē mammen/dat sy die niet verlaten dan als hen de nature sterckheyt gheeft om by hen selfs spijs te soecken. Oot is van wondere schijn een dier/ dat by den Portugesen Pigitia ; dat is luyicheyt ghenaemt wordt ; dat is schier so groot als de Cerigones,dan heeft een wanschapen muyl/ende steken de claeuwen uyt/ in ghelijck van eenighe vingheren . Aen dit dier hangt eenich hayr van achter aen't hooft/ dat den gantschen hals bedeckt / het sleypt zijn vetten ende traghen buycken langhs der Aerden/ noch en can niet recht op de poten staen/gaet so traechlijck voorts / dat het in veertien daghen so veel weechs niet overcomt/ als een steen mach ghewornen worden . Het leeft by de bladers van boomen/ende heeft twee dagen werck eer het op een boom gheraecken can/oock so veel als het daelt:het baet noch dreyghen noch smyten ; dit beest sal daerom uyt den tret niet gaen/dan hout altoos zijn luye ganck. De Tamendoæ zijn hoogh als Weren/bruyn/ende gapen met een langhe

langhe doch geen breede mont; 'theeft groote breede naghelen / daer ontdeckt het de holen der
mieren mede/ende steeckt dan een langhe smalle tongh uyt/ die het weder op haelt / vol mieren
beleyt / ende slockt die als een goede spijs op/ 'theeft een groote ruyghe steert / daer bedeckt het
sich mede / ende is de staert een decksel van't gantsche lichaem . Voorts niet alleen dese dieren/
maer noch veel anderen by de Portugesen inghebracht / tieren in Brasilien wonderlijcke wel/
door de vetticheyt des Landts/ende ghetempertheyt des lochts : is daerom te verwonderen:
hoe d'Inwoonders so onghemaniert ende ongheschickt van leven zijn ; aenghemerckt de soe-
ticheyt van hen gheboort plaets. Zy eeren gantsch gheen Goden/ zijn alleen den wichelerye eñ
toverye tot rasens toe gheneghen/gaen mans ende vrouwen beyde naeckt/ met vrome armen/
hebbende het hayr alleen hangende vanden top des hoofts / want zy trecken uyt al het ander
hayr des lichaems/ zijn ramusich ende van coperachtich vel / dat zy noch met het sap des Ap-
pels Genipapi bestrijcken. Het aensicht is hen van joncks af als voor een frayicheyt met stee-
nen die lanck zijn/doch van cleijnder weerde besteecken/ die hanghen in het vel / ende maecken
een vervaerlijck aensien . Zy reysen met hoopen in slechter ordinantie/met groot silentium/de
vrou gaet voor de man: Als hen eenich vrundt overcomt/dien ontfanghen zy met omhelsingē/
'thooft aenden borst ghedruckt/met groot geween ende gesucht / als compassie hebbende over
hen moeyelijcke ende periculose reijs;dan droogen flux de tranen af/ ende hebben het schreyen
oft huylen tot hen believen. De bevruchte vrouwen hebben so groote pijn niet in het baren/eñ
sonder meer moeyte verlost zijnde doē weder het huijs werck/etc. Doch inde plaets der vrou-
wen (dat soude yemant qualijck connen gelooven) leijt de man eenighe dagen als sieck te bedde/
die wordt vande vrunden versocht/ ende men gheeft hem soppekens/ etc . nae ghewoonte des
Landts. Zy hebben geen const van tellen/ende zijn der letteren oncundich/ weten doch wat te
segghen van aver tot aver/van Noe ende den vloet/ so het daerover wel te ghelooven is/ dat na
de diluvie de Werelt verstrooft zijnde/dese natien geen kennisse of weteschap van onse Werelt
ghehadt hebben; sedert dien tijt tot nu toe . De Wijn of Coren heeft by hen tot dees tijt toe niet

 gheweest

ghewéest/ maeckten alleen eenich broodt van een wortel/ diemé Mandiocam noemt. Onder een dack dat als het kiel van een schip lanck uytghestreckt is/ woonen veel familien/ ende slapen in opgehangen netten by nachte/ om niet ghequelt te worden van eenige schadelijcke beesten; zy hebben Pitterkens leven/ ende eten hen corenken groen/ sonder eenigen sorg te dragen voor den morgen/ daer sluytmen gheen broodt voor binnen. 't Is een wonder hoe dit volck swemmen can/ zijn dickwils gantsche uren onder het water/ ende duycken met open oogen/ so daer yet op de gront te halen is; dragen wel honger en arbeyt / mogen wel drie daghen vasten sonder eten/ dan als zy aen den disch geraecken/ so binden dickwils den dagh aenden nacht met goede cier. Nae de doot is hen meninge niet dat yemandt eenich loon nae goede of quade wercken crijcht/ zy houden dat de afghestorven ter hellen daelen; of met ghebroocke beenderen/ armen/ etc. ghelijck die in hen dout ghestelt waren/ daerom begraben geen lichamen/ dan hangé die in netten/ daer den spijs voor eenige dagen by staet/ om dat zy meenen: dat de dooden oock eeten eñ slapé. So zy yemandt van hen vyanden ghevanghen crygen / want zy stryden dickwils met den andere/ die wordt wel ghemeest/ ende dan met groot gheschal omghebracht / dat is een spijs der Brasilianeren: Oock die also sterft/ meent niet dat hy daerom ongheluckich is/ maer gaet veerdich ende vrolijck ter doot/ verhalende zijn feyten die hy ghedaen heeft. Haer huysingen zijn hier ende daer verspreyt/ hebben geen wetten/ haer spraeck is wel om leeren/ eñ is cleyn onderscheyt tusschen de natien van dit landtschap/ behalben eenighe woorden/ die anders by vrouwen/ anders by de mans uytghesproken worden. Drie letteren F. L. R. zijn by hen in gheen ghebruick/ daerom niet onbillijcken van eenigen gemerckt is dat zy zijn/ Sine Fide, Lege, Rege, dat is sonder gheloof/ Wet of Coninck; zijn ondanckbaer/ haestich/ wraeckgierich/ bloetgierich/ in somma meer den beesten dan den menschen ghelijck/ alleen geluckig (gelijck Michel de Montaigne wel discoureert) dat zy den doot van alle man soo ghevreest luttel achten. Op huyden zijn dese menschen door den aencomst der Portugesen civiler ende gheschickter geworden/ in steden ende vlecken verdeylt/ bysonder aenden Zeecant. Dit schrijft Maffeius.

Voorts

CHILI et PATAGO: NUM regio

Septentrio

Occidens

Oriens

MARE DEL ZUR

CHILI

PATAGONES

BRASISIÆ PARS

Fretum Magellanicum

Milliaria Germanica

Voorts zijn meest alle Europische vruchten in dese landen by de Portugesen gheboert / ende comt groote menichte van hout datmen Brasilien hout noemt uyt dese contreye/ oock groote menichte van Catoen ende Suycker. Daer zijn veel woonsteden der Portugesen; die hebben daer veel huysen ghetimmert / bequaem om den Suycker te prepareren; de woonsteden zijn Pernambuco, C. de S. Augustino, den Haven van alle Heyligen / daer de Bisschop eñ Presidēt van het gantsche landt woonachtich zijn.

Beschryvinghe van Chili.

CHili leyt aenden Middach van Peru, aenden Mare Pacifico: dit Landt heeft den naem vande strenge coude/die daer is/ ende gelijck de Historie van Peru ghetuyght / mannen eñ Peerden tot het hert toe door snijt/die als steenen bevriesen. Het is over al bewoont/ ende is som berchachtich/som plat/ hoeckachtich ende seer crom loopende / door d'inflectien vande Zee: het heeft alderley veranderingen des lochts/ ende tyts/regen ende blixem/ etc. gelijck onse Europische landen. De custe streckt haer Noordt zuyden vande stadt de los Reyes 40. graden verre/ende is seer wel ghetempert/hebbende winter ende somer: hoe wel op cōtrarie tyden/dan in Europa. De Zuydt-sterre die met onse Noordt-sterre over een comen moet/en can men daer te lande niet gesien noch gemercken/ dan alleenlijck by een cleyn ende wit wolcxken/ maeckēde tusschen dach ende nacht een cleyn omloopende draeyinge/ ontrent sekere plaetse / daer navolghende der conste van Astronomie ghestelt wordt Polus Antarticus. Eñ desgheliicks sietmen daer vier sterren/maeckende de figure van een cruys/met drie andere Sterren daer achter aen volghende/de welcke een Sevenghesterre maecken ghelijck onse Sevenghesterre/ d'welck omloopende onse Noordt-sterre ende onsen Polus Arcticus, ghestelt zijnde op ons Compas / by den Astro-

den Astrologinen ghenaemt wordt Trion, sonder eenich verschil daer tusschen te wesen / dan dat de viere die op het zuydē een cruijs maeckē/vaster aen malcander staen / dan die van onsen Polo Arctico. Luttel min dan twee hondert mylen van Panama, comēde onder de Linie/ verliestmen gantschelijck onse Noordt sterre / ende terstont begintmen aen dese twee teeckenen te mercken / ende varen ; hoewel datmen nochtans langhen tijdt onder den Polo Antarctico is/ sonder datmen yet anders can ghesien dan de vier sterren/die het cruijs maecken/na de welcke de schipvaerders eñ Piloten hen moeten reguleren/ende daer na comende 30.graden voorder/ begintmen die alle 7.te sien. In tselve landt van Chili is sulcken onderschil vande lengte ende cortheyt der dagen/nae den tijt vanden jare/ ghelijck in Hispanien ; hoe wel contrarie / dat te weten de cortste daghen in Castilien/aldaer de lanckste zijn/ende de langste dagen in Spaengiē aldaer de cortste zijn. In Peru, eñ ten vasten lande/ende oock in alle de Landen/die onder den Linie Æquinoctiael liggen zijn de daghen ende nachten het gheheele jaer door even lanck/ende inde stadt de los Reyes kanmen niet sonderlinghe ghemercken/dat die corten of lengen.

De Indianen van Chili gaen ghecleet/ghelijck die van Peru mans eñ vrouwen / zijn beyde van goede manieren/ende eten sulcks ghelijckmen in Peru doet.

Op de Custen van dit Landt zijn sekere Revieren / die des daechs loopen/ ende des nachts door de groote coude stil staen; Het zijn oock in Chili schapen/die tusschen de vijftich eñ vyventseventich ponden ghewichts lichtelijck draghen/ ghelijck als de Kemelen doen / den welcken zy seer ghelijcken;dan alleenlijck dat zy geen bult en hebben: So zijn sy machtich eenen mensch vier of vijf mylen daechs te voeren/ende beginnende moede te worden/ende teghens d'aerde te ligghen/watmen daer toe doet/men kan die niet doen opstaen/noch met smyten/noch met hen te helpen/dan alleenlijck midts hen ghehelijck ontlaedende. Ende wanneer daer yemandt op rijt/ende zy moede zijnde nochtans voorts ghestout worden/ so keeren zy het hooft tegens den genen die daer oppe rijdt/ende berispen hem met een seer vuyle stanck. Het is een ghediert seer nut ende profijtelijck / want het heeft seer fyne Wolle / principalijck die zy Pacos noemen/ die

ſommighe langhe vlocken van Wolle hebben/weynich eten ende drincken zy/ byſonder de gene die wercken/ende eten Maiz,ende gaen vier oft vijf daghen ſonder drincken. Het vleeſch heeft ſeer goeden ſmaeck/ ende is gheſont ſo wel als van eenighe Hamelen / diemen hier af in Caſtilien ſouden moghen halen.Ende het geheele landt door zijn vleeſch-huyſen/ daermen het ſelfde openbaerlijck vercoopt.In ſekere effen landouwen van Chili vintmen Struyſ-vogelen/ ende om die te vanghen ſteltmen Peerden in poſte / die daer op volchdē tot dat zy quamen daer andere peerden in poſte ſtonden; want anderſius en conſtemē die niet achterhalen metten peerde; overmidts dat zy ſnellijcken langhs henen der aerden al ſpringende loopen ſonder op te vliegē.

Boven Chili leyt een Landtſchap daer Amaſones woonē/ofte vrouwen die een Coninginne hebben/ende gheen mans ghedooghen dan tot generatie.

Beſchryvinghe van de Mynen van Potoſi.

IN het Landtſchap der Charchen leyt de ſtadt Villa de Plata 150.myle̅ van Cuſco, aen een coude plaets/daer zijn weynich Inwoonders/ maer ſeer rijck / want de Mynen van Porco, ende Potoſi by deſe ſtadt ligghen. Potoſi is 18.mylen van Villa de Plata, ontdeckt onder de Capiteyn Caruajal, by ſommighe Indianen/ die langhs 'tlandt gaende ghevonden hebben een hooghen berch/ligghende in een vlacke ende effene Landouwe / aen die welcke als zy merckten eenighe teeckenen van Silver/hebben een weynich van die Myne gheſmolten / ende bevonden die ſo rijck/dat een quintael tot tachtentich marck Silvers quam / deſghelijck men noyt gheſien noch ghehoort en hadde. De wete hier af binnen Villa de Plata ghedaen zijnde/is de Wet terſtont aldaer ter plaetſen ghecomen/de welcke by minen ende ghemeten / tuſſchen de Borghers begonſten te ſcheyden ende te deylen/elck nemende dat hy beſt conſte. De menichte

der Indianen

Aulaga lacus
Septentrio
Villa de Plata
CERRO DE POTOSI

der Indianen is terſtont ſeer groot ghewozden/ſo dat die meer dan ſeven duyſent waeren ende wrochten vooꝛ hen meeſters alle weecke twee marck Silvers/ ſo dat zy noch ſelfs wel ſoo veel overhielden. Daerom quam flux een groote dierte in deſe contreye / om de menichte der aenwoonderen/ die alle daechs toenaemen / de Mynen van Porco ende Carabaya verlaten zijnde/ om dat tot Potoſi de rijckdom meerder ende oock ſonder perijckel was.

D'adere is van dier naturen dat zy met ghenen blaesbalcken noch in foꝛneyſen als andere mynen gheſmolten wil woꝛden/dan alleenlijck in ſommighe cleyne foꝛneijſkens / die zy Guairas noemen/ontſteken ende gheheet zijnde met colen ende miſt van ſchapē dooꝛ de cracht vāde locht/ſonder andere inſtrumenten daer toe te beſigen.

In deſe berghen het gheheele landt dooꝛ zijn oock veel Aderen van alderley coleure/ daer mẽ ſchoone verruwen af maecken mach.

Beſchryvinghe van Peru.

DE Pꝛovincie van Peru is de dooꝛluchtichſte van alle d'andere des nieuwe Werelts / dat om de ſonderheyden die daer inne zijn/ van het Landts weghen ende oock om verſcheyde gheſchiedeniſſen/die aldaer tuſſchen de Spaengiaerden ende Indianen in het conqueſteren ende handthaven gheballen zijn. Het leijt meeſt al tuſſchen den Æquator, ende den Tropicū Capricorni, heeft vooꝛ limpten aē het Nooꝛden Nieu Granaden Caſtilia del Oro, eñ den havē ende reviere Peru, die het gantſche landt den name geeft/aen het weſten is den Ocean; of Mare del Zur, aen het Zuyden Chili; ende aen het Ooſten het gheberchte / begrijpt inde langte duyſent achthondert leucken; Is eerſt ontdeckt by Franciſco Pizarro, die daer oock dooꝛ gunſt van Carolus V, Gouverneur ghewoꝛden is/ende het gantſche landt dooꝛſpiet heeft.

Peru

Occidens
MAR DEL ZUR
Paita
Parian
S. Miguel
C de S. Helena
Tumbes
Ganape
Trugillo
Malucho
P. de S. Laurenco
Colao
S. Tiago
B. de Salinas
Piura
Lima
Caxamalca
Tomebamba
Pachama
C de S Francisco
Malpello
R. de Tumbes
de Caceras
Gatrico
Chilca
Barca
Cuenca
I de Curaos
Quito
C. Talhada
Chincha
Loxa
Los Piedros
Gelgona
Equator
Septentrio
Arequipa
Lansca
S. Galam
Gnanchabamba
Chilmazata
La Magdalena
Mochate
Puchio
Meridies
Tambopala
Ancona
Cusco
Chira
R. de S Iuan
R de palmato
R Primiro
Cumana
Huycuyto
Atum colla
Carangui
S Fe
Cepita
Villa viciosa
Porco
Guarona
Caly
Pasto
Potosi
La paz
CHILI
Paria
Pueblo
Maragnon fluv.
La Plata
Ancerma
Papayan
Anthiocha
Timana
Trapicari
Milliar. Germanica
5 10
Mapazo
Oriens
PERU

Peru wordt op huyden ghedeylt in drie deelen/ het platte landt / het gheberchte/ ende Andes of over het gheberchte.

Beginnende vande Linie Æquinoctiael streckende Zuydtwaerts/ t'volck dat onder de Linie woonachtich is/ ende daer ontrent heeft een maniere van wesen ende contenantie / ghelijck de Joden/ sprekende binnens monts/ als de Moren/ ende begeven hen seer tot Zodomie/ daerom verachters van vrouwen/ die gaen ghescho en sonder eenighe cleederen aen te hebben / ofte ghedeckt te zijn/ dan met een cleyn voorschoepken voor hen schamelheyt/ ende saeyen/ maeyen/ ende malen het graen/ daermen tgheheele landt door broot af backt/ t'welck nae de tale der Eylanden wordt Maiz ghenaemt/ ende in Peru Zara; dat is ghelijck het gheen dat wy Turcksche Tarruwe noemen/ ende wordt van Oviedo ende Benzo beschreven. De mans persoonen draghen corte hemdekens totten navel toe / gaende met de schamelheyt bloot / ende maecken hen selven cruynen op het hooft / als de Monicken ; hoe wel dat zy voor noch achter eenich hayr draghen/ dan alleen aende zyde / ende wordt seer onder hen gheacht veel gouden juweelen inde Ooren ende Neusgaten te draghen/ principalijck Smaralden/ die onder dat ghewest gevonden worden. Het Landt is hier seer heet ende ongheSont/ principalijck regneert hier een maniere van Wratten/ seer swerende/ ende de menschen pynigende/ wassende in het aensicht/ ende anders leden/ met diepe wortelen; erger noch van pocken. De poorten vande tempels binnen dese lande staen oostwaerts/ verstopt met seker behangsel van Cattoen / ende in elcken tempel staen twee ghehouden beelden / in ghedaente van twee swerte Bocken / voor de welcke altijts seker hout brandende is/ van sommighe boomen/ seer wel rieckende/ ende aldaer wassende/ uyt den welcke wanneermen de schorsse daer af breeckt sekere vettichheyt comt/ wiens reuck so sterck is/ dat de menschen daer qualijck af wordt/ ende indien men eenich doot lichaem daer mede bestreeck/ en daer af inde kele goot/ sulck soude nummermeer corrumperen. Desgelijcks zijn noch inde selve tempels figuren van groote Serpenten / die zy aenbidden / soo heeft jeghelijck noch bysonder eenighe Penates, oft particuliere goden/ elck nae zijn hanteringhe/ als visschers een figure van een grooten

een grooten Zee visch/ende de Jaghers nae de jacht.

Het landt is seer drooghe/want daer niet veel en reghent / daer is luttel vloepende soet wa-
ters/zy drincken meest uyt Bornputten;of staende wateren/ die zy noemen Agueijs , de huysen
worden ghemaeckt van groote ende dicke rieten/die aldaer wassen.Het Gout van dien lande
is seer slecht/daer zijn luttel vruchten.

Wanneermen de Linie Æquinoctiael voorby ghepasseert is/gaende zuydtwaerts/comtmē
terstont t'ontdecken het Eylandt ghenaemt De la Pugna,legghende seer byden vasten Lande/
groot zijnde int ronde twalef mylen/ 'twelck seer overvloedich is van Wilt om te jaghen/ ende
van visschen/heeft oock veel soet waters. Hier wast de wortel Salsaperilla, die seer goet tegens
veel cranckheden is.

Op de platten landen van Peru , ist seer droogh/ ende daer ligghen veel ende groote woeste
plaetsen/daer niet anders en is dan sant/want daer nemmermeer en reghent/daer en zijn geen
Fonteynen/gheen putten/ noch gheen springhende ofte vloepende/dan vier of vijf staende wa-
teren/die seer brack zijn/want zy aen de Zee ligghen.D'inwoonders onderhouden hen metten
watere vande Revieren / die vande gheberchte dalen / ende door de sneeu ende reghen die daer
valt vergadert worden / want op 'tgheberchte oock seer luttel fonteynen zijn . Dese Revieren
ligghen van malcandere sommighe twaelf/sommighe vijftien/ende sommighe oock wel twin-
tich mylen/maer meestendeel seven oft acht mylen/soo dat by den passagieren ghemeenentlijck
daer een daghreyse ghesloten wordt / want zy nergerins elders water en vinden om te drinckē;
lancks de canten vande selfde revieren een myle inde breydte / ende somtijts min of meer nae
gheleghentheyt vanden Lande/zijn diversche lieffelijckheden van boomen/vruchten/ende saey-
landt/'twelck by den Indianen besaeyt wordt/ oock plaetsen om Cottoen ende andere vruchtē
te winnen/daer Wilgen/Rieten/Distelen/Biesen/L is ende andere cruyden wassen . Het landt
is seer vruchtbaer/ende 'tgheheele jaer door machmē daer Tarruwe ende Maiz saeyen/ sonder
eenighen sekeren tijt daer toe te verwachten.De Indianē woonen onder boomen oft huijskēs

van Meyen

van meyen ghemaeckt/ die vrouwen draghen een habijt van Cottoen / van boven tot beneden toe zijnde / de mans draghen hemdekens ende doecken comende tot aen de knieden / ende daer over een oppercleet/ghelijck een mantel/ ende hoewel dat de maniere van cleederen over al een is/ nochtans zijn verschepden by't gene dat zy op't hooft nae d'usantie vanden lande draghen.

d'Indianen vanden platte lande zijn ghedeylt in drie natien/ d'eene genaemt Yungas, d'andere Tallanes; ende de derde Mochicas, ende in elcken landt wordt ghebruyckt verschepdē tale. Hoe wel dat de Princen ende Casiquen ende andere die vanden principaelsten eñ edelsten vandē Lande zijn/boven heurlieder landts tale noch connen / ende onder hen spreecket de tale van Cusco, want Gnaynacava, die Coninck was van Peru, ende Vader van Atabalipa, aenmerckende dat oneere was voor zijn vassalen/ principael den Casicquen / ende andere vanden principaelsten/die met hem handelden dat zy met hem spreeckende tael-lieden mosten besigen / soo werdt by hem ghebboden / dat alle de Casicquen ende Heeren vanden Lande ende heurlieder Broeders ende naeste vrienden/heurlieder kinderen seynden souden om hem te hove te comen dienen/onder het decksel vande tale te leerē/hoewel dat zijn principael meyninge was zijn rijck ende staet te verseeckeren / teghen alle de principaelste die binnen den lande teghen hem souden moghen opstaen/hebbende heure kinderen in gyselinghe. Also is de taele van Cusco een hovelijcke tael ghewordden/als by ons het Fransoys / ende die sulcks can spreecken mach heel Peru door trecken/ende over al verstaen worden.

Nu mocht yemandt vraghen waerom dat in Peru, immers ten platten Lande niet en regēt/ ghelijck als hier voor ghesept is/daer nochtans groote apparentie is dat veel regenen souden moeten / ghemerckt dat die Zee die ghemeynlijck vochticheden ende dampen by brenghende is/op d'een zyde daer aen stoot/ende over d'ander zyde het gheberchte / daer boven af verhaelt is/daer altijts veel waters ende sneeus is. Hier op wordt by den genen die met groote neerstigheyt de saecke daer af ondersocht hebben / by natuurlijcke redene gheantwoordt / hoe dat ten platten lande/ende langhs den coste/ 'tgheheele jaer door/ maer eenderhande windt en waept/

te weten

te weten zuydt westen wint/die langhs henen der Zeecant bedwonghen zijnde/metten hoogen gheberchte/so stuur is/dat hy gheen vochten noch dompen vander Zee en laet op climmen/ tot in het middelste ghedeelt des lochts/waer door eenighe veranderinghen gheschieden soude moghen. Ende desghelijcks gheschiet door den selvē wint/dat 'twater vande Zuydtzee altijts op't Noorden treckt. Hoe wel(dat sommighe een andere redene daer op gheven/ segghende dat alsoo de Zuydtzee heuren loop comt te nemen door d'engte die nae.

Magellanes heuren naem behout/niet wyder zijnde dan 2. mylen/ ende so grooten macht vā water door so engen plaetse niet ghepasseren can / principalijck ontmoetende oock aldaer het water vande Noordt zee/ waer door den selven den inganck benomen wordt / gheschiet dat het water/d'welck daer door niet can ghevlieten/wederom ghesmeten ende ghereverbereert wort/ ende achterwaerts op't Noorden loopt; waer by oock comt dat so quaet seylen is van Panama nae Peru, want altijts / of immers het meesten deel vanden jaere den wint ende den loop van het water contrarie is. Ende en is niet moghelijck de reyse te doen / sonder te laveren/ ende teghen wint te arbeyden. Over al langhs de custe van Peru, is veel visch van alle soorten / ende veel Zee-wolven.

Binnen den platten lande van Peru , zijn in als vijf steden ghebout / ende bewoont by den Christenen. D'eerste ghenaemt Porto vieio, die seer by den Linie Æquinoctiael ligghende is/ inde welck(want een arme ende onghesonde landouwe is)seer luttel inwoonders zijn/ nochtās worden daer eenighe Smaragden ghevonden. Vijftich mylen de coste opwaerts ende te lande innewaerts 15. mylen/is een andere stadt genaemt San Miguel, by den Indianen Piura, seer wel gheleghen ende voorsien/hoewel daer gheen mynen van Goudt / noch van Sylver en zijn/daer regneert in die landen een eyghen sieckte/principalijck die inden ooghen comt / vande ghene die daer door passeren. De stadt van Truxillo is tsestich mylen voorder langhs de custe vander Zee opwaerts in sekere valleye/ghenaemt Chimo; op de cant van een Reviere/ gheleghen twee mylen vander Zee; d'havene is wat periculeus/zijnde anders 'tlandt overvloedich

van Tarruwe/

van Tarruwe/Mais, Vee/ende watere/welcke stadt by seer fraeye ordinantie ghebout is/ende daer staen wat dan drie hondert Spaengiaerts huysen.

Tachtentich mylen opwaerts is in sekere valleye twee mylen van een haven vander Zee/ die seer goet ende sonder eenich perijckel is/leyt die stadt/ die ghenaemt wordt de los Reyes, ghemerckt dat het volck om die te bewoonen op den derthiendagh by den Christenen daer in ghebracht is/ende leyt in een effen plaetse/by een schoone reviere. Het omligghende landt is seer vruchtbaer. De stadt is in sulcker maniere ghebout / dat alle die straten recht op eenen draet ghemaeckt zijn; comende op de merckt/ende aen alle canten sietmen daer van beyden zydē het vlack velt/ende overmidts de groote ghetemperthēyt der Landouwen/ so dat binnē den gantschen jaere daer gheen merckelijcke hitte noch couwe is/immers die hinderen mach/ so ist daer seer goet leven: Den tijt van vier maenden dat het Somer is in Spaengien / ist daer wat cauwer/dan op een anderen tijt/binnen welcken tijt valt daer tot middagh toe eenen cleynen dauw oft nebel / maer is niet onghesont / jae die hooftsweer hebben waschende daer mede 'thooft/ worden seer verlicht. In dese stadt is oock om der goeder gheleghentheyt wille gheordineert/ dat aldaer de Coninckliycke Audientie resideren soude/ so comen daer alle d'Inwoonders / ter oorsaecke van hen Processen. Dat maeckt noch dese plaets volckrijck. Hondert ende dertich mylen den Zeerant opwaerts/is een andere stadt ghenaemt Arequipa, inde welck ontrent drie hondert huysen moghen zijn. De locht ende Landouwe is daer seer ghesont / ende wordt een vernaemde ende wel gheleghen plaets ghehouden. Dit zy van het platte landt.

Nu d'Indianen die op gheberchten ende hoochte van Peru woonen/zijn veel cloecker/ stercker ende verstandigher/dan die ten platten lande woonen / ende zijn veel gheschickter van regiment ende Policye/woonende in huysen: So dat de mans ende vrouwen van het geberchte/ in reden ende manieren verde schelen van die ten platten lande woonachtich zijn. Ende dierghelijcke ist landt oock seer verschillende/ als hebbende over al gras ende cruyden/veel bercken ende wateren/ daer zijn verscheyde schoone planten / ende onder andere wast daer seker cruyt/ dat gele

dat gele bloemkens draecht/hebbende bladeren ghelijck Joffrou merck / ende legghende daer af op eenighe wonde/hoewel dat die begonste te bederven/ende te corromperen/ soude nochtãs daer door suyveren ende ghenesen/ende legghende dat op 'tvleesch/ 'twelck heel ende ghesont is/ soude dat tot het been toe op eten.

Aengaende van beesten ende ghedierten/hebben d'Indianen veel wilde Schapen/ ende andere die tam zijn/daer is redelijck veel Wiltbraets/ Gheeden ende andere cleyn ghedierte/ oock groote menichte van Vossen/Leeuwen/swerte Beeren/Cattẽ/diversche manieren van Simmen/etc. Die voghelen diemen op't ghebercchten ende ten platten lande vindt / zijn Duyven/ Tortelduyven/Quackelen/Spechten/Papegaeyen/Nachtegalen/Lewerckẽ/Gansen/ Nachtuylen/Exteren/etc. Lancks den Zeecant is seeckere maniere van Gieren/die seer groot zijn/ so dat zy hen vloghelen wel vijftien ofte sestien palmen uytspreyden / ende onderhouden hen met Zee-wolven/ die d'een van hen met den voet of neck grypt / wanneer zy eenen op't landt sien/ d'andere pickt hem d'ooghen uyt/sommighe andere picken ende byten hem tot dat hy doot is/ ende gaen dan ghelijckelijck den roof op eten. Soo zijn daer oock eenighe Zee-hinnen/die seer quaet om eten zijn. Hoe wel het nu langhs den ghebercchte ende hooghte van Peru hagel/sneeuw/ ende seer coude is/nochtans zijn daer eenighe valleyen ende dellinghen / die so diep comen/dat men daer sulcks overmidts de warmte niet en ghevoelt / ende is wel moghelijck dat in dese valleye wast het cruijt/ 'twelck d'Indianen boven Goudt ende Silver achten/genaemt Coca, ende de bladeren daer af zijn byeans ghelijck de bladeren van Zumack / in welcke cruyde by experientie bevonden is/sulcken cracht te zijn/ dat soo wie daer af in de mont draecht/ hongher noch dorst en lijt. Het zijn in dit ghebercchte veel aderen van goede coleuren / oock veel Goudtmynen/die worden by de Indianen meesterlijck ghesuyvert. d'Overvloedicheyt ende vruchtbaerheyt van desen lande / is soo groot van alle dinghen diemen daer saeyt/dat van een veertel Tarrwe/anderhalf hondert/ somtyden twee hondert/ende gemeynlijck hondert veertelen comen; nochtans en zijn daer gheen ploeghen om 'tlandt om te worpen/ ende bouwen / dan

hebben

hebben alleenlijck een hout instrument/wat scherp zijnde/daerment landt mede keert / en makende cleyne puttekens met eenen scherpen stock/doen daer inne Tarruwe/somen hier te lande de Boonen ofte Erten saept. De weecke ende andere vruchten ter aerden wassende / groeyen daer so overvloedelijck/datmẽ tot Truxillo Radysen heeft sien wassen/een mans lengde groot/ seer cortbrekich ende goet/ daer de bladeren twee schreden plaetsen af besloeghen / ende desghelijcks van andere cruyden. Der Indianen dranck is Chica, van Mais ghemaeckt/die hen inde plaets van Wijn dient/is seer crachtich/dan drinckẽ noch liever den Spaensche Wynen/ daer zy grooten treck toe hebben. De steden op't gheberchte zijn dese.

Quito gheleghen ontrent vier mylen over de linie; dat placht een vernaemde stadt te wesen/ ende wel ghefrequenteert/om de Goudt-mynen aldaer zijnde/ dan is seer desolaet gheworden/ om d'oorloghe tusschen Gonsalo Pizarro ende den Vice-Roy, Blasco Nunnez Vela; aengemerct de Borghers van Quito den Vice-Roy gunst droeghen / ende daer over in de handen van Pizarro ghevallen zijnde/qualijck ghehandelt worden.

Guamanga, by den Christenen ghenaemt S. Ian de la victoria, daer veel mynen zijn/ en overvloet van het cruyt Coca dat so costelijck is.

Cusco van Guamanga gheleghen tachtentich mylen. Dit placht eertijts het Hof des Coninckx vã Peru te wesen/die gaf van daer recht/over het gãtsche landt. Het landt rondtsomme ligghende is seer overvloedich van allerhande eten / ende so ghesont/ dat die daer sonder sieckte in comt/seer luttel of nemmermeer daer sieck worden sal. Noch liggen hier veel costelijcke mynen/daer wondere cracht van Goudt uytghecomen is/dan seer vermindert door het opcomen vande Mynen van Potosi.

De stadt van Plata, gheleghen van Cusco hondert ende vijftich mylen verde/ende leyt inden lande ghenaemt de las Charcas, ende int middel leyt een groot ende plat Landtschap/ ghenaẽt Collao. Villa de Plata is gheleghen in een seer coude Landouwe/ meer dan eenige andere stadt van't gheberchte/daer zijn luttel Inwoonders inne/ maer seer rijck/ ende noch den meestẽdeel

vande

vande gene dier zijn / houden hen den meestendeel vanden jaere omtrent de mynen van Porco ende Potosi.

Treckende van dese stadt ter Landtwaerts inne/ter slincker handt/naer het Oosten leyt het landt van Diego de Royas, daer door is Domingo de Ytala in Peru ghecomen / langhs den Reviere de la Piata, ontdeckende het landt aenden Noordt-zee; so zijn dan noch eenighe plaetsen in Peru by den Christenen bewoont/namentlijck Guanuco, Levanto, &c. Soo dat dit groot stuck landts door stadighe Oorloghen seer uyt gheleecht van inwoonderen Indianen; nu onder de Christenen beter begint te floreren.

De Andes zijn oock berghen/dan sonder vallepen/met een langhe streeck/van het Noorden tot in't Zuyden. Tusschen dese berghen ende andere leyt Collao. Voorts vande manieren der Peruaneren schrijft Levinus Appollonius. Dat die in drie natien meestendeel gedeylt waren/ daer noch elck sekere andere volckeren onder sich hadde. Ende waren in veel dinghen vanden anderen verscheyden/ twistich oock onderlinghen/ ende stadelijck jeghens malcander inde wapenen. Dan Gynacava, heeft alle desen landen onder zijn macht alleen gebrocht/ die als eenich Heer of monarche gheregeert / so dat zijn rijck alle dese landtschappen meestendeel was begrypende. De cleedinge vande Inwoonderen is meest van een fatsoen/doch so draecht yder eenich teycken op het hooft/daer hy mede can ghescheyden worden van andere natien. De simpelheyt is hen eyghen/ende zijn noch als erfghenamen vande Oude gulde Werelt/achten het Goudt so seer niet als wy/doch hadden bysonderen lust in het cieren aende posten ofte deuren/met goude blecken ende andere copertementen. De kennisse van de scientien is by hen niet/ daerom oock luttel gheheugenisse van voorleden saecken/ dan dat zy hebben van hooren segghen. Doch om een eewighe memorie te houden van sonderlinghe hooge gheschiedenissen / worden by hen cottoene coorden gebruyckt / Quippos ghenoemt/ beteyckenende 'tghetal by knoopen van diversche fatsoen/ die zy maecken/ tellende opwaerts/van een tot tien/ ende so voorts/ maeckende de coorde van sulcke coleur/als 'tghene is dat zy beteyckenen willen. Ende in elcke Landtschap

zijn Commissarisen ghestelt/die by dese woorden de gheschiedenisse vander landen aenteijckene; hoewel die nu by wijl groot in ghetal zijn/ ende gantsche huysen vol / worden nochtans lichtelijck uytghelijt/van die daer last toe hebben.

Zy weten noch oock wat te segghen vande Diluvie / ende gheloovben dat de Werelt sal vergaen/dan datter een groote drooghte te voren comen sal. Zijnde Eclipsis vander Sonne oft Mane/maecken d'Inwoonders van vreesen seer groot ghetier/meynende den dach aengheco-men te zyne dat de Werelt vergaen moet. Soo houden ende aenbit den zy voor henne Afgoden en Sonne ende Mane/ende sweerende sweren daer by/ende by die Aerde/die zy voor henlieder moeder houden / hebben daer over in henlieder tempels sekere steenen die zy Guacas noemen/ dat zijn hen Afgoden. De Spaengiaerden hebben in dese tempelen ghevonden staven en Myters/gheheel over een comende met ghenen die de Bisschoppen vande Christenen voeren / ende daer zijn ghcweest sommighe houte figuren/die Myters op hen hooft hadden. Also zy dan een Bisschop saghen vande Christenen/d'Indianen schoten toe/ende seyden: het waer de Guaca. Het zijn oock Religieusen in Peru,ende houden cuysheyt/ spinnende ende wevende / als de Vestales ende Nonnen. De Princen van Peru ende alle de principaelste Heerê/ worden in sekere graven begraven/sittende in setels/ende met hem pleghen begraven te worden/een of twee/van heurlieder huysvrouwen/die de aldervighe alderliefst hadde;waer op onder hen groote twist is. So worden dan noch eenighe pagien met hen begraven/ ende servire van Gout / ende Silver; want zy meenen als sulck een comt te verrysen/ so sullen hen de begraven menschen ende Gout te stade comen. Doen de Spaengiaerden de graven opbraecken/ om het Gout ende Silver upt te halen/so baden zy: Men soude de beenderen doch niet verstropen/op dat die dooden te lichter souden moghen verrysen. Dit is dan van het gulden Coninckrijck van Peru,dat langhe jaeren onbekent/aen den Spaengiaerden ten laetsten ontdeckt is; Die hebben dat op d'Indianen geconquesteert/ende daer nae zijn teghens malcanderen om d'heerlijckheyt inde wapenê geraet also die by Gonsalo Pizarro gheusurpeert worde. Wie dan lesen wil van eenige dappere feyten

van wapenen/

Hispaniæ Novæ pars
MEXICANA
SINUS MEXICANUS.
TROPICUS CANCRI
Septentrio
Occidens
Meridies
C. Baxo
P. de Position
P. d. S. Iacobo
P. de S. Petro
Omet lan
Perlaten
Laguna de Isleo
Laguna de Calderon
C. Blanco
R. S. Sebastian
R. d. S. Miguel
Culiacan
Coloaton
Quineca
Cullas
Cacos
Vachus
Tierra baxa
R. Bravo
S. Ioan de Vlua
R. de Lama
Jamaca
R. de Palma
R. Escondido
Costa brava
R. de la Madalena
R. Brabo
Cost. d. Arboledas
R. de Oro
C. Desierto
C. de Cruz
Apalache
S. Maria Chico
P. S. Spiritu
R. de Canoa
C. de la Florida
Tortagas
S. Michaelis
Aquacara
S. Iacobi Vallium
C. de California
Mechoacan
Guadalaiara
Mexico
Paunco
C. Roxo
R. d. Tuspa
Compostella
I. de Xalisco
Las de Spoldas
P. de Vanderos
P. de Natividad
Purificatio
Colima
Plaia
Mechoacan
Torr blanco
Villa Rica
Lavora cruz
Ardens Mons
Sacatula
Marila
Tecoancepe
Lempa
S. Ioan de Liza
Quasaqualco
Tarasco
G. de Higuara
Guatulco
Caxulta
R. Baxo
Aquapulco
Tres Islas
Dos Farillones
Guatimala
Baia de Giblalaque
Labermaia
Acranes
Acona
I. Negras
C. Anthonio
Triange
Zarea
C. Catoche
Atalue
I. Cozumel
Campecho
G. Triste
Santanilla
S. Fancisco
Villa
Trugillio
R. doce
Golfo doce
C. de 3 Puntas
Las Viciosas
Quicuri
Malince
Mesia
Naco
Nico

van wapenen / exempelen van giericheyt ende wreetheyt / van volherdicheyt ende vromicheyt van trou ende ontrouw / van gheluck ende ongheluck / hy neme inde handen d'hiſtorien van Peru, die veel beſchreven zijn / ende leſe; dan ſal metter waerheyt moghen ſegghen / dat in dien lande alleen de proeve gheſtelt is / van allerley accidenten / die over de gantſche Werelt met ſoo veel byſondere Hiſtorien vermaert zijn.

Beſchryvinghe van Nieu Hiſpanien.

NIeu Hiſpanien is een ſeer groote Provincie / oock onder alle de Landtſchappen vande nieuwe Werelt / wel doorbout ende alſins volckrijck. Het begint vanden Inham Californiæ, ghemeenentlijck Mar Vermeyo; ſtreckende tot den Inham van Mexico, aenden Mare del Nort, ende het Landtſchap van Iucatan. In het jaer 1518. heeft Ferdinandus Corteſius, een dapper ende vroom helt / dit Landt gheconquesteert / doch met groot verlies ende nederlaghe van zijn eyghen volck / ende oock der Inwoonderen: Hem is voor loon van ſulcken heerlijcken exploict gheſchoncken / het Landtſchap Tecoantepec, gheleghen in deſe Provincie / by den Keyſer Carolo V.

Deſe contreye heeft hooghe ſcherpe bergen / ende rootſen / ſchoone beemden / ende heeft een ghetemperde locht / hoe wel dat het onder den Zonam Torridam ghelegen is / daer zijn veel viſchrijcke revieren / ende oock eenighe die Gout hebben / mede veel Meyren / van meeſtendeel Sout water: daer oock Sout ghemaeckt wordt. So heeft het oock rijcke Mynen van Goudt / Silver / Yſer ende Coper / het gheeft Caſſie Fiſtel / ende ſommighe vruchten / die d'inwoonders Cacao noemen / als Amandelen / daer zy oock dranck af maecken. Soo iſſer oock overvloet van Cattoen / ende alderley vruchten die in Europa zijn. Het brenght mede voorts alderley ſoorte vā ghediert /

ghediert/als Gansen/Endvoghels/ Quackels / Hinnen / die den onsen verde passeren/Hasen/ Conynen/Schapen/Ossen/Herten/Tigerdieren/Leeuwen/Beeren/ende diergheliicke/soo dat het vleesch hier goeden coop is/ende om cleynen prijs. Inde Revieren woorde Crocodillen ghevonden/die vanden Inwoonderen ghegheten worden. De Zee die aen het Landtschap spoelt/ is seer vischrijck/ende draecht Oosters/daer Peerlen uyt ghelesen worden.

De Spaengiaerden woonen veel in dit ghewest/ meer noch dan in andere Landen / hebben daer oock veel woonsteden / als Compostellam, Colimam, Purificationem, Guadalairan, Mechoacham, Cacatulam,Mexico,&c.

Het zijn oock in Nieu Hispanien eenighe vernaemde Landtschappen / te weten Nieu Galissien,Mechuacan,Mexico ende Guastecan.

Nieu Galissien was by den Inwoonderen wel eer Palisco ghenaemt / dat heeft eerstmael ontdeckt ende gheconquesteert Nunnus Germanus, die daer oock eenighe steden heeft gebout/ als Compostellam,daer een Bisschop is/ende de Raedt des Coninckx; Spiritus Sancti, Conceptionis,S.Michaelis,ende Guadalairam,een vermaerde Hooftstadt/van't gantsche Rijck. Het Landtschap is herdt/d'Inwoonders wilt ende wreedt/die oock menschen eten.

Aen Nieu Galissien behoort het Landtschap van Culiacana, also van een stadt ghenaemt/ dat leyt tusschen de reviere Piastla,ende de Reviere van S.Sebastian, die van d'aerde verslickt wordt eer die in de Zee valt. D'hooft stadt is Culiacam. D'inwoōders zijn arm/slapen onder den Hemel/die aenden Zee-cant woonen/leven by de visscherye/die binnen int landt woonachtich zijn/ leven op de jacht. Zy plachten gheen overhooft te kennen/ dan zijn nu onder den Coninck van Hispanien.

Het Landtschap van Mechuacham, heeft int ronde 40.leucken / ende is onder de Provincien Novæ Hispaniæ het vruchtbaerste ende rijckste. Want het Maiz comt daer driemael des jaers tot rijpheyt/ende oock andere vruchtē: Het heeft overvloet vā Cattoen/Honich/Wasch/ cruyden medecinael/swert Ambre/ende Sout; Het draecht ooc Zyde/ Gout ende Silver. De

Revieren zijn seer bequaem ende visch-rijck. D'inwoonders zijn spichtich/cloeck vã Lichaem/ lancklevende ende verstandich. Twee principale stedẽ zijn hier by de Spaengiaerden bewoõt/ als Pascuar ende Valadolit, dat een Bisschoplijcke stadt is.

De Provincie van Mexico is de voornaemste/ niet alleen van nieu Hispanien, maer oock van gantsch America. Het draecht den name vande stadt Mexico, die oock Temixtitan ghenoemt wordt/ende was dese stadt eertijts als Venetien getimmert/ in het midden van een seer grooten Meyr. Dan Cortesius hebbende desen stadt inghenomen/heeft die aenden cant vande Meyr ghebout/ ende is nu seer wel betimmert/ begrypende den ommeganck van 6. mylen / het eene deel wordt by de Spaengiaerden/ ende het ander by de ingeborene bewoont. In dese selfde stadt so heeft zijn residentie den Aertsbisschop/ende den Vice-roy, oock is hier de vierschare vã gantsch Hispanien/ de const van Drucken/ ende de Munte. De Meyr daer dese stadt aenden cant ghetimmert is/is sout/ gaet af ende wast ghelijck de Zee / ende overvloepende schiet het water in een aenlegghende Meyr/ die soet is. Het en gheeft dese Meyr gheen visch / dan alleen wormen/die des somers rotten ende de locht infecteren/soo comt doch menichte van Sout uyt desen Lack. Den ommeganck van beyde de Meyren heeft 50. leucken ontrent / ende ligghen binnen in of oock aenden cant ontrent 50. steden/die wel tien duysent huysen elck hebben / ende varen in dese Meyr ontrent 50. duysent schuyten / dien zy Canoas noemen / tot behoef van Mexico, ende andere omligghende plaetsen. Het ligghen dan dese Meyren in een vlack velt/dat met berghen bemgelt is /die met snee altoos bedeckt zijn / ende zijn doch eenighe valleyen tusschen/die een lustighe landouwe maecken. Aen Mexico is de stadt Tescuno aende kant vanden selfden Lack/ die is so groot als Mexico. Het leyt oock in dese Provincie den Angelorum Civitas, die eerst Vacipalam, dat is het Serpenten landt placht ghenoemt te worden/ende is vermaert door de draperye; Het omligghende platte landt voet veel beesten / ende draecht goede graen ende vruchten. Inde selfde Provincie leyt een vierspouwende berch/ die by dẽ Inwoonderen Popo Campeche ghenoemt wordt. D'inwoonders deser contreyen waren eertijts Afgoden

TERRA NOVA

Franciae Novæ pars
Braba
R. de Ioan Vaz
Terra de Ioã Vaz
R. Pictoris
B. de Pracel
C. Blanco
C. de Golfam
I. da Fromenta
Ilha da Fortuna
I. de Atel
I. de Arnoredos
I. dos Arnes
C. Marco
Bittus
P. Bertan
Los Fornos
Saumandet
Gargat
Gradon
Breste
Costa de Ilhas
Cott Canada
Babaculo
Puntamala
Doce
Rio Leone
Baja dos Condos
Note Scote
C. Gaspei
Daues
Alezai
I. de S. Barbora
Bela Ilha
C. de Grat
I. de Ficho
Bela groya
I. de Iulian
P. de S. Ioan
I. de Fogo
I. de Aues
I. de Orques
I. de Frelins
C. de Bonauista
B. dos S. Eiria
Ilha dos Bakalhaos
B da Conceicam
S. Ioan
C. de Spera
I. de Spera
Farilhon
Arenhosa
C. Raso
Oriens
C. Rey
Iubigo
As Virgines
I. de S. Paulo
S. Laurenco
Ilha Roxa
C. de Pena
P. da Cruz
C. d. S. Maria
Colmet
Ai Roca
Rio de S. Miguel
I. de Sablon
S. Brandan
S. Cruz
Meri dies

goden dienaers/ende Menschen eters/die veel vrouwen trouden; doch zijn nu meest Christenen. Zy ghebruycken pylen in het Oorlogh; oock slingheren.

Gualtecan, oock een landtschap van Nieu Hispanien/ leyt aenden Märe del Nort, en is niet seer vruchtbaer. Daerom zijn d'Inwoonders arm/ende leven vande visscherye/ zijn doch beleeft. In dit landtschap is een berch/daer twee fonteynen zijn/van swerten Peck/ende van siedende rooden Peck. Het zijn twee woonsteden der Spaengiaerden alhier / Panuco ende van S. Iacob.

Ten laetstē so leyt in Nieu Hispanien de stadt Tlascalan, die naest Mexico den tweedē plaets heeft/ende is seer volckrijck/oock in een vruchtbaer Landt gheleghen. Dese stadt wordt gheregeert by maniere van een Republijcke/ ende is doch onder 'tbeschut ende protectie vanden Coninck van Hispanien.

Beschryvinghe van Terra Nova, &c.

ALso het profijt vande navigatie naer Oost ende West Indien / dat aenden Coninghen van Hispanien ende Portugal jaerlijcks in quam/ een grooten roep bracht over gantsch Europa, zijn noch eenighe Christen Princen beweecht gheweest / om oock yet te attenteren/dat hen tot voordeel over sodanighen vaert soude strecken. Dies zijn eenighe schepen by de Coninghen van Enghelandt ende Vranckrijck op verscheyde tyden toegherust/die ghelijck de wech naer het Oosten ende Westen by den Portugesen ende Castilianen gheopent was / tot de specery draghende Rijcken/oock eenen souden by het Noorden vinden. Doch dat is soo wel niet gheluckt/ende is het Ys in dese contreyen so crachtich ghevonden/dat het tot noch toe alle verder passagien belet heeft. Voorts de landen die in dese tochten ghevonden werden zijn dees.

Norumbega,

Norumbega, een Landtſchap als een Eylandt/ aenden Mare del Nort, zijnde ſoo ghenaemt van een ſtedeken Norumbega. Dat heeft eenen ghetemperden lucht/ vruchtbaer landt. De Zee die aen de cuſtinghe loopt is vol ſandt-bancken/ die den Zee-vaert alhier ſorghelijck maecken/ oock ſo is die ſeer ondiep. De wooninghen van Norumbega zijn verſchepden / anders by de Spaengiaerden; anders by den Portugeſen ghenoemt.

Hier aen leyt het landt van Baccalaos, by Sebaſtiaen Cabotti Venetiaen op de coſte des Conincks van Enghelandt ghevonden / alſoo ghenaemt van eenighe viſſchen/ die daer in ſoo groote menichte zijn/ dat die den cours der ſchepen ooc beletten. Dat wordt anders ooc Terra Nova ghenoemt/ende wordt by den Franſoyſen; oock onſe Hollanders ghefrequenteert.

Aen deſe plaetſe volcht Nova Francia, dat leyt gheſtreckt aende canten vande Reviere Canada, of S. Laurens, eerſt ontdeckt by den Franſoyſen/onder Franciſco, Coninck van Vranckrijck/ende zijn de vernaemſte plaetſen Canada, Hochelae, ende Hochelaga. Het Landtſchap is arm/daerom wordt niet ſeer beſocht/doch brenght Coren ende Weydt. D'inwoonders zijn Afgoden dienaers/ende op ſommighe plaetſen menſchen eters.

Terra de Laborador, of by andere Terra Corterealis leyt tuſſchen de Reviere Canada, ende Eſtotilandt, als een Eylandt/ ende wordt deſe reviere van andere genoemt: De reviere der drie ghebroederen/ende is ſoo groot/dat de mont tot 35. mylen ſtaet; heeft oock een groote langte/ want men ſeyt dat die al over de acht hondert mylen bevaren is. Hier zijn veel Inwoonderẽ/ ſpichtich ende diſpooſt/die met vellen van beeſten ghedeckt gaen/ draghen juweelen van Gout ende Silver/ leven meeſt by viſch. De principaelſte woonſteden zijn S. Maria, Cabo Marzo, ende Breſt.

Eſtotilandt leyt meer aent Noorden/ ende leyt aen't Ooſten naer Friſlandt, een Eylandt Europæ. Dat is al ontdeckt in het jaer 1390. by Antonius Zenus Patricius van Venetien. De limpten aen het Noorden zijn noch niet wel bekent/ aen den Middach is het Terra de Labrador; aenden reviere ghenaemt Rio Nevado.

Deſe

Dese streeck landts is tamelijck wel bewoont/ende is vruchtbaer; heeft oock Goudt. Den Winter hevet seer fel/ ende zijn vier revieren/die dit landt begieten/die comen van een hooghen bergh / ligghende in het middel des landt. D'inwoonders zijn verstandighe ende constighe wercklupden/gaen ghecleet met vellen van beesten/oock van Zee-wolven / daer zy ooc schuytkens af maecken/ om op Zee te ghebruycken.

Voorts heeft in het jaer 1585. 86. ende 87. eenen Ian Davis, zijn cours ghenomen Noordtwaert ende Noordtwestwaert/om te vinden een passagie/ dan is door coude Ys ende tempeest belet/achterghedreven ende naer Londen ghecomen / sonder yet meer uyt te rechten / dan den naem te gheven aen eenighe voortijdts onbekende plaetsen.

MAGEL
LANICA.

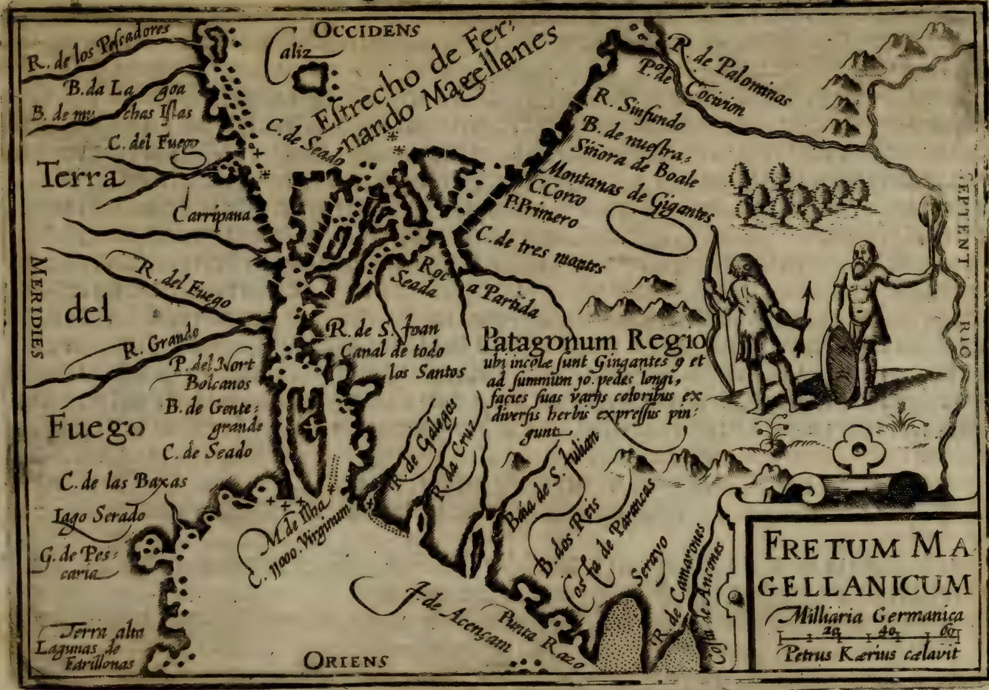
BESCHRYVINGE VANDE ENGTE VAN MAGELLANES.

HEt vijfde deel des Werelts beminde Leser wordt met recht toegheschreven aen de landen/die noch onbekent ende niet doorwandelt zijn/ aen het Zuyden gheleghen; alwaer America met een punte uytloopẽde/ door een cleyne engte van dese Zuydtlijcke landen ghescheyden wordt. Eenighe havenen aende custinghe zijn wel bekent/ oock met namen beteijckent/dan so veel het binnenste van't landt aengaet; dat leijt noch verholen. In dese streeck heeft eenen eewighen ende ontsterffelijcken naeme behaelt Ferdinandus Magellanus,een Portugeesch Edelman / door wiens gheluckigh bestaen / een engte ofte door-vaert ghevonden is/ om by het Zuydelijck punct van America te comen aende rijcke ende ghesochte Eylanden van Molucquen. Dat is voorwaer een sonderling exploict geweest/met geen minder voorspoet volbracht/als begonnen;hoewel dat Magellano selfs het levẽ gecost heeft; Maer wie soude toch also niet willen sterven/met een contentement;Dat de gantsche Werelt den Autheur van sodanighe Navigatie niet uyt de penne of monde/door een eeuwich lof sal laten blyven. Voor hem het is ghenoech gheweest; soo oock daer beneffens noch een van zijn vlote volbracht heeft dat soo wel begosten navigatie ontbrack; dat was den ommeloop des gantsche werelts.

Van daer de Son met peersche stralen daelt;
Of daer hy weer het Gout geel licht verhaelt.

Dese vermaerde Navigatie is dan aldus te werck ghegaen.

Magellanus voorsz.was een Capiteijn van eenige Portugesche schepen/daer hy den Coninc

OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
SEPTENTRIO
Estrecho de Fer: nando Magellanes
Terra del Fuego
Patagonum Regio
ubi incolæ sunt Gingantes 9 et ad summum 10. pedes longi, facies suas varijs coloribus ex diversis herbis expressis pingunt
R. de los Pescadores
B. da Lagoa
B. de muchas Islas
C. del Fuego
Caliz
C. de Seado
Carripana
R. del Fuego
R. Grande
P. del Nort
Bolcanos
B. de Gente grande
C. de Seado
C. de las Baxas
Lago Serado
G. de Pescaria
Terra alta
Lagunas de Farillonas
R. de S. Juan
Canal de todo los Santos
Roca Parida
Seada
M. de Ilha
C. 11000. Virginum
R. de Galegos
R. da Cruz
Báia de S. Julian
B. dos Reis
Costa de Parancas
Serayo
R. de Camarones
Costa de Ancones
Punta Razo
J. de Acençam
R. de Palominas
Po. de Cocuron
R. Sinfundo
B. de nuestra Siñora de Boale
Montanas de Gigantes
C. Corco
P. Primero
C. de tres montes
FRETUM MAGELLANICUM
Milliaria Germanica
20 40 60
Petrus Kærius cælavit

grootendienste ghedaen hadde/ dies te hove comende / versocht vermeerderinghe van zijn ga-
gie/dan worden hem geweygert/ dat heeft zijn grootmoedich hert niet wel connen verdragen.
Hem comt inde sinne te soecken de Molucken/ door een andere passagie / dan de Portugesen
ghebruyckten/om so zijn Coninck een onderstreeck te doen . Dies hy naer Castilien treckende/
gheeft sulcks te kennen ; dat bewysende met redenen/hoe sulcken wech aldaer moste zijn/ ende
dat de Molucken met recht behoorden aenden Castiliaenschen Coninck. Dit wordt voor goet
achternae aenghenomen/ende zijn 5. schepen toeghemaeckt/onder den oversten Magellano.

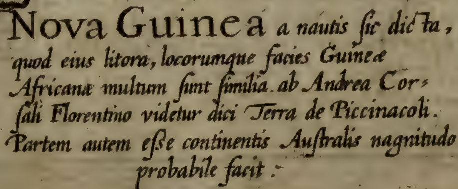
In het jaer 1519. den 10. Augusti, is dese vloot uyt Sivilien ghetrocken/ comende tot de 49.
graet en half / heeft Magellanus ghevonden eenen inloop / daer is hy twee maenden gheweest/
al eer hy eenich mensch vant/uytghenomen eenen Reuse/die hem quam vertoonen/aenden Oe-
ver/groot dat de Spaengiaerden hem niet quamen tot den riem. Sy hebben daer na een ander
ghevanghen/ die was 10. voeten lanck / hy at eenen corf vol biscuyt op een mael / ende dranck
eenen haluen emer waters tot eender teuge. Dit is het landt der Patagonum. Nae vier maen-
den Anno 1520. zijn sy naer het Zuyden meer gheloopen/tot ontrent den 52. graedt/ ende heb-
ben eyndtlijck een Fretum, of Strate ghevonden / van 110. mylen lanck / ende ontrent van 2.
somtijts 3. of meer mylen breedt / welcke van beyde zyden met groote berghen beset was/ alle
bedeckt met veel sneeu/ende liep tot inde andere Zee/dien sy Mar Pacifico noemen. Niet sonder
groote moeyte ende murmuratie der schipperen/ die den vermetelheyt Magellani detesteerden/
is dese Engte ghevonden;die behout noch zynen naem/ ende wordt alsins ghenoemt : d'Engte
van Magellanes.

Door d'engte is de vlote ghecomen inden Mar Pacifico, also ghenaemt om dat die durende
3. maenden ende 20. daghen/meest sonder eenich tempeest was.

Magellanus heeft doch door eenighe benydende destinatie/ niet moghen van dese reyse over-
blyven/dan is in het Eylandt Machian, in een sprinckreyse doot ghebleven.

De twee schepen/ die noch overbleven waren/ zijn daer nae gheaccordeert / ende is het eene

naer

Nova Guinea a nautis sic dicta, quod eius litora, locorumque facies Guineæ Africanæ multum sunt similia. ab Andrea Corsali Florentino videtur dici Terra de Piccinacoli. Partem autem esse continentis Australis nagnitudo probabile facit.

naer Panama ghesejlt/ende het ander Victoria ghenaemt / is de gantsche Werelt voorts om seylende/ghecomen den 7. Septemb. 1522 in Spaengien / zijnde alleenlijck overgheblevẽ 18. mannen/van 95 die zy waeren in hen vertreck vande Molucken. De Pilote van dit schip Sebastiaen Cano, heeft daerom een gherecht devijs ghenomen; dat seyde: Primus circumdedisti me. Dat is: ghy hebt my eerst omgheven. Ende is also dese Engte bekent ghewoorden.

Beschryvinghe van Nova Guinea ende Insulæ Salomonis.

DIt Landtschap is noch niet seer bekent/want nae der eerste ende tweede reijs/so heeftmẽ opghehouden van daer nae toe te varen. Het woordt niew Guinea ghenoemt/om dat het landt ende custinghe niet en verscheelt/van de streeck Africæ, also ghenaemt. Van Andreas Corsali, woordt het ghenoemt Peccinacoli. Aenden Middagh deses landtschaps streckt sich al het landt/dat onder den Pool aen het Zuydẽ onbekent licht: Dat is waerlijck het vijfde deel des Werelts. Aen het Oosten ligghen d'Eylanden van Salomon, aen het Noorden den Archipelago van S. Lazaro. Aen het Westen is het ghehecht/met de Zuydtsche Landen/so het gheen Eylandt is: want men dat noch niet wel weet.